

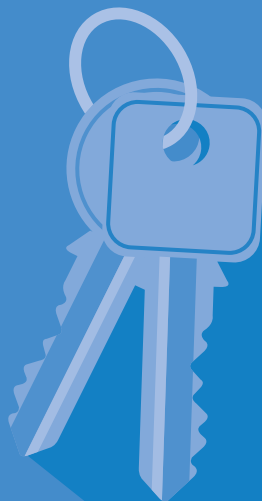
ES reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinių režimų ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių

Redaktorės:

Lucia Ruggeri

Agnė Limantė

Neža Pogorelčnik Vogrinc

ES reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinių režimų ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių

Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys

Redaktorės:

Lucia Ruggeri

Agnė Limantė

Neža Pogorelčnik Vogrinc

LIETUVOS SOCIALINIŲ
MOKSLŲ CENTRO
TEISĖS INSTITUTAS

Vilnius, 2021

Redaktorės:

Prof. Lucia RUGGERI, Kamerino universitetas (*Università degli Studi di Camerino*), Italija

Dr. Agnė LIMANTĖ, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas

Doc. dr. Neža POGORELČNIK VOGRINC, Liubianos universitetas (*Univerza v Ljubljani*), Slovėnija

Recenzentai

 (kiekvienas skyrius buvo dvigubai akiai recenzuotas):

Prof. Maria Caterina BARUFFI, Veronos universitetas (*Università di Verona*), Italija

Prof. Toni DESKOSKI, Skopjės Šv. Kirilo ir Metodijaus universitetas (*Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје*), Šiaurės Makedonija

Doc. dr. Pavel KOUKAL, Masariko universitetas (*Masarykova univerzita*), Čekija

Vertimo iš anglų k. redaktoriai: dr. Agnė Limantė, dr. Jolanta Apolevič

Kalbos redaktorė dr. Dalia Gedzevičienė

Leidinio dizaino kūrėjas ir maketuotojas Tadas Bujanauskas

Leidinio leidybos koordinatoriai: Justinas Paliauka ir Karolina Sinotova

Projektas „E. mokymai apie Europos Sąjungos reglamentus dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų“ (angl. *E-training on EU Family Property Regimes*, EU-FamPro) finansuojamas ES „Teisingumo“ (angl. *Justice*) programos lėšomis, sutarties Nr. 101008404–JUST-AG-2020/JUST-JTRA-EJTR-AG-2020.

Straipsnių rinkinį anglų kalba „EU Regulations on Marrimonial Property and Property of Registered Partnerships“ išleido „Intersentia“ leidykla (prieiga internete – www.intersentia.com), o leidinio vertimus italų, slovėnų, kroatų, ispanų bei lietuvių k. galima rasti projekto interneto svetainėje www.euro-family.eu.

Už leidinio turinį yra išimtinai atsakingi autoriai ir jis neatspindi Europos Komisijos požiūrio ar nuomonės.

ISBN 978-609-96239-7-9

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

© Atskirų skyrių autoriai, 2021

© Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas, 2021

Turinys

- 6 Pratarė
- 11 Tekste vartojami sutrumpinimai ir santrumpos
- 13 Įvadas

I Dalis:

Bendra apžvalga: link ES taisyklių dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų

- 17 *1 skyrius. Agnė Limantė*
ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų sistema
- 40 *2 skyrius. Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė*
Reglamentai „dvyniai“: parengimo ir priėmimo procesas

II Dalis:

ES reglamentų dėl situotinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių anatomija

- 55 *3 skyrius. María José Cazorla González ir Mercedes Soto Moya*
Reglamentų „dvynių“ pagrindinės sąvokos ir taikymo sritis
- 89 *4 skyrius. Ivana Kunda ir Agnė Limantė*
Jurisdikcijos taisyklės reglamentuose „dvyniuose“
- 120 *5 skyrius. Neža Pogorelčnik Vogrinc*
Taikytina teisė reglamentuose „dvyniuose“
- 151 *6 skyrius. Jerca Kramberger Škerl*
Sprendimų pripažinimas, vykdytinumas ir vykdymas pagal reglamentus „dvynius“
- 180 *7 skyrius. Ivana Kunda ir Martina Tičić*
Autentiški dokumentai ir teisminiai susitarimai pagal reglamentus „dvynius“

III Dalis:

ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių sąsajos su kitais ES ir nacionaliniais dokumentais

- 214 *8 skyrius. Francesco Giacomo Viterbo ir Roberto Garetto*
Teisės ir jurisdikcijos pasirinkimas sutuoktinių turtui ir registruotų partnerysčių turtinėms pasekmėms: susijusis rizikos
- 244 *9 skyrius. Filip Dougan*
Tarptautinių tos pačios lyties porų turtiniai santykiai ES
- 271 *10 skyrius. Sandra Winkler*
De facto poros: tarp nacionalinių pasirinkimų ir Europos tendencijų
- 296 *11 skyrius. Lucia Ruggeri ir Manuela Giobbi*
Tarpvalstybinių porų turto režimai ir nekilnojamojo turto registrai
- 321 *12 skyrius. Stefano Deplano*
Paveldėjimo reglamentas, susitarimai dėl sutuoktinių turto ir Europos tarptautinės privatinės teisės neatitiktys
- 343 *13 skyrius. Nenad Hlača*
Pamąstymai apie Europą, jos žmones ir migraciją
- 353 Apie autorius

Pratarmė

Dar 1950 m. Robert'as Schuman'as savo žymiojoje deklaracijoje pareiškė, jog „Europos negalima sukurti vienu mostu arba pagal vienintelį planą. Ji bus sukurta pasiekus konkrečių laimėjimų, kurie pirmiausia sudarys sąlygas atsirasti tikram solidarumui.“ Europos integracijos istorija yra didelių ir mažų žingsnių to link įrodymas (ir, teisybės dėlei, keleto žingsnių atgal). Taigi, žvelgiant iš platesnės makroperspektyvos, Europos Sąjungos integracijos procese Tarybos reglamentų 2016/1103 ir 2016/1104, kuriais įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje bei tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, priėmimas gali būti laikomas vienu iš tų mažų žingsnelių, prisidedančių prie *de facto* solidarumo augimo. Visgi nėra abejonių, kad tiems, kurie yra minimų reglamentų „naudosis gavėjai“, šie teisės aktai yra didelis žingsnis apsaugant teises ir užtikrinant teisinį tikrumą kasdieniame gyvenime. Taip yra todėl, kad ES gyvenančios tarptautinės poros, valdydamos nuosavybę ar dalindamosi turtą skyrybų atveju, susiduria su begale praktinių ir teisinių sunkumų. Be to, problemos, su kuriomis susiduria partnerystę registruojančios poros, dažnai yra nulemtos skirtingų tiek materialinės teisės, tiek tarptautinės privatinės teisės normų, reguliuojančių tokių sąjungų turtinius santykius. Nuolat didėjant tarptautinių šeimų ir porų skaičiui, šių taisyklių aktualumas laikui bėgant tiktai didės.

Tarptautinės privatinės teisės taisyklės paprastai yra sudėtingos, o nuolat auganti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija šioje srityje yra tikras šio teiginio atspindys. Tai yra viena iš priežasčių pasveikinti tarptautinę mokslininkų komandą už jos pasiryžimą atlikti kompleksinius tyrimus ir pateikti jų rezultatus monografijoje „Reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių. ES teisė ir jos taikymo įžvalgos Europoje“. Monografija yra įspūdinga atliktos analizės gylio ir apimties požiūriu, ji apima ne tik kiekvieną reglamentų „dvynių“ aspektą, bet ir nagrinėja juos platesniame kontekste su kitomis ES ir nacionalinėmis teisės normomis bei jų taikymo praktika. Neabejoju, kad tiek mokslininkams, tiek praktikams ši studija bus neįkainojamas tolimesnių tyrimų ar kasdienės teisinės praktikos šaltinis. Be abejo, tokia teisinė praktika sukels ginčų dėl skirtingų reglamentų „dvynių“ aiškinimo aspektų, ir tai leis Europos Sąjungos Teisingumo Teismui atlikti savo vaidmenį toliau plėtojant bendrą Europos teisinę erdvę.

Irmantas Jarukaitis

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjas

Man, kaip teisės praktikui, labai malonu pasveikinti tuos, kurie parengė šią knygą – mokslininkus, kurie jau kurį laiką dirbo knygos tema, organizavo ir įgyvendino daugybę sėkmingų seminarų, tarp jų ir ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerystės turtinių pasekmių temomis, kuriuose man teko dalyvauti. Dalyvavusiųjų projekte nuodugni analizė ir darbo kokybė aiškiai pastebima – tai ir formuoja šio leidinio esmę, o laisvai prieinamas internetinis leidinys liudija norą maksimaliai skleisti mokslinius svarstymus ir atliktus tyrimus.

Parengdamas reglamentus, Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas pateikė mums įdomių sprendimų, pasirinkimų bei idėjų kupinų tekstų, kuriuos teisininkai šiuo metu raginami dar labiau praturtinti savo indėliu, kilsiančiu iš teisinės praktikos. Norėdami tai padaryti geriausiu įmanomu būdu, turime vienintelį sprendimą – neapsiriboti nacionalinėmis interpretacijomis, bet nuolat palaikyti dialogą su mokslininkais ir praktikais iš skirtingų valstybių, ir ne tik iš Europos Sąjungos.

Tačiau bene sunkiausias iššūkis bus su naujomis Europos Sąjungos teisės normomis supažindinti piliečius, kurie yra labiausiai tuo suinteresuoti galutinės naudos gavėjai. Būdamas notaru savo valstybėje, galiu paliudyti mums visiems gerai žinomą reiškinį – nuolatinį, progresuojantį tarpvalstybinių porų ir šeimų skaičiaus didėjimą. Porų ir šeimų, kurios gali skirtis savo struktūra ir teisiniu pripažinimu tarptautinėje erdvėje, augimą. Tokiose situacijose teisės specialistai turi būti kaip niekad pasirengę pasiūlyti geriausius variantus ir optimalius problemų sprendimus. Naujosios teisės normos suteikia plačią erdvę asmens autonomijai, kurią suinteresuotosios šalys turi išnaudoti visa apimtimi.

Šiuo atžvilgiu norėčiau priminti, kad mes, visi Europos Sąjungos notariai, manome, kad gilinti savo žinias porų turtinių režimų tema yra neatidėliotina pareiga. Tai būtina, kad galėtume būti specializuotais teisininkais (kaip sako prancūzai – *juristes de proximité*), teikiančiais geresnes paslaugas visiems mūsų bendrapiliečiams.

Taigi dar kartą dėkoju „EU-FamPro“ komandai už darbą ir kvietimą dalyvauti renginiuose.

Paolo Pasqualis

Civilinės teisės notaras, buvęs Europos Sąjungos notariatų tarybos
(angl. *Council of the Notariats of the European Union, CNUE*) vadovas

Man didžiulis malonumas rašyti pratarinę knygai „ES reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinių režimų ir registruotų partnerystės turtinių pasekmių“ – moksliniam leidiniui, parengtam įgyvendinant ES bendrai finansuojamą projektą „EU-FamPro“. Atstovauju tarptautinei šeimos teisininkų asociacijai (IAFL), kuri nuolat akcentuoja, kad tarptautinės poros turi būti geriau informuotos apie santykių su tarpvalstybiniu elementu teises pasekmes. Vienas iš pagrindinių asociacijos tikslų yra padėti savo nariams – advokatams, teikiantiems teises konsultacijas – būti pasirėngusiems informuoti poras apie galimas pasekmes, todėl šis projektas itin atitinka asociacijos siekiamus tikslus.

Tiesa, kad sutuoktiniai, norintys pasirinkti teismą skyryboms išspręsti, ne visuomet gali tai padaryti. Tačiau jie gali koordinuoti įvairius šeimos procesus pasinaudodami ES reglamentuose suteiktomis galimybėmis, o reglamentų „dvynių“ priėmimas yra didžiulis žingsnis siekiant šio tikslo. Taip pat sveikintina, kad pagal pastaraisiais metais teisminei bendradarbiavimui civilinėse bylose būdingą tendenciją reglamentuose numatyta daug erdvės šalių autonomijai, skatinančiai liberalizavimą Europos tarptautinėje privatinėje teisėje. Tai svarbu šeimos teisės srityje, kurioje šalių autonomija tradiciškai buvo nenumatyta arba labai ribota.

Kai kurios valstybės narės pareiškė, kad joms sunku priimti bet kokį pasiūlymą, kuris net ir netiesiogiai būtų susijęs su santuokos apibrėžimu nacionaliniuose įstatymuose, o santuokos klausimai šiuo metu yra labai opus politinis klausimas, dėl kurio sunku pasiekti vieningą susitarimą. Turiu dvigubą Ispanijos ir Anglijos teisininko kvalifikaciją, tad mano darbas dažnai yra susijęs su bendrosios teisės ir civilinės teisės teisinių sistemų sankirta. Todėl tikiuosi, kad reglamentai padės pasiekti valstybių narių materialinių įstatymų suderinimą, kaip, pavyzdžiui, numčius Prancūzijos ir Vokietijos sutuoktinių turto teisinį režimą (taikomas nuo 2013 m. gegužės 1 d.), kuriuo įtvirtinamas pasirenkamas neprivolomas santuokos režimas poroms, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra Prancūzijoje ar Vokietijoje. Šia priemone įveikiami abiejų valstybių narių teisiniai skirtumai santuokos klausimais, o kitos valstybės yra kviečiamos prisijungti prie šios priemonės. Tokie dvišaliai susitarimai gali tapti potencialiais teisinių klausimų sprendimais ir tarp valstybių narių, ir tarp trečiųjų šalių.

Teisės praktikų ir visų piliečių mokymas ir informuotumo didinimas visada yra pagrindinis IAFL tikslas, siekiant, kad minėti reglamentai veiktų veiksmingai. Dėl šios priežasties džiaugiamės tokiomis iniciatyvomis kaip ši, kuri leis geriau suprasti nacionalinius skirtumus, skatins abipusį pasitikėjimą ir sudarys sąlygas sklandžiai spręsti galimas teises kolizijas.

Alberto Perez Cedillo

IAFL Europos skyriaus išrinktasis Prezidentas

Pastaruoju metu pastebima visuotinė tendencija plėsti šalių autonomijos apimtį reguliuojant šeimos santykius, palaipsniui švelninant ankstesnes privalomas teisės normas. Galbūt prie to prisidėjo tai, kad daugėja šeimų, nesirenkančių santuokos instituto. Iš tiesų daugelį metų Vakarų pasaulyje socialinis spaudimas poroms oficialiai tuoktis mažėjo. Tuo pačiu metu vis plačiau suteikiamas teisinis pripažinimas poroms, gyvenančioms *more uxorio* („kaip vyras ir žmona“), kuriose teisinis ryšys atsiranda, kai partneriai siekdami užtikrinti savo santykių stabilumą atlieka formalius teisės aktus, pavyzdžiui, įregistruoja partnerystę viešame registre. Kadangi poros gali rinktis tarp santuokos ir registruotos partnerystės, o pastaruoju atveju jos turi plačią laisvę reguliuoti savo turinius santykius, norint išsaugoti santuoką kaip teisės institutą, reikia ją padaryti lankstesnę ir sustiprinti susitarimo laisvę santuokos atveju. Tokiu būdu tendencija didinti šalių autonomiją privatinėje teisėje daro įtaką šeimos ir paveldėjimo teisei, atspindinčiai socialiai būtinus pokyčius.

Ši tendencija atsispindi reglamentuose „dvyniuose“ 2016/1103 ir 2016/1104, kuriuose poreikis nustatyti bendras įstatymų kolizijos taisykles santuokoms ir partnerystėms su tarptautiniais elementais kartu tapo ir galimybe išplėsti tarpvalstybinių porų valios autonomiją. Pavyzdžiui, net jei sutuoktiniai turi tą pačią pilietybę, jiems pakanka gyventi kitoje šalyje, kad būtų taikomos tos šalies turto teisinio režimo taisyklės ir jie galėtų sudaryti susitarimą dėl bendros nuosavybės, kurį leidžia tos valstybės nacionalinė teisė.

Tikras iššūkis kyla teisės praktikams, kuriems reikia laiko prisitaikyti prie šių naujų galimybių ir sugebėti teikti konsultacijas, pritaikytas porų poreikiams. Taikytinos teisės pasirinkimas dažnai bus sudaromas kartu su poros turto teisinio režimo sutartimi. Į šias sutartis vis dažniau bus įtrauktos nuostatos, numatančios teises pasekmes nutrūkus partnerystei ar santuokai arba likvidavus bendrą turtą dėl vieno iš sutuoktinių (partnerių) mirties – tai susitarimai, kurie daugelyje šalių iki šiol buvo reti.

Viena iš nuostatų, kuri gali būti įtraukta į sutuoktinių (partnerių) sutartį dėl turto teisinio režimo (arba į susitarimą dėl taikytinos teisės pasirinkimo), gali būti itin naudinga susijusioms šalims. Turiu omenyje susitarimus, kai santuoka ar partnerystė yra nutraukiama, taikant mediaciją. Atsižvelgiant į tai, kad šeimos iširimasis yra gana dažnas reiškinys ir dėl to kyla sudėtingų problemų, ypač kai pora turi nepilnamečių vaikų, daugelio valstybių teismai, nagrinėjantys šeimos bylas, yra perkrauti. Tarptautinių porų atveju padėtis tampa sudėtingesnė, ypač kai buvę sutuoktiniai ar buvę partneriai gyvena skirtingose šalyse. Tokiose situacijose taikus susitarimas beveik visada yra geresnis sprendimas nei priešiškas ir neretai ilgas teismo procesas, kurio baigtis neaiški. Šiuo atžvilgiu akivaizdu, kad mediacija, atverianti galimybes abiem pusėms pasiekti sprendimą, tarpusavio supratimą ir bendradarbiavimą, turėtų būti skatinama, o teisės specialistai, teikdami konsultacijas, turėtų į tai atsižvelgti.

Fernando Rodríguez Prieto

Notaras, mediatorius ir „Signum Foundation“ globėjas

Bet kurio naujo Europos Sąjungos teisės instrumento priėmimas yra vertas sveikinimo. Ne tik dėl techninių ir bendro sutarimo pareikalavusių pastangų, būtinų Europos institucijose, o daugiausia todėl, kad šie nauji instrumentai atitinka esminius Europos piliečių poreikius. Tai yra tikrasis pasiekimas 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentų 2016/1103 ir 2016/1104, kuriais įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje bei tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje. Abu reglamentai yra svarbus žingsnis siekiant išlaikyti ir plėtoti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas ir kur taip pat garantuojamas teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose, turinčiose tarpvalstybinį poveikį.

Ši knyga, prie kurios turiu garbę prisidėti, yra kolektyvinės mokslinės iniciatyvos, kuriai vadovauja pripažinta profesorė Lucia Ruggeri, rezultatas, ir kurioje taip pat grupė mokslininkų, tyrėjų ir specialistų – iš Kamerino universiteto, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto, Almerijos universiteto, Liublianos universiteto bei Rijekos universiteto – išsamiai nagrinėja aktualiausius teisinius klausimus, iškeltus visoje Europoje taikant vadinamuosius reglamentas „dvynius“. Ši knyga nusipelno pagyrų ne tik akademinio požiūriu, bet neginčijamai ji svarbi ir visiems praktikuojantiems teisininkams, kurie turi taikyti Reglamentus 2016/1103 ir 2016/1104, bei nacionaliniams valstybių narių teisėjams, kuriems nuo naujo reglamento priėmimo dienos dažnai kyla teisinių reglamento aiškinimo ir taikymo klausimų. Tokios nuodugnios analizės pateikimas nušviečia abiejų reglamentų kūrimą ir priėmimą, jų tikslus, apimtį ir prasmę bei kolizijas su kitomis ES ir nacionalinėmis priemonėmis toje pačioje srityje.

Asmeniškai noriu pasidžiaugti šiuo leidiniu, kuris taps priemone teisininkams, atsidavusiems ES teisės aiškinimui Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, kurių uždavinys bus parengti atsakymus į preliminarinius kreipimusis, reguliariai pasiekiančius Europos Sąjungos Teisingumo Teismą ir susijusius su privatinės teisės klausimais, sutuoktinių turtiniais režimais ir registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis. Ši specifinė Europos šeimos teisės sritis tampa dar labiau prieinama ir suprantama dabar, kai tokia išskirtinė ekspertų grupė kruopščiai ir nepriekaištingai nagrinėjo Reglamentus 2016/1103 ir 2016/1104.

Juan Ignacio Signes de Mesa

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisinis sekretorius

Tekste vartojami sutrumpinimai ir santrumpos

SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo [2012] OJ C 326
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EŽTK	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo	2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OJ L 183
Reglamentas dėl partnerysčių turtinių pasekmių	2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OJ L 183
Reglamentai „dvyniai“	Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl partnerysčių turtinių pasekmių kartu
Reglamentas „Briuselis II bis“	2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantys Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 [2003] OJ L 338. Nuo 2022 m. rugpjūčio šį reglamentą pakeis 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo [2019] OJ L 178
Reglamentas „Roma I“	2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I) [2008] OJ L 177
Reglamentas „Roma II“	2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma II) [2007] OJ L 199

Reglamentas „Roma III“	2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje [2010] OJ L 343
Išlaikymo reglamentas	2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje [2009] OJ L 7
Paveldėjimo reglamentas	2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo [2012] OJ L 201
1978 m. Hagos konvencija dėl taikytinos teisės sutuoktinių turto režimui	1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencija dėl taikytinos teisės sutuoktinių turto režimui
1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo	1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų
1996 m. Hagos konvencija	1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje
2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo	2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo
2007 m. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievoliams taikytinos teisės	2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievoliams taikytinos teisės

Įvadas

2020 m. sausio 1 d. ES valstybėse narėse gyveno 13,5 mln. žmonių, turinčių kitos ES valstybės narės pilietybę, o tai sudarė 3,0 % ES gyventojų. Be to, apie 5 proc. visos ES gyventojų buvo ES valstybėse gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai¹. Natūralu, kad daugelis jų sudarė tarptautines poras, kurių sutuoktiniai ar partneriai buvo skirtingų pilietybių arba tos pačios pilietybės sutuoktiniai ar partneriai gyveno kitoje nei kilmės šalyje.

Tačiau būti tarptautine pora ne visada lengva. Be praktinių ir emocinių sunkumų, su kuriais dažnai susiduria tarptautinės poros, kyla ir teisinių iššūkių. Teisės normų, reglamentuojančių įvairius tarptautinių porų santykių aspektus, rinkinys yra daug platesnis ir sudėtingesnis nei tas, kuris reglamentuoja vienos pilietybės poros, gyvenančios savo šalyje, padėtį. Dažnai šeimos teisės srityje gali būti taikomi kelių šalių nacionaliniai įstatymai, o tai poroms kelia nemažai klausimų.

Siekdama išspręsti šią problemą ir suteikti daugiau teisinio tikrumo ir nuspėjamumo tarpvalstybinėse situacijose atsidūrusioms poroms, ES priėmė keletą priemonių, dažnai vadinamų ES tarptautine privatine šeimos teise. Du naujausi ES šeimos teisės srities dokumentai yra Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (Reglamentas (ES) 2016/1103)² ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (Reglamentas (ES) 2016/1104)³ – kartu jie vadinami reglamentais „dvyniais“. Šie reglamentai, apimantys tarptautinių porų turto teisinius aspektus, per kelerius metus nuo jų priėmimo pasirodė esantys labai svarbi Europos šeimos teisės dėlionės detalė – detalė, kuri kasdien yra aktuali Europos tarptautinėms šeimoms.

Šiame leidinyje nagrinėjami įvairūs reglamentų „dvynių“ aspektai. Jame siekiama ne tik atskleisti reglamentų nuostatų esmę, bet ir plačiau pažvelgti bei aptarti klausimus, kurie glaudžiai

---

¹ Eurostatas. Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210325-2>> [žiūrėta 2021-07-17].

² 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OL L 183.

³ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OL L 183.

susiję su sutuoktinių ir partnerių turto režimais. Autoriai taip pat apžvelgia susijusią ESTT praktiką ir, kiek įmanoma, šalių partnerių nacionalinę teismų praktiką.

Pirmoji dalis „*Bendra apžvalga: link ES taisyklių dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų*“ pradedama pristatant tarpusavyje susijusią ES teisinių šaltinių sistemą šeimos teisėje (1 skyrius, dr. Agnė Limantė) ir apžvelgiant kelią, vedusį į reglamentų „dvynių“ priėmimą (2 skyrius, dr. Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė). Šioje dalyje skaitytojai supažindinami su tema, analizuojama, kaip ES teisės aktai reglamentuoja skirtingus šeimos teisės aspektus, ir šioje sudėtingoje sistemoje nustatoma ES porų turto teisinių režimų reglamentų vieta. Joje taip pat atskleidžiamos reglamentų „dvynių“ priėmimo priežastys.

Antrojoje dalyje „*ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių anatomija*“ sistemiškai nagrinėjami ES reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir ES reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių. Jame siekiama aprėpti visus esminius reglamentų aspektus ir pateikti gaires dėl juos taikant praktikoje kylančių iššūkių. Pirmiausia apžvelgiama reglamentų materialinė, teritorinė ir laiko taikymo sritis. Trečiajame skyriuje, kurį parašė prof. dr. María Jose Cazorla González ir prof. dr. Mercedes Soto Moya, aiškinamos pagrindinės dokumentuose vartojamos sąvokos ir apibrėžiama, kokiais atvejais taikomi reglamentai „dvyniai“. Toliau seka du esminiai knygos skyriai, kuriuose nagrinėjamos reglamentų „dvynių“ taisyklės dėl jurisdikcijos (4 skyrius, kurį parengė prof. dr. Ivana Kunda ir dr. Agnė Limantė) ir taikytinos teisės (5 skyrius, kurį parengė doc. dr. Neža Pogorelčnik Vogrinc). Juose kruopščiai analizuojamos taisyklės, kurias reikia taikyti, kai būtina nustatyti jurisdikciją arba taikytiną teisę pagal reglamentus „dvynius“. Prof. dr. Jerca Kramberger Škerl 6 skyriuje daugiausia dėmesio skiria antrajai teismo sprendimo „gyvenimo“ daliai – jo pripažinimui ir vykdymui kitoje ES valstybėje narėje. Šiame skyriuje nagrinėjamas klausimas, kokie sprendimai gali cirkuliuoti pagal reglamentų „dvynių“ taisykles, aiškinama pripažinimo procedūra, vykdytinumo paskelbimas ir atsisakymo pripažinti bei vykdyti pagrindai. Antrąją dalį užbaigia 7 skyrius, kurio autorės yra prof. dr. Ivana Kunda ir asist. Martina Tičić, skirtas autentiškiems dokumentams ir teisiniams susitarimams, atliekantiems svarbų vaidmenį reglamentų „dvynių“ rėmuose.

Trečiojoje dalyje „*ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių sąsajos su kitais ES ir nacionaliniais dokumentais*“ atskleidžiami tarpusavio ryšiai tarp reglamentų „dvynių“ su kitais ES instrumentais bei valstybių narių nacionaline teise. Joje daugiausia dėmesio skiriama konkrečioms ir kompleksiniams klausimams, susijusiems su atitinkamų ES reglamentų taikymu, ir paliečiami specifiniai klausimai, išskylantys juos taikant. Šios dalies 8 skyriuje, kurį parengė prof. dr. Francesco Giacomo Viterbo ir dr. Roberto Garetto, pabrėžiami kai kurie pavojai,

kylantys naudojantis šalių autonomija ir pasirenkant jurisdikciją bei taikytiną teisę, sutuoktinių turto ir registruotos partnerystės turto teisiniams režimams. Tolesniuose dviejuose skyriuose išsamiai nagrinėjami tarpvalstybinių tos pačios lyties porų turtinių santykių teisiniai aspektai (9 skyrius, kurį parengė asist. Filip'as Dougan'as) ir tarptautinių *de facto* porų turtinių santykių teisiniai aspektai (10 skyrius, kurį parengė doc. dr. Sandra Winkler). Prof. dr. Lucia Ruggeri ir dr. Manuela Giobbi parengė 11 skyrių, skirtą kitam svarbiam praktikoje kylančiam klausimui – nacionalinių žemės registru naudojimui, ypač problemoms, kylančioms registruojant tarptautinių porų nuosavybės teisinius faktus. Dr. Stefano Deplano 12 skyriuje pabrėžiama svarbi reglamentų „dvynių“ ir Paveldėjimo reglamento sąveika. Jame daugiausia dėmesio skiriama Paveldėjimo reglamente numatytiems susitarimams ir jų poveikiui sutuoktinių ir registruotų partnerių turto teisiniam režimui. Leidinį užbaigia prof. dr. Nenad'o Hlačos skyrius (13 skyrius), kuriame aptariami filosofiniai ir faktiniai migracijos ES aspektai ir jos teisinės pasekmės nacionaliniame ir Europos teisiniame kontekste. Skyriuje pabrėžiama, kaip migracija formuoja tarptautinę privatinę šeimos teisę.

Pažymėtina, kad ši knyga buvo parengta įgyvendinant ES bendrai finansuojamą projektą „E. mokymai apie Europos Sąjungos reglamentus dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų“ („EU-FamPro“). Šis projektas, o kartu ir šis leidinys, vienija tyrėjus iš Kamerino (Italija), Rijekos (Kroatija), Liubianos (Slovėnija), Almerijos (Ispanija) universitetų ir Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto (Lietuva). „EU-FamPro“ projektas remiasi gerai žinomu Europos šūkiu „vienybė įvairovėje“ ir grindžiamas idėja pasiūlyti bendrus sprendimus Europos lygmeniu, kartu atsižvelgiant į šalių specifiką ir teises realijas. Pagrindinis projekto tikslas – tęstinis reglamentų „dvynių“ tyrimas ir visos Europos praktikų žinių apie šiuos du svarbius teisinius dokumentus didinimas. Vienas iš pagrindinių projekto „EU-FamPro“ rezultatų yra ši mokslinė monografija, kuri, nuoširdžiai tikimės, taps reikšmingu indėliu į literatūrą apie tarptautinę privatinę šeimos teisę apskritai ir apie ES tarptautinių porų turto teisinius režimus konkrečiai.

I Dalis

Bendra apžvalga: link ES taisyklių dėl
tarptautinių porų turto teisinių režimų

ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų sistema

Agnė Limantė*

1. Įvadas

Tradiciškai tarptautinė privatinė teisė buvo nacionalinės teisės sritis, kurioje kiekviena Europos valstybė turėjo savo taisykles, reglamentuojančias jurisdikciją, taikytiną teisę ir užsienio teismų sprendimų pripažinimą bei vykdymą. Tačiau Europos Sąjungoje, kuri apibrėžiama kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas, netrukus tapo aišku, kad ES valstybių byloms spręsti reikalingas viršnacionalinis reglamentavimas, o nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normos turėtų reguliuoti tik su trečiosiomis šalimis susijusias situacijas arba papildyti ES teisės aktus.

1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai¹, ES įgijo teisėkūros kompetenciją tarptautinės privatinės teisės srityje. Tai buvo europinių taisyklių šioje srityje kūrimo pradžia. Nuo Lisabonos sutarties² priėmimo (2009 m. gruodžio 1 d.) kolizinių normų derinimo taisyklės reglamentuojamos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) III dalies V antraštinėje dalyje (67–89 straipsniai)³.

---

* Agnė Limantė, MA, PhD, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto vyriausioji mokslo darbuotoja.

¹ Amsterdamo sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikrus su jomis susijusius aktus [1997] OL C 340.

² Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį, pasirašyta Lisabonoje [2007] OL C 306.

³ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2012] OL C 326.

Šiam skyriui ypač svarbūs SESV 67 ir 81 straipsniai. SESV 67 straipsnio 4 dalyje teigiama, kad ES sudaro palankias sąlygas pasinaudoti teisingumu, ypač taikydama teisminių ir neteisminių sprendimų civilinėse bylose tarpusavio pripažinimo principą. SESV 81 straipsnyje reikalaujama, kad ES plėtotų teisminį bendradarbiavimą tarpvalstybinį poveikį turinčiose civilinėse bylose, grindžiamą teismo sprendimų ir neteisminių sprendimų tarpusavio pripažinimo principu. Jame taip pat nurodoma, kad toks bendradarbiavimas gali apimti valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų suderinimo priemonių patvirtinimą.

SESV 81 straipsnio 3 dalyje, kuri yra ES instrumentų šeimos teisės srityje teisinis pagrindas, nurodyta, kad tarpvalstybinio pobūdžio šeimos teisės priemonės nustato Taryba sprendžiamą pagal specialią teisėkūros procedūrą. Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, sprendžia vieningai. Be to, priemonė nebus priimama, jei jai nepritar nacionaliniai parlamentai. Tokia procedūra leidžia valstybėms narėms išlaikyti ES priimamų priemonių kontrolę ir leidžia joms prieštarauti priemonei, jei ji susijusi su jautriais klausimais.

Gavusi kompetenciją veikti, per pastaruosius du dešimtmečius ES priėmė nemažai tarptautinės privatinės teisės instrumentų, skirtų spręsti klausimams, kylantiems dėl tarpvalstybinio šeimų judėjimo. Be to, keletas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos priimtų dokumentų yra tiesiogiai taikomi ES⁴. Šie dokumentai kartu dažnai vadinami Europos tarptautine privatinė šeimos teise. Jie apima trijų rūšių klausimus, tradiciškai išskiriamus tarptautinėje privatinėje teisėje: (i) kuris teismas turi jurisdikciją nagrinėti bylą su tarptautiniu elementu („jurisdikcija“); (ii) kokia teisė turi būti taikoma bylai („taikytina teisė“); ir (iii) kokiomis sąlygomis teismo sprendimas gali būti pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje („pripažinimas ir vykdymas“).

Vienodas ES reguliavimas, užuot rėmusis vien nacionalinėmis sistemomis, turi keletą privalumų. Taikytinos teisės taisyklių šeimos teisėje „europeizavimas“ didina teisinį tikrumą ir nuspėjamumą, nes neanalizuojant nacionalinių taisyklių yra aišku, kuri priemonė (ES reglamentą) taikoma, ir tokia priemonė yra lengvai prieinama. Be to, suvienodinimas užtikrina geresnę teisėtų lūkesčių apsaugą, bent jau tam tikru mastu riboja vienašališką palankesnio teismo ir teisės pasirinkimą (*forum shopping*) ir mažina šalių išlaidas. Galiausiai Europos mastu priimtos taisyklės užtikrina paprastą tarpvalstybinį teismų sprendimų judėjimą, nes pripažinimas ir vykdymas yra automatinis arba supaprastintas⁵.

⁴ Hagos konferencija yra Pasaulinė tarpvalstybinio bendradarbiavimo civilinėse ir komercinėse bylose organizacija. 2007 m. balandžio 3 d. Europos Sąjunga tapo Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos nare.

⁵ Apie Europos tarptautinės šeimos teisės tikslus ir uždavinius žr. N. A. BAARMA, *The Europeanisation of International Family Law*, T.M.C. Asser Press, The Hague 2011, p. 270–273.

Šiame skyriuje analizuojama ES tarptautinės privatinės šeimos teisės sistema, siekiama pateikti taikomų instrumentų žemėlapij ir paaiškinti jų tarpusavio ryšius. Skyriuje apibrėžiama kiekvieno dokumento taikymo sritis ir jo vieta tarpusavyje susijusiame tinkle. Ši analizė padės geriau suvokti Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių vietą bendroje Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės sistemoje ir šių reglamentų ryšį su kitais instrumentais.

2. Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų rinkinys

Iš ES priimtų teisės aktų šeimos teisės srityje svarbiausi yra reglamentas „Bruselis II bis“, kuriuo apibrėžiama jurisdikcija santuokos ir tėvų pareigų bylose⁶ (nauja redakcija bus taikoma nuo 2022 m. rugpjūčio⁷), reglamentas „Roma III“⁸, kuriuo nustatomos santuokos nutraukimui taikytinos teisės taisyklės, išlaikymo reglamentas⁹, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo¹⁰ ir Reglamentas dėl partnerysčių turtinių pasekmių^{11, 12}. Šį sąrašą taip pat papildė Hagos tarptautinės privatinės

⁶ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančias Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 [2003] OL L 338.

⁷ 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos, teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo ir dėl tarptautinio vaikų grobimo [2019] OL L 178.

⁸ 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje, OL L 343, p. 10–16.

⁹ 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje [2009] OL L 7.

¹⁰ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu, pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OL L 183.

¹¹ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų, susijusių su registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis, pripažinimo ir vykdymo srityje [2016] OL L 183.

¹² Paveldėjimo reglamentas griežtai kalbant nėra ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dalis, tačiau yra su ja glaudžiai susijęs. Šiame skyriuje jis nebus išsamiau analizuojamas. 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, autentiškų dokumentų paveldėjimo srityje priėmimo ir vykdymo bei Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo [2012] OL L 201.

teisės konferencijoje priimti dokumentai, visų pirma 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo¹³, 1996 m. Hagos konvencija¹⁴, 2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo¹⁵ ir 2007 m. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės¹⁶.

Reikėtų pažymėti, kad ES instrumentai, priimti tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje, skiriasi ne tik sritimis, kurias jie reguliuoja, bet ir taisyklių, kurios į juos įtrauktos, apimtimi. Kai kurie dokumentai yra „išsamūs“, į juos įtrauktos jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo ir vykdymo taisyklės. Tokie yra Išlaikymo reglamentas, Paveldėjimo reglamentas, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl partnerysčių turinių pasekmių. Kiti dokumentai apima tik dalį kolizinių normų (jurisdikcijos, pripažinimo ir vykdymo arba taikytinos teisės). Tokie yra, pavyzdžiui, reglamentas „Briuselis II bis“ ir reglamentas „Roma III“, kuriuose atitinkamai daugiausia dėmesio skiriama jurisdikcijai, pripažinimui ir vykdymui (reglamentas „Briuselis II bis“) arba taikytinai teisei (reglamentas „Roma III“) santuokos nutraukimo byloje.

Žinoma, visos šios priemonės turi tam tikrų bendrų bruožų. Pirma, ar tai būtų jurisdikcijos, ar taikytinos teisės taisyklės, siejamieji veiksniai (angl. *connecting factors*) sieks nurodyti valstybės, su kuria byla yra glaudžiausiai susijusi, teismą ir (arba) teisę. Todėl taikytinos teisės atveju retai bus leidžiama pasirinkti *lex fori* arba galimybė pasirinkti *lex fori* bus siejama su tuo, kad jurisdikcijos taisyklės buvo nustatytos identifikuojant glaudžiai susijusios valstybės teismą¹⁷. Antra, visuose dokumentuose įprastinė gyvenamoji vieta yra pagrindinis siejamasis veiksnys. Į šalių pilietybę atsižvelgiama, tačiau įprastinei gyvenamajai vietai paprastai teikiama stipresnė pozicija. Tai kartu su universalumo principu reiškia, kad, pavyzdžiui, reglamentas „Briuselis II bis“ taikomas ne tik ES piliečiams, bet ir trečiųjų šalių piliečiams, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra ES. Kitas bendras ES instrumentų bruožas yra tai, kad europinės teisės kolizinės taisyklės šeimos teisės srityje neleidžia taikyti *renvoi*, t. y. taikytinos teisės nustatymo taisyklėse nukreipiama tik į valstybių materialinės

¹³ 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų.

¹⁴ 1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje.

¹⁵ 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo.

¹⁶ 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės.

¹⁷ Kaip pažymi Baarsma, be bendrųjų nuspėjamumo ir teisinio tikrumo tikslų, glaudžiausio ryšio principas užtikrina, kad teisinės sistemos, susijusios su byla, būtų parenkamos taikyti vienodai ir lygiavertiškai. Šis aspektas labai svarbus Europos Sąjungoje, kurioje abipusio pripažinimo principas suponuoja valstybių narių teisės normų lygiavertiškumą. N. A. BAARSMA, *The Europeanisation of International Family Law*, T.M.C. Asser Press, The Hague 2011, p. 292.

teisės normas. Nukreipimas į taikytiną teisę ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentuose neapima užsienio valstybių tarptautinės privatinės teisės, todėl „šokinėjimas“ tarp jurisdikcijų negalimas. Tai sustiprina nuspėjamumą ir supaprastina procedūros planavimą. Galiausiai pažymėtina ir tai, kad į ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dokumentus didesniu ar mažesniu mastu vis dažniau įtraukiamos taisyklės dėl šalių autonomijos¹⁸.

Visi ES šeimos teisės dokumentai yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir daugeliu atvejų taikomi kartu, nes jų reguliavimo sritys papildo viena kitą. Tai nelengva užduotis, nes dokumentų sąrašas išties ilgas ir šeimos byloje gali tekti remtis keliais iš jų.

Reiktų paminėti, kad, dar labiau apsunkindamos pirmiau išvardytų priemonių taikymą, ne visos ES valstybės narės dalyvauja taikant tarptautinės privatinės šeimos teisės taisykles. Pirmą, Danija yra atsisakiusi dalyvauti ES šeimos teisės reglamentavime¹⁹. Antra, svarbi aplinkybė yra ta, kad, kaip minėta pirmiau, norint priimti ES teisės aktą tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje, reikia, kad Taryba vieningai priimtų sprendimą (SESV 81 straipsnio 3 dalis). Tačiau tokį vienbalsiškumą dažnai sunku pasiekti. Atsižvelgiant į tai, Lisabonos sutartimi buvo sudarytos sąlygos kurti „kelių greičių Europą“, nustatant tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą. Kai dėl vienbalsiškumo reikalavimo Taryboje keli reglamentai negalėjo būti priimti įprasta procedūra, kelios ES valstybės narės nusprendė tęsti ir priimti instrumentą tvirtesnio bendradarbiavimo keliu. Atitinkamai reglamentas „Roma III“, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerių turtinių pasekmių taikomi tik valstybėms narėms, dalyvaujančioms tvirtesniame bendradarbiavime. Visa tai lemia painių reguliavimą, kuris gerai parengtas, tačiau dažnai ne taip lengvai suprantamas ir taikomas.

Toliau pateikiamuose skirsniuose aptariami pagrindiniai ES taikomi tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentai, suskirstant juos pagal šeimos teisės sritis. Skyriuje nesiekama išsamiai

¹⁸ A. LIMANTE, N. POGORELČNIK VOGRINC, „Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation“ (2020) *Baltic Journal of Law & Politics*, Vol. 13(2), 135–158; L. WALKER, „Party Autonomy, Inconsistency and the Specific Characteristics of Family Law in the EU“ (2018) *Journal of Private International Law*, Vol. 14(2), 225–261; F. MAULTZSCH, „Party Autonomy in European Private International Law: F.: Uniform Principle or Context-Dependent Instrument?“ (2016) *Journal of Private International Law*, Vol. 12(3), 466–491; I. VIARENGO, „Choice of Law Agreements in Property Regimes, Divorce, and Succession: Stress-testing the New EU Regulations“ (2016) *ERA Forum* 17.

¹⁹ Protokolas (Nr. 21) dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės [2016] OL C 202; Protokolas (Nr. 22) dėl Danijos pozicijos [2012] OL C 326.

aptarti dokumentų turinio. Vietoj to jame daugiausia dėmesio skiriama pagrindiniams jų bruožams ir sąsajoms tarp skirtingų ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų.

3. Santuokos nutraukimo bylose taikytini ES instrumentai

Jei byla dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia patenka į ES valstybės narės teismą ir situacija turi tarpvalstybinį elementą (sutuoktiniai yra skirtingų pilietybių arba gyvena ne savo pilietybės valstybėje), taikomi du ES reglamentai: reglamentas „Briuselis II bis“ ir reglamentas „Roma III“. Taip yra todėl, kad reglamente „Briuselis II bis“ numatytos tik taisyklės dėl jurisdikcijos, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, tačiau jame nėra taisyklių dėl taikytinos teisės. Santuokos nutraukimui taikytinos teisės taisyklės nustatytos reglamente „Roma III“, kuris buvo priimtas taikant tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą.

Reikėtų pažymėti, kad ES teisėje nepateikiama „santuokos“ apibrėžtis, nes dėl šio instituto ES šalys nėra pasiekusios bendro susitarimo (ypač dėl skirtingo valstybių narių požiūrio į tos pačios lyties asmenų santuokas). Todėl kiekviena valstybė narė taiko reglamentą „Briuselis II bis“, reglamentą „Roma III“ ir kitus instrumentus, interpretuodama sąvoką „santuoka“ taip, kaip ši sąvoka suprantama jos teisinėje sistemoje²⁰.

Santuokos nutraukimas / separacija			
Tarptautinės privatinės šeimos teisės priemonė	Nagrinėjami klausimai	Taikymas laiko atžvilgiu	Geografinė taikymo sritis
Reglamentas „Briuselis II bis“ (ES priemonė)	Jurisdikcija Pripažinimas ir vykdymas Bendradarbiavimas	Taikoma nuo 2005 m. kovo 1 d. (nauja redakcija bus taikoma nuo 2022 m. rugpjūčio)	Visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją
Reglamentas „Roma III“ (ES priemonė)	Taikytina teisė	Taikoma nuo 2012 m. birželio 21 d.	Tvirtesnis bendradarbiavimas 17 valstybių narių

²⁰ Apie santuokos sampratą Europoje žr. C. SÖRGJERD, „Marriage in a European perspective“ in J. M. SCHERPE, *European Family Law Volume III*, Elgar, 2016, p. 3–40.

3.1. Reglamentas „Briuselis II bis“

Reglamente „Briuselis II bis“ nustatytos taisyklės, reglamentuojančios jurisdikciją, pripažinimą ir vykdomą santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium ir santuokos pripažinimo negaliojančia byloje ES. Jis susijęs tik su santuokinių ryšių nutraukimu (santuokos nutraukimu, santuokos pripažinimu negaliojančia ir gyvenimu skyrium), tačiau neapima papildomų klausimų, pavyzdžiui, išlaikymo ar santuokos turinių pasekmių. Visgi tėvų pareigų klausimai, kurie paprastai kyla dėl santuokos nutraukimo (globos, bendravimo, lankymo teisės), yra įtraukti į šį dokumentą (apie tai kalbama 4.1 skirsnyje).

Reglamente įtvirtintos jurisdikcijos taisyklės, pagal kurias nustatoma valstybė narė, kurioje gali būti pradėta byla dėl santuokinių ryšių nutraukimo. Tačiau svarbu pažymėti, kad Reglamente kalbama tik apie tarptautinę jurisdikciją, t. y. konkrečios ES valstybės narės, o ne konkretaus teismo toje valstybėje nustatymą. Pastarasis klausimas paliekamas spręsti atitinkamos valstybės nacionalinėms taisyklėms.

Apskritai reglamentas „Briuselis II bis“ taikomas visoms tarpvalstybinio pobūdžio santuokos nutraukimo, separacijos ar santuokos pripažinimo negaliojančia byloms. Vienintelis atvejis, kai Reglamentas netaikomas ir vietoj jo taikomos nacionalinės jurisdikcijos nustatymo taisyklės, yra atvejis, kai byla susijusi su sutuoktiniais, kurie abu yra trečiosios šalies piliečiai, kurių įprastinė gyvenamoji vieta yra trečiojoje valstybėje. Jei bent vienas iš sutuoktinių yra ES pilietis arba jo (jos) įprastinė gyvenamoji vieta yra ES valstybėje, Reglamentas bus taikomas. Tai reiškia, kad jurisdikcijai nustatyti bus taikomi Reglamente aiškiai nurodyti siejamieji veiksniai. Tik tais atvejais, kai nė vienas ES teismas neturi jurisdikcijos pagal reglamento „Briuselis II bis“ taisyklės, jurisdikciją galima nustatyti pagal nacionalinę teisę (likutinė jurisdikcija)²¹.

Jurisdikcijos nustatymo pagrindai (siejamieji veiksniai) grindžiami objektyvaus ryšio tarp vieno ar abiejų sutuoktinių ir teismo vietos valstybės principu. Du pagrindiniai tokio ryšio nustaty-

²¹ Jei nė vienas ES valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 3–5 straipsnius, taikomas reglamento „Briuselis II bis“ 7 straipsnis (kita jurisdikcija). Tokiu atveju Reglamente teikiama nuoroda į nacionalinius įstatymus. Tai patvirtino ESTT *Sundelind Lopez* byloje. Sprendimas C-68/07, *Sundelind Lopez*, ECLI:EU:C:2007:740.

mo kriterijai yra vieno arba abiejų sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta²² ir bendra pilietybė, kurie turėtų būti vertinami bylos iškelimo metu. Iš viso 3 straipsnio 1 dalyje numatyti 7 jurisdikcijos pagrindai: šeši pagrindai grindžiami įprastine gyvenamąja vieta ir vienas – bendra sutuoktinių pilietybė. Visi septyni pagrindai yra lygiaverčiai, todėl ieškovas gali pasirinkti, kurioje iš galimų jurisdikcijų geriausia pradėti santuokos nutraukimo bylą²³. Kadangi yra keli galimi jurisdikcijos pagrindai, gali nutikti taip, kad tą pačią bylą turės jurisdikciją nagrinėti daugiau nei vienos valstybės narės teismai. Galimų lygiagrečių procesų klausimas sprendžiamas pagal *lis pendens* taisyklę, nustatytą reglamento „Bruselis II bis“ 19 straipsnio 1 dalyje.

Kurioje ES valstybėje bus pradėta santuokos nutraukimo, separacijos ar santuokos pripažinimo negaliojančia byla, svarbu dėl kelių priežasčių. Pavyzdžiui, pareiškėjas gali rinktis konkrečią valstybę, nes pareiškėjui taip būtų patogiau arba dėl to, kad toje valstybėje kalbama pareiškėjo gimtąja kalba. Tačiau jurisdikcijos nustatymo klausimas svarbu ir todėl, kad, nustačius jurisdikciją santuokinių ryšių nutraukimui tam tikroje valstybėje, tai gali tapti jurisdikcijos pagrindu susijusiems klausimams. Pavyzdžiui, pagal bendrąją jurisdikcijos taisyklę, įtvirtintą Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnyje, jurisdikcija santuokinių ryšių nutraukimo bylose susiejama su jurisdikcija sutuoktinių turto bylose (kai kuriais atvejais šiam susiejimui reikalingas abiejų sutuoktinių sutikimas; šiuo klausimu žr. 4 skirsnį). Be to, jurisdikcija santuokinių ryšių nutraukimo byloje taip pat turi įtakos taikytinai teisei, ypač ES valstybėse narėse, kuriose netaikomas reglamentas „Roma III“²⁴.

---

²² Dėl įprastinės gyvenamosios vietos sampratos žr. 2009 m. spalio 21 d. Sprendimą A, C-523/07, EU:C:2009:225; 2010 m. spalio 21 d. Sprendimą *Mercredi*, C-497/10, EU:C:2010:829; 2014 m. spalio 21 d. Sprendimą C-376/14, C, EU:C:2014:2268; Sprendimą C-499/15, *W ir V*, EU:C:2017:118; Sprendimą C-111/17, *OL/PQ*, EU:C:2017:436; Sprendimą C-512/17, *HR*, EU:C:2018:513; Sprendimą C-393/18, *UD/WB*, EU:C:2018:835. Taip pat žr. T. KRUGER, „Finding a Habitual Residence“ in I. VIARENGO, F. C. VILLATA (eds.), *Planning the Future of Cross Border Families: A Path Through Coordination*, Hart Publishing, 2020; A. LIMANTE, „Establishing Habitual Residence of Adults under Brussels IIa Regulation“ (2018) *Journal of Private International Law*, 14:1, 160–181; M. P. WELLER, B. RENTSCH, „Habitual Residence: A Plea for „Settled Intention“ in S. LEIBLE (ed.), *General Principles of European Private International Law*, Wolters Kluwer, 2016.

²³ Plačiau žr. C. RICCI, „Jurisdiction in Matrimonial Matters“ in C. HONORATI (ed.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction. A Handbook on the Application of Brussels IIa Regulation in National Courts*, Peter Lang, 2017.

²⁴ Kaip pažymi Kruger, galimybė pasirinkti jurisdikciją reiškia, kad šalis turi galimybę pateikti savo prašymus dėl santuokos nutraukimo keliose valstybėse ir pasirenka pageidaujamą, nes, pvz., teismas taikytų *lex fori*, arba šalis žino, kokiais siejamaisiais veiksniais teismas remtųsi nustatydamas taikytiną teisę. Th. KRUGER, „Rome III and Parties' Choice“, *Familie & Recht*, January 2014, DOI: 10.5553/FenR/000013.

3.2. Reglamentas „Roma III“

Reglamentas „Roma III“ buvo pirmasis Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentas, priimtas taikant tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą. Pirminis jo pasiūlymas buvo pateiktas 2006 m., tačiau 2008 m. ES Taryba pažymėjo, kad nebuvo pasiektas vienbalsiškumas ir kad neįveikiami sunkumai neleidžia pasiekti vienbalsiškumo tuo metu ir artimiausioje ateityje. Kadangi dalis ES valstybių narių visgi norėjo bendradarbiauti šiuo klausimu, 2010 m. liepą Taryba priėmė sprendimą, kuriuo leidžiama tvirtiau bendradarbiauti santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje. Taip 2010 m. gruodžio 20 d. buvo priimtas reglamentas „Roma III“. Kaip nurodyta pirmiau pateiktoje lentelėje, šiuo metu tvirtesniame bendradarbiavime dalyvauja 17 valstybių narių²⁵.

Reglamento „Roma III“ taikymo sritis yra aiškiai ribota – jis taikomas tik santuokos nutraukimui arba santuokinių ryšių susilpnėjimui. Kitaip tariant, šio reglamento kolizinėmis normomis nustatyta teisė taikoma santuokos nutraukimo ir gyvenimo skyrium (separacijos) pagrindams. Ji netaikoma tokiems preliminariems klausimams, kaip teisnumas ir veiksnumas bei santuokos galiojimas, ir tokiems klausimams, kaip santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium pasekmės turtui, pavardei, tėvų pareigoms, išlaikymo prievolėms ar kitoms papildomoms priemonėms (reglamento „Roma III“ 10 konstatuojamoji dalis). Šiems klausimams taikomi kiti ES reglamentai arba valstybių nacionaliniai įstatymai.

Pagrindinis siejamasis veiksnys nustatant taikytiną teisę pagal reglamentą „Roma III“ yra šalių pasirinkimas (šalių autonomija). Pagal reglamento „Roma III“ 5 straipsnį šalys, rengiančios susitarimą dėl jų santuokos nutraukimui ar gyvenimui skyrium taikytinos teisės, gali pasirinkti taikytiną teisę iš keturių galimų variantų (trys variantai nurodo į valstybių, su kuriomis šalis sieja ypatingas ryšys dėl įprastinės gyvenamosios vietos ar pilietybės, teisę; ketvirtas variantas yra teismo vietos teisė). Jei teisė nepasirenkama, 8 straipsnyje numatyta kaskada siejamųjų veiksmų taikytinai teisei nustatyti. Ar tai būtų šalių pasirinkta teisė, ar pagal 8 straipsnį taikytina teisė, dėl universalios taikymo principo (reglamento „Roma III“ 4 straipsnis) pagal Reglamentą gali būti taikoma bet kurios pasaulio valstybės teisė (ne tik tų valstybių narių, kurios dalyvauja reglamente „Roma III“). Be 5 ir 8 straipsnio atvejų, *lex fori* taikymas galimas tik tais atvejais, kai pagal Reglamentą nustatyta teisė

²⁵ Austrija, Belgija, Bulgarija, Estija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Portugalija, Slovėnija, Ispanija ir Rumunija.

nesuteikia vienam iš sutuoktinių vienodų galimybių nutraukti santuoką arba gyventi skyrium (reglamento „Roma III“ 10 straipsnis²⁶).

Reglamentas „Roma III“, reglamentuojantis santuokos nutraukimui ar separacijai taikytiną teisę, papildoma reglamento „Briuselis II bis“ jurisdikcijos taisyklės. Santuokos nutraukimo bylose šie dokumentai taikomi kartu. Žvelgiant plačiau, vienas iš argumentų, dėl kurių buvo priimtas reglamentas „Roma III“, buvo poreikis apriboti galimą palankesnio teismo pasirinkimą (*forum shopping*)²⁷. Kaip aptarta šio skyriaus 3.1 skirsnyje, reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnyje numatyta daug alternatyvių jurisdikcijos pagrindų. Tai leidžia pareiškėjui pasirinkti teismą vadovaujantis savo interesais. Kartu su reglamento „Briuselis II bis“ 19 straipsnyje įtvirtinta *lis pendens* taisykle, pagal kurią pirmenybė teikiama teismui, į kurį kreiptasi pirmiausia, toks teisinis reglamentavimas išprovokavo skubėjimą kreiptis į teismus (vad. *rush to courts*). Priėmus reglamentą „Roma III“, skubėjimas kreiptis į teismą ir taip pasirinkti vieną iš jurisdikcijų, galimų pagal reglamento „Briuselis II“ 3 straipsnį, nesuteikia daug pranašumo santuokos nutraukimui taikytinos teisės atžvilgiu, nes kiekvienoje tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančioje šalyje taikytina teisė bus nustatyta remiantis reglamentu „Roma II“²⁸.

4. Tėvų pareigų klausimams taikytini teisės aktai

Be šio skyriaus 3 skirsnyje aptartų sutuoktinių ryšių nutraukimo bylų, reglamente „Briuselis II bis“ taip pat kalbama apie jurisdikciją ir teismo sprendimus dėl tėvų pareigų vaikams. Tačiau, panašiai kaip ir sutuoktinių ryšių nutraukimo bylų atveju, reglamente „Briuselis II bis“ numatytos tik taisyklės, susijusios su jurisdikcija, bei sprendimų tėvų pareigų bylose pripažinimu ir vykdymu. Jame nėra taisyklių dėl taikytinos teisės. Priešingai nei santuokos nutraukimo srityje, šiuo atveju taikytiną teisę

²⁶ Dėl reglamento „Roma III“ 10 straipsnio aiškinimo žr. Sprendimą C-249/19, *JE prieš KF*, ECLI:EU:C:2020:570.

²⁷ Kaip nurodyta reglamente „Roma III“, šiuo reglamentu turėtų būti sukurta aiški ir išsami teisės sistema, kuria reglamentuojama dalyvaujančiose valstybėse narėse santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytina teisė, užtikrinti piliečiams teisinio tikrumo, numatomumo ir lankstumo atžvilgiu tinkami sprendimai ir užkirstas kelias atvejams, kai vienas iš sutuoktinių kreipiasi į teismą dėl santuokos nutraukimo anksčiau už kitą sutuoktinį siekdamas, kad byla būtų nagrinėjama pagal tam tikrą teisę, kuri, jo nuomone, geriau tenkina jo interesus (9 konstatuojamoji dalis).

²⁸ S. CORNELOUP, „Introduction“ in S. CORNELOUP (ed.), *The Rome III Regulation. A Commentary on the Law Applicable to Divorce and Legal Separation*, Elgar, 2020, p. 8.

reglamentuoja ne kitas ES teisės instrumentas, o tarptautinės teisės dokumentas – 1996 m. Hagos konvencija dėl tėvų pareigų ir vaikų apsaugos (visos ES valstybės narės yra šios konvencijos šalys). Tais atvejais, kai įtariamas vaikų grobimas, kartu su reglamentu „Bruselis II bis“ taikoma ir 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo.

Tėvų pareigų klausimai			
Tarptautinės privatinės šeimos teisės priemonė	Nagrinėjami klausimai	Taikymas laiko atžvilgiu	Geografinė taikymo sritis
Reglamentas „Bruselis II bis“ (ES priemonė)	Jurisdikcija Pripažinimas ir vykdymas Centrinių institucijų bendradarbiavimas Konkrečios taisyklės dėl vaikų grobimo ir bendravimo teisių	Taikoma nuo 2005 m. kovo 1 d. (nauja redakcija bus taikoma nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d.)	Visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją
1996 m. Hagos konvencija dėl tėvų pareigų ir vaikų apsaugos (priimta Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje)	Taikytina teisė	2002 m. ES leido valstybėms narėms prisijungti prie Konvencijos. Konvenciją jos ratifikavo skirtingu metu ²⁹	Visos ES valstybės narės
1980 m. Hagos konvencija dėl vaikų grobimo (priimta Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje)	Konkrečios taisyklės dėl vaikų grobimo ir bendravimo teisių	Visos ES valstybės narės Konvenciją ratifikavo skirtingu metu	Visos ES valstybės narės

²⁹ 2002 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 2003/93/EB, kuria valstybės narės įgaliojamos Bendrijos labai pasirašyti 1996 m. Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje [2003] OL L 48.

4.1. Reglamentas „Briuselis II bis“

Kaip jau minėta, Reglamente „Briuselis II bis“, *inter alia*, nustatytos jurisdikcijos taisyklės tėvų pareigų bylose. „Tėvų pareigos“ apibrėžiamos plačiai ir apima visas su vaiko asmeniu ar turtu susijusias teises ir pareigas, kurios fiziniam ar juridiniam asmeniui suteikiamos teismo sprendimu, pagal įstatymą ar teisinę galią turinčiu susitarimu³⁰.

Pagal reglamento „Briuselis II bis“ taisykles, jurisdikciją bylose dėl tėvų pareigų turi vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teismai (8 straipsnis)³¹. Šios taisyklės išimtys nurodytos Reglamento „Briuselis II bis“ 9, 10³², 12 ir 13 straipsniuose.

Svarbu pažymėti, kad jurisdikcija dėl santuokos nutraukimo ir jurisdikcija dėl tėvų pareigų nagrinėjamos atskirai, todėl tai gali reikšti, kad skirtingų valstybių narių teismai turi jurisdikciją nagrinėti šias bylas. Tačiau daugeliu atvejų vaikų išlaikymas (žr. 5.1 skirsnį) vertinamas kartu su byla dėl tėvų pareigų, nes išlaikymo reglamente šios bylos susiejamos.

---

³⁰ Sprendimas C-435/06, C, ECLI:EU:C:2007:714. Apie tėvų pareigų turinį taip pat žr. D. DANIELI, „Parental Responsibility“ in I. VIARENGO, F. C. VILLATA (eds.), *Planning the Future of Cross Border Families: a path through coordination*, Bloomsbury, 2020.

³¹ Išsamią jurisdikcijos taisyklių analizę žr. A. LIMANTE, I. KUNDA, „Jurisdiction in Parental Responsibility Matters“ in C. HONORATI (ed.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction. Reglamento „Briuselis IIa“ taikymo nacionaliniuose teismuose vadovas*, Peter Lang, 2017.

³² Reikėtų trumpai paminėti 10 straipsnį, kuriame kalbama apie jurisdikciją vaikų pagrobimo atvejais ir kuriame numatyta, kad bet koks vienašalis vaiko pagrobimo aktas neturi įtakos jurisdikcijai tėvų pareigų bylose. Tik labai griežtomis sąlygomis, nustatytomis 10 straipsnio a ir b punktuose, jurisdikcija gali būti priskirta valstybės narės, į kurią buvo pagrobtas vaikas, teismams. Neseniai ESTT priėmė sprendimą dėl šios nuostatos poveikio vaiko išlaikymo byloms, taip atskleisdamas kryžmines sąsajas tarp ES dokumentų. ESTT nusprendė, kad reglamento „Briuselis II bis“ 10 straipsnis ir išlaikymo reglamento 3 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad tuo atveju, kai vaiką, kurio įprastinė gyvenamoji vieta buvo valstybėje narėje, vienas iš tėvų neteisėtai išvežė į kitą valstybę narę, tos kitos valstybės narės teismai neturi jurisdikcijos priimti sprendimą dėl prašymo, susijusio su globa ar išlaikymo išmokos nustatymu šio vaiko atžvilgiu, nesant jokių duomenų, kad kitas iš tėvų sutiko su vaiko išvežimu arba nepateikė prašymo grąžinti šį vaiką. Sprendimas C-85/18, CV / DU, ECLI:EU:C:2018:220.

4.2. 1996 m. Hagos konvencija dėl tėvų pareigų ir vaikų apsaugos

1996 m. Hagos konvencija siekiama suteikti tarptautinę apsaugą vaikams iki 18 metų. Joje reglamentuojama jurisdikcija, taikytina teisė, pripažinimas, vykdymas ir bendradarbiavimas tėvų atsakomybės ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Pabrėžtina, kad dalis Konvencijos nuostatų sutampa su reglamento „Briuselis II bis“ reguliuojamais klausimais, todėl tarp ES valstybių narių šis reglamentas turi viršenybę prieš 1996 m. Hagos konvenciją ES vidaus bylose (reglamento „Briuselis II bis“ 61 straipsnis). Tačiau Konvencija ir toliau taikoma tais klausimais, apie kuriuos Reglamente nekalbama.

Vienas iš klausimų, kuriuo 1996 m. Hagos konvencija papildoma reglamento „Briuselis II bis“ nuostatais, yra susijęs su taikytina teise. Šiuo atžvilgiu pagal 1996 m. Hagos konvencijos 15 straipsnį *lex fori* kaip taikytinos teisės nustatymas yra bendroji taisyklė, kuri aiškiai susieja jurisdikciją ir taikytiną teisę. Taigi, pagal reglamentą „Briuselis II bis“ nustačius, kad jurisdikciją tėvų pareigoms turės konkrečios valstybės teismai, reiškia, kad bus taikoma tos pačios valstybės teisė.

4.3. 1980 m. Hagos konvencija dėl vaikų grobimo

1980 m. Hagos konvencija skirta tik tėvų vykdomam vaikų grobimui. Bendras 1980 m. Hagos konvencijos dėl vaikų grobimo tikslas – atkurti *status quo* operatyviai grąžinant neteisėtai išvežtus ar laikomus vaikus, remiantis Susitariančiųjų Šalių paskirtų centrinių institucijų bendradarbiavimu.

Panašiai kaip ir 1996 m. Hagos konvencija, 1980 m. Hagos konvencija papildoma reglamentą „Briuselis II bis“. Reglamento „Briuselis II bis“ taisyklės turi pirmenybę prieš 1980 m. Hagos konvencijos taisykles valstybių narių tarpusavio santykiuose visais klausimais, kuriems taikomas Reglamentas (žr. reglamento „Briuselis II bis“ 60 straipsnį). Tačiau klausimais, kurių Reglamentas nereguliuoja, jame teikiama tiesioginė nuoroda į 1980 m. Hagos konvenciją, pavyzdžiui, 1980 m. Hagos konvencija taikoma kartu su reglamento „Briuselis II bis“ 11 straipsniu. Kadangi tėvų vykdomas vaikų grobimas šioje knygoje nebus aptariamasis, šis dokumentas nebus plačiau analizuojamas³³.

---

³³ Apie tėvų vykdomo vaikų grobimo reguliavimą ES žr. C. HONORATI, A. LIMANTE, „Jurisdiction in cases of child abduction. Proceedings for the return of the child“ in C. HONORATI (ed.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction. A Handbook on the Application of Brussels IIa Regulation in National Courts*, Peter Lang, 2017.

5. Tarptautinės privatinės teisės išlaikymo prievolių aspektų reglamentavimas

Panašiai kaip ir pirmiau aptartose srityse, išlaikymo bylose jurisdikcija ir taikytina teisė reglamentuojama atskirais dokumentais. Jurisdikcijos taisyklės nustatytos išlaikymo reglamente, o išlaikymo byloms taikytina teisė reglamentuojama 2007 m. Hagos protokole dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės, kurį patvirtino ES³⁴ ir kuris tiesiogiai nurodytas išlaikymo reglamento 15 straipsnyje.

Be to, 2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo apima tam tikrus klausimus, kurių nereglamentuoja išlaikymo reglamentas. Išlaikymo reglamente keliais atvejais pateikiamos nuorodos į šį dokumentą.

Išlaikymo prievolės			
Tarptautinės privatinės šeimos teisės priemonė	Nagrinėjami klausimai	Taikymas laiko atžvilgiu	Geografinė taikymo sritis
Išlaikymo reglamentas (ES priemonė)	Jurisdikcija Taikytina teisė (tik nuoroda į 2007 m. Hagos išlaikymo protokolą) Pripažinimas ir vykdymas Bendradarbiavimas	Nuo 2011 m. birželio 18 d.	Visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją ³⁵
2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo (priimta Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje)	Centrinės valdžios institucijų bendradarbiavimas Pripažinimas ir vykdymas	ES taikoma nuo 2014 m. rugpjūčio 1 d.	Visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją
2007 m. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės (priimtas Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijoje)	Taikytina teisė	ES taikoma nuo 2011 m. birželio 18 d.	Visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją

³⁴ 2009/941/EB: 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimas, kuriuo Europos bendrija sudaro 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės [2009] OL L 331.

³⁵ ES šalys ir Danija taiko tik dalį Priežiūros reglamento nuostatų. Žr.: Europos bendrijos ir Danijos Karalystės susitarimą dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo [2009] OL L 149.

5.1. Išlaikymo reglamentas

Išlaikymo reglamente įtvirtintos jurisdikcijos nustatymo taisyklės, teismo sprendimų dėl išlaikymo pripažinimo ir vykdymo ES valstybėse narėse tvarka. Jame taip pat yra skyrius dėl taikytinos teisės, tačiau tą skyrių sudaro tik vienas straipsnis (15 straipsnis), kuriame numatoma, kad išlaikymo prievolėms taikytina teisė nustatoma pagal 2007 m. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės valstybėse narėse, kurioms šis dokumentas yra privalomas. Išlaikymo reglamentas taikomas tiek vaikų, tiek sutuoktinių išlaikymui, taip pat kitoms išlaikymo prievolėms, kylančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar giminystės (1 straipsnis).

Reglamente įtvirtinamomis jurisdikcijos taisyklėmis (3 straipsnis) siekiama apsaugoti išlaikymo kreditoriaus, kuris laikomas silpnesniąja šalimi, interesus. Todėl Reglamente numatyti keli skirtingi jurisdikcijos pagrindai išlaikymo reikalavimams ir kreditoriui suteikiama galimybė pasirinkti teismą iš visų galimų variantų. Suaugusiųjų išlaikymo atveju taip pat numatyta galimybė pasirinkti teismą, tačiau tai nėra visiškai laisvas pasirinkimas, nes, panašiai kaip ir kituose ES instrumentuose, Reglamente išvardyti privalomi siejamieji veiksniai (4 straipsnis).

Išlaikymo reglamente išlaikymo bylos taip pat susietos su bylomis dėl tėvų pareigų. Kreditorius gali pasirinkti teismą, kuris turi jurisdikciją nagrinėti bylas, susijusias su asmens statusu (pavyzdžiui, tėvystės nustatymu) arba tėvų pareigomis, kai išlaikymo reikalavimas yra susijęs su šiomis bylomis (gali būti daroma išimtis, kai jurisdikcija grindžiama tik vienos iš šalių pilietybe)³⁶.

5.2. 2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo

2007 m. Hagos konvencija dėl vaikų išlaikymo ir išlaikymo reglamentas buvo rengiami tuo pačiu metu, todėl ES siekė, kad abu dokumentai būtų nuoseklūs ir suderinami. 2007 m. lapkritį ES patvirtino Hagos konvenciją³⁷.

---

³⁶ Pagal Išlaikymo reglamento 3 straipsnio d punktą, teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti bylą dėl tėvų pareigų, iš esmės taip pat turės jurisdikciją nagrinėti prašymą dėl išlaikymo, kuris yra susijęs su jo nagrinėjama byla dėl tėvų pareigų (išskyrus atvejus, kai ši jurisdikcija grindžiama vien tik vienos iš šalių pilietybe).

³⁷ 2011/432/ES: 2011 m. birželio 9 d. Tarybos sprendimas dėl 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo patvirtinimo Europos Sąjungos vardu [2011] OL L 192.

ES ribose Konvencija taikoma tarpvalstybinėms byloms, kuriose dalyvauja ES valstybė narė ir trečioji šalis, kuri yra Konvencijos Susitariančioji Valstybė. Be to, joje reguliuojami tam tikri klausimai, kurie nebuvo detalizuoti Išlaikymo reglamente (pvz., nemokama teisinė pagalba visose vaikų išlaikymo bylose arba plačios centrinių institucijų pareigos). Palyginti su Išlaikymo reglamentu, 2007 m. Hagos konvencijos dėl vaikų išlaikymo materialinė taikymo sritis yra siauresnė, nes ji taikoma vaiko ir sutuoktinio išlaikymui ir tik išimtiniais atvejais apima kitas išlaikymo formas.

5.3. 2007 m. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės

Išlaikymo prievolėms taikytina teisė reglamentuojama 2007 m. Hagos išlaikymo protokolu³⁸, kurį patvirtino ES³⁹. Panašiai kaip ir išlaikymo reglamentas, 2007 m. Hagos išlaikymo protokolas turi plačią materialinę taikymo sritį, nes jis taikomas išlaikymo prievolėms, kylančioms iš šeimos santykių, tėvystės ar motinystės, santuokos ar giminystės, įskaitant išlaikymo prievolę vaikui, neatsižvelgiant į tėvų šeiminių padėtį (1 straipsnis).

Kaip liudija jo pavadinimas, Protokole daugiausia dėmesio skiriama taikytinos teisės klausimams. Bendrojoje taikytinos teisės taisyklėje nustatyta, kad išlaikymo prievolėms taikoma kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė (3 straipsnis). Be to, taip pat nustatytos tam tikros papildomos kreditoriaus padėčiai palankios taisyklės (4 straipsnis).

Pažymėtina, kad 2007 m. Hagos išlaikymo protokolo taikytinos teisės taisyklės yra universalios taikymo. Tai reiškia, kad Protokolas taikomas net ir tuo atveju, jei taikytina teisė yra ne Susitariančiosios Valstybės teisė (2 straipsnis)⁴⁰.

³⁸ 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės.

³⁹ 2009/941/EB: 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos sprendimas, kuriuo Europos bendrija sudaro 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės [2009] OL L 331.

⁴⁰ M. ŽUPAN, M. DRVENTIĆ, „Maintenance“ in I. VIARENGO, F. C. VILLATA (eds.), *Planning the Future of Cross Border Families: a path through coordination*, Bloomsbury, 2020.

6. Instrumentai, reguliuojantys sutuoktinių ir registruotų partnerių turto teisinio režimo klausimus

Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir jo brolis dvynys Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių yra palyginti nauji teisės aktai, jie įsigaliojo tik 2019 m. sausio 29 d. Šie reglamentai yra naujausios ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dėlionės dalys. Kaip ir reglamentas „Roma III“, reglamentai „dvyniai“ buvo priimti tvirtesnio bendradarbiavimo mechanizmu keliu, todėl taikomi tik prie šių dokumentų prisijungusiose ES valstybėse narėse⁴¹.

Sutuoktinių turtas ir registruotų partnerių turtas			
Tarptautinės privatinės šeimos teisės priemonė	Nagrinėjami klausimai	Taikymas laiko atžvilgiu	Geografinė taikymo sritis
Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (ES priemonė)	Jurisdikcija Taikytina teisė Pripažinimas Vykdymas Bendradarbiavimas	Taikoma nuo 2019 m. sausio 29 d.	Tvirtesnis bendradarbiavimas 18 valstybių narių
Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (ES priemonė)	Jurisdikcija Taikytina teisė Pripažinimas Vykdymas Bendradarbiavimas	Taikoma nuo 2019 m. sausio 29 d.	Tvirtesnis bendradarbiavimas 18 valstybių narių

⁴¹ Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Slovėnija, Ispanija ir Švedija.

6.1. Sutuoktinių turto reglamentavimas

Šioje knygoje išsamiai aptariami Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių buvo ilgai laukti ES tarpvalstybinių porų reglamentavimo priemonių sistemos elementai. Kadangi sutuoktinių turto teisinis režimas yra labai svarbus porai skiriantis, Europos taisyklių šiuo klausimu poreikis buvo akivaizdus.

Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nustatomos taisyklės skirtos nustatyti, koks teismas turėtų turėti jurisdikciją spręsti sutuoktinių turto klausimus, kokia teisė turėtų būti taikoma, ir numatomas teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo visoje ES mechanizmas. Pažymėtina, kad, kaip ir kituose ES teisės aktuose, Reglamente neapibrėžiama „santuokos“ sąvoka. Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 21 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad šis reglamentas neturėtų būti taikomas kitiems preliminariems klausimams, pavyzdžiui, santuokos egzistavimo, galiojimo ar pripažinimo, kuriems ir toliau taikoma valstybių narių nacionalinė teisė, įskaitant jų tarptautinės privatinės teisės normas. Nacionalinių „santuokos“ sąvokų išsaugojimas taip pat užtikrinamas Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 9 straipsnyje, pagal kurį teismas gali atsisakyti jurisdikcijos dėl sutuoktinių turto, jei teismo šalis nepripažįsta tam tikrų santuokų sutuoktinių turto teisinio režimo bylų tikslais.

Jurisdikcijos taisyklių aspektu Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo yra glaudžiai susijęs su reglamentu „Briuselis II bis“ ir Paveldėjimo reglamentu. Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo siekiama sutelkti jurisdikciją dėl sutuoktinių turto teisinio režimo toje valstybėje narėje, kurios teismai nagrinėja sutuoktinio paveldėjimo arba santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia bylą⁴². Kalbant apie taikytiną teisę, Reglamente nustatytos labai aiškios taisyklės, kuriomis siekiama užtikrinti aiškumą ir teisinį nuspėjamumą.

6.2. Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių

Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo reguliuojami tarptautinių susituokusių porų turtinių teisių klausimai; atitinkamai Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių dė-

---

⁴² Šiuo klausimu žr. 4 skyrių.

mesys skiriamas registruotoms partnerystėms. Tačiau abu reglamentai bene tapatūs savo turiniu. Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių iš esmės atkartoja savo dvinį – Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. Dauguma įtvirtinamų taisyklių yra identiškos arba su nedideliais pakeitimais, reikalingais dėl skirtingos santykių rūšies. Todėl daugeliu atvejų šie du reglamentai mokslinėje literatūroje aptariami kartu. Tokio paties požiūrio bus laikomasi ir šioje knygoje, išskyrus tuos atvejus, kai reikės pabrėžti abiejų dokumentų skirtumus.

7. Praktinis pavyzdys: instrumentų sąveika

Kaip minėta anksčiau, bylos su užsienio elementu atveju gali tekti taikyti visą pirmiau aptartų priemonių rinkinį. Norėdami tai pailustruoti, panagrinėkime toliau pateiktą pavyzdį:

2015 m. Romeo (Italijos pilietis) susipažino su Julija (Slovėnijos piliete) Veronoje (Italija), kur abu studijavo verslo administravimą. Jie susituokė 2017 m. Paryžiuje (Prancūzija) ir netrukus persikėlė gyventi į Ispaniją, nes Julija gavo gerai apmokamą darbą finansų įstaigoje. Romeo ieškojo darbo Ispanijoje, tačiau nesėkmingai. Kiek vėliau jis nuotoliniu būdu pradėjo dirbti vertėju Italijos įmonėje.

2019 m. gimė poros sūnus Viljamas. Kadangi Julija išėjo motinystės atostogų, pora persikraustė į Briuselį, kur Romeo gavo darbą. Briuselyje Romeo eidavo į biurą, o Julija liko namuose su kūdikiu. Visgi po metų Julija gavo perspektyvų darbo pasiūlymą Slovėnijoje ir nusprendė persikelti ten, pasiimdama Viljamą su savimi. Ji tikėjosi, kad prie jų prisijungs ir Romeo, tačiau Romeo atsisakė vėl kraustytis ir liko Briuselyje. 2021 m., po daugiau nei pusės metų gyvenimo atskirai, pora nusprendė išsiskirti.

Tokioje situacijoje advokatas, į kurį kreipiasi vienas iš sutuoktinių, arba teismas, gavęs ieškinį dėl santuokos nutraukimo, tėvų pareigų, išlaikymo ir sutuoktinių turto, turėtų pirmiausia išanalizuoti klausimus dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės. Visų pirma vertėtų identifikuoti, kokie teisės aktai būtų taikomi nustatant jurisdikciją dėl santuokos nutraukimo, tėvų pareigų, išlaikymo ir sutuoktinių turto padalijimo. Tuomet tą patį reikėtų atlikti siekiant nustatyti taikytiną teisę. Pagrindiniai tokios analizės aspektai apibendrinti toliau pateiktoje lentelėje:

Ar egzistuoja užsienio elementas, dėl kurio reikėtų taikyti ES instrumentus?	Taip, sutuoktiniai yra skirtingų pilietybių; santuokos metu jie gyveno keliose šalyse.
Teisinis instrumentas, nustatantis jurisdikcijos taisykles santuokos nutraukimui	Reglamentas „Briuselis II bis“. Ieškovas turi pasirinkti, kuri iš galimų jurisdikcijų, išvardintų reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalyje, jam priimtinesnė, kad galėtų pradėti bylą dėl santuokos nutraukimo.
Teisinis instrumentas, kuriuo nustatoma santuokos nutraukimui taikytina teisė	Reglamentas „Roma III“ Pagal reglamento „Roma III“ 5 straipsnį šalys gali pasirinkti jų santuokos nutraukimui taikytiną teisę iš keturių galimų variantų. Šalims nepasirinkus, taikomas 8 straipsnis.
Teisinis instrumentas, nustatantis jurisdikcijos taisykles dėl tėvų pareigų	Reglamentas „Briuselis II bis“. 8 straipsnyje nustatyta bendroji jurisdikcijos taisyklė. Be to, 9, 13 ir 14 straipsniai gali būti svarbūs konkrečiais atvejais. Reglamento „Briuselis II bis“ 12 straipsnyje taip pat leidžiama (nors ir ribotai) pasirinkti teismą. Vaikų grobimo atveju taikomas 10 straipsnis ir 1980 m. Hagos konvencija dėl vaikų grobimo.
Teisinis instrumentas, kuriuo nustatoma tėvų pareigoms taikytina teisė	1996 m. Hagos konvencija. Pagal 15 straipsnį, <i>lex fori</i> taikymas yra bendroji taisyklė.
Teisinis instrumentas, kuriuo nustatomos jurisdikcijos taisyklės reikalavimams dėl išlaikymo (vaiko ir sutuoktinio išlaikymo)	Išlaikymo reglamente išvardyti siejamieji veiksniai, kuriais remiantis nustatoma jurisdikcija. Be to, galima pasirinkti teismą, nagrinėsiantį bylą dėl pilnamečio išlaikymo.
Teisinis instrumentas, kuriuo nustatoma išlaikymui taikytina teisė	2007 m. Hagos išlaikymo protokolas. Svarbūs 3 ir 4 straipsniai.
Teisinis instrumentas, nustatantis jurisdikcijos taisykles sutuoktinių turtui	Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. Pagrindinės taisyklės įtvirtintos 4–6 straipsniuose. 7 straipsnyje numatyta ribota galimybė pasirinkti teismą.
Teisinis instrumentas, kuriuo nustatoma sutuoktinių turtui taikytina teisė	Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. 22 straipsnyje numatyta, kad šalių pasirinkimas yra pagrindinis siejantis veiksnys. Jei šalys nepasirinko taikytinos teisės, taikomas 26 straipsnis.

Pažymėtina, kad visos šiame pavyzdyje minėtos ES valstybės narės (Italija, Slovėnija, Belgija ir Ispanija) dalyvauja tvirtesnio bendradarbiavimo priemonėse (reglamentas „Roma III“ ir Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo). Taigi joms privalomi visi aukščiau aptarti instrumentai.

Darant prielaidą, kad Julija pradės skyrybų procesą Slovėnijoje, teismas pirmiausia turės patvirtinti savo jurisdikciją remdamasis reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto 6 papunkčiu (pareiškėjos įprastinė gyvenamoji vieta Slovėnijoje yra ne trumpiau kaip 6 mėnesiai ir ji yra šios šalies pilietė). Santuokos nutraukimui taikytiną teisę reikia nustatyti pagal reglamento „Roma III“ 8 straipsnį (jei nėra susitarimo dėl teisės pasirinkimo). Jeigu prašymas nutraukti santuoką pateikiamas nepraėjus metams po to, kai Julija grįžta į Slovėniją, teismas tikėtinai nustatys, kad taikytina teisė bus Belgijos teisė (8 straipsnio b punktas). Jeigu prašymas pateikiamas vėliau, bus taikoma *lex fori* (8 straipsnio d punktas).

Siekdamas nustatyti, ar jis turi jurisdikciją dėl tėvų pareigų, teismas dar kartą turi pažvelgti į reglamentą „Briuselis II bis“, ir jei teismas sutinka, kad poros sūnaus įprastinė gyvenamoji vieta yra Slovėnijoje, jis nuspręs, kad turi jurisdikciją pagal 8 straipsnį. Taikytina teisė tuomet bus *lex fori* pagal 1996 m. Hagos konvencijos 15 straipsnį.

Jurisdikciją išlaikymo klausimams reikia nustatyti vadovaujantis išlaikymo reglamentu. Pagal jo 3 straipsnį Julija gali pradėti bylą Slovėnijoje (jeigu jos ir sūnaus įprastinė gyvenamoji vieta yra Slovėnijoje) arba Belgijoje (atsakovo įprastinė gyvenamoji vieta)⁴³. Pagal 2007 m. Hagos išlaikymo protokolo 4 straipsnį taikytina bus Slovėnijos teisė (įprastinė kreditoriaus gyvenamoji vieta).

Galiausiai Slovėnijos teisėjas taip pat turi atsiversti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, kad nustatytų, ar jis turi jurisdikciją pagal 5 straipsnį, nes jurisdikcija priimti sprendimą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo „seka paskui“ jurisdikciją priimti sprendimą dėl santuokos nutraukimo. Kalbant apie taikytiną teisę, pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 69 straipsnį šiame dokumente nustatytos taikytinos teisės taisyklės taikomos tik sutuoktiniams, kurie susituokia arba nurodo sutuoktinių turto teisiniui režimui taikytiną teisę po 2019 m. sausio 29 d. Todėl jeigu sutuoktiniai po šios datos nesudarė susitarimo dėl teisės pasirinkimo, turi būti vadovaujamosi nacionaline Slovėnijos teise.

⁴³ ESTT priėmė sprendimą dėl santuokos nutraukimo, tėvų pareigų ir vaikų išlaikymo bylų santykio aiškindamas išlaikymo reglamento 3 straipsnio c ir d punktus (šalutiniai reikalavimai) byloje C-184/14, A/B, ECLI:EU:C:2015:479, ir byloje C-468/18, R/P, ECLI:EU:C:2019:666.

Šis pavyzdys leidžia pastebėti, kad gana tipiškoje santuokos nutraukimo byloje gali prireikti susipažinti su visais ES tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentais. Viena vertus, tai sudėtingas dokumentų rinkinys, o jų taikymas yra nelengva užduotis. Ypač neįprasta tai gali atrodyti nacionaliniam teisėjui, kuris pagal nacionalinę teisę buvo įpratęs nagrinėti santuokos nutraukimą kaip vieną klausimą (tėvų pareigos, išlaikymas ir sutuoktinių turtas yra santuokos nutraukimo elementai) ir taikyti nacionalinius įstatymus. Kita vertus, nors byloje tenka taikyti nemažai instrumentų, rinkinys yra toks pat, nesvarbu, ar byla pradedama Slovėnijoje, Belgijoje, Italijoje ar Ispanijoje. Tai suteikia aiškumo šalims, nes žinoti visų šių šalių nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normas yra dar sudėtingiau.

8. Baigiamosios pastabos

2011 m. prof. González Beilfuss pažymėjo, kad jei pašalinis stebėtojas pažvelgtų į tarptautinės privatinės teisės raidą Europoje per pastarąjį dešimtmetį, jis tikrai nustebtų, kiek daug naujų ES teisės aktų jau priimta arba šiuo metu rengiama. Ji taip pat pabrėžė plėtros spartą ir pažangą, padarytą šeimos teisės suvienodinimo srityje Europoje⁴⁴.

Praėjus dešimčiai metų, profesorės pastebėjimai tokie pat teisingi. Iš tiesų nuostabu, kiek daug pasiekta tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje. 2000 m. priėmus reglamentą „Briuselis II“ prasidėjo Europos tarptautinės privatinės teisės era, 2003 m. jis buvo peržiūrėtas reglamentu „Briuselis II bis“. Po to sekė Išlaikymo reglamentas, reglamentas „Roma III“, o visai neseniai – Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių. Taip pat buvo sukurtos sąsajos su Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos parengtais dokumentais. Be to, 2019 m. buvo priimta „Briuselio II bis“ nauja redakcija, kuri bus taikoma nuo 2022 m. rugpjūčio. Iš tiesų šeimos teisės kraštovaizdis Europoje labai pasikeitė.

Atrodytų, kad Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentų rinkinys apima visus svarbiausius tarptautinėms poroms kylančius klausimus. Vis dėlto, kadangi dalis dokumentų buvo priimta taikant tvirtesnio bendradarbiavimo mechanizmus, suderinimo lygis visoje Europoje nėra vienodas. Tad galima tikėtis, kad ateityje esami dokumentai bus peržiūrėti arba priimti nauji, nes šeimos teisė Europoje vystosi kaip niekada sparčiai.

⁴⁴ CH. GONZÁLEZ BEILFUSS, „The Unification of Private International Law in Europe: A Success Story?“ in K. BOELE-WOELKI, J. K. MILES, J. M. SCHERPE (eds.), *The Future of Family Property in Europe*, Intersentia, 2011, p. 329–340.

Reglamentai „dvyniai“: parengimo ir priėmimo procesas

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė*

1. Įvadas

Ilgą laiką ES nepriėmė jokių taisyklių šeimos teisės srityje, vis dėlto XXI amžiuje buvo parengtas visas ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dokumentų rinkinys¹. Nors kai kurių dokumentų priėmimas buvo gana sklandus, tarpvalstybinio šeimos turto režimo sritis pasirodė esanti gana nemažas iššūkis. Kadangi santuokos ir registruotos partnerystės turtingiems padariniams nebuvo taikomos galiojančios ES teisės aktų, tokių kaip reglamentas „Briuselis I“ (1 straipsnio 2 dalies a punktas), reglamentas „Roma I“ (1 straipsnio 2 dalies c punktas), reglamentas „Roma II“ (1 straipsnio 2 dalies b punktas) ir reglamentas „Roma III“ (1 straipsnio 2 dalies e punktas), normos, turiniai režimai turėjo būti sureguliuoti atskirai. Tokia būtinybė buvo pabrėžta keliuose programose ir pagrindų dokumentuose, akademinės bendruomenės diskurse.

Reaguojant į tai, po ilgo ir intensyvaus darbo 2016 m. buvo priimtas Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl partnerystės turtinių pasekmių (reglamentai „dvyniai“). Kadangi tarp ES valstybių narių esama didelių skirtumų dėl porų statuso teisinio pripažinimo, taip pat nevienalytės sutuoktinių ir partnerių turtui taikomos tvarkos, net ir atmetus esmines šeimos teisės nuostatas, buvo sudėtinga rasti bendrą sprendimą dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės ir sprendimų šioje srityje pripažinimo ir vykdymo. Dėl to ES pavyko pasiekti tik dalinį susitarimą tvirtesnio bendradarbiavimo forma, o tai reiškia, kad ne visos valstybės narės, o tik tos, kurios to pageidauja, privalo laikytis šių dokumentų, todėl tik dalis tarptautinių porų gali remtis juose nustatytais taisyklėmis.

---

* Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, PhD, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto mokslo darbuotoja.

¹ Šiuo klausimu žr. šios knygos 1 skyrių.

Kaip ir kitais ES tarptautinės privatinės teisės dokumentais, reglamentais „dvyniais“ nesuderinami ir nekeičiami jokie esminiai nacionaliniai įstatymai dėl santuokos ar registruotos partnerystės. Jais tik siekiama nustatyti aiškias taisykles santuokos nutraukimo ar gyvenimo skyrium atvejais ir panaikinti paraleliai taikomus ir galbūt prieštaravingus procesus įvairiose valstybėse narėse². Reglamentais nustatomos standartinės taisyklės arba sudaromos sąlygos tarptautinėms poroms pasirinkti konkrečios valstybės narės teismus, kurie priimtų sprendimus dėl jų santuokinio (partnerystės būdu įgyto) turto arba jų turtui taikytinos teisės santuokos nutraukimo, separacijos ar registruotos partnerystės nutraukimo atveju. Tarptautinės registruotos partnerystės atveju ES taisyklės didina teisinį tikrumą, nes jose atsižvelgiama į skirtingą valstybių narių požiūrį į tokio pobūdžio šeimos darinius. Apskritai reglamentai „dvyniai“ suteikia aiškumo tarptautinėms poroms, nes juose įtvirtinamos nuoseklios taisyklės, pagal kurias galima nustatyti, kurios šalies teismas yra kompetentingas ir kurios šalies teisė bus taikoma, taip pat padidinamas nuspėjamumas poroms, nes palengvinamas teismo sprendimų, nutarčių ir statuso pripažinimo procesas visoje ES.

Šiame skyriuje apžvelgiamas reglamentų „dvynių“ priėmimo procesas. Pirmiausia jame aptariami argumentai, kuriais grindžiamas reglamentavimo sutuoktinių ir registruotos partnerystės turto srityje poreikis. Po to pristatoma bandymų suderinti bent kai kuriuos sutuoktinių turto reglamentavimo aspektus istorija. Galiausiai skyriuje apžvelgiama reglamentų „dvynių“ rengimo ir priėmimo procedūra.

2. ES teisėkūros intervencijos poreikis

Ilgą laiką ES buvo laikomasi pozicijos, kad su šeima susiję teisiniai klausimai priklauso atskirų valstybių narių kompetencijai. Tačiau, pasinaudodami Šengeno erdvės teikiamomis galimybėmis, gyventojai ėmė aktyviau keltis iš vienos valstybės į kitą, dirbti kitose šalyse ir pradėti bendrą gyvenimą su kitos valstybės piliečiais, su kuriais vėliau nusprendžia susituokti arba susieti savo kasdienį gyvenimą³. Didėjant tarptautinių porų skaičiui, galiausiai tapo aišku, kad reikia imtis veiksmų

---

² L. VALENTOVÁ, „Property Regimes of Spouses and Partners in New EU Regulations – Jurisdiction, Prorogation and Choice of Law“ (2016) *ICLR*, Vol. 16, No. 2, p. 222.

³ A. P. PÉREZ, M. C. J. GONZÁLEZ, „Matrimonial property regimes in the absence of choice by the spouses under Regulation (EU) 2016/1103“ in M. J. C. GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. K. ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane s.p.a., Napoli 2020, p. 29.

ES lygmeniu. Taigi, per pastaruosius dvidešimt metų buvo priimti keli ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dokumentai.

Reglamentų „dvynių“ priėmimas savaime neišplaukė iš pirminės ES ideologijos ir dokumentų. Tai buvo praktinis sprendimas, kurį lėmė poreikis spręsti padidėjusio asmenų judumo ir naudojimosi laisvo judėjimo teisėmis ES erdvėje situacijas.

Europos politikos vertinimo konsorciumo (EPEC) tyrimo⁴, kuriame pateikiami svarstymai dėl galimybių suderinti santuokos ir su partneryste susijusio turto režimus ES, duomenimis, jau 2007 m. ES buvo sudaryta apie 122 mln. santuokų. Apskaičiuota, kad šiek tiek daugiau nei 20 mln. iš jų turi bent vieną iš „tarptautinių elementų“, susijusių su sutuoktinių turto: maždaug 16 mln. santuokų (13 proc.) buvo laikomos tarptautinėmis; 3,5 mln. sutuoktinių porų gyveno užsienyje (kitoje nei jų pilietybės šalyje); maždaug 1 mln. sutuoktinių porų turėjo turto užsienyje (kitoje nei jų įprastinė gyvenamoji vieta šalyje). Tuo pat metu ES buvo apie 211 000 registruotų partnerystėčių. Apskaičiuota, kad šiek tiek daugiau nei 41 000 iš jų turi tam tikrų „tarptautinių elementų“: apie 36 000 registruotų partnerystėčių buvo laikomos „tarptautinėmis“ (t. y. jas sudarė partneriai iš skirtingų šalių), apie 2 800 registruotų partnerių porų buvo laikomos gyvenančiomis užsienyje ir apie 2 500 registruotų partnerių porų buvo laikomos turinčiomis turto užsienyje. Nustatyta, kad daug problemų patiria tarptautinės sutuoktinių poros, *faktinės* sąjungos ir partnerystės.

Tarptautinės poros susiduria su daugybe iššūkių, kai išsiskiria. Be įprasto psichologinio streso, tenka spręsti teisinius klausimus, susijusius su tuo, kad jų bylą gali būti kompetentinga nagrinėti daugiau nei viena valstybė ir gali būti taikoma daugiau nei vienos valstybės teisė. Nors daugelį susijusių problemų išsprendė reglamentas „Briuselis IIa“, reglamentas „Roma II“ ir kiti ES dokumentai, sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai liko neišspręsti.

Viena iš įprastinių problemų, su kuriomis susiduria tarptautinės poros Europoje, kyla dėl to, kad porų teisinio statuso pripažinimas ES ir su jų šeimos ryšiais susijęs teisinis reglamentavimas labai skiriasi. Imant tos pačios lyties asmenų santykių pavyzdį, 2015 m., kai buvo inicijuojami reglamentai „dvyniai“, tos pačios lyties asmenų santuoka buvo pripažįstama dešimtyje ES valstybių

---

⁴ EUROPOS POLITIKOS VERTINIMO KONSORCIUMAS (EPEC). Bendrijos priemonių, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu ir nesusituokusių porų turto su tarptautiniais elementais, poveikio vertinimo tyrimas. 2010, p. 7–13. Prieiga per internetą: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/48820a62-4950-4ebb-a20c-d5bc9f35bd84>> [žiūrėta 2021-05-22].

narių⁵, o tos pačios lyties asmenų partnerystė buvo įteisinta septyniolikoje valstybių narių⁶, taip pat keliuose Ispanijos autonominėse bendruomenėse. Suprantama, kad registruotos partnerystės pasekmės labai skiriasi įvairiose ES šalyse, net ir tose, kurios pripažįsta tokio tipo šeimos darinius. Pažymėtina, kad registruotos partnerystės iniciatyvų ES valstybėse narėse atsirado reaguojant į konkretų tos pačios lyties porų teisinio pripažinimo poreikį⁷. Taigi, kai kurios valstybės buvo (ir tebėra) konservatyvios registruotos partnerystės atžvilgiu. Nors nuo 2015 m. šalių teisinė padėtis pasikeitė, vis dar, pavyzdžiui, šešios valstybės narės⁸ savo teisės aktais nėra pripažinusios registruotos partnerystės modelio ir neleidžia tos pačios lyties poroms tuoktis ar registruoti partnerystę. Tai reiškia, kad dėl tos pačios lyties porų turinių pasekmių tose šalyse apskritai nėra jokio teisinio režimo. Be to, kai kuriose šalyse⁹ partnerystės registravimas skirtas tik tos pačios lyties partneriams.

Galima pateikti daugybę pavyzdžių, kaip skiriasi taisyklės, taikomos pripažįstant skirtingus šeimos modelius. Kroatijoje, Slovėnijoje ir Vengrijoje taisyklės dėl registruotos partnerystės turinių pasekmių iš esmės atitinka santuokinio režimo taisykles. Turtas yra bendroji jungtinė nuosavybė, išskyrus atvejus, kai šalys susitaria kitaip. Čekijoje registruota partnerystė tik iš dalies reglamentuojama kaip santuoka. Kalbant apie turines pasekmes, skirtingai nei santuokoje, čia nėra bendrosios jungtinės nuosavybės, o šalys daugiausia gali įgyti turtą bendrosios dalinės nuosavybės teise. Italijoje registruotos partnerystės režimas panašus į santuokinį režimą, nepaisant kai kurių skirtumų: pavyzdžiui, nėra abipusės ištikimybės įsipareigojimo. Kalbant apie turines pasekmes, šalims taikomas bendrosios jungtinės nuosavybės režimas, kaip ir santuokoje, nebent šalys pasirenka separaciją, sutartinę sąjungą ir (arba) bendro turto režimą¹⁰. Trečioji valstybių narių grupė leidžia registruotą tos pačios lyties porų partnerystę, tačiau jos atžvilgiu taikomos kitokios taisyklės nei santuokos turiniams padariniams. Pavyzdžiui, Belgijoje ir Prancūzijoje registruotos

⁵ Belgija, Danija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Suomija, Švedija.

⁶ Austrija, Belgija, Čekija, Danija, Estija, Airija, Jungtinė Karalystė, Kroatija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Prancūzija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Vengrija ir Vokietija.

⁷ J. M. SCHERPE, „The Past, Present and Future of Registered Partnerships“ in J. M. SCHERPE, A. HAYWARD (eds.), *The Future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia, Cambridge 2017, p. 570.

⁸ Bulgarija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija ir Slovakija.

⁹ Kroatija, Čekija, Vengrija, Italija ir Slovėnija.

¹⁰ R. GARETTO, M. GIOBBI, F. G. VITERBO, L. RUGGERI, „Registered partnerships and property consequences“ in M. J. C. GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. K. ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 89.

partnerystės pasekmės, nors ir panašios į santuokos, nesukelia asmeninių prievolių tarp šalių, kurios gali būti tos pačios arba skirtingos lyties. Skirtingai nei santuokoje, registruotos partnerystės šalims taikomos įprastinės turto padalijimo taisyklės, nebent šalys susitaria kitaip. Kipre, Graikijoje, Liuksemburge, Maltoje, Nyderlanduose ir Estijoje registruotos partnerystės turtinis režimas yra panašus į santuokos režimą. Penkiose valstybėse narėse (Danijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Airijoje ir Švedijoje), kuriose tos pačios lyties poroms šiuo metu yra suteikta teisė tuoktis, anksčiau įregistruotos partnerystės partneriams suteikta galimybė ankstesnę partnerystę pakeisti į santuoką¹¹.

Nors ES priemonėmis nesiekama suvienodinti skirtingo ES valstybių narių požiūrio į santuoką ar partnerystę, vis dėlto ES kolizinės normos gali padėti įveikti bent kai kuriuos teisinius neaiškumus, su kuriais susiduria tarptautinės poros dėl tokios nacionalinių įstatymų įvairovės. Todėl buvo tikimasi, kad ES reglamentai, susiję su sutuoktinių ir partnerių turto, bus ypač naudingi poroms, nes suteiks daugiau teisinio tikrumo (pavyzdžiui, nustatant siejamuosius veiksnius, dėl kurių tarptautinė pora neatsidurtų teisinio vakuomo situacijoje).

Nepaisant valstybių narių skirtingų porų sąjungos režimų, skirtingos valstybių narių santuokos ir partnerystės turtinės pasekmės kelia daugybę nepatogumų ir nusivylimų poroms, turinčioms tarptautinį elementą, ypač kalbant apie santuokinio ar su partneryste susijusio turto režimo nutraukimą. Asmenims, sudarantiems santuoką ar registruotą partnerystę, gali kilti problemų dėl nepakankamo informuotumo, kad ateityje gali būti teisinių komplikacijų tvarkant bendrą turtą, ir dėl to, kad jie nesupranta galimų šeimos turto teisinių pasekmių variantų, siekiant kuo mažesnio teisinio netikrumo. Tarptautinę santuoką ar partnerystę sudariusiems asmenims, kurie nutraukia santuoką ar gyvena skyrium, kyla daug klausimų dėl nacionalinių įstatymų įvairovės ir galimybės, kad jų situacijai gali būti taikomi keli iš jų. Dėl teisės aktų skirtumų gali tekti nagrinėti paralelines bylas; turto ir jo padalijimo klausimai gali būti pernelyg sudėtingi. Net ir pasiekus teisinį sprendimą, nesant bendrų ES taisyklių, vienos valstybės narės teismo priimti sprendimai gali būti nepripažįstami kitoje valstybėje narėje. Galiausiai, pergyvenęs sutuoktinis ir (arba) partneris gali būti įtrauktas į sudėtingą teisminį procesą, kai dėl sutuoktinio ar partnerio mirties panaikinamas sutuoktinių ar su partneryste susijęs turto režimas¹².

¹¹ Švedijoje registruotos partnerystės nebeleidžiamos nuo 2009 m., Danijoje – nuo 2012 m., Airijoje – nuo 2015 m., Suomijoje ir Vokietijoje – nuo 2017 m. Partnerystę sudariusioms poroms buvo suteikta galimybė nustatyti laiku pakeisti savo civilinę sąjungą į santuoką pagal naujas taisykles dėl santuokos sudarymo. Jei jos to nepadarė, registruota partnerystė bet kuriuo atveju liko galioti ir toliau buvo taikomas atitinkamas turto režimas. R. GARETTO, M. GIOBBI, F. G. VITERBO, L. RUGGERI, žr. 10 išnašą, p. 88–90.

¹² EUROPOS POLITIKOS VERTINIMO KONSORCIUMAS (EPEC), žr. 4 išnašą, p. 9–11.

3. Porų nuosavybės režimų suderinimas istorinėje perspektyvoje

Pirmieji tarptautiniai teisiniai dokumentai, kuriuose buvo nuostatų, liečiančių sutuoktinių turto klausimus, buvo 1905 m. Hagos konvencija dėl įstatymų, susijusių su santuokos poveikiu sutuoktinių teisėms ir pareigoms, susijusioms su jų asmeniniais santykiais ir jų turtu, kolizijos, ir 1978 m. Hagos konvencija dėl taikytinos teisės sutuoktinių turto režimui. 1905 m. Hagos konvencija buvo skirta tik sutuoktinių asmeniniams santykiams ir turtui taikytinai teisei. Šios konvencijos šalys buvo Vokietija, Belgija, Prancūzija, Italija, Nyderlandai, Lenkija ir laisvasis Gdansko miestas, Portugalija, Rumunija, Švedija ir Prancūzija. Konvencija visose valstybėse įsigaliojo 1915 m. vasario pabaigoje, o vėliau visos Susitariančiosios Šalys iš šios konvencijos pasitraukė iki 1987 m. rugpjūčio. 1978 m. Konvencija taip pat buvo skirta tik sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinai teisei ir buvo grindžiama universalumo principu. Tačiau, nors universalumo principas atrodė daug žadantis tarptautinio bendradarbiavimo ir supratimo kūrimui, Susitariančiosiomis Šalimis tapo tik kelios valstybės¹³. Iš esmės ši Konvencija galiojo tik Prancūzijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose, todėl neturėjo jokio reikšmingo tarptautinio poveikio.

Pirminė reglamentų „dvynių“ idėja kilo iš 1998 m. Vienos veiksmy plano¹⁴ ir jo prioriteto – sutuoktinių turto teisinio režimo taisyklių pritaikymo siekiant spręsti problemas, kylančias dėl skirtingų įstatymų ir jurisdikcijų koegzistavimo. Po metų, 1999 m., Tamperėje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo patvirtintas teismo sprendimų ir kitų teisminių institucijų sprendimų abipusio pripažinimo principas kaip teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose pagrindas¹⁵. Šiame susitikime Taryba ir Komisija buvo paragintos priimti priemonių programą šiam principui įgyvendinti.

2000 m. buvo parengta Komisijai ir Tarybai priimtina sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo programa¹⁶. Programoje buvo aiškiai

¹³ L. VALENTOVÁ, žr. 2 išnašą, p. 223.

¹⁴ EUROPOS VADOVŲ TARYBA, EUROPOS KOMISIJA. Tarybos ir Komisijos veiksmy planas, kaip geriausiai įgyvendinti Amsterdamo sutarties nuostatas dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės (OL 1999, C 19, p. 1).

¹⁵ EUROPOS VADOVŲ TARYBA. Pirmininkaujančios valstybės narės išvados. 1999 m. spalio 15–16 d., Tamperė. Sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo priemonių programos projektas (OL 2001, C 12, p. 1).

¹⁶ EUROPOS TARYBA, žr. 15 išnašą.

nurodyta, kad svarbių privatinės teisės sektorių neįtraukimas į Europos reglamentų taikymo sritį yra viena iš pagrindinių kliūčių, trukdančių sukurti Europos teisinę erdvę, kuriai būtų būdingas abipusis civilinių ir komercinių bylų sprendimų pripažinimas. Kartu ji nustatė priemones dėl kolizinių normų suderinimo, kaip priemones, palengvinančias abipusį sprendimų pripažinimą, ir numatė pagrindinius principus, kuriais remiantis turi būti rengiami dokumentai, susiję su testamentais ir paveldėjimu, sutuoktinių turto teisiniu režimu ir nesusituokusių porų gyvenimo skyrium turtinėmis pasekmėmis.

Po kelerių metų, 2004 m. lapkritį, Briuselyje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo priimta nauja programa – Hagos programa: Laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje¹⁷. Programoje Komisija buvo paraginta parengti Žaliąją knygą dėl įstatymų kolizijos bylose, susijusiose su porų turto teisiniu režimu, įskaitant jurisdikcijos ir abipusio pripažinimo klausimą, ir pabrėžė, kad reikia priimti priemonę pastarojoje srityje. 2006 m. paskelbusi Žaliąją knygą¹⁸ Komisija pradėjo plataus masto konsultacijas dėl visų aspektų, susijusių su sunkumais, su kuriais susiduria poros Europoje dėl jų bendro turto padalijimo, ir dėl galimų teisinių gynimo priemonių. Žaliojoje knygoje taip pat aptarti visi tarptautinės privatinės teisės klausimai, su kuriais susiduria poros, gyvenančios ne santuokoje, įskaitant registruotą partnerystę sudariusias poras, ir joms būdingi klausimai.

Po šių minėtų veiksmų buvo priimta Stokholmo programa „Atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“¹⁹. Joje Europos Vadovų Taryba dar kartą patvirtino laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės kūrimo prioritetą ir nurodė, kad politinis prioritetas yra sukurti teisinę Europą, taip pat ir pasitelkiant civilinį procesą. Stokholmo programoje iškeliamas mintis, kad abipusis pripažinimas turėtų būti išplėstas į dar neapimtas, tačiau kasdieniam gyvenimui svarbias sritis, pavyzdžiui, paveldėjimo ir testamentų, sutuoktinių turtinių teisių ir porų išsiskyrimo turtinių pasekmių. Joje taip pat pabrėžta, kad būtina atsižvelgti į valstybių narių teises sistemas, įskaitant viešąją tvarką (*ordre public*) ir nacionalines tradicijas šioje srityje. Atsižvelgdama į Stokholmo programą, Europos Vadovų Taryba paprašė Komisijos įvertinti, ar yra pagrindo konsoliduoti ir supaprastinti

¹⁷ EUROPOS TARYBA ir EUROPOS KOMISIJA. Tarybos ir Komisijos veiksmų planas, įgyvendinantis Hagos programą dėl laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimo Europos Sąjungoje (OL C 198, 2005, p. 1).

¹⁸ EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA. Žalioji knyga dėl teisės normų, reglamentuojančių sutuoktinių turto režimą, kolizijos, įskaitant jurisdikcijos ir tarpusavio pripažinimo klausimą [SEC(2006) 952], COM/2006/0400 galutinis.

¹⁹ EUROPOS VADOVŲ TARYBA. Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui (OL C 115, 2010), p. 1.

galiojančius Sąjungos teisės aktus šiose teisės srityse, siekiant pagerinti jų nuoseklumą²⁰. 2010 m. ES pilietybės ataskaita: Europos Parlamento pateiktoje ataskaitoje apie ES pilietybę „Kliūčių ES piliečių teisėms šalinimas“²¹ dar kartą pabrėžtas reguliavimo poreikis. Europos Vadovų Tarybos ir Europos Parlamento išreikštas prašymas paskatinti Komisiją parengti įvairius pasiūlymus, įskaitant Pasiūlymą dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu²², ir Pasiūlymą dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis²³ (toliau – pasiūlymai dėl reglamentų „dvynių“). Vėliau šie du dokumentai lėmė dabartinių teisinių dokumentų, taikomų sutuoktinių ir registruotų partnerysčių turto teisiniam režimui, priėmimą; šiais dokumentais numatytas poveikis tarpvalstybinio lygmeniu²⁴.

4. Reglamentų „dvynių“ priėmimo procedūra

Europos tarptautinės privatinės teisės kodifikavimo procesas dažnai apibūdinamas kaip „šliaužianti kodifikacija“. Jam būdingas daugybės reglamentų, turinčių aiškiai apibrėžtus ir ribotus klausimus, o ne vieno visai sričiai taikytino šaltinio priėmimas²⁵. Šiame kontekste reglamentais „dvyniais“, nustatančiais taisykles dėl sutuoktinių ir su partneryste susijusių asmenų turto, buvo siekiama prisijungti prie vis gausesnių ES tarptautinės privatinės teisės dokumentų, susijusių su tarptautine šeimos teise dėl santuokos nutraukimo ir gyvenimo skyrium (reglamentas „Briuselis IIa“, reglamentas „Roma III“),

²⁰ EUROPOS KOMISIJA. 2010 m. ES pilietybės ataskaita: Kliūčių ES piliečių teisėms šalinimas [COM(2010) 603 galutinis].

²¹ EUROPOS PARLAMENTAS. Pranešimas dėl 2010 m. ES pilietybės ataskaitos: (2011/2182(INI)).

²² EUROPOS KOMISIJA. Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu [COM(2011) 126 galutinis].

²³ EUROPOS KOMISIJA. Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis [COM(2011) 127 galutinis].

²⁴ J. I. S. DE MESA, „Introduction“ in M. J. C. GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. K. ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 6–8.

²⁵ M. CZEPELAK, „Would We Like to Have a European Code of Private International Law?“ (2010) 18 *European Review of Private Law*, p. 705–728.

tėvų pareigomis (reglamentas „Briuselis II bis“), išlaikymu (Išlaikymo reglamentas), paveldėjimu ir testamentais (Paveldėjimo reglamentas)²⁶.

Rengdamos reglamentus „dvynius“, Europos institucijos turėjo omenyje nepatenkinamą pirmiau minėtos 1978 m. Hagos konvencijos dėl santuokinio turto teisiniam režimui taikytinos teisės patirtį – nors šis dokumentas atrodė daug žadantis, jį ratifikavo labai nedaug valstybių ir jis įsigaliojo tik 1992 m. Jautri reglamentavimo sritis tikriausiai buvo pagrindinė šios tarptautinės konvencijos nesėkmės priežastis. ES institucijos taip pat turėjo atsižvelgti į ES teisėkūros įgaliojimų apribojimus materialinės šeimos teisės bylų srityje, dėl kurių naujų teisėkūros iniciatyvų tikslas negalėjo būti šeimos turto materialinės teisės normų suderinimas. Be to, ES valstybėse narėse šeimos teisės tradicijos ir reguliavimas labai skyrėsi, todėl visais klausimais reikėjo ieškoti kompromiso.

Atsižvelgiant į tai, reglamentų „dvynių“ rengimas buvo nemenkas darbas. Kaip teigia Garetto, Giobi ir kt.:

„Europos Sąjungos kelias šioje srityje pažymėtas kliūtimis, išsišakojimais ir kompromisais, kuriuos lėmė daugybė veiksnių: nesugebėjimas parengti Europos konstitucinės sutarties, laipsniškas suverenių jėgų atsiradimas, „Brexit“, itin didelis vidaus reglamentavimo susiskaidymas pagrindiniais klausimais, tokiais kaip bendro gyvenimo pripažinimas, sąlygos, kurių kiekviena valstybė reikalauja, kad tam tikras bendras gyvenimas būtų laikomas teisiškai pripažintu, specifinio turto režimo poroms nustatymas, daiktinių teisių, kurioms taikomos šios taisyklės, nustatymas, santykiai poroje ir tarp poros bei trečiųjų šalių, kurios yra vieno ar abiejų partnerių kreditoriai.“²⁷

Tačiau ES buvo pasiryžusi reglamentuoti tarptautinius sutuoktinių turto ir registruotos partnerystės turto aspektus. Praėjus daugiau nei dešimčiai metų po 1998 m. Vienos veiksmų plano, 2011 m. kovą, Komisija parengė pasiūlymus dėl reglamentų „dvynių“.

Nepaisant to, optimistinės viltys, kad priemonės pagaliau bus priimtose, žlugo. Po svarstymų Parlamente ir gavusi jo nuomonę, 2015 m. Taryba padarė išvadą, kad nepavyko pasiekti viešingos nuomonės dėl pasiūlymų dėl reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir registruo-

²⁶ Apie šių priemonių sąveiką žr. šios knygos 1 skyrių.

²⁷ R. GARETTO, M. GIOBBI, F. G. VITERBO, L. RUGGERI, žr. 10 išnašą, p. 43.

tos partnerystės turtinių pasekmių priėmimo. Ji pabrėžė, kad, esant tokiai padėčiai, per pagrįstą laikotarpį visa ES negalėtų pasiekti bendradarbiavimo šioje srityje tikslų.

Tačiau bendrų taisyklių poreikis išliko. Be jau minėtos 1905 m. Hagos konvencijos dėl įstatymų, susijusių su santuokos poveikiu sutuoktinių teisėms ir pareigoms, susijusioms su jų asmeniniais santykiais ir jų turtu, kolizijos, ir 1978 m. Hagos konvencijos dėl taikytinos teisės sutuoktinių turto režimui, santuokos turtiniams padariniams nebuvo taikoma jokių tarptautinių susitarimų. Registruotos partnerystės atveju buvo taikoma 2007 m. rugsėjo 5 d. Tarptautinės civilinės būklės komisijos konvencija dėl registruotos partnerystės pripažinimo. Tačiau ši konvencija apėmė tik partnerystės pripažinimą ir nebuvo įsigaliojusi, todėl, atsižvelgiant į reglamentų „dvynių“ projektuose sprendžiamų problemų mastą, nebuvo tikėtina, kad ji pasiūlys reikiamus sprendimus. Todėl Komisijai buvo akivaizdu, kad, atsižvelgiant į Europos piliečių patiriamų problemų, susijusių su sutuoktinių ir registruotų partnerysčių turto teisiniu režimu, pobūdį ir mastą, reglamentais „dvyniais“ išskeltus tikslus galima pasiekti tik ES lygmeniu. Be to, ne kartą buvo pabrėžta, kad dėl teisinio tikrumo ir nuspėjamumo poreikio reikalingos aiškios ir vienodos taisyklės ir nustatyta reglamento forma. Iš tikrųjų, jei valstybės narės turėtų tam tikrą veiksmų laisvę įgyvendinant šias taisykles, būtų kilęs pavojus išsikeltiems tikslams.

Buvo aišku, kad materialinės teisės reguliavimas, susijęs su porų statusu ir jų turtiniu režimu, visoje ES labai skiriasi, o kai kurios valstybės narės, nepripažįstančios tos pačios lyties asmenų santuokų ir (arba) registruotų partnerysčių, nerimavo, kad jei jos pritaris iniciatyvai, privalės pripažinti tokias sąjungas. Dėl to nebuvo galima tikėtis vieningo pritarimo iniciatyvai. Taigi, nebuvo kito pasirinkimo, kaip tik taikyti tvirtesnio bendradarbiavimo modelį ir priimti reglamentus „dvynius“. Tvirtesnis bendradarbiavimas yra atviras visoms valstybėms narėms, jeigu jos laikosi visų dalyvavimo sąlygų, nustatytų įgaliojančiame sprendime. Jos taip pat gali dalyvauti bet kuriuo kitu metu, jei, be tų sąlygų, laikosi pagal numatytą sistemą jau priimtų teisės aktų.

2016 m. birželio mėn., po daugybės atidėliojimų ir kliūčių, reglamentai „dvyniai“ pagaliau buvo priimti taikant tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą. Šiuo metu reglamentai „dvyniai“ yra privalomi visa apimtimi ir tiesiogiai taikomi tik tvirtesniajam bendradarbiavimui įsipareigojusiose valstybėse narėse, apibrėžtose Sprendimu (ES) 2016/954²⁸, t. y. Belgijoje, Bulgarijoje, Kipre,

---

²⁸ EUROPOS VADOVŲ TARYBA. 2016 m. birželio 9 d. Tarybos sprendimas (ES) 2016/954, kuriuo leidžiama tvirtčiau bendradarbiauti tarptautinių porų turto teisiniu režimui (sutuoktinių turto teisiniu režimui ir registruotos partnerystės turtinėms pasekmėms) taikytinos jurisdikcijos, teisės ir teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje. OL 2016, L 159, p. 16.

Čekijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Italijoje, Liuksemburge, Maltoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Suomijoje ir Švedijoje.

Tačiau net ir sustiprinus bendradarbiavimą galima pastebėti, kad priimant reglamentus „dvynius“ prireikė kompromiso. Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nepateikiama „santuokos“ sąvoka, kurią paliekama apibrėžti valstybių narių nacionalinėje teisėje. Priešingai, Reglamente dėl partnerysčių turtinių pasekmių pateikiama „registruotos partnerystės“ sąvoka, kuri apibrėžiama tik reglamento tikslais. Faktinis sąvokos turinys lieka apibrėžtas valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose. Jokia Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių nuostata neįpareigoja valstybės narės, kurios teisėje nėra registruotos partnerystės instituto, numatyti jį savo nacionalinėje teisėje. Toks požiūris rodo tvirtą ES įsipareigojimą gerbti nacionalines šeimos teisės sistemas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad valstybių narių teisės aktuose skiriasi kitų nei santuoka sąjungos formų reglamentavimas, Reglamente dėl registruotos partnerystės turtinių pasekmių atskiriamos poros, kurių sąjunga yra instituciškai sankcionuota, ir poros, gyvenančios kartu *de facto*. Reglamente dėl partnerysčių turtinių pasekmių numatytos taisyklės taikomos tik toms registruotoms partnerystėms, kurios turi oficialų pobūdį²⁹.

Kadangi ES nėra kompetentinga kištis į materialinės teisės sritį, šeimos teisės srityje ES pastangos buvo nukreiptos į vienodos kolizinių normų sistemos sukūrimą siekiant išspręsti tarptautinį elementą turinčius šeimos klausimus³⁰. Todėl reglamentuose „dvyniuose“ numatytas tvirtesnis bendradarbiavimas trimis pagrindiniais klausimais: (i) kompetentingo teismo nustatymo, (ii) taikytinos teisės nustatymo ir (iii) teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo turtiniuose režimuose. Pažymėtina, kad reglamentuose „dvyniuose“ ne kartą pabrėžiamas nuspėjamumo ir teisinio tikrumo poreikis. Sutuoktiniams ir partneriams svarbu žinoti, kuris teismas bus kompetentingas nagrinėti jų turtinius santykius ir kokia teisė jiems bus taikoma. Šiuo atžvilgiu reglamentuose taip pat suteikiama didelė laisvė valios autonomijai priimant šį sprendimą³¹.

²⁹ J. I. S. DE MESA, žr. 24 išnašą, p. 9–10.

³⁰ A. M. P. VALLEJO, „Matrimonial property regimes with cross-border implications: Regulation (EU) 2016/1103“ in M. J. C. GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. K. ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 15; M. J. C. GONZÁLEZ, „Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE 2016/1104“ (2019) 21 *International Journal of Doctrine and Jurisprudence*, p. 87–104.

³¹ A. M. P. VALLEJO, žr. 30 išnašą, p. 15.

Reglamentais „dvyniais“ nekeičiamos kiekvienos valstybės narės taisyklės, bet padedama nustatyti jurisdikciją ir teisę, taikytiną sutuoktinių turto teisiniam režimui sutuoktiniams, kurie sudarė santuoką 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau ir nusprendė pasirinkti taikytiną teisę pagal 22 straipsnį. Kitaip tariant, dėl reglamentų taikymo keičiasi nacionalinės „tarptautinių“ arba „tarpvalstybinių“ ginčų sprendimo taisyklės, kiek tai susiję su jų materialine ir taikymo laike sritimi³². Tinkamas bendros teisingumo erdvės, kurioje gerbiamos skirtingos valstybių narių teisinės sistemos ir tradicijos, veikimas yra vienas iš Europos Sąjungos tikslų. Todėl reglamentai, tęsdami ankstesnių teisinių dokumentų tradiciją, prisideda prie siekio suvienodinti tarptautinę privatinę šeimos teisę Europoje.

Reglamentų „dvynių“ priėmimas buvo labai palankiai įvertintas ES politiniu lygmeniu. Tačiau didelį susirūpinimą sukėlė tai, kad daug porų vis dar nepatenka į šių reglamentų taikymo sritį. 18 valstybių narių, kurios prisijungė prie tvirtesnio bendradarbiavimo, sudaro 70 proc. visų ES gyventojų ir atstovauja daugumai ES gyvenančių tarptautinių porų³³. Nedalyvaujančios valstybės narės ir toliau taiko savo atitinkamus nacionalinius įstatymus (įskaitant tarptautinės privatinės teisės taisykles) tarptautinėms situacijoms, susijusioms su sutuoktinių turto teisiniu režimu ir registruotos partnerystės turтинėmis pasekmėmis. Europos Komisijos pirmininko pirmasis pavaduotojas Frans'as Timmermans'as pažymėjo:

„Tai reiškia, kad tūkstančiams Europos porų – tiek susituokusių, tiek registruotos partnerystės pagrindu – suteikiamas aiškumas dėl to, kas nutiks jiems ir jų šeimoms, jei jų svajonė gyventi kartu nepasiteisins. Gaila, kad negalėjome to padaryti su visomis valstybėmis narėmis, kaip siūlė Komisija, tačiau šiandienos pasiūlymai reiškia, kad galime padėti bent kai kuriems žmonėms susidoroti su sunkiausiais momentais.“

Už teisingumą atsakinga ES Komisijos narė Vera Jourová taip pat pastebėjo, kad:

„Skyrybų ar partnerio mirties atveju 16 milijonų tarptautinių porų gyvenimas gali tapti dar sunkesnis dėl sudėtingų administracinių procedūrų ir neaiškių teisinių si-

³² P. C. G. DE PARADA, „Nuevos reglamentos europeos sobre regímenes matrimoniales y sobre efectos patrimoniales de las uniones registradas“ (2019) 84 *El Notario del Siglo XXI*.

³³ EUROPOS KOMISIJA. Turto teisiniai režimai tarptautinėms poroms Europoje. Nuo šiandien 18-oje valstybių narių taikomos naujos taisyklės. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_19_681> [žiūrėta 2021-05-22].

tuacijų: kas nutiks mano namams, jei išsiskirsiu ir mano sutuoktinis bus kitos pilietybės? Į kokį teismą kreiptis? Naujomis siūlomomis taisyklėmis bus užtikrintas teisinis aiškumas ir palengvintas sudėtingas bendro turto padalijimo procesas, nesvarbu, kur jis būtų. Tai palengvins atitinkamų porų gyvenimą ir padės joms sutaupyti apie 400 mln. eurų papildomų išlaidų per metus. Šiandien mes atveriamė kelias toms valstybėms narėms, kurios nori tęsti šią svarbią iniciatyvą.“³⁴

Iš tiesų didelis iššūkis yra bent iš dalies suvienodinti Europos nuostatas, kuriomis siekiama sinergiškesnio nuosavybės režimų reguliavimo. Taisyklių suvienodinimas ir supaprastinimas registruotų partnerystės turtinių pasekmių srityje, kaip aptarta pirmiau, yra dar sudėtingesnis tikslas.

5. Baigiamosios pastabos

Laisvas asmenų judėjimas, galimybė dirbti bet kurioje ES šalyje yra ir galimybė, ir iššūkis ES piliečiams ir poroms. Paradoksalu, tačiau dėl didesnių asmeninių laisvių prireikia platesnio reguliavimo, nes naujas gyvenimo būdas neatitinka esamų teisinių pagrindų. Nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys šeimos klausimus, yra nepakankami, ypač kai kalbama apie konfliktines situacijas ar santykių nutraukimą. Todėl reikia tam tikrų kolizijas sprendžiančių taisyklių, kurios suderintų nacionalinių materialinių normų taikymą, ir tam reikėjo priimti ES lygmens dokumentus.

Nors teoriškai atrodo, kad nėra sunku nustatyti ribą tarp materialinių ir procesinių šeimos teisės normų, šeimos turto teisinio režimo klausimas kelia daug iššūkių. Pirmiausia, atsižvelgiant į tai, kad egzistuoja 27 skirtingi nacionaliniai požiūriai į sutuoktinių turto padalijimą, šis klausimas buvo sudėtingas ne tik kuriant šias taisykles, bet dar labiau jas priimant. Situacija dar sudėtingesnė, kai turtas, kurį numatoma padalyti, priklauso registruotiems partneriams³⁵. Antra, sunku atskirti grynai procedūrinės taisykles nuo materialinių šeimos teisės normų, nes šiuo požiūriu jos yra glaudžiai susijusios tarpusavyje. Procedūrinės taisyklės priklauso ir nuo poros teisinio statuso, pavyzdžiui, jei šalis nepripažįsta registruotos partnerystės, Reglamento dėl registruotos partnerystės turtinių pasekmių taikymas tampa neįmanomas.

³⁴ EUROPOS KOMISIJA. Komisija su 17 valstybių narių siekia išaiškinti Europos tarptautinių porų turto teisinio režimo taisykles. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_16_449> [žiūrėta 2021-05-22].

³⁵ L. VALENTOVÁ, žr. 2 išnašą, p. 222.

Tai, kad reglamentų „dvynių“ priėmimo procesas užtruko daugiau nei dešimt metų ir kad šie reglamentai taikomi tik daliai ES porų, gali atrodyti ne itin daug žadantis faktas. Tačiau šį žingsnį reikėtų vertinti kaip pasiekimą ir žingsnį į priekį, ypač atsižvelgiant į ankstesnes nesėkmingas pastangas suderinti susijusias tarptautines procedūrinės taisykles. Vis daugiau ES valstybių narių priima liberalius poros teisinio statuso režimus, o atsižvelgiant į tai, kad bet kuri valstybė narė gali prisijungti prie reglamentų „dvynių“ sistemos, reiškia, kad galima tikėtis tolesnių pokyčių ir šios srities taikymo išplėtimo.

II Dalis

ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir
partnerysčių turtinių pasekmių anatomija

Reglamentų „dvynių“ pagrindinės sąvokos ir taikymo sritis

María José Cazorla González ir Mercedes Soto Moya*

1. Įvadas

Pagal Sutarties dėl ES veikimo (SESV) 81 straipsnio 2 dalį Europos Sąjunga užsibrėžė tikslą išlaikyti ir plėtoti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje būtų užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas. Šiuo atžvilgiu reglamentai „dvyniai“, kuriuos platesne prasme galima laikyti tarptautinio bendradarbiavimo civilinėse bylose, turinčiose tarpvalstybinį poveikį, dalimi, yra svarbus žingsnis siekiant suvienodinti tarptautinę privatinę šeimos teisę.

Kaip aptarta 2 skyriuje, kelias link reglamentų „dvynių“ nebuvo lengvas, o kad jie būtų priimti, reikėjo pasinaudoti tvirtesnio bendradarbiavimo mechanizmu. Tvirtesnio bendradarbiavimo mechanizmas reglamentuojamas Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 20 straipsnyje bei SESV 326 ir paskesniuose straipsniuose; pagal jį turi bendradarbiauti ne mažiau kaip devynios ES valstybės narės¹.

---

* María José Cazorla González, Almerijos universiteto (Ispanija) civilinės teisės profesorė. Mercedes Soto Moya, mokslų daktarė, Granados universiteto (Ispanija) tarptautinės privatinės teisės profesorė. María José Cazorla González yra šio skyriaus 1, 2, 3.1, 3.3, 3.4 ir 4 skirsnių autorė, o Mercedes Soto Moya yra šio skyriaus 2, 3.2 ir 4 skirsnių autorė.

¹ Šiuo procesu siekiama išvengti akligatvių, kai pasiūlymą blokuoja viena valstybė arba nedidelė grupė valstybių, kurios nenori dalyvauti iniciatyvoje, ir taip sukuriama „kintamos geometrijos“ Europa. Nepaisant to, negalima ignoruoti fakto, kad pagal šį mechanizmą priimtos taisyklės gali netiesiogiai paveikti tas ES valstybes, kurios konkrečiame tvirtesniame bendradarbiavime nedalyvauja.

Šiame skyriuje daugiausia dėmesio skiriama pagrindinėms reglamentų „dvynių“ sąvokoms ir taikymo sričiai. Visų pirma jame analizuojamos pagrindinės reglamentų sąvokos, tokios kaip „santuoka“, „registruota partnerystė“, „sutuoktinių turto teisinis režimas“, „registruotos partnerystės turtinės pasekmės“, „susitarimas dėl sutuoktinių turto“ ir „susitarimas dėl partnerių turto“. Po to aptariamios reglamentų „dvynių“ *ratione materiae*, *ratione personae*, *ratione temporis* ir *ratione loci* taikymo sritys. Aiškų supratimą, kokiais atvejais, kam ir kada taikomi reglamentai, yra būtinas norint juos tinkamai aiškinti ir taikyti.

2. Pagrindinių sąvokų apibrėžimas

Šeimos teisės suderinimas ir suvienodinimas Europoje yra labai sudėtingas procesas². Priežastis yra ta, kad kiekviena šalis nacionalinėje teisėje reglamentuoja šeimos santykius (įskaitant šeimos modelių pripažinimą), santuokos (registruotų partnerystės) turtines pasekmes, santykių nutraukimo tvarką ir sąlygas, taip pat trečiųjų šalių teises.

Norint nusistatyti bendras europines taisykles, visų pirma būtina suvienodinti kai kurią teisinę terminiją ir nuosekliai ją vartoti viso regiono lygmeniu. Abiejų reglamentų „dvynių“ 3 straipsnyje apibrėžtos pagrindinės sąvokos. Kaip yra įprasta europinei terminijai, taikant šias sąvokas praktikoje visos jos turi būti aiškinamos autonomiškai (neatsižvelgiant į aiškinimą nacionaliniame kontekste)³.

Kelios reglamentuose „dvyniuose“ pateiktos sąvokos („sprendimas“, „autentiškas dokumentas“, „teisminis susitarimas“⁴, „kilmės valstybė narė“ ir „vykdymo valstybė narė“) yra tapачios: abiejuose reglamentuose jos turi tą pačią reikšmę, nepriklausomai nuo to, ar pora sudarė registruotą partnerystę, ar santuoką (šių sąvokų turinys yra identiškas, išskyrus nuorodą į santykių

² Žr. N. DETHLOFF, „Arguments for the unification and harmonisation of family law in Europe“ in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Perspectives for the unification and harmonisation of family law in Europe*, Intersentia, Antwerp 2003, p. 37–39.

³ B. REINHARTZ, „C. Article 3: Definitions“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ (eds.), *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 40.

⁴ Daugiau apie „autentišką dokumentą“ ir „teisminį susitarimą“ žr. šios knygos 7 skyriuje.

formą)⁵. Nors minėtos sampratos yra bendros visai tarptautinei privatinei teisei, *inter alia*, kitiems šios srities Europos reglamentams, tačiau 3 straipsnyje jos apibrėžiamos specifiniame, reglamentų „dvynių“ taikymo kontekste.

Likusios reglamentų „dvynių“ 3 straipsnio sąvokos yra skirtingos, nes jų aiškinimas priklauso nuo kiekvieno reglamento turinio specifikos. Todėl Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo papildomai apibrėžiamos sąvokos „sutuoktinių turto teisinis režimas“ ir „susitarimas dėl sutuoktinių turto“, o Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių apibrėžiamos sąvokos „registruota partnerystė“, „registruotų partnerystės turtinės pasekmės“ ir „susitarimas dėl partnerių turto“.

Įdomu tai, kad nė viename iš reglamentų „dvynių“ nepateikiama „šeimos“ apibrėžties, nors ji yra ir pagrindas, ir pagrindinė priežastis tokiems teisiniams instrumentams kaip reglamentai „dvyniai“ atsirasti.

Šeimos institutas Europoje ir už jos ribų nuolat kinta, todėl sudėtinga apibrėžti vieną šeimos modelį. Dėl šios priežasties nei ES, nei kitos tarptautinės organizacijos nėra saistomos vieno „šeimos“ apibrėžimo, be to, ši sąvoka nėra statiška. Pirminis tikslas yra apsaugoti visas šeimas ir santykius. Pagrindinius tarptautinio reguliavimo principus galima rasti Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 16 straipsnyje, kuriame kalbama apie teisę sudaryti santuoką, teisę sukurti šeimą ir lygias sutuoktinių teises⁶. Jungtinių Tautų (JT) sistema yra atvira daugeliui netradicinių šeimos struktūrų, tarp kurių galima rasti vienišų tėvų šeimas, skirtingų kartų šeimas, įvaikintųjų šeimas, šeimas, kuriose tėvai gyvena skyrium ar išsiskyre, ir šeimas siaurąja prasme (angl. *nuclear families*), nepriklausomai nuo to, ar jas sudaro tos pačios, ar skirtingos lyties asmenys, net ir tuo atveju, kai vienas iš santuokos partnerių pakeičia lytį. Paminėtina ir tai, kad Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto bendrajame komentare Nr. 19 teigiama, kad siekiant apsaugoti šeimą reikia pripažinti

---

⁵ Pavyzdžiui, Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių terminas „sprendimas“ apibrėžiamas kaip „valstybės narės teismo priimtas sprendimas registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimu, neatsižvelgiant į tai, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant teismo pareigūno sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“, o Reglamente dėl sutuoktinių turto – kaip „valstybės narės teismo priimtas sprendimas sutuoktinių turto teisinio režimo klausimu, nesvarbu, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant teismo pareigūno sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo“.

⁶ Žr., pavyzdžiui, EŽTT bylą *Hämäläinen prieš Suomiją*, Nr. 37359/09. EŽTT 2014\50. Byloje nagrinėjamas Suomijos pilietės ieškinys prieš Suomijos Respubliką dėl to, kad ji negalėjo gauti visiško savo naujos lyties pripažinimo nekeisdama savo santuokos į civilinę sąjungą.

įvairius jos organizavimo tipus ar modelius, o į komentarą Nr. 23 įtrauktos nepilnos šeimos ir ne-situokusios poros⁷. Vadovaudamasi lanksčia ir dinamiška koncepcija, ES pripažįsta teisę tuoktis ir teisę kurti šeimą, garantuojamą pagal šios teisės įgyvendinimą reguliuojančius nacionalinius įstatymus (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 9 straipsnis), taip pat šeimos apsaugą teisinėje, ekonominėje ir socialinėje srityse (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 33 straipsnio 1 dalis).

Šie teisės aktai buvo taikyti teismų, o jų aiškinimas keitėsi taikant Europos principus⁸. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) kelis kartus pripažino plačią ir lanksčią šeimos sampratą savo sprendimuose, remdamasis nediskriminavimo principu, teise į lygybę, pagarba privačiam ir šeimos gyvenimui – kaip tai numatyta EŽTK 8 straipsnyje⁹.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, reglamentų „dvynių“ pažanga jautrioje šeimos teisės reguliavimo srityje yra labai didelė. Reglamentų tikslas – užtikrinti teisinį tikrumą sprendžiant klausimus, kylančius dėl skirtingų nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normų, susijusių su tarpvalstybinių porų turto teisiniu režimu. Tiek sutuoktinių turto teisinis režimas, tiek registruotų partnerystės turtinės pasekmės yra šeimos teisės *sensu lato* dalis¹⁰.

Nors reglamentų „dvynių“ nuostatuose sąvoka „šeima“ neapibrėžta, kaip minėta, juose aiškinamos kai kurios kitos svarbios sąvokos, kurias reikia išanalizuoti.

Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių nuostatoje dėl sąvokų turinio pirmiausia minima „registruota partnerystė“ (3 straipsnio 1 dalies a punktas). Ji apibrėžiama kaip „bendrą dviejų asmenų gyvenimą reglamentuojantis teisinis režimas, numatytas teisėje, kurio

---

⁷ S. SANZ CABALLERO, *La familia en perspectiva internacional y europea*, Tirant lo Blach, Valencia 2006, p. 26, ir S. Sanz Caballero, „Familia (en derecho internacional y europeo)“ in *Diccionario analítico de derechos humanos e integración jurídica*. Prieiga per internetą: <http://opendata.dspace.ceu.es/bitstream/10637/7809/1/Familia_en%20derecho%20internacional%20y%20europeo.pdf>.

⁸ K. BOELE-WOELKI, „The principles of European family law: its aims and prospects“ (2005) 2 *Utrecht Law Review* 161.

⁹ Europos žmogaus teisių konvencija. Roma, 1950 m. lapkričio 4 d.

¹⁰ W. PINTENS, „Union européenne et l'émergence d'un droit international de la famille - L'exemple des régimes matrimoniaux et des effets patrimoniaux des partenariats enregistrés“ in C. CALLIÈSS (ed.), *Herausforderungen an Staat und Verfassung; Völkerrecht, Europarecht, Menschenrechte; Liber Amicorum für Torsten Stein zum 70. Geburtstag*, Nomos, Baden-Baden 2015, p. 806–822.

registravimas yra privalomas pagal tą teisę ir kuris atitinka formalius teisinius reikalavimus, kurie pagal tą teisę taikomi jo sukūrimui“. Pačiame reglamente nenurodoma, ar ši partnerystės forma apima tos pačios, ar priešingos lyties poras, ar jas abi, paliekant tai spręsti nacionalinei valstybių teisei¹¹.

Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių nustatyti trys partnerystės sąvokos elementai. Tai: i) bendras dviejų žmonių gyvenimas; ii) pareiga įregistruoti partnerystę; iii) teisių formalumų, kurių reikalaujama teisės, pagal kurią įregistruota partnerystė, laikymasis.

Kaip matyti, sąvoka aiškiai įpareigoja įregistruoti partnerystę, o partnerystės egzistavimą turi užtvirtinti valdžios institucija viešajame registre¹². Darytina išvada, kad pora, kuri tik gyvena kartu, bet nėra įregistravusi partnerystės, neatitinka standartų, kurie nustatyti Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, o Reglamentas kaip teisinis instrumentas netaikomas *de facto* poroms, kurios nors gyvena kartu, bet nėra įregistravusios savo santykių (tai patvirtinama ir Reglamento 16 konstatuojamojoje dalyje). Vis dėlto „registruota partnerystė“ nėra tapati tokiam teisiniam institutui kaip santuoka, net jei kai kuriose valstybėse narėse jų abiejų pasekmės iš esmės tos pačios.

Viena vertus, būtinybė apibrėžti sąvoką „registruota partnerystė“ padiktuota nevienodo požiūrio į registruotą partnerystę, egzistuojančio ES valstybėse narėse. Kita vertus, bet kuriuo atveju atskira registruotos partnerystės sąvokos apibrėžtis gali būti naudojama konkrečiau reglamento tikslais, o Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 17 konstatuojamojoje dalyje aiškiai pabrėžiama, kad tikroji sąvokos reikšmė turėtų būti apibrėžta nacionaliniuose valstybių narių įstatymuose. Be to, kai kurių ES valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose tokia teisinė santykių forma iš viso nėra įtvirtinta. Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių aiškiai pabrėžiama, kad jokia šio reglamento nuostata neturėtų įpareigoti valstybės narės, kurios teisėje registruotos partnerystės institutas nenumatytas, savo nacionalinėje teisėje tokį institutą numatyti (17 konstatuojamoji dalis).

¹¹ Nors tai neabejotinai yra būdas įtraukti visas įvairias nacionalines partnerystės formas, gali kilti tam tikrų neaiškumų nustatant jurisdikciją arba taikytiną teisę. Plačiau žr. A. RODRIGUEZ BENOT, „Definitions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 38–39.

¹² A. Rodriguez Benot, „Definitions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (ed.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 36.

Nors Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių sąvoka „registruota partnerystė“ pateikiama, tačiau analogiškame Reglamente dėl sutuoktinių turto, priešingai, net keletą kartų vartojamos „santuokos“ sąvokos apibrėžties neaptiksime. Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo aiškiai pabrėžiama, kad „santuoką“ apibrėžia ne Reglamentas, bet tik valstybių narių nacionaliniai įstatymai (17 konstatuojamoji dalis). Nors tokia teisinė spraga gali sukelti tam tikrų neaiškumų taikant Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo praktikoje, tačiau terminas „santuoka“ neabejotinai kelia kur kas mažiau problemų nei terminas „registruota partnerystė“. Santuoka yra sena ir tradicinė santykių forma, ir nors jos sudarymo reikalavimai, o galbūt ir pasekmės skirtingose valstybėse gali iš dalies skirtis, šis terminas, palyginti su terminu „registruota partnerystė“, turi aiškesnę ir bendresnę visuotinę reikšmę. Partnerystė yra daug naujesnė oficialių santykių forma, kurios reglamentavimas įvairiose valstybėse narėse labai skiriasi.

Be to, reglamentuose „dvyniuose“ apibrėžtos dvi sąvokos, kuriomis grindžiamos visos tolesnės reglamentų nuostatos: tai „sutuoktinių turto teisinis režimas“ ir „registruotų partnerysčių turtinės pasekmės“. Be abejo, šių sąvokų svarbą rodo ir tai, kad jos yra sudėtinė reglamentų „dvynių“ pavadinimų dalis (2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų *sutuoktinių turto teisinių režimų* klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, ir 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų *registruotų partnerysčių turtinių pasekmių* klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje).

Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo „sutuoktinių turto teisinis režimas“ apibrėžiamas kaip „visuma normų, susijusių su turtiniais santykiais tarp sutuoktinių ir jų santykiais su trečiaisiais asmenimis, atsirandančiais kaip santuokos ar jos nutraukimo pasekmė“¹³. Tai gana plati apibrėžtis, ji neįtraukia jokių nuorodų į turtinius klausimus, nors jie neabejotinai patenka į šio reglamento taikymo sritį. Aiškinant šią sąvoką būtina atsižvelgti į Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 18 konstatuojamąją dalį. Joje nustatyta, kad į šio reglamento taikymo sritį įtraukiami visi su sutuoktinių turto teisiniais režimais susiję civilinės teisės klausimai – tiek kasdienis sutuoktinių turto valdymas, tiek paties režimo likvidavimas. Minėta sąvoka apima ne tik turtinius susitarimus, santuokos

¹³ Europos valstybių nacionaliniuose įstatymuose sutuoktinių turto teisinis režimas paprastai suprantamas kaip privalomų ir implicitinių taisyklių, kurios automatiškai taikomos visoms poroms, susituokusioms pagal valstybės teisę arba pasirinkusioms valstybės teisę vedybų sutartyje (ikivedybinėje arba povedybinėje), rinkinys. Konkrečioje valstybėje taikomas sutuoktinių turto teisinis režimas apibrėžia minimalias sutuoktinių teises ir pareigas, susijusias su jų turto valdymu ir administravimu.

atveju numatytus tam tikrose nacionalinės teisės sistemose, bet ir bet kuriuos turtinius santykius tarp sutuoktinių bei jų turtinius santykius su trečiaisiais asmenimis, atsirandančius tiesiogiai iš santuokos ar jos nutraukimo. Išvardintų bendrojo pobūdžio reikalavimų laikomasi paties reglamento 27 straipsnyje, kuriame nustatomas nebaigtinis aplinkybių, kurioms taikoma ši apibrėžtis, sąrašas. Taigi, sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytina teisė pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto, *inter alia*, reguliuoja: (i) vieno ar abiejų sutuoktinių turto klasifikavimą į skirtingas kategorijas santuokos metu ir jai pasibaigus; (ii) turto perkėlimą iš vienos kategorijos į kitą; (iii) vieno sutuoktinio atsakomybę už kito sutuoktinio įsipareigojimus ir skolas; (iv) vieno ar abiejų sutuoktinių galias, teises ir pareigas turto atžvilgiu; (v) sutuoktinių turto teisinio režimo panaikinimą ir turto padalijimą, paskirstymą arba likvidavimą; (vi) sutuoktinių turto teisinio režimo poveikį teisiniams vieno iš sutuoktinių ir trečiųjų asmenų santykiams ir (vii) susitarimo dėl sutuoktinių turto turinio galiojimą.

Sprendžiant, ar konkretus klausimas patenka į Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikymo sritį, svarbus vaidmuo tenka ir jo pirmajam straipsniui, kadangi jame nustatomi klausimai, kurie nepatenka į Reglamento taikymo sritį. Tai yra šie klausimai: mokesčių, maitų ar administravimo klausimai; sutuoktinių veiksnumas; santuokos buvimas, galiojimas ar pripažinimas; išlaikymo prievolės; mirusio sutuoktinio turto paveldėjimas; socialinė apsauga; perkėlimas vienam sutuoktiniui kito sutuoktinio teisių į senatvės ar neįgalumo pensiją, sukauptų santuokos metu, iš kurių santuokos metu nebuvo gauta pensijos pajamų (santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium nustatymo arba santuokos pripažinimo negaliojančia atveju); *in rem* teisių į nekilnojamąjį turtą pobūdis; ir visos registre įregistruotos teisės į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą, įskaitant tokių teisių įregistravimui keliamus teisinius reikalavimus, ir tokių teisių įregistravimo arba jų neįregistravimo registre pasekmės¹⁴.

Visgi pasakytina, kad sąvoka „sutuoktinių turto teisinis režimas“ nėra visiškai aiški ir išlieka dviprasmiška. Be to, ji turėtų būti aiškinama autonomiškai, kaip savarankiška sąvoka (18 konstatuojamoji dalis), o tai neabejotinai lems skirtingus aiškinimus įvairiose valstybėse narėse.

Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo vartojama sąvoka „sutuoktinių turto teisinis režimas“ sutampa su Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių vartojama sąvoka „registruotos partnerystės turtinės pasekmės“. Ji apibrėžiama kaip „visuma normų, reguliuojančių partnerių tarpusavio turtinius santykius ir jų santykius su trečiaisiais asmenimis, kurie

¹⁴ Žr. tolesnį 3.1.2 skirsnį.

atsiranda kaip teisinių santykių, sukurtų įregistravus partnerystę arba ją nutraukus, pasekmė“. Kadangi apibrėžtis iš esmės sutampa su sutuoktinių turto teisinio režimo apibrėžtimi, tai, kas parašyta dėl jos aiškinimo pirmiau, galioja ir čia (žr. Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 18 ir 19 konstatuojamąsias dalis bei 1 ir 27 straipsnius).

Be to, abiejuose reglamentuose „dvyniuose“ apibrėžiamos panašios sąvokos „susitarimas dėl sutuoktinių turto“ ir „susitarimas dėl partnerių turto“. Toks susitarimas apibrėžiamas kaip sutuoktinių (partnerių) arba būsimų sutuoktinių (partnerių) susitarimas, kuriuo sutuoktiniai (partneriai) nustato savo sutuoktinių turto teisinį režimą arba registruotos partnerystės turtines pasekmes. Todėl galima daryti išvadą, kad abiejuose reglamentuose tokia sąvoka turi tą pačią reikšmę, tik nežymiai pakoreguotą pritaikant prie kiekvieno konkretaus reglamento terminijos. Šalys gali sudaryti bendrą susitarimą tiek dėl įvairių su turtu susijusių aspektų (t. y. pasirinkti turto teisinį režimą), tiek dėl taikytinos teisės ir kompetentingo teismo¹⁵. Reglamentuose „dvyniuose“ išsamiai nurodomi materialiniai ir procesiniai reikalavimai, kurių reikia laikytis sudarant tokį susitarimą¹⁶ – tai padarius padidėja tikimybė, kad nuosavybės teisės, įgytos sudarius susitarimą dėl turto, bus lengviau pripažįstamos kitose valstybėse narėse (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 48 konstatuojamoji dalis).

Pagrindinių ES teisės aktuose vartojamų terminų apibrėžimas konkrečiame teisės akte yra labai svarbus teisėkūros proceso požiūriu. Taip siekiama užtikrinti, kad pagrindinės sąvokos būtų kuo aiškesnės iš pat pradžių. Nepriklausomai nuo apibrėžčių gylio ir išsamumo, aiškinant ir vartojant sąvokas praktikoje visada kyla problemų. To paties galima tikėtis ir iš reglamentuose „dvyniuose“ išvardytų sąvokų ir apibrėžčių, o Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) neabejotinai atliks svarbų vaidmenį jas aiškinant.

¹⁵ B. REINHARTZ, „C. Article 3: Definitions“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ (eds.), *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 41 ir 281–282, skiriasi sutuoktinių (partnerių) turto sutartis apskritai ir sutuoktinių (partnerių) turto sutartis dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Abiejų rūšių susitarimų pagrindus galima rasti Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 46 ir 47 konstatuojamosiose dalyse ir Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 48 konstatuojamojoje dalyje.

¹⁶ Daugiau apie susitarimus dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės (taip pat apie formalius jų galiojimo reikalavimus) žr. šios knygos 4 ir 5 skyrius.

3. Reglamentų „dvynių“ taikymo sritis

Aptarus pagrindines reglamentų sąvokas, dabar būtina apibrėžti reglamentų „dvynių“ taikymo sritį. Reglamentų „dvynių“ *ratione materiae*, *ratione personae*, *ratione temporis* ir *ratione loci* taikymo sritys bus analizuojamos tolesniuose skirsniuose.

3.1. Reglamentų „dvynių“ *ratione materiae* taikymo sritis

Reglamentai „dvyniai“ yra privalomi visa apimtimi ir tiesiogiai taikomi tik valstybėse narėse, dalyvaujančiose tvirtesnio bendradarbiavimo jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų dėl tarpvalstybinių porų turto teisinio režimo, tiek sutuoktinių turto teisinio režimo¹⁷, tiek registruotų partnerystės turtinių pasekmių, pripažinimo ir vykdymo srityse. Abiejų reglamentų dalykinė taikymo sritis (*ratione materiae*) apima visus civilinės teisės aspektus, susijusius su sutuoktinių turto teisiniu režimu¹⁸ ir registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis. Tai apima atitinkamą kasdienį turto valdymą, taip pat sutuoktinių turto teisinio režimo pabaigą, visų pirma patvirtinus gyvenimą skyrium arba mirus vienam iš sutuoktinių¹⁹, arba nutraukus registruotą partnerystę.

---

¹⁷ U. BERQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ. *The EU Regulations on matrimonial and patrimonial property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 56–57.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Žr. G. DI BENEDETTO, „European certificate of succession and rights of the surviving spouse“ in J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper*, Quaderni degli Annali della Facoltà giuridica dell’Università di Camerino (2019) 3. Šioje publikacijoje autorius išanalizavo Paveldėjimo reglamento 1 straipsnį ir nustatė, kad jis turi būti aiškinamas taip, kad į jo taikymo sritį patenka valstybės narės nuostatos, reglamentuojančios klausimus, susijusius su sutuoktinių turto teisiniu režimu laikotarpiu po vieno iš sutuoktinių mirties. Tokia išvada patvirtinta ESTT byloje C-558/16, *Doris Margret Lisette Mahnkopf/Sven Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138. Todėl į Europos paveldėjimo pažymėjimą bus galima įtraukti teisę, kurios loginis pagrindas – kompensuoti nepalankią padėtį, susidariusią dėl teisinio bendravimo režimo nutraukimo dėl sutuoktinio mirties. Be to, toks aiškinimas neprieštarauja Reglamento dėl sutuoktinių turto, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas sutuoktinių turto teisinio režimo klausimais, taikymo sričiai. Nors Reglamentas buvo priimtas siekiant sureguliuoti visus civilinės teisės aspektus, susijusius su sutuoktinių turto teisiniu režimu (taip pat ir sutuoktinių turtinio režimo likvidavimą po vieno iš sutuoktinių mirties), šio reglamento 1 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad į jo taikymo sritį nepatenka sutuoktinio paveldėjimo *causa mortis* atvejais.

Abiejų reglamentų I skyrių („Taikymo sritis ir terminų apibrėžtys“) sudaro trys straipsniai, kuriuose aptariama reglamentų „dvynių“ taikymo sritis ir pagrindinės juose vartojamos sąvokos, o jų aiškinimo gaires taip pat galima rasti konstatuojamosiose dalyse.

Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo sąvoka „sutuoktinių turto teisinis režimas“ turi būti aiškinama kaip savarankiška sąvoka. Kaip paaiškinta 18 konstatuojamojoje dalyje, šis terminas turėtų apimti ne tik tas taisykles, nuo kurių sutuoktiniai negali nukrypti, bet ir bet kurias neprivalomas taisykles, dėl kurių sutuoktiniai gali susitarti pagal taikytiną teisę, taip pat bet kurias standartines taikytinas teisės numatytas taisykles. Ši sąvoka apima ne tik tam tikrose nacionalinėse teisės sistemose aiškiai ir išimtinai santuokos atveju numatytus turtinius susitarimus, tačiau ir bet kuriuos turtinius santykius tarp sutuoktinių bei jų turtinius santykius su trečiaisiais asmenimis, atsirandančius tiesiogiai iš santuokos ar jos nutraukimo.

Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių panašiai aiškinamos registruotos partnerystės turtinės pasekmės. Jos apibrėžiamos kaip „visuma normų, reguliuojančių partnerių tarpusavio turtinius santykius ir jų santykius su trečiaisiais asmenimis, kurie atsiranda kaip teisinių santykių, sukurtų įregistravus partnerystę arba ją nutraukus, pasekmė“ (3 straipsnio 1 dalies b punktas). Tai apima tiek konkrečiai susitarimus tarp partnerių, jei partnerystė tęsiasi ir lieka nepakitusi, tiek susitarimus, kylančius iš jų partnerystės.

Abu reglamentai yra privalomi visa apimtimi ir tiesiogiai taikomi tik tose valstybėse narėse, kurios dalyvauja tvirtesnio bendradarbiavimo jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų dėl tarpvalstybinių porų turto teisinio režimo, tiek sutuoktinių turto teisinio režimo, tiek registruotų partnerystės turtinių pasekmių srityje, pripažinimo ir vykdymo srityje pagal Sprendimą (ES) 2016/954 arba pagal Sprendimą, priimtą pagal SESV 331 straipsnio 1 dalies antrą arba trečią pastraipą (13 konstatuojamoji dalis).

Žvelgiant kiek kitu aspektu, reglamentų *ratione temporis*, *materiae*, *loci* ir *personae* taikymo sritis bus iš dalies nustatoma pagal šalių susitarimą arba, jei tai neįmanoma, pasinaudojant reglamente nustatytais kolizinėmis normomis, atsižvelgiant į suderinamumo kriterijus, kuriais bus vadovaujama nustatant taikytiną teisę ir kompetentingą teismą.

Vis dėlto reikia nepamiršti, kad, siekdamas užtikrinti sandorių teisinę apsaugą ir užkirsti kelią bet kokiam taikytinos teisės, taikomos sutuoktinių turto teisiniui režimui arba registruotų partnerystės turtinėms pasekmėms, pakeitimui, šalys turi aiškiai išreikšti savo valią. Pakeitimai, dėl kurių susitarė sutuoktiniai ar partneriai, neturi turėti grįžamosios galios, nebent būtų aiškiai nurodyta kitaip. Bet kuriuo atveju poros sprendimas negali pažeisti trečiųjų asmenų teisių.

3.1.1. Klausimai, patenkantys į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį

Reglamentų „dvynių“ 1 straipsnio 1 dalis, apibrėžianti reglamentų *ratione materiae* taikymo sritį, yra labai trumpa. Joje tik nurodoma, kad reglamentai taikomi sutuoktinių turto teisiniam režimui arba atitinkamai registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimams. Kaip minėta, abiejų reglamentų 18 konstatuojamojoje dalyje pateikiami tam tikri bendri nurodymai dėl klausimų, kurie patenka į šių dokumentų taikymo sritį. Tokia bendra taikymo sritis apibrėžtis vėliau patikslinama išvardijant klausimus, kuriems reglamentai nėra taikomi (žr. 3.1.2 skirsinį).

Svarbu pabrėžti, kad reglamentai „dvyniai“ taikomi sutuoktinių turto teisiniam režimui ir registruotų partnerysčių, turinčių tarpvalstybinių pasekmių, turtiniams klausimams. Toks tarpvalstybinis elementas atsiranda tada, kai dalyvauja dvi ar daugiau nacionalinių sistemų, kurios gali būti laikomos konkuruojančiomis (dėl asmeninių, teritorinių ar objektyvių veiksnių). Pavyzdžiui, byla gali būti susijusi su skirtingų pilietybių pora, gyvenančia skirtingose šalyse arba gyvenančia kitoje šalyje nei jų pilietybė²⁰. Grynai nacionalinėms byloms taikoma nacionalinė teisė, o ne reglamentai „dvyniai“. Tai patvirtina ir abiejų reglamentų 14 konstatuojamoji dalis, kurioje teigiama, kad pagal SESV 81 straipsnį reglamentai turėtų būti taikomi tik tarpvalstybinį poveikį turinčių nuosavybės režimų kontekste.

3.1.2. Klausimai, kuriems netaikomi reglamentai „dvyniai“

Nors reglamentuose „dvyniuose“ trumpai nurodomi klausimai, patenkantys į jų taikymo sritį, juose pateikiamas išsamus klausimų, kuriems jie netaikomi, sąrašas.

Pirma, reglamentų „dvynių“ 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jie netaikomi mokesčių, muitų ir administravimo klausimams.

Antra, reglamentai „dvyniai“ netaikomi klausimams, susijusiems su sutuoktinių ar partne-

²⁰ Taip pat žr. A. RODRIGUEZ BENOT, „Article 1. Scope“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 132.

rių bendruoju veiksmu (2 straipsnio a punktas): minėtas klausimas paliekamas spręsti nacionalinei teisei. Tačiau ši išimtis yra ribota, todėl ji neturėtų apimti tam tikrų su turto susijusių vieno ar abiejų partnerių įgaliojimų ir teisių – tiek tarpusavyje, tiek trečiųjų asmenų atžvilgiu – kitaip tariant, minėti įgaliojimai ir teisės vis dėlto turėtų patekti į šio reglamento taikymo sritį (abiejų reglamentų 20 konstatuojamoji dalis).

Ši išimtis taip pat taikoma preliminariems klausimams, pavyzdžiui, dėl santuokos ar registruotos partnerystės buvimo, galiojimo ar pripažinimo (2 straipsnio b punktas). Šiuos klausimus ir toliau reglamentuoja valstybių narių nacionalinė teisė, įskaitant jų tarptautinės privatinės teisės taisykles (reglamentų „dvynių“ 21 konstatuojamoji dalis).

Išlaikymo prievolės taip pat neįtrauktos į reglamentus „dvynius“ (2 straipsnio c punktas), nes šioje srityje galioja atskiri dokumentai. Visų pirma šiuo atveju taikomas Išlaikymo reglamentas ir 2007 m. Hagos konvencijos protokolas dėl išlaikymo. Dėl tos pačios priežasties reglamentai „dvyniai“ netaikomi mirusio sutuoktinio turto paveldėjimui, nes šį klausimą reglamentuoja Paveldėjimo reglamentas (šiuo klausimu taip pat žr. bylą *Mahnkopf (C-558/16)*)²¹.

Be to, reglamentai „dvyniai“ netaikomi socialinės apsaugos sričiai (2 straipsnio e punktas), kuri priklauso valstybių narių nacionalinei teisei. Į reglamentų taikymo sritį taip pat nepatenka klausimai, susiję su sutuoktinių teisių į senatvės ar neįgalumo pensiją perkėlimu ar patikslinimu, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, kurios buvo sukauptos santuokos metu ir iš kurių santuokos metu nebuvo gauta pensijos pajamų (2 straipsnio f punktas). Tačiau, kaip paaiškinta 23 konstatuojamojoje dalyje, ši išimtis turėtų būti aiškinama griežtai, o reglamentai turėtų apimti pensijų pajamų klasifikavimo klausimą, sumas, kurios jau buvo išmokėtos vienam iš sutuoktinių santuokos metu, ir galimą kompensaciją, kuri būtų suteikta tuo atveju, jei pensijos įmokos buvo mokamos iš bendro turto.

²¹ Taip pat žr. A. PÉREZ VALLEJO, „Notas sobre la aplicación del Reglamento (UE) 2016/1103 a los pactos prematrimoniales en previsión de la ruptura matrimonial“ (2019) 21 *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia* 112.

Į reglamentų taikymo sritį taip pat nepatenka teisių *in rem*²² pobūdis (2 straipsnio g punktas), taip pat teisių į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą registravimas registre, įskaitant tokiam teisių įregistravimui keliamus teisinius reikalavimus, ir tokių teisių įregistravimo arba jų neįregistravimo registre pasekmes (2 straipsnio h punktas). Teisė nustatyti, ar registravimas yra, pavyzdžiui, deklaratyvus ar konstatuojamojo pobūdžio, priklauso valstybei narei, kurioje šis registras tvarkomas.

Kalbant apie šį sąrašą, reikėtų prisiminti, kad, taikant taikytinos teisės visuotinumą principą sutuoktinių turto teisiniam režimui arba registruotos partnerystės turtiniams santykiams, 22 arba 26 straipsniai bus taikomi visam į minėtą režimą įtrauktam turtui, neatsižvelgiant į jo buvimo vietą. Tai gerokai padidina galimą reglamentų taikymo sritį, nes abu šie teisės aktai leidžia sukurti arba perleisti tiek iš sutuoktinių turto teisinio režimo, tiek iš registruotų partnerystės turtinių pasekmių kylančią teisę į nekilnojamąjį arba kilnojamąjį turtą, kaip numato santuokos ar registruotų partnerystės turtinėms pasekmėms taikytina teisė. Tačiau reglamentais neturėtų būti daromas poveikis teisių *in rem*, numatytų kai kurių valstybių narių nacionalinėje teisėje, ribotam skaičiui (*numerus clausus*). Tokia išvada darytina iš Kubickos bylos, kurioje pasisakyta, kad „jeigu asmuo remiasi teise *in rem*, į kurią jis turi teisę pagal paveldėjimui taikytiną teisę, o valstybės narės, kurio-

²² Byla-218/16, *Aleksandra Kubicka prieš Przemysława Bac*, ECLI:EU:C:2017:755. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį pateikė Didžiosios Lenkijos vaivadijos Gožuvo miesto apylinkės teismas. Bylą inicijavo Aleksandra Kubicka, Vokietijoje gyvenanti Lenkijos pilietė, kuri į savo testamentą (kurį norėjo sudaryti Lenkijoje) siekė įtraukti pagal Lenkijos teisę leidžiamą „vindikacinį“ palikimą savo vyro naudai dėl jai priklausančios bendrosios jungtinės nuosavybės teise valdomo nekilnojamojo turto, esančio Vokietijoje, dalies. Likusią savo turto dalį ji norėjo palikti pagal įstatyme nustatytą paveldėjimo tvarką, pagal kurią jos vyras ir vaikai ją paveldėtų lygiomis dalimis. A. Kubicka aiškiai ketino atmesti galimybę pasinaudoti įprastiniu palikimu (palikimas „pagal testamentą“). Notaras atsisakė tai padaryti, pažymėdamas, kad testamentu dėl tokio palikimo sudarymas prieštarauja Vokietijos teisės aktams ir teismų praktikai, susijusiai su *in rem* teisėmis ir žemės registracija. Teismas pažymėjo, kad paveldėjimo reglamente išvardyti įvairūs klausimai, kurie nepatenka į šio reglamento taikymo sritį, įskaitant „*in rem* teisių pobūdį“ ir „teisių į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą registravimą registre, įskaitant teisinius tokio registravimo reikalavimus ir tokių teisių registravimo ar neregistravimo registre pasekmes“. Tiek Lenkijos teisėje numatytas palikimas „vindikacijos būdu“, tiek Vokietijos teisėje numatytas palikimas yra nuosavybės teisės į turtą, t. y. *in rem* teisės, kuri pripažįstama abiejose atitinkamose teisės sistemose, perdavimo būdai. Darytina išvada, kad tiesioginis nuosavybės teisės perdavimas pasitelkiant „vindikacinio palikimo“ mechanizmą yra laikomas tiesiog tvarka, pagal kurią ši *in rem* teisė perduodama palikėjo mirties momentu, o tą, kaip teigiama 15 konstatuojamojoje dalyje, kaip tik ir leidžia Paveldėjimo reglamentas. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad Paveldėjimo reglamento 1 straipsnio 2 dalies k punktas turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiama valstybei narei, kurios teisinėje sistemoje nenumatytas palikimas „vindikacijos būdu“, atsisakyti pripažinti tokio palikimo materialines pasekmes, atsiradusias paveldint pagal testatoriaus pasirinktą paveldėjimą reglamentuojančią teisę. Teismas nurodė, kad kai asmuo remiasi *in rem* teise, kuri jam suteikiama pagal paveldėjimui taikytiną teisę, o valstybė narė, kurioje šia teise remiamasi, tokios *in rem* teisės nėra įtvirtinusi, – tokiu atveju ši teisė, jei būtina ir kiek įmanoma, pritaikoma prie artimiausios lygiavertės *in rem* teisės pagal tos valstybės teisę, atsižvelgiant į konkrečios *in rem* teisės tikslus, interesus bei padarinius.

je remiamasi ta teise, teisėje atitinkama teisė *in rem* nėra žinoma, prireikus ir kiek tai įmanoma, ši teisė *in rem* pritaikoma pagal panašiausią tos valstybės teisėje numatytą lygiavertę teisę *in rem*, atsižvelgiant į tikslus ir interesus, kurių siekiama konkrečia teise *in rem*, ir su ja siejamas pasekmes“. Vis dėlto iš valstybės narės neturėtų būti reikalaujama, kad ji pripažintų teisę *in rem*, susijusią su toje valstybėje narėje esančiu turtu, jei atitinkama teisė *in rem* nėra numatyta jos teisėje²³.

3.2. Reglamentų „dvynių“ *ratione personae* taikymo sritis

Kaip ir kiti ES tarptautinės privatinės šeimos teisės dokumentai, reglamentai „dvyniai“ taikomi neatsižvelgiant į sutuoktinių (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo atveju) arba partnerių (Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių atveju) pilietybę, įprastinę gyvenamąją vietą (angl. *habitual residence*) ar nuolatinę gyvenamąją vietą (angl. *domicile*). Reglamentai „dvyniai“ taikomi net jei sutuoktiniai ar partneriai nėra ES piliečiai arba gyvena už ES ribų. Kai byla turi tarpvalstybinių pasekmių ir pradedama nagrinėti valstybėje narėje, dalyvaujančioje taikant reglamentus „dvynius“, šių reglamentų nuostatos taikomos ir į jas būtina atsižvelgti. Kitaip tariant, bylą nagrinėjantis teismas turi tik patikrinti, ar laikomasi reglamentuose nustatytų jurisdikcijos ir taikytinos teisės kriterijų, nereikalaujant ir netaikant jokių kitų siejamųjų ryšių.

Neseniai Arnheмо-Leuwardeno apeliaciniame teisme (*Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden*) buvo nagrinėjama byla dėl dviejų buvusių sutuoktinių bendro turto padalijimo. Buvusi žmona (gyvenanti Nyderlanduose) savo ieškinyje prašė teismo padalyti Nyderlanduose esantį turtą, kuris nebuvo padalytas santuokos nutraukimo metu. Buvo nustatyta, kad buvęs vyras turi Nigerijos pilietybę, negyvena Nyderlanduose ir (greičiausiai) gyvena Nigerijoje (todėl byla turėjo tarpvalstybinių aspektų).

Nagrinėdamas jurisdikcinius klausimus, teismas pažymėjo, kad Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo turi (nerašytą) visuotinę formalią taikymo sritį, todėl Reglamento

²³ I. VIARENGO, P. FRANZINA, *The EU regulations on the property regimes of international couples. A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 22.

taikymui neturi reikšmės, kad atitinkama valstybė (Nigerija) nėra ES valstybė narė. Taigi, Apeliacinis teismas įvertino Nyderlandų teismo jurisdikciją remdamasis Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo²⁴.

Be to, reikėtų paminėti, kad nėra svarbu, kur yra poros turtas. Net jei poros turtas yra trečiojoje šalyje (ES šalyje, nedalyvaujančioje reglamentuose „dvyniuose“, arba ES nepriklausančioje šalyje), bylą nagrinėjantis dalyvaujančios valstybės narės teismas turėtų taikyti reglamentus. Tokia taisyklė taikoma tiek jurisdikcijos nuostatoms, tiek nuostatoms dėl taikytinos teisės. Kaip pažymi Franzina, 13 straipsnis dėl ieškinio senaties ir 21 straipsnis dėl taikytinos teisės visuotinumui, be kita ko, atspindi būtent tokią logiką²⁵.

Kalbant apie poros ryšių tipą, priešingos lyties asmenų santuoka yra laikytina konsoliduota institucija, kuri laikui bėgant išliko nepakitusi ir nekvestionuojama, o tos pačios lyties asmenų partnerystė galėtų būti kvalifikuojama kaip „lankstesnė institucija“²⁶. Šis skirtumas liudija, kad senąsias (tvirtas) institucijas papildo lankstesnės.

Tos pačios lyties asmenų partnerystė kiekvienoje šalyje ar net regione (pavyzdžiui, Ispanijoje) reglamentuojama skirtingai. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse tos pačios lyties poroms ne(be)leidžiama sudaryti registruotos partnerystės, o tik tuoktis (pvz., Suomijoje ir Švedijoje)²⁷. Vokietijoje nuo 2017 m. spalio 1 d. tos pačios lyties poros nebegali sudaryti registruotos civilinės

²⁴ Arnhem-Leuwardeno apeliacinis teismas (*Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden*), 2021 m. kovo 16 d. sprendimas Nr. 200.277.891 / 01 (ECLI: NL: GHARL: 2021: 2490).

²⁵ P. FRANZINA, „Chapter I. Scope and Definitions“, I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 14–16.

²⁶ Z. BAUMAN, *Liquid Modernity*, Polity Press, Cambridge 2000.

²⁷ 2009 m. balandžio pabaigoje įsigaliojęs Švedijos tos pačios lyties asmenų santuokų įstatymas panaikino Registruotų partnerystės įstatymą, kuris vis dėlto tebesukelia teisines pasekmes poroms, įregistravusioms savo partnerystę iki 2009 m. balandžio pabaigos ir nepakeitusioms savo partnerystės į santuoką. Suomijoje tos pačios lyties asmenų santuokos galimos nuo 2017 m. kovo mėn. pagal 2014 m. gruodžio 12 d. parlamento priimtą įstatymą, todėl Registruotų partnerystės įstatymas taip pat buvo panaikintas (*Lagom ändring av äktenskapslagen, 156/2015*. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150156>>).

partnerystės²⁸, bet užtat gali susituokti, nors anksčiau registruota civilinė partnerystė laikytina vis dar egzistuojančia, ir civilinės metrikacijos įstaiga, gavusi prašymą, gali ją perregistruoti į santuoką²⁹. Klausimas, ar šiose šalyse Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių taikomas kitoje valstybėje įregistruotoms tos pačios lyties poroms? Kitaip tariant, ar šios valstybės tikisi, kad svetur registruota tos pačios lyties asmenų partnerystė jų teritorijoje bus nepripažinta ir prilyginta santuokai, ar, priešingai, šios valstybės mano, kad šiuo atveju joms taikomas Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių?

Kai kuriose kitose valstybėse (Kroatijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Italijoje ir Čekijoje) tos pačios lyties poros negali sudaryti santuokos, o tik registruotą partnerystę. Tas pats galioja ir, pavyzdžiui, Austrijoje ar (su tam tikrais skirtumais) Italijoje³⁰. Šiose šalyse, užuot sukūrus visiškai naują institutą, buvo nuspręsta tiesiog apibrėžti, kokių iš santuokos instituto kylančių teisių neturi registruotos poros. Partnerystės įregistravimas beveik visose srityse sukelia santuokai lygiaverčius padarinius³¹. Kyla klausimas, ar tokiais atvejais šiose valstybėse įregistruotoms poroms, kurios tapo prilygintos sutuoktiniams, taikomas Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių ar Reglamentas dėl sutuoktinių turto³².

²⁸ Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts (EheRÄndG k.a.Abk.), G. v. 2017 07 20 BGBl. I S. 2787 (Nr. 52); Geltung ab 01.10.2017. Prieiga per internetą: <<https://www.buzer.de/gesetz/12739/index.htm>>. Iš dalies keičia Civilinio kodekso 1309.3 ir 1353.1 straipsnius.

²⁹ R. GARETTO, „Uniones registradas y efectos patrimoniales“ in L. RUGGERI, M. GIOBBI, M. J. CAZORLA GONZALEZ, J. KRAMBERGER ŠKERL, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross-border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, p. 91. Anksčiau, kol tos pačios lyties poros nebuvo suteikta teisė tuoktis, penkios kitos valstybės narės (Danija, Suomija, Vokietija, Airija ir Švedija) leido joms įregistruoti partnerystę, ir ši įregistruota partnerystė galioja šiose valstybėse narėse, jei šalys nenusprendė jos pakeisti į santuoką. Be to, kelios valstybės narės (Austrija, Belgija, Kipras, Estija, Prancūzija, Graikija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Prancūzija ir Graikija) taip pat leidžia ne tik tos pačios lyties, bet ir priešingos lyties poroms įregistruoti partnerystę. Dvi valstybės narės (Portugalija ir Ispanija) nenumatė galimybės registruoti partnerystę, tačiau leidžia tos pačios lyties poroms susituokti arba susijungti (nors kai kurios Ispanijos autonomijos tai reglamentavo). Galiausiai šešios valstybės narės (Bulgarija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovakija ir Rumunija) nenumato jokios registruotos partnerystės formos ir neleidžia sudaryti tos pačios lyties asmenų santuokų.

³⁰ Italijos įstatymas 76/2016 dėl civilinių sąjungų (2016-05-21 GU Nr. 118) ir 2009 m. gruodžio 30 d. *Eingetragene Partnerschaft-Gesetz* (EPG) Austrijoje.

³¹ F. SWEDDEN, S. EGGERMONT, „Same-sex Couples in Central Europe: Hop, Step and Jump“ in *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe. National, Cross-border and European Perspectives*. Intersentia, Cambridge 2012, p. 19–40.

³² D. MARTINY, „Die Kommissionsvorschläge für das internationale Ehegüterrecht Bowie für das internationale

Vieno ar kito reglamento pasirinkimas yra reikšmingas dalykas, nes tarp jų yra didelių skirtumų, susijusių su taikytina teise ir jos santykiu su pilietyste ir įprastine gyvenamąja vieta. Kaip matyti iš to, kas išdėstyta pirmiau, įprastinės gyvenamosios vietos siejamojo veiksnio naudojimas ne visada užtikrina, kad teisėje, kuri, nors ir glaudžiai susijusi su pora, yra žinomas ir įtvirtintas registruotos partnerystės institutas. Taigi, Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių leidžia taikyti valstybės, pagal kurios teisę buvo įsteigta registruota partnerystė, teisę. Toks reguliavimas užtikrina registruotos partnerystės instituto pripažinimą, o šalims suteikiamas didelis teisinis tikrumas.

Jei pripažįstama, kad ES taisyklės gali būti taikomos arba netaikomos tai pačiai porai priklausomai nuo jos seksualinės orientacijos bei priklausomai nuo valstybės narės, kurioje ji gyvena, tuomet tokiais veiksmais neabejotinai pažeidžiamas visuotinio ir vienodo taikymo principas. Žvelgiant iš tarptautinės privatinės teisės perspektyvos, reikėtų siekti teisinių santykių tęstinumo. Be to, būtina vengti piliečio asmeninio statuso pakeitimų pačioje Bendrijos erdveje, valstybėse turėtų būti skatinamas vienodas požiūris į šalių jau išreikštą valią ir su tuo susijusius priimtus sprendimus³³. Nors neabejotinai išeitis būtų sukurti autonomines sąvokas, kurios prisidėtų prie šeimos teisės vienodinimo, tačiau šiuo metu ES neturi kompetencijos to padaryti³⁴. Manoma, kad šeimos teisė priklauso kietajam civilinių santykių branduoliui, kuris priešinasi bet kokiam unifikavimui³⁵. Darytina išvada, kad šiuo metu autonominių sąvokų sukūrimas neįmanomas, o materialinės šeimos teisės nebuvimas ES lemia didelį mobilių porų statuso nestabilumą.

Güterrecht eingetragener Partnerschaften“, *IPRax*, 2011, p. 443; S. MARINO, „Strengthening European Civil Judicial Cooperation: The Property Effects of Family Relationships“ (2017) *9 Cuadernos de Derecho Transnacional*, 265–284.

³³ E. ARTUCH IRIBERRI, „La libertad individual y las parejas ante el Derecho internacional privado“ (2002) *54(1) Revista española de Derecho internacional* 41–65.

³⁴ Apie ES šeimos teisės suvienodinimą ir ES kompetenciją ar nekompetenciją imtis šios užduoties žr. M. ANTOKOLSKAIA, „Would the Harmonisation of Family Law Enlarge the Gap between the Law in the Books and the Law in Action?“ (2002) *FamPra*. 261–292; J. BASEDOW, „Codification of Private Law in the European Union: the Making of a Hybrid“ (2001) *ERPL* 35–49; G. R. DE GROOT, „Auf dem Wege zu einem europäischen (internationalen) Familienrecht“ (2001) *ZEuP* 617–627.

³⁵ M. SOTO MOYA, „Libre circulación por el territorio de la Unión Europea de los matrimonios del mismo sexo celebrados en España“ (2012) *43 Revista de Derecho Comunitario Europeo*, Madridas, 2012 m. rugsėjis/gruodis, p. 807–847; W. PINTENS, „Europeanisation of Family Law“ in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*, Intersentia, Antwerp 2003, p. 6.

ESTT šiuo klausimu atvėrė įdomų kelią, laviruojantį per sudėtingus valstybių išimtinės kompetencijos klausimus, garsiojoje *Coman* byloje, kuri buvo susijusi su tos pačios lyties sutuoktinių poros laisvu judėjimu ES ir kurios pagrindinė tezė, autorių nuomone, gali būti pritaikyta ir registruotai partnerystei³⁶. ESTT nusprendė, kad asmenų civilinis statusas, kuris apima ir santuokos taisykles, yra klausimas, priklausantis išimtinai valstybių narių kompetencijai. Valstybės narės savo teisės aktuose gali laisvai leisti arba neleisti sudaryti tos pačios lyties asmenų santuokas. Tačiau naudodamosi šia jurisdikcija jos negali pažeisti ES piliečių judėjimo laisvės. Kitaip tariant, ESTT reikalauja pripažinti tokią santuoką tik tam, kad trečiosios šalies piliečiui būtų suteikta išvestinė teisė gyventi šalyje, nurodydamas, kad tai nekenkia atitinkamos valstybės narės nacionaliniam identitetui ir nekelia grėsmės viešajai tvarkai³⁷.

ESTT sprendimas leidžia teigti, kad vienoje valstybėje narėje teisėtai įsteigtas santykių institutas turi būti pripažintas kitoje valstybėje narėje, bent jau laisvo asmenų judėjimo tikslais. Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių atveju kyla klausimas dėl jo taikymo registruotoms tos pačios lyties asmenų poroms. Ir nors tai nereiškia sąvokų suvienodinimo ar kišimosi į kiekvienos valstybės nacionalinius šeimos įstatymus, tai atveria duris prievolei pripažinti egzistuojantį institutą. Šiuo netiesioginiu keliu gali būti pasiektas tam tikras sąvokų suvienodinimas ES.

Galima teigti, kad Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių yra svarbus etapas kuriant ES tarptautinę privatinę teisę, nes dar niekada anksčiau nebuvo parengtas tokio

³⁶ ESTT byla C-673/16, *Coman-Hamilton*, ECLI:EU:C:2018:385. Joje nagrinėjama Rumunijos piliečio (*Coman*), Briuselyje sudariusio santuoką su JAV piliečiu (*Hamilton*), atvejis. J. Hamiltonas norėjo persikelti gyventi į Rumuniją kartu su savo sutuoktiniu J. Comanu pagal 2004 m. balandžio 29 d. Direktyvą 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimoms narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Rumunijos valdžios institucijos atmetė P. Hamiltono prašymą leisti gyventi Rumunijoje, motyvuodamos tuo, kad Rumunijos civilinis kodeksas draudžia tos pačios lyties asmenų santuokas ir nepripažįsta tokių santuokų Rumunijoje, net jei jos buvo teisėtai sudarytos kitose šalyse.

³⁷ Šio sprendimo analizę, be kita ko, žr. S. ÁLVAREZ GONZÁLEZ, „Same-sex marriage for the whole EU? Regarding the conclusions of the General Counsel in the *Coman* Affair“ (2018) 56 *The European Union Law*; M. REQUENA CASANOVA, „Free movement of same-sex marriages celebrated in the territory of the European Union: consequences of the *Coman* and others matter“ (2019) 23(62) *Journal of European Community Law* 41–79; P. JIMÉNEZ BLANCO, „Cross-border mobility of same-sex marriages: the EU takes a step: Judgment of the CJEU of June 5, 2018, case C-673/18: „*Coman*““ (2018) 61 *The European Union Law*; ir E. STOPPIONI, „Une analyse critique de l'arrêt *Coman*: déconstruction de la consécration de l'obligation de reconnaissance du droit de séjour du conjoint homosexuel“ (2019 m. vasario 27 d.) *European Papers, European Forum* 1 et seq. 377–388; V. STEHLÍK, „The CJEU crossing the Rubicon on the same-sex marriages? Commentary on the *Coman* case“ (2018) 18(2) *International and Comparative Law Review* 85–99; D. KOCHENOV, U. BELAVUSAU, „Same-Sex Spouses: More Free Movement, but What About Marriage? *Coman*: Case C-673/16, *Coman* et al. v Inspectoratul General Pentru Imigrări, Judgment of the CJEU of 5 June 2018, (2020) 57(1) *Common Market Law Review* 227–242.

pobūdžio reglamentas, kurio pagrindinis objektas būtų registruota partnerystė. Institutų, kuriais kiekviena valstybė reguliuoja partnerystę, įvairovė tarptautinę privatinę teisę perkėlė į daug sudėtingesnį ir įvairesnį nei anksčiau kontekstą. Jau nebegalima kalbėti nei apie institutų universalumą, nei apie jų turinio vienodumą, taip pat pamiršti tradicines kalbas apie priešingos lyties asmenų santuokos institutą. Būtent dėl to, kad registruotos partnerystės turinio režimo reguliavimas ES yra toks naujas, akivaizdu, kad jo taikymas yra sudėtingas.

Taigi vienas iš sudėtingiausių aiškinimo klausimų yra susijęs su *materiae personae* taikymo sritimi. Prieš nurodydama, kurios valstybės institucija yra kompetentinga arba kurios teisės nuostatos taikomos nustatant poros turto teisinį režimą, teismas turi nustatyti, ar konkrečiu atveju taikomas Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turinių pasekmių.

Reglamente dėl registruotų partnerysčių turinių pasekmių registruota partnerystė apibrėžiama kaip „bendrą dviejų asmenų gyvenimą reglamentuojantis teisinis režimas, numatytas teisėje, kurio registravimas yra privalomas pagal tą teisę ir kuris atitinka formalius teisinius reikalavimus, kurie pagal tą teisę taikomi jo sukūrimui“ (3 straipsnio 1 dalies a punktas). Be to, 16 konstatuojamojoje dalyje Reglamentas taikomas tik „tarp porų, kurių sąjunga instituciškai įteisinta jų partnerystę įregistravus viešosios valdžios institucijoje“. Todėl atrodo aišku, kad ES reglamentas neįtraukia neregistruotų porų į savo *rationae personae* taikymo sritį, visiškai eliminuodamas iš jos nesusituokusias, o tiksliau – neregistruotas poras³⁸. Kaip teigiama pačiame reglamente, registravimo kaip veiksmo oficialumas sudaro sąlygas lengviau atsižvelgti į jo specifiškumą ir pritaikyti tolimesnį reguliavimą ES teisėje. Kai kurie autoriai 3 straipsnio 1 dalies a punkte pateiktą apibrėžtį aiškina teigdami, esą „svarbiausia, kad tai būtų sureguliuota partnerystė, turinti daugiau ar mažiau vieningą turinį ar nuosavybės režimą, ir kad ji būtų įregistruota arba oficialiai įforminta viešojo valdžios institucijoje“³⁹.

Vis dėlto net šis laisviausiai interpretuojamas teiginys nepaaiškina daugelio kitų klausimų, pavyzdžiui, dėl registracijos šalies, registracijos pobūdžio arba dėl to, ar registruotos tos pačios lyties poros patenka į Reglamento taikymo sritį.

³⁸ Yra autorių, aiškinančių, kad Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turinių pasekmių taikomas ne tiek registruotiems partneriams, kiek toms poroms, kurios aiškiai pareiškė ketinimą sudaryti sąjungą, nepriklausomai nuo to, ar šis ketinimo pareiškimas buvo įregistruotas, Garrido Melero, M., „Las uniones registradas en el ámbito del Reglamento europeo 1104/2016“, birželio 24 d. ES Tarybos reglamentai 2016/1103 ir 2016/1104 dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir registruotų partnerysčių turinių pasekmių. Marcial Pons, 2020, p. 48–72, p. 55.

³⁹ A. QUIÑONES ESCÁMEZ, „Problemas generales de derecho internacional privado en los nuevos reglamentos europeos en materia de regímenes matrimoniales y efectos patrimoniales de las unions“, *International law and international relations courses in Vitoria-Gasteiz*, 1, 2018, p. 245–335, 281.

Kaip nurodyta pirmiau, 3 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta Reglamento taikymo *sine qua non* sąlyga – partnerystės įregistravimas. Neaišku, ar pora turi įregistruoti partnerystę vienoje iš valstybių, kuriose galioja Reglamentas (nepamirškime, kad tai yra tvirtesnio bendradarbiavimo taisyklė, prie kurios prisijungusios ne visos ES šalys), ar ji gali tai padaryti kitose ES valstybėse narėse ar net bet kurioje kitoje pasaulio valstybėje.

Kadangi Reglamentui trūksta konkretumo, jame nėra užsimenama nė apie vieną iš išvardytų galimybių. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad Reglamentas gali būti taikomas tik toms poroms, kurios įregistruotos valstybėje, privalančioje laikytis Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių, tačiau toks sprendimas atrodo labai ribotas ir neatitinkantis ES reglamento dvasios ir tikslo. Pirmas argumentas būtų toks, kad Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad „registruota partnerystė – tai dviejų asmenų bendro gyvenimo režimas, kurį reglamentuoja įstatymas ir kurio registracija pagal tą įstatymą yra privaloma“, tačiau nepriduriama, kad tai būtinai privalo būti ES valstybės narės įstatymas. Antrasis argumentas, kuriuo pasisakoma už išplėtimą, yra tas, kad analogiškas reglamentas „dvynys“ dėl situoktinių turto teisinio režimo taikomas ne tik santuokoms, sudarytoms privalančioje laikytis reglamento valstybėje narėje, bet ir santuokoms, sudarytoms bet kurioje pasaulio šalyje. Abu reglamentai buvo parengti tuo pačiu metu ir įsigaliojo tą pačią dieną⁴⁰. Abiejų teisės aktų turinys yra identiškos struktūros: juose kalbama apie jurisdikciją, taikytiną teisę, sprendimų ir dokumentų pripažinimą, vykdytinumą ir pagaliau baigiamąsias nuostatas. Iš tikrųjų iš pradžių buvo numatyta, kad abu reguliavimo dalykai turėtų būti įtraukti į vieną reglamentą, tačiau paaiškėjo, kad tai neįmanoma, ir jie buvo suskirstyti⁴¹. Atsižvelgiant į visas šias aplinkybes, atrodo pagrįsta manyti, kad lygiai taip pat kaip Reglamentas dėl situoktinių turto teisinio režimo taikomas santuokoms, sudarytoms bet kurioje pasaulio šalyje, taip ir Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių turi būti taikomas registruotoms partnerystėms nepriklausomai nuo registracijos valstybės.

⁴⁰ Reglamentai įsigaliojo 2016 m. liepos 28 d., praėjus 20 dienų nuo jų paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje (abiejų reglamentų 70 straipsnis).

⁴¹ Šių dviejų teisinių dokumentų užuomazgų galima rasti Tarybos ir Komisijos veiksmų plane dėl Amsterdamo sutarties nuostatų, susijusių su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimu, geriausių įgyvendinimo būdų (OL C 19, 1999-01-25). Nors tuo metu apie partnerystę nieko nebuvo kalbama, ji buvo įtraukta į darbotvarkę netrukus po to, kai buvo parengtas abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principo įgyvendinimo prie-

Trečia, būtina prisiminti visuotinio taikymo teisės principą, nustatytą Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 20 straipsnyje. Būtų nenuoseklu, jei atitinkamos valstybės kompetentinga institucija galėtų taikyti bet kurios pasaulio šalies teisę, kad išspręstų problemą, susijusią su poros turto teisiniu režimu, bet tuo pat metu apribotų Reglamento taikymą *ratione personae* atžvilgiu, t. y. taikytų jo nuostatas tik valstybėje narėje registruotoms poroms.

Galiausiai reikėtų pripažinti, kad iš tikrųjų yra ir kitų ES nuostatų, kurios taikomos tik valstybėje narėje registruotoms poroms. Pavyzdžiui, pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38 dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje⁴² 2 straipsnio 2 dalies b punktą leidžiama laisvai judėti tiems asmenims, kurie „įregistravo registruotą partnerystę su Sąjungos piliečiu remiantis valstybės narės teisės aktais“. Pabrėžtina, kad pastaroji frazė nebuvo įtraukta į Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių⁴³.

Tos pačios lyties asmenų registruotų partnerysčių įtraukimas ar neįtraukimas į Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikymo sritį buvo pagrindinis derybų objektas ir viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl ne visos ES valstybės narės sutiko prisijungti prie šio reglamento. Visos pastangos išsklaidyti bet kokias abejones dėl visiškos šalių laisvės reglamentuoti „tikrąjį registruotos partnerystės sąvokos turinį“ (17 konstatuojamoji dalis) nepadėjo. Tad teisinis tikrumas pasiektas tik ribotai⁴⁴.

---

monių projektas (OL C 12, 2001-01-15), kuriame buvo numatyta parengti dokumentą dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu ir nesusituokusių porų separacijos turtinėms pasekmėms, pripažinimo ir vykdymo. 2009 m. gruodžio 11 d. Europos Vadovų Tarybos priimtoje Stokholmo programoje taip pat nurodyta, kad abipusis pripažinimas turėtų būti taikomas sutuoktinių turto teisiniui režimui ir nesusituokusių porų separacijos turtinėms pasekmėms. 2010 m. spalio 27 d. priimtoje 2010 m. ataskaitoje „ES pilietybės ataskaita. Kliūčių ES piliečių teisių įgyvendinimui šalinimas“ (COM(2010) 603) Komisija nurodė, kad netikrumas dėl tarptautinių porų turtinių teisių yra viena iš pagrindinių kliūčių, su kuriomis ES piliečiai vis dar susiduria kasdieniame gyvenime naudodamiesi savo ES teisėmis kitose valstybėse narėse. Galiausiai buvo nuspręsta padalyti santuokoms ir registruotoms partnerystėms skirtą reglamentą.

⁴² OL L 158, 2004 m. balandžio 30 d. Klaidų ištaisymas, OL L 229/35, 2004-06-29.

⁴³ M. SOTO MOYA, „El Reglamento 1104/2016 sobre régimen patrimonial de las parejas registradas: algunas cuestiones controvertidas de su puesta en funcionamiento en el sistema español de DIPr.“ (2018 m. gruodis) 35 REEI.

⁴⁴ A. RODRÍGUEZ BENOT žodžiais tariant, „Reglamente 1104/2016 pateikta registruoto partnerio sąvoka yra tik funkcinė, nes ji gali būti vartojama tik šio ES standarto tikslais“, I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *Article 1: Scope, The EU regulations on the property regimes of international couples: A commentary*, Edward Elgar 2020, p. 17–28.

Toks *modus operandi* neturėtų stebinti, nes ES teisės aktų leidėjai paprastai nerengia savarankiškų koncepcijų šeimos teisės srityje, o dažniausiai šią užduotį perduoda valstybių narių teisinėms sistemoms. Šis perdavimas – taip pat egzistuojantis reglamente „Briuselis II bis“, Išlaikymo reglamente, reglamente „Roma III“ ir Reglamente dėl sutuoktinių turto – yra priežastis, kodėl kiekviena valstybė ES teisės sąvokas aiškina pagal savo kriterijus. Taigi, ES teisės *ratione materiae* nevienodumas yra neišvengiamas⁴⁵.

ES reglamento neutralumas tos pačios lyties porų įtraukimo atžvilgiu reiškia, kad visais atvejais, susijusiais su tokių porų ekonominiu režimu, pirmiausia būtina išspręsti klausimą, ar joms taikomas šis reglamentas. Šis klausimas gali būti sprendžiamas skirtingai, priklausomai nuo to, kurioje ES valstybėje narėje nutraukiama partnerystė, kurioje ES valstybėje narėje sprendžiamas vieno iš partnerio paveldėjimo klausimas, kurioje ES valstybėje narėje pora nori sudaryti susitarimą ir pan.

Pavyzdžiui, Belgijos pilietis A ir Prancūzijos pilietis B susituokia Belgijoje 2020 m. sausio mėn. Netrukus po to jie persikelia į savo įprastinę gyvenamąją vietą Italijoje. 2021 m. liepos mėn. jie ketina nutraukti santuoką ir panaikinti sutuoktinių turto teisinį režimą. Ar Italijos institucijos turės jurisdikciją? Prieš nustatant, ar taikomi atitinkamai reglamentai 2201/2003 ir 1103/2016, pirmiausia reikia atsakyti į klausimą, ar Italijos valdžios institucijos laiko A ir B sutuoktiniais, ar ne. Iš esmės kiekviena valstybė yra suvereni priimdama sprendimus dėl sutuoktinių sąvokos. Italija nereglementuoja tos pačios lyties asmenų santuokų, todėl šiai Belgijoje sudarytai santuokai ji netaikys Reglamento 1103/2016. Kita vertus, Belgijos valdžios institucijos galėtų tai padaryti. Dėl to nutrūksta santykių pasekmių nuoseklus pripažinimas ir akivaizdžiai prarandama teisinė apsauga pačioje ES.

Galiausiai apibrėžties trūkumas kelia dvejonų dėl Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių suderinamumo.

---

⁴⁵ Išsamią šių ES reglamentų taikymo tos pačios lyties asmenų sąjungoms analizę galima rasti M. SOTO MOYA, *Uniones transfronterizas entre personas del mismo sexo* [Cross-border unions between people of the same sex] Tirant Lo Blanch, Valencia 2013.

3.3. Reglamentų „dvynių“ *ratione temporis* taikymo sritis

Galima pastebėti, kad reglamentų „dvynių“ 70 straipsnyje išskiriamos dvi skirtingos datos:

- Įsigaliojimo data – 20 dienų po reglamentų paskelbimo 2016 m. liepos 8 d., t. y. 2016 m. liepos 28 d.
- Data, nuo kurios taikomos reglamentų nuostatos, t. y. 2019 m. sausio 29 d.⁴⁶

Šis skirtumas tarp dokumentų įsigaliojimo ir jų taikymo datos leido paskelbti reglamentų turinį, priderinti valstybių narių vidaus reguliavimą ir labiau laikytis glaudesnio bendradarbiavimo specifinėje šeimos teisės srityje, kurioje integracija ir suvienodinimas visada buvo ypač sudėtingi⁴⁷. Kitaip tariant, pirmoji data (įsigaliojimo data) yra svarbi valstybėms narėms ir jų institucijoms, atsakingoms už nacionalinių nuostatų įgyvendinimo parengimą. Tokiems specialistams, kaip teisėjai, advokatai, notarai ar mediatoriai, svarbiausia yra antroji data (reglamentų „dvynių“ taikymo data), nes tai yra lūžio taškas, nuo kurio nacionalinės nuostatos buvo pakeistos imperatyviomis ES taisyklėmis.

Apskritai reglamentai „dvyniai“ taikomi nuo 2019 m. sausio 29 d. Tačiau tikslesnės reglamentų „dvynių“ nuostatų taikymo pradžios taisyklės nustatytos 69 straipsnyje (Pereinamojo laikotarpio nuostatos). Pagrindinė taisyklė yra ta, kad reglamentai taikomi tik 2019 m. sausio 29 d. ar vėliau pradėtiems teismo procesams, oficialiai parengtiems ar įregistruotiems autentiškiems dokumentams ir 2019 m. sausio 29 d. ar vėliau patvirtintiems ar sudarytiems teisiniams susitarimams (reglamentų „dvynių“ 69 straipsnio 1 dalis).

Svarbu pabrėžti, kad 69 straipsnio pereinamojo laikotarpio nuostatos yra susijusios tik su reglamentų „dvynių“ taikymu tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančioms valstybėms narėms tuo metu, kai reglamentai įsigaliojo. Valstybėms narėms, kurios prie tvirtesnio bendradarbiavimo

⁴⁶ Išimtis taikoma 63 ir 64 straipsniams, kuriuose kalbama apie informaciją, kurią valstybės narės turi pateikti Komisijai, taip pat apie sąrašų, sertifikatų, formų parengimo ir konsultavimosi procedūras (65, 66 ir 67 straipsniai).

⁴⁷ H. MOTA, „Regímenes matrimoniales y sucesión después de la disolución por muerte de un matrimonio transfronterizo: un caso de estudio“ (2019) 21 *Revista Internacional de Legislación y Jurisprudencia* 58.

prisijungs vėliau, bus priimtas Komisijos sprendimas, kuriame bus nustatytos pritaikytos pereina-
mojo laikotarpio nuostatos, atsižvelgiant į susitarimo su tokia valstybe sąlygas. Tai įprasta praktika
tvirtesnio bendradarbiavimo priemonių atveju (žr., pvz., Komisijos sprendimą dėl Estijos prisijun-
gimo prie reglamento „Roma III“⁴⁸), ją taip pat galima palyginti su praktika, taikoma naujų į ES
stojančių valstybių atžvilgiu, kada nustatomos konkrečios ES priemonių taikymo pradžios datos
(pavyzdžiui, reglamentas „Bruselis II bis“ pradėtas taikyti 2005 m. kovo 1 d., tačiau Kroatijai, kuri į
ES įstojo 2013 m. liepos 1 d., jis taikomas nuo įstojimo datos).

Taip pat reikėtų pažymėti, kad Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 69 kons-
tatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 67 konstatuoja-
mojoje dalyje nustatyta, kad 1971 m. birželio 3 d. Tarybos reglamentas Nr. 1182/71, nustatantis
laikotarpiams, datoms ir terminams taikytinas taisykles⁴⁹, taikomas skaičiuojant reglamentuose
„dvyniuose“ nustatytus terminus ir laikotarpius.

3.3.1. Jurisdikcinių nuostatų *ratione temporis*

Jurisdikcijos taisyklės tarpvalstybinių santykių kontekste yra glaudžiai susijusios su reglamentų
„dvynių“ taikymo sritimi *ratione temporis* atžvilgiu. Galimi tokie scenarijai:

Laikotarpis	Reglamentų „dvynių“ taikymas
Iki 2019 m. sausio 29 d. pradėtos ir iš- spręstos bylos (taip pat iki 2019 m. sau- sio 29 d. oficialiai parengti ar užregis- truoti autentiški dokumentai ir patvirtintos ar sudarytos teisminės taikos sutartys).	Tarptautinė jurisdikcija turėjo būti nustatyta pagal valstybės narės nacionali- nes taisykles, netaikant reglamentų „dvynių“.

⁴⁸ 2016 m. rugpjūčio 10 d. Komisijos sprendimas (ES) 2016/1366, kuriuo patvirtinamas Estijos dalyvavimas tvirtes-
niame bendradarbiavime santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje [2016] C/2016/5137,
OL L 216.

⁴⁹ OL L 124, 1971 6 8.

Bylos, iškeltos (taip pat oficialiai surašyti ar užregistruoti autentiški dokumentai ir patvirtintos ar sudarytos teisinės taikos sutartys) įsigaliojus reglamentams „dvyniams“ arba po jų įsigaliojimo.	Reglamentuose nustatytos jurisdikcijos taisyklės visapusiškai taikomos tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančiose valstybėse narėse.
--	---

Gali kilti klausimas, kaip reikėtų suprasti formuluotę „bylos, pradėtos reglamento įsigaliojimo dieną arba vėliau“, ypač tuo atveju, kai apeliacinis skundas paduodamas vėliau. Kaip pažymi Biagoni, 69 straipsnyje neaptinkant jokio paaiškinimo, reikia atsižvelgti į bylos iškėlimą pirmojoje instancijoje datą⁵⁰. Be to, reglamentų „dvynių“ 14 straipsnis, apibrėžiantis kreipimosi į teismą momentą (išvardijant procesinius veiksmus, į kuriuos reikia atsižvelgti), suteikia aiškumo sąvokai „teismo proceso inicijavimas“. Šiuo atžvilgiu, nors 14 straipsnis buvo priimtas atsižvelgiant į *lis pendens* ir su juo susijusius veiksmus, jis taip pat gali padėti įvertinti, ar turėtų būti taikomi reglamentai „dvyniai“⁵¹. Be to, verta pažymėti, kad svarbi yra teismo proceso inicijavimo data – tuo tarpu papildomo ieškinio, priešiškinio, prašymo taikyti apsaugos priemonės ar laikinąsias apsaugos priemonės pateikimo data reglamentų „dvynių“ taikymui nėra svarbi.

Kadangi reglamentai „dvyniai“ įsigaliojo palyginti neseniai, praktikoje vis dar kyla klausimų dėl jurisdikcijos nuostatų *ratione temporis* taikymo.

Zagrebo apygardos teismas 2020 m. liepos 8 d. sprendimu turėjo nuspręsti, ar Kroatijos teismai turi jurisdikciją spręsti dėl Austrijoje esančio Kroatijos piliečių sutuoktinių turto. Ieškovas apeliaciniame skunde nurodė, kad Kroatijos teismas turėtų pripažinti savo kompetenciją remdamasis Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nuostatomis. Tačiau apylinkės teismas teisingai nusprendė, kad byla nepatenka į Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikymo laiko atžvilgiu sritį, nes byla buvo iškelta 2017 m. Atsižvelgiant į tai, kad byla buvo iškelta iki 2019 m. sausio 29 d., siekiant nustatyti jurisdikciją, buvo nuspręsta, kad taikytinos nacionalinės tarptautinės privatinės teisės nuostatos⁵².

⁵⁰ G. BIAGONI, „Article 69. Transitional Provisions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 484–488.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Zagrebo apygardos teismas (Kroatija), 2020 m. liepos 8 d. sprendimas Nr. Gž Ob 1137/2019-2.

Kita vertus, 2021 m. kovo 16 d. sprendime Arnheimo-Leuwardeno apeliacinis teismas (*Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden*) pažymėjo, kad, kadangi ieškinys teismui buvo pateiktas po 2019 m. sausio 29 d., Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikomas ir *ratione temporis* atžvilgiu (69 straipsnio 1 dalis)⁵³.

3.3.2. Nuostatų dėl pripažinimo ir vykdymo *ratione temporis* taikymas

Jei byla buvo iškelta iki reglamentų „dvynių“ įsigaliojimo, šie reglamentai nebus taikomi nustatant jurisdikciją ar taikytiną teisę, o jeigu sprendimas tokioje byloje buvo priimtas po 2019 m. sausio 29 d., reglamentų „dvynių“ nuostatos dėl pripažinimo ir vykdymo bus taikomos tol, kol taikytos jurisdikcijos taisyklės atitiks reglamentų II skyriuje nustatytas taisykles.

Kad nacionalinės jurisdikcijos taisyklės atitiktų reglamentų II skyriuje nustatytas taisykles, pakanka, kad nacionalinės taisyklės suteiktų jurisdikciją tam pačiam teismui, kaip ir reglamentų „dvynių“ taisyklės. Jeigu teismo jurisdikcija būtų grindžiama susitarimu dėl teisingumo, svarbu, kad susitarimas dėl teisingumo galiotų pagal reglamentų „dvynių“ 7 straipsnį⁵⁴.

Laikotarpis	Reglamentų „dvynių“ taikymas
Bylos, pradėtos iki 2019 m. sausio 29 d., bet išspręstos šią dieną arba vėliau	Po 2019 m. sausio 29 d. priimti sprendimai pripažįstami ir vykdomi pagal reglamentų „dvynių“ IV skyrių. Tai įmanoma, jei taikomos jurisdikcijos taisyklės atitinka reglamentų „dvynių“ II skyriuje nustatytas taisykles (reglamentų „dvynių“ 69 straipsnio 2 dalis). Suprantama, tai įmanoma tik tvirčiau bendradarbiaujančioms valstybėms.
Bylos, iškeltos 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau	Po 2019 m. sausio 29 d. priimti sprendimai be jokių išimčių pripažįstami ir vykdomi pagal reglamentus „dvynius“.

⁵³ Arnheimo-Leuwardeno apeliacinio teismo (*Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden*) 2021 m. kovo 16 d. sprendimas Nr. 200.277.891/01 (ECLI: NL: GHARL: 2021: 2490).

⁵⁴ Šiuo klausimu žr. G. BIAGONI, „Article 69. Transitional Provisions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 484–488.

Nors ilgainiui tokios pereinamojo laikotarpio priemonės taps ne tokios svarbios, praėjus keleriems metams po reglamentų „dvynių“ įsigaliojimo jos vis dar išlieka aktualios.

3.3.3. Taikytinos teisės nuostatų taikymas *ratione temporis*

Pagal 69 straipsnio 3 dalį III skyrius („Taikytina teisė“) taikomas tik sutuoktiniams (partneriams), kurie susituokia (įregistruoja partnerystės sutartį) arba nurodo jų turto teisiniam režimui taikytiną teisę po 2019 m. sausio 29 d. (abiejų reglamentų įsigaliojimo datos). Toks apribojimas nulemia keturių galimų skirtingų scenarijų atsiradimą praktikoje:⁵⁵

Laikotarpis	Reglamentų „dvynių“ taikymas
Santuoka arba registruota partnerystė, sudaryta iki 2019 m. sausio 29 d., nesudarius susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo arba sudarius susitarimą iki šios datos	Tokiu atveju taikomos nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normos.
Iki 2019 m. sausio 29 d. sudaryta santuoka arba registruota partnerystė, kai susitarimas dėl teisės pasirinkimo sudaromas šią dieną arba vėliau	Tokiu atveju teismai atsižvelgia į susitarimą dėl teisės pasirinkimo pagal reglamentus „dvynius“, jei susitarimas galioja (galiojimas nustatomas pagal reglamentų nuostatas).
Santuoka arba registruota partnerystė, sudaryta 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau, tačiau susitarimas dėl teisės pasirinkimo buvo sudarytas iki šios datos.	Šiuo atveju teismai turi taikyti reglamentus „dvynius“ ir nagrinėti, ar susitarimas dėl teisės pasirinkimo atitinka ES teisėje nustatytus reikalavimus.
Santuoka arba registruota partnerystė, sudaryta 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau, kai nėra susitarimo dėl teisės pasirinkimo arba susitarimas dėl teisės pasirinkimo sudarytas po šios datos.	2019 m. sausio 29 d. arba vėliau sudarytai tarpvalstybinių pasekmių turinčiai santuokai ar registruotai partnerystei taikomi reglamentai „dvyniai“. Reglamentai „dvyniai“ taikomi susitarimui dėl teisės pasirinkimo, jei jis sudarytas po minėtos datos.

⁵⁵ Apie Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikymą laiko atžvilgiu taip pat žr. F. DOUGAN, J. KRAMBERGER ŠKERL, „Model clauses for registered partnerships under Regulation (EU) 2016/1104“ in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, L. RUGGERI (eds.), *Guidelines for practitioners in cross-border family property and succession law (a collection of model acts accompanied with comments and guidelines for their drafting)*, Dykinson, Madrid 2020, p. 38.

Akivaizdu, kad reglamentų „dvynių“ taikytinos teisės taisyklės siejamos ne su bylos iškėlimo data (kaip jurisdikcijos taisyklės), o su teisinių santykių atsiradimo data⁵⁶. Tokio pasirinkimo idėja susijusi su teisinio tikrumo ir nuspėjamumo poreikiu: pora turėtų iš anksto žinoti, kokia teisė taikoma jų turtiniam režimui. Jeigu pora įformina savo santykius po to, kai pradėjo galioti reglamentai „dvyniai“, jų teisinius lūkesčius atitinka tai, kad šis dokumentas reglamentuos jų turto teisiniam režimui taikytiną teisę. Tačiau jeigu jie susituokė arba įregistravo partnerystę anksčiau, logiška, kad reglamentai „dvyniai“ jų situacijai netaikomi, vietoj jų bus taikomos nacionalinės kolizinės teisės normos (ko pora pagrįstai tikėjosi savo santykių įforminimo metu).

69 straipsnio 3 dalyje taip pat numatyta, kad reglamentų „dvynių“ III skyrius taikomas poroms, kurios „po 2019 m. sausio 29 d. nurodo sutuoktinių arba partnerių turto teisiniam režimui taikytiną teisę“. Kitaip tariant, reglamentai taikomi ir poroms, kurios savo santykius įformino anksčiau, tačiau susitarimai dėl teisės pasirinkimo buvo sudaryti tuo laikotarpiu, kai jau buvo taikomi reglamentai „dvyniai“. Be to, doktrinoje teigiama, kad sąvoka „nurodyti“ taip pat reiškia, kad reglamentai „dvyniai“ taikomi ir tais atvejais, kai susitarimas dėl teisės pasirinkimo iš dalies keičiamas ar papildomas po šios datos⁵⁷. Natūralu, kad toks reguliavimas atitinka sutuoktinių ir partnerių teisėtus lūkesčius ir tokia nuostata buvo reikalinga siekiant priemonių nuoseklumo.

3.4. Reglamentų „dvynių“ *ratione loci* taikymo sritis

Reglamentai „dvyniai“ yra privalomi ir tiesiogiai taikomi tik tvirčiau bendradarbiaujančiose valstybėse narėse pagal Sprendimą (ES) 2016/954: Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Kipre, Vokietijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Kroatijoje, Italijoje, Liuksemburge, Maltoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Portugalijoje, Slovėnijoje, Suomijoje ir Švedijoje. Toks principas kyla iš Europos Sąjungos sutarties 20 straipsnio 4 dalies, kurioje nustatyta, kad aktai, priimti vykdamas tvirtesnį bendradarbiavimą, yra privalomi tik dalyvaujančioms valstybėms narėms⁵⁸.

⁵⁶ Panašus principas taikomas ir kituose apie taikytiną teisę pasisakančiuose dokumentuose, pavyzdžiui, Paveldėjimo reglamente.

⁵⁷ G. BIAGONI, „Article 69. Transitional Provisions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 484–488.

⁵⁸ Be to, pagal tvirtesnio bendradarbiavimo sistemą priimti teisės aktai nelaikomi *acquis* dalimi, kurią turi priimti valstybės kandidatės, norinčios įstoti į ES.

Kitos ES valstybės narės Reglamento taikymo tikslais laikomos trečiosiomis valstybėmis. Kai byla dėl sutuoktinių turto teisinio režimo patenka į ES valstybių narių, nedalyvaujančių tvirtesniame bendradarbiavime, teismą, jos taiko savo nacionalinę teisę, kad nustatytų jurisdikciją, taikytiną teisę arba pripažinimo ir vykdymo taisykles.

Pavyzdžiui, neseniai Klaipėdos apygardos teisme (Lietuvoje, t. y. šalyje, nedalyvaujančioje tvirtesniame bendradarbiavime) buvo nagrinėjama byla dėl sutuoktinių, kurie buvo Lietuvos piliečiai bei kurie daug metų gyveno Vokietijoje, o vėliau su vaiku grįžo į Lietuvą, kur pradėjo skyrybų bylą. Teismas nustatė savo jurisdikciją santuokos nutraukimo, tėvų pareigų ir išlaikymo klausimais pagal atitinkamus ES reglamentus. Dėl sutuoktinių turto teismas nusprendė, kad kadangi nėra ES reglamento, kurį būtų galima taikyti poros turtingiems santykiams (Lietuva nėra Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo šalis), teismas turi vadovautis nacionaline teise⁵⁹.

Pažymėtina, kad nors reglamentų „dvynių“ 11 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad teritorinė jurisdikcija visiškai taikoma tik 18 tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančių šalių, tačiau vadovaujantis tais pačiais reglamentais ir siekiant visuotinio taikymo principo įgyvendinimo (reglamentų „dvynių“ 20 straipsnis) gali būti taikoma iš esmės bet kurios kitos ES valstybės narės ar net trečiosios šalies teisė. Abiejų reglamentų 62 straipsniuose pabrėžiama, kad nė vienas iš reglamentų neturi įtakos galiojančių dvišalių ar daugiašalių konvencijų, išskyrus valstybių narių tarpusavio konvencijas, taikymui (kurioms reglamentai turi viršenybę). Moreno teigia⁶⁰, kad taikytinos teisės kontekste daugiausia turima omenyje 1978 m. Hagos konvencija⁶¹, kuri toliau taikoma Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Liuksemburge, taip pat atitinkamos Skandinavijos šalių pasirašytos konvencijos.

Galiausiai, *ratione loci* taikymo sritis galima aptarti pagal taikytinos teisės pasirinkimą arba atsižvelgiant į tokius siejamuosius veiksnius, kaip įprastinė gyvenamoji vieta ar pilietybė.

⁵⁹ Klaipėdos apygardos teismo (Lietuva) 2021 m. gegužės 20 d. sprendimas Nr. e2A-728-896/2021.

⁶⁰ G. PALAO MORENO, „Forum necessitatis“, I. BUIGUES, G. PALAO MORENO (eds.), *Régimen económico matrimonial y efectos patrimoniales de las uniones registradas en la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, Valencia 2019, p. 131–134.

⁶¹ A. RODRIGUEZ BENOT, „Los efectos patrimoniales de los matrimonios y de las uniones registradas en la unión europea“ (2019) 1 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 9.

Pirmiausia, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, atrodytų, kad šalys, taikydamos 20 straipsnį ir remdamosi reglamentų 22 straipsnyje įtvirtintu laisvo pasirinkimo principu, gali pasirinkti kaip taikytiną bet kurios valstybės narės teisę, įskaitant nedalyvaujančios valstybės narės teisę. Vis dėlto tokiu atveju reikės atsižvelgti į pačiame straipsnyje nustatytus apribojimus, susijusius su tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančios (arba nedalyvaujančios) valstybės teise ir išanalizuotus pirmajame šio skyriaus skirsnyje (1.3.1 skirsnis).

Pasitelkus kombinacijų matricą, darytina išvada, kad laisvai pasirinkti taikytiną teisę būtų galima ne daugiau kaip iš šešių skirtingų nacionalinių teisinių sistemų, jei šalys turi dvigubą pilietybę, ir ne daugiau kaip iš keturių, jei šalys turi tik po vieną pilietybę^{62, 63}.

Pagal minėtą kombinacijų matricą, kiekvienai pilietybei ir įprastinei gyvenamajai vietai tenka po vieną skirtingą variantą. Mažiau kombinacijų lieka tos pačios lyties asmenų santuokų atveju, nes dalyje ES valstybių narių (Kroatija, Čekija, Kipras, Slovėnija, Graikija, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovakija, Bulgarija ir Rumunija) tam nėra numatyta reikalingo specialaus reglamentavimo. Situacija yra panaši registruotos partnerystės atveju, nes pastarosiose šešiose minėtose valstybėse narėse partnerystės institutas nėra sureglamentuotas.

Remiantis galimomis kombinacijomis ir kai kuriais moksliniais tyrimais, kurie buvo atlikti pagal PSEFS projektą⁶⁴, pavyktų iškristalizuoti ir aptarti tris galimus scenarijus, kurie gali turėti įtakos nustatant taikytiną teisę santuokoms ar registruotoms partnerystėms. Šie scenarijai skiriasi pagal tai, ar valstybė narė dalyvauja tvirtesniame bendradarbiavime, ar ne. Galimi tokie scenarijai: abu asmenys yra tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančių ES valstybių narių piliečiai (žr. reglamentų „dvynių“ 11 konstatuojamąją dalį); tik vienas iš sutuoktinių ar partnerių yra tokios valstybės pilietis, o kitas – ne; ir nė vienas iš sutuoktinių ar partnerių nėra tokios valstybės pilietis. Pastaruoju atveju santuokoms bus taikomas reglamentas „Roma III“ ir atitinkamos nacionalinės taisyklės, o registruotai partnerystei – tik reglamentas „dvynys“.

⁶² S. DE VIDO, „The relevance of dual nationality in conflict-of-law issues relating to divorce and legal separation in Europe“, *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2012 m. kovas, 4, Nr. 1, p. 222–232.

⁶³ 1992 m. liepos 7 d. sprendimas. Byla C-369/90. Prieiga per internetą: <<https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=97581&doclang=ES>>.

⁶⁴ „Teisingumo“ programos projektas „Personalized Solution in European Family and Succession Law“ (PSEFS) Nr. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-AG-2017. Prieiga per internetą: <<https://www.euro-family.eu>>. Žr. atlasą <<https://www.euro-family.eu/atlas>>.

Nors *ratione loci* taikymo sritis iš pažiūros paprasta, joje esama asimetrijos, dėl kurios kiekvienu konkrečiu atveju reikės spręsti pasitelkiant reglamento 26 straipsnio 1 dalies nuostatas⁶⁵. Svarbūs siejamieji veiksniai yra šie: sutuoktinių gyvenamoji vieta, pilietybė arba glaudžiausias ryšys; registruotos partnerystės atveju – valstybės, kurioje buvo sukurta sąjunga, teisė. Pastaruoju atveju pilietybės ar įprastinės gyvenamosios vietos siejamojo veiksnio vengiama, nes tai gali reikšti, kad bus taikoma teisė, kuri nepripažįsta registruotos partnerystės instituto.

Partneriai gali registruoti partnerystę vienoje valstybėje ir tuo metu arba vėliau jų įprastinė gyvenamoji vieta gali būti kitoje valstybėje. Nepriklausomai nuo to, ar sutuoktiniai arba partneriai yra tos pačios, ar skirtingos lyties, visi Europos piliečiai ir jų šeimos nariai turi teisę į savo ir savo šeimos narių tarpvalstybinį mobilumą ES teritorijoje.

Ratione loci taikymo sritis grindžiama tokiais siejamaisiais veiksniais kaip įprastinė gyvenamoji vieta ar pilietybė. Reikėtų pažymėti, kad aplinkybės, siejamos su sąvokomis „gyvenamoji vieta“ arba „įprastinė gyvenamoji vieta“, yra visai neapibrėžtos (pavyzdžiui, nėra minėtų dviejų sąvokų apibrėžties) arba kintančios (pavyzdžiui, laikas, kada nustatoma gyvenamoji vieta, atskirose valstybėse yra skirtingas) – visa tai sukelia tam tikrų neaiškumų. Byloje C-523/07 ESTT nusprendė, kad įprastinė gyvenamoji vieta atitinka vietą, kurioje asmuo integruojasi į socialinę ir šeimos aplinką. Dėl šios priežasties nacionalinės teisminės institucijos, siekiančios nustatyti asmens įprastinę gyvenamąją vietą, kiekvienu atveju turi remtis konkrečiomis aplinkybėmis.

Sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“ aiškintina autonomiškai, nesiejant su nacionaline teise. Tai lemia faktas, kad įvairių ES valstybių narių teisės aktuose, reglamentuojančiuose gyvenamosios vietos nustatymą, sąvoka „nuolatinė gyvenamoji vieta“ suprantama skirtingai. Portugalijoje⁶⁶ ir Lenkijoje⁶⁷ nuolatinė gyvenamoji vieta yra ten, kur yra įprastinė gyvenamoji vieta, o Airijos teisėje figūruoja praktiškai tapačios sąvokos „nuolatinė gyvenamoji vieta pagal kilmę“ (angl. *domicile of origin*), „įprastinė gyvenamoji vieta“ bei „nuolatinė gyvenamoji vieta pagal pasirinkimą“ (angl. *domicile by choice*), tai yra vieta, kurioje ketinama nuolat ar neterminuotai gyventi⁶⁸. Be abejo, teismui, operuojančiam prieinamais turimais faktais, gali kilti sunkumų nustatant minėtus asmens ketinimus arba taikant nuo-

⁶⁵ M. SOTO MOYA. „Ámbito de aplicación personal del Reglamento 2016/1104 sobre régimen patrimonial de la pareja registrada“ (2020 m. gruodis) 23 *Revista internacional de doctrina y jurisprudencia* 7–8.

⁶⁶ Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/immigration/country-specific-information/portugal/family-member_en>.

⁶⁷ Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/immigration/country-specific-information/poland/family-member_en>.

⁶⁸ P. ROGERSON, „Habitual Residence: The New Domicile?“ (2000) 49(1) *The International and Comparative Law Quarterly* 90. Autorius mano, kad yra būtinas asmens ketinimas apsigyventi.

latinės gyvenamosios vietos principus (įskaitant, pvz., taisykles, susijusias su „nuolatine gyvenamąja vieta pagal kilmę“ ir „nuolatine gyvenamąja vieta pagal pasirinkimą“). Italijoje⁶⁹ nuolatine gyvenamoji vieta yra vieta, kurioje asmuo vykdo profesinę veiklą ir turi profesinių interesų bei kuri nebūtinai turi sutapti su gyvenamąja vieta (kurioje jis nuolat gyvena). Be to, reikalavimai dėl reikalaujamos asmens gyvenimo šalyje trukmės skiriasi priklausomai nuo šalies: Škotijoje reikalaujama gyventi 40 dienų iki paraiškos pateikimo, Kipre – tris mėnesius, Belgijoje ar Maltoje – 12 mėnesių.

Vis dėlto Europos valstybių praktikoje galima įžvelgti bendrų bruožų: visos jos gyvenamąją vietą arba nuolatine gyvenamąją vietą ir pilietybę laiko siejamaisiais veiksniais taikant tarptautinės privatinės teisės normas. Šiais veiksniais remiamasi nustatant kompetentingą instituciją, kuri turi spręsti ginčus, kylančius dėl santuokos ar registruotos partnerystės turtingųjų pasekmių, ginčus su skirtingos pilietybės nariais ir dalijant turtą po santuokos pripažinimo negaliojančia, separacijos, skyrybų ir (arba) nutraukimo ar partnerio ar sutuoktinio mirties.

Galiausiai turime pabrėžti su Paveldėjimo reglamentu susijusius veiksnius, įtvirtintus reglamentų „dvynių“ 4 straipsnyje, kai valstybės narės teisme iškeliami registruotos partnerystės nario arba sutuoktinio paveldėjimo byla pagal Reglamentą (ES) Nr. 650/2012, tačiau šis klausimas bus nagrinėjamas kitame skyriuje.

4. Baigiamosios pastabos

Priėmus reglamentus „dvynius“, pagaliau pasistūmėjo šeimos teisės suderinimas Europoje, o tai yra žingsnis į priekį reguliuojant tarpvalstybinių šeimų santykius bei vystant darnų teisingumą apskritai. Abu reglamentai, atsižvelgiant į juose įtvirtintą tvirtesnio bendradarbiavimo sistemą ir lankstų 20 straipsnio taikymą – tai Europos privatinės teisės raidos laimėjimas.

Šiuo atžvilgiu naujosios tarptautinės privatinės, procesinės ir civilinės teisės priemonės padeda spręsti klausimus, kylančius dėl skirtingų tautybių asmenų mobilumo Europoje: tai daroma taikant *ratione materiae*, *temporis* ir *personae* kriterijus, taip pat įvairias nuostatas dėl kompetentingo teismo ir konkrečiam atvejui taikytinos teisės nustatymo, daug dėmesio suteikiant toms valstybėms, kurios turi daugiau nei vieną teisinę sistemą (pvz., Ispanija). Taigi suderintos

⁶⁹ Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1116&langId=en&intPagelId=4629>>.

kolizinės normos buvo įvestos siekiant išvengti prieštaringų rezultatų skirtingose narėse, nes pagrindinis šių normų tikslas yra užtikrinti, kad sutuoktinių turto teisinis režimas arba faktinės partnerystės turtas būtų sureglamentuotas vadinamąja nuspėjama teise, su kuria jis yra glaudžiai susijęs.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad reglamentai „dvyniai“ yra dar vienas žingsnis suvienodinant tarptautinę privatinę šeimos teisę, kuri siekia sukurti vienodą kolizinių normų sistemą tarpvalstybiniams šeimos klausimams spręsti. Pabrėžtina, kad tarptautinės privatinės šeimos teisės tikslas nėra suvienodinti jos materialines normas, o reglamentai „dvyniai“ taikomi ne grynai nacionalinėms byloms, o tik tarpvalstybinėms situacijoms. Norint nustatyti, ar reglamentai „dvyniai“ taikytini konkrečiu atveju, reikia iširti ir atsižvelgti į jų *ratione loci, temporis, personae* ir *materiae* taikymo sritį. Galiausiai reikėtų nepamiršti, kad abu reglamentai visiškai įsigaliojo 2019 m. sausio 29 d., ir nuo to momento tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančių valstybių narių tarptautinė privatinė teisė šioje srityje nebetaikoma.

Jurisdikcijos taisyklės reglamentuose „dvyniuose“

Ivana Kunda ir Agnė Limantė*

1. Įvadas

Sutuoktiniai ar registruoti partneriai, kurie turi skirtingas pilietybes, gyvena kaip pora skirtingose ar keliose valstybėse ar turi nuosavybės dviejose ar daugiau valstybių, susiduria su įvairiais sutuoktinių turto teisinio režimo klausimais, kai nori padalyti turimą turtą siekdami jį atskirai valdyti, skirdamiesi ar vieno iš jų mirties atveju¹. Pirmasis kylantis klausimas yra teismų jurisdikcija. Dažnai poros nežino, į kurios valstybės teismą joms kreiptis ir ar turto padalijimo klausimai gali būti sprendžiami kartu su kitais, pavyzdžiui, santuokos nutraukimo ar išlaikymo, klausimais. Valstybėse narėse, kurios tvirčiau bendradarbiauja sutuoktinių ir registruotų partnerysčių turto klausimais, atsakymus į šiuos klausimus pateikia reglamentai „dvyniai“.

Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl partnerysčių turtinių pasekmių turėtų būti analizuojami kartu, ypač kai kalbama apie jurisdikcijos taisykles, nustatytas abiejų reglamentų antrame skyriuje, 4–19 straipsniuose. Reglamentų 4 ir 5 straipsniuose nustatytos hierarchinės jurisdikcijos taisyklės, o 6 straipsnis nustato jurisdikcijos taisykles „kitiems atvejams“.

---

* Ivana Kunda, Rijekos universiteto Teisės fakulteto profesorė, Tarptautinės ir Europos privatinės teisės katedros vedėja. Agnė Limantė, MA, PhD, Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto vyriausia mokslo darbuotoja.

¹ Sąvoka „sutuoktinių turtas“ Europos privatinėje teisėje suprantama plačiai, šios sąvokos kilmės ieškoma civilinėje teisėje. W. PINTENS, „Matrimonial Property Law in Europe“ in K. BOELE-WOELKI, K. MILES, J. SCHERPE (eds.), *The Future of Family Property in Europe*, Intersentia, Cambridge/Antwerp/Portland 2011, p. 20. Apie tos pačios sąvokos reikšmę Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo žr.: P. QUINZÁ REDONDO, „Matrimonial Property Regimes“ in I. VIARENGO, F. C. VILLATA (eds.), *Planning the Future of Cross Border Families: A Path Through Co-ordination*, Hart Publishing, Oxford 2020, p. 105.

Papildomai 7 straipsnyje įtvirtinta ribota šalių galimybė pasirinkti valstybės narės teismą, o 8 straipsnyje nustatyta atsakovo atvykimu į teismą grindžiama jurisdikcijos taisyklė. Toliau yra įtvirtintos alternatyvios ir subsidiarios jurisdikcijos taisyklės (9 ir 10 straipsniai), *forum necessitatis* (11 straipsnis), priešieškiniai (12 straipsnis), proceso apribojimai (13 straipsnis) ir laikinosios priemonės (19 straipsnis). Be kita ko, antrajame reglamentų skyriuje nustatytos ir tam tikros procedūrinės taisyklės, tokios kaip kreipimosi į teismą momentas (14 straipsnis), jurisdikcijos tikrinimas ir priimtinumų vertinimas (15–16 straipsniai), *lis pendens* (17 straipsnis) ir susiję ieškiniai (18 straipsnis). Visos šios taisyklės yra taikomos privalomai ir teismas negali atsisakyti jurisdikcijos, jei byla jo žinion patenka pagal reglamentų „dvynių“ nustatytas taisykles, tai leidžiama tik tam tikrais atvejais (9 ir 13 straipsniai)². Lygiai taip pat teismas, į kurį kreipiamasi sutuoktinių turto teisinio režimo klausimu, bet kuris pagal reglamentus „dvynius“ neturi jurisdikcijos, savo iniciatyva turi paskelbti, kad jis neturi jurisdikcijos, kaip tai numatyta 15 straipsnyje.

Prieš aptariant jurisdikcijos taisykles, būtini tam tikri struktūriniai pastebėjimai. Pirmiausia, išskyrus tam tikras 5 ir 6 straipsnių variacijas, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių jurisdikcinės taisyklės yra tapačios, todėl šiame skyriuje nuoroda į Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo turi būti suprantama ir kaip nuoroda į Reglamentą dėl partnerysčių turtinių pasekmių, nebent būtų pažymėta kitaip. Taip pat nuoroda į sutuoktinius ar sutuoktinių turtą turėtų būti laikoma ir nuoroda į registruotas partnerystes ir registruotų partnerysčių turtines pasekmes (reguliavimas tapatus).

Antra, kaip ir kituose ES tarptautinės privatinės teisės instrumentuose, reglamentuose „dvyniuose“ nustatytos jurisdikcijos taisyklės reguliuoja tik tarptautinės jurisdikcijos klausimus tarp valstybių narių, bet ne konkretaus teismo valstybėje narėje parinkimą. Todėl valstybėje narėje, parinktoje pagal reglamentus „dvynius“, konkretus teismas turi būti nustatomas taikant nacionalines taisykles dėl teritorinės ar dalykinės jurisdikcijos. Trečia, nuoroda į „valstybę narę“ reiškia tik nuorodą į valstybę narę, dalyvaujančią tvirtesniame bendradarbiavime pagal reglamentus „dvynius“. Nedalyvaujančiose valstybėse narėse vietoje reglamentų „dvynių“ yra taikomos nacionalinės teisės normos, kurios nėra šio skyriaus objektas³. Galiausiai nuoroda į terminą „teismas“, remiantis reglamentų „dvynių“ 29 konstatuojamąja dalimi, turi būti suprantama ne tik kaip teismas *stricto sensu*, bet ir

² P. FRANZINA, „Article 13. Limitation of Proceedings“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples. A Commentary*, Edward Elgar, 2020, p. 132.

³ Žr. šio skyriaus 3 skirsinį.

kitos kompetentingos institucijos ar asmenys, vykdančios teismines funkcijas kaip teismai ar vietoje teismų, pavyzdžiui, notarai ar teisės profesionalai kai kuriose valstybėse narėse⁴.

2. Jurisdikcijos koncentracija kaip esminis principas

Kaip aptarta šios knygos 2 skyriuje, ES yra priimta nemažai tarptautinės privatinės šeimos teisės klausimus reguliuojančių instrumentų, lemiančių autonominį požiūrį – jurisdikciją santuokos nutraukimo, tėvų atsakomybės, vaikų grobimo, išlaikymo ir paveldėjimo bylose reguliuoja skirtingi instrumentai. Kiekvienas nustato savas jurisdikcijos taisykles su skirtingais jurisdikcijos pagrindais. Be to, kai kurie šeimos teisės klausimai, tokie kaip asmens teisinis statusas ar registruotų partnerystės pabaiga, išvis nėra bendrai reguliuojami ES teisiniais instrumentais. Skirtingų ES ir nacionalinių instrumentų taikymas tampa dar sudėtingesnis todėl, kad yra vos kelios nuorodos, susiejančios šių instrumentų nuostatas, ypač jurisdikcijos srityje⁵. Šiuo atžvilgiu reglamentai „dvyniai“ išsiskiria, nes jie remiasi jau suvienodintomis ES jurisdikcijos taisyklėmis paveldėjimo bylose⁶, santuokos nutraukimo bylose⁷ ir nacionalinėmis jurisdikcijos taisyklėmis, sprendžiant registruotos partnerystės nutraukimo ar anuliavimo klausimus. Prisijungę prie ES tarptautinės privatinės šeimos teisės reglamentų⁸, reglamentai „dvyniai“ pripažįsta skirtingų ES šeimos teisės instrumentų sąveikos naudą, ypač kiek

⁴ Prancūzijoje šios funkcijos patikėtos notarams, o Italijoje jas atlieka civiliniai registratoriai ir teisininkai, žr. L. RUGGERI, „Registered Partnerships and Property Consequences. Jurisdiction“ in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property Relations of Cross Border Couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 59.

⁵ Nuorodos tarp skirtingų ES instrumentų numatytos tarp išlaikymo ir tėvų atsakomybės, o nuoroda į nacionalinę teisę yra daroma tarp išlaikymo ir asmens teisinio statuso. Žr. Išlaikymo reglamento 3 straipsnio c ir d dalis. Jurisdikcinės sąsajos viename ES instrumente (taikant jurisdikcijos prorogacijos institutą) yra nustatytos sprendžiant dėl jurisdikcijos tėvų atsakomybės byloje nukreipiant į jurisdikciją santuokos nutraukimo byloje pagal reglamento „Briuselis II bis“ 12 straipsnio 1 dalį.

⁶ Žr. Paveldėjimo reglamentą.

⁷ Žr. reglamentą „Briuselis II bis“, kuris nuo 2022-08-01 bus pakeistas reglamentu „Briuselis II ter“

⁸ Tarptautinės privatinės teisės normos dėl sutuoktinių turto teisinio režimo jau buvo suplanuotos Hagos programoje: stiprinti laisvę, saugumą ir teisingumą ES. The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union, OJ C 53, 3.3.2005, p. 1–14, ypač p. 13. Žr. C. HONORATI, „Verso una competenza della Comunità europea in materia di diritto di famiglia?“ in S. BARIATTI (ed.), *La famiglia nel diritto internazionale privato comunitario*, Guiffrè editore, Milano 2007, p. 21.

tai susiję su jurisdikcijos koncentracija⁹. Reglamentų „dvynių“ 4 ir 5 straipsniai yra privalomi ir taikomi pirmiau nei kitos reglamentuose nustatytos jurisdikcijos taisyklės. Todėl valstybių narių teismai, kurie nėra kompetentingi pagal 4 ir 5 straipsnius (kai kitos valstybės teismai būtų kompetentingi pagal šiuos straipsnius), turi savo iniciatyva pareikšti, kad jie neturi jurisdikcijos spręsti ginčą, kaip kad numatyta 15 straipsnyje¹⁰.

2.1. *Forum successionis* koncentracija

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 4 straipsnis vieno iš sutuoktinių mirties atveju nustato jurisdikciją sutuoktinių turto bylose tos valstybės narės teisme, kuriame pradėta paveldėjimo byla. Vadinasi, valstybės narės teismas, į kurį buvo kreiptasi dėl sutuoktinio turto paveldėjimo pagal Paveldėjimo reglamentą (*forum successionis*), turės jurisdikciją spręsti ir sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus¹¹, susijusius su pradėta paveldėjimo byla. Be to, kadangi toks jurisdikcijos koncentravimas užtikrina procedūrinį ekonomiškumą ir efektyvumą, tai leidžia išvengti ir galimų sunkumų, ir nesuderinamumų sprendžiant paveldėjimo ir sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus. Šis sprendimas yra logiškas, nes daugelyje valstybių sutuoktinių turto teisinio režimo klausimas išsprendžiamas pirmiau nei paveldėjimo, kad būtų nustatytas paveldimas mirusio sutuoktinio turtas. Taigi jurisdikcijos koncentracija paveldėjimo ir sutuoktinių turto teisinio režimo bylose leidžia geriau sukoordinuoti šiuos du procesus. Vis dėlto šis jurisdikcijos koncentravimas apima tik tarptautinę jurisdikciją, bet ne nacionalines taisykles dėl kompetentingo teismo valstybės viduje pagal teritoriją ar dalyką, todėl paveldėjimo ir sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai gali būti sprendžiami skirtinguose valstybės narės teismuose¹². Tačiau net ir šiuo atveju jurisdikcijos koncentracijos nauda neprarandama,

⁹ Žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo konstatuojamosios dalies 32 punktą, taip pat A. LIMANTĖ, N. POGORELČNIK VOGRINC, „Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation“ (2020) *13 Baltic Journal of Law & Politics* 135, 142.

¹⁰ I. KUNDA, „Novi međunarodnoprivatnopravni okvir imovine bračnih i registriranih partnera u Europskoj uniji: polje primjene i nadležnost“ [‘New Private International Law Framework for Matrimonial and Registered Partner’s Property in the European Union: Scope of Application and Jurisdiction’] (2019) *Hrvatska pravna revija* [Croatian Law Review] 27, 31.

¹¹ A. BONOMI, „Article 4. Jurisdiction in the Event of the Death of One of the Spouses [Partners]“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 52–53.

¹² P. FRANZINA, „Jurisdiction in Matters related to Property Regimes under EU Private International Law“, (2017/2018) *19 Yearbook of Private International Law* 159, 169. Dar žr.: P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPart-VO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), *Die Europäischen Güterrechtsverordnungen*, C. H. Beck, München 2017, p. 14.

nes glaudesnis bendradarbiavimas yra lengviau pasiekiamas toje pačioje valstybėje nei keliose skirtingose.

4 straipsnyje nustatyta jurisdikcijos taisyklė yra privaloma ir negali būti pakeista šalių valia. Šis straipsnis taikomas esant šioms kumulatyvioms sąlygoms: (i) į valstybės narės teismą yra kreiptasi dėl mirusio sutuoktinio turto paveldėjimo; (ii) šio teismo jurisdikcija nustatyta pagal Paveldėjimo reglamentą; (iii) sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai yra susiję su paveldėjimo byla¹³. Šios sąlygos buvo plačiai aptartos literatūroje, ypač sutuoktinių turto teisinio režimo klausimo sąsaja ne tik su paveldėjimo byla¹⁴. Išanalizuoti ryšį tarp paveldėjimo bylos ir sutuoktinių turto bylos pagal reglamentų 4 straipsnį yra teismo, į kurį kreiptasi, pareiga¹⁵.

Kai yra kreipiamasi į valstybės narės teismą dėl paveldėjimo, sutuoktinių turto klausimai taip pat patenka tai pačiai jurisdikcijai kaip susiję. Vadovaujantis *perpetuatio jurisdictionis* principu, jurisdikcijų koncentracija išlieka net ir tuo atveju, jei paveldėjimo byla yra baigiama netrukus po to, kai pradedama sutuoktinių turto byla, nes paveldėjimo byla yra išsprendžiama, šalys susitaria ar pan.¹⁶. Tačiau jei sutuoktinių turto byla pradedama po to, kai paveldėjimo byla yra baigta, reglamentų 4 straipsnis negalės būti taikomas ir vietoje jo bus taikomas 6 straipsnis ir kiti.

4 straipsnio taikymas reiškia, kad sutuoktinių turto teisinio režimo jurisdikcijos pagrindai yra nustatyti Paveldėjimo reglamente. Skirtingai nei 5 straipsnyje, kuris bus aptartas toliau, 4 straipsnyje neišskiriamas nė vienas iš Paveldėjimo reglamento jurisdikcijos pagrindų¹⁷. Pagrindinė jurisdikcijos taisyklė, nustatyta 4 straipsnyje, reiškia, kad kompetentingas bus tos valstybės narės, kurioje mirusy-

¹³ Palyginti A. BONOMI, „Article 4. Jurisdiction in the event of the death of one of the spouses [partners]“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 56, kuris pritaria, kad antroji sąlyga nėra visiškai aiški. Vis dėlto nurodymas, kad valstybės narės teismas, į kurį kreiptasi dėl sutuoktinio turto paveldėjimo pagal Paveldėjimo reglamentą, yra aiškus ir nepalieka vietos jokioms interpretacijoms.

¹⁴ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, 159, 171.

¹⁵ R. FRIMSTON, „Article 4: Jurisdiction in the Event of Death of One of the Spouses“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 49.

¹⁶ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, 159, 166; A. BONOMI, „Article 4. Jurisdiction in the event of the death of one of the spouses [partners]“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 55.

¹⁷ P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 15.

sis turėjo paskutinę įprastinę gyvenamąją vietą (šios sąvokos aiškinimas pateiktas vienoje naujesnių ESTT bylų E. E.¹⁸), teismas.

E. E. yra LR pilietis, kurio mama buvo sudariusi santuoką su K.-D. E., Vokietijos piliečiu. Kartu su mama E. E., būdamas nepilnametis, išvyko gyventi į Vokietiją. 2013 m. E. E. motina Lietuvoje pas notarą sudarė testamentą, pagal kurį vienintelis jos įpėdinis yra sūnus E. E. Po motinos mirties Vokietijoje, 2017 m. E. E. kreipėsi į notarą Lietuvoje dėl paveldėjimo pažymėjimo išdavimo. Notaras atsisakė pradėti paveldėjimo bylą, nurodydamas, kad mirusiosios paskutinė gyvenamoji vieta buvo Vokietijoje, nepaisydamas to, kad mirusioji buvo LR pilietė, niekada nenutraukusi glaudžių ryšių su gimtine. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tiesiai ir neklausė dėl paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos įvertinimo, ESTT pateikė tam tikras nuorodas. Visų pirma ESTT nurodė, kad Paveldėjimo reglamente nustatyta, kad mirusysis gali turėti tik vieną įprastinę gyvenamąją vietą¹⁹. Remdamasis 23–24 konstatuojamosiomis dalimis ESTT nustatė kriterijus, kuriais remiantis gali būti nustatoma mirusiojo paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta. Institucija, sprendžianti paveldėjimo klausimą, turi atlikti išsamų mirusiojo paskutinių gyvenimo metų individualių aplinkybių vertinimą, atkreipdama dėmesį į mirusiojo buvimo konkrečioje valstybėje laiką, reguliarumą ir buvimo priežastis. Be kita ko, turi būti įvertinta ir tai, kurioje valstybėje buvo mirusiojo šeimos ir socialinių interesų centras. Kai šių aplinkybių vis dar nepakanka įprastinei gyvenamajai vietai nustatyti, gali būti vertinamos ir antrinės aplinkybės, t. y. mirusiojo pilietybė ir paveldimo turto buvimo vieta²⁰.

Kaip pažymėjo Bonomi, tais atvejais, kai paveldėjimo bylos jurisdikcija nustatoma pagal Paveldėjimo reglamento 4 straipsnį, sutuoktinių turto teisinio režimo jurisdikcijos koncentracija yra numanoma ir dažniausiai prieinama pergyvenusiam sutuoktiniui²¹. Taip pat tai atitinka sutuoktinių

¹⁸ Byla C-80/19, *E.E.*, EU:C:2020:569.

¹⁹ Byla C-80/19, *E.E.*, EU:C:2020:569, para 40.

²⁰ Detalesnį bylos išaiškinimą žr. A. LIMANTĖ, „The E.E. Decision (C-80/19) Sheds Light on Notaries Acting as ‘Courts’ and on a Few Other Notions within the Context of the Succession Regulation“ (2021) *6 European Papers*, 45–55.

²¹ A. BONOMI, „The Regulation on Matrimonial Property and Its Operation in Succession Cases – Its Interaction with the Succession Regulation and Its Impact on Non-participating Member States“ (2020) *26 Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* [Issues in Private International Law] 71, 81. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.31261/PPPM.2020.26.07>> [žiūrėta 2021-04-07].

turto ir teismo, kuriame nagrinėjama paveldėjimo byla, artumo kriterijų renkant byloje įrodymus. Anot Bonomi, ryšys yra silpnesnis, kai paveldėjimo bylos jurisdikcija nustatyta kitais pagrindais, pavyzdžiui, pagal Paveldėjimo reglamento 10 straipsnyje nustatytą subsidiarios jurisdikcijos taisyklę, besiremiančią pilietybe, ankstesne įprastine gyvenamąja vieta ir turto buvimo vieta²². Be kita ko, Paveldėjimo reglamento 5 straipsnis leidžia šalims pasirinkti kompetentingą teismą toje valstybėje narėje, kurios teisę taikyti paveldėjimo bylai pasirinko pats mirusysis, vadovaujantis Paveldėjimo reglamento 22 straipsniu. Kai kurie mokslininkai tai pavadino „ryškia įpėdinių įtaka“ jurisdikcijai dėl sutuoktinių turto, kai pergyvenęs sutuoktinis yra pastatomas į nenumatytą ir nepatogią padėtį²³. Žinoma, neatrodytų, kad tai sukelia sunkumų tais atvejais, kai vienas iš įpėdinių yra pergyvenęs sutuoktinis. Susitarimas dėl jurisdikcijos prorogacijos pagal Paveldėjimo reglamento 5 straipsnį turi būti sudarytas visų suinteresuotų asmenų, t. y. visi dėl paveldėjimo suinteresuoti asmenys turi sudaryti šį susitarimą. Jei viena iš šalių, pavyzdžiui, pergyvenęs sutuoktinis, nedalyvavo sudarant tokį susitarimą, pasirinktas teismas išlaikys jurisdikciją tik tokiu atveju, jei susitarime nedalyvavusi šalis patvirtins savo sutikimą dėl pasirinktos jurisdikcijos dalyvaudama procese, kaip tai numato Paveldėjimo reglamento 9 straipsnis²⁴.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ši reglamentų 4 straipsnyje nustatyta jurisdikcijų koncentracijos taisyklė taikoma tik tokiu atveju, jei teismas, į kurį kreiptasi, yra valstybėje narėje, kuri prisijungusi prie abiejų ES teisės instrumentų, t. y. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ar Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių ir Paveldėjimo reglamento. Nors visos valstybės narės, kurios yra prisijungusios prie reglamentų „dvynių“, taiko ir Paveldėjimo reglamentą, valstybių narių, kurios taiko Paveldėjimo reglamentą (visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją ir Airiją), skaičius yra didesnis nei tų, kurios taiko ir reglamentus „dvynius“ (18 valstybių narių). Taigi jei teismas, į kurį kreiptasi dėl paveldėjimo, yra, pavyzdžiui, Lietuvoje, Lenkijoje ar Vengrijoje, t. y. valstybėse narėse, kuriose netaikomi reglamentai „dvyniai“, sprendžiant sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus gali kilti jurisdikcijos konfliktas tarp valstybių narių, kurios taiko nacionalinės teisės normas, ir valstybių narių, kurios jurisdikciją nustato pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnį²⁵.

²² A. BONOMI, „Article 4. Jurisdiction in the Event of the Death of One of the Spouses [Partners]“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 64.

²³ J. GRAY, P. QUINZÁ REDONDO, „The Coordination of Jurisdiction and Applicable Law“ in J.-S. BERGÉ, S. FRANCCQ, M. GARDEÑES SANTIAGO (eds.), *Boundaries of European Private International Law*, Bruylant, Bruxelles 2015, p. 642.

²⁴ I. KUNDA, D. VRBLJANAC, „Choice of Court and Applicable Law under Regulation (EU) 650/2012“ in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, L. RUGGERI (eds.), *Guidelines for Practitioners in Cross-Border Family Property and Succession Law*, Dykinson, Madrid 2020, p. 51.

²⁵ Taip pat žr. A. BONOMI, žr. 21 išnašą, 71, 85.

2.2. *Forum Divortii* koncentracija

Kaip ir 4 straipsnis, reglamentų „dvynių“ 5 straipsnis yra skirtas sukoncentruoti jurisdikciją vienoje valstybėje narėje – *forum divortii*. Tai reiškia, kad valstybės narės teismas, į kurį kreiptasi dėl santuokos nutraukimo, separacijos ar santuokos pripažinimo negaliojančia pagal reglamentą „Briuselis II bis“ (kuris bus pakeistas į reglamentą „Briuselis II ter“), taip pat yra kompetentingas spręsti ir susijusius sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus. Kadangi sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai dažniausiai ir iškyla sprendžiant santuokos pabaigos klausimą, tikėtina, kad ši reglamentų „dvynių“ 5 straipsnyje nustatyta taisyklė bus labiausiai taikoma.

Kaip ir 4 straipsnyje, taip ir 5 straipsnyje nustatytos kumuliatyvios jo taikymo sąlygos: a) į valstybės narės teismą kreiptasi dėl santuokos nutraukimo, separacijos ar santuokos pripažinimo negaliojančia, b) šio teismo jurisdikcija nustatyta pagal reglamento „Briuselis II bis“ (kuris bus pakeistas reglamentu „Briuselis II ter“) taisyklės, c) sutuoktinių turto teisinio režimo klausimas yra susijęs su santuokos byla. Dėl šių sąlygų panašumo pirmiau pateikti išaiškinimai dėl 4 straipsnio sąlygų taikymo *mutatis mutandis* taikomi ir taikant 5 straipsnį.

Nepaisant to, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnyje nustatytas ir papildomas požymis: jis įtvirtina du skirtingus jurisdikcijos koncentracijos būdus. Tam tikrais atvejais jurisdikcijos koncentracija yra automatinė (nenustatinėjama), o kitais atvejais jurisdikcijos koncentracijai būtinas sutuoktinių sutikimas²⁶. Ar reikalingas sutuoktinių sutikimas, priklauso nuo jurisdikcijos pagrindo pagal reglamentą „Briuselis II bis“.

Automatinis jurisdikcijos išplėtimas numatytas tais atvejais, kai jurisdikcija nustatoma pagal pirmus keturis reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto papunkčius. Šie jurisdikcijos pagrindai laikomi „stipriais“²⁷: tai dabartinė ar paskutinė sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta, atsakovo įprastinė gyvenamoji vieta ir kurio nors iš sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta, kai paduodamas bendras prašymas.

²⁶ Priešingai nei Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnis, Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad partnerių sutikimas yra būtinas visais atvejais, siekiant jurisdikcijos koncentracijos *forum dissolutions* pagrindu. Kadangi jurisdikcija byloms dėl registruotų partnerysčių nutraukimo yra nustatoma pagal nacionalines tarptautinės privatinės teisės normas (reglamentas „Briuselis II bis“ taikomas tik santuokoms) ir pagrindai gali skirtis tarp valstybių narių, toks reikalavimas atrodo suprantamas.

²⁷ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, 159, 172.

Du Italijos piliečiai yra susituokę ir gyvena Ispanijoje. Jeigu vienas iš jų pradeda santuokos nutraukimo procesą Ispanijoje, vadovaujantis reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio a punkto pirmu papunkčiu, Ispanijos teismas turės jurisdikciją spręsti santuokos nutraukimo klausimą. Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnį, Ispanijos teismai automatiškai įgis jurisdikciją spręsti ir sutuoktinių turto klausimus.

Kai santuokos nutraukimo jurisdikcijos pagrindai yra „silpni“²⁸, t. y. nustatyti reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto penktame ir šeštame papunkčiuose, leidžiantys vienam iš sutuoktinių pasirinkti arčiau jo esantį teismą (pareiškėjas valstybėje narėje gyvena ne mažiau nei metus iki pareiškimo teismui pateikimo arba ne mažiau nei 6 mėnesius, jei pareiškėjas yra tos valstybės narės pilietis), jie „stokoja teisėtumo“²⁹, todėl sutuoktiniai turi susitarti dėl jurisdikcijos koncentracijos spręsti sutuoktinių turto klausimus atitinkamoje valstybėje narėje. Reikalavimas sutuoktinių susitarimo, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo siekia užtikrinti sąžiningumą, kad artimesnio teismo pasirinkimas santuokai nutraukti nelemtų ir jurisdikcijos pasirinkimo sutuoktinių turto klausimams spręsti³⁰. Kitaip tariant, svarbu apriboti *forum shopping* galimybes, kurios kyla dėl įvairių jurisdikcijos pagrindų³¹, nustatytų reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnyje³². Sutuoktinių susitarimas dėl jurisdikcijos koncentracijos reikalingas ir tais atvejais, kai teisinė separacija keičiama į santuokos nutraukimą pagal reglamento „Briuselis II bis“ 5 straipsnį ar jurisdikcija remiasi gyvenamąja vieta pagal reglamento „Briuselis II bis“ 7 straipsnį. Jeigu toks sutuoktinių susitarimas nepasiekiamas, taikomas Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnis.

Kroatijos pilietis ir jo sutuoktinė Italijos pilietė gyvena Kroatijoje. Po kelerių metų sutuoktinė gauna darbo pasiūlymą ir išvyksta dirbti į Briuselį. Vyras lieka Kroatijoje. Praėjus vieniems metams, sutuoktinė kreipiasi dėl santuokos nutraukimo. Pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto penktą papunktį, Belgijos teismai turės jurisdikciją spręsti santuokos nutraukimo klausimą, tačiau Belgijos teis-

²⁸ *Ibid.*, 159, 172

²⁹ P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 18.

³⁰ A. LIMANTĖ, N. POGORELČNIK VOGRINC, žr. 9 išnašą, 135, 145.

³¹ Žr. ESTT bylą C-168/08, *Hadadi*, EU:C:2009:474, para. 48.

³² W. PINTENS, J. M. SCHERPE, „Matrimonial Property“ in J. BASEDOW et al. (eds.), *Encyclopedia of Private International Law*, Vol. 2, Edward Elgar, Cheltenham 2017, p. 1239.

mai turės jurisdikciją spręsti ir dėl sutuoktinių turto tik tokiu atveju, jei vyras sutiks su tokia jurisdikcijos koncentracija pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnio 2 dalies a punktą. Jei sutuoktinis tokio sutikimo neduos, Belgijos teismai bus kompetentingi spręsti tik santuokos nutraukimo klausimą, o sutuoktinių turto padalijimo bylos jurisdikcija bus nustatoma pagal 6 straipsnį.

Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnio 3 dalį, jei susitarimas dėl jurisdikcijos koncentracijos yra duotas iki kreipimosi į teismą momento, šis susitarimas turi atitikti Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus. Tokia pat taisyklė nustatyta ir Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 5 straipsnio 2 dalyje su nuoroda į 7 straipsnį. Pagal Frimston'ą, sąvoka „susitarimas“ turi būti aiškinama autonomiškai, kaip šalių pareiškimas dėl jurisdikcijos koncentracijos sutuoktinių turto klausimams spręsti tame teisme, kuris nagrinės santuokos nutraukimo ar kitą susijusį klausimą³³. Susitarimas dėl jurisdikcijos koncentracijos gali būti atliktas bet kuriuo metu iki kreipiantis į teismą, tačiau šalys gali susitarti jau ir bylai dėl santuokos nutraukimo esant teisme. Tokiu atveju, kaip pataria Viarengo, kadangi reglamentuose „dvyniuose“ nėra jokios priešingos nuostatos, būtų galima manyti, kad tinka ir nebylus šalių susitarimas dėl teismo, į kurį kreiptasi, jurisdikcijos pagal atitinkamos valstybės narės procesines taisykles³⁴. Nors įvairių susijusių klausimų jurisdikcijų koncentracija yra vienas pagrindinių reglamentų „dvynių“ tikslų³⁵, tokiam pirmiau paminėtam nebyliam susitarimui yra sunku pritarti, nes reglamentai „dvyniai“ veikia kaip pakankamas teisės normų rinkinys (išskyrus, kur nurodoma į gyvenamosios vietos jurisdikciją) ir 5 straipsnis išskirtinai nukreipia į 7 straipsnį, bet ne 8 straipsnį, reguliuojantį *prorogatio tacita*³⁶. Iš to išplaukia, kad, siekiant užtikrinti teisinį tikrumą, numatomumą ir informuotą šalių sprendimą, ten, kur reikalingas aiškus susitarimas, būtinas pagal 5 straipsnį, negali būti pakeistas nebyliu sutikimu pagal nacionalines procesines taisykles. Kalbant apie reikalavimus, keliamus susitarimo formai, reikėtų skaityti kitą poskyrį apie 7 straipsnį³⁷.

³³ R. FRIMSTON, „Article 5: Jurisdiction in Case of Divorce, Legal Separation or Marriage Annulment“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, žr. 15 išnašą, p. 57.

³⁴ I. VIARENGO, „Article 5 Jurisdiction in Cases of Divorce, Legal Separation or Marriage Annulment [in Cases of Dissolution or Annulment]“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 76.

³⁵ Žr. reglamentų „dvynių“ konstatuojamosios dalies 32 punktą.

³⁶ Panaši pozicija buvo išdėstyta ir Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo pasiūlymo 4 straipsnio 2 dalyje, COM/2011/0126 final – CNS 2011/0059: „Toks susitarimas gali būti padarytas bet kuriuo metu, net ir proceso metu. Jei jis atliktas prieš teismą, jis turi būti atliktas raštu, nurodant datą ir šalių pasirašytas.“ Šie formos reikalavimai, apibrėžiantys susitarimą kaip aiškiai formalų, nors ir nebuvo įtraukti į galutinę šios nuostatos versiją, bet buvo pakeisti nuoroda į 7 straipsnį, kuriame išdėstyti formos reikalavimai.

³⁷ Žr. šio skyriaus 3.1 skirsnį.

3. Jurisdikcija „kitais atvejais“

Reglamentuose „dvyniuose“ akcentuojami jurisdikcijos nuoseklumo susijusiems klausimams spręsti ir skirtingų teisinių instrumentų koordinavimo principai. Tačiau jurisdikcijos koncentracija negali būti pasiekta tais atvejais, kai netaikomi reglamentų 4 ir 5 straipsniai. Tuomet – jei šalys nėra pasirinkusios jurisdikciją turinčios valstybės narės pagal 7 straipsnį ir nėra nebylaus pritarimo pagal 8 straipsnį – jurisdikcija yra nustatoma pagal 6 straipsnyje įtvirtintas taisykles.

3.1. *Forum prorogatum expressum*

Reglamentų „dvynių“ 7 straipsnis, numatantis galimybę šalims pasirinkti kompetentingą teismą (*pro rogatio fori*), yra taikomas tik tuo atveju, jei negalima jurisdikcijos koncentracija pagal 4 ir 5 straipsnius³⁸. Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnį, šalys (atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju kalbama apie „šalis“, o ne „sutuoktinius“) gali susitarti, kad išimtinę jurisdikciją spręsti jų turtinius klausimus turi arba i) *lex causae* valstybės narės teismai (pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 22 straipsnį, 26 straipsnio 1 dalies a ir b punktus arba Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 22 straipsnį ir 26 straipsnio 1 dalį) arba ii) *locus celebrationis* valstybės narės teismai. Pasirinkdamos *lex causae* šalys gali rinktis keturias skirtingas galimybes, priklausomai nuo sutuoktinių gyvenamosios vietos ir pilietybių tuo metu, kai sudaromas susitarimas, kurių skaičius gali dar išaugti, jei sutuoktinis turi dvigubą ar kelias pilietybes.

Toks ribotas pasirinkimas numatomas siekiant pusiausvyros tarp šalių autonomijos ir teisinio saugumo (ir numatomumo) principų³⁹. Šios pasirinkimo galimybės dar labiau ribojamos dėl to, kad šalys gali rinktis tik reglamentuose dalyvaujančias valstybes nares. Jei šalys susituokė trečiojoje šalyje ar reglamentuose nedalyvaujančioje valstybėje narėje ar pasirenka šios valstybės teisę kaip taikytiną

---

³⁸ Taip pat žr. E. LEIN, „Article 7. Election de for“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), *Le droit européen des relations patrimoniales de couple: Commentaire des Règlements nos 2016/1103 et 2016/1104*, Bruylant, Bruxelles 2021, p. 433.

³⁹ *Ibid.*, p. 430–431.

jų turtiniams klausimams, susitarimas dėl jurisdikcijos trečiojoje šalyje pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo bus negaliojantis ir bus taikomos 6 straipsnio nuostatos⁴⁰. Iš kitos pusės, galiojantis susitarimas dėl jurisdikcijos prorogacijos konkrečioje valstybėje narėje pagal 7 straipsnį panaikina galimybę taikyti bet kokio kito teismo jurisdikciją pagal 6 straipsnį.

Tarkime, kad vienas partneris, turintis dvigubą Kroatijos ir Bosnijos ir Hercegovinos pilietybę, gyvena Slovėnijoje, o kitas partneris, Vokietijos ir Lenkijos pilietis, gyvena Liuksemburge. Pora partnerystę registravo Ispanijoje, turi turto Kroatijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir Liuksemburge. Jie norėtų pasirinkti teismą, kuris spręstų jų registruotos partnerystės turtinius klausimus. Jie turi tokias galimybes: 1) Slovėnijos teismas kaip vienos iš šalių *forum residentiae habitualis*, 2) Liuksemburgo teismas kaip kitos šalies *forum residentiae habitualis*, 3) Kroatijos teismas kaip vienos šalies *forum nationalis*, 4) Vokietijos teismas kaip kitos šalies *forum nationalis* ar 5) Ispanijos teismas kaip *forum celebrationis*. Bosnijos ir Hercegovinos pilietybė kaip ir Lenkijos pilietybė šiuo atveju nėra svarbios, nes pirmoji nėra valstybė narė, o antroji nedalyvauja šiuose reglamentuose. Prancūzijos teismų pasirinkti taip pat negalima, nes nuosavybės buvimo vieta nesvarbi.

Svarbu pažymėti, kad reglamentai „dvyniai“ nukreipia į „valstybės narės teismo“ pasirinkimą, bet ne į konkretų pasirinktos valstybės narės teismą. Jeigu susitarime yra nurodytas konkretus teismas, gali kilti neaiškumų. Tikėtina, kad tokiu atveju teismai laikytų, kad šalys susitarė dėl valstybės narės, kurioje yra nurodytas teismas, jurisdikcijos, o konkretaus teismo pasirinkimo galiojimo klausimas būtų sprendžiamas pagal tos valstybės narės nacionalines taisykles.

Taip pat gali kilti klausimas, kas pagal 7 straipsnį gali sudaryti tokį susitarimą. Pats straipsnis ir reglamentų 36 konstatuojamoji dalis vartoja sąvokas „šalys“ ir „suinteresuotosios šalys“. Mankowski pažymi, kad ir tretieji asmenys gali būti tokio susitarimo šalys, jei tam tikri ginčai dėl sutuoktinių turto liečia ir juos⁴¹. Vartojant sąvoką „šalys“ siekiama lankstumo, kuris, pasak Frimston, priklauso nuo proceso pobūdžio ir apimties⁴². Pavyzdžiui, „suinteresuotosios šalys“ gali

⁴⁰ Taip pat žr. P. FRANZINA, „Article 7. Choice of Court“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą.

⁴¹ P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 22.

⁴² R. FRIMSTON, „Article 7: Choice of Court“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, žr. 15 išnašą, p. 63.

būti įpėdiniai pagal įstatymą ir galimi įpėdiniai, nurodyti testamente, taip pat kiti asmenys, kurie pareiškia reikalavimą į turtą, pavyzdžiui, testamentinės išskirtinės gavėjai ar testamentinio vykdytojai (bet ne kreditoriai, kurie gali pareikšti reikalavimą tik į turtą)⁴³.

Reglamentų „dvynių“ 7 straipsnio 2 dalis nustato taisykles susitarimo formai ir nurodo, kad jis turi būti „rašytinės formos, nurodoma jo sudarymo data ir jis pasirašomas abiejų šalių“. Bet kuris elektroninėmis priemonėmis perduotas pranešimas, kuriame ilgam laikui užfiksuotas susitarimas, laikomas lygiaverčiu rašytiniam susitarimui⁴⁴. Tokie griežti reikalavimai susitarimo formai, kaip pažymi Franzina, leidžia gana aiškiai nustatyti šalių valią, ir ši valia pagrindžiama tinkamais įrodymais. Be to, tai atspindi ir informuotą šalių pasirinkimą kaip gerai apgalvotą jų interesus atitinkantį sprendimą⁴⁵.

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnio 3 dalis nenumato jokių apribojimų dėl susitarimo sudarymo laiko, tai leidžia šalims tokį susitarimą sudaryti iki santuokos, jos sudarymo metu ar jau susituokus. Jis gali būti numatytas kaip vedybų sutarties ar susitarimo dėl sutuoktinių turto nuostata, taip pat gali būti sudaromas atskiras susitarimas. Susitarti galima ir prieš kreipiantis į teismą, kreipimosi metu ar jau prasidėjus teismo procesui⁴⁶.

3.2. *Forum prorogatum tacitum*

Valstybės narės teismai, kurie neturi jurisdikcijos pagal aiškų šalių susitarimą ar bendrąsias nuostatas, gali turėti jurisdikciją pagal nebylų šalių susitarimą (*prorogatio tacita*). Ši reglamentų „dvynių“

---

⁴³ *Ibid.*, p. 64

⁴⁴ Bet kuriuo atveju kyla klausimas, kaip, esant apsigėtimui elektroniniais laiškais, gali būti išlaikomas reikalavimas šalims pasirašyti. Atrodo natūralu, kad elektroninis parašas turi būti pripažįstamas, tačiau jei susitarimas yra pasirašytas, nuskenuotas ir tada persiųstas elektroniniu paštu, toks apsigėtimas turėtų būti pakankamas išpildyti 7 straipsnio 2 dalies reikalavimus.

⁴⁵ P. FRANZINA, „Article 7. Choice of Court“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 90.

⁴⁶ Jeigu toks susitarimas sudaromas gerokai anksčiau prieš šiuos įvykius, sutuoktiniai nėra tikri, ar jų susitarimas dėl teismo pasirinkimo bus taikomas, nes nėra tikrumo, ar sutuoktinių turto klausimai nebus sprendžiami kartu su paveldėjimo ar santuokos nutraukimo, separacijos ar pripažinimo negaliojančia klausimu kartu. Žr. A. LIMANTĖ, N. POGORELČNIK VOGRINC, žr. 9 išnašą, 135, 146.

8 straipsnio nuostata yra suformuluota pagal ankstesnius modelius, visų pirma pagal reglamento „Briuselis I bis“ 26 straipsnį⁴⁷.

Kad teismas turėtų jurisdikciją pagal reglamentų „dvynių“ 8 straipsnį, visų pirma reikia, kad atsakovas atvyktų į reglamente dalyvaujančios valstybės narės teismą, kuriame iškelta byla dėl sutuoktinių turto, neginčydamas teismo jurisdikcijos. Be to, yra papildoma sąlyga, kuria siekiama skatinti artumo principą ir konvergenciją tarp *forum* ir *ius*⁴⁸: tokiu būdu jurisdikciją gali įgyti tik (i) *lex causae* valstybės narės teismas (pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 22 straipsnį, 26 straipsnio 1 dalies a arba b punktą arba Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 22 straipsnį ir 26 straipsnio 1 dalį) arba ii) *locus celebrationis* valstybės narės teismas.

Kaip ir reglamento „Briuselis I bis“ 26 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata skirta silpnesnių šalių (pvz., vartotojų ar darbuotojų) padėčiai, reglamentų „dvynių“ 8 straipsnyje numatyta, kad prieš priimdamas jurisdikciją teismas turi „užtikrinti, kad atsakovas būtų informuotas apie jo teisę ginčyti jurisdikciją ir apie atvykimo ar neatvykimo į teismą pasekmes“. Šia nuostata bandoma užtikrinti, kad atsakovas nesutiktų su jurisdikcija vien dėl to, kad jam trūksta informacijos apie jo procesinę padėtį. Informuotas sutikimas turi būti duodamas neatsižvelgiant į tai, ar atsakovui atstovauja advokatas, ar jis gavo kvalifikuotą teisinę konsultaciją⁴⁹. Tinkamas informacijos gavimo laikas reglamentuose „dvyniuose“ nėra apibrėžtas, tačiau logiška, kad tai turi įvykti iki to momento, kai teismas nustato savo jurisdikciją, idealiu atveju – tuo metu, kai atsakovui įteikiami bylos iškėlimo dokumentai, jei tai įmanoma⁵⁰.

---

⁴⁷ Nuostatų, reikalaujančių atsakovo sutikimo kai kuriais sutuoktinių turto klausimais, galima rasti nacionaliniuose įstatymuose, pavyzdžiui, buvusio Kroatijos įstatymo dėl įstatymų kolizijos su kitų šalių įstatymais tam tikruose santykiuose panaikinimo 59 straipsnio 2 dalyje (Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima), NN 53/91 ir 88/01.

⁴⁸ S. CORNELOUP, „Article 8. Jurisdiction based on the Appearance of the Defendant“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 93 ir 96.

⁴⁹ P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 31.

⁵⁰ E. LEIN, „Article 8. Compétence fondée sur la comparution de défendeur“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 455.

3.3. Numatytosios (bendrosios) taisyklės

Nesant galiojančio susitarimo dėl teismo pasirinkimo „kitose bylose“ pagal reglamentų „dvynių“ 7 straipsnį arba nebylaus pritarimo tam tikrų teismų jurisdikcijai pagal 8 straipsnį, taikomas 6 straipsnis. Jame numatyta daug jurisdikcijos pagrindų, kurie yra susiję su įprastine gyvenamąja vieta ir pilietybe. Kaip nurodyta reglamentų „dvynių“ 35 konstatuojamojoje dalyje, šie siejamieji kriterijai nustatyti siekiant užtikrinti, kad situoktinius ir valstybę narę, kurios jurisdikcija naudojasi, sietų realus siejamasis veiksnys.

Jurisdikcija pagal 6 straipsnį suteikiama valstybės narės teismams tokia hierarchine tvarka (kitas jurisdikcijos pagrindas gali būti taikomas tik jei nėra įvykdyti ankstesnio pagrindo reikalavimai):

- i. valstybės narės, kurios teritorijoje kreipimosi į teismą momentu yra situoktinių įprastinė gyvenamoji vieta, teismai (*forum residentiae habitualis communis*)⁵¹,
- ii. valstybės narės, kurios teritorijoje buvo situoktinių paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta, įteigū kreipimosi į teismą momentu vienas iš jų ten tebegyvena, teismai,
- iii. valstybės narės, kurios teritorijoje kreipimosi į teismą momentu yra atsakovo įprastinė gyvenamoji vieta, teismai (įtvirtinant principą *actor sequitur forum rei*), ir
- iv. valstybės narės, kurios pilietybę kreipimosi į teismą momentu yra bendra abiejų situoktinių pilietybė, teismai (*forum nationalis communis*).

Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 6 straipsnyje, be pirmiau nurodytų jurisdikcijos pagrindų, pridėtas penktasis – (v) netenkinus ankstesnių siejamųjų veiksmių, jurisdikcija numatoma valstybės narės, pagal kurios teisę registruota partnerystė buvo sudaryta, teismams (*forum celebrationis*). Šis papildomas pagrindas yra susijęs su tuo, kad ne visos valstybės narės pripažįsta registruotą partnerystę, todėl jurisdikcijos suteikimas valstybės, kurioje registruota partnerystė, teismams užtikrina, kad bent jau toje valstybėje narėje partnerystė bus pripažinta ir todėl ją bus galima nutraukti.

⁵¹ Įprastinės gyvenamosios vietos vienoje valstybėje narėje reikalavimas susijęs tik su ta pačia gyvenamąja šalimi, todėl nebūtina, kad situoktiniai (partneriai) faktiškai gyventų kartu, kad šis reikalavimas būtų įvykdytas.

Du slovėnai susipažino ir susituokė Amsterdame, kur abu studijavo. Vėliau sutuoktinis persikėlė į Prancūziją, siekdamas geresnio darbo ir karjeros. Sutuoktinė taip pat išvyko iš Nyderlandų, nes pradėjo dirbti Briuselyje, kur norėtų likti gyventi. Po metų sutuoktinė iškėlė santuokos nutraukimo bylą Belgijos teisme, kuris turi jurisdikciją pagal reglamento „Briuselis II bis“ 3 straipsnio 1 dalies a punkto penktą papunktį. Kad Belgijos teismas turėtų koncentruotą jurisdikciją priimti sprendimą dėl sutuoktinių turto padalijimo, būtinas vyro sutikimas. Jei vyras nesutinka, jurisdikciją reikia nustatyti pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnį. Pirmiausia reikia patikrinti, ar sutuoktiniai turi bendrą įprastinę gyvenamąją vietą. Šiuo atveju jie neturi bendros įprastinės gyvenamosios vietos, nes vienas iš jų gyvena Belgijoje, o kitas – Prancūzijoje, ketindami ten pasilikti. Jurisdikcijos taip pat negalima nustatyti paskutinėje įprastinėje gyvenamojoje vietoje, nes nė vienas iš sutuoktinių nebegyvena Nyderlanduose. Pagal trečiąjį siejamąjį veiksnių jurisdikciją priimti sprendimą dėl sutuoktinių turto turėtų tik Prancūzijos teismai (jeigu vyro, kaip atsakovo, įprastinė gyvenamoji vieta yra ten) arba, jeigu tai nepavyksta, pagal paskutinį siejamąjį veiksnių – Slovėnijos teismai (dėl bendros sutuoktinių pilietybės).

Nors „įprastinės gyvenamosios vietos“ apibrėžtis nėra pateikta reglamentuose „dvyniuose“ ar kituose ES reglamentuose⁵², greičiausiai ji bus interpretuojama pagal tą patį principą, kaip ir įprastinės gyvenamosios vietos sąvoka pagal reglamentą „Briuselis II bis“⁵³. ES tarptautinėje privatinėje teisėje sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“ aiškinama autonomiškai, o jos elementai išsamiai išdėstyti ESTT praktikoje⁵⁴. Kad būtų galima nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą, būtina

---

⁵² Vienintelė „įprastinės gyvenamosios vietos“ apibrėžtis yra susijusi su juridinių asmenų ir fizinių asmenų, veikiančių verslo tikslais, gyvenamąja vieta, nurodyta reglamento „Roma I“ 19 straipsnyje.

⁵³ Žr. R. FRIMSTON, „Article 6: Jurisdiction in Other Cases“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, žr. 15 išnašą, p. 60–61; T. KRUGER, „Finding a Habitual Residence“ in I. VIARENGO, F. C. VILLATA (eds.), žr. 1 išnašą, p. 117–132.

⁵⁴ Iki šiol tarptautinėje privatinėje šeimos teisėje dauguma bylų buvo susijusios su vaiko įprastine gyvenamąja vieta. Žr., pavyzdžiui, Sprendimo A., C-523/07, EU:C:2009:225, 225 punktą, para. 34–35; Byla C-497/10 PPU, *Mercredi*, EU:C:2010:829, para. 45–46. Tačiau šiuo metu ESTT nagrinėjama byla C-501/20, *M. P. A.*, susijusi su suaugusių asmenų, kurie dažnai keliauja iš vienos jurisdikcijos į kitą (diplomatai), įprastinės gyvenamosios vietos aiškinimu.

fiziškai būti valstybėje narėje ir turi būti aišku, kad buvimas jokių būdu nėra laikinas ar pertraukiamas⁵⁵. Nors stabilumas ir buvimas yra svarbūs, asmens ketinimas nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą, jeigu jis pasireiškia tam tikrais apčiuopiamais veiksmais, taip pat yra svarbus, ypač tais atvejais, kai gyvenama palyginti trumpą laiką⁵⁶. Bet kuriuo atveju įprastinės gyvenamosios vietos sąvoka turi būti nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes.

Kalbant apie paskutinį jurisdikcijos pagrindą, būtina pabrėžti, kad svarbi tik bendra sutuoktinių pilietybė. Jei sutuoktiniai yra skirtingų pilietybių, šis jurisdikcijos pagrindas iš karto nebus taikomas. Tačiau jeigu sutuoktiniai turi daugiau nei vieną bendrą pilietybę, kyla klausimas, ar pagal analogiją gali būti taikomas sprendimas *Hadadi* byloje. Remdamasi Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 50 konstatuojamąja dalimi ir Reglamento dėl partnerystės turtinių pasekmių 49 konstatuojamąja dalimi, Franzina teigia, kad, deja, galimybė remtis *Hadadi* principu buvo aiškiai atmesta⁵⁷. Neaišku, kaip šią išvadą galima taikyti jurisdikcijai, nes šios konstatuojamosios dalys aiškiai išdėstytos tik taikytinos teisės, o ne jurisdikcijos kontekste⁵⁸. Tokia politika yra logiška taikytinos teisės atžvilgiu, nes vienu metu negali būti daugiau nei vienos taikytinos teisės. Priešingai, ES tarptautinėje privatinėje teisėje dažnai pasitaiko teismų, turinčių konkuruojančią pasirenkamąją jurisdikciją, ir ESTT *Hadadi* byloje nustatė, kad toks rezultatas yra priimtinas. Savo sprendime *Hadadi* byloje ESTT atmetė „faktinės pilietybės“ sąvoką, egzistuojančią daugelio valstybių narių tarptautinėje privatinėje teisėje, nerimaudamas, kad jurisdikcijos patikrinimui gali būti taikomi dviprasmiški kriterijai ir jis gali tapti itin sudėtingas, o tai praktiškai reikštų potencialiai

⁵⁵ Byla C-376/14 PPU, C., EU:C:2014:2268, para. 51; Byla C-499/15, *W. and V.*, EU:C:2017:118, para. 60; Byla C-111/17 PPU, *O.L. v P.Q.*, EU:C:2017:436, para. 43, ir Byla C-512/17, *H.R.*, EU:C:2018:513, para. 41, Byla C-393/18, *UD v XB*, EU:C:2018:835, para. 50.

⁵⁶ Byla C-497/10 PPU, *Mercredi*, EU:C:2010:829, para. 50–51.

⁵⁷ P. FRANZINA, „Article 6. Jurisdiction in Other Cases“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples. A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 82–84. Šiose konstatuojamosiose dalyse teigiama, kad kelių pilietybių klausimas nepatenka į reglamento taikymo sritį ir turi būti sprendžiamas pagal nacionalinę teisę, taikytinas tarptautines konvencijas ir bendruosius ES teisės principus.

⁵⁸ Tai akivaizdu iš konstatuojamosios dalies struktūros, kurioje, kalbant apie Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, iki 41 konstatuojamosios dalies pateikiamos gairės dėl jurisdikcijos ir procedūrinių klausimų apskritai, o taikytinos teisės klausimai aptariami 43 konstatuojamojoje dalyje ir toliau. Be to, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 50 konstatuojamosios dalies paskutiniame sakinyje taip pat kalbama apie taikytiną teisę. Tokia struktūra atkartojama ir Reglamente dėl partnerystės turtinių pasekmių, tik su šiek tiek kitokia numeracija.

įnirtingą bylinėjimąsi jau jurisdikcijos nustatymo etape⁵⁹. Dėl šių priežasčių teigiama, kad, kalbant apie jurisdikciją pagal reglamentų „dvynių“ 6 straipsnį, teismai, aiškindami sutuoktinių bendrą pilietybę kaip jurisdikcijos pagrindą, turėtų vadovautis *Hadadi* principu, o jų dviguba, triguba ir t. t. bendra pilietybė turėtų būti laikoma lygiaverte⁶⁰. Taigi abiejų (ar daugiau) valstybių narių, kurių piliečiai yra bendri sutuoktiniai, teismai turėtų jurisdikciją, o pasirinkimo teisė priklausytų bylą inicijuojančiai šaliai. Kai skirtingų valstybių narių teismuose lygiagrečiai iškeliamos bylos, siekiant išspręsti šių konkuruojančių teismų jurisdikcijų koliziją, galima pasinaudoti reglamentų „dvynių“ 17 straipsniu⁶².

4. Likusios jurisdikcijos taisyklės

Pirmiau aptartas pagrindines jurisdikcijos taisykles papildo kitos taisyklės, kuriomis siekiama spręsti konkrečias situacijas, galinčias kilti tarpvalstybinėse sutuoktinių turto bylose. Alternatyvi, subsidiari ir būtinoji jurisdikcija (*forum necessitatis*) gali būti svarbios užtikrinant teisę kreiptis į teismą arba tinkamą jos administravimą. Reglamentuose „dvyniuose“ numatant dvi atskiras jurisdikcijos atsisakymo galimybes, papildomai užtikrinama nacionalinės šeimos teisės sistemos apsauga arba koordinavimas su trečiosiomis šalimis.

4.1. Alternatyvi jurisdikcija

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 9 straipsnyje nustatytos alternatyvios jurisdikcijos taisyklės, kurios taikomos išimties tvarka, jei valstybės narės teismas, turintis jurisdikciją pagal Reglamento 4, 6, 7 arba 8 straipsnį, nusprendžia, kad „pagal tos valstybės narės tarptautinės privatinės teisės taisyklės atitinkama santuoka nėra pripažįstama teismo proceso dėl sutuoktinių turto teisinio režimo tikslais“. Taip pat Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 9 straipsnyje numatytos tokios taisyklės, pagal kurias valstybės narės teismas, turintis jurisdikciją pagal šio re-

⁵⁹ Žr. bylą C-168/08, *Hadadi*, EU:C:2009:474, para. 55.

⁶⁰ Žr. taip pat S. MARINO, *I rapporti matrimoniali della famiglia nella operazione giudiziaria civile dell' Unione europea*, Giuffrè Francis Lefebvre, Milano 2019, 143.

⁶¹ Byla C-168/08, *Hadadi*, EU:C:2009:474, para. 58.

⁶² A. BONOMI, „Article 6. Compétence dans des affaires de divorce, de séparation de corps ou d'annulation du mariage“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 427.

glamento 4, 5 arba 6 straipsnio a, b, c arba d punktą, nusprendžia, kad „jo teisėje registruotos partnerystės institutas nenumatytas“. Tokiais atvejais teismas gali (bet neprivalo) atsisakyti jurisdikcijos. Tačiau šis straipsnis netaikomas, jei santuoka baigėsi santuokos nutraukimu, separacija ar pripažinimu negaliojančia arba jei šalys nutraukė ar pripažino negaliojančia registruotą partnerystę, kuri gali būti pripažinta teismo vietos valstybėje narėje.

Šiomis unikaliomis ES tarptautinės privatinės teisės nuostatomis siekiama pasiūlyti „pasiitraukimo strategiją“, pagal kurią dalyvaujančių valstybių narių, kurių nacionaliniai įstatymai negali pripažinti tam tikrų santuokų, pavyzdžiui, tos pačios lyties asmenų santuokų, teismai galėtų „elegantiškai atsisakyti jiems suteikto vaidmens“⁶³. Tokiu būdu dalyvaujančios valstybės narės yra apsaugotos nuo pareigos spręsti poros bylą, kai konkreti santykių rūšis toje teisinėje sistemoje nėra žinoma⁶⁴. Iš tiesų kai kurių valstybių narių įstatymuose nenumatytos tos pačios lyties asmenų santuokos, bet numatyta tos pačios lyties asmenų porų registruota partnerystė, o kai kurių valstybių narių įstatymuose nenumatyta nė viena iš šių dviejų rūšių⁶⁵.

Jei teismas, kuris turi jurisdikciją spręsti bylą pagal atitinkamą reglamentą, nusprendžia atsisakyti savo jurisdikcijos pagal 9 straipsnį, jis turi tai padaryti nepagrįstai nedelsdamas, kad sutuoktiniai galėtų kreiptis į kitą teismą (*forum alternativum*). Kad būtų išvengta situacijų, kai dėl atsisakytos jurisdikcijos tokios poros lieka be galimybės kreiptis į teismą⁶⁶, šalys gali susitarti suteikti jurisdikciją bet kurios kitos dalyvaujančios valstybės narės teismams pagal 7 straipsnį. Jei toks susitarimas nebuvo pasiektas, jurisdikciją turi bet kurios kitos dalyvaujančios valstybės narės teismai pagal 6 arba 8 straipsnį arba valstybės narės, kurioje sudaryta santuoka, teismai. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 38 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl partnerystės turtinių pasekmių 36 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad šiose nuostatose (6 ir 8 straipsniuose) nustatytas jurisdikcijos pagrindų eiliškumas netaikomas, kai bet kuris iš jurisdikcijos pagrindų naudojamas kaip *forum alternativum*.

⁶³ I. KUNDA, žr. 10 išnašą, p. 34.

⁶⁴ P. FRANZINA, „Article 9. Alternative Jurisdiction“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 108.

⁶⁵ Išsami skirtingose valstybėse narėse pripažįstamų porų apžvalga pateikiama L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, University of Rijeka, Faculty of Law, Rijeka 2019.

⁶⁶ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, 159, 185.

4.2. Proceso apribojimai

Be reglamentų „dvynių“ 9 straipsnyje nustatytos galimybės, 13 straipsnyje numatyta, kad teismas gali iš dalies atsisakyti savo jurisdikcijos, tačiau tik dėl atskirų turto objektų. Priežastis, kuria grindžiama ši galimybė, yra jurisdikcijos derinimas su trečiųjų valstybių jurisdikcija. Nesant bendros sistemos, skirtos koordinuoti situacijas, susijusias su trečiosiomis valstybėmis (kaip, pvz., numatyta reglamente „Briuselis I bis“), šia galimybe siekiama apsaugoti šalių interesus, kai egzistuoja konkretaus pobūdžio ryšys su trečiaja valstybe. Vis dėlto ši nuostata, veikianti kaip išimtis, pažeidžia turto vienovės principą, kuris, be to, kad yra įrašytas taikytinos teisės⁶⁷ atžvilgiu, taip pat yra struktūrinis jurisdikcijos taisyklių elementas.

Tokį bylos nagrinėjimo apimties apribojimą gali taikyti teismas, į kurį kreiptasi dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, kai: (i) palikėjo, kurio palikimas paveldimas pagal Paveldėjimo reglamentą, turtą sudaro trečiojoje valstybėje esantis turtas; (ii) viena iš šalių pateikė prašymą apriboti bylos nagrinėjimo ribas ir (iii) galima tikėtis, kad šio teismo sprendimas dėl vieno ar daugiau tokio turto nebus pripažintas ir, kai taikytina, paskelbtas vykdytinu toje trečiojoje valstybėje. Panašumas su Paveldėjimo reglamento 12 straipsniu jokiū būdu nėra atsitiktinis; šios dvi nuostatos yra funkciškai susijusios, nes sutuoktinių turto klausimai dažnai yra preliminarūs paveldėjimo bylose. Todėl nuostatose įtvirtintos lygiavertės sąlygos leidžia sujungti ir suderinti rezultatus, kai dėl to paties turto, esančio trečiojoje valstybėje, sprendžiami abiejų rūšių (paveldėjimo ir sutuoktinių turto) klausimai. Tačiau ne visais atvejais abiejų nuostatų taikymo rezultatai turi būti vienodi, nes skirtingų valstybių narių teismai gali turėti jurisdikciją nagrinėti atskiras bylas: viena – dėl sutuoktinių turto, kita – dėl paveldėjimo. Be to, kadangi šios dvi bylos ir sprendimai dėl proceso apribojimo yra atskiri, gali būti, kad vienu atveju bylos sąlygos bus neįvykdytos, o kitu – įvykdytos⁶⁸.

Trečiasis reikalavimas, atrodo, yra pagrindinis bylą nagrinėjančiam teismui. Jis susijęs su hipotetinės situacijos, kai teismo, kuriame pareikštas ieškiny, sprendimas būtų priimtas ir bandomas pripažinti (ir vykdyti) trečiojoje valstybėje, kurioje yra turtas, įvertinimu. Toks vertinimas turėtų būti atliekamas atsižvelgiant į faktines ir teisines bylos aplinkybes ir pripažinimo (ir vykdymo) atitinkamo-

⁶⁷ Žr. toliau esantį 5 skyrių.

⁶⁸ A. BONOMI, „Article 13. Limitation de la procédure“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 507.

⁶⁹ Žr. *ibid.*, p. 513 (kur minima bendroji teisės tradicija); P. FRANZINA, „Article 13. Limitation of Proceedings“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 134 (kur minima Tuniso teisė).

je trečiojoje valstybėje taisyklės. Trečiasis reikalavimas bus įvykdytas, jei būtų nagrinėjantis teismas nustatys, kad jo sprendimas, jei jis būtų priimtas, nebūtų pripažintas trečiojoje valstybėje, pavyzdžiui, dėl to, kad toks klausimas priklauso išimtinai trečiosios valstybės teismų kompetencijai⁶⁹.

4.3. *Forum subsidiarium*

Reglamentų „dvynių“ 10 straipsnyje yra įtvirtinta subsidiari jurisdikcija (*forum subsidiarium*), leidžianti naudotis nacionalinėmis tarptautinės privatinės teisės jurisdikcinėmis taisyklėmis. Ši nuostata parengta pagal Paveldėjimo reglamento 10 straipsnio 2 dalį⁷⁰. Reglamentų „dvynių“ 10 straipsnio galimybe galima pasinaudoti labai griežtomis sąlygomis: (i) nė vienas valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 4, 5, 6, 7 ar 8 straipsnius arba visi teismai pagal 9 straipsnį atsisakė jurisdikcijos ir nė vienas teismas neturi jurisdikcijos pagal 9 straipsnio 2 dalį ir ii) vieno arba abiejų sutuoktinių nekilnojamasis turtas yra teismo vietos valstybės narės teritorijoje.

Vienas iš registruotą partnerystę sudariusių asmenų yra Norvegijos pilietis, kitas – Jungtinių Amerikos Valstijų pilietis. Partnerystę jie sudarė 2007 m. Norvegijoje, o nuo 2013 m. gyvena Lietuvoje. Jiems priklauso keletas nekilnojamojo turto objektų skirtingose šalyse. Vienas partneris yra įregistruotas kaip buto Ispanijos pajūrio kaimelyje savininkas. 2020 m. jis šį turtą parduoda trečiajai šaliai. Siekdamas pripažinti šią sutartį negaliojančia, kitas partneris pradeda procesą Ispanijoje ir kartu su prašymu priimti sprendimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu prašo nustatyti, kad jie yra šio buto bendraturčiai. Ar Ispanijos teismas turi jurisdikciją nagrinėti ieškinį, kuriuo prašoma taikyti deklaratyvų sprendimą? Kadangi ši byla nėra susijusi su paveldėjimu ar registruotos partnerystės nutraukimu, Reglamento dėl registruotų partnerystėčių turtinių pasekmių 4 ir 5 straipsniai netaikytini. Tas pats pasakytina apie 7 ir 8 straipsnius, nes partneriai nei aiškiai, nei netiesiogiai nesusitarė dėl bet kurio teismo jurisdikcijos, taip pat apie 6 straipsnį, atsižvelgiant į tai, kad partnerių įprastinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje (kuri nedalyvauja reglamentuose „dvyniuose“). Be to, jie niekada neturėjo įprastinės gyvenamosios vietos nė vienoje iš Reglamente

⁶⁹ Žr. *ibid.*, p. 513 (kur minima bendroji teisės tradicija); P. FRANZINA, „Article 13. Limitation of Proceedings“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 134 (kur minima Tuniso teisė).

⁷⁰ Žr. subsidiarios jurisdikcijos nuostatas ir išlaikymo reglamento 6 straipsnyje.

dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių dalyvaujančių valstybių narių, neturi bendros pilietybės ir jų partnerystė buvo registruota pagal Norvegijos teisę (kuri nėra ES valstybė narė). Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 9 straipsnis šiuo atveju nėra taikomas, nes jurisdikcijos atsisakymas nėra galimas, nes jokie dalyvaujančios valstybės narės teismai neturi jurisdikcijos. Todėl atsakymas į klausimą dėl Ispanijos teismo jurisdikcijos pagal Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių yra teigiamas, kadangi nekilnojamasis turtas, priklausantis vienam iš registruotų partnerių, yra Ispanijoje.

Tokiu būdu nustatyta jurisdikcija taikoma tik toje valstybėje narėje esančiam nekilnojamam turtui, dėl ko kalbant apie jurisdikcijos taisyklės vėl yra pažeidžiamas turto vienovės principas⁷¹. Dėl teritorinio principo, jei daugiau tokio turto objektų yra dviejose ar daugiau dalyvaujančių valstybių narių, kiekvienos tokios valstybės narės teismai turi jurisdikciją spręsti tik su teismo vietos valstybės narėje esančiu nekilnojamoju turtu susijusias bylas. Vis dėlto mokslininkų nuomonės dėl „nekilnojamojo turto“ sąvokos skiriasi. Vieni pasisako už *lex rei sitae* taikymą nustatant kilnojamojo ar nekilnojamojo turto pobūdį⁷², kiti linkę pasisakyti už euroautonominį aiškinimą, remdamiesi ta pačia sąvoka kitose ES teisės srityse⁷³.

4.4. *Forum necessitatis*

Kaip ir kai kuriuose kituose ES reglamentuose⁷⁴, reglamentų „dvynių“ 11 straipsnyje numatyta, kad *forum necessitatis* yra kraštutinė priemonė, taikoma išimtiniais atvejais, nes ji silpnina artumo ir teisinio tikrumo (ypač numatomumo) principus. Norint nustatyti jurisdikciją šiuo pagrindu, turi būti įvykdyti tokie reikalavimai: (i) joks valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 4, 5, 6, 7, 8 ar 10 straipsnį arba visi teismai pagal 9 straipsnį atsisakė jurisdikcijos ir joks valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 9 straipsnio 2 dalį arba 10 straipsnį, (ii) teismo procesas negali būti pagrįstai pradėtas ar vykdomas arba būtų neįmanomas trečiojoje valstybėje, su kuria byla yra glaudžiai susijusi, ir (iii) byla yra pakankamai susijusi su valstybe nare, kurioje yra teismo vieta.

⁷¹ Šis atvejis susijęs su 13 straipsniu, apie tai plačiau žr. šio skyriaus 4.2 skirsnyje.

⁷² P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 40; A. BONOMI, „Article 13. Limitation de la procédure“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 482.

⁷³ P. FRANZINA, „Article 10. Subsidiary Jurisdiction“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 113.

⁷⁴ Žr. Išlaikymo reglamento 7 straipsnį ir Paveldėjimo reglamento 11 straipsnį.

Pirmąjį reikalavimą galima taikyti paeiliui tikrinant jurisdikciją pagal išvardytus straipsnius, o antrasis reikalavimas teismui, nagrinėjančiam sutuoktinių turto bylą, gali kelti daugiau sunkumų. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 41 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl partnerystės turtinių pasekmių 40 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad neįmanomas bylos nagrinėjimas trečiojoje valstybėje gali būti tuomet, kai paaiškėja, kad atitinkamoje trečiojoje valstybėje procesas neįmanomas, pavyzdžiui, dėl pilietinio karo arba kai pagrįstai negalima tikėtis, kad sutuoktinis pradės toje valstybėje procesą ar jame dalyvaus. Pirmasis atvejis priklauso absoliutaus neįmanomumo situacijoms, nes teisminė valdžia nustojo veikti dėl karo ar kitų aplinkybių, įskaitant stichinę nelaimę ar pavojingos epidemijos būseną, arba dėl to, kad nėra jokio pagrindo, kuriuo būtų galima pagrįsti jurisdikciją nagrinėjamoje byloje. Santykinis neįmanomumas yra tokiose situacijose, kai dėl rimtų procesinių normų trūkumų šalis patiria diskriminacinį elgesį⁷⁵. Panašus neįmanomumas egzistuoja, jei trečioji valstybė nepripažįsta nei tos pačios lyties asmenų santuokų, nei jų turtinių pasekmių⁷⁶.

Nors trečiasis reikalavimas buvo įvardytas kaip sunkiai interpretuojamas, tačiau neabejotina, kad jis turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes. Galimas sąsajos elementas yra bet kuris iš kitose reglamentų „dvynių“ nuostatose minimų siejamųjų veiksnių, jeigu dėl jų neatsiranda teismų jurisdikcija bet kurioje iš dalyvaujančių valstybių narių pagal kurią nors iš anksčiau aptartų jurisdikciją nustatančių nuostatų⁷⁷.

4.5. Jurisdikcija priešieškinių atveju

ES tarptautinėje privatinėje teisėje jau nusistovėjusi taisyklė⁷⁸ dėl jurisdikcijos priešieškinių atveju buvo įtraukta ir į reglamentų „dvynių“ 12 straipsnį. Pagal šį straipsnį teismas, kuriame nagrinėjama byla pagal bet kurį straipsnį (4, 5, 6, 7, 8, 9 straipsnio 2 dalį, 10 arba 11 straipsnius), taip pat turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl priešieškinių⁷⁹. Priešieškiniis priimtinas, jeigu jis patenka

⁷⁵ A. BONOMI, „Article 11. Forum necessitatis“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 492–493.

⁷⁶ Žr. I. VIARENGO, „Effetti patrimoniali delle unioni civili transfrontaliere e la nuova disciplina europea“ (2018) *54 Rivista di diritto internazionale privato e processuale* 33, 46; G. BIAGIONI, „Article 11. Forum necessitatis“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 119.

⁷⁷ A. BONOMI, „Article 11. Forum necessitatis“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 495.

⁷⁸ Žr. reglamento „Briuselis I bis“ 8 straipsnio 3 dalį ir reglamento „Briuselis II bis“ 4 straipsnį.

⁷⁹ Priešieškinių sąvoka buvo išaiškinta ESTT pagal Briuselio konvenciją ir reglamentą „Briuselis I“, reglamento „Briuselis

į atitinkamo reglamento *ratione materiae* taikymo sritį⁸⁰, t. y. jis turi būti susijęs su sutuoktinių turtu arba registruotos partnerystės turtu. Jis taip pat turėtų patekti į reglamentų *ratione temporis* taikymo sritį. Komentuojant šią nuostatą teigiama, kad priešieškinis taip pat turi patekti į atitinkamo teismo jurisdikcijos sritį. Pavyzdžiui, jei teismas turi subsidiarią jurisdikciją, priešieškinis turi būti susijęs su nekilnojamuoju turtu teismo vietos valstybėje narėje⁸¹.

Nors 12 straipsnio nuostatoje nenurodomi papildomi reikalavimai, doktrinoje teigiama, kad turi būti patikrintas tam tikras ryšys tarp pagrindinio ieškinio ir priešieškinio⁸². Tačiau ryšys pakankamai užtikrintas reikalavimu, kad priešieškinis patektų į aptariamų reglamentų taikymo sritį (nes visas reglamentas yra susijęs su tos pačios rūšies klausimais). Taip pat yra ir su reglamento „Briuselis II bis“ 4 straipsnio nuostata dėl priešpriešinių reikalavimų, pagal kurią taip pat reikalaujama, kad ji patektų į to reglamento taikymo sritį. Priešingai, reglamentas „Briuselis I bis“ apima daugybę įvairių rūšių bylų, todėl jo 8 straipsnio 3 dalies nuostata išsamiau apibrėžia ryšio elementus, reikalaujama, kad jis būtų „susijęs su ta pačia sutartimi arba faktais, kuriais buvo grindžiamas pagrindinis ieškiny“.

4.6. Laikinių priemonių jurisdikcija

Reglamentų „dvynių“ 19 straipsnyje tradiciškai⁸³ numatyta, kad valstybės narės teismams gali būti pateiktas prašymas taikyti tokias laikinas, įskaitant apsaugos, priemones⁸⁴, kurios yra galimos pagal tos valstybės teisę, net jei pagal atitinkamą reglamentą kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės. Taigi bet kurios dalyvaujančios valstybės narės teismai, turintys

---

I bis“ pirmtaką. Žr. Bylą C-341/93, *Danvørn Production A/S v Schuhfabriken Otterbeck GmbH & Co.*, EU:C:1995:239, para. 18; Bylą C-185/15, *Marjan Kostanjevec v F&S Leasing, GmbH.*, EU:C:2016:763, para. 32–33.

⁸⁰ Žr. pirmiau esantį 3 skyrių.

⁸¹ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, p. 193; A. BONOMI, „Article 12. Demandes reconventionnelles“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 499, 500–501.

⁸² P. MANKOWSKI, „Internationale Zuständigkeit nach EuGüVO und EuPartVO“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), žr. 12 išnašą, p. 43; P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, 193.

⁸³ Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 35 straipsnį, reglamento „Briuselis II bis“ 20 straipsnį, išlaikymo reglamento 14 straipsnį ir Paveldėjimo reglamento 54 straipsnį.

⁸⁴ ESTT praktikoje išplėtotą „laikinių, įskaitant apsaugos, priemonių“ sąvoka. Žr., pvz., C-261/90, *Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert ir Ingeborg Kockler prieš Dresdner Bank AG.*, EU:C:1992:149, para. 31.

jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės pagal reglamentus „dvynius“, taip pat turi tiesioginę jurisdikciją taikyti laikinąsias priemones. Tai yra natūrali teismo kompetencijos priimti sprendimą dėl bylos esmės plėtra. Be to, laikinoji jurisdikcija taikyti tokias priemones suteikiama dalyvaujančios valstybės narės, kurios teisėje numatyta konkreti prašoma priemonė, teismams. Tai yra nuoroda į nacionalines taisykles, tiek dėl turinio, tiek dėl vidaus jurisdikcijos, susijusios su laikinosiomis priemonėmis⁸⁵.

Prancūzo ir vokietės pora, kurios įprastinė gyvenamoji vieta yra Briuselyje, nutraukia santuoką ir sprendžia sutuoktinių turto klausimus. Vienas iš jų vertingų nekilnojamojo turto objektų yra Kroatijoje. Siekdama apsaugoti savo interesus, susijusius su šiuo nekilnojamoju turto, sutuoktinė kreipiasi į Kroatijos teismus, kad šie pagal Kroatijos teisę taikytų laikinąją priemonę – uždraustų parduoti ar kitaip disponuoti minėtu nekilnojamoju turto, įrašytų draudimą į žemės registrą ir laikinai pavestų nekilnojamojį turtą valdyti sutuoktinei arba trečiajam asmeniui.

Reglamentų „dvynių“ 19 straipsnis įtvirtina praktišką būdą išsaugoti faktinę ar teisinę padėtį tos valstybės narės, kurioje priemonė turės būti vykdoma, teismuose. Jo veiksmingumas pasireiškia ne tik tuo, kad išvengiama tiesioginio egzekvatūros vykdymo, bet ir tuo, kad išlaikomas netikėtumo efektas, kai tai numatyta *lex fori*⁸⁶.

5. Procesų koordinavimas skirtingose valstybėse narėse

Vienas iš svarbių klausimų, susijusių su teisminiu koordinavimu tarp skirtingų valstybių narių teismų, liečia vienu metu vykstančius procesus. Šiuo tikslu reglamentuose „dvyniuose“ apibrėžiamos prioriteto taisyklės, kai dviejų ar daugiau dalyvaujančių valstybių narių teismuose nagrinėjamos lygiagrečios arba susijusios bylos. Šiose taisyklėse nustatoma chronologinė tvarka, pagal kurią bylą nagrinėjantys teismai turi priimti sprendimą dėl savo jurisdikcijos pagal principą *prior in tempore, potior in iure*. Taip siekiama kuo labiau sumažinti paraleliai vykstančių procesų riziką, nes dėl to

⁸⁵ S. MIGLIORINI, „Article 19. Mesures provisoires et conservatoires“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 556.

⁸⁶ L. SANDRINI, „Article 19. Provisional, Including Protective, Measures“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 2 išnašą, p. 173

gali būti priimami prieštaringi arba nesuderinami sprendimai, o tai trukdo laisvam teismo sprendimų judėjimui tarp dalyvaujančių valstybių narių. Užkertant kelią teritoriniam Europos teisminės erdvės atskyrimui labai svarbu laikytis abipusio pripažinimo principo. Jis suponuoja abipusį valstybių narių pasitikėjimą⁸⁷ sprendžiant sutuoktinių turtines bylas tvirtesniame bendradarbiavime dalyvaujančiose valstybėse narėse. Praktiniu požiūriu, siekiant, kad tokia koordinavimo sistema veiktų, reglamentuose teko apibrėžti autonomines taisykles, numatančias, kaip nustatomas kreipimosi į teismą momentas.

5.1. Kreipimosi į teismą momentas

Atsižvelgiant į procedūrinių sprendimų įvairovę skirtingose valstybėse narėse ir remiantis anksčiau minėtais reglamentais⁸⁸, reglamentų „dvynių“ 14 straipsnyje apibrėžiama, kada laikoma, kad į teismą kreiptasi. Toks momentas susiejamas su momentu, kai „teismui pateikiamas dokumentas, kuriuo pradamas procesas, ar lygiavertis dokumentas“, kai tokį dokumentą „gauna už dokumento įteikimą atsakinga valdžios institucija“ arba „kai teismas priima sprendimą pradėti procesą, arba, jeigu priimti tokį sprendimą nereikalaujama, tuo momentu, kai byla įregistruojama teisme“, priklausomai nuo konkretaus atvejo. Jei šalis pradeda procesą, laikoma, kad byla iškelta teisme, (a) kai teismui pateikiamas dokumentas, kuriuo pradamas procesas, arba, (b) jeigu dokumentas turi būti įteiktas prieš jį pateikiant teismui, kai dokumentą gauna už įteikimą atsakinga institucija. Svarbu, kad prireikus pagal *lex fori* būtų imtasi bet kokių vėlesnių veiksmų. Jeigu byla pradama nagrinėti teismo iniciatyva, (c) laikoma, kad į teismą kreipiamasi tuo metu, kai teismas priima sprendimą pradėti bylos nagrinėjimą, arba, jeigu toks sprendimas nereikalingas, tuo metu, kai teismas užregistruoja bylą.

Reglamentų 16 straipsnyje apibrėžiami veiksmai, kurių dalyvaujančios valstybės narės teismas turi imtis, jei atsakovas, kurio įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje, neatvyksta į teismą. Šios nuostatos tikslas – užtikrinti jo teisę į gynybą pagal *audiatur et altera pars* principą⁸⁹.

---

⁸⁷ K. LENAERTS, „The Principle of Mutual Recognition in the Area of Freedom, Security and Justice“, *The Fourth Annual Sir Jeremy Lever Lecture*, University of Oxford, 30 January 2015. Prieiga per internetą: <www.law.ox.ac.uk> [žiūrėta 2021-04-30], p. 4.

⁸⁸ Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 32 straipsnį, reglamento „Briuselis II bis“ 16 straipsnį, Išlaikymo reglamento 8 straipsnį ir Paveldėjimo reglamento 14 straipsnį.

⁸⁹ Čia pateikiamos nuorodos į 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1393/2007

5.2. *Lis pendens*

Reglamentų „dvynių“ 17 straipsnyje *lis pendens* apibrėžiama kaip situacija, kai skirtingų valstybių narių teismuose iškeltos bylos dėl to paties dalyko ir tarp tų pačių šalių. „To paties ieškinio pagrindo“ ir „tų pačių šalių“ sąvokas ESTT ne kartą aiškino reglamente „Briuselis I bis“ ir kituose reglamentuose, remdamasis autonominiu, sisteminiu ir teleologiniu aiškinimu. Šiomis taisyklėmis siekiama kiek įmanoma ir nuo pat pradžių Europos teisminėje erdvėje užkirsti kelią situacijai, kai vienoje valstybėje narėje teismo sprendimas nepripažįstamas dėl jo nesuderinamumo su kitoje valstybėje narėje, kurioje prašoma jį pripažinti, priimtu teismo sprendimu dėl ginčo tarp tų pačių šalių⁹⁰.

Remiantis autonominiu aiškinimu, sąvoka „ieškinio pagrindas“ apima „ieškinio priežastį“, t. y. faktus ir teisės normą, kuria remiamasi kaip ieškinio pagrindu, ir „ieškinio objektą“ (arba „dalyką“), t. y. tikslus, kurių siekiama ieškiniu⁹¹. Taigi skirtingas reikalavimų pobūdis pagal taikytiną nacionalinę teisę savaime nėra kliūtis, kad bylos būtų laikomos pradėtomis „tuo pačiu ieškinio pagrindu“. Pavyzdžiui, byla dėl sutuoktinių turto sutarties pripažinimo negaliojančia ir byla dėl tos pačios sutarties vykdymo atskiriant turtą būtų laikomos turinčiomis tą patį ieškinio pagrindą, nes abiejų reikalavimų esmė yra sutarties galiojimas⁹². Tačiau sprendimas dėl *lis pendens* bylose, kurioms taikomas reglamentas „Briuselis II bis“, ESTT nusprendė, kad *lis pendens* negali egzistuoti, kai vienu ieškiniu siekiama taikyti laikinąsias apsaugos priemones, o kitu ieškiniu – išspręsti ginčą iš esmės⁹³.

dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinančio Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000, OJ L 324, 2007-12-10, p. 79–120, kuris nuo 2022 m. liepos 1 d. bus pakeistas 2020 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2020/1784 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) (nauja redakcija), OJ L 405, 2020-12-2, p. 40–78, 19 straipsnį arba 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencijos dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje 15 straipsnį.

⁹⁰ Žr., pvz., Byla C-144/86, *Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palumbo*, EU:C:1987:528, para. 8 ir 11; Byla C-406/92, *The owners of the cargo lately laden on board the ship 'Tatry' v the owners of the ship 'Maciej Rataj'*, EU:C:1994:400, para. 30 ir 32. Apie atsisakymo pripažinti ir vykdyti pagrindus žr. šios knygos 6 skyrių.

⁹¹ Byla C-406/92, *The owners of the cargo lately laden on board the ship 'Tatry' v the owners of the ship 'Maciej Rataj'*, EU:C:1994:400, para. 38 ir 40. Taip pat žr. Bylą C-144/86, *Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palumbo*, EU:C:1987:528, para. 14 *et seq.*

⁹² Žr. pagal analogiją Bylą C-144/86, *Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palumbo*, EU:C:1987:528, para. 16–17

⁹³ Byla C-296/10, *Bianca Purrucker v Guillermo Vallés Pérez (Purrucker II)*, EU:C:2010:665, para. 69.

Sąvoka „tos pačios šalys“ aiškinama ne tik kaip reiškianti, kad šalys gali būti priešingose procesinėse padėtyse⁹⁴, bet ir daugiau nei tiesiogine prasme, t. y. kaip šalys, kurioms vienai šaliai priimto sprendimo *res iudicata* galia taikoma ir kitai šaliai, jeigu jų interesai yra tapatūs ir neatsiejami⁹⁵. Reglamentuose „dvyniuose“ galimybė, kad trečioji šalis dalyvauja procese, pripažįstama apibrėžtyse. Taigi, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 3 straipsnio 1 dalies a punkte pateiktoje „sutuoktinių turto teisinio režimo“ apibrėžtyje daroma nuoroda ne tik į „sutuoktinių turtinius santykius“, bet ir į „jų santykius su trečiaisiais asmenimis“. Pastarąją nuorodą galima rasti ir Reglamento dėl partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies b punkte.

Veiksmai, kurių turi imtis du teismai, kuriuose byla nagrinėjama tuo pačiu metu, yra tokie: bet kuris teismas, į kurį vėliau buvo kreiptasi, turi savo iniciatyva sustabdyti bylos nagrinėjimą, kol bus nustatyta teismo, į kurį kreiptasi pirmiau, jurisdikcija. Teismas, į kurį kreiptasi vėliau, negali patikrinti ar nuspręsti dėl teismo, į kurį kreiptasi pirmiau, jurisdikcijos ir visada turi laukti tokio teismo, į kurį kreiptasi pirmiau, sprendimo⁹⁶. Šis sprendimas yra privalomas kitų valstybių narių teismams⁹⁷. Galimi du skirtingi scenarijai: pirma, jei teismas, į kurį buvo kreiptasi pirmiau, nustato, kad jis turi jurisdikciją, antrasis teismas turi *ex officio* atsisakyti savo jurisdikcijos, nevertindamas pirmojo teismo sprendimo; arba, antra, teismui, į kurį buvo kreiptasi pirmiau, nustačius, kad jis neturi jurisdikcijos, teismas, į kurį buvo kreiptasi vėliau, gali atnaujinti bylos nagrinėjimą (ir nustatyti savo jurisdikciją). Siekiant palengvinti lygiagrečiai vykstančių procesų koordinavimo veiksmingumą, skirtingų valstybių narių teismai privalo, gavę prašymą, nedelsdami pranešti apie bylos iškėlimo datą.

⁹⁴ Byla C-144/86, *Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palumbo*, EU:C:1987:528, para. 19.

⁹⁵ Byla C-351/96, *Drouot assurances SA v Consolidated metallurgical industries (CMI industrial sites), Protea assurance and Groupement d'intérêt économique (GIE) Réunion européenne*, EU:C:1998:24.

⁹⁶ C-351/89, *Overseas Union Insurance and Others v New Hampshire Insurance Company*, EU:C:1991:279, para. 25.

⁹⁷ Kitų valstybių narių teismai yra saistomi teismo, į kurį kreiptasi pirmiau, ankstesnių sprendimų dėl jurisdikcijos, įskaitant *obiter* išvadas. Žr. 2012:719; I. KUNDA, D. VRBLJANAC, „Lis Pendens“ in C. HONORATI (ed.), *Jurisdiction in Matrimonial Matters, Parental Responsibility and International Abduction. A Handbook on the Application of Brussels IIa Regulation in National Courts*, Giappichelli and Peter Lang, Torino 2017, p. 219, 232–233.

5.3. Susiję ieškiniai

Reglamentų „dvynių“ 18 straipsnyje susiję ieškiniai apibrėžiami kaip skirtingų valstybių narių teismuose nagrinėjami ieškiniai, kurie yra taip glaudžiai susiję, kad juos tikslinga nagrinėti ir spręsti kartu, kad būtų išvengta nesuderinamų sprendimų, priimtų atskirose bylose, rizikos. Migliorini išskiria du šio apibrėžimo elementus⁹⁸. Pirmasis yra esminis elementas, susijęs su glaudžiu bylų ryšiu, kuris pasireiškia bendrais klausimais, į kuriuos reikia atsakyti abiejose bylose. Antrasis apibrėžimo elementas yra latentinis, nes jis susijęs su nesuderinamų sprendimų rizika, kurią galima įvertinti tik įsivaizduojant įvairius abiejų procesų baigties scenarijus ir juos lyginant. Sąvoką „nesuderinamumas“ reikia aiškinti autonomiškai ir plačiau, 18 straipsnio kontekste (lyginant su 37 straipsniu)⁹⁹, kad ji apimtų galimas prieštarų sprendimų rizikas, net jei sprendimai galėtų būti vykdomi atskirai ir jų teisinės pasekmės nėra viena kitai prieštaraujantios¹⁰⁰. Ši nuostata pradedama taikyti tik vienos iš šalių prašymu.

Kitai nei *lis pendens* atveju, kai teismų veiksmai yra griežtai apibrėžti, dviejų susijusių ieškinių atveju teismas, į kurį kreiptasi vėliau, turi tam tikrą diskreciją sustabdyti arba nesustabdyti bylos nagrinėjimą. Šią diskreciją riboja toliau nurodytos aplinkybės: 1) susiję ieškiniai laukia nagrinėjimo pirmojoje instancijoje, 2) yra vienos iš šalių prašymas, kuriuo prašoma teismo atsisakyti savo jurisdikcijos, 3) teismas, į kurį kreiptasi pirmiau, turi jurisdikciją nagrinėti susijusius ieškinius ir 4) teismo, į kurį kreiptasi pirmiau, teisė leidžia sujungti susijusius ieškinius.

6. Išvados

Pirmiau pateikta reglamentų „dvynių“ jurisdikcijos taisyklių analizė patvirtina tai, kas jau buvo pažymėta anksčiau – šių reglamentų taisyklės yra „nepaprastai sudėtingos“¹⁰¹. Reglamentai ple-

⁹⁸ S. MAGLIORINI, „Article 18. Connexité“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 38 išnašą, p. 549, 551.

⁹⁹ Žr. šios knygos 6 skyrių.

¹⁰⁰ Byla C-406/92, *The owners of the cargo lately laden on board the ship 'Tatry' v the owners of the ship 'Maciej Rataj'*, EU:C:1994:400, para. 55.

¹⁰¹ P. FRANZINA, žr. 12 išnašą, p. 193.

čia Paveldėjimo reglamente taikomą nomotechninį požiūrį, o jų bendra struktūra atitinka kitus reglamentus dėl bendradarbiavimo civilinėse bylose. Minėtas teisėkūros technikos sudėtingumas akivaizdus ir jos paviršiuje, ir žvelgiant giliau. Vietoj vieno ar dviejų straipsnių su keliais pagrindiniais siejamaisiais veiksniais sutuoktinių turto klausimais (ir registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimais), kurie paprastai būdingi valstybių narių nacionalinei tarptautinei privatinei teisei, reglamentuose „dvyniuose“ nustatoma daugiasluoksnė ir labai specializuota jurisdikcinių taisyklių struktūra. Pagrindiniai principai, kuriais grindžiami jurisdikcijos taisyklių sistemos struktūriniai elementai, įskaitant jurisdikcijos pagrindų pasirinkimą, yra teisinis tikrumas, numatomumas, artumas, turto vienovė, taip pat *forum* ir *ius* konvergencija.

Toks nuostatų sudėtingumas gali trukdyti šalims paprastai nuspėti kompetentingus teismus ir teismams atlikti paprastą ir greitą jurisdikcijos analizę. Reglamentuose „dvyniuose“ įtvirtintos jurisdikcijos taisyklių sistemos taikymas praktikoje reikalauja nuodugnaus tarptautinės privatinės teisės ir ES teisės išmanymo, todėl pirmiausia yra skirtas teisės specialistams. Mažai tikėtina, kad neprofesionalios šalys galės remtis šiomis taisyklėmis be profesionalios teisinės konsultacijos, nepaisant to, kiek Europos Komisija remia tokį požiūrį, matomą iš pastaraisiais metais praktinėms ir naudojimui paruoštomis priemonėmis kurti skirtų lėšų¹⁰². Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų pasirinkimas, kuris, nors ir ribotai, bet padeda organizuoti porų turtinius santykius, iš esmės priklauso ne tik nuo suinteresuotų šalių informuotumo (panašiai kaip Paveldėjimo reglamente), bet ir nuo to, kas joms teikia teisinės konsultacijas. Todėl tam, kad poros galėtų visapusiškai pasinaudoti reglamentuose „dvyniuose“ numatyta šalių autonomijos galimybe ir įgyvendinti teisės aktų leidėjų siekius (ir taip migruojančių ES piliečių ir šeimų kasdienis gyvenimas taptų aiškesnis), reikės parengti daugybę naujų nuostatų ir teisinių dokumentų.

¹⁰² Tai visų pirma daroma pagal ES „Teisingumo“ programą, pagal kurią Komisija finansuoja projektus, skirtus ne tik mokyti specialistus, bet ir priartinti taisykles prie pačių proceso šalių. Žr., pvz., *Personalized Solution in European Family and Succession Law* – PSEFS (br. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO-AG-2017). Prieiga per internetą: <www.euro-family.eu> [žiūrėta 2021-04-31].

Taikytina teisė reglamentuose „dvyniuose“

Neža Pogorelčnik Vogrinc*

1. Įvadas

Reglamente dėl sutuoktinių turto ir Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (toliau kartu – reglamentai „dvyniai“) nustatytas nuoseklus taisyklių, reglamentuojančių sutuoktinių turtui ir registruotų partnerių turtui taikytinos teisės nustatymą, rinkinys. Visų pirma reglamentai skirti dviem galimoms situacijoms, susijusioms su taikytina teise: (i) situacijoms, kai šalys susitarė dėl jų turtiniams santykiams taikytinos teisės, ir (ii) situacijoms, kai toks susitarimas nebuvo sudarytas. Reglamentuose „dvyniuose“ nustatomos išsamios taisyklės, reglamentuojančios minėtas dvi situacijas. Šiame skyriuje aptarsime šias taisykles, siekdami pateikti išsamią jų analizę.

Reglamentuose „dvyniuose“ „šalių autonomija“ yra pagrindinis taikytinos teisės nustatymo siejamasis kriterijus (vert. komentaras: reglamentuose paraleliai vartojamos sąvokos *siejamasis kriterijus* ir *siejamasis veiksnys*, angl. *connecting factor*) (žr. abiejų reglamentų 22 straipsnius). Tokiu būdu daroma prielaida, kad šalys (bus) linkusios sudaryti susitarimą dėl teisės pasirinkimo. Atitinkamai, tik žemiau (žr. abiejų reglamentų 26 straipsnį), reglamentų „dvynių“ tekste numatoma galimybė nustatyti taikytiną teisę, jei šalys jos nepasirinko. Tačiau praktikoje realybė yra kitokia. Nors susitarimai dėl sutuoktinių turto teisinio režimo tampa vis populiarešni, dauguma porų, net ir tarp tautinių, vis dar nesudaro susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Todėl šis skyrius pradėdamas nuo siejamųjų kriterijų, kuriais remiantis nustatoma taikytina teisė, kai tokio susitarimo nėra (2 skirsnis), ir papildomų taisyklių, kurios yra svarbios nustatant ir taikant taikytiną teisę (3 skirsnis). Po to pereinama prie reikalavimų, keliamų šalių susitarimui dėl teisės pasirinkimo (4 skirsnis), nagri-

* Neža Pogorelčnik Vogrinc, mokslų daktarė, Liublianos universiteto Teisės fakulteto civilinės ir komercinės teisės docentė, Teisės fakulteto Lyginamosios teisės instituto tyrėja (Liubliana, Slovėnija).

nėjami svarbūs siejamieji veiksniai, reikalavimai, susiję su susitarimo formaliu ir turinio galiojimu, ir jo poveikis tretiesiems asmenims. Skyrius baigiamas atvejo analize, kuri parodo, kad poros sprendimas dėl konkrečios jų santykių formos gali turėti toli siekiančių pasekmių.

2. Siejamieji veiksniai, kai nėra susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo

2.1. Bendrosios pastabos

Kaip nurodyta toliau, nors reglamentai „dvyniai“ daugeliu atvejų yra panašūs vienas į kitą, juose numatyti visiškai skirtingi siejamųjų veiksmų rinkiniai, kuriais remiantis nustatoma taikytina teisė, jei ji nebuvo pasirinkta iš anksto. Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo numatyti trys skirtingi kaskadiniai siejamieji veiksniai, o Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių – tik vienas. Tačiau skiriasi ne tik siejamųjų veiksmų skaičius, bet ir jų turinys.

Sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytina teisė yra i) sutuoktinių pirmos bendros įprastinės gyvenamosios vietos po jų santuokos sudarymo valstybės teisė¹; ii) sutuoktinių bendros pilietybės santuokos sudarymo momentu valstybės teisė; arba iii) valstybės, su kuria santuokos sudarymo momentu, atsižvelgiant į visas aplinkybes, abu sutuoktinius kartu sieja glaudžiausi ryšiai, teisė. Pagal Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių, jeigu nėra susitarimo dėl teisės pasirinkimo, taikytina tos valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisė. Šį esminį abiejų taisyklių rinkinių skirtumą galima paaiškinti poreikiu apsaugoti registruotas partnerystes, kurios skirtingose šalyse dėl savo neaiškios padėties sukelia skirtingas pasekmes. Įprastinė gyvenamoji vieta ir pilietybė gali pasirodyti ne tokiais tinkamais siejamaisiais veiksniais registruotos partnerystės atveju, nes jie gali nukreipti į tokią teisę, kuri apskritai nepripažįsta registruotos partnerystės arba suteikia jai ribotą apsaugą. Nepaisant to, abi siejamųjų veiksmų grupės atlieka savo pagrindinę funkciją – nesant susitarimo dėl teisės pasirinkimo pašalinti dviprasmybes ir užtikrinti teisinį tikrumą.

Pagal reglamentus „dvynius“ teisė, nustatyta kaip taikytina, bus taikoma neatsižvelgiant į tai, ar ši teisė yra valstybės narės teisė (reglamentų „dvynių“ 20 straipsnis). Todėl gali būti taikoma

---

¹ Terminas „santuokos sudarymas“, vartojamas reglamentuose „dvyniuose“, reiškia santuokos sudarymo pradžią, todėl šis terminas bus vartojamas ir šiame skyriuje.

valstybės narės, dalyvaujančios tvirtesniame bendradarbiavime, ES valstybės narės, nedalyvaujančios tvirtesniame bendradarbiavime, arba trečiosios valstybės (ne ES valstybės narės) teisė. Taigi kompetentingas valstybės narės, kuriai reglamentai „dvyniai“ privalomi, teismas gali taikyti bet kurios valstybės teisę, nustatytą pagal reglamentuose „dvyniuose“ numatytas kolizines normas.

2.2. Sutuoctinių pirmos bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė

Pirmasis siejamasis veiksnys, kuriuo remiantis nustatoma sutuoctinių turto teisiniam režimui taikytina teisė, yra sutuoctinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po jų santuokos sudarymo (Reglamento dėl sutuoctinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies a punktas). Tai, kad Reglamente dėl sutuoctinių turto teisinio režimo tai yra pirmasis siejamasis veiksnys, yra teisinės tradicijos tąsa. Dar Reglamento pirmtakė – 1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencija dėl sutuoctinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės numatė tą patį siejamąjį veiksnių kaip pirminį.

Įprastinės gyvenamosios vietos, kaip siejamojo veiksnio, naudojimas vis labiau plinta Europos reglamentuose ir kituose tarptautinės privatinės teisės šaltiniuose. ES nutolo nuo pilietybės kaip tipinio Europos valstybių tarptautinėje privatinėje teisėje naudojamo siejamojo veiksnio². Įprastinė gyvenamoji vieta kaip siejamasis veiksnys naudojama jurisdikcijai arba taikytinai teisei nustatyti, kaip antai Reglamente dėl sutuoctinių turto teisinio režimo (žr. 5 straipsnio 2 dalį ir 6 straipsnį), taip pat Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių (žr. 6 straipsnį) ir kituose³ Europos tarptautinės privatinės teisės dokumentuose.

Nors įprasta, kad ES teisiniuose dokumentuose „įprastinė gyvenamoji vieta“ neapibrėžiama, neabejotina, kad ši sąvoka turi būti aiškinama autonomiškai ir nepriklausomai nuo nacionalinių sampratų. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) savo praktikoje palaipsniui

² R. SCHULZ, „Choice of law in relation to matrimonial property in the 21st Century“ (2019) 15 *Journal of Private International Law* 10–11.

³ Dėl įprastinės gyvenamosios vietos kaip jurisdikcijos nustatymo siejamojo veiksnio žr., pavyzdžiui, reglamentą „Briuselis II bis“ (arba jo naująją redakciją), taip pat Išlaikymo reglamentą ir Paveldėjimo reglamentą. Dėl įprastinės gyvenamosios vietos kaip siejamojo veiksnio nustatant taikytiną teisę žr., pavyzdžiui, reglamentą „Roma III“, reglamentą „Roma I“ ir Paveldėjimo reglamentą.

formavo šios sąvokos turinį⁴. Apskritai ji reiškia vietą, kurioje yra asmens interesų centras. Be to, ESTT pabrėžė, kad „asmuo gali turėti savo interesų centrą valstybėje narėje, kurioje jis nuolat negyvena, jeigu kiti veiksniai, pavyzdžiui, profesinės veiklos vykdymas, gali patvirtinti itin glaudų ryšį su ta valstybe“⁵. Kaip teigiama teisės teorijoje⁶ ir pažymima nacionalinėje teismų praktikoje⁷, tam tikros konkrečios faktinės aplinkybės gali būti esminės nustatant įprastinę gyvenamąją vietą tam tikroje valstybėje. Tai minimalus fizinis asmens buvimas tam tikroje vietoje⁸, jo integracija į socialinę aplinką, ketinimas ten gyventi, faktas, kad asmuo mokėsi dabartinės gyvenamosios vietos kalbos, persikėlimo į tą valstybę priežastys ir ryšių su asmenimis kitose valstybėse dažnumas bei intensyvumas. Tačiau spėjama, kad šis terminas gali turėti skirtingas reikšmes skirtinguose teisiniuose kontekstuose. Todėl jo aiškinimas viename ES teisės akte gali pareikalauti tam tikrų modifikacijų prieš imantis jį vartoti kito ES teisės akto kontekste. Todėl „įprastinė gyvenamoji vieta“ kiekvienu atveju turi būti nustatoma atskirai pagal konkretų ES teisės aktą, atsižvelgiant į

⁴ Žr., pavyzdžiui, bylą C-523/07, A, ECLI:EU:C:2009:225, bylą C-393/18 PPU, *UD prieš XB*, ECLI:EU:C:2018:835, bylą C-512/17, *HR*, ECLI:EU:C:2020:585, ir bylą C-253/19, *MH, NI prieš OJ, Novo Banco SA*, ECLI:EU:C:2020:585.

⁵ Sujungtų bylų C-509/09 ir C-161/10, *eDate Advertising GmbH prieš X ir Olivier Martinez, Robert Martinez prieš MGN Limited*, ECLI:EU:C:2011:685, 4 punktas. Svarbu pabrėžti, kad tai nėra šeimos teisės byla. Nepaisant to, joje vartojama apibrėžtimi siekiama parodyti „įprastinės gyvenamosios vietos“ reikšmę, kaip ji buvo aiškinama įvairiose ESTT bylose.

⁶ K. HILBIG-LUGANI, „‘Habitual residence’ in European family law: The diversity, Coherence and Transparency of a Challenging Notion“ in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF, W. GEPHART (eds.), *Family Law and Culture in Europe*, Intersentia, Cambridge 2014, p. 252.

⁷ Kadangi reglamentai „dvyniai“ yra palyginti nauji, nėra daug nacionalinės teismų praktikos, kurioje jie būtų taikomi. Pavyzdžiui, Slovėnijoje, rašant šį skyrių, nebuvo jokios susijusios teismų praktikos, kurioje būtų taikomi reglamentai „dvyniai“. Vis dėlto jau yra Slovėnijos teismų sprendimų, kuriuose sprendžiama dėl įprastinės gyvenamosios vietos kitų Europos reglamentų taikymo kontekste. Žr., pavyzdžiui, Liubianos aukštojo teismo sprendimą IV Cp 2535/2018, Liubianos aukštojo teismo sprendimą IV Cp 1054/2018 ir Koperio aukštojo teismo sprendimą Cp 141/2010.

⁸ Sunku nustatyti reikalingą individo buvimo konkrečioje valstybėje trukmę, kad būtų galima nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą. Pavyzdžiui, Paveldėjimo reglamente minimas penkerių metų laikotarpis. Kitaip yra Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, kuriame jokių terminų nepateikiama (pasakytina tik tiek, kad dažniausiai šio reglamento kontekste minimas daug trumpesnis nei penkerių metų buvimo laikotarpis). Be to, gali būti naudinga pasitelkti reglamentą „Briuselis II bis“, kuriame kalbama apie įprastinės gyvenamosios vietos trukmę minimi 6 mėnesių ir 1 metų laikotarpiai (žr. 3 straipsnio 1 dalies a punktą). Vis dėlto būtina tam tikrą laiką išbūti konkrečioje valstybėje. ESTT šiuo klausimu yra nurodęs: „Taigi, norint nustatyti vaiko įprastinę gyvenamąją vietą konkrečioje valstybėje narėje, reikia, kad vaikas bent jau fiziškai būtų buvęs toje valstybėje narėje.“ Žr. 2017 m. birželio 21 d. ESTT sprendimo *W ir V prieš X*, C-499/15, ECLI:EU:C:2017:118, 61 punktas.

konkrečias jo nuostatas⁹. Nepaisant to, galima daryti išvadą, kad faktinio asmens gyvenimo centro (*Lebensmittelpunkt*) nustatymas yra bendras visoms įprastinės gyvenamosios vietos interpretacijoms¹⁰. Be to, neabejotina, kad, taikant Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, sąvoka „sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta“ visose valstybėse narėse turi būti aiškina ma vienodai.

Šis siejamasis veiksnys Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo yra dar sudėtingesnis nei kituose Europos teisės šaltiniuose. Jis suformuluotas kaip „pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta“, kurioje gyvena abu sutuoktiniai. Nereikalaujama, kad sutuoktiniai gyventų kartu tuo pačiu adresu, tačiau būtina, kad jų abiejų įprastinė gyvenamoji vieta būtų vienoje valstybėje¹¹. Be to, būtina, kad tokia įprastinė gyvenamoji vieta būtų pirmoji po santuokos¹² sudarymo¹³. Tuo pačiu metu Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nenurodyta, per kiek laiko nuo santuokos sudarymo turi būti nustatyta bendra įprastinė gyvenamoji vieta. Kadangi jaunavedžiai paprastai po santuokos sudarymo pradeda gyventi kartu, šis klausimas dažnai nekyla. Tačiau gali būti, ypač tarptautinių porų atveju, kad sutuoktiniai po santuokos sudarymo gyvena ne toje pačioje valstybėje. Vienintelę pagalbą galima rasti 49 konstatuojamojoje dalyje, kurioje teigiama, kad sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta turėtų būti nustatyta netrukus po santuokos sudarymo. Nors akivaizdu, kad konkretaus termino nėra nustatyta, kiekvienu konkrečiu atveju terminą „netrukus“ aiškina teismas. Jis gali apimti laikotarpį nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių,

⁹ ESTT bylos C-523/07, A, ECLI:EU:C:2009:225, 36 ir 37 punktai. D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 247. Išsamiau taip pat žr. K. HILBIG-LUGANI, „Habitual residence“ in European family law: The diversity, Coherence and Transparency of a Challenging Notion“ in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF, W. GEPHART (eds.), *Family Law and Culture in Europe*, Intersentia, Cambridge 2014, p. 252.

¹⁰ Deja, išsamesnis sąvokos „įprastinė gyvenamoji vieta“ paaiškinimas peržengia šio skyriaus ribas. Plačiau žr. D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 248–49.

¹¹ J. DOLŽAN, „Uredbi (ES) glede premoženjskoprvnih razmerij za mednarodne pare - kolizijska pravila“ (2019) 90 *Odvetnik* 111

¹² Nors tokia gyvenamoji vieta gali būti nustatyta dar iki santuokos sudarymo, tačiau svarbiausia yra situacija po santuokos sudarymo.

¹³ Santuokos sudarymo momentas nustatomas atsižvelgiant į valstybės, kurioje įvyksta šis įvykis, nacionalinę teisę.

galbūt metus ar dvejus, bet greičiausiai ne ilgiau¹⁴. Todėl sunku sutikti su nuomone, kad laikotarpis, per kurį sutuoktiniai turėtų nustatyti pirmąją bendrą įprastinę gyvenamąją vietą, turėtų būti neribotas¹⁵.

Toks siejamasis veiksnys laikomas pirminiu todėl, „kad paprastai poros ryšys su vieta, kurioje jie pirmą kartą apsigyvena po santuokos sudarymo, yra stiprus“¹⁶. Jeigu sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta nustatoma praėjus tam tikram laikui po santuokos sudarymo, o ginčas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo kyla vėliau, šios pirmosios įprastinės gyvenamosios vietos teisė bus taikytina nuo santuokos sudarymo momento. Tokiu atveju nesvarbu, kad įprastinė gyvenamoji vieta buvo nustatyta ne iš karto po santuokos sudarymo. Tačiau jeigu ginčas kyla tarpiniu laikotarpiu – po santuokos sudarymo, bet prieš nustatant bendrą įprastinę gyvenamąją vietą, taikomi 26 straipsnio 1 dalies b, c punktuose nurodyti siejamieji veiksniai¹⁷.

Egzistuoja tik viena pirmoji bendra poros įprastinė gyvenamoji vieta. Dėl vėlesnių gyvenimo pokyčių jų pirmoji ir dabartinė įprastinė gyvenamoji vieta gali nesutapti. Dėl to gali susidaryti situacija, kai taikytina teisė sutuoktiniams netinkama, nes jie nebeturi jokio ryšio su savo pirmosios įprastinės gyvenamosios vietos valstybe.

---

¹⁴ Teisės teorijos diskurse rekomenduojamas nuo trijų mėnesių iki vienerių metų laikotarpis. Žr. D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 249.

¹⁵ Žr., pavyzdžiui, D. DAMASCELLI, „Applicable law, jurisdiction, and recognition of decisions in matters relating to property regimes of spouses and partners in European and Italian private international law“ (2018) *O Trusts & Trustees* 4.

¹⁶ D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 246.

¹⁷ D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 249, P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 112.

2.3. Sutuoktinių bendros pilietybės valstybės teisė

Jei taikytinos teisės negalima nustatyti pagal pirmąją bendrą sutuoktinių įprastinę gyvenamąją vietą po santuokos sudarymo, taikomas sutuoktinių bendros pilietybės santuokos sudarymo momentu siejamas veiksnys (Reglamento dėl sutuoktinių turto 26 straipsnio 1 dalies b punktas). Kaip matyti, svarbus momentas šiam veiksmui nustatyti yra santuokos sudarymo momentas. Vėlesni pokyčiai nėra svarbūs. Kadangi Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nepateikiama gairių, kaip nustatyti sutuoktinių pilietybę, taikomos atitinkamos nacionalinės ir tarptautinės teisės nuostatos. Vis dėlto nustatyti bendrą pilietybę atrodo lengviau nei nustatyti bendrą įprastinę¹⁸ gyvenamąją vietą. Kadangi pilietybę prarasti ar pakeisti yra daug sudėtingiau, palyginti su persikėlimu į kitą valstybę, sutuoktinių bendros pilietybės valstybės teisė laikoma daug stabilėsiu siejamuoju veiksmu.

Pažymėtina, kad sutuoktinių bendra pilietybė taip pat gali būti trečiosios valstybės pilietybė. Trečiosios valstybės teisės taikymas atitinka visuotinio taikymo principą (reglamentų „dvynių“ 20 straipsnis).

Jei atitinkamu momentu sutuoktiniai neturi bendros pilietybės, anksčiau minėtas siejamas veiksnys netaikomas. Tas pats pasakytina, kai sutuoktiniai santuokos sudarymo metu turi daugiau nei vieną bendrą pilietybę. Tai atitinka ESTT nuomonę dėl pilietybių lygybės, nediskriminavimo principo¹⁹ ir atsisakymo teikti pirmenybę *lex fori* pilietybei²⁰. Kai sutuoktiniai turi

¹⁸ Apie padėtį, susijusią su asmenimis be pilietybės ir pabėgėliais, kurie neminimi Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, žr. D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 251.

¹⁹ Šioje vietoje galėtų kilti diskriminacija: jei sutuoktiniai turi daugiau nei vieną bendrą pilietybę, o teismas, sprenddamas dėl taikytinos teisės, turėtų galimybę rinktis vieną iš jų, tikėtina, kad teismas pasirinktų konkrečiai jam patogesnę, t. y. *lex fori*, taikymą. Siekiant išvengti tokių situacijų, Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo visos pilietybės traktuojamos vienodai ir nė vienai iš jų neleidžiama teikti pirmenybės. Taip pat žr. S. MARINO, „Strengthening the European civil judicial cooperation: the patrimonial effects of family relationships“ (2017) 9 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 280.

²⁰ Tai skiriasi nuo jurisdikcijos nustatymo santuokos nutraukimo bylose pagal reglamentą „Briuselis II bis“. Žr. bylą C-168/08, *Laszlo Hadadi prieš Csilla Marta Mesko*, ECLI:EU:C:2009:474, ir bylą C-148/02, *Carlos Garcia Avello prieš Belgijos valstybę*, ECLI:EU:C:2003:539. Plačiau žr. D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 252, ir S. MARINO, „Strengthening the European civil judicial cooperation: the patrimonial effects of family relationships“ (2017) 9 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 280.

daugiau nei vieną bendrą pilietybę, Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nustatyta, kad šis siejamasis veiksnys tampa netaikytinas ir turėtų būti taikomi tik kiti du 26 straipsnio 1 dalyje nustatyti siejamieji veiksniai (26 straipsnio 2 dalis). Tokie nurodymai nėra visiškai nuoseklūs. Jeigu taikytina teisė turi būti nustatoma pagal siejamąjį bendros pilietybės veiksnių (26 straipsnio 1 dalies b punktas), tai neabejotinai reiškia, kad galimybė taikyti siejamąjį bendros įprastinės gyvenamosios vietos veiksnių (26 straipsnio 1 dalies a punktas) nepasiteisino. Taigi, nuoroda į šią vienu punktu aukščiau įtvirtintą nuostatą nėra teisinga. Darytina išvada, kad jeigu sutuoktiniai turi daugiau nei vieną bendrą pilietybę, vienintelė liekanti galimybė yra taikyti teisę, su kuria santuokos sudarymo momentu abu sutuoktinius kartu sieja glaudžiausi ryšiai (26 straipsnio 1 dalies c punktas).

2.4. Glaudžiausio ryšio valstybės teisė

Jei negalima pritaikyti nė vieno iš ankstesnių siejamųjų veiksnių, sutuoktinių turto teisiniui režimui taikytina teisė yra valstybės, su kuria abu sutuoktinius kartu sieja glaudžiausi ryšiai, teisė (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies c punktas)²¹. Deja, minėta sąvoka gana neapibrėžta ir nepaaiškinta²². Vienintelė Reglamento nuoroda yra ta, kad glaudžiausias ryšys turėtų būti nustatomas atsižvelgiant į visas aplinkybes. Todėl visa situacija ir visos faktinės detalės laikytinos svarbios. Tinkamomis laikytinų aplinkybių sąrašo nėra, tačiau tarp jų neabejotinai yra tokios aplinkybės kaip sutuoktinių (bendra) pilietybė, jų gyvenamoji vieta ir turto buvimo vieta. Kai kurie mokslininkai teigia, kad šios „tinkamos“ aplinkybės turi būti susijusios su santuoka ir sutuoktinių turtais santykiais²³, tačiau dėl to galima ginčytis. Kur kas geresnis pagrindimas

²¹ Tas pats siejamasis veiksnys naudojamas ir Paveldėjimo reglamento 21 straipsnio 2 dalyje bei reglamento „Roma I“ 4 straipsnio 4 dalyje. Apie skirtumus, susijusius su siejamaisiais veiksniais, Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir 1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencijoje dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikytinos teisės žr. P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 114.

²² Poretti nuomone, pagrindinė tokios atviros reikšmės priežastis yra galimybė ją naudoti visais atvejais, kai negalima naudoti nei pirmojo, nei antrojo siejamojo veiksnio. P. PORETTI, „Odlučivanje o imovinskim odnosima bračnih drugova u ostavinskim postupcima sukladno Uredbi 2016/1103 o bračnoimovinskom režimu“ (2017) 38 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 463.

²³ D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 254.

būtų toks, kad reikia rasti glaudžiausią ryšį tarp, viena vertus, sutuoktinių ir, kita vertus, konkrečios valstybės. Nėra būtina, kad tas ryšys būtų kilęs iš jų santuokos ar šios turtinių pasekmių: tai gali būti ir kalba arba religiniai įsitikinimai.

Kompetentingas teismas nustato glaudžiausią ryšį, kuris egzistavo santuokos sudarymo metu. Todėl konkretus siejamasis veiksnys yra nekeičiamas, nepriklausomai nuo to, ar vėliau pasikeistų bylos aplinkybės²⁴. Nors tai suteikia tam tikro stabilumo ir tikrumo, kartu tai gali lemti, kad bus taikoma teisė, neatitinkanti sutuoktinių situacijos teismo proceso metu.

Vokietis ir ispanė susipažįsta studijuodami Belgijoje. Pasibaigus studijoms, ji grįžta namo, o jis lieka Belgijoje. Tačiau netrukus po to, kai susituokia, jie vis dėlto kartu neapsigyvena. Jis dirba ir lieka Belgijoje, o jai pasiūlo darbą Prancūzijoje ir ji persikelia ten. Ji pradeda procedūrą ir gauna Vokietijos pilietybę, todėl jie planuoja kartu persikelti į Vokietiją. Tačiau po kelerių metų santuokos per atstumą jie nusprendžia išsiskirti. Šiuo konkrečiu atveju po santuokos sudarymo jie niekada negyveno kartu, todėl pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos siejamasis veiksnys negali būti taikomas. Nepaisant to, kad ji įgijo Vokietijos pilietybę, santuokos sudarymo metu jie neturėjo bendros pilietybės. Todėl taikytina teisė nustatoma taikant siejamąjį veiksnių – glaudžiausią ryšį santuokos sudarymo metu. Konkrečiu atveju tai galėtų būti Belgija, nors santuokos sudarymo metu ji ten negyveno. Antrasis variantas – Vokietija, nors ji ten niekada negyveno, tik įgijo pilietybę, be to, tik po vestuvių. Galima daryti išvadą, kad atitinkama teisė nėra nei Prancūzijos, nei Ispanijos teisė, nes jis neturi jokių ryšių su šiomis valstybėmis. Kaip matyti, nustatyti artimiausią ryšį nėra tokia paprasta ir lengva užduotis kompetentingam teismui.

2.5. Valstybės, pagal kurios teisę buvo sudaryta registruota partnerystė, teisė

Nors Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo numatomi trys kaskadinio pobūdžio siejamieji veiksniai, kuriais siekiama rasti optimalų sprendimą dėl taikytinos teisės, Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių taikoma logika yra kitokia. Nesant susitarimo dėl teisės

²⁴ M. GEČ KOROŠEC, *Mednarodno zasebno pravo: Splošni del*, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1994, p. 115, šiuos nekintančius siejamuosius veiksnius laiko teisinio tikrumo garantija.

pasirinkimo jame nustatyta tik viena taikytinos teisės nustatymo galimybė. Tokiu atveju registruotos partnerystės turinėms pasekmėms taikytina teisė yra valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisė (26 straipsnio 1 dalis). Būtent taip sukonstruotas siejamasis veiksnys suteikia registruotiems partneriams patikimų garantijų ir tikrumo. Būtų pagrįsta tikėtis, kad valstybė, pagal kurios teisę leidžiama įregistruoti partnerystę²⁵, teisiškai pripažįsta šią santykių formą. Atitinkamai nustatyti taikytiną teisę yra visada įmanoma ir paprasta. Priešingai, pilietybės ar gyvenamosios vietos kaip siejamojo veiksnio naudojimas gali lemti, kad bus taikoma valstybės, kurios teisinėje sistemoje registruota partnerystė apskritai yra nežinoma ar nepripažįstama (pavyzdžiui, Rumunija, Lenkija ir Bulgarija), teisė.

Taikytinos teisės nustatymas remiantis tik viena labai tikslia aplinkybe (t. y. valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teise) yra labai stabilus ir patikimas būdas, kuris nesuteikia galimybės aiškinti skirtingai, todėl nepriklauso nuo kompetentingo teismo interpretacijos (o tai dažnai nutinka įprastinės gyvenamosios vietos ar glaudžiausio ryšio siejamųjų veiksmių taikymo atveju). Rezultate *forum shopping* tampa neįmanomas, nes šalys nėra suinteresuotos pradėti teismo procesą konkrečioje valstybėje.

3. Taisyklės, patvirtinančios ir papildančios siejamųjų veiksmių taikymą

3.1. Nekintamumo taisyklė ir reglamento taikymą ribojančios išlygos

Taikant tarptautinės privatinės teisės taisykles, itin svarbus yra laikas arba laikotarpis, kuomet vertinami siejamieji veiksniai. Dažnai tai yra teismo proceso pradžios laikas arba konkretaus ginčo atsiradimo laikas, o jei to neįmanoma nustatyti – anksčiausias iki to buvęs laikas²⁶. Pasitelkus tokią taisyklę užtikrinamas glaudus ryšys tarp, viena vertus, šalių ir, kita vertus, taikytinos teisės.

²⁵ Apie dilemą, kokia teise reikėtų vadovautis sprendžiant dėl registracijos momento, žr. S. MARINO, „Strengthening the European civil judicial cooperation: the patrimonial effects of family relationships“ (2017) 9 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 281–282.

²⁶ Žr. Reglamento, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skiriam taikytinos teisės srityje (ES) Nr. 1259/2010 (Roma III), 8 straipsnį. Jame bendra įprastinė gyvenamoji vieta siejama su bylos iškėlimo teisme momentu. Jeigu jos nėra, taikoma valstybės, kurioje buvo sutuoktinių paskiausia įprastinė gyvenamoji vieta, teisė. Šią nuostatą būtų galima nesunkiai taikyti ir Reglamente dėl sutuoktinių turto

Reglamentuose „dvyniuose“ laikomasi kitokio požiūrio. Šiuose reglamentuose nustatyta, kad lemiamą reikšmę turi santuokos sudarymo arba partnerystės įregistravimo momentas. Pažymėtina, kad siejamųjų veiksmų, kurie siejami su santuokos sudarymo ar partnerystės įregistravimo pradžia, taikymas gali neatitikti poros situacijos teismo proceso pradžioje. Tai ypač tikėtina, jei teismo procesas inicijuojamas praėjus keleriems metams ar dešimtmečiams po vestuvių ar partnerystės įregistravimo. Pora gali būti persikėlus, susilaukusi vaikų, pakeitusi darbus ar net įgiję naują pilietybę. Vestuvių ar registracijos dienos aplinkybės gali būti seniai pamirštos ir pasenusios. Taigi, tokie siejamieji veiksniai, taikomi sprendžiant dėl taikytinos teisės, kaip pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo arba partnerystės įregistravimo valstybė, gali būti visiškai netinkami. Tai gali net nustebinti šalis, kurios nesitiki šios teisės taikymo. Be to, tai gali reikšti, kad kompetentingam teismui²⁷ teks taikyti užsienio teisę²⁸. Viena vertus, ši nekintamumo taisyklė (angl. *immutability rule*) turi keletą trūkumų, tačiau, kita vertus, ji turi ir tam tikrų privalumų. Ji leidžia šalims remtis fiksuotomis praeities aplinkybėmis ir pagrįstai nuspėti, kuri teisė bus taikytina, nesvarbu, kokie būtų tolesni jų gyvenimo pokyčiai.

Akivaizdu, kad ES labai svarbus teisinis tikrumas ir stabilumas, todėl daugelyje Europos teisės šaltinių įtvirtinta griežta nekintamumo taisyklė. Norėdamos išvengti jos taikymo, šalys gali sudaryti susitarimą dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Vis dėlto reglamentuose „dvyniuose“ papildomai pateikiamas kitas sprendimas, kaip tokį nepatogumą apeiti. Tai – reglamento taikymą ribojančios išlygos (angl. *escape clause*). Siekdama išvengti taikyti Reglamento dėl sutuoktinių turto

---

teisinio režimo. Taip būtų išspręstos vėlesnį poros persikraustymų problemos ir užtikrinti poros glaudžiausi ryšiai su taikytina teise. Be to, toks sprendimas leistų taikyti tos pačios valstybės teisę keliems sutuoktinių tarpusavio ginčams, t. y. santuokos nutraukimui, sutuoktinių turto priskyrimui skirtingoms kategorijoms, sutuoktinių turto teisinio režimo panaikinimui ir turto padalijimui, paskirstymui ar likvidavimui. Be to, taip būtų išspręsta sudėtinga atskirų klausimų atskyrimo užduotis, o tai yra labai svarbu teisės taikymo kontekste.

²⁷ Yra ir kitų galimybių nustatyti teismo kompetenciją, pavyzdžiui, šalių susitarimas dėl jurisdikcijos arba nuosavybės teisinio režimo procedūros sujungimas su paveldėjimo ar santuokos nutraukimo procedūra. Vis dėlto, taikant reglamentų „dvynių“ 6 straipsnį, kompetentingas teismas yra tos valstybės, kurioje yra poros įprastinė gyvenamoji vieta kreipimosi į teismą momentu, teismas. Jeigu pora nebegyvena savo pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos teritorijoje, susiduriame su situacija, kai kompetentingo teismo nacionalinė ir taikytina teisė skiriasi.

²⁸ Priešinga taisyklė yra kintamumo taisyklė, pagal kurią siejamasis veiksnys yra susietas su tam tikru faktu, o jam pasikeitus automatiškai pasikeičia ir taikytina teisė. Plačiau apie tai žr. A. BONOMI, „The Proposal for a Regulation on Matrimonial Property: A Critique of the Proposed Rule on the Immutability of the Applicable Law“ in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF, W. GEPHART (eds.), *Family Law and Culture in Europe*, Intersentia, Cambridge 2014, p. 233. Apie dalinio pakeičiamumo arba modifikuoto pakeičiamumo sistemą žr. R. SCHULZ, „Choice of law in relation to matrimonial property in the 21st Century“ (2019) 15 *Journal of Private International Law* 11–12, 47–48.

teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies a punkte²⁹ arba Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 26 straipsnio a punkte numatytų siejamųjų veiksmų, šalis gali pasiūlyti taikyti tos valstybės, kurioje yra jos paskutinė bendra įprastinė gyvenamoji vieta, teisę (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 3 dalis arba Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 26 straipsnio 2 dalis). Nebūtinai, kad minėta paskutinė bendra įprastinė gyvenamoji vieta tiesiogiai sektų po jų pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos, kuri paprastai pasitelkiama taikant Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies a punktą. Taip pat nėra privaloma, kad tokia paskutinė bendra įprastinė gyvenamoji vieta vis dar egzistuotų (šalys toliau joje gyventų), kai pateikiamas ieškiny³⁰. Reikalaujama tik, kad vienas iš sutuoktinių arba partnerių pasiūlytų remtis paskutine bendra poros įprastine gyvenamąja vieta kaip siejamuoju veiksniu, kad būtų nustatyta taikytina teisė. Tokios teisės taikymas reiškia ne tik porai artimos teisės taikymą, bet ir leidžia, kad tos pačios valstybės teisė galėtų būti taikoma keliems skirtingiems teisiniams klausimams spręsti. Beje, tas pats siejamasis veiksnys sprendžiant dėl taikytinos teisės nurodytas Paveldėjimo reglamente (t. y. mirusiojo paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta)³¹.

Sutuoktinis ar partneris, prašantis taikyti paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos teisę ir norėdamas pagrįsti tokį pasiūlymą, turi įrodyti dviejų elementų egzistavimą. Pirma, jis ar ji turi įrodyti, kad registruotos partnerystės atveju pora paskutinę bendrą įprastinę gyvenamąją vietą ilgą laiką turėjo kitoje valstybėje. Santuokinių santykių atveju šis laikotarpis turi būti gerokai ilgesnis už laikotarpį, kurį jie praleido savo pirmojoje bendroje įprastinėje gyvenamojoje vietoje. Sutuoktinių ir partnerių pasinaudojimo aptarinėjama išlyga sąlygos iš dalies yra skirtingos – taip susiklostė dėl skirtingų šioms dviem grupėms nustatomų siejamųjų veiksmų³². Registruotų partnerysčių atveju pasitelkiant pradinį siejamąjį veiksnį, kuriuo remiantis nustatoma taikytina teisė, neatsižvelgiama į pirmąją įprastinę gyvenamąją vietą – todėl kompetentingam teismui tereikia nuspręsti,

²⁹ Reglamento taikymo apribojimo išlyga gali būti taikoma tik tada, kai naudojamas pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos siejamasis veiksnys (žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 3 dalį).

³⁰ P. LAGARDE „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 116. Tą patį galima rasti ir C. RUDOLF, „European Property Regimes Regulations - Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties“ (2019) 11 *Lexonomica* 144.

³¹ Šis sprendinys sukelia tokį pat efektą, koks yra aprašytas reglamentų „dvynių“ 4 ir 5 straipsniuose, t. y. skirtingų bylų teisiniai procesai sutelkiami toje pačioje valstybėje (kompetentingame teisme) bei skirtingoms byloms taikoma tos pačios valstybės teisė.

³² Palyginti su abiejų reglamentų „dvynių“ 26 straipsnio 2 dalimi.

ar buvimo tokioje valstybėje laikotarpis yra reikšmingai ilgas. Sudėtingiau yra spręsti santuokos atveju. Sutuoctinių atveju teismas turi nuspręsti, koks laikotarpis yra reikšmingai ilgesnis, palyginti su laikotarpiu, praleistu pirmoje bendroje įprastinėje gyvenamojoje vietoje. Yra nuomonių, kad 2/3 laiko praleidimas kitoje įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje ir 1/3 laiko praleidimas pirmojoje įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje jau sukuria pagrindą (atitinka sąlygas) pasinaudoti reglamento taikymo ribojimo išlyga³³. Tačiau teoriškai tikslaus atsakymo pateikti neįmanoma. Kompetentingas teismas turi apsvarstyti konkrečios bylos aplinkybes ir nuspręsti dėl sąvokos „labai ilgas (-a)“.

Antra, šalis turi įrodyti, kad abu sutuoctiniai ar partneriai, dar tvarkydami ar planuodami savo turtinius santykius, jau rėmėsi tos kitos valstybės teise. Kitaip tariant, nepakanka, kad kitos valstybės teise rėmėsi tik vienas iš jų. Tai leidžia porai atsižvelgti į šalių lūkesčius. Abu jie turėjo remtis tos pačios (kitos) valstybės teise sudarydami finansinius ar kitus sandorius. Sutuoctiniui ar partneriui, siūlančiam taikyti kitos valstybės teisę, yra lengviau tikėtis palankios teismo pozicijos šiuo atveju, kai kitas sutuoctinis ar partneris tokiam pasiūlymui neprieštarauja.

Be to, yra dar vienas svarbus reikalavimas, susijęs tik su Reglamento taikymą ribojančia išlyga registruotų partnerių atveju. Paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė gali būti taikoma ir reglamentuoti registruotos partnerystės turtines pasekmes tik jeigu šioje valstybėje registruotos partnerystės sukuria turtines pasekmes. Priežastis tokiai taisyklei atsirasti yra ta pati, dėl ko Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 26 straipsnio 1 dalyje atsirado ribotas siejamųjų veiksnių rinkinys – t. y. registruotų partnerių apsauga. Tačiau, kai kurių mokslininkų nuomone, pakanka, kad valstybėje, kurios teisė būtų taikytina, būtų bent jau pripažįstamos registruotos partnerystės³⁴.

Teisė, nustatyta taikant aptariamą išlygą, paprastai taikoma *ex tunc* nuo santuokos sudarymo arba partnerystės įregistravimo. Taip siekiama, kad visiems poros teisiniams sandoriams būtų taikoma tik viena teisė, neatsižvelgiant į jų sudarymo laiką. Todėl tokia išlygos pakoreguota teisė taikoma atgaline data, išskyrus atvejus, kai vienas iš sutuoctinių ar partnerių su tuo nesutinka.

³³ D. MARTINY, „Applicable law in the absence of choice by the parties“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar, Cheltenham 2020, p. 257.

³⁴ C. RUDOLF, „European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties“ (2019) 11 *Lexonomica* 146.

Pastaruoju atveju galioja paskutinės bendros įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisė.

Reglamento taikymą ribojančių išlygų, taigi ir kitos valstybės teisės, taikymas gali turėti neigiamą poveikį trečiųjų asmenų teisiniam tikrumui ir nuspėjamumui, kadangi jos galėjo tikėtis, kad yra ir bus taikomas pirminis siejamasis veiksnys. Todėl reglamentuose „dvyniuose“ nustatyta, kad išlygos taikymas negali neigiamai paveikti trečiųjų asmenų teisių, kylančių iš teisės, taikytinos pagal pirminį siejamąjį veiksni. Priešingai, tokia apsauga nereikalinga, jeigu trečiasis asmuo žinojo arba, laikydamasis deramo rūpestingumo kriterijų, turėjo žinoti apie tą teisę (žr. 28 straipsnį)³⁵.

Tiek siejamųjų veiksmių taikymas, tiek pasinaudojimas Reglamento taikymo apribojimo išlygomis neabejotinai priklauso nuo teismo diskrecijos. Galiausiai sutuoktiniai gali jo išvengti paprasčiausiai sudarydami tinkamą susitarimą (žr. 4 poskyrį toliau).

3.2. Taikytinos teisės vieningumas

Kai nustatoma taikytina teisė (pagal reglamentų „dvynių“ 26 straipsnį arba pagal poros susitarimą dėl taikytinos teisės pasirinkimo), ji taikoma visam sutuoktinių turtui, neatsižvelgiant į turto buvimo vietą (reglamentų „dvynių“ 21 straipsnis)³⁶. Be to, ji taikoma turtui, esančiam visose pasaulio šalyse, neatsižvelgiant į turto rūšį ar pobūdį. Taip siekiama išvengti sutuoktinių turto teisinio režimo susiskaidymo (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 43 konstatuojamoji dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerystėjų turtinių pasekmių 42 konstatuojamoji dalis).

3.3. Viešoji tvarka ir viršesnės privalomosios nuostatos

Taikytinos teisės vieningumo principą riboja imperatyvios normos (reglamentų „dvynių“ 30 straipsnis) ir viešoji tvarka (reglamentų „dvynių“ 31 straipsnis), kurios gali nulemti, kad konkreti taikytinos teisės nuostata konkrečiu atveju nebus taikoma. Pagrindinis tokio reguliavimo tikslas – apsaugoti

³⁵ P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 117.

³⁶ Panašus principas įtvirtintas Paveldėjimo reglamente (žr. 23 straipsnio 1 dalį).

pagrindinius teismo vietos teisės principus ir pasiūlyti „bendrąjį koregavimo mechanizmą“³⁷. Nepaisant to, imperatyvių normų ir viešosios tvarkos išlygų taikymas skiriasi.

3.3.1. Viršesnės privalomosios nuostatos

Viršesnės privalomosios nuostatos (angl. *overriding mandatory provisions*) yra nuostatos, kurių laikymąsi valstybė narė laiko itin svarbiu jos viešųjų interesų apsaugai. Privalomosios nuostatos taikomos visais atvejais, kurie patenka į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį (žr. 30 straipsnio 2 dalį)³⁸. Todėl privalomos imperatyvios teismo vietos teisės (*lex fori*) nuostatos taikomos neatsižvelgiant į kitais atvejais pagal šį reglamentą taikytiną teisę³⁹. Atitinkamai pagal reglamentų „dvynių“ kolizines taisykles nustatyta teisė šioje dalyje nėra taikoma.

Kompetentingas teismas turi įvertinti, ar nacionalinė teisės nuostata yra imperatyvaus pobūdžio, ir nuspręsti dėl jos taikymo⁴⁰. Tai sudėtinga užduotis, nes nacionaliniuose teisės aktuose retai kada konkreti nacionalinė nuostata aiškiai įvardijama kaip turinti tokį imperatyvų pobūdį. Be to, ne visos nacionalinės imperatyvaus pobūdžio nuostatos turėtų būti taikomos sprendžiant bylą reglamentų „dvynių“ taikymo kontekste. Tos, kurios nėra susijusios su sutuoktinių turto teisiniu režimu arba su registruotos partnerystės turinėmis pasekmėmis, nėra aktualios sprendžiamai bylai, todėl negali būti taikomos⁴¹. Tokiu atveju atsižvelgiama tik į imperatyvias nacionalinės šeimos teisės ir susijusių sričių nuostatas. Kai kompetentingas teismas nusprendžia taikyti imperatyviosios teisės nuostatas, tai lemia, kad tame pačiame procese paraleliai taikomos dviejų valstybių teisės normos.

³⁷ L. M. van BOCHOVE, „Overriding Mandatory Rules as a Vehicle for Weaker Party Protection in European Private International Law“ (2014) 3 *Erasmus Law Review* 148.

³⁸ Galimybė tarptautinėje privatinėje teisėje taikyti imperatyvias nuostatas kyla iš reglamento „Roma I“. Kita vertus, dalyje reglamentų (nežiūrint į tai, kad jie kaip ir reglamentai „dvyniai“ kyla iš tos pačios tarptautinės privatinės teisės srities), pavyzdžiui, Paveldėjimo reglamente ir reglamente „Roma III“, tokios galimybės nėra numatyta.

³⁹ Be to, reglamente „Roma I“ numatyta taikyti ne tik teismo vietos valstybės teisę, bet ir kitų valstybių imperatyvias nuostatas (žr. 9 straipsnį). Reglamentuose „dvyniuose“ tokia galimybė nenumatyta.

⁴⁰ K. BOGDZEVIČ, „Overriding Mandatory Provisions in Family Law and Names“ (2020) *ELTE Law Journal* 60, pabrėžia reglamentų „dvynių“ nuostatos panašumą į atitinkamą reglamento „Roma I“ nuostatą dėl imperatyvių normų viršenybės. Todėl autorė daro išvadą, kad straipsniai turėtų būti aiškinami panašiai ir kad aiškinant reglamentų „dvynių“ nuostatas dėl imperatyvių privalomų taisyklių, be kita to, turėtų būti remiamasi atitinkama ESTT praktika dėl sutartinių ir nesutartinių santykių.

⁴¹ M. GEBAUER, „Overriding mandatory provisions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 300–301.

Reglamentuose „dvyniuose“ valstybės narės politinė, socialinė ar ekonominė santvarka minima kaip viešojo intereso, kuris gali būti laikomas esminiu ir todėl turi būti saugomas, pavyzdys⁴². Teisės teorijoje pabrėžiama, kad imperatyvios nuostatos saugo tam tikras aiškiai apibrėžtas vertybes. Tai gali būti, pavyzdžiui, „konkrečios normos, kuriomis kas nors leidžiama arba draudžiama“⁴³. Be to, Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 52 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 53 konstatuojamojoje dalyje pateikiamas pavyzdys dėl šeimos būsto apsaugos kaip tokios saugotinos imperatyvaus pobūdžio normos, kuri įeina į „viršesnės privalomosios nuostatos“ sąvoką⁴⁴. Tačiau konstatuojamosiose dalyse pabrėžiama, kad imperatyviųjų teisės normų taikymas turi būti aiškinamas griežtai, kad jos vis dar atitiktų bendrąjį reglamentų „dvynių“ tikslą⁴⁵.

3.3.2. Viešoji politika

Reglamentų „dvynių“ 30 straipsnyje numatyta ne tik tai, kad tam tikros nacionalinės nuostatos taikomos neatsižvelgiant į taikytinos teisės nuostatų turinį, bet papildomai jame leidžiama iš viso atsisakyti taikyti tam tikrą taikytinos teisės nuostatą (31 straipsnis). Taip daroma tuomet, jei tokios nuostatos taikymas (o ne pati nuostata) yra akivaizdžiai nesuderinamas su kompetentingo teismo valstybės viešąja tvarka.

⁴² L. RUGGERI, „Registered partnerships and property consequences“ in M. JOSÉ CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 83–84, teigia, kad tai gali būti ir COVID-19 pandemijos metu priimtos nacionalinės nuostatos dėl kelionių, transporto ar tiekimo sutarčių. Jų tikslas buvo apsaugoti visuomenės sveikatą arba nacionalinę ekonomiką, kurie gali būti traktuojami kaip tie aukštesni tikslai, kuriuos reikia apsaugoti viršesnėmis privalomomis nuostatomis.

⁴³ K. BOGDZEVIČ, „Overriding Mandatory Provisions in Family Law and Names“ (2020) *ELTE Law Journal* 53.

⁴⁴ Tokia privaloma nuostata dėl šeimos būsto apsaugos numatyta, pavyzdžiui, Prancūzijos civiliniame kodekse (215/3 straipsnis), Vokietijos civiliniame kodekse (1568a straipsnis) ir Slovėnijos šeimos kodekse (59 straipsnis). F. DOUGAN, „Nova evropska pravila o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, ter priznavanju in izvrševanju odločb na področju premoženjskih razmerij mezinárodních parov“ in D. MOŽINA (ed.), *Liber Amicorum Ada Polajnar Pavčnik, Razsežností zasebnega prava*, Pravna fakulteta Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2019, p. 243, ir B. NOVAK, *Družinski zakonik z uvodnimi pojasnili*, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 2017, p. 72.

⁴⁵ M. GEBAUER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 298, pabrėžia, kad sąvokos „griežtas aiškinimas“ išaiškinimas yra sudėtingas. Tai neabejotinai lems skirtingą valstybių požiūrį į privalomų nacionalinės teisės nuostatų taikymą.

Kelete kitų Europos privatinės teisės reglamentų įtvirtinta ir taikoma viešosios tvarkos išimtis. Taip yra, pavyzdžiui, Paveldėjimo reglamente (35 straipsnis) ar „Romos I“ ir „Romos III“ reglamentuose bei 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“). Kaip matyti, galimybė užkirsti kelią tam tikros taikytinos užsienio teisės nuostatai (kuri įprastomis aplinkybėmis būtų taikoma) nėra neįprasta tarptautinėje privatinėje teisėje. Nepaisant nuostatų dėl viešosios tvarkos išimčių, kurios yra įtvirtintos, viena vertus, reglamentuose „dvyniuose“ ir, kita vertus, kituose reglamentuose, panašumo, akivaizdu, kad pagal reglamentus „dvynius“ teismo proceso metu gintinos saugomos vertybės skiriasi⁴⁶. Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 53 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 54 konstatuojamojoje dalyje pateikiami svarbūs reikalavimai. Juose nustatyta, kad teismai neturėtų taikyti viešosios tvarkos išlygos, siekdami nepaisyti kitos valstybės teisės, jei tai prieštarautų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijai, ypač jos 21 straipsniui, kuriuo draudžiama bet kokios formos diskriminacija. Tokio pobūdžio reikalavimai-saugikliai neleidžia teismams atsakyti taikyti taikytinos teisės nuostatą, jei toks atsakymas sukurtų sutuoktinių ar partnerių nelygybę dėl asmeninių aplinkybių, t. y. lyties, pilietybės ar religijos⁴⁷. Viešosios tvarkos išimtis taikoma tik išskirtinėmis aplinkybėmis, priešingu atveju platus jos taikymas gali susilpninti kolizinių normų veiksmingumą⁴⁸.

Viešosios tvarkos išimtis leidžia netaikyti užsienio teisės nuostatos, tačiau ji nepateikia sprendimo, kuri nuostata turi būti taikoma vietoj jos. Teisės teorijos diskurse diskutuojama apie dvi situacijas. Pirmoji situacija paprastesnė ir vietoj atsisakytos taikyti užsienio teisės nuostatos nereikia taikyti jokios kitos nuostatos. Tokiu atveju kompetentingas teismas taiko tik visas kitas taikytinos teisės nuostatas. Antrosios, sudėtingesnės, situacijos atveju vietoj nuostatos, kurią atsisakoma taikyti, reikia taikyti kitą teisės nuostatą. Šiuo atveju galimi skirtingi sprendimai. Pirma, spragą galima pašalinti taikant kitą taikytinos teisės (teisės, kuri numatyta kaip taikytina teisė) nuostatą⁴⁹ arba, antra, tokios nuostatos galima paieškoti *lex fori*⁵⁰. Siekiant išvengti kelių teisinių sistemų tai-

⁴⁶ M. GEBAUER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 307.

⁴⁷ P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 129.

⁴⁸ M. GEBAUER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 308.

⁴⁹ M. GEBAUER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 311.

⁵⁰ P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 129.

kymo vienu metu, geresniu laikomas pirmasis sprendimas. Jei įmanoma, sprendimų reikėtų ieškoti taikytinoje teisėje, ir tik tada, kai tai neduoda norimo rezultato, papildomai gali būti taikoma *lex fori*.

3.4. *Renvoi* netaikymas

Reglamentuose „dvyniuose“ numatyta, kad be jokių išimčių *renvoi* negali būti taikomas (žr. 32 straipsnį). Todėl bet kurios valstybės teisės taikymas, nustatytas pagal reglamentų „dvynių“ taisykles, reiškia, kad taikomos toje valstybėje galiojančios teisės normos, išskyrus jos tarptautinės privatinės teisės normas⁵¹. Tokia taisyklė pašalina painiavos pavojų, kai kolizinės normos nukreipinėja nuo vienos valstybės teisės į kitą, o po to viena iš vėlesnių teisės normų nukreipia į teisę, kuri jau buvo nagrinėjama. Toks *renvoi* draudimas yra įprastas Europos tarptautinės privatinės teisės aktuose, pavyzdžiui, jį galima aptikti reglamente „Roma III“, reglamente „Roma II“ ir reglamente „Roma I“. Priešingai, Paveldėjimo reglamente numatytas dalinis *renvoi* (žr. 34 straipsnį).

Teisės teorijoje esama priešaringų nuomonių dėl aprašytos nuostatos poveikio, viena vertus, teisiniam tikrumui ir nuspėjamumui, kita vertus, šalių autonomijai. Vieni mano, kad *renvoi* netaikymas yra suprantamas, kai pora susitarė dėl taikytinos teisės, bet ne kitais atvejais⁵². Kiti teigia, kad *renvoi* netaikymas apsaugo (taip pat ir) poros, kuri nepasirinko taikytinos teisės, lūkesčius⁵³.

4. Susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo

Aiškinant reglamentus „dvynius“ pažodžiui, galima daryti prielaidą, kad visos pirmiau aprašytos taisyklės dėl taikytinos teisės nustatymo taikomos subsidiariai. Taip atsitinka todėl, kad įprastai tikimasi, kad partneriai arba sutuoktiniai sudarys susitarimą, kuriuo pasirinks teisę, taikytiną visiems civilinės teisės aspektams, susijusiems su jų sutuoktinių turto teisiniu režimu arba registruotos partnerystės turтинėmis pasekmėmis.

⁵¹ Be to, taikomos pirmiau aprašytos išimtys, susijusios su imperatyviomis taisyklėmis ir viešąja tvarka.

⁵² P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 132, mano, kad *renvoi* netaikymas yra netikėtumas porai, kuri nesudarė susitarimo dėl teisės pasirinkimo.

⁵³ M. GEBAUER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 315. Taip pat žr. C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 200, kuris įžvelgia neigiamą poveikį poroms, pasirinkusioms taikyti ne valstybės narės arba reglamentuose nedalyvaujančios valstybės narės teisę, kadangi dėl to valstybei gali tekti „taikyti teisę, kuri netaikoma pagal jos pačios kolizines taisykles“.

4.1. Siejamieji veiksniai

Partneriai ir sutuoktiniai, rinkdamiesi taikytiną teisę, turi gana ribotas galimybes ir negali pasirinkti bet kurios valstybės teisės⁵⁴: vietoj to jie gali pasirinkti vieno iš jų arba abiejų įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę⁵⁵ arba vieno iš jų pilietybės valstybės⁵⁶ teisę (reglamentų „dvynių“ 22 straipsnis). Abu siejamieji veiksniai yra susieti su susitarimo sudarymo momentu.

Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo siejamųjų veiksmų, iš kurių sutuoktiniai gali rinktis, tipas yra panašus į tą, kuris yra numatytas kaip taikytinas, kai sutuoktiniai nėra sudarę susitarimo. Vis dėlto tų siejamųjų veiksmų, iš kurių sutuoktiniai gali rinktis sudarydami specialų susitarimą dėl teisės pasirinkimo, sąrašas yra pastebimai platesnis, palyginti su įvardintu 26 straipsnyje. Pagal pastarąjį galima taikyti tik abiejų sutuoktinių gyvenamosios vietos arba pilietybės teisę, o pagal 22 straipsnį jie gali susitarti net ir dėl vieno iš sutuoktinių gyvenamosios vietos arba pilietybės valstybės teisės taikymo. Taigi siejamųjų veiksmų rinkinys sudarant sutartį padvigubėja ir sutuoktiniai turi platesnį pasirinkimo galimybių sąrašą.

Registruoti partneriai taip pat turi daugiau galimybių patys pasirinkti teisę, palyginti su bendra situacija, kai teisė nustatoma atsižvelgiant į Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių kolizines normas. Kaip antai Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 26 straipsnyje nėra numatomi pilietybės ir gyvenamosios vietos siejamieji veiksniai. Priežastis tokia pati, kuri paaiškina, dėl ko Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas trečias siejamasis veiksnys: egzistuoja rizika, kad gali atsitikti taip, kad nei partnerių įprastinės gyvenamosios vietos valstybė, nei jų pilietybės valstybė gali neturėti teisiškai nustatyto registruotos partnerystės instituto ir nereglamentuoti iš jo kylančių teisinių

⁵⁴ Palyginti, pavyzdžiui, su šalių autonomija tarptautinėje sutarčių teisėje, t. y. reglamente „Roma I“.

⁵⁵ Daugiau apie terminą „įprastinė gyvenamoji vieta“ žr. pirmiau.

⁵⁶ Daugiau apie susitarimą dėl vienos ar abiejų šalių pilietybės valstybės taikytinos teisės pasirinkimo žr. N. POGORELČNIK VOGRINC, „Applicable law in matrimonial property regime disputes“ (2019) 40 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1088–1089.

⁵⁷ Kyla klausimas, ar pasirinkta teisė turėtų užtikrinti turtines pasekmes registruotoms partnerystėms, ar pakanka, kad būtų pripažintas tik registruotos partnerystės institutas *per se*. Plačiau apie tai žr. C. RUDOLF, „European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties“ (2019) 11 *Lexonomica* 138–139.

pasekmių⁵⁷. Taigi, tokioje situacijoje į pagalbą ateina Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, kuris numato papildomą siejamąjį veiksny: partneriai arba būsimieji partneriai gali susitarti nurodyti taikytiną valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisę (palyginti su to paties reglamento 26 straipsniu). Tai yra saugiklis, užtikrinantis, kad partneriai, sudarydami susitarimą dėl taikytinos teisės, visada turėtų bent vieną įgyvendinamą pasirinkimą. Kartu tai yra patikimas siejamasis veiksnys, kuris nepriklauso nuo galimų vėlesnių partnerių gyvenimo pokyčių⁵⁸.

Ta apimtimi, kuria reglamentų „dvynių“ 22 ir 26 straipsniuose nurodyti siejamieji veiksniai sutampa, galima manyti, kad susitarimas dėl teisės pasirinkimo nereikalingas. Sutuoctiniai gali pasirinkti valstybės, kurioje yra bendra sutuoctinių įprastinė gyvenamoji vieta, teisę arba valstybės, kurios piliečiai yra sutuoctiniai, teisę. Jeigu sutarties sudarymo metu jie vis dar gyvena toje pačioje valstybėje arba tuo atveju, kai pirmasis siejamasis veiksnys netaikomas, ir jie turi tą pačią pilietybę kaip ir santuokos sudarymo metu, sutuoctiniai gali pasirinkti tą pačią teisę, kuri būtų taikoma bet kuriuo atveju, nesant specialaus jų susitarimo, t. y. taikant Reglamento dėl sutuoctinių turto teisinio režimo kolizines normas. Tokia pati situacija yra ir tada, kai partneriai susitaria dėl valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisės taikymo, kuri šiaip ar taip būtų taikoma ir nesant specialaus susitarimo. Vis dėlto susitarimo sudarymas turi pranašumą, nes suteikia šalims patikimumo ir saugumo jausmą. Be to, jis turi ir kitą pasekmę: jeigu yra sudarytas susitarimas dėl teisės pasirinkimo, galimybė taikyti reglamento taikymą ribojančias išlygas (angl. *escape clauses*) panaikinama.

Sutuoktiniai ir partneriai gali sudaryti susitarimą dėl teisės pasirinkimo santuokos ar registruotos partnerystės metu, prieš įregistruojant santuoką ar registruotą partnerystę arba net prieš pat santuokos nutraukimą (nepriklausomai ar siekiama skyrybų, gyvenimo skyrium (separacijos), santuokos anuliavimo ar pripažinimo negaliojančia). Tikėtina, kad tuo pačiu metu pora susitars dėl kompetentingo teismo pasirinkimo⁵⁹ ir sutuoctinių ir (arba) partnerių turto teisinio režimo⁶⁰.

⁵⁸ C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 207–208.

⁵⁹ Žr. šios knygos 4 skyrių.

⁶⁰ Jei jie taip pat nepasirenka turto teisinio režimo, taikomas pasirinktoje nacionalinėje teisėje numatytas sutuoctinių turto teisinis režimas. E. A. OPREA, „Party autonomy and the law applicable to the matrimonial property regimes in Europe“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 590. Tas pats P. LAGARDE, „Applicable Law: Articles 20-35“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 100.

4.2. Formalūs reikalavimai

Reglamentuose „dvyniuose“ nustatytos vienodos nuostatos dėl formalių sąlygų, kurios turi būti išpildytos, kad susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo galiotų. Poros susitarimas turi būti sudarytas raštu (ranka arba atspausdintas), abiejų pasirašytas bei jame turi būti pažymėta data (23 straipsnis). Reglamentuose „dvyniuose“ taip pat atsispindi dabartinės tendencijos, susijusios su elektroniniais ryšiais: juose nustatyta, kad bet kuris elektroninėmis priemonėmis perduotas pranešimas, kuriuo ilgam laikui užfiksuojamas susitarimas, laikomas lygiaverčiu rašytiniam susitarimui. Vis dėlto įprastinės elektroninio pranešimo (el. pašto) formos nepakanka, būtini abiejų šalių saugūs elektroniniai parašai⁶¹. Šie reikalavimai yra panašūs į kituose ES tarptautinės privatinės teisės reglamentuose išdėstytus reikalavimus (žr., pvz., reglamento „Roma III“ 7 straipsnį). Šių formalių sąlygų išpildymas užtikrina, kad sutuoktiniai ir partneriai suvoktų susitarimo rimtumą ir jo pasekmes (reglamentų „dvynių“ 47 konstatuojamoji dalis). Aprašyti reikalavimai yra tokie patys, kokie nustatyti reglamentuose „dvyniuose“ susitarimui dėl teisingumo ir susitarimui dėl sutuoktinių ir (arba) partnerių turto teisinio režimo⁶². Taigi šalys gali susitarti dėl visų trijų klausimų kartu viename dokumente. Nepaisant to, reikia laikytis papildomų nacionalinių reikalavimų, jei tokių yra.

Kad susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo galiotų, reglamentuose „dvyniuose“ reikalaujama, kad būtų laikomasi valstybės narės, kurioje yra abiejų sutuoktinių ar partnerių įprastinė gyvenamoji vieta sudarant tokį susitarimą, teisinių reikalavimų. Tai pagrįstas reikalavimas, nes šalys paprastai ieško informacijos apie reikiamą susitarimo formą būtent savo gyvenamojoje vietoje⁶³. Jeigu jų įprastinė gyvenamoji vieta yra skirtingose valstybėse narėse ir tų valstybių įstatymai nustato skirtingus formos reikalavimus, susitarimas turi atitikti bet kurios iš tų šalių įstatymų reikala-

⁶¹ C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 216, pabrėžia, kad elektroninė forma pakeičia rašytinę sutarties formą, bet ne reikalavimą, kad ji būtų pažymėta data ir pasirašyta. Pastarąjį reikalavimą galima įvykdyti tik kvalifikuotu elektroniniu parašu, kaip nustatyta 2014 m. liepos 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje ir kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB. Tokios elektroninės formos sutarties pabaigoje atspausdintų šalių vardų ir pavardžių nepakanka.

⁶² Dėl atitinkamų nacionalinės teisės reikalavimų, taikomų susitarimui dėl sutuoktinių ir (arba) partnerių turto teisinio režimo, žr. reglamentų „dvynių“ 25 straipsnį.

⁶³ R. SCHULZ, „Choice of law in relation to matrimonial property in the 21st Century“ (2019) 15 *Journal of Private International Law* 27.

vimus. Jeigu tik vienos iš šalių įprastinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, taikomi jos nacionaliniai reikalavimai, susiję su sutuoktinių ir (arba) partnerių susitarimais dėl turto. Reglamentuose „dvyniuose“ nėra nustatytų specialių taisyklių tiems atvejams, kai nė vienas iš partnerių neturi įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje. Galima daryti išvadą, kad minėtoje situacijoje taikytini tik reglamentų „dvynių“ reikalavimai⁶⁴.

Pageidautina laikytis galimai griežtesnių (palyginti su reglamentuose „dvyniuose“ įtvirtintaisiais) įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės nacionalinių reikalavimų. Tipiškas pavyzdys – reikalavimas, kad susitarimas dėl teisės pasirinkimo turi būti sudarytas notarine forma. Sudarydamos tokį susitarimą šalys turi išsiaiškinti, kuri nacionalinė teisė yra taikytina susitarimo formai ir kokius formalius reikalavimus jos turi įvykdyti. Ši teisė gali skirtis nuo teisės, kurią pora susitarė taikyti sutuoktinių turtui arba registruotos partnerystės turtui: tokia situacija susiklosto, kai šalys susitaria dėl teisės, kuri skiriasi nuo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisės.

Jei susitarimas dėl teisės pasirinkimo neatitinka formalių reglamentų „dvynių“ arba nacionalinės teisės aktų reikalavimų, toks susitarimas negalioja. Tada kompetentingas teismas, sprenddamas dėl taikytinos teisės, vadovaujasi atitinkamo reglamento „dvynių“ 26 straipsniu. Autorės nuomone, griežtos taisyklės dėl formalių reikalavimų susitarimui dėl teisės pasirinkimo rodo, kad pritarimas tokiam susitarimui pagal nutylėjimą yra neįmanomas⁶⁵.

4.3. Sutikimas ir turinio galiojimas

Reglamentuose „dvyniuose“ yra nuostata dėl susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo turinio galiojimo (reglamentų „dvynių“ 24 straipsnis)⁶⁶. Šios nuostatos, kaip ir formalių reikalavimų galu-

⁶⁴ Žr. E. A. OPREA, „Party autonomy and the law applicable to the matrimonial property regimes in Europe“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 591–592. Ji abejoja, ar toks reguliavimas yra tinkamas.

⁶⁵ Dėl priešingos nuomonės žr. C. RUDOLF, „Kolizijske norme Uredbe Sveta (ES) 2016/1104 za premoženjskopravne posledice registriranih partnerskih skupnosti“ in D. MOŽINA (ed.), *Liber Amicorum Ada Polajnar Pavčnik, Razsežnosti zasebne prava*, Pravna fakulteta Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2019, p. 276. Panašiai mano ir C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 201, kad iš reglamentų „dvynių“ nėra aišku, ar šalių valia turi būti aiškiai išreikšta.

⁶⁶ Šiame kontekste būtina pabrėžti, kad reglamentai „dvyniai“ netaikomi, *inter alia*, sutuoktinių ir partnerių veiksmui nustatyti (abiejų reglamentų 1 straipsnio 2 dalies a punktas).

tinis tikslas – siekti, kad būtų užtikrinamas informuotas šalių pasirinkimas ir kartu didesnis teisinis tikrumas. Nors reglamentai „dvyniai“ nustato nedaug formalių reikalavimų susitarimams dėl teisės pasirinkimo (žr. 23 straipsnio a punktą), tačiau į turinio galiojimą jie žvelgia visiškai kitaip. Reglamentai patys išsamiai nustato reikalavimus, kurių būtina laikytis sudarant susitarimą dėl taikytinos teisės pasirinkimo, suponuojant, kad nereikia laikytis jokių atitinkamų nacionalinės teisės reikalavimų (žr. abiejų reglamentų 23 ir 24 straipsnius). Susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo buvimas ir galiojimas nustatomas pagal tą teisę, kuri jį būtų reglamentavusi, jei susitarimas galiojotų. Kai kuriems kritikams kelia nuostabą, kaip susitarimas gali būti vertinamas pagal pasirinktą teisę, jei dar neįrodyta, kad pasirinkimas galioja⁶⁷. Vis dėlto tokia nuostata nėra visiškai nauja, anksčiau ji jau buvo taikyta kituose ES dokumentuose⁶⁸. Be to, partneriams ir sutuoktiniams lengva taikyti šią taisyklę⁶⁹, kadangi ji suteikia tikrumo ir stabilumo.

Įšimtis numatyta tais atvejais, kai sutuoktinis arba partneris nori įrodyti, kad jis nedavė sutikimo parinktai teisei. Tokiu atveju jis arba ji gali remtis valstybės, kurioje kreipimosi į teismą momentu yra jo įprastinė gyvenamoji vieta, teise⁷⁰. Tai įmanoma, jei iš aplinkybių paaiškėja, kad nustatyti jo elgesio pasekmes pagal parinktą nurodytą teisę būtų nepagrįsta. Ši nuostata atlieka esminį vaidmenį reglamentuojant, kada šalys gali sudaryti susitarimą konkludentiniais veiksmais, bei suteikia aiškumo tokiais atvejais, kada viena iš šalių nesutiko (t. y. neatsakė į kitos šalies pasiūlymą), tačiau jo ar jos veiksmas buvo laikomas pritarimu⁷¹. Kadangi reglamentuose „dvyniuose“

---

⁶⁷ L. RADEMACHER, „Changing the past: retroactive choice of law and the protection of third parties in the European regulations on patrimonial consequences of marriages and registered partnerships“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 18; C. GRIECO, „The role of party autonomy under regulations on matrimonial property regimes and property consequences of registered partnerships. Some remarks on the coordination between the legal regime established by the new regulations and other relevant instruments of European private international law“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 475.

⁶⁸ Žr., pavyzdžiui, Paveldėjimo reglamentą, reglamentą „Roma I“ ir reglamentą „Roma III“.

⁶⁹ E. A. OPREA, „Party autonomy and the law applicable to the matrimonial property regimes in Europe“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 590.

⁷⁰ Dėl tokios taisyklės kritikos žr. N. POGORELČNIK VOGRINC, in 40 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1092.

⁷¹ C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 230, primena, kad „jei šalies sutikimas buvo pateiktas suklydus ar neteisingai pateikus informaciją arba jei tos šalies sutikimas yra išgautas naudojant prievartą ar netinkamą įtaką, tuomet bus galima pasinaudoti teisių gynimo priemone pagal *lex causae* vadovaujantis 24 straipsnio 1 dalimi“.

reikalaujama aiškiai išreikštos valios⁷², šaliai bus sunku įrodyti, kad jos aiškiai išreikšta valia dėl taikytinos teisės nėra jos sutikimas⁷³. Reglamentuose „dvyniuose“ numatyta, kad tokiu atveju šalis gali remtis valstybės, kurioje kreipimosi į teismą momentu yra jo įprastinė gyvenamoji vieta, teise. Įdomu tai, kad tokioje situacijoje įprastinės gyvenamosios vietos siejamasis veiksnys yra susietas su teismo proceso pradžios momentu, o ne su susitarimo sudarymo momentu, kaip yra daugeliu kitų atvejų⁷⁴. Tokio reguliavimo priežastis – egzistuojantis neaiškumas ir dviprasmiškumas dėl sutarties sudarymo momento, kai kyla ginčas, ar šalys apskritai ją sudarė. Vis dėlto jokia šalis negali būti tikra, kad tikrai galės taikyti savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teisę, kadangi tai sprendžia kompetentingas teismas, kuris svarsto, ar būtų teisinga šalies elgesio pasekmes nustatyti pagal pasirinktą teisę. Reglamentuose nepateikiama jokių papildomų nurodymų dėl tokio pobūdžio aplinkybių, todėl skirtinga valstybė narė jas gali aiškinti skirtingai.

4.4. Susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo pakeitimas

Kaip minėta, sutuoktiniai ar partneriai savo susitarimą dėl teisės pasirinkimo pirmą kartą gali sudaryti bet kuriuo santuokos ar partnerystės metu arba net prieš pat jos pabaigą – analogiškai bet kurį ankstesnį susitarimą jie gali sėkmingai pakeisti. Vėlesnis pakeitimas arba naujo susitarimo sudarymas neabejotinai reiškia, kad bus taikoma kitokia teisė nei ta, kuri nustatyta remiantis kolizinėmis normomis (t. y. reglamentų „dvynių“ 26 straipsniu) arba kuri kyla iš ankstesnio susitarimo. Tokia „nauja“ teisė taikoma nuo (naujo) susitarimo sudarymo.

Reglamentų „dvynių“ 22 straipsniuose vienodai nustatoma, kad taikytinos teisės pakeitimas paprastai turi perspektyvinį poveikį (taikoma nuo susitarimo sudarymo). Tokia taisyklė siekiama išlaikyti teisinį tikrumą ir nuspėjamumą, tačiau ji taip pat sukelia rimtų neigiamų pasekmių.

---

⁷² Kaip aprašyta pirmiau, esama įvairių nuomonių. C. RUDOLF, „European Property Regimes Regulations – Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties“ (2019) 11 *Lexonomica* 140, laikosi nuomonės, kad būtent reglamento „dvynių“ 24 straipsnio 2 dalis yra priežastis, leidžianti daryti prielaidą, kad numanomas teisės pasirinkimas yra leistinas. Nors ji pripažįsta (taip pat cituodama kitus teisės teoretikus), kad numanomo taikytinos teisės pasirinkimo kriterijų nėra, tačiau tolesnius išaiškinimus turi pateikti ESTT. Vis dėlto galima daryti ir priešingą prielaidą: kadangi reglamentuose „dvyniuose“ neminimas numanomas susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo, tokios galimybės nėra.

⁷³ Žr. C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 230.

⁷⁴ C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 230.

Ex nunc susitarimo dėl teisės pasirinkimo taikymas neišvengiamai reiškia, kad klausimams, susijusiems su sutuoktinių turto teisiniu režimu arba vienos poros registruotos partnerystės turтинėmis pasekmėmis, taikomos dviejų skirtingų valstybių teisės normos. Dėl to pora gali patirti painiavą dėl savo teisinės padėties, o teismas – susidurti su sunkumais priimdamas sprendimą teismo proceso metu.

Vis dėlto sutuoktiniai ir partneriai turi didesnę autonomiją keisdami susitarimą ir gali išvengti perspektyvinio taikymo tuo atveju, jei tai yra jų tikrasis ketinimas⁷⁵. Pagal reglamentus „dvynius“, pora gali aiškiai susitarti dėl susitarimo taikymo atgaline tvarka. Taip pašalinamas poreikis taikyti dviejų (ar net daugiau) teisinių sistemų normas. Kita vertus, ir šis sprendimas gali turėti reikšmingų neigiamų pasekmių, kadangi gali neigiamai paveikti trečiųjų asmenų, besiremiančių egzistuojančio susitarimo turiniu, teises arba kolizinių normų taikymą, koks yra numatytas reglamentuose „dvyniuose“. Neigiamoms pasekmėms sušvelninti reglamentuose „dvyniuose“ buvo aiškiai numatyti saugikliai: juose reikalaujama, kad naujo susitarimo dėl teisės pasirinkimo taikymas atgaline tvarka nedarytų neigiamo poveikio iš tos teisės kylančioms trečiųjų asmenų teisėms (reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio 3 dalis). Reglamentuose „dvyniuose“⁷⁶ nėra jokių papildomų nuostatų, paaiškinančių, kaip konkrečiai spręsti tokias komplikuotas situacijas. Vienas iš sprendimų galėtų būti abiejų valstybių teisių taikymas vienu metu, kad pirmos valstybės (kurios teisė buvo taikoma iki susitarimo pakeitimo) teisės normos būtų taikomos tik trečiojo asmens įgytų teisių atžvilgiu⁷⁷. Viena vertus, taip užtikrinamas poros noro taikyti vėliau sutartą teisę visam jų teisiniam santykiui įgyvendinimas. Kita vertus, toks sprendimas apsaugo trečiųjų asmenų, besiremiančių anksčiau taikytos teisės taikymu, teises. Nors teoriškai tokį sprendimą lengva pasiūlyti, tačiau daug sunkiau yra įgyvendinti jį praktikoje, o teismams tenka ypač sudėtinga užduotis besisten-giant patenkinti visus interesus.

⁷⁵ A. LIMANTE, N. POGORELČNIK VOGRINC, „Party autonomy in the context of jurisdiction and choice of law rules of matrimonial property regulation“ (2020) 13 *Baltic Journal of Law & Politics*, 147 ir kt.

⁷⁶ Be to, *ex tunc* poveikis gali turėti neigiamą poveikį ankstesniems sutuoktinių ir partnerių tarpusavio sandoriams. Nors į pasiūlymą dėl reglamentų „dvynių“ buvo įtraukta nuostata, užkertanti kelią tokioms pasekmėms, dabartiniame reglamentų tekste jos nebeliko. Daugiau apie tai žr. C. KOHLER, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 209–210.

⁷⁷ L. RADEMACHER, „Changing the past: retroactive choice of law and the protection of third parties in the European regulations on patrimonial consequences of marriages and registered partnerships“ (2018) 10 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 16.

4.5. Poveikis tretiesiems asmenims

Reglamentuose „dvyniuose“ aiškiai reikalaujama, kad susitarimo dėl teisės pasirinkimo taikymas atgaline tvarka nedarytų neigiamo poveikio trečiųjų šalių teisėms. Minėtas trečiųjų asmenų apsaugos instrumentas nėra vienintelis. Kaip numatyta abiejų reglamentų 28 straipsnyje, sutuoktinis ar partneris negali remtis teise, kuri taikytina sutuoktinių turto teisiniam režimui, trečiojo asmens atžvilgiu kilus ginčui tarp trečiojo asmens ir kurio nors iš sutuoktinių arba abiejų sutuoktinių, išskyrus atvejus, kai trečiasis asmuo žinojo arba, laikydamasis deramo rūpestingumo kriterijų, turėjo žinoti apie tą teisę. Tai taikoma bet kuriai taikytinai teisei, neatsižvelgiant į tai, ar ji nustatoma remiantis reglamentų „dvynių“ kolizinėmis normomis, ar pora dėl jos susitarė. Taigi 28 straipsniuose nustatoma vadinamoji negatyvioji kolizinė norma⁷⁸. Dėl to gali susiklostyti taip, kad įprastai poros santykiams taikoma teisė tam tikriems sutuoktinio arba partnerio ir trečiojo asmens santykiams netaikoma.

Reglamentuose „dvyniuose“ aiškiai nustatyta, kokioms aplinkybėms esant laikoma, kad trečioji šalis žino apie sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytiną teisę. Šias aplinkybes galime suskirstyti į dvi grupes. Pirmoji aplinkybių grupė susijusi su pačia teise ir jos santykiu su konkrečiu teisiniu sandorio aplinkybėmis. Turima omenyje: valstybės, kurios teisė yra taikytina vieno iš sutuoktinių ir trečiojo asmens sandoriui, teisė; valstybės, kurioje yra sandorį sudariusio sutuoktinio ir trečiojo asmens įprastinė gyvenamoji vieta, teisė arba tais atvejais, kai tai susiję su nekilnojamoju turtu, – valstybės, kurioje yra tas turtas, teisė. Preziumuojama, kad nacionalinė teisė trečiajam asmeniui yra tokia akivaizdi, kad jos taikymas yra pateisinamas ir specialios apsaugos poreikio nekyla. Antroji aplinkybių grupė susijusi su sutuoktinių turto teisinio režimo atskleidimu ar registravimu arba registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis. Laikoma, kad trečiasis asmuo žino apie taikytiną teisę, jeigu kuris nors iš sutuoktinių įvykdė taikytinus reikalavimus dėl sutuoktinių turto teisinio režimo pavišimo arba registravimo, kurie nustatyti atitinkamos valstybės teisėje, t. y. valstybės, kurios teisė yra taikytina vieno iš sutuoktinių ir trečiojo asmens sandoriui, teisėje; valstybės, kurioje yra sandorį sudariusio sutuoktinio ir trečiojo asmens įprastinė gyvenamoji vieta, teisėje arba tais atvejais, kai tai susiję su nekilnojamoju turtu, – valstybės, kurioje yra tas turtas, teisėje. Prielaida, kad trečiasis asmuo žino, kokia teisė taikoma, jei pora atskleidė arba įregistravo susitarimą, yra abejotina: jeigu atitinkamos valstybės teisė įpareigoja porą tik užregis-

⁷⁸ J. M. CARRUTHERS, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 9 išnašą, p. 277.

truoti susitarimą, bet ne viešai atskleisti jo turinį, trečiasis asmuo gali žinoti tik apie susitarimo dėl teisės pasirinkimo egzistavimo faktą, bet nežinos jo turinio. Be to, lieka atviras klausimas, ar egzistuoja teisinis pagrindas, leidžiantis trečiajam asmeniui reikalauti, kad pora atskleistų konkretų savo susitarimo turinį.

Neaišku, nuo kurio momento trečiasis asmuo turi žinoti apie taikytiną teisę. Galima daryti išvadą, kad atitinkamas momentas yra teisinio sandorio sudarymo momentas⁷⁹. Be to, labai svarbu žinoti, ar trečiasis asmuo turi žinoti, kurios valstybės teisė taikoma tam tikram santykiui, ar jis taip pat turi žinoti atitinkamų taikytinos teisės nuostatų turinį⁸⁰. Pirmasis variantas yra labiau tikėtinas. Tuo tarpu tikėtis, kad sutuoktinis ar partneris, o juo labiau trečiasis asmuo žinotų atitinkamų taikytinos teisės nuostatų turinį, yra nerealu.

Taisyklė dėl poveikio trečiosioms šalims labai palengvina jų teisinę padėtį. Sudarydamas teisinį sandorį su asmeniu, kuris yra susituokęs arba gyvena registruotoje partnerystėje, trečiasis asmuo neturi gaišti pinigų ar laiko, kad išsiaiškintų dėl atitinkamos taikytinos teisės. Jeigu jis šios nežino ne dėl savo kaltės, tokia teisė konkrečiam teisiniam santykiui negali būti taikoma.

5. Atvejo analizė

Sprendama, kaip įforminti savo santykius, pora atsižvelgia į skirtingas aplinkybes ir asmeninius pageidavimus. Viena vertus, santuokos institutas turi senas tradicijas, todėl vyrauja bendras įsitikinimas, kad santuoka, palyginti su registruota partneryste, yra tvirtesnė santykių įforminimo forma. Kita vertus, jauni žmonės dažnai yra labiau linkę pasinerti į naujus dalykus, todėl kartais teikia pirmenybę partnerystės įregistravimui, o ne santuokai. Be to, poros apsisprendimui didelę reikšmę turi konkrečioje valstybėje siūlomos teisinės galimybės (t. y. ar tos pačios lyties pora gali susituokti, ar priešingos lyties pora gali įregistruoti partnerystę).

Tokioje situacijoje pora paprastai neapsvarsto, kad jų sprendimas dėl pasirinktos santykių įforminimo formos turės įtakos daugeliui jų gyvenimo aspektų. Be kita ko, jis turės įtakos priemonėms, kurios bus naudojamos sprendžiant dėl jurisdikcijos ir kolizinių normų jų turiniams santykiams nutrūkus.

⁷⁹ J. M. CARRUTHERS, in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 10 išnašą, p. 278.

⁸⁰ *Ibid.*

Kaip pavyzdį paimekime Portugalijos ir Belgijos piliečių porą, kuri susipažino ir įsimylėjo per studentų mainus Nyderlanduose.

1 scenarijus

Pirmuoju atveju jie susituokia Nyderlanduose ir persikelia į Slovėniją, nes vienas iš jų ten gavo darbo pasiūlymą. Slovėnijoje jie gyvena kelerius metus ir nusiperka namą Liublianoje ir butą Pirane (arba butą Kroatijoje). Po kelerių metų jie išsiskiria neišsprendę turtinių klausimų. Kiekvienas iš jų grįžta į savo gimtąją šalį: vienas – į Portugaliją, kitas – į Belgiją. Vienas iš buvusių sutuoktinių nori pradėti teisminę procedūrą dėl jų turto režimo.

Jurisdikcija

Pirmasis klausimas – kurios valstybės teismas turi jurisdikciją. Atkreiptinas dėmesys, kad nėra susijusios teisminės procedūros dėl paveldėjimo (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 4 straipsnis) ar dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnis), o buvę sutuoktiniai nėra sudarę susitarimo dėl šių bylų jurisdikcijos. Darytina išvada, kad jurisdikcija nustatoma pagal bendrąsias taisykles, nustatytas Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnyje.

Pirmasis Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnio siejamasis veiksnys yra valstybė, kurios teritorijoje sutuoktiniai turi įprastinę gyvenamąją vietą tuo metu, kai kreipiamasi į teismą. Šiuo konkrečiu atveju negalime juo pasinaudoti, nes teismo proceso pradžioje buvusių sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta nėra toje pačioje valstybėje narėje (nes jie grįžo į savo gimtąsias valstybes).

Antrasis Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnio siejamasis veiksnys yra valstybė, kurios teritorijoje sutuoktiniai paskutinį kartą nuolat gyveno, jei vienas iš sutuoktinių ten tebegyvena bylos iškėlimo teisme metu. Šiuo siejamuoju veiksniu taip pat negalime remtis, nes nė vienas iš buvusių sutuoktinių iki šiol negyvena Slovėnijoje, kurioje buvo jų kaip poros paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta.

Trečiasis Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 6 straipsnio siejamasis veiksnys yra valstybė, kurios teritorijoje yra atsakovo įprastinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai teisme iškeliami byla. Atsižvelgiant į tai, kas yra atsakovas, Belgijos arba Portugalijos teismai turi tarptautinę jurisdikciją priimti sprendimą dėl namo ir buto, nepaisant jų buvimo vietos.

Taikytina teisė

Sutuoktiniai nesudarė susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Todėl taikytina teisė nustatoma pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnį.

Pirmasis siejamasis veiksnys yra pirmoji bendra sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo. Kadangi po santuokos sudarymo sutuoktiniai persikėlė gyventi į Slovėniją, taikytina Slovėnijos teisė.

Taikytina teisė nustatoma pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio taisyklę, nesvarbu, kuris teismas turi tarptautinę jurisdikciją. Tai reiškia, kad tiek Belgijos, tiek Portugalijos teismai turi taikyti tą patį siejamąjį veiksnių. Jie abu taiko valstybės, kurioje yra sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo, t. y. Slovėnijos, teisę.

2 scenarijus

Antruoju atveju ta pati Portugalijos ir Belgijos pora nusprendžia įregistruoti partnerystę, o ne susituokti. Jie įregistruoja savo partnerystę Nyderlanduose ir iš karto po registracijos persikelia į Slovėniją darbo reikalais. Ten jie gyvena porą metų. Slovėnijoje jie nusiperka namą ir butą (arba butą Kroatijoje). Po kelerių metų jie nutraukia partnerystę ir grįžta į savo gimtąsias valstybes. Vienas iš jų nori pradėti teisminį procesą dėl partnerių turto.

Kadangi pora įregistravo partnerystę, jiems taikomas Reglamentas dėl registruotų partnerių turtinių pasekmių.

Jurisdikcija

Nėra teismo proceso dėl paveldėjimo (Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 4 straipsnis) arba teismo proceso dėl partnerystės nutraukimo ar panaikinimo (Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 5 straipsnis). Taip pat nėra registruotų partnerių susitarimo dėl tarptautinės jurisdikcijos. Todėl tarptautinė jurisdikcija nustatoma pagal bendrąjį Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 6 straipsnį. Jame numatyti keturi siejamieji veiksniai (6 straipsnio 1 dalies a–d punktai), kurie yra tokie patys kaip ir santuokos atveju, ir, kaip paaiškinta pirmiau, nustatome, kad egzistuoja valstybės, kurios teritorijoje yra atsakovo įprastinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai teisme iškeliami byla, siejamasis veiksnys. Belgijos arba Portugalijos teismai, kaip ir pirmajame aprašytame scenarijuje (kai pora susituokusi), turi tarptautinę jurisdikciją.

Taikytina teisė

Siekiant nustatyti taikytiną teisę, taikomas Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 26 straipsnis. Susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo nėra. Todėl registruotos partnerystės turtinėms pasekmėms taikytina teisė būtų valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisė. Konkrečiu atveju taikytina teisė yra Nyderlandų teisė. Todėl Belgijos ar Portugalijos teismai turės taikyti skirtingų užsienio valstybių teisę atsižvelgdami į tai, ar pora susituokė, ar įregistravo partnerystę.

Komentaras

Kilus ginčui dėl poros turto (jurisdikcijos ir taikytinos teisės klausimų), rezultatas labai skiriasi priklausomai nuo to, ar pora susituokė, ar įregistravo partnerystę. Todėl poros, nusprendusios žengti kitą žingsnį savo santykiuose, turi mąstyti plačiau ir atsižvelgti į platesnes savo sprendimo pasekmes. Galbūt tai ne visai romantiška veiksmų logika, bet užtat labai praktiška ilgalaikėje perspektyvoje.

Sprendimų pripažinimas, vykdytinumas ir vykdymas pagal reglamentus „dvynius“

Jerca Kramberger Škerl*

1. Įvadas

Pirmą kartą apie ES planą sudaryti sąlygas laisvam sprendimų judėjimui jos teritorijoje užsimenama 1999 m. spalio mėn. Tampereje vykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadose¹, kuriose teismo sprendimų ir kitų teisminių institucijų sprendimų abipusio pripažinimo principas buvo patvirtintas kaip teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose pagrindas, o Taryba ir Komisija pakviestos parengti šio principo įgyvendinimo priemonių programą. Atitinkamai 2001 m. priemonių programos projekte² nuskambėjo raginimai imtis veiksmų būtent šeimos teisės srityse, kurių nereglementavo tuo metu galiojantys dokumentai. Pažangos šioje srityje poreikis buvo dar kartą pabrėžtas Hagos programoje³ ir vėliau patikslintas Stokholmo programoje, priimtoje 2009 m. gruodžio mėn. įvykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime⁴. Pastarojoje nurodyta, kad ateityje pasirodysiančiose taisyklėse turi būti atsižvelgiama į „valstybių narių teisinės sistemas, įskaitant viešąją tvarką (*ordre public*), ir šios srities nacionalines tradicijas“.

Po šių planų ir programų buvo imtasi teisėkūros veiksmų ir priimta keletas reglamentų, kuriais gerokai išplėstas ES taisyklių dėl sprendimų pripažinimo ir vykdymo šeimos teisės srityje

---

* Jerca Kramberger Škerl, tarptautinės privatinės teisės, civilinio proceso ir prancūzų teisinės kalbos docentė, Liublianos universiteto Teisės fakulteto prodekanė, Slovėnija.

¹ Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#c> [žiūrėta 2021-07-06].

² Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters [2001], OJ C12.

³ The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security and Justice in The European Union [2005], OJ C53.

⁴ The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting citizens [2010], OJ C115.

suvienodinimas. Reglamentas „Briuselis II bis“⁵, Išlaikymo reglamentas⁶ ir Paveldėjimo reglamentas⁷ taikomi visos ES teritorijoje, o naujausias Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo⁸ ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių⁹ (toliau abu reglamentai kartu vadinami reglamentais „dvyniais“) šiuo metu taikomi nors ir ne visose, bet daugumoje ES valstybių narių. Kaip ir prieš tai priimtas reglamentas „Roma III“ (kuris, beje, sprendimų pripažinimo ir vykdymo nereguliuoja)¹⁰, reglamentai „dvyniai“ buvo priimti būtent remiantis tvirtesnio bendradarbiavimo galimybe¹¹, atsižvelgiant į tai, kad „vienbalsiškumas dėl pasiūlymų dėl reglamentų dėl sutuoktinių turtinių teisinių režimų ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių priėmimui negali būti pasiektas ir todėl šios srities bendradarbiavimo tikslai per pagrįstą laiką Sąjungos bendrai negali būti pasiekti“¹². Aštuoniolika valstybių narių prisijungė prie tvirtesnio bendradarbiavimo šių reglamentų ribose¹³.

---

⁵ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2003/2201 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 2000/1347 [2003], OL L338.

⁶ 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje [2009], OL L7.

⁷ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo [2012], OL L201.

⁸ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016], OL L183/1.

⁹ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje [2016], OL L183/1.

¹⁰ 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje [2010], OL L 343.

¹¹ Galimybė priimti reglamentą pagal tvirtesnio bendradarbiavimo principą numatyta Sutarties dėl ES veikimo suvestinės redakcijos [2012] OL C326 326 straipsnyje ir kituose straipsniuose.

¹² Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 10 konstatuojamoji dalis.

¹³ Nuo 2021 m. birželio 8 d. dalyvauja šios valstybės narės: Belgija, Bulgarija, Čekija, Vokietija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Kroatija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Austrija, Portugalija, Slovėnija, Suomija, Švedija ir Kipras.

Prieš pradėdant analizuoti įvairius sprendimų pripažinimo ir vykdymo aspektus, šioje įžangoje reikia pateikti pagrindinę informaciją apie reglamentų „dvynių“ taikymą, pavyzdžiui, sąvokos „sprendimas“ ir institucijos, kuri priima tokį sprendimą, apibrėžtis, taip pat apžvelgti *ratione loci*, *ratione temporis* ir *ratione materiae* taikymo srities kontūrus.

1.1. Kokių sprendimų judėjimas galimas pagal reglamentų „dvynių“ taisykles?

Reglamentuose „dvyniuose“, kaip ir Paveldėjimo reglamente, vartojama sąvoka „sprendimai“ – angl. *decisions*, o ne angl. *judgements*, kaip reglamente „Briuselis I bis“¹⁴. Tai gali būti naudinga nustatant, kurie aktai gali judėti pagal reglamentų „dvynių“ taisykles. Terminas „judgement“ reiškia, kad sprendimą priėmusi institucija yra teismas, o terminas „decision“ yra atviresnis, sprendžiant dėl jį priėmusios institucijos, kuri pagal reglamentus „dvynius“ gali būti ir notaras, kita institucija arba tam tikros profesijos, kuriai reglamentai yra suteikę teisminius įgaliojimus *ratione materiae* taikymo srityje, atstovas¹⁵. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje sąvokos „decision“ ir „judgement“ vartojamos pakaitomis.

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 3 straipsnio 1 dalies d punkte nustatyta: „Teismo sprendimas – valstybės narės teismo priimtas sprendimas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, nesvarbu, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant teismo pareigūno sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų sumos nustatymo.“

Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies e punkte yra identiška nuostata, žinoma, su nuoroda į registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimus.

Nors akivaizdu, kad sprendimai dėl ginčo esmės atitinka reikalavimus ir neabejotinai pataiko į reglamentų taikymo sritį, kartu būtina pabrėžti, kad sprendimams dėl laikinųjų ir ap-

---

¹⁴ Pagal 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija) [2012], OL L351: teismo sprendimas (angl. *judgement*) – bet koks valstybių narių teismo sprendimas, neatsižvelgiant į tai, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant nutartį (angl. *decree*), įsakymą (angl. *order*), nutarimą (angl. *decision*) ar vykdomąjį raštą (angl. *writ of execution*), taip pat teismo pareigūno sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų nustatymo.

¹⁵ Daugiau informacijos apie išduodančiąsias institucijas rasite kitame skirsnyje.

saugos priemonių išimčių nėra numatyta. Tai išaiškino ES Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) sprendime *Denilauler* dėl Briuselio konvencijos taikymo, kuriame Teismas vis dėlto pažymėjo, kad tokie sprendimai dėl laikinųjų ir apsaugos priemonių turėtų būti priimami taikant ginčo teiseną¹⁶. Vėliau Teismas toliau plėtojo šią praktiką, *inter alia*, *Van Uden*¹⁷ ir *Mietz*¹⁸ bylose. 2012 m. priėmus naują reglamento „Briuselis I“ redakciją, šis klausimas buvo sureguliuotas galutinai ir aiškiai: į Reglamentą buvo įtraukta speciali taisyklė, nustatanti laikinųjų ir apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo sąlygas (reglamento „Briuselis I bis“ 2 straipsnio 1 dalies a punktas). Kalbant konkrečiau, be to, kad prieš pradėdant vykdyti sprendimą, atsakovas turi „gauti šaukimą atvykti“ arba bent jau jam turi būti įteiktas sprendimas – tokias priemones privalo taikyti teismas, kompetingas nagrinėti bylą iš esmės. Kadangi reglamentuose „dvyniuose“ nėra aiškiai kalbama apie laikinasias ir apsaugos priemones, susijusias su sprendimų pripažinimu ir vykdymu, galima būtų taikyti Briuselio režimo analogiją¹⁹.

Tai reiškia, kad laikinosios ir apsaugos priemonės, kurias vadovaudamiesi reglamentų „dvynių“ 19 straipsniu taiko kiti teismai, o ne teismas, turintis jurisdikciją spręsti ginčą iš esmės, galioja tik jų kilmės valstybėje narėje. Taip užkertamas kelias tam tikram laikinųjų ir apsaugos priemonių *forum shopping*, kuomet šalims sukuriama galimybė pasirinkti tokią valstybę narę, kurioje šalys galėtų gauti joms palankesnę priemonę (nors ši valstybė neturėtų jokio realaus ryšio su ginču), o po to atitinkamai šalys galėtų siekti, kad priemonė taptų vykdytina arba valstybėje narėje, kurioje ginčas nagrinėjamas iš esmės (bet kurioje nebūtų galima gauti panašios priemonės), arba kitoje valstybėje narėje.

Be to, atsakovui turėtų būti suteikta galimybė dalyvauti laikinosios ar apsaugos priemonės skyrimo procese arba jam turėtų būti pranešta apie tokios priemonės skyrimą prieš pradėdant ją vykdyti. Tai reiškia, kad reglamentuose „dvyniuose“ nustatytos sprendimų judėjimo tvarkos taikymas negali sukelti laikinųjų ir apsaugos priemonių „netikėtumo efekto“ kitai šaliai.

¹⁶ Byla 125/79, *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, ECLI:EU:C:1980:130.

¹⁷ Byla C-391/95, *Van Uden Maritime BV, prekiaujanti kaip Van Uden Africa Line prieš Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line ir kt.*, ECLI:EU:C:1998:543.

¹⁸ Byla C-99/96, *Hans-Hermann Mietz prieš Intership Yachting Sneek BV*, ECLI:EU:C:1999:202.

¹⁹ Dėl reglamentų „dvynių“ ir reglamento „Briuselis I bis“ analogijos žr. M. ANDRAE, *Internationales Familienrecht*, Nomos, Baden Baden 2019, p. 402.

Tarpvalstybinis teisminių susitarimų ir autentiškų dokumentų judėjimas reglamentuojamas atskirai nuo sprendimų judėjimo ir apie tai bus rašoma kitame šios knygos skyriuje. Vis dėlto reikia pažymėti, kad reglamentų „dvyinių“ pateikiami apibrėžimai neišsprendžia šių dviejų sąvokų atskyrimo klausimo, ypač atsižvelgiant į tai, kad nacionalinės teisės aktuose šioms dviem oficialių dokumentų kategorijoms suteikiamas poveikis yra visiškai skirtingas. Autentiškų dokumentų kontekste gali kilti klausimas dėl atribojimo, kada notaras atlieka teismines funkcijas, o kada ne. Kalbant apie teisminius susitarimus, būtų galima kelti klausimą, ar jie negalėtų būti priskirti sprendimų (angl. *decisions*) kategorijai, kai kilmės valstybėje narėje teisminis susitarimas sukelia tokius pačius padarinius kaip teismo sprendimas (angl. *judgement*), t. y. įgyja *res judicata* galią ir yra vykdytinas taip pat kaip teismo sprendimas²⁰. Atrodo, kad reglamentų formuluotės vargu ar leidžia tokį aiškinimą, tačiau manytina, kad šis klausimas išlieka aktualus, kadangi nustatant tarptautinį judėjimo režimą pirmenybė turėtų būti teikiama faktiniam oficialaus dokumento poveikiui, o ne jo pavadinimui.

1.2. Išduodančiosios institucijos

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 29 konstatuojamojoje dalyje raginama gerbti skirtingas valstybių narių sutuoktinių turto teisinio režimo klausimų sprendimo sistemas:

Todėl šiame reglamente sąvoka „teismas“ turėtų būti aiškinama plačiai ir apimti ne tik teismines funkcijas vykdančius teismus griežtąja šio žodžio prasme, bet ir, pavyzdžiui, notarus kai kuriose valstybėse narėse, kurie tam tikrais sutuoktinių turto teisinio režimo klausimais vykdo teismines funkcijas kaip teismai, taip pat notarus bei teisės specialistus, kurie kai kuriose valstybėse narėse, nagrinėdami sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus, vykdo teismines funkcijas vadovaudamiesi teismo suteiktais įgaliojimais.

²⁰ Taip yra, pavyzdžiui, Slovėnijoje, kur teisminiai susitarimai turi tokį patį poveikį kaip ir galutiniai teismo sprendimai (nėra įprastinio apeliacinio skundo, o tik ypatingasis – „ieškinyš dėl teismo susitarimo panaikinimo“ (sl. *tožba za razveljavitev sodne poravnave*) pagal Slovėnijos civilinio proceso įstatymo (*Zakon o pravdnem postopku*) 392 ir 393 straipsnius, suvestinė redakcija, Slovėnijos Respublikos oficialusis leidinys, Nr. 73/2007, su vėlesniais pakeitimais. Pagal Slovėnijos nacionalines taisykles užsienio teisminis susitarimas pripažįstamas ir vykdomas pagal tas pačias taisykles kaip ir užsienio teismo sprendimas (Tarptautinės privatinės teisės ir proceso įstatymo (*Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku*) 94 straipsnio 2 dalis, Slovėnijos Respublikos oficialusis leidinys, Nr. 56/1999, su vėlesniais pakeitimais.

Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad:

Šiame reglamente sąvoka „teismas“ reiškia bet kurią teisminę instituciją ir visas kitas valdžios institucijas bei teisės specialistus, kompetentingus sutuoktinių turto teisinio režimo klausimais, kurie vykdo teismines funkcijas arba veikia vadovaudamiesi teisminės institucijos suteiktais įgaliojimais arba jos prižiūrimi, jei tos kitos valdžios institucijos ir teisės specialistai užtikrina nešališkumą ir visų šalių teisę būti išklaustoms ir jei jų sprendimai pagal valstybės narės, kurioje jie veikia, teisę: a) gali būti apskūsti teisminei institucijai arba jos peržiūrėti ir b) turi panašią galią ir poveikį kaip teisminės institucijos sprendimas dėl to paties klausimo.

Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių yra identiška taisyklė dėl registruotos partnerystės turto.

Taigi, skiriamasis „teismo“ požymis yra teisminių funkcijų vykdymas, o ne šias funkcijas vykdančios institucijos pavadinimas ar rūšis. Dažniausiai pasitaikančios institucijos, kurios nėra teismai griežtąja šio termino prasme, tačiau daugelyje valstybių narių gali vykdyti (taip pat) teismines funkcijas, yra notarai, kurie taip pat aiškiai paminėti reglamentuose. Nors reglamentų „dvyinių“ 30 konstatuojamojoje dalyje toliau aiškinama, kad reglamentai nesikiša į notarų kompetenciją, nustatytą pagal nacionalinę teisę, tačiau svarbu, kad tais atvejais, kai notariniai veiksmai patenka į reglamentų taikymo sritį, notarai laikytųsi reglamentuose nustatytų jurisdikcijos taisyklių.

Valstybės narės turėjo identifikuoti ir pranešti Komisijai apie tokias institucijas ir teisi-ninkus, kuriuos liečia minėtos nuostatos²¹. Nors notarai neretai atlieka tam tikras funkcijas paveldėjimo bylose, iš pranešimų Komisijai matyti, kad tik Portugalija ir Čekija suteikia notarams teisinius įgaliojimus porų turtinių santykių srityje. Kai kurios valstybės narės pranešė apie kitų profesijų atstovus, pavyzdžiui, Italija pranešė apie „advokatus ir civilinės metrikacijos pareigūnus, veikiančius pagal pagalbinių derybų (it. *negoziazione assistita*) procedūrą“²². Tačiau dauguma

²¹ 2021 m. birželio 10 d. Malta ir Slovėnija dar nebuvo atsčiusios savo pranešimų.

²² Švedija pranešė apie vykdytojus (*bodelningsförrättare*), turto administratorius (*boutredningsman*), o supaprastintų bylų dėl mokėjimo nurodymų ar pagalbos atveju – įgyvendinančiąsias institucijas (*Kronofogdemyndigheten*). Portugalija pranešė (išskyrus notarus) apie civilinės metrikacijos įstaigas (*Conservatórias do Registo Civil*). Suomija pranešė apie „vykdytojus“.

dalyvaujančių šalių pranešė, kad jokios kitos profesijos ar institucijos, išskyrus teismus, nėra kompetentingos priimti sprendimų pagal reglamentus²³.

1.3. *Ratione loci* ir *ratione temporis* taikymo sritys

Kadangi reglamentai „dvyniai“ priimti pagal tvirtesnio bendradarbiavimo sistemą, taisyklės dėl sprendimų pripažinimo ir vykdymo taikomos tik tvirčiau bendradarbiaujančiose valstybėse narėse ir tik tose valstybėse narėse priimtiems sprendimams. Jeigu sprendimas priimtas ES valstybėje narėje, kuri nedalyvauja tvirtesnio bendradarbiavimo sistemoje, arba jeigu tokioje valstybėje narėje reikia pripažinti ir vykdyti sprendimą, taikomos tokios pat nacionalinės užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisyklės kaip ir tuo atveju, kai sprendimas priimtas ne ES valstybėje narėje. Siekiant aiškumo, šiame skyriuje nebebus grįžtama prie reglamentų „dvynių“ teritorinio taikymo apribojimų klausimo, o sąvoka „valstybės narės“ vartojama kalbant apie dalyvaujančias valstybes nares.

Kalbant apie kitą, *ratione temporis* taikymo sritį, reglamentai „dvyniai“ taikomi 2019 m. sausio 29 d. ar vėliau pradėtoje teismo byloje priimtiems sprendimams pripažinti ir vykdyti. Svarbu pabrėžti, kad svarbi data yra teismo proceso pradžios data, o ne teismo sprendimo išėmės priėmimo data. Vis dėlto reglamentai leidžia pripažinti ir vykdyti sprendimus, priimtus po jų įsigaliojimo, pagal jų taisykles net ir tuo atveju, jei teismo procesas prasidėjo iki jiems įsigaliojant, su sąlyga, jei kompetentingo teismo jurisdikcija buvo grindžiama taisykle, atitinkančia reglamento jurisdikcijos taisykles²⁴.

²³ Tai šios šalys: Belgija, Kroatija, Ispanija, Kipras, Nyderlandai, Bulgarija, Graikija, Prancūzija, Liuksemburgas ir Austrija.

²⁴ Ši sistema yra analogiška 2000 m. reglamento „Briuselis I“ sistemai. Plačiau apie problemas, kylančias dėl tokios sistemos, žr. J. KRAMBERGER ŠKERL, „The application „ratione temporis“ of the Brussels I regulation (recast)“, D. DUIĆ, T. PETRAŠEVIĆ (eds.), *EU and Comparative Law Issues and Challenges*, Osijek 2017, p. 341–363. Prieiga per internetą: <www.pravos.unios.hr/download/eu-and-comparative-law-issues-and-challenges.pdf> [žiūrėta 2021-07-06]. Plačiau apie jurisdikcijos taisykles Sutuoktinių turto teisinio režimo reglamente žr. straipsnį N. POGORELČNIK VOGRINC, „Mednarodna pristojnost v sporih glede premoženjskih razmerij med zakoncema“ (2020) 1 *Podjetje in delo*, 178–203.

1.4. *Ratione materiae* taikymo sritis

Ratione materiae taikymo sritis, susijusi su sprendimų pripažinimu ir vykdymu, nustatyta Reglamentų 1 ir 3 straipsniuose, o juos aiškinant padeda ir konstatuojamosios dalys. Terminas „santuoka“ Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nėra apibrėžtas ir turi būti aiškinamas pagal dalyvaujančių valstybių narių nacionalinę teisę (žr. 17 konstatuojamąją dalį). Be to, pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 64 konstatuojamąją dalį, „teismo sprendimo dėl sutuoktinių turto teisinio režimo pripažinimas ir vykdymas pagal šį reglamentą jokiū būdu neturėtų reikšti santuokos, kuria grindžiamas sutuoktinių turto teisinis režimas, dėl kurio priimtas tas sprendimas, pripažinimo“. Reglamento 1 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta, kad į jo taikymo sritį nepatenka „santuokos egzistavimas, galiojimas ar pripažinimas“. Kita vertus, Reglamente dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių „registruota partnerystė“ apibrėžiama kaip „bendrà dviejų asmenų gyvenimą reglamentuojantis teisinis režimas, numatytas teisėje, kurio registravimas yra privalomas pagal tą teisę ir kuris atitinka formalius teisinius reikalavimus, kurie pagal tą teisę taikomi jo sukūrimui“. Tačiau Reglamentas taip pat netaikomas registruotos partnerystės buvimui, galiojimui ar pripažinimui (1 straipsnio 2 dalis), o Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 63 konstatuojamojoje dalyje teigiama, kad „teismo sprendimo dėl registruotos partnerystės turtinių pasekmių pripažinimas ir vykdymas pagal šį reglamentą jokiū būdu neturėtų reikšti registruotos partnerystės, kuri sukūrė prielaidas tokiam sprendimui, pripažinimo“.

Dėl šių išimčių gali atsitikti taip, kad viena dalyvaujanti valstybė narė taikys vieną iš reglamentų nustatydamą jurisdikciją byloje, tačiau kita valstybė narė pirmosios valstybės teismo priimto sprendimo pripažinimą vykdys ne pagal tą patį reglamentą: gali būti taikomas kitas iš reglamentų „dvyinių“ (pvz., ne Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, o Reglamentas dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių) arba net nacionalinė teisė²⁵. Jeigu teismo sprendime sprendžiami keli klausimai, pagal reglamentus „dvyinius“ pripažįstami ir vykdomi tik tie sprendimai, kurie susiję su sutuoktinių arba registruotų partnerių turtinių santykių klausimu²⁶.

²⁵ Plg. M. ANDRAE, žr. 19 išnašą, p. 401, kuris pateikia pavyzdį, kai teismas valstybėje narėje, kurioje priimtas sprendimas, nustato savo jurisdikciją remdamasis Reglamentu dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, tačiau vykdymo valstybė narė vykdo sprendimą pagal Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių.

²⁶ Jei, pavyzdžiui, teismo sprendimą sudaro sprendimas dėl išlaikymo ir sprendimas dėl išsituokusių sutuoktinių bendro turto padalijimo, pirmoji dalis bus pripažįstama ir vykdoma pagal išlaikymo reglamentą, o antroji – pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. Plg. *ibid*.

2. Pripažinimas

Reglamentuose „dvyniuose“ nustatytos pripažinimo taisyklės atkartoja 2000 m. reglamente „Briuselis I“²⁷ numatytą sistemą, kuri vėliau (su tam tikromis svarbiomis išimtimis) buvo pritaikyta ir Paveldėjimo reglamente bei Išlaikymo reglamente. Tai labai sveikintina, nes praktikuojantys teisininkai ir valstybių narių įstatymų leidėjai jau yra sukaukę patirties, susijusios su tokių taisyklių taikymu. Be to, svarbu ir tai, kad ESTT ir nacionalinių teismų praktika, priimta remiantis reglamentu „Briuselis I“ (o prieš tai – Briuselio konvencija), taip pat gali būti pasitelkta kaip pagalbinė aiškinimo priemonė²⁸.

Taigi kitų valstybių narių teismo sprendimai pripažįstami „automatiškai“ (*ipso iure*), t. y. be jokių patikrinimų pripažinimo valstybėje narėje. Dalyvaujančioje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo poveikis automatiškai išplečiamas ir į kitas dalyvaujančias valstybes nares. Kitose dalyvaujančiose valstybėse narėse tokio teismo sprendimo privalomoji galia yra tokia pati kaip ir vidaus teismo sprendimų (bet ne platesnė nei kilmės valstybėje narėje!).

Vis dėlto yra skirtumas tarp kitos dalyvaujančios valstybės narės sprendimo ir vidaus teismo sprendimo: būtent kitos valstybės narės teismo sprendimo „suderinamumo prezumpcija“²⁹ yra paneigiama, jei pavyksta įrodyti, kad egzistuoja tam tikri atsisakymo pripažinti teismo sprendimą pagrindai.

Siekiant užtikrinti teisinį tikrumą šaliai, kuri remiasi užsienio teismo sprendimo veiksmingumu, „suderinamumo prezumpciją“ galima patvirtinti pagal specialias reglamentuose nustatytas pripažinimo procedūras, kad taptų patvirtinta ir neginčijama (reglamentų „dvynių“ 36 straipsnio 2 dalis). Šios procedūros vykdomos pagal tokias pat reglamentuose nustatytas taisykles, kurios taikomos sprendimų paskelbimui vykdytinais. Sprendimas dėl pripažinimo yra deklaratyvaus pobūdžio, nes sukelia pasekmes visose valstybėse narėse tuo pačiu metu kaip ir kilmės valstybėje

---

²⁷ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2001/44 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo [2001], OL L12.

²⁸ Plg. su U. BERGQUIST in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 140.

²⁹ Plg. M. ANDRAE, žr. 19 išnašą, p. 401, kuris kalba apie „teisinę pripažinimo prezumpciją“ (*Rechtsvermutung zu Gunsten der Anerkennung*).

narėje³⁰. Priešinga šalis tokioje byloje gali nurodyti atsisakymo pripažinti pagrindus ir sėkmės atveju neleisti užsienio teismo sprendimui įsigaliooti valstybėje, į kurią kreipiamasi.

Skirtingai nuo sprendimo paskelbimo vykdytinu, pripažinimas taip pat gali būti (ir dažniausiai bus) sprendžiamas kaip nepagrindinis klausimas pagrindinėje byloje (atsitiktinis pripažinimas, nustatytas reglamentų „dvyinių“ 36 straipsnio 3 dalyje). Tokiu atveju kiekvienas teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti pagrindinę bylą, taip pat gali priimti sprendimą dėl užsienio teismo sprendimo, kurio pasekmėmis buvo remiamasi nagrinėjant bylą, pripažinimo. Vis dėlto toks pripažinimas nėra *erga omnes*, nes tampa galutinis (neginčijamas) tik toje konkrečioje byloje (pavyzdžiui, kitoks sprendimas vis tiek gali būti priimtas pirmiau minėtoje atskirtoje pripažinimo byloje arba kitoje šalutinėje byloje).

Kaip ir reglamente „Briuselis I“, taip ir reglamentuose „dvyniuose“ nėra numatyta kreipimosi nepripažinti sprendimo – o tai kai kuriais atvejais iš tikrųjų galėtų būti naudinga vienai iš pradinės bylos šalių (pavyzdžiui, reglamento „Briuselis II bis“ 21 straipsnio 3 dalyje tokia galimybė yra numatyta)³¹. Taigi šalis, kuri mano, kad yra pagrindas atsisakyti pripažinti sprendimą, turi laukti, kol kita šalis kreipsis dėl sprendimo vykdymo kitoje valstybėje narėje, kad galėtų pareikšti prieštaravimą ir reikalauti atsisakyti pripažinti sprendimą.

Jei pradedamas atskiras pripažinimo procesas, kompetentingas teismas gali jį sustabdyti, jei „šis teismo sprendimas kilmės valstybėje narėje buvo apskūstas įprasta tvarka“ (reglamentų „dvyinių“ 41 straipsnis). Remiantis ESTT praktika dėl Briuselio konvencijos taikymo, sąvoka „apskundimas įprasta tvarka“ turi būti aiškinama autonomiškai³². Logiška tokios nuostatos išdava yra tokia: priešingai nei numatyta daugelyje nacionalinės teisės sistemų, nereikalaujama, kad spren-

³⁰ T. IVANC, in M. REPAS, V. RIJAVEC (eds.), *Mednarodno zasebno pravo Evropske unije*, Uradni list, Ljubljana (2018), p. 554, U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 144, 146.

³¹ Tokia pati galimybė numatyta reglamento „Briuselis II ter“ 30 straipsnio 3 dalyje (2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija) [2019], OL L178).

³² Sprendime „*Industrial Diamond*“ ESTT nusprendė, kad „bet koks apeliacinis skundas, (a) dėl kurio gali būti panaikintas arba pakeistas teismo sprendimas, kuris yra pripažinimo ar vykdymo procedūros pagal Konvenciją objektas ir (b) kurio pateikimas valstybėje, kurioje buvo priimtas sprendimas, yra siejamas su įstatyme nustatytu terminu, kuris pradedamas skaičiuoti pagal tą patį sprendimą, yra laikomas „įprastu apeliaciniu skundu“ <...>“, Byla 43/77, *Industrial Diamond Supplies prieš Luigi Riva*, ECLI:EU:C:1977:188.

³³ Plg. T. FRANZMANN, Th. SCHWERIN in R. GEIMER, R. SCHÜTZE (eds.), *Europäische Erbrechtsverordnung*, C. H. Beck, München 2016, p. 364.

dimas, kurio pripažinimo siekiama, būtų galutinis (*res judicata*), kad galėtų būti pripažintas pagal reglamentus³³. Sustabdytos bylos „likimą“ lemia pripažinimo valstybės narės nacionalinė teisė, o reglamentai jam neturi įtakos. Be abejo, jei kilmės valstybėje narėje teismo sprendimas panaikinamas, pripažinimo procesas turėtų būti nutrauktas: juk pripažinimas turėtų tik „išplėsti“ kilmės valstybėje narėje egzistuojančias teismo sprendimo pasekmes, o teismo sprendimas užsienyje negali sukelti didesnių pasekmių nei jo kilmės šalyje³⁴.

3. Vykdytinumo paskelbimas (*exequatur*)

Pagal reglamentus „dvynius“, galima vykdyti kitose valstybėse narėse priimtus teismo sprendimus, jei tokie sprendimai yra vykdytini kilmės valstybėje narėje ir jei jie buvo paskelbti vykdytinais vykdymo valstybėje narėje.

Reglamentuose numatytos kelios procesinės taisyklės, kurių reikia laikytis nagrinėjant prašymus dėl teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu, tačiau nacionaliniams įstatymams paliekama plati autonomija reguliuoti kitus procesinius klausimus. Informaciją apie kai kuriuos iš šių klausimų (pavyzdžiui, apie teismų ir kitų institucijų jurisdikciją valstybėse narėse, teisių gynimo priemonės bei jų prieinamumą) visomis oficialiomis ES kalbomis galima rasti interneto svetainėje, skirtoje Europos teisminiam atlasui civilinėse bylose, skiltyse „Sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai“ ir „Registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimai“³⁵. Pabrėžtina, kad nacionalinės taisyklės gali tik papildyti reglamentų taisykles; nors akivaizdu, kad reglamentų taisyklės turi aukštesnę hierarchinę vertę nei nacionalinės nuostatos tuo pačiu klausimu, taip pat svarbu, kad papildomos nacionalinės nuostatos nepanaikintų visiškai ES taisyklių poveikio (*effet utile*) (todėl, pavyzdžiui, nacionalinėje teisėje negali būti numatyti papildomi atsisakymo paskelbti teismo sprendimą vykdytinu pagrindai papildomai prie tų, kurie jau numatyti reglamentuose)³⁶.

³⁴ Ši pagrindinė taisyklė užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje jau buvo paminėta *Jenard'o ataskaitoje* dėl 1968 m. Briuselio konvencijos. *Jenard'o ataskaita* dėl Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (pasirašyta 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselyje) [1979], OLC 59, p. 43. Vėliau ji buvo patvirtinta ESTT praktikoje, pavyzdžiui, byloje 145/86, *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg*, ECLI:EU:C:1988:61, ir byloje C-420/07, *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*, ECLI:EU:C:2009:271.

³⁵ Visa informacija apie nacionalines teises sistemas, jei nenurodyta kitaip, buvo gauta šioje svetainėje: <https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-321-en.do>.

³⁶ Žr., pvz., ESTT sprendimą byloje C-157/12, *Salzgitter Mannesmann Handel GmbH prieš SC Laminorul SA*, ECLI:EU:C:2013:597 (dėl reglamento „Briuselis I“), kuriame Teismas nusprendė, kad „nevykdymo pagrindų sąrašas yra baigtinis“.

3.1. Prašymo dėl egzekvatūros priimtinumai

Prašymas paskelbti sprendimą vykdytinu turi būti pateiktas vykdymo valstybės narės teismui arba kompetentingai institucijai, apie kurią ta valstybė narė pranešė Komisijai. Taigi, pavyzdžiui, Italija pranešė apie Apeliacinio teismo (*Corte di Appello*), Ispanija – apie Pirmosios instancijos teismo (*Juzgado de Primera Instancia*), Kroatija – apie savivaldybės teismo (*općinski sud*), o Slovėnija – apie apylinkės teismo (*okrožno sodišče*) jurisdikciją³⁷. Teritorinė (vietinė) jurisdikcija nustatoma reglamentuose ir priklauso šalies, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti sprendimą, gyvenamosios vietos teismui arba vykdymo vietos teismui³⁸. Nuolatinė gyvenamoji vieta nustatoma pagal vykdymo valstybės narės nacionalinę teisę³⁹. Verta pažymėti, kad ši sąvoka skiriasi nuo „įprastinės gyvenamosios vietos“ sąvokos, vartojamos reglamentų skyriuose, susijusiuose su jurisdikcija ir taikytina teise, ir kuri turi būti aiškinama autonomiškai⁴⁰.

Reglamentai draudžia valstybėms narėms įpareigoti pareiškėją turėti pašto adresą arba įgaliotąjį atstovą vykdymo valstybėje narėje. Priešingai, siekiant palengvinti teismo dokumentų įteikimą, daugelyje nacionalinių civilinio proceso taisyklių būtent tokia pareiga numatyta užsienyje gyvenančioms šalims⁴¹. Tuo tarpu Europos Sąjungoje papildomai galioja Reglamentas dėl įteikimo⁴², kuris palengvina įteikimą kitose valstybėse narėse ir iš jų, todėl minėtos procesinės prievolės galima atsisakyti ir taip sutaupyti laiko bei lėšų. Kita vertus, nors reglamentai akivaizdžiai siekia supaprastinti procesą pareiškėjui, atleisdami jį nuo privalomo atstovavimo, labai tikėtina,

³⁷ Nuo 2021 m. birželio mėn. Slovėnija dar nepranešė apie kompetentingus teismus, remdamasi nuosavybės režimo reglamentais. Vis dėlto kadangi procedūra yra identiška Paveldėjimo reglamentui ir „pirminiam“ reglamentui „Briuselis I“, manome, kad jurisdikcija turėtų priklausyti tiems patiems įvardytiems teismams.

³⁸ Atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo momentas yra prašymo dėl egzekvatūros pateikimo momentas; bet kokie nuolatinės gyvenamosios vietos pasikeitimai po šio momento yra nesvarbūs (*perpetuatio fori*). U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 188.

³⁹ Pavyzdžiui, Slovėnijoje tai bus vadinamoji nuolatinė gyvenamoji vieta (*stalno prebivališče*), o Vokietijoje – vadinamoji įprastinė gyvenamoji vieta (*Wohnsitz*), kaip nurodyta trijų reglamentų vertimuose į slovėnų ir vokiečių kalbas.

⁴⁰ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 185.

⁴¹ Žr., pavyzdžiui, Slovėnijos civilinio proceso kodekso (*Zakon o pravdnem postopku*) 146 straipsnį, *Slovėnijos Respublikos oficialusis leidinys*, Nr. 26/1999, su pakeitimais.

⁴² 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2007/1393 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinantį Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2000/1348 [2007], OL L324.

kad dauguma pareiškėjų vis dėlto pasirinks pavesti atstovauti advokatui vykdymo valstybėje narėje. Tai atrodo suprantama, nes procesas bet kuriuo atveju vyks tos valstybės kalba (o tai, nepaisant vertimo galimybės, yra svarbus praktinis klausimas), tuo tarpu *lex fori*, kuri lemia daugelį svarbių procesinių klausimų, geriausiai žinoma būtent „vietiniams“ advokatams. Atstovavimo ir įteikimo adreso klausimai dažnu atveju yra susiję, nes daugelyje nacionalinių teisės aktų numatyta, kad dokumentai turi būti įteikiami (tik) advokatui⁴³.

Reglamentuose „dvyniuose“ nustatytos kelios sąlygos, kurias pareiškėjas turi įvykdyti, kad jo pareiškimas būtų priimtas. Pareiškėjas turi pateikti: i) sprendimo kopiją, atitinkančią sąlygas, būtinas jo autentiškumui nustatyti; ir ii) kilmės valstybės narės teismo arba kompetentingos institucijos išduotą atitinkamos formos patvirtinimą⁴⁴. Jeigu pareiškėjas nepateikia pastarosios formos, teismas gali nustatyti terminą jai pateikti arba net priimti sprendimą neturėdamas tokios formos, jeigu pareiškėjas pateikia „lygiavertį dokumentą“ arba jeigu teismas mano, kad turi pakankamai informacijos sprendimui priimti. Tai protingas Europos teisės aktų leidėjo sprendimas, nes patvirtinimas nėra teismo sprendimo dalis ir juo siekiama tik supaprastinti teismo darbą vykdymo valstybėje narėje, pateikti svarbiausią informaciją apie teismo sprendimą specialioje formoje, kuri, beje, yra identiška visomis oficialiomis ES kalbomis, tad neverstina⁴⁵. Natūralu, jeigu teismas jau turi informaciją, reikalingą sprendimui priimti, primygtinai reikalauti pateikti oficialią formą būtų nereikalinga. Dokumentų vertimas ir (arba) transliteracija nėra privalomi, tačiau jų gali reikalauti teismas. Jei toks reikalavimas visgi yra pateikiamas, labai svarbu pabrėžti, kad teismas turėtų reikalauti išversti tik tekstą, kurį į formą įtraukė užsienio institucija, o ne pačią formą, nes forma viešai prieinama visomis oficialiomis ES kalbomis. Vertėjas atitinkamai turėtų naudoti reikiamos kalbos formą ir įterpti į ją pridėdamo teksto vertimą. Savaiame suprantama, kad tik pridėto teksto vertimas gali būti apmokestinamas ir laikomas pagrįstomis procesinėmis išlaidomis.

Jei reikalingas vertimas, jis turi būti atliktas „asmens, turinčio teisę atlikti vertimus raštu vienoje iš valstybių narių“ (46 straipsnio 2 dalis). Taigi teismas negali reikalauti, kad vertimą būtų

⁴³ Žr. Slovėnijos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 1 dalį.

⁴⁴ 2018 m. gruodžio 7 d. Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) 2018/1935, kuriuo nustatomos Tarybos reglamente (ES) 2016/1103 (juo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu, pripažinimo ir vykdymo srityje) nurodytos formos, I priedas [2018], OL L314.

⁴⁵ Be to, egzekvatūros procese galima ginčyti formos turinį. Plg. ESTT, byla Nr. C-619/10, *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd.*, ECLI:EU:C:2012:531. Taigi teisėtumo prezumpcija yra paneigta: U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 192.

nai atliktų vykdymo valstybės narės vertėjas, bet turi priimti kitoje valstybėje narėje „kvalifikuoto“ vertėjo atliktą vertimą. Reglamentuose sąvoka „kvalifikuotas“ išsamiau neapibrėžiama, o doktrinoje nuomonės dėl to, ar vertėjas turi turėti oficialų leidimą versti teisinius dokumentus, išsiskiria⁴⁶. Kadangi tarptautiniuose ginčiuose labai svarbi vertimo kokybė, šios autorės nuomone, vertėjas turi atitikti buveinės valstybės nacionalinėje teisėje numatytus teisminių dokumentų vertėjams keliamus reikalavimus.

3.2. Pirmosios instancijos teismo procesas

Procesai dėl teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu iš pradžių yra vienašaliai (*ex parte*), tad priešingai šaliai nepranešama apie prašymo pateikimą, teismas tik patikrina, ar laikomasi formalių reglamentų ir nacionalinės proceso teisės reikalavimų (pvz., dėl atstovavimo nepilnamečiams). Labai svarbu pabrėžti, kad teismas savo iniciatyva netikrina nė vieno iš atsisakymo vykdyti sprendimą pagrindų, t. y. prieštaravimo vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai, dokumento, kuriuo pradedamas procesas, neįteikimo ir sprendimų nesuderinamumo.

Jei įvykdomi priimtino reikalavimai, teismas paskelbia sprendimą vykdytinu. Apie šį sprendimą pranešama abiem šalims. Reglamentuose numatyta, kad teismas priešingai šaliai („šaliai, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti sprendimą“) taip pat turi įteikti teismo sprendimą, jeigu jis dar to nebuvo padaręs. Gali būti keista, kad reglamentuose numatyta galimybė, jog sprendimas gali būti neįteiktas atsakovui, nes sprendimas paprastai įteikiamas tik po to, kai jis tampa vykdytinas⁴⁷. Tokiais atvejais atsakovas galės remtis tuo, kad negalėjo išnaudoti visų teisinės gynybos priemonių kilmės valstybėje narėje, taigi galės nurodyti tam tikrus užginčijimo pagrindus, visų pirma tai, kad jam nebuvo įteiktas dokumentas, kuriuo pradedamas procesas (reglamentų „dvynių“ 37 straipsnio b punktas), jei toks dokumentas jam taip pat nebuvo įteiktas.

Kaip įprasta užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje, reglamentuose taip pat numatytas dalinis vykdytinumas. Toks dalinis vykdytinumas gali būti suteiktas pareiškėjo prašymu arba teismo iniciatyva, „jeigu sprendimas buvo priimtas dėl kelių klausimų ir visų jų negalima paskelbti vykdytinais“. Pavyzdžiui, dalinis vykdytinumas gali atsirasti dėl to, kad atsisakymo pagrindai egzistuoja tik dėl tam tikros (-ų) sprendimo dalies (-ių), arba dėl to, kad tam tikros

⁴⁶ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 195.

⁴⁷ Tačiau taip yra ne visose valstybėse narėse: U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 200.

sprendimo dalys nepatenka į reglamentų taikymo sritį (pastaruoju atveju du ar daugiau dalinių sprendimų dėl vykdytinumo bus priimti dviejų skirtingų teisės aktų pagrindu)⁴⁸. Tam, kad dalinis vykdytinumas būtų įmanomas, pats teismo sprendimas turi būti „dalomas“⁴⁹.

3.3. Apeliacinis (-iai) skundas (-ai) dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu

Dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu galima pateikti bent vieną apeliacinį skundą. Jį gali pateikti bet kuri šalis, atsižvelgdama į prašymo nagrinėjimo rezultatus. Apeliacinio skundo nagrinėjimo procese turi būti užtikrinta galimybė dalyvauti abiem šalims (t. y. užtikrintas rungtyniškumo principas).

Valstybės narės turėjo pranešti apie kompetentingus teismus, priimančius sprendimą dėl tokio apeliacinio skundo. Pavyzdžiui, Italija pranešė apie Aukščiausiojo kasacinio teismo (*Suprema Corte di Cassazione*) jurisdikciją, Ispanija – apie Provincijos teismo (*Audiencia Provincial*) jurisdikciją, Kroatija – apie savivaldybių teismų jurisdikciją, o Slovėnija – apie apylinkės teismų jurisdikciją. Slovėnijos ir Kroatijos sprendimas paskirti tuos pačius teismus kompetentingais nagrinėti egzekvatūros procesą ir apeliacinį skundą gali atrodyti netikėtas, tačiau jis atitinka šių šalių nacionaliniuose įstatymuose nustatytą sistemą, susijusią su užsienio teismų sprendimų pripažinimo procesais⁵⁰. Slovėnijoje pirmąjį (vienašališką) proceso etapą nagrinėja vienas teisėjas, o (pirmąjį) apeliacinį skundą – to paties pirmosios instancijos teismo trijų teisėjų kolegija.

Apeliacinio skundo pateikimo terminas yra 30 dienų nuo paskelbimo vykdytinu (arba atsisakymo paskelbti vykdytinu) įteikimo apeliantams, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra vykdymo valstybėje narėje, ir 60 dienų apeliantams, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje. Šis terminas negali būti pratęstas dėl atstumo, tačiau jis gali būti pratęstas dėl kitų

⁴⁸ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 219, 220.

⁴⁹ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 221. Sprendimo „dalumas“ reiškia, kad jo rezoliucinę dalį galima padalyti į dvi ar daugiau savarankiškų dalių. Pavyzdžiui, jeigu egzistuoja įpareigojimas sumokėti tam tikrą pinigų sumą ir įpareigojimas perduoti konkretų turtą, tokiu atveju, jei sprendimas dėl pinigų nepraeina kontrolės testo vykdymo valstybėje narėje (t. y. aptinkamas vienas ar daugiau atsisakymo vykdyti pagrindų), sprendimas dėl turto perdavimo vis tiek galės būti vykdomas, jei toje dalyje atsisakymo pagrindų nėra aptikta.

⁵⁰ Dėl Slovėnijos žr., pavyzdžiui, J. KRAMBERGER ŠKERL, „The recognition and enforcement of foreign judgments in Slovenia: national law and the Brussels I (recast) Regulation“ (2018/19) 20 *Yearbook of Private International Law* 281–314.

priežasčių, jei tai numatyta vykdymo valstybės narės nacionalinėje teisėje. Reglamentuose „dvyniuose“ pareiškėjai, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra trečiojoje valstybėje, aiškiai neišskiriami. Bergquist'as, remdamasis keliais autoriais, mano, kad tokiais atvejais taikomas 30 dienų terminas, tačiau jį galima pratęsti vadovaujantis nacionalinės teisės nuostatomis⁵¹.

Valstybės narės gali suteikti galimybę (nors tai nėra privaloma) papildomai pateikti ne daugiau kaip vieną apeliacinį skundą. Kaip pavyzdį galima paminėti minėtas valstybes: Italija, Ispanija ir Slovėnija numato tokią papildomą apeliacijos galimybę aukščiausiuose nacionaliniuose teismuose. Kroatija nenumato antro apeliacinio skundo pagal reglamentus „dvynius“, tačiau numato tokį skundą pagal Paveldėjimo reglamentą (įdomu tai, kad sprendimą dėl jo priima arba pirmosios instancijos teismas, jei jis nusprendžia pakeisti sprendimą, arba antrosios instancijos teismas).

Ar egzistuoja atsisakymo paskelbti vykdytinu pagrindai (įtvirtinti reglamentų „dvynių“ 37, 38 ir 39 straipsniuose), pirmiausia patikrina teismas apeliacinio proceso metu. Toliau tie pagrindai gali būti tikrinami remiantis antruoju apeliaciniu skundu, jei toks yra numatytas vykdymo valstybėje narėje. Jeigu nustatoma, kad yra pagrindas atsisakyti pripažinti arba paskelbti teismo sprendimą vykdytinu, teismas privalo priimti sprendimą atsisakyti, t. y. neturi teisės savo nuožiūra to daryti arba nedaryti⁵². Reglamentuose reikalaujama, kad sprendimus dėl skundų teismai priimtų nedelsdami, nors, kaip tai paprastai atsitinka keliant jautrius reikalavimus teismų veiklai apskritai, konkretus terminas nėra nustatytas.

Atsakovui taip pat suteikiama garantija: jei kilmės valstybėje vykdymo procesas sustabdomas dėl apeliacinio skundo ar kitų priemonių taikymo, tuomet teismas, sprendžiantis dėl pirmojo ar antrojo skundo, sustabdo bylos nagrinėjimą remdamasis šalies, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, prašymu (reglamentų „dvynių“ 52 straipsnis). Kitaip nei pripažinimo procese, kuriame sustabdymas neprivalomas, egzekvatūros procese jis taikomas privaloma tvarka, jei to reikalauja priešinga šalis. Taigi teismas lauks proceso rezultatų kilmės valstybėje, nes, kaip ir pripažinimo atveju, teismo sprendimas vykdymo valstybėje negali sukelti didesnių pasekmių nei kilmės valstybėje, t. y. jis negali būti vykdytinas kitoje valstybėje, jeigu jis nėra vykdytinas kilmės valstybėje.

⁵¹ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 204.

⁵² N. POGORELČNIK VOGRINC in M. J. CAZORLA GONZÁLES, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER, *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Neapolis 2020, p. 149.

3.4. Laikinosios priemonės, įskaitant apsaugos priemones, taikomos iki egzekvatūros proceso ir jo metu

Reglamentuose „dvyniuose“ numatyta, kad laikinosios, įskaitant apsaugos, priemonės (kurios galimos pagal vykdymo valstybės teisę)⁵³ gali būti taikomos asmeniui, prašančiam paskelbti sprendimą vykdytinu, prieš priimant galutinį sprendimą šiuo klausimu. Pareiškėjas gali prašyti taikyti apsaugos priemones dar prieš pateikdamas prašymą paskelbti sprendimą vykdytinu, kadangi laikoma, kad sprendimai automatiškai pripažįstami būsimo ar galimo vykdymo valstybėje narėje (pagal reglamentų „dvynių“ 53 straipsnio 1 dalį). Netikėtumo elementas, kurio dažnai siekia pareiškėjas, išlieka, jei apsaugos priemonės pritaikomos dar prieš įteikiant atsakovui teismo sprendimą dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu, nes prašymo dėl egzekvatūros (t. y. teismo nutarties vykdyti kitos valstybės teismo sprendimą) nagrinėjimo procesas iš pradžių yra vienašalis ir atsakovas paprastai apie jį nežino. Kai teismo sprendimas dėl vykdytinumo bus paskelbtas galutiniu (pavyzdžiui, pasibaigus (pirmojo) apeliacinio skundo pateikimo terminui arba kai sprendimas dėl tokio apeliacinio skundo taps galutinis), pareiškėjas turės galimybę (faktiškai) vykdyti teismo sprendimą.

Taigi reglamentų „dvynių“ 53 straipsnis leidžia taikyti laikinąsias priemones (būsimo) vykdymo valstybėje narėje, remiantis kitos valstybės narės sprendimu, kuris yra ar ateityje bus šio vykdymo pagrindas. Vis dėlto šis straipsnis neatšaukia 19 straipsnio, pagal kurį bet kurios valstybės narės teisams suteikiama jurisdikcija taikyti laikinąsias ir apsaugos priemones. Taigi, vienintelės laikinosios ir apsaugos priemonės, kurios galės judėti ES, taigi ir būti įgyvendinamos – be kitų valstybių – ir valstybėje narėje, kurioje bus vykdomas teismo sprendimas dėl ginčo esmės, yra tos priemonės, kurias po ginčo teisenos paskyrė teismas, kuris turėjo jurisdikciją nagrinėti ginčą iš esmės (žr. skyrių apie sąvokos „sprendimas“ aiškinimą).

3.5. Egzekvatūros proceso išlaidos

Atsižvelgiant į tai, kad egzekvatūros proceso išlaidos kai kuriose valstybėse narėse gali būti gana didelės⁵⁴, labai aktuali tampa reglamentų „dvynių“ nuostata dėl teisinės pagalbos (55 straipsnis),

⁵³ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 216, 217.

⁵⁴ Atlikus su egzekvatūros procesu pagal reglamentą „Briuselis I“ susijusių išlaidų tyrimą, nustatyta, kad 2009 m.

kurioje teigiama, kad pareiškėjo, kuris naudojo teisine pagalba arba buvo atleistas nuo išlaidų ar sąnaudų pagrindinėje byloje kilmės valstybėje narėje⁵⁵, turima teisė „išplečiama“ bei apima bylas dėl išduoto sprendimo paskelbimo vykdytinu vykdymo valstybėje narėje. Atsižvelgiant į tai, kad teisinės pagalbos sistemos yra labai skirtingos, turi būti užtikrinta⁵⁶ plačiausia įmanoma teisinė pagalba, numatyta vykdymo valstybės narės nacionalinėje teisėje (kuri savo turiniu ir (arba) apimtimi nebūtinai sutampa su teisine pagalba kilmės valstybėje narėje). Pareiškėjas turi įrodyti, kad kilmės valstybėje narėje teisinė pagalba jam buvo suteikta⁵⁷. Tokiai informacijai pateikti Komisija parengė specialią atestacijos formą (žr. Įgyvendinimo reglamentų I priedo atestacijos formos 7 punktą).

Be to, pareiškėjui neturėtų būti taikomas joks papildomas užstatas ar panašios priemonės (*cautio judicatum solvi, cautio auctoris*) motyvuojant jo užsienio pilietybe ar gyvenamąja vieta užsienyje. Ši taisyklė apima tiek egzekvatūros procesą, tiek (faktinį) vykdymą⁵⁸.

Svarbu pabrėžti, kad reglamentuose „dvyniuose“ nenumatytas teisės į teisinę pagalbą „išplėtimas“ į kitus kontekstus, kurie yra jau už bylų dėl pripažinimo (pagal reglamentų „dvynių“ 36 straipsnio 2 dalį) ir egzekvatūros ribų. Jeigu teisinės pagalbos reikia (faktinio) vykdymo procese, taikoma išimtinai vykdymo valstybės nacionalinė teisė⁵⁹. Kita vertus, tai, kad pareiškėjas negavo teisinės pagalbos kilmės valstybėje narėje, netrukdo jam jos prašyti vykdymo valstybėje narėje pagal tos valstybės nacionalines taisykles. Nediskriminavimo principas teikiant teisinę pagalbą tarpvalstybinuose ginčiuose įtvirtintas ES teisinės pagalbos direktyvoje⁶⁰.

---

vidutinės paprastos (t. y. pareiškėjo prašymas patenkinamas, apeliacinis skundas neteikiamas) egzekvatūros proceso išlaidos buvo 2 208 EUR; į šias išlaidas įeina vertimo, advokato ir teismo išlaidos: Komisijos darbinis dokumentas, SEC(2010) 1547 galutinis, 2010 m. gruodžio 14 d., p. 53.

⁵⁵ Doktrinoje kalbama apie „teisinės pagalbos tęstinumo ir plėtros principą“. C. RUDOLF, in A. DEIXLER-HÜBNER, M. SCHAUER (eds.), *EuErbVO Kommentar zur Eu-Erbrechtsverordnung*, Manz, Viena 2015, p. 405.

⁵⁶ Tačiau teisė į teisinę pagalbą tiems, kurie neturi pakankamai išteklių, kad galėtų veiksmingai kreiptis į teismą, turi būti užtikrinta visose valstybėse narėse remiantis ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio 3 dalimi [2012], OL C326.

⁵⁷ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 225.

⁵⁸ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 227 ir kiti ten nurodyti autoriai.

⁵⁹ U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 225 ir kiti ten nurodyti autoriai.

⁶⁰ 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyva 2002/8/EB numatanti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo tarptautiniuose ginčiuose pagerinimą nustatant minimalias bendras teisinės pagalbos tokiems ginčams taisykles, 4 straipsnis [2003], OL L26.

Daugumoje valstybių narių už egzekvatūros bylos iškėlimą imamas teismo mokestis. Reglamentai nedraudžia tokių mokesčių, bet jie neturi būti apskaičiuojami atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos vertę, kaip įprasta kituose teismo procesuose. Tarptautinės bylos paprastai yra susijusios su klausimais, kurių vertė bent jau šalims yra nemaža (priešingu atveju šalys nesistengtų jų inicijuoti), todėl minėta nuostata yra sveikintina. Be to, ši nuostata yra pagrįsta, nes teismų užduotis yra tik formalūs patikrinimai (kurie, nors gali būti daugiau ar mažiau sudėtingi, tačiau visai nesusiję su pradinio ginčo verte). Reikia pabrėžti, kad ši taisyklė taikoma tik „procesams dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu“ (ir pagal analogiją, kaip nustatyta reglamentuose, pripažinimo procesams), bet ne kitiems egzekvatūros proceso etapams ir ne⁶¹ procesams dėl laikinųjų apsaugos priemonių⁶².

Reglamentuose „dvyniuose“ minima tik teisinė pagalba pareiškėjui, o atsakovui jos gali prireikti ir teikiant apeliacinį (-ius) skundą (-us). Tokią teisinę pagalbą reglamentuoja vykdomo valstybės narės nacionalinė teisė, žinoma, atsižvelgiant į pirmiau minėtas viršnacionalines taisykles⁶³.

4. Atsisakymo pripažinti ir vykdyti pagrindai

Atsisakymo pripažinti ir paskelbti teismo sprendimą, autentišką dokumentą arba teisminį susitarimą vykdytinu pagrindai nurodyti reglamentų „dvyinių“ 37 straipsnyje. Abiem atvejais numatyti tapatūs atsisakymo pagrindai, kuriuos reikėtų apžvelgti šiame skirsnyje. Minėtame straipsnyje nustatyta, kad sprendimas nepripažįstamas, jeigu jis akivaizdžiai prieštarauja viešajai tvarkai; jeigu jis priimtas atsakovui neatvykus į teismą, jei atsakovui dokumentas, kuriuo pradedamas procesas, arba lygiavertis dokumentas nebuvo įteiktas laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų pasirengti gynybai, ir jeigu sprendimas yra nesuderinamas su valstybėje narėje, kurioje prašoma jį pripažinti, priimtu teismo sprendi-

⁶¹ Apeliacinio (-ių) skundo (-ų) nagrinėjimo procedūra nebėra vien tik formalumų tikrinimas, nes pareiškėjas turėjo nurodyti atsisakymo pagrindus, iš kurių kai kurie (ypač viešosios tvarkos pagrindas) gali pareikalauti nuodugnaus apeliacinės institucijos esminio ir procedūrinio patikrinimo (daugiau apie tai žr. skyrių, kuriame aptariami atsisakymo pagrindai).

⁶² U. BERGQUIST, žr. 28 išnašą, p. 229, ir kiti ten cituojami autoriai.

⁶³ Nutartyje *GREP GmbH prieš Freistaat Bayern*, C-156/12, ECLI:EU:C:2012:342, ESTT nusprendė, kad skundas dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu pagal reglamentą „Briuselis I“ yra ES teisės įgyvendinimas ES pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnio prasme ir kad taikytina iš Chartijos 47 straipsnio 3 dalies kylanti pareiga suteikti teisinę pagalbą.

mu procese tarp tų pačių šalių; arba, esant kelioms sąlygoms, kitoje valstybėje. Svarbu pažymėti, kad tai vieninteliai galimi atsisakymo pagrindai; valstybės narės negali numatyti kitų ar papildomų atsisakymo pagrindų⁶⁴.

38 straipsnyje taip pat numatyta, kad reglamentų „dvynių“ 37 straipsnį valstybių narių teismai ir kitos kompetentingos institucijos taiko laikydamiesi ES pagrindinių teisių chartijoje pripažintų pagrindinių teisių ir principų, visų pirma jos 21 straipsnio dėl nediskriminavimo principo. 39 straipsnyje draudžiama peržiūrėti kilmės teismo jurisdikciją, taip pat taikyti viešosios tvarkos išlygas 4–12 straipsniuose nustatytoms jurisdikcijos taisyklėms⁶⁵. Galiausiai 40 straipsnyje pabrėžiama bendroji taisyklė, kad valstybėje narėje priimtas sprendimas jokiais aplinkybėmis negali būti peržiūrimas iš esmės.

4.1. Viešosios tvarkos išimtis (*ordre public*)

Pagal reglamentus „dvynius“, sprendimas nepripažįstamas, jei jis akivaizdžiai prieštarauja valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai. Viešosios tvarkos išlyga yra teisinė norma, kurios turinį kiekvienu konkrečiu atveju turi užpildyti teismai. Doktrinoje ir teismų praktikoje pateikiamos gairės, kaip priimti kartais nelengvą sprendimą, koku mastu skirtumas tarp užsienio teisėjo priimto sprendimo arba užsienyje vykusio proceso ir vidaus teisės požiūrio, viena vertus, yra priimtinas vykdymo valstybei, o kur jis tampa nepriimtinas. Apskritai viešoji tvarka apima pagrindines valstybės, į kurią kreipiamasi dėl pripažinimo, vertybes ir gyvybiškai svarbius interesus, kurie turi išlikti nepažeisti, kad būtų išsaugota tos valstybės teisinė tvarka ir socialinė darna. Suprantama, tokios vertybės ir interesai apima ir tas vertybes bei interesus, kurie kyla iš supranacionalinių teisinių dokumentų ir valstybių narių narystės tarptautinėse organizacijose, pavyzdžiui, ES, Europos Tarybos ir kitų⁶⁶.

⁶⁴ Andrae kalba apie „išimtinis atsisakymo pagrindus“ (*ausschließliche Anerkennungsversagungsgründe*): M. ANDRAE, žr. 19 išnašą, p. 402.

⁶⁵ 2019 m. sprendime byloje Nr. C-386/17, *Stefano Liberato prieš Luminita Luisa Grigorescu*, ECLI:EU:C:2019:24, dėl panašios taisyklės, įtvirtintos reglamente „Briuselis I“ ir Reglamente „Briuselis II bis“ aiškinimo ESTT nusprendė, kad šio draudimo sritis išsiplečia ir jis taikomas dar ir *lis pendens* taisyklei, t. y. kad jei sprendimą priėmęs teismas pažeidė *lis pendens* taisyklę, tai negali būti priežastis atsisakyti pripažinti sprendimą remiantis viešosios tvarkos gynimo argumentu.

⁶⁶ Daugiau apie nacionalinės viešosios politikos „europinius“ aspektus žr. J. KRAMBERGER ŠKERL, „European public policy (with an emphasis on *exequatur* proceedings)“ (2011) 3 *Journal of private international law* 461–490.

Priimant sprendimą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo kalbama apie „sušvelnintą viešąją tvarką“ (*ordre public attenué*), o tai reiškia, kad turi būti atsižvelgiama į įgytas teises ir teisinių santykių ryšį su valstybe, į kurią yra kreipiamasi (vadinamasis *Inlandsbeziehung*). Todėl, paprasčiau tariant, institucija, sprendžianti dėl egzekvatūros ir taikydama viešosios tvarkos išimtį, turi būti dar atsargesnė nei sprendama dėl užsienio teisės taikymo.

Nuogaštavimai dėl galimo piktnaudžiavimo šio teisinio standarto taikymu kyla visada, kai užvedamas pokalbis apie planus reformuoti užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisykles. Kita vertus, tokie nuogaštavimai pasirodė esą nepagrįsti, nes šiuo metu doktrinoje ir teismų praktikoje plačiai pripažįstama, kad viešosios tvarkos gynimo priemonė turi būti naudojama kaip „kraštutinė priemonė“. Ji turi būti aiškinama griežtai ir leisti atsisakyti pripažinti tik iš tiesų nepriimtinius užsienio sprendimo turinio sprendimus (vadinamoji „esminė viešoji tvarka“) arba procesus, dėl kurių tokie sprendimai priimami (vadinamoji „procesinė viešoji tvarka“). Procesinį viešosios tvarkos išlygos aspektą ESTT aiškiai įtraukė į savo garsųjį 2000 m. *Krombach*⁶⁷ sprendimą. Šis sprendimas buvo priimtas po to, kai kurį laiką buvo spėliojama, ar Briuselio konvencijos viešoji tvarka turi būti aiškinama griežtai, neįtraukiant į šią sąvoką jokių procesinių aspektų, išskyrus vienintelį savarankišką atsisakymo priimti sprendimą pagrindą – kai sprendimas priimtas atsakovui neatvykus į teismą (tas pats kaip ir reglamentuose „dvyniuose“).

Klausimas, ar sąvokos „viešosios tvarkos gynimas“ apimtį aiškina tik valstybės narės (nes atitinkamame reglamentų straipsnyje aiškiai minima „viešoji tvarka valstybėse narėse“), ar ESTT ją aiškina savarankiškai (nes tai yra ES teisės aktuose įtvirtinta sąvoka, kuri turi būti vienodai taikoma visoje ES), išspręstas 2000 m. ESTT *Maxicar* byloje⁶⁸. Labai toliaregiškai ir išmintingai ESTT priėmė kompromisinį sprendimą, kad aiškinimas lieka valstybių narių nacionalinėms institucijoms, tačiau ESTT vykdo tokio aiškinimo priimtinumą ES kontekste kontrolę. Paprastai tariant, ESTT kontroliuoja, ar valstybės narės savo aiškinimuose nenusižengė dėl to, kad (a) nerado prieštaravimo viešajai tvarkai ten, kur turėjo, arba (b) jų aiškinimas buvo per platus ir lėmė nepriimtinają laisvo teismo sprendimų judėjimo apribojimą.

Kaip ir kituose ankstesniuose ES reglamentuose, reglamentų „dvynių“ 40 straipsnyje draudžiama peržiūrėti kitos valstybės narės sprendimą iš esmės. Tokia peržiūra negali būti atliekama „jokiomis aplinkybėmis“. Svarbu paaiškinti šį draudimą atsižvelgiant į viešosios tvarkos

⁶⁷ Byla Nr. C-7/98, *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, ECLI:EU:C:2000:164.

⁶⁸ Byla Nr. C-38/98, *Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento*, ECLI:EU:C:2000:225.

kontrolę, kad būtų užtikrintas visaapimantis abiejų nuostatų poveikis. Trumpai tariant, peržiūros draudimas reiškia, kad vykdymo valstybės narės institucija, kompetentinga nagrinėti prašymą dėl egzekvatūros, neturi atlikti aukštesnės instancijos teismo vaidmens. Būtent reglamentuose numatyta kontrolė yra užsienio teismo sprendimo „ribotos kontrolės“ (*contrôle limité*), o ne „visiškos kontrolės“ (*revision au fond*) pavyzdys. Taigi kontrolė, atliekama siekiant pripažinti užsienio teismo sprendimo pasekmes, yra specialiai parengta kontrolė, turinti konkretų tikslą, neskirta užsienio teismo sprendimui „patvirtinti“ ar „pataisyti“; jos tikslas – nustatyti, ar užsienio teismo sprendimas gali sukelti pasekmes nacionalinėje teisinėje sistemoje, nepažeisdamas jos darnos ir pagrindinių vertybių. Todėl kontrolė neturi būti orientuota į tai, ar kilmės teismas teisingai nustatė faktines bylos aplinkybes, ar teisingai taikė taikytiną procesinę ir materialinę teisę, ir juo labiau į tai, ar toks pat rezultatas būtų pasiektas, jei byla būtų išnagrinėta vykdymo valstybėje. Kontrolė turi būti sutelkta į tai, ar valstybės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai prieštarauja, pirma, teismo sprendime nurodytas faktinis teisinis rezultatas arba, antra, pats procesas, kurio metu buvo priimtas šis teismo sprendimas.

Kita vertus, atliekamos kontrolės tikslas neturi būti painiojamas su šios kontrolės atlikimo metodu. Norėdama patikrinti, ar teismo sprendimas atitinka viešąją tvarką, kompetentinga institucija daugeliu atvejų neturės kito pasirinkimo, kaip tik išnagrinėti teismo sprendimo turinį. Dažniausiai atidžiai perskaičius visą sprendimą, ypač priimto sprendimo motyvus, bus galima nustatyti, ar nebuvo pažeistos teisės į gynybą, ar atsakovas yra nuteistas sumokėti tam tikrą pinigų sumą dėl galbūt vykdymo valstybę šokiruojančios priežasties ir pan.⁶⁹

Be to, reglamentų „dvynių“ formuluotė, kad prieštaravimas viešajai tvarkai turi būti „akivaizdus“, neturi versti mūsų manyti, kad institucija, sprendžianti dėl egzekvatūros, negali išnagrinėti sprendimo nuodugnai. Akivaizdus viešosios tvarkos pažeidimo pobūdis turi pasireikšti prieštaravimo pagrindinėms vykdymo valstybės vertybėms intensyvumu, o ne (būtinai) tuo, kad jis akivaizdus iš pirmo žvilgsnio.

⁶⁹ Pavyzdžiui, teismo sprendimas, kuriuo viena šalis įpareigojama sumokėti kitai šaliai tam tikrą pinigų sumą, yra kasdienis atvejis visose valstybėse narėse, todėl nėra kažkuo ypatingas ar šokiruojantis. Tačiau priežastis, dėl kurios šis mokėjimas turi būti atliktas, gali būti nepriimtina ir prieštarauti vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai. Todėl svarbu, kad vykdymo valstybės narės teismas taip pat išnagrinėtų sprendimo motyvus ir atsikątytų vykdyti sprendimą, jei nustato, kad, pavyzdžiui, mokėjimas turi būti atliktas dėl to, kad taikoma diskriminacinė taisyklė, pagal kurią didesnę buvusio bendro turto dalis priskiriama vienam iš sutuoktinių tik dėl, pavyzdžiui, jo lyties.

4.2. Neįteiktas dokumentas, kuriuo pradedamas procesas

Turbūt svarbiausia procesinė garantija civiliniame procese yra tinkamas dokumento, kuriuo pradedamas procesas, įteikimas. Tai yra esminis bet kokio teismo proceso momentas, kuriuo nustatomi trišaliai santykiai tarp šalių ir teismo. Tinkamas tokio dokumento įteikimas yra tiek teisės būti išklaustam (t. y. rungtyniškumo principo), tiek šalių lygiateisiškumo principo veiksmingo įgyvendinimo prielaida; o tai yra ypač svarbu, nes iš šių teisių kyla teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje, taip pat ES valstybių narių nacionalinėse konstitucijose ir procesinės teisės aktuose.

Reglamentuose „dvyniuose“ numatyta, kad pripažinti ir vykdyti sprendimą gali būti atsisakyta, jei sprendimas „buvo priimtas atsakovui neatvykus į teismą, jei atsakovui nebuvo įteiktas bylos iškėlimo dokumentas arba lygiavertis dokumentas laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų pasirengti gynybai, išskyrus atvejus, kai atsakovas nepradėjo teismo proceso, kad užginčytų sprendimą, kai turėjo galimybę tai padaryti“.

Jau minėtu 2000 m. *Krombach* sprendimu ESTT galutinai išsprendė dilemą, ar tai, kad nebuvo tinkamai įteiktas dokumentas, kuriuo pradedamas procesas, yra vienintelis procesinis pagrindas, kuriuo remiantis galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą pagal Briuselio konvenciją. Pagal šį sprendimą būtent už kitus pagrindinių procesinių garantijų pažeidimus (pavyzdžiui, teisės būti išklaustam bylos nagrinėjimo metu pažeidimą, nors procesą pradedantis dokumentas ir buvo sėkmingai įteiktas) gali būti taikoma viešosios tvarkos išimtis. Be abejo, šis aiškinimas turi būti taikomas visiems ES reglamentams, kuriuose atsisakymo pagrindai suformuluoti taip pat arba panašiai, taigi ir reglamentams „dvyniams“. Gali stebinti tai, kad ES reglamentuose, priimtuose šioje srityje po *Krombach* sprendimo paskelbimo, vis dar atskirai įtvirtinamas dokumento, kuriuo pradedamas procesas, neįteikimo pagrindas, nepaisant to, kad tai yra procesinės viešosios tvarkos dalis, kuriai dabar jau užtikrintai taikoma viešosios tvarkos išimtis. Nors tokio atskiro pagrindo paminėjimas nebegali būti aiškinamas kaip anksčiau, dabar tai galima traktuoti kaip dar vieno procesinės viešosios tvarkos elemento svarbos akcentavimą; be to, sveikintinas galimybės remtis juo egzekvatūros procese įvardijimas, nes taip nepaliekama vietos nacionalinių teismų interpretacijai. Pagaliau, jei viešosios tvarkos turinio aiškinimas iš esmės lieka valstybių narių kompetencijai, tai, kalbant apie antrąjį atsisakymo pagrindą, apie valstybes nares jame neįžsimenama, o autonomiją aiškinimą galėtų visiškai perimti ESTT.

ESTT praktika dėl atsisakymo pagrindų aiškinimo pagal reglamentą „Briuselis I bis“ yra gausi ir ja turėtų vadovautis teismai, aiškindami reglamentus „dvynius“. Taigi kriterijai, pagal kuriuos dokumentas, kuriuo pradedamas procesas, turi būti įteiktas atsakovui laiku ir taip, kad jis galėtų pasirengti gynybai, gali būti įvykdyti, nors įteikimas nebuvo laikomas formaliai tinkamu sprendžiant pagal kilmės valstybės narės nacionalines procesines taisykles⁷⁰. Pavyzdžiui, net jei pagal procesines taisykles reikalaujama, kad atsakovui dokumentas būtų įteiktas asmeniškai, t. y. įteikimo pažymoje turi būti jo parašas, tačiau iš tikrųjų dokumentas buvo įteiktas atsakovo sugyventinei, pagal reglamentus tai nebus problema, jei bus įrodyta, kad atsakovas iš tikrųjų gavo dokumentą su pakankama informacija ir turėjo pakankamai laiko pasirengti gynybai.

Labai svarbu pabrėžti reglamentuose nustatomas užginčijimo pagrindų taikymo ribas. Jei atsakovas turėjo galimybę užginčyti procesinio dokumento įteikimo tinkamumą kilmės valstybėje narėje, jis nebegali tikėtis iš pripažinimo valstybės narės tokių trūkumų pašalinimo ir procesinio pažeidimo ištaisymo. Tai atitinka tiek bendrą principą, kad valstybės turėtų turėti galimybę ištaisyti savo klaidas prieš pradėdamos taikyti tarptautinį mechanizmą, tiek veiksmingo ir operatyvaus civilinio proceso principą, nurodantį šalims aktyviai ginti savo teises viso proceso metu (o ne atgaline data, kai joms pradeda grėsti nepalankus proceso rezultatas). Teismas turi užtikrinti, kad šalys turėjo galimybę dalyvauti procese ir ginti savo teises, tačiau šalys turi prisiimti pasekmes, jei to nepadare, net jei ir galėjo. Todėl yra svarbu išsiaiškinti, ar pasyvi šalies pozicija iš tikrųjų buvo jos pasirinkimas, ar tai buvo pasekmė to, kad šalis nežinojo apie prasidėjusį procesą arba neturėjo pakankamai laiko tinkamai reaguoti. ASML byloje ESTT taip pat patikslino, kad atsakovui „buvo įmanoma“ apskųsti už akių jo atžvilgiu priimtą sprendimą tik tuo atveju, jeigu jis realiai žinojo šio sprendimo turinį, nes šis jam buvo įteiktas laiku, kad jis galėtų susitarti dėl savo gynybos kilmės valstybės teisme. Tai atitinka kitą procesinį principą, kad teismo sprendimai turi būti motyvuoti, nes tai suteikia galimybę šalims pateikti argumentuotą apeliacinį skundą, o apeliacinės instancijos teismams – atlikti peržiūrą.

Vis dėlto svarbu pakartoti, kad sąvoka „tinkamas įteikimas“ aiškinama autonomiškai, o tai taip pat reiškia, kad vykdymo valstybė narė (arba ESTT, jei to prašoma) gali nustatyti, kad įteikimas, atliktas pagal kilmės valstybės narės taisykles, nebuvo atliktas tokiu būdu ir per tokį laiką, kad atsakovas galėtų pasirengti gynybai. Taigi egzekvatūros procese atsakovas gali skųstis dėl dokumento, kuriuo pradedamas procesas, netinkamo įteikimo, kuriuo jis negalėjo remtis kilmės valstybėje narėje.

⁷⁰ Byla Nr. C-283/05, *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, ECLI:EU:C:2006:787.

4.3. Sprendimų nesuderinamumas

Trečiasis atsisakymo pripažinti ir vykdyti sprendimą pagrindas, numatytas reglamentuose, yra sprendimų nesuderinamumas. Kaip jau buvo minėta, tokios pačios taisyklės aiškinimas kituose ES reglamentuose šioje vietoje vėl gali suteikti pagalbą. Pateikime dvi situacijas. Pirmojoje situacijoje kitos valstybės narės (valstybė B) sprendimas prieštarauja sprendimui, priimtam valstybėje narėje, kurioje prašoma pripažinti ar vykdyti sprendimą (valstybė A). Antrojoje situacijoje prašomas pripažinti valstybės B sprendimas yra nesuderinamas su kitos valstybės narės (t. y. ne valstybės, kurioje prašoma pripažinti ar vykdyti sprendimą, valstybė C) sprendimu.

Pirmojoje situacijoje, kad būtų aptiktas prieštaravimas valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teismo sprendimui, abu sprendimai turi būti priimti išnagrinėjus bylą tarp tų pačių šalių, bet nebūtinai dėl to paties dalyko. Andrae pateikia tokį pavyzdį: valstybėje A, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, yra priimtas teismo sprendimas dėl asmens statuso, kuris yra nesuderinamas su valstybės B teismo sprendimu dėl turtinių santykių, grindžiamu kitokiu šalių asmens statusu⁷¹. Be to, reglamentuose nereikalaujama, kad laiko atžvilgiu valstybės, kurioje prašoma pripažinti užsienio teismo sprendimą (valstybės A), teismo sprendimas būtų priimtas iki priimant kitos valstybės narės (valstybės B) teismo sprendimą. Tai šiek tiek prieštarauja *ipso iure* teismo sprendimų pripažinimui dalyvaujančiose valstybėse narėse, kada teismo sprendimai visose tokiose valstybėse narėse turi įsigalioti tuo pačiu metu. Kita vertus, suinteresuota šalis galėtų pasiremti anksčiau priimtu valstybės B teismo sprendimu vidaus procese (teismas jį būtų pripažinęs ne atskiro proceso metu, o kaip esamo proceso dalį). Jei tai nebuvo padaryta laiku, reglamentas nenustato anksčiau priimto užsienio teismo sprendimo viršenybės prieš galutinį vidaus teismo sprendimą.

Antrojoje situacijoje valstybėje A prašomam pripažinti užsienio valstybės (valstybės B) teismo sprendimui prieštarauja kitos valstybės narės arba trečiosios valstybės (valstybės C) teismo sprendimas. Tokiu atveju toks kitos valstybės narės arba trečiosios valstybės (valstybės C) teismo sprendimas turi būti priimtas anksčiau nei prašomas pripažinti valstybės B teismo sprendimas. Be to, jis turi būti tarp tų pačių šalių ir dėl to paties dalyko, taip pat turi atitikti reikalavimus, keliamus sprendimo pripažinimui. Taigi tam, kad taikymo pirmenybė atitektų valstybės C teismo sprendimui, jam keliami griežtesni reikalavimai, palyginus su tais, kurie nustatyti vidaus (valstybės, kurioje

⁷¹ Plg. M. ANDRAE, žr. 19 išnašą, p. 402.

prašoma pripažinti sprendimą, valstybė A) teismo sprendimams. Pirma, toks valstybės C teismo sprendimas turi būti priimtas anksčiau nei sprendimas, kurį prašoma pripažinti arba vykdyti (valstybės B teismo sprendimas). Antra, toks sprendimas turi būti susijęs ne tik su tomis pačiomis šalimis, bet ir su tuo pačiu „ieškinio pagrindu“. Ir, trečia, tokį valstybės C teismo sprendimą turi būti įmanoma pripažinti valstybėje narėje A. Jei toks valstybės C teismo sprendimas priimtas kitoje dalyvaujančioje valstybėje narėje, jis pripažįstamas automatiškai ir jam nekeliamos jokios sąlygos, o jei valstybės C teismo sprendimas priimtas vienoje iš nedalyvaujančių ES valstybių narių arba trečiojoje valstybėje, turi būti taikomos nacionalinės užsienio teismų sprendimų pripažinimo taisyklės.

4.4. Tolesni pastebėjimai dėl atsisakymo pripažinti teismo sprendimą priešasčių nagrinėjimo

Pirmiausia reglamentuose pabrėžiama, kad atsisakymo pripažinti teismo sprendimą pagrindai turėtų būti nagrinėjami gerbiant ir laikantis pagrindinių teisių. Tai tikriausiai savaime suprantama, tačiau tokia santykinai perteklinė nuostata reikalinga, nes ji gali užkirsti kelią aiškinimui, nukrypstančiam nuo visuotinai pripažintų žmogaus teisių standartų, pavyzdžiui, įtvirtintų ES pagrindinių teisių chartijoje⁷² ir EŽTK, kurios šalimis yra visos ES valstybės narės. Tai gali būti ypač svarbu aiškinant viešosios tvarkos išimtį, kaip ryškiausiai buvo parodyta ESTT *Krombach* byloje, kurioje Teismas į viešosios tvarkos apsaugos taikymo sritį įtraukė ir procesinės viešosios tvarkos apsaugą, dėl ko tuo metu dar nebuvo susiklosčiusios bendros doktrininės pozicijos, tačiau kuri atitiko EŽTK 6 straipsnį.

Priešingai nei reglamente „Briuselis I bis“⁷³, reglamentuose „dvyniuose“ neleidžiama peržiūrėti teismo, kuriame priimtas sprendimas, jurisdikcijos⁷⁴. Tai dar labiau skatina laisvą teismo sprendimų judėjimą, nes panaikinamas vienas iš galimų atsisakymo pagrindų. Vis dėlto tai gali atrodyti netikėta, nes ES reglamentų siūloma labai liberali pripažinimo ir vykdymo sistema tradiciškai buvo siejama su griežtu tų pačių reglamentų nuostatų dėl jurisdikcijos laikymusi, o bent jau svarbiausių jurisdikcijos taisyklių nesilaikymas galėjo lemti atsisakymą pripažinti ir vykdyti

⁷² Šiuo atžvilgiu Andrae pabrėžia, kad reikia laikytis diskriminacijos draudimo principo: M. ANDRAE, žr. 19 išnašą, p. 402.

⁷³ Reglamento „Briuselis I bis“ 45 straipsnio 1 dalies e punktas.

⁷⁴ Žr., pavyzdžiui, ESTT sprendimą *Liberato* byloje, žr. 65 išnašą.

sprendimą užsienyje. Nepaisydama to, autorė pritaria teisėkūros sprendimui reglamentuose „dvyniuose“, nes iš esmės šioje situacijoje nėra jokių silpnesnių šalių, kurias reikėtų apsaugoti, o dėl jurisdikcijos koncentracijos principo jurisdikcija bylose dėl porų turto dažnai susiejama su jurisdikcija kitose susijusiose bylose, pavyzdžiui, santuokos nutraukimo ir paveldėjimo bylose. Tokiais atvejais jurisdikcijos bylose sujungimo siekia išvengti nebent pačios šalys, o viešasis interesas, ko gero, yra mažiau išreikštas nei, pavyzdžiui, ginčiuose dėl išimtinės jurisdikcijos pagal reglamento „Briuselis I bis“ 24 straipsnį.

5. Baigiamosios pastabos

Reglamentų „dvyinių“ IV skyriuje pateikiamos taisyklės dėl „sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo“. Pripažinimas vyksta *ipso iure*, o vykdymas galimas tik po to, kai vykdymo valstybėje narėje įvyksta specialus teismo procesas, kurio metu paskelbiama, kad sprendimas yra vykdytinas (*exequatur*). Šios taisyklės iš esmės yra identiškos ir atitinka sistemą, kuri Europos teisininkams yra gerai žinoma iš reglamento „Briuselis I“: šis reglamentas savo ruožtu jau yra pasitarnavęs kaip sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisyklių matrica Paveldėjimo reglamentui, taip pat Išlaikymo reglamentui, kuomet yra prašoma vykdyti sprendimą, priimtą valstybėje narėje, kuriai neprivalomas 2007 m. Hagos protokolai (IV skyriaus 2 skirsnis). Paul'is Lagarde'as rašė: „Turto teisinio režimo reglamentai vadovaujasi tam tikra Europos bendrąja teise (dėl sprendimų ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo).“⁷⁵ Be to, Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 55 konstatuojamojoje dalyje (ir Reglamento dėl sutuoktinių turto 56 konstatuojamojoje dalyje) pabrėžiamas šis ryšys:

„Atsižvelgiant į šio reglamento bendrąjį tikslą, t. y. užtikrinti valstybėse narėse priimtų teismo sprendimų registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimais tarpusavio pripažinimą, šiame reglamente turėtų būti nustatytos teismo sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo taisyklės, kurios būtų panašios į kituose ES teisės aktuose teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje nustatytas taisykles.“

⁷⁵ P. LAGARDE in U. BERGQUIST et al. *The EU Regulations on Matrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 12.

Paskelbus sprendimą vykdytinu, (faktinis) vykdymas visada bus vykdomas pagal vykdomo valstybės narės nacionalines procesines taisykles. Iš esmės ES reglamentai į šias taisykles nesikiša, o tik reglamentuoja užsienio teismo sprendimo „perėjimo“ į nacionalinę teisinę sistemą etapą, t. y. etapą iki (faktinio) vykdomo proceso, kuris bus toks pat kaip ir nacionalinių teismo sprendimų atveju. Taigi, priimdama sprendimą dėl prašymo (faktiškai) vykdyti sprendimą, vykdomo institucija nebetikrins, ar egzistuoja reglamentuose įtvirtinti atsisakymo pagrindai: sprendimas dėl egzekvatorijos, priimtas (būtinai)⁷⁶ atskirame egzekvatorijos procese, yra privalomas visoms nacionalinėms (vidaus) institucijoms. Galima teigti, kad, siekiant išvengti painiavos, būtų buvę aiškiau, jei ES reglamentuose „pripažinimo ir vykdymo“ srityje būtų kalbama tik apie kitų valstybių narių sprendimų „vykdytinumą“, o ne apie „vykdymą“, išskyrus atvejus, kai taisyklėse kalbama apie (faktinį) vykdymą, pavyzdžiui, apie galimą jo sustabdymą.

Žvelgiant į ateitį ir atsižvelgiant į bendrus ES tikslus, galima gana drąsiai prognozuoti, kad ilgainiui sprendimai dėl porų turtinių santykių bus ne tik automatiškai pripažįstami, bet ir automatiškai pripažįstami vykdytinais kitose valstybėse narėse. Laikas parodys, ar pirmas reglamentų „dvynių“ raidos etapas pritrauks daugiau, o galbūt ir visas valstybes nars prisijungti prie tvirtesnio bendradarbiavimo šioje srityje, ar šiuo metu dalyvaujančios valstybės narės ir toliau eis savo pačių pasirinktu keliu dar liberalesnės teismo sprendimų judėjimo sistemos link. Kadangi šiuo metu reglamentuose „dvyniuose“ numatyta sistema iš esmės jau yra labai priimtina ir labai gerai išbandyta praktikoje, autorė pirmenybę teiktų pirmajam scenarijui, t. y. bandymui pritraukti daugiau valstybių narių. Šiuo tikslu svarbu surinkti ir parodyti gerą patirtį ir „sėkmės istorijas“, siekiant įtikinti vis dar abejojančius reglamentuose nustatytos sistemos veiksmingumu ir santykinio paprastumu, taip pat pabrėžti, kad reglamentuose iš tikrųjų yra rodoma pagarba kiekvienos dalyvaujančios valstybės narės nacionalinei šeimoms teisės sampratai.

⁷⁶ Skirtingai nei kai kuriuose nacionaliniuose įstatymuose (pvz., Slovėnijos), reglamentuose nenumatytas atsitiktinis vykdytinumo paskelbimas vykdomo procese.

Autentiški dokumentai ir teisminiai susitarimai pagal reglamentus „dvynius“

Ivana Kunda ir Martina Tičić*

1. Įvadas

Autentiški dokumentai turi ypatingą praktinę reikšmę sprendžiant šeimos turto, įskaitant sutuoktinių turto, klausimus, taip pat klausimus, susijusius su registruotų partnerių turtinėmis pasekmėmis¹. Jie suteikia prielaidas užtikrinti prevencinę teisinę kontrolę, nes jais patvirtinamas dokumentų autentiškumas teisiniams sandoriams, kurie yra labai svarbūs visuomenės ar atskirų šalių ekonominiams ar asmeniniams interesams². Kartu su teisminiais susitarimais autentiški dokumentai sudaro svarbią, bent jau daugumoje valstybių narių, vykdomųjų dokumentų kategoriją³. Teisminiai susitarimai laikomi vykdomaisiais dokumentais, jeigu juos įregistruoja arba patvirtina teismas. Kita

---

* Ivana Kunda, Rijekos universiteto Teisės fakulteto profesorė, Tarptautinės ir Europos privatinės teisės katedros vedėja. Martina Tičić, Rijekos universiteto Teisės fakulteto doktorantė, finansuojama Kroatijos mokslo fondo.

¹ Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, KOM/2011/0126 galutinis – CNS 2011/0059, p. 10; Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, KOM/2011/0127 final - CNS 2011/0060, p. 9. Taip pat žr. Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, COM/2009/0154 final - COD 2009/0157, p. 7.

² COUNCIL OF THE NOTARIATS OF THE EUROPEAN UNION, *Comparative Study on Authentic Instruments National Provisions of Private Law, Circulation, Mutual Recognition and Enforcement, Possible Legislative Initiative by the European Union – United Kingdom, France, Germany, Poland, Sweden*, European Parliament, Brussels 2008, p. iv. Prieiga per internetą: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2008/408329/IPOL-JURI_ET\(2008\)408329_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2008/408329/IPOL-JURI_ET(2008)408329_EN.pdf)> [žiūrėta 2021-05-10].

³ W. KENNETT, *The Enforcement of Judgments in Europe*, Oxford University Press, Oxford 2000, p. 65.

vertus, autentiški dokumentai paprastai laikomi vykdytiniais dokumentais civilinės teisės tradicijos valstybėse, mažiau – bendrosios teisės ar Skandinavijos šalyse⁴. Netgi tose valstybėse, kuriose tiek autentiški dokumentai, tiek teisminiai susitarimai yra laikytini vykdytiniais dokumentais, yra nemažai skirtumų tarp juos išdavusių institucijų, pačių dokumentų ar jų vykdymo procesų.

Siekiant veiksmingo tarptautinio teismo bendradarbiavimo, būtina sukurti sistemą, kuri palengvintų laisvą autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų judėjimą iš kilmės valstybės narės į kitas valstybes nares. Tai buvo nustatyta anksčiau, 1968 m. Briuselio konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo⁵, o vėliau – 1988 m. Lugano konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo⁶. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Prancūzija ir Vokietija, siekiamos palengvinti laisvą užsienyje parengtų autentiškų dokumentų judėjimą, sudarė dvišalius susitarimus⁷. Naujesniuose ES reglamentuose⁸, įskaitant reglamentus „dvynius“, atsakoma ankstesniuose reglamentuose⁹ naudotų kiek painergusių sąvokų ir pripažįstamas ypatingas autentiškų dokumentų pobūdis.

⁴ Pranešimas (JLS/2004/C4/03) apie reglamento „Briuselis I“ taikymą valstybėse narėse, kurį pateikė B. HESS, TH. PFEIFFER ir P. SCHLOSSER, studija JLS/C4/2005/03, galutinė versija 2007 m. rugsėjis, Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, p. 276. Prieiga per internetą: <http://courtesa.eu/wp-content/uploads/2019/03/study_application_brussels_1_en.pdf> [žiūrėta 2012-04-22], toliau – Heidelberg Report; J. FITCHEN, „Authentic instruments and European private international law in civil and commercial matters: Is now time to break new ground?“ (2011) 7 *Journal of Private International Law* 33; J. FITCHEN, „Recognition, Acceptance and Enforcement of Authentic Instruments in the Succession Regulation“ (2012) 8 *Journal of Private International Law* 323, 331.

⁵ Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, suvestinė redakcija CF 498Y0126(01) [1968] OL L 299, 1972 12 31.

⁶ 1988 m. Lugano konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo [1988] OL L 319, 1988 11 25, dabar pakeista 2007 m. Lugano konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo [2007] OL L 339, 2007 12 21.

⁷ Abkommen vom 13 September 1971 zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Französischen Republik über die Befreiung öffentlicher Urkunden von der Legalisation Bundesgesetzblatt BGBl. 1974 II S. 1075. Prieiga per internetą: <<https://www.bgbl.de>> [žiūrėta 2021-05-11].

⁸ Žr. Paveldėjimo reglamento 59–61 straipsnius.

⁹ Tai ypač susiję su autentiškų priemonių „pripažinimo“ sąvoka. Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 58–60 straipsnius, reglamento „Briuselis II bis“ 46 straipsnį (nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d. bus pakeistas reglamentu „Briuselis II ter“), Reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje 48 straipsnį. Taip pat žr. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, 24 ir 25 straipsnius [2004] OL L 143, 2004 4 30. Sąvoka „pripažinimas“ buvo nuolat vartojama ir anksčiau, žr., pavyzdžiui, Ch. PAMBOUKIS, *L'acte public étrangere ed droit international privé*, LGDJ, Paris 1993, p. 97.

Atrodo, kad, atkartodami Paveldėjimo reglamento¹⁰ analogiškose nuostatose vartojamą inovatyvią terminiją, reglamentai „dvyniai“ atveria kelią tiesioginiam ir kur kas paprastesniam naudojimuisi autentiškais dokumentais tarpvalstybinio pobūdžio situacijose, o tai neabejotinai stiprina abipusį pripažinimą tarp valstybių narių, kuris yra horizontalioji abipusio pasitikėjimo principo sudedamoji dalis¹¹.

Apskritai reglamentuose „dvyniuose“ numatyta, kad tam tikri autentiški dokumentai ir teisiniai susitarimai, sudaryti vienoje valstybėje narėje, turi turėti tokias pat pasekmes (įrodomąją galią) kitose valstybėse narėse. Šiame skyriuje daugiausia dėmesio skiriama pagrindinėms sąvokoms, įskaitant „autentiškus dokumentus“, „teisminį susitarimą“, „autentiškumą“ ir mechanizmus, t. y. „priėmimą“ ir „dokumentų, teismo sprendimų, teisminių susitarimų paskelbimą vykdytinais“. Be to, jame aptariamos kelios suvienodintos procesinės taisyklės, kurios taikomos nagrinėjant bylas.

Prieš pradėdami, svarbu pabrėžti, kad reglamentai „dvyniai“ *ratione loci* atžvilgiu taikomi tik tais atvejais, kai tiek autentiško dokumento arba teismo susitarimo kilmės valstybė narė, tiek vykdymo valstybė narė¹² (kaip tai apibrėžta 3 straipsnio 1 dalies g ir h punktuose) dalyvauja reglamentais „dvyniais“ nustatytame tvirtesniame bendradarbiavime. Tai, žinoma, nereiškia, kad tokie dokumentai turi būti žinomi dalyvaujančios vykdymo valstybės narės teisėje. Nepriklausomai nuo to, ar pagal dalyvaujančios vykdymo valstybės narės nacionalinę teisę galima sudaryti autentišką dokumentą, ar ne, toks dokumentas turi būti pripažintas ir (arba) vykdomas toje valstybėje narėje, jeigu jis sukurtas dalyvaujančioje kilmės valstybėje narėje¹³. Be to, *ratione temporis* atžvilgiu reglamentai „dvyniai“ taikomi autentiškiems dokumentams, oficialiai parengtiems ar įregistruotiems, ir teisminiams susitarimams, patvirtintiems ar sudarytiems 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau. Galiausiai, *ratione materiae* atžvilgiu į vieno ar kito reglamento „dvynio“ taikymo sritį patenka tik tie autentiški dokumentai ir teisiniai susitarimai, kurie yra atitinkamai susiję su sutuoktinių turto teisiniu režimu arba su registruotos partnerystės turinėmis pasekmėmis¹⁴. Priešingu atveju jiems taikomas kitas ES tarptautinės privatinės teisės aktas arba, jei tai neįmanoma, atitinkamo tarptautinio susitarimo taisyklės, arba nacionaliniai įstatymai.

¹⁰ Žr. Paveldėjimo reglamento 59–61 straipsnius.

¹¹ I. KUNDA, „Međunarodno privatnopravni odnosi“ [„Tarptautinės privatinės teisės santykiai“] in E. MIŠĆENIĆ (ed.), *Evropsko privatno pravo: posebni dio [Europos privatinė teisė: specialioji dalis]*, Školska knjiga, Zagreb 2021, p. 495.

¹² Sąvoka „vykdymo valstybė narė“ šiame skyriuje atitinka reglamentuose „dvyniuose“ vartojamos sąvokos turinį, nes ji reiškia ne tik valstybę narę, kurioje prašoma paskelbti vykdytinu tam tikrą autentišką dokumentą arba teismo susitarimą, bet ir valstybę narę, kurioje turi būti priimami autentiški dokumentai.

¹³ Žr. Heidelbergo ataskaitą dėl reglamento „Briuselis I“, kurioje situacija nebuvo tokia sudėtinga, nes dalyvavo visos valstybės narės, žr. 4 išnašą, p. 276.

¹⁴ Žr. Reglamentų „dvynių“ 3 straipsnio 1 dalies d punktą.

Be to, šioje vietoje reikėtų pateikti keletą techninio pobūdžio pastabų. Dėl abiejų reglamentų „dvynių“ panašumo šiame skyriuje pateiktų nuorodų į Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo turinys turėtų būti suprantamas panašiai kaip ir nuorodose į Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, išskyrus atvejus, kai nurodyta kitaip. Taip pat nuorodos į sutuoktinį (-ius) arba sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus turėtų būti suprantamos kaip nuorodos į registruotą (-us) partnerį (-ius) arba registruotų partnerių turtinių pasekmių klausimus. Be to, nuoroda į „valstybę narę“ taikoma tik toms valstybėms narėms, kurios dalyvauja reglamentuose „dvyniuose“ nustatytame tvirtesniame bendradarbiavime¹⁵.

2. „Autentiško dokumento“ ir „teisminio susitarimo“ sąvokos

Tik aptarus pagrindines sąvokas, tokias kaip „autentiškas dokumentas“ ir „teisminis susitarimas“, atskyrus jas nuo kitų sąvokų, pavyzdžiui, „sprendimas“ (arba „nuosprendis“), bei pagaliau išanalizavus jų pagrindines savybes, galima žengti kitą žingsnį ir pradėti diskusiją dėl šių objektų teisinių pasekmių, kurios, beje, taikant reglamentuose „dvyniuose“ numatytus mechanizmus, išplečiamos į kitas valstybes nares.

2.1. „Autentiško dokumento“ apibrėžtis

Remiantis Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies i punkte pateikta apibrėžtimi, „autentiškas dokumentas“ apibrėžiamas Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 3 straipsnio 1 dalies c punkte ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies d punkte kaip dokumentas, susijęs su sutuoktinių turto teisiniu režimu / registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis, kuris buvo oficialiai parengtas arba įregistruotas valstybėje narėje kaip autentiškas dokumentas ir kurio autentiškumas: (i) siejamas su parašu bei autentiško dokumento turiniu ir (ii) buvo nustatytas viešosios valdžios institucijos arba kitos valdžios institucijos, kurią tuo tikslu įgaliojo valstybė narė. Pagal pastarąjį reikalavimą reikalaujama, kad viešoji valdžios institucija atliktų tam tikrą funkciją, o pirmasis reikalavimas („oficialiai parengtas arba įregistruotas valstybėje narėje kaip autentiškas dokumentas“) kalba apie kokybinį dalyvavimo kontekstą. Kaip matyti, šie du reikalavimai yra taikomi kartu rengiamam arba įregistruojamam pagal kilmės valstybės narės teisę „autentiškam dokumentui“ bei yra susiję su tokio dokumento galiojimu. Tokiomis nuostatomis jokiū būdu nesiekama nustatyti vienodų formos reikalavimų¹⁶ „autentiškiems doku-

¹⁵ Žr. šios knygos 2 ir 3 skyrius.

¹⁶ Apie šias funkcijas žr. šio skyriaus 2.2 skirsnį.

mentams“ valstybėse narėse. Valstybių narių kompetencija nusistatyti reikalavimus formai išlieka, tačiau reglamentuose „dvyniuose“ „autentiškumo“ samprata aiškinama autonomiškai, neatsižvelgiant į egzistuojančias nacionalines reikšmes¹⁷. Šios sampratos paskirtis – būti kriterijumi, kurio taikymas išplečia pagal valstybės narės nacionalinę teisę sukurtų dokumentų (kurie taip pat tampa „autentiškais dokumentais“ pagal reglamentus „dvynius“) poveikį.

Ši dviejų dalių reikalavimų autentiškiems dokumentams logika kyla iš tos, kuri naudojama kitų ES tarptautinių privatinės teisės aktų sampratoje, kuriose taip pat papildomai įvardijamas trečiasis kumuliatyviai taikytinas reikalavimas – priemonės vykdytinumas. Remdamasis atitinkamų nuostatų tekstais, jų konteksto analize, taip pat atitinkamų reglamentų deklaruojamu tikslu ir *travaux préparatoires*, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) buvo išskyręs tris reikalavimus, kurie turi būti įvykdyti, kad dokumentas būtų pripažintas autentišku¹⁸. Trijų reikalavimų schemą, kuri kildinama iš Jenard-Möller ataskaitos dėl Lugano konvencijos¹⁹, sudaro šie reikalavimai: (i) dokumento autentiškumą turi būti nustaciusi viešosios valdžios institucija, ii) šis autentiškumas turi būti susijęs su dokumento turiniu, o ne tik, pavyzdžiui, su parašu, ir iii) dokumentas turi būti vykdytinas pačioje valstybėje narėje, kurioje jis sukurtas²⁰. Nors tam tikruose ES tarptautinei pri-

¹⁷ Reglamento dėl sutuoktinių turto 59 konstatuojamoji dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 58 konstatuojamoji dalis, kurios yra parengtos pagal Paveldėjimo reglamento 62 konstatuojamąją dalį. Nors ir būdama savarankiška, „autentiškų dokumentų“ sąvoka grindžiama analogiškais nacionalinėmis apibrėžtimis. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio kodekso (*Code civil en vigueur au 26 mai 2021 - l'article 1369 comme modifié par Ordonnance n°2016-131 du 10 février 2016 dans l'article 4*) 1369 straipsnį, kuriame nustatyta, kad patvirtintas dokumentas (*l'acte authentique*) yra toks dokumentas, kurį, atlikus reikiamus formalumus, gavo iš valstybės pareigūno, turėjusio įgaliojimus ir funkciją jį parengti. Taip pat Kroatijos civilinio proceso įstatymas (*Zakon o parničnom postupku*, Službeni list SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 230 straipsnis, 20/90, 27/90 ir 35/91 bei Narodne novine 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14 ir 70/19) apibrėžia viešąjį dokumentą (tai platesnė sąvoka nei autentiškas dokumentas) kaip dokumentą, kurį nustatyta forma išduoda valstybės institucija savo kompetencijos ribose, ir dokumentą, kurį tokia forma išduoda juridinis ar fizinis asmuo, atlikdamas viešosios valdžios veiksmus, kurie jam pavesti įstatymu ar įstatymu paremtu dokumentu. Kroatijos valstybinių notarų įstatymo (*Zakon o javnom bilježništvu*, Narodne novine, 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16) 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pagal šį įstatymą notarų išduoti dokumentai turi viešųjų dokumentų galią, jeigu juos sudarant ir išduodant buvo laikomasi esminių formalių reikalavimų pagal šį įstatymą.

¹⁸ Žr., pvz., bylą C-260/97, *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, EU:C:1999:312, para. 17–20.

¹⁹ Jenard-Möller Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters done at Lugano 16 September 1988 [1990] OJ C189/57, 28.7.1990.

²⁰ *Ibid.*, p. 80.

vatinei teisei priklausančiuose teisės aktuose privalomi visi trys reikalavimai²¹, tam, kad teisinis dokumentas būtų apibūdintas kaip „autentiškas“ pagal Paveldėjimo reglamentą²² arba reglamentus „dvynius“²³, užtenka laikytis vos dviejų (t. y. viešosios valdžios institucijos dalyvavimas ir jos funkcijos vykdymas kuriant autentišką dokumentą). Tai nereiškia esminių sąvokų skirtumų, o veikiau byloja apie galimą poveikio išplėtimą. Iš pradžių „autentiškų dokumentų“ poveikį buvo galima išplėsti tik paskelbiant apie jų „vykdytinumą“, o pastaruoju metu minėtą poveikį galima išplėsti ir jų „priėmimu“. Žinoma, negalima paskelbti vykdytinu autentiško dokumento, kuris pagal kilmės valstybės narės teisę tokio poveikio nesukelia. Juk reglamentų „dvynių“ V skyrius numato ne pasekmių sukūrimą, o jų išplėtimą²⁴.

2.1.1. Viešosios valdžios institucijos dalyvavimas

Grįžtant prie dviejų dalių reikalavimų autentiškiems dokumentams pagal reglamentus „dvynius“, ESTT praktikoje pateikiama tam tikrų aiškinimo gairių (nepaisant to, kad šie išaiškinimai pateikiami pagal trigubo modelio reikalavimų schemą). Nuostata, reikalaujanti viešosios valdžios institucijos dalyvavimo, buvo nagrinėjama *Unibank* byloje.

²¹ Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 58 straipsnį, reglamento „Briuselis II bis“ 46 straipsnį ir Išlaikymo reglamento 2 straipsnio 3 dalies a punktą. Taip pat žr. bylą K. H. K., kurioje sprendimas priimtas pagal 2014 m. gegužės 15 d. Reglamentą (ES) Nr. 655/2014, kuriuo nustatoma europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūra, siekiant palengvinti tarpvalstybinį skolų išieškojimą civilinėse ir komercinėse bylose [2014] OL L 189, 2014-06-27. ESTT buvo pateiktas klausimas, ar konkretus mokėjimo įsakymas pagal Bulgarijos teisę, t. y. piniginis reikalavimas, kuris dar netapo vykdytinas, yra „autentiškas dokumentas“, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 655/2014 4 straipsnio 10 dalį. ESTT konstatavo, kad, nesant aiškios formulotės, iš šios nuostatos konteksto analizės ir tikslo, kurio buvo siekiama Reglamentu 655/2014 ir šio reglamento *travaux préparatoires*, matyti, jog tam, kad dokumentas būtų laikomas „teismo sprendimu“, „teisiniu susitarimu“ arba „autentišku dokumentu“, kaip tai suprantama pagal šį reglamentą, jis turi būti vykdytinas kilmės valstybėje narėje. Nagrinėjamu atveju mokėjimo įsakymas dar nebuvo vykdytinas, todėl jis nebuvo autentiškas dokumentas.

²² P. WAUTELET, „Article 3. Définitions“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), *Le droit européen des successions, Commentaire du règlement (UE) No 650/2012, du 4 juillet 2012*, 2nd ed., Bruylant, Brussels 2016, p. 168; H.-P. MANSSEL, „Article 59. Acceptance of Authentic Instruments“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSSEL (eds.), *The European Succession Regulation, A Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge 2016, p. 637.

²³ Žr., pvz., bylą C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysława Bac*, EU:C:2019:444, para. 66–72.

²⁴ Daugiau apie tai žr. toliau 3 poskyrį šiame skyriuje.

Unibank kredito įstaigos byla, nagrinėta Vokietijos nacionaliniame teisme, buvo susijusi su Danijos teisiniu institutu *gældsbrief*, kuris yra privataus juridinio asmens (ne viešosios valdžios institucijos) sukurtas dokumentas, įrodantis debetinį įsiskolinimą bei, praėjus tam tikras Danijos civilinio proceso procedūras, vykdytinas Danijos teritorijoje. Ginčo klausimas, kuris iš nacionalinio lygmens persikėlė į ESTT, buvo, ar *gældsbrief* gali būti laikomas autentišku dokumentu pagal Briuselio konvenciją ir gali būti taikomas Vokietijoje. ESTT priminė Jenard-Möller pranešimą dėl autentiškų dokumentų aiškinimo ir jiems keliamų reikalavimų Lugano konvencijos kontekste²⁵. Sprendimo *Unibank* priėmimo metu šie reikalavimai buvo įtvirtinti kaip norma jau kitos, Briuselio konvencijos kontekste²⁶. Dėl kumulatyvinio pobūdžio reikalavimų, taikomų dokumento autentiškumui nustatyti, neišpildymo ESTT padarė išvadą, kad *gældsbrief* nebuvo autentiškas dokumentas. Kalbant konkrečiau, *gældsbrief* neatitiko reikalavimo, kad patvirtinant dokumento autentiškumą veiksmingai dalyvautų viešosios valdžios institucija. Atsižvelgiant į tai, kad aptariamas dokumentas buvo parengtas privačiai ir jo autentiškumo „nenustatė viešosios valdžios institucija ar kita tam tikslui tos valstybės įgaliota institucija“, jis nelaikytinas autentišku dokumentu²⁷.

Kadangi viešosios valdžios institucijos dalyvavimas yra būtina sąlyga, kad dokumentas būtų laikomas „autentišku dokumentu“, svarbu paaiškinti „viešosios valdžios institucijos ar kitos valdžios institucijos, kurią tuo tikslu įgaliojo kilmės valstybė narė“, sąvoką, kaip nurodyta reglamentų „dvyinių“ „autentiško dokumento“ apibrėžtyje. Neabejotinai viešosios valdžios institucijoms, turinčioms įgaliojimus parengti autentišką dokumentą, priklauso teismai ir notarai – tiek, kiek juos tą daryti įgaliojo nacionalinis reguliavimas. Pavyzdžiui, Kroatijoje tiek teismai, tiek notaras yra laikomi viešosios valdžios institucijomis, galinčiomis patvirtinti specifinę Kroatijoje galiojančią paveldėjimo sutarties rūšį – sutartį dėl turto perdavimo ir paskirstymo per gyvenimą²⁸.

²⁵ Byla C-260/97, *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, EU:C:1999:312, para. 16.

²⁶ Byla C-260/97, *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, EU:C:1999:312, para. 17–20.

²⁷ Byla C-260/97, *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, EU:C:1999:312, para. 21.

²⁸ Paveldėjimo įstatymo (*Zakon o nasljeđivanju*) 106 straipsnio 2 dalis, Narodne novine 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 ir 14/19. Plačiau apie susitarimą žr. I. GLIHA, „Chapter 4. Acts *Inter Vivos* Related to the Estate“ in P. ŠARČEVIĆ, T. JOSIPOVIĆ, I. GLIHA, N. HLAČA, I. KUNDA, *Family Law In Croatia*, Rijnland in Leiden, Kluwer Law International 2011, p. 280–286.

Apskritai, pagal Kroatijos notariato įstatymą, notaras vykdo tokias funkcijas kaip „viešųjų dokumentų dėl teisės klausimų, pareiškimų ir faktų, kuriais grindžiamos teisės, oficialus sudarymas ir išdavimas; oficialus privačių dokumentų tvirtinimas; dokumentų, pinigų ir vertybių priėmimas saugoti turint tikslą perduoti juos kitiems asmenims ar institucijoms“. Be to, notaras „atlieka teisės aktuose nustatytas bei teismų ar kitų viešosios valdžios institucijų nurodytas procedūras“ bei vykdo kitas įstatyme numatytas užduotis²⁹. Panašiai Vokietijos federaliniame notarų kodekse notarai apibūdinami kaip „nepriklausomi valstybės įgalioti asmenys, gavę paskyrimą žemėse (vok. *länder*) registruoti teisinius aktus („notarinius įrašus“) ir atlikti kitas užduotis prevencinio teisingumo vykdymo srityje“³⁰. Nors notarų turimi įgaliojimai labai skiriasi priklausomai nuo valstybės narės, kurioje jie paskirti³¹, kai kuriose valstybėse narėse notarų kompetencija laikoma išskirtine³², nes jie iš esmės yra vienintelės institucijos, turinčios teisę sudaryti autentiškus dokumentus. Kita vertus, kaip matyti iš to, kas išdėstyta pirmiau, šis vaidmuo ne visada turi būti išimtinai skirtas tik notarams.

Civilinės teisės šalyse notarai matomi kaip atliekantys „papildomą vaidmenį, panašų į teisėjo“³³. Tačiau notarai gali veikti ir kitaip – vykdyti pirminę teisminę funkciją, tuomet jie būtų laikomi „teismais“ reglamentų „dvynių“ 3 straipsnio 2 dalies prasme. Preambulėse pateikiamas toks paaiškinimas³⁴: tais atvejais, kai notarai vykdo teismines funkcijas, jurisdikcijos taisyklės, nustatytos reglamentuose „dvyniuose“, jiems turėtų būti privalomos, o jų priimtų sprendimų judėjimas turėtų vykti pagal reglamentų „dvynių“ IV skyriaus nuostatas dėl teismo sprendimų pripa-

²⁹ Kroatijos notariato įstatymo 2 straipsnis, žr. 17 išnašą.

³⁰ Vokietijos federalinio notariato kodekso 1 straipsnis, *Bundesnotarordnung* in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 4. Mai 2021 (BGBl. I S. 882) geändert worden ist.

³¹ Reglamento „Briuselis I“ ir Reglamento dėl Europos vykdomojo rašto kontekste ESTT parodė, kad notarų priskyrimo „teismams“, vykdančiams konkrečias užduotis, klausimas gali būti ne toks vienareikšmis. Žr. 2017 m. birželio 21 d. Sprendimą *Pula parking d.o.o. prieš Sven Klaus Tederahn*, C-551/15, EU:C:2017:193; 2017 m. birželio 21 d. Sprendimą *Ibrica Zulfikarpašić prieš Slaven Gajer*, C-484/15, EU:C:2017:199. ESTT sprendimai šiose bylose paskatino reformuoti vykdymą reglamentuojančius nacionalinės teisės aktus. Žr. 39a straipsnio 4 dalį Kroatijos vykdymo įstatyme (*Zakon o izmjenama i dopunama Ovršni zakon*, Narodne novine 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17 ir 131/20), naujai įvestą Vykdomo įstatymo pakeitimais (*Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona*, Narodne novine 131/2020).

³² COUNCIL OF THE NOTARIATS OF THE EUROPEAN UNION, žr. 2 išnašą, p. 32.

³³ *Ibid.*, p. 4.

³⁴ Reglamentų „dvynių“ 31 konstatuojamoji dalis.

žinimo, vykdytinumo ir vykdymo. Priešingai, tais atvejais, kai notarai nevykdo teisminių funkcijų, jiems galioja ne tos jurisdikcijos taisyklės, o tik nacionalinės (arba tarptautinės) teisės taisyklės, o jų išduotų autentiškų dokumentų judėjimas turėtų vykti laikantis reglamentų „dvynių“ V skyriaus nuostatų dėl autentiškų dokumentų.

2.1.2. Viešosios valdžios institucijos vaidmuo

Kitas „autentiško dokumento“ reikalavimas neapsiriboja vien viešosios valdžios institucijos dalyvavimu ir yra susijęs su valdžios institucijos vaidmeniu *in concreto*. Šį reikalavimą ESTT nagrinėjo byloje *WB*³⁵, spręstoje taikant Paveldėjimo reglamentą. Atsižvelgiant į tai, kad Paveldėjimo reglamente yra nuostata, apibrėžianti „autentiško dokumento“ sąvoką, kuri buvo nukopijuota ir įtraukta į reglamentus „dvynius“, anksčiau priimtas Paveldėjimo reglamentas gali puikiai padėti aiškinti „autentiško dokumento“ sąvoką vėlesniuose reglamentuose. Vienintelis skirtumas tarp apibrėžčių yra susijęs su atitinkamomis reglamentų dalykinio taikymo sritimis, o tai nėra svarbu šiuo konkrečiu atveju, t. y. apibūdinant dokumentą kaip „autentišką“.

Ginčas *WB* byloje kilo dėl „autentiško dokumento“ (kuris egzistuoja papildomai prie „teismo sprendimo paveldėjimo byloje“) apibrėžties Paveldėjimo reglamento kontekste. *WB* byloje nagrinėjamas dokumentas buvo nacionalinis dokumentas, kuriu patvirtinamas įpėdinio statusas, konkrečiai – Lenkijos paveldėjimo pažymėjimo aktas, kurį notaras išdavė ginčo tvarka arba pagal neginčijamą visų paveldėjimo pažymėjimo išdavimo procedūros dalyvių prašymą. ESTT išskyrė „autentiško dokumento“ ir „paveldėjimo byloje priimto teismo sprendimo dėl palikimo priėmimo patvirtinimo“ sąvokas. ESTT pabrėžė, kad paveldėjimo pažymėjimo aktas nėra laikomas „sprendimu“, nes notaras nebuvo „teismas“, kaip tai suprantama pagal Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 2 dalies nuostatą, kadangi Lenkijos notaras, išduodamas Lenkijos paveldėjimo pažymėjimo aktą pagal neginčijamą visų paveldėjimo pažymėjimo išdavimo procedūros dalyvių prašymą, teisminės funkcijos nevykdo³⁶.

³⁵ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysław Bac*, EU:C:2019:444.

³⁶ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysław Bac*, EU:C:2019:444, para. 61. M. WILDERSPIN, „The Notion of „Court“ under the Succession Regulation“ (2020) *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, 45–56 (palankiai vertindama sprendimą dėl to, kad jis į reglamento schemą įnešė teleologinio nuoseklumo ir darnos). Taip pat žr. šio leidinio 3 ir 6 skyrius.

Kita vertus, ESTT padarė išvadą, kad toks aktas yra „autentiškas dokumentas“, nes atitinka abu dvigubus schemos reikalavimus³⁷. ESTT, nurodydamas, kad Lenkijos notarai turi įgaliojimus išduoti su paveldėjimu susijusius dokumentus, o paveldėjimo pažymėjimo aktas yra oficialiai įregistruojamas kaip autentiškas dokumentas³⁸, pažymėjo autentiškam dokumentui keliamą reikalavimą, susijusį su viešosios valdžios institucijos dalyvavimu. ESTT nurodė, kad Lenkijos nacionalinis paveldėjimo pažymėjimo aktas yra įregistruotas ir pagal Lenkijos teisę sukelia tokias pačias pasekmes kaip ir galutinis teismo sprendimas dėl palikimo priėmimo patvirtinimo³⁹. Be to, ESTT paminėjo antrąjį schemos reikalavimą, susijusį institucijos vaidmeniu, patvirtindamas, kad pagal Lenkijos teisę notaras privalo savo iniciatyva įsitikinti, ar jam nekyla abejonių dėl nacionalinės jurisdikcijos buvimo ir taikytinos užsienio teisės turinio, paveldėtojo tapatybės ir jam priklausančios palikimo dalies dydžio, o jei palikėjas surašė testamentinę išskirtinę *per vindicationem* – taip pat dėl asmens, kurio naudai palikėjas surašė testamentinę *išskirtinę per vindicationem*, tapatybės ir testamentinės išskirtinės dalyko. Remdamasis šių patikrinimų išvadomis, notaras sutinka arba atsisako išduoti paveldėjimo pažymėjimo aktą, tad šio dokumento autentiškumas siejamas ir su parašu, ir su dokumento turiniu⁴⁰.

2.1.3. Popierinė arba elektroninė forma

Galiausiai, atsižvelgiant į visų gyvenimo sričių, įskaitant teisinę, suskaitmeninimą, svarbu pažymėti, kad, nors sprendžiant iš autentiško dokumento sąvokos, atrodo savaime suprantama, kad šis dokumentas turi būti rašytinis, pagal reglamentus „dvynius“ vienodai priimtinas tiek popierinis, tiek elektroninis dokumentas. Ta pati logika taikoma ir dokumente esantiems parašams, nes jie gali būti tiek rašyti ranka, tiek elektroniniai⁴¹. Kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Prancūzija, šį

³⁷ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysława Bac*, EU:C:2019:444, para. 71.

³⁸ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysława Bac*, ECLI:EU:C:2019:444, para. 69.

³⁹ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysława Bac*, ECLI:EU:C:2019:444, para. 69.

⁴⁰ Byla C-658/17, *WB prieš Notariusz Przemysława Bac*, EU:C:2019:444, para. 58 ir 70.

⁴¹ P. FRANZINA, „Article 58. Acceptance of Authentic Instruments“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Cheltenham, Edward Elgar 2020, p. 437.

klausimą aiškiai sprendžia savo nacionaliniuose įstatymuose. Šios valstybės Civiliniame kodekse nustatyta, kad autentiškas dokumentas gali būti surašytas elektroninėje laikmenoje, jei jis sukurtas ir saugomas laikantis Valstybės tarybos (*Conseil d'État*) dekretu nustatytų sąlygų⁴², kurios iš esmės yra skirtos tam, kad būtų galima identifikuoti jį išdavusį asmenį ir užtikrinti dokumento vientisumą.

2.2. „Autentiško dokumento“ savybės

Siekdami padėti geriau perprasti šią svarbią sąvoką, reglamentai „dvyiniai“ savo preambulėse paaiškina ir atskiria su forma (*instrumentum*) ir su turiniu (*negotium*) susijusias autentiškų dokumentų savybes. Kalbant apie formą, „autentiškumo“ sąvoka, siejama su lotyniškuoju notariatu, būdingu civilinės teisės teisinėms sistemoms⁴³, apima tokius elementus, kaip dokumento tikrumas, dokumento oficialūs rekvizitai, dokumentą sudarančios institucijos įgaliojimai, dokumento sudarymo procedūra, taip pat ir faktiniai elementai, kuriuos atitinkama institucija užfiksuoja autentiškame dokumente. Su turiniu susijusios autentiškų dokumentų savybės apima faktą, kad nurodytos šalys nurodytą datą atvyko į tą instituciją ir padarė nurodytus pareiškimus⁴⁴.

2.2.1. Su forma ir turiniu siejami elementai

Su forma siejami elementai visų pirma yra procesinio pobūdžio, todėl jiems taikoma valstybės narės, kurios viešosios valdžios institucija veikia tvirtindama dokumentą, teisė. Pagal reglamentų „dvyinių“ 58 straipsnio 2 dalį, šalis, norinti užginčyti autentiško dokumento autentiškumą, gali tai padaryti tik pagal dokumento kilmės valstybės narės teisę. Šią kolizinę normą sustiprina tame pačiame straipsnyje įtvirtinta jurisdikcijos taisyklė, numatanti išimtinę kilmės valstybės narės teismų jurisdikciją⁴⁵. Turinio požiūriu sąvoka „autentiškame dokumente užfiksuoti teisiniai veiksmai arba

⁴² Prancūzijos civilinio kodekso 1369 straipsnio 2 dalis, žr. 17 išnašą.

⁴³ Paveldėjimo kontekste žr. M. WELLER, „Article 3. Definitions“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSEL (eds.), *The European Succession Regulation, A Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge 2016, p. 121.

⁴⁴ Reglamento dėl sutuoktinių turto 59 konstatuojamoji dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 58 konstatuojamoji dalis, kurios yra parengtos pagal Paveldėjimo reglamento 62 konstatuojamąją dalį.

⁴⁵ Taip pat žr. P. WAUTELET, „Article 58. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), *Le droit européen des successions, Commentaire du règlement (UE) No 650/2012, du 4 juillet 2012*, 2nd ed., Bruylant, Brussels 2016, p. 1221–1222.

teisiniai santykiai“ reiškia dokumente užfiksuoto turinio esmę⁴⁶. Pavyzdys galėtų būti sutuoktinių susitarimas dėl tarp jų taikytino sutuoktinių turto teisinio režimo, kurio formalų galiojimą reglamentuoja Reglamento dėl sutuoktinių turto 25 straipsnio 1 dalyje nustatyta minimalių standartų taisyklė, o 25 straipsnio 2–3 dalyse leidžiama kumuliatyviai taikyti aukštesnius šalies, kurioje susitarimo sudarymo metu yra sutuoktinio (-ių) *įprastinė gyvenamoji vieta (lex residiae habitualis)*, ir *lex causae* standartus⁴⁷. Jeigu pagal šią teisę reikalaujama notarinės formos, dokumentas gali būti laikomas „autentišku dokumentu“. Tokie teisiniais veiksmais arba teisiniais santykiais taip pat gali būti traktuojami sutuoktinių susitarimas dėl santuokinio turto padalijimo, dovanojimo sutartis ar kitas valios pareiškimas, kuris gali turėti įtakos teisėms, susijusioms su santuokiniu turto.

Su turiniu siejamais elementams taikoma teisė nustatoma pagal reglamentų „dvyinių“ III skyrių⁴⁸. Nors oficialus autentiško dokumento galiojimas tikrinamas pagal jį išdavusios viešosios valdžios institucijos nacionalinę teisę, tačiau laikoma, kad autentiško dokumento užginčijimui *negotium* (turinio) atžvilgiu reikia taikyti *lex causae*⁴⁹. *Lex causae* taikymo priežastis slypi ginčo esmėje, kuri yra susijusi su sutuoktinių turto teisiniu režimu arba su registruotos partnerystės turtinėmis pasekmėmis. Reglamentų „dvyinių“ 58 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą kolizinę normą papildoma jurisdikcijos taisyklė, kurioje nustatyta, kad autentiškame dokumente užfiksuoti „teisiniai veiksmai ar teisiniai santykiai“ ginčijami tuose teismuose, kurie turi jurisdikciją pagal kiekvieną iš šių reglamentų⁵⁰. Kaip minėta anksčiau, tai yra nuoroda į sudėtingą jurisdikcijos sistemą⁵¹.

Taip pat gali būti, kad bylos dėl sutuoktinių turto arba registruotų partnerystės turtinių pasekmių baigtis priklausys nuo to, kaip bus išspręstas šalutinis klausimas dėl autentiško dokumento turinio. Tokiu atveju teismas, turintis jurisdikciją priimti sprendimą dėl pagrindinio klausimo, turi

⁴⁶ Reglamento dėl sutuoktinių turto 60 konstatuojamoji dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 59 konstatuojamoji dalis, kurios parengtos pagal Paveldėjimo reglamento 63 konstatuojamąją dalį.

⁴⁷ Plačiau žr. šios knygos 6 skyrių.

⁴⁸ Plačiau žr. šios knygos 6 skyrių.

⁴⁹ J. FITCHEN, „Recognition, Acceptance and Enforcement of Authentic Instruments in the Succession Regulation“ (2012) 8 *Journal of Private International Law* 323, 327.

⁵⁰ P. BEAUMONT, J. FITCHEN, J. HOLLIDAY, *The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions*, European Parliament, Brussels 2016, p. 34. Prieiga per internetą: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556935/IPOL_STU\(2016\)556935_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556935/IPOL_STU(2016)556935_EN.pdf)> [žiūrėta 2021-05-10].

⁵¹ Plačiau apie tai žr. šio leidinio 4 skyrių.

jurisdikciją spręsti ir šalutinį iš autentiško dokumento kylantį klausimą⁵². Panašiai kaip ir tuo atveju, kai turinio klausimas yra pagrindinis bylos klausimas, taip ir šalutiniam klausimui išspręsti taikytina teisė nustatoma pagal reglamentus „dvynius“, konkrečiai jų III skyrių⁵³.

2.2.2. Skirtumas nuo sprendimų

Mokslo diskurse intensyviai diskutuojama apie skirtumą tarp „(teismo) sprendimo“ ir „autentiško dokumento“. Kaip esminis atribojimo veiksnys minimas *res judicata* efektas. Sprendimai savo vykdytinumo galią įgyja dėl *res judicata* savybės, o autentiški dokumentai tokio poveikio neturi⁵⁴. Tai susiję ir su kita autentiško dokumento savybe, kuri nurodo į tai, kad nepaisant to, kad dokumentą parengė viešosios valdžios institucija, jis turi tam tikrą privatų elementą⁵⁵. Atitinkamai jo turinys gali būti ginčijamas net ir jį įgyvendinus. Tai paprastai negalioja (teismo) sprendimams, nes jie gali būti ginčijami tik ribotą laiką⁵⁶, po kurio jie tampa galutiniai ir jiems gali būti taikomos tik ypatingosios teisinės procedūros.

2.2.3. Skirtumas nuo „viešųjų dokumentų“ pagal Reglamentą 2016/1191

Svarbu pažymėti, kad įvairūs dokumentai, kuriais patvirtinami teisinio statuso elementai, pavyzdžiui, gimimas, vardas, pavardė, giminystės ryšiai, santuoka, partnerystės registracija, šeimyninė padėtis, santuokos nutraukimas, partnerystės nutraukimas, santuokos ar registruotos partnerystės pripažinimas negaliojančia, mirtis, pilietybė, nuolatinė gyvenamoji vieta, gyvenamoji vieta, nepatenka į „autentiško dokumento“ apibrėžtį. Atvirkščiai, jų tarpvalstybinį poveikį tarp valstybių narių reglamentuoja Reglamentas 2016/1191⁵⁷. Šis reglamentas taikomas tokiems viešiesiems doku-

⁵² Reglamentų „dvynių“ 58 straipsnio 4 dalis.

⁵³ Atrodo, kad tai patvirtina ir Franzina, kuris, išanalizavęs procedūrinius klausimus, susijusius su pagrindiniais ir šalutiniais klausimais, bendrai nurodo, kas yra taikytina teisė. P. FRANZINA, „Article 58. Acceptance of Authentic Instruments“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 41 išnašą, p. 443.

⁵⁴ J. FITCHEN, [2011] žr. 4 išnašą, p. 33, 40.

⁵⁵ J. FITCHEN, [2012] žr. 4 išnašą, p. 323, 327.

⁵⁶ J. FITCHEN, [2011] žr. 4 išnašą, p. 33, 40.

⁵⁷ 2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1191, kuriuo skatinamas laisvas pi-

mentams, kuriuos valstybės narės institucijos išdavė pagal savo nacionalinę teisę, kurie turi būti pateikti kitos valstybės narės institucijoms ir kurių pagrindinis tikslas – įtvirtinti vieną ar daugiau pirmiau išvardytų faktų. Taigi šiuo reglamentu supaprastinami administraciniai reikalavimai dėl viešųjų dokumentų pateikimo, siekiant užtikrinti laisvą jų judėjimą ES ir skatinti laisvą ES piliečių judėjimą.

Kai kuriais atvejais gali prireikti detalesnės analizės, siekiant atskirti „autentiškus dokumentus“, kaip apibrėžta reglamentuose „dvyniuose“, ir „viešuosius dokumentus“, kaip apibrėžta Reglamente 2016/1191. Iš tiesų įmanoma supainioti šių dviejų tipų dokumentus, ypač kai kalbama apie teismo ar notaro išduodamus dokumentus⁵⁸. Tokie kriterijai kaip dokumento turinys ir viešosios valdžios institucijos atsakomybė už dokumento sukūrimą galėtų būti lemiami. Taigi dokumentui, kuriuo patvirtinamas dviejų asmenų santuokos sudarymo faktas, taikomas Reglamentas 2016/1191, o dokumentas, kuriame yra vieno iš sutuoktinių pareiškimas apie dovaną kitam sutuoktiniui, galėtų būti laikomas „autentišku dokumentu“, jeigu tenkinami ir kiti Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo nustatyti reikalavimai. Taip pat, jeigu notaras tik patvirtina sutuoktinių parašų autentiškumą dokumente, jam būtų taikomas Reglamentas 2016/1191, o notaro atsakomybė, pavyzdžiui, patikrinti, ar sutuoktinių sudaryto dokumento turinys atitinka teisinius reikalavimus, ir informuoti sutuoktinius apie jų teisinę padėtį ir jų teisiškai reikšmingų veiksmų pasekmes, sudaro sąlygas tokį dokumentą laikyti „autentišku dokumentu“ ir taikyti reglamentus „dvynius“ (jeigu būtų laikomasi ir kitų reikalavimų).

Kaip teigia Fitchenas, autentišką dokumentą paprastai galima apibūdinti kaip „viešą dokumentą, kuriuo atitinkamas valstybės atstovas oficialiai ir autoritetingai užfiksuoja šalių pareiškimus, kad šie pareiškimai taptų teisiniais įsipareigojimais“⁵⁹. Toks dokumentas laikomas turinčiu „didesnę įrodomąją vertę“ nei, pavyzdžiui, parašu patvirtintas dokumentas⁶⁰. Dokumento „vertės“ diferenciacijos priežastis kyla iš būtinybės laikytis su forma ir turiniu siejamų reikalavimų, kurių turi laikytis išduodanti viešosios valdžios institucija ir kurie savo ruožtu suteikia dokumentui ir jo turėtojui didesnę teisinę tikrumą ir saugumą.

---

liečių judėjimas supaprastinant tam tikrų viešųjų dokumentų pateikimo Europos Sąjungoje reikalavimus ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 [2016] OL L 200, 2016 7 26.

⁵⁸ Žr. Reglamento 2016/1191 3 straipsnio 1 dalyje pateiktą sąrašą.

⁵⁹ J. FITCHEN, [2011] žr. 4 išnašą, p. 33.

⁶⁰ COUNCIL OF THE NOTARIATS OF THE EUROPEAN UNION, žr. 2 išnašą, p. 64; P. BEAUMONT, J. FITCHEN, J. HOLLIDAY, žr. 50 išnašą, p. 21 ir 32.

2.3 „Teisminio susitarimo“ apibrėžtis

Kaip ir autentiškų dokumentų atveju, „teisminio susitarimo“ apibrėžtis Reglamento dėl sutuoktinių turto 3 straipsnio 1 dalies e punkte ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies f punkte yra perkelta pažodžiui iš Paveldėjimo reglamento⁶¹, kuris savo ruožtu buvo perimtas iš ankstesnių ES teisės aktų tarptautinės privatinės teisės srityje⁶². Taigi „teisminis susitarimas“ reiškia „susitarimą sutuoktinių turto teisinio režimo / registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimu, kurį patvirtino teismas arba kuris buvo sudarytas teismo proceso metu“.

Šią sąvoką, kurią galima interpretuoti euroautonomiškai⁶³, sudaro du pagrindiniai reikalavimai: (i) turi būti įtvirtinamas susitarimas tarp šalių ir (ii) šį susitarimą turi patvirtinti teismas arba jis turi būti sudarytas teismo proceso metu⁶⁴.

2.3.1. Šalių susitarimas

Sąvoka „susitarimai“ apimtų, pavyzdžiui, sutuoktinių susitarimą dėl jų santuokinio turto padalijimo⁶⁵ arba susitarimą su trečiaja šalimi dėl trečiosios šalies teisių, kurioms turi įtakos sutuoktinių turto teisinis režimas. Siekiant suprasti „susitarimo“ sąvoką, reikia suvokti skirtumą tarp „teismo

⁶¹ Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies h punktas.

⁶² Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 2 straipsnio e punktą.

⁶³ Dėl reglamento „Briuselis I bis“ žr. X. KRAMER, in U. MAGNUS, P. MANKOWSKI (eds.), *Brussels Ibis Regulation*: Otto Schmidt, Köln 2016, p. 986.

⁶⁴ Nors „teisminio susitarimo“ sąvoka gali būti aiškinama autonomiškai, ji labai panaši į kai kurių valstybių narių, pavyzdžiui, Vokietijos, teisinėse sistemose vartojamą sąvoką. Pagal Vokietijos civilinio proceso kodekso 794 straipsnį (*Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 4. Mai 2021 (BGBl. I S. 882) geändert worden ist*), vykdymas galimas remiantis šalių arba vienos iš šalių ir trečiosios šalies sudarytais susitarimais, kuriais siekiama išspręsti teisinį ginčą visa apimtimi arba dėl dalies ginčo dalyko Vokietijos teisme arba Žemės teisingumo departamento (*Landesjustizverwaltung*) įsteigtoje ar pripažintoje ginčų sprendimo institucijoje, taip pat remiantis susitarimais, kurie pagal 118 straipsnio 1 dalies trečią sakinį arba 492 straipsnio 3 dalį buvo patvirtinti teisėju.

⁶⁵ Paveldėjimo kontekste žr. M. WELLER, „Article 3. Definitions“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSEL (eds.), žr. 22 išnašą, p. 121.

sprendimo“ ir „teismo susitarimo“. Šis klausimas buvo svarstomas bylos *Solo Kleinmotoren* pradžioje⁶⁶.

Į ESTT buvo kreiptasi prejudicinio sprendimo klausiant, ar teisiniai susitarimai gali būti įtraukti į teismo sprendimų sąvoką pagal tuo metu galiojusios Briuselio konvencijos 27 straipsnio 3 dalį. ESTT nustatė griežtą apribojimą, nuroydamas, kad „teisiniai susitarimai iš esmės yra sutartiniai, nes jų sąlygos visų pirma priklauso nuo šalių ketinimų“, o teismo sprendimus priima „teisminės institucijos, kurios savo nuožiūra sprendžia tarp šalių kilusius klausimus“⁶⁷. Akivaizdu, kad pastaroji sąlyga nėra tenkinama teismo susitarimo atveju; nepaisant to, kad toks susitarimas gali užbaigti teismo procesą. ESTT taip pat išreiškė nuomonę, kad teisinius susitarimus aiškiai reglamentuoja Briuselio konvencijos 51 straipsnis, kuriame nustatytos konkrečios jų vykdymo taisyklės⁶⁸.

Darytina išvada, kad pirmasis bruožas (reikalavimas), išskiriantis „teisminį susitarimą“, yra tai, kad tai yra šalių susitarimas, o ne teismo sprendimas. Vis dėlto teismo dalyvavimas yra būtinas, nes ne visi privatūs šalių susitarimai patenka į „teismo susitarimo“ taikymo sritį. Iš čia atsiranda antrasis reikalavimas.

2.3.2. Teismo dalyvavimas

Teismo dalyvavimas pasireiškia dviem būdais: (i) šalių susitarimas sudaromas ne teisme, o teisminis procesas pradedamas siekiant viso labo patvirtinti susitarimą oficialiai *ex post*, arba ii) byla baigiama šalių susitarimu, sudarytu proceso metu. Pirmuoju atveju teismai pagal kai kurių valstybių narių įstatymus gali patvirtinti šalių susitarime pateiktus šalių pareiškimus. Nors tokia procedūra, kaip paaiškinta pirmiau, veikia kaip išimtis iš notarų išimtinės kompetencijos tvirtinti šalių pareiški-

⁶⁶ Byla C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, EU:C:1994:221.

⁶⁷ Byla C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, EU:C:1994:221, para. 17–18.

⁶⁸ Byla C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, EU:C:1994:221, para. 22.

mus⁶⁹, tačiau teismai gali išduoti autentiškus dokumentus tik kai kuriose valstybėse narėse ir tik konkrečiose bylose. Vokietijos civilinio kodekso 127a straipsnyje, pavadintame „Teisminis susitarimas“, nustatyta, kad teismo susitarimo atveju pareiškimų įrašymas į teismo protokolą, parengtą pagal Civilinio proceso kodekso (*Zivilprozessordnung*) nuostatas, pakeičia notarinį įrašą⁷⁰. Kai teismas tvirtina šalių susitarimą, būtina, kad peržiūrėtų šios sutarties turinį⁷¹. Analogiškai „autentiškam dokumentui“⁷², minėta veikla turėtų būti siejama ir su parašu, ir su dokumento turinio įvertinimu.

2.3.3. Skirtumas nuo sprendimų patvirtinti taikos sutartis (angl. *consent judgements*)

Gali kilti klausimas, ar dėl teisiniams susitarimams būdingo *res judicata* efekto jiems gali būti netaikoma Reglamento dėl sutuoktinių turto 3 straipsnio 1 dalies e punkte ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies f punkte numatyta apibrėžtis, nes toks efektas yra laikomas sprendimo esme. „Teismo susitarimo“ apibrėžtyje į šį klausimą nėra vienareikšmiško atsakymo. Be to, reglamentuose „dvyniuose“ *res judicata* poveikis niekur nėra minimas – taigi, jis nei įtrauktinas, nei pašalintinas iš „teismo susitarimo“ sąvokos apibrėžties. Dėl to kyla aiškinimo sunkumų, nes skirtingų valstybių narių teisinėse sistemose šalių susitarimams, sudarytiems tarpininkaujant teismams, priskiriamas skirtingas poveikis.

Heidelbergo ataskaitoje dėl reglamento „Briuselis I“ „sprendimai patvirtinti taikos sutartis (angl. *consent judgements*)“ (būtent taip, kalbant Anglijos teisės terminijos kalba, jie ten vadinami) netaikomi teisiniais susitarimais Reglamento 58 straipsnio prasme, vietoj to jie turi būti kvalifikuojami kaip teismo sprendimai, įtvirtinti Reglamento 32 straipsnyje. Pagal analogiją toks pat *res judicata* efektas leistų „sprendimus patvirtinti taikos sutartis“ (angl. *consent judgements*) sutuok-

⁶⁹ COUNCIL OF THE NOTARIATS OF THE EUROPEAN UNION, žr. 2 išnašą, p. 32; P. BEAUMONT, J. FITCHEN, J. HOLLIDAY, žr. 50 išnašą, p. 19.

⁷⁰ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S.738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 9. Juni 2021 (BGBl. I S. 1666) geändert worden ist).

⁷¹ X. KRAMER, in U. MAGNUS, P. MANKOWSKI (eds.), žr. 63 išnašą, p. 987.

⁷² Viešosios valdžios institucija turi patvirtinti dokumento autentiškumą tiek parašo, tiek turinio atžvilgiu. Žr. 2.1 skirsnį.

tinių turto bylose ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių bylose laikyti ne „teisiniais susitarimais“, bet „sprendimais“, kaip juos suprantame vadovaudamiesi Reglamento dėl sutuoktinių turto 3 straipsnio 1 dalies d punktu ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies e punktu.

Res judicata efekto nebuvimas, kaip argumentacija minėtai išvadai pagrįsti, atrodo įtikinamai, ypač jei atsižvelgsime į tai, kad reglamentuose „Briuselis I“ ir jį pakeitusiame „Briuselis I bis“ įtvirtintoje sprendimų pripažinimo ir vykdymo sistemoje nesuderinamumo su ankstesniu teismo sprendimu faktas įvardijamas kaip vienas iš atsisakymo pripažinti ir vykdyti pagrindų⁷³. Tuo tarpu teisinius susitarimus leidžiama atsisakyti paskelbti vykdytinais tik dėl akivaizdaus prieštaravimo vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai⁷⁴. Kadangi *res judicata* pagrindas nėra įvardytas tarp atsisakymo paskelbti teisminį susitarimą vykdytinu pagrindų, darytina išvada, kad sąvoka „teisminis susitarimas“ nesietinas su jokia *res judicata* galią turinčiu teisės aktu ar dokumentu. Priešingu atveju sistema būtų labai nenuosekli – nesuderinamumas būtų kliūtis teismo sprendimams, kurie nėra grindžiami šalių susitarimu, tačiau nebūtų tokia kliūtis, jei šalys yra susitarusios dėl bylos baigties ir šį susitarimą pavertę „teismo sprendimo patvirtinti taikos sutartis“ dalimi. Iš tiesų toks aiškinimas sustiprina bendros teisminės erdvės civilinėse bylose sukūrimą (ES arba jos dalyje, dalyvaujančioje tvirtesniame bendradarbiavime), kurioje pripažinimo ir vykdymo sistemos yra tarpusavyje sujungtos, siekiant eliminuoti tokią galimybę, kad šalių teisės ir pareigos, kurios yra patvirtintos ir vykdytinos vienoje valstybėje narėje, prieštarautų tokioms teisėms ir pareigoms kitoje valstybėje narėje.

Darant prielaidą, kad pirmiau pateiktas aiškinimas yra teisingas, joks teisminis susitarimas, kaip jis traktuojamas pagal, pvz., Kroatijos ar Slovėnijos nacionalinę teisę, negalėtų būti laikomas teisiniu susitarimu, kaip jis suprantamas pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto 3 straipsnio 1 dalies e punktą ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies f punktą. Kroatijos civilinio proceso įstatymuose teisminis susitarimas reiškia šalių susitarimą, kuris įrašomas į teismo posėdžio protokolą, pasirašomas šalių bei tokiu būdu tampa galutinis ir vykdytinas⁷⁵. Kadangi negali būti atliekami jokie kiti procesiniai veiksmai dėl dalyko, kuris anks-

⁷³ Reglamento „Briuselis I“ 45 straipsnio 1 dalis ir 46 straipsnis bei reglamentas „Briuselis I bis“. Taip pat žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto 37 ir 47 straipsnius ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių.

⁷⁴ 59 straipsnis kartu su reglamento „Briuselis I“ 58 straipsnio 1 dalimi ir reglamentu „Briuselis I bis“. Taip pat žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto 60 straipsnio 3 dalį ir Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių.

⁷⁵ Žr. Kroatijos civilinio proceso įstatymo (*Zakon o parničnom postupku*) 321–324 straipsnius, Službeni list SFRJ

čiau jau yra išspręstas teisiniu susitarimu, kaip šis yra suprantamas pagal Kroatijos nacionalinę teisę, buvo prieita prie išvados, kad procesinis prieštaravimas *rei judicialiter transactae* prilygsta procesiniam prieštaravimui *rei judicata* Kroatijos teisėje⁷⁶. Panašiai Slovėnijos teisėje numatyta, kad teismas turi *proprio motu* atsisakyti priimti ieškinį visais atvejais, kai yra ankstesnis teisminis susitarimas jo nagrinėjamoje byloje – tai įkūnija *ne bis in idem* principą⁷⁷. Todėl, pagal Slovėnijos nacionalinę teisę, teisminis susitarimas yra *res transacta*, kuris turi tokį patį poveikį kaip *res judicata*, o teisminiam susitarimui taikomos visos tos pačios nuostatos kaip ir galutiniam teismo sprendimui⁷⁸. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, tai, kas laikoma atitinkamos šalies teismo priimtu „teisiniu susitarimu“, Kroatijos ir Slovėnijos teisinėse sistemose būtų apibūdinama kaip „teismo nutarimas“ ar „teismo sprendimas“, o ne kaip „teisminis susitarimas“ – taip daroma tų susitarimų pripažinimo ir (arba) vykdymo tikslais pagal ES tarptautinės privatinės teisės reglamentus. Darytina išvada, kad net tos teisminės institucijos, kurių nacionalinėje teisėje „teisiniai susitarimai“ reglamentų „dvynių“ prasme nėra žinomi, vis tiek turi pareigą taikyti reglamentus, siekiant, kad kitose valstybėse narėse sudaryti „teisiniai susitarimai“ būtų vykdomi.

3. Autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų poveikio išplėtimas

Laisvą ES piliečių judėjimą sustiprina jų galimybė tiesiogiai remtis vienu teisiniu dokumentu įvairiose valstybėse narėse, todėl ES tarptautinėje privatinėje teisėje pastebima tendencija sušvelninti formalias procedūras, susijusias su dokumento naudojimu kitoje (ne kilmės) valstybėje narėje.

4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90 ir 35/91 bei Narodne novine 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14 ir 70/19.

⁷⁶ L. VOJKOVIĆ, „Pravna priroda sudske nagodbe“ [„Teisinė teismo susitarimo prigimtis“], 40 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci [Rijekos universiteto Teisės fakulteto esė rinkinys]* (2019), p. 957, 964.

⁷⁷ Civilinio proceso įstatymo (*Zakon o pravdnem postopku*) 308 straipsnis, Uradni list RS, 73/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08 - ZArbit, 45/08, 111/08 - odl. US, 57/09 - odl. US, 12/10 - odl. US, 50/10 - odl. US, 107/10 - odl. US, 75/12 - odl. JAV, 40/13 - odl. JAV, 92/13 - odl. JAV, 10/14 - odl. US, 48/15 - odl. JAV, 6/17 - odl. US, 10/17, 16/19 - ZNP-1 in 70/19 - odl. US).

⁷⁸ Slovėnijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, II Ips 877/2009, 2012 05 17, SI:VSRs:2012:II.IPS.877.2009; N. BETETTO, A. GALIČ in L. UDE, A. GALIČ (eds.), *Pravdni postopek: Zakon s komentarjem, 3. Knjiga [Civilinis procesas: įstatymas su komentarju, 3 knyga]*, Uradni list/GV Založba, Ljubljana 2009, p. 45.

Kuo labiau palengvinami viešosios teisės aktų ir dokumentų poveikio išplėtimo reikalavimai, tuo labiau reikalingas didesnis abipusis pasitikėjimas tarp valstybių narių⁷⁹. Sekant kitų ES reglamentų tarptautinės privatinės teisės srityje pavyzdžiu, reglamentuose „dvyniuose“ panaikinami visi legalizavimo ar kiti panašūs formalūs reikalavimai dokumentams, išduotiems valstybėje narėje pagal atitinkamą reglamentą⁸⁰. Be to, reglamentais „dvyniais“ užtikrinamas autentiškų dokumentų, susijusių su situotinių turtu ir registruotų partnerystėlių turtais pasekmėmis, „priėmimas“ ir paskelbimas „vykdytinais“ visų dalyvaujančių valstybių narių teritorijose. Jais taip pat užtikrinamas supaprastintas teisminių susitarimų „vykdytinumo“ paskelbimas.

„Priėmimas“ ir „vykdytinumas“ yra susiję su autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų poveikiu. Autentiško dokumento įrodomoji ir vykdomoji galia⁸¹ kyla iš viešosios valdžios institucijos, kuri dalyvavo jį kuriant, įgaliojimų ir atitinkamų formalių procedūrų, nustatytų kilmės valstybės narės nacionalinėje teisėje, reikalavimų. Įrodomoji galia reiškia potencialą, kuris suteikiamas dokumentui kilmės valstybėje narėje, o vykdomoji galia leidžia dokumentą vykdyti be jokių papildomų teisminių ar administracinių procesų⁸². Teismo susitarimo vykdomoji galia, panašiai, kyla iš teismų dalyvavimo sudarant arba tvirtinant šalių susitarimą dėl ginčo; lygiai taip pat vykdomoji galia suteikiama (ir dėl to šie tampa vykdytini) autentiškiems dokumentams. Vis dėlto tam, kad minėtas poveikis būtų išplėstas už kilmės valstybės narės ribų, turi būti sukurtas tarptautinės privatinės teisės mechanizmas. Reglamentuose „dvyniuose“ išskiriami du tokie mechanizmai: autentiškų dokumentų „priėmimas“ ir autentiškų dokumentų bei teisminių susitarimų „paskelbimas vykdytinais“.

⁷⁹ I. KUNDA, „Međunarodnoprivatnopravni odnosi“ [„Tarptautinės privatinės teisės santykiai“] in E. MIŠĆENIĆ (ed.), žr. 11 išnašą, p. 498–500.

⁸⁰ Reglamentų „dvynių“ 61 straipsnis. Tokių reikalavimų panaikinimas taip pat įtvirtintas 1961 m. spalio 5 d. Hagos konvencijoje dėl užsienio valstybėse išduodamų dokumentų legalizavimo panaikinimo, kurioje vietoj to įvesta *apostilė*.

⁸¹ J. FITCHEN, [2012] žr. 4 išnašą, 323, 327.

⁸² P. WAUTELET, „58 straipsnis. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1218.

3.1. Autentiškų dokumentų „priėmimas“

3.1.1. „Priėmimo“ sąvoka

Sąvoka „priėmimas“ į ES tarptautinės privatinės teisės aktus pirmą kartą buvo įtraukta kartu su Paveldėjimo reglamentu⁸³. Atkartojant ankstesnes ESTT formuluotes⁸⁴, ji yra „kertinis akmuo“ kuriant laisvo autentiškų dokumentų judėjimo sistemą⁸⁵. Ši sąvoka buvo perkelta į reglamentus „dvynius“, pratęsiant supaprastinto, nors ir riboto, teisiųjų pasekmių, kylančių iš autentiškų dokumentų, išplėtimo tarp valstybių narių tendenciją.

Ši naujoviška terminija pateikiama tik reglamentų „dvynių“ 58 straipsnio pavadinime, tačiau tekste toliau neatkartojama. Kadangi reglamentuose „dvyniuose“ nėra jokio sąvokos „priėmimas“ apibrėžimo, norint suprasti jos reikšmę, svarbiausia yra išnagrinėti toliau išdėstytų nuostatų formuluotes. 58 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje teigiama, kad „vienoje iš valstybių narių sudarytas autentiškas dokumentas kitoje valstybėje narėje turi tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią su sąlyga, kad tai akivaizdžiai neprieštarauja atitinkamos valstybės narės viešajai tvarkai (*ordre public*)“. Taigi „priėmimas“ yra tiesiogiai susijęs su autentiško dokumento „įrodomąja galia“, tad „priėmimas“ reiškia *instrumentum*, o ne *negotium* aspektą⁸⁶.

Toks supratimas atitinka *travaux preparatoire* priimant analogišką Paveldėjimo reglamento nuostatą, kuria remiantis galiausiai buvo parengtos ir reglamentų „dvynių“ nuostatos. Teisėkūros istorija atskleidžia, kad iš esmės autentiškų dokumentų „pripažinimo“ sąvoka doktriniiniu požiūriu sulaukė griežtos kritikos dėl jos sukeltos netvarkos tarptautinės privatinės teisės konstrukte⁸⁷. Buvo labai susirūpinta, kad sąvokos „pripažinimas“ vartojimas gali reikšti teisinio

⁸³ Paveldėjimo reglamento 58 straipsnis.

⁸⁴ Bylos C-336/94, *Eftalia Dafeki*, EU:C:1997:579, para. 19.

⁸⁵ P. WAUTELET, „58 straipsnis. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1213.

⁸⁶ P. FRANZINA, „Article 58. Acceptance of authentic instruments“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 41 išnašą, p. 438–439.

⁸⁷ Žr. H.-P. MANSEL, „Article 59. Acceptance of Authentic Instruments“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSEL (eds.), žr. 22 išnašą, p. 634–635, ir gausios nuorodos į jį.

statuso pripažinimą be klasikinio kolizinių normų taikymo⁸⁸. Taigi, pagal naująjį požiūrį, „priėmimo“ sąvoka atskiriama nuo „pripažinimo“ sąvokos⁸⁹: iš esmės taip siekiama sumažinti autentiškų dokumentų poveikio išplėtimo kitose valstybėse narėse mastą⁹⁰. Abu šie teisinių pasekmių išplėtimo tarp valstybių narių mechanizmai veikia skirtingai, nors abu remiasi abipusio pripažinimo principu. Autentiško dokumento poveikio negalima praplėsti pasitelkus reglamentų „dvyinių“ V skyrių tokiu pat mastu, kaip galima praplėsti teismo sprendimo poveikį, kuomet šis sprendimas „pripažįstamas“ pagal reglamentų „dvyinių“ IV skyrių. Todėl naujoji terminija turėtų užtikrinti ne tik formalų „priėmimo“ ir „pripažinimo“ mechanizmų ir dokumentų, kuriems šios procedūros taikomos, diferencijavimą, bet ir funkcinį diferencijavimą, kuris pasireiškia skirtingu poveikiu, kurį galima praplėsti įvairiai priklausomai nuo kiekvieno iš šių mechanizmų.

3.1.2. Įrodomosios galios išplėtimas

Kaip nurodyta Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 58 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 57 konstatuojamojoje dalyje, autentiškas dokumentas kitoje valstybėje narėje turi turėti tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba, jei tai neįmanoma, kuo panašesnę galią. Nustatant konkretaus autentiško dokumento įrodomąsias galias kitoje valstybėje narėje arba kuo panašesnes galias, reikėtų atsižvelgti apskritai į autentiško dokumento įrodomųjų galių pobūdį ir apimtį kilmės valstybėje narėje. Įrodomoji galia, kurią tam tikras autentiškas dokumentas turėtų turėti kitoje valstybėje narėje, priklausys nuo kilmės valstybės narės teisės. Deja, aiški nuoroda į šią teisę vykdymo valstybės narės teismams nepalengvina užduoties, atsižvelgiant į egzistuojančius autentiškų dokumentų teisinės galios skirtumus skirtingose valstybėse narėse⁹¹.

⁸⁸ W. H. RECHBERGER, „Cross-Border Enforcement of Public Documents“, V. RIJAVEC, K. DRNOVŠEK, C. H. VAN RHEE (eds.), *Cross-Border Enforcement in Europe*: Cambridge, Intersentia 2020, p. 77.

⁸⁹ É. FONGARO, „Les successions“, H. PÉROZ, É. FONGARO, *Droit international privé patrimonial de la famille*, 2nd ed., Paris, LexisNexis 2017, p. 321.

⁹⁰ R. GEIMER, „„Annahme“ ausländischer öffentlicher Urkunden in Erbsachen gemäß Art. 59 EuErbVO“ in A. DUTTA, S. HERRLER (eds.), *Die Europäische Erbrechtsverordnung*, C. H. Beck, München 2014, p. 143–160.

⁹¹ Nors *Eftalia Dafeki* byloje buvo kalbama ne apie autentiškus dokumentus, bet apie viešuosius dokumentus, patvirtinančius gimimo datą, bylos aplinkybės rodo, kaip smarkiai gali skirtis dokumentų įrodomoji vertė skirtingose valstybėse narėse. Žr. 1997 m. liepos 13 d. Sprendimo *Eftalia Dafeki*, C-336/94, EU:C:1997:579, para. 12.

Būtent tokių skirtumų mastas paskatino ES teisės aktų leidėjus įtraukti konkrečią nuostatą dėl „kuo panašesnės galios“ pripažinimo kaip alternatyvios galimybės, kai tikslios kilmės valstybės narės nustatytos galios neįmanoma pripažinti⁹². Turima omenyje, kad minėtas negalimumas nėra toks didelis, kad būtų pagrįsta ir logiška pritaikyti *ordre public* išlygą⁹³, tačiau jis yra pakankamai rimtas, kad sutrikdytų vykdymo valstybės narės procesinį teisinį konstruktą ir kad vykdymo valstybės narės institucija, kuriai pateikiamas atitinkamas autentiškas dokumentas, imtųsi taikyti adaptavimo techniką⁹⁴. Kaip taikliai teigia Franzina, labiausiai palyginamos pasekmės yra tos, kurios „funkciškai lygiavertės (kiek tai įmanoma) pasekmėms, atsirandančioms tam tikro dokumento pagrindu pagal kilmės valstybės narės teisę“⁹⁵. Norint tai nustatyti, būtina suprasti autentiško dokumento įrodomosios galios kilmės valstybėje narėje pobūdį ir apimtį, lyginant su valstybės, kurioje siekiama naudoti autentišką dokumentą, suteikiama galia. Iš tiesų ES tarptautinė privatinė teisė reikalauja, kad teismai ir kitos institucijos palaipsniui tobulintų lyginamosios teisės metodologijos įgūdžius.

3.1.3. Neprivalomoji standartizuota forma

Kai asmuo nori remtis autentišku dokumentu kitoje nei kilmės valstybėje narėje, jis gali paprašyti, kad institucija, sukurianti atitinkamą dokumentą, išduotų užpildytą įgyvendinimo reglamentų II priede pateiktą⁹⁶ standartizuotą formą⁹⁷. Formoje ne tik nurodoma esminė informacija apie ati-

⁹² P. WAUTELET, „Article 58. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1219. Apie Paveldėjimo reglamentą žr. J. FITCHEN, [2012] žr. 4 išnašą, 323, 356–357; H.-P. MANSEL, „Article 59. Acceptance of Authentic Instruments“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSEL (eds.), žr. 22 išnašą, p. 652–653. Dėl priešingos nuomonės žr. U. SIMON, M. BUSCHBAUM, „Die neue EU-Erbrechtsverordnung Aufsatz“ (2012) 62 *Neue Juristische Wochenschrift* 2393, 2397.

⁹³ Apie *ordre public* sąlygą žr. šio skyriaus 3.1.5 skirsnį.

⁹⁴ Ši adaptavimo technika taikoma „dvyinių“ reglamentų 29 straipsnyje dėl teisių *in rem*. Žr. šios knygos 5 skyrių.

⁹⁵ P. FRANZINA, „Article 58. Acceptance of authentic instruments“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 41 išnašą, p. 440.

⁹⁶ Forma turi būti nustatyta vadovaujantis 67 straipsnio 2 dalyje nurodyta patariamąja procedūra, kurioje taip pat yra nuorodoma į 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 182/2011, kuriuo nustatomos valstybių narių vykdomos Komisijos naudojimosi įgyvendinimo įgaliojimais kontrolės mechanizmų taisyklės ir bendrieji principai, 4 straipsnį [2011] OL L 55, 2011 2 28.

⁹⁷ 2018 m. gruodžio 7 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2018/1935, kuriuo nustatomos formos, mini-

tinkamą autentišką dokumentą, pavyzdžiui, kilmės valstybė narė, dokumento data, šalių vardai ir pavardės, bet ir suteikiama galimybė viešosios valdžios institucijai išsamiai aprašyti iš dokumento kylančias teises pasekmes, *inter alia*, jame įrašytus šalių pareiškimus, viešosios valdžios institucijos patikrintus faktus, informaciją apie tai, ar dokumentas gali būti pagrindas įregistruoti teisę kilnojamą ar nekilnojamą turto registre ir ar jis buvo užginčytas.

Įdomu tai, kad reglamentuose „dvyniuose“ vartojami žodžiai „gali prašyti“, kai kalbama apie autentiško dokumento naudojimą kitoje nei kilmės valstybėje narėje. Tai reiškia, kad forma nėra privaloma ir toje valstybėje narėje gali būti remiamasi pačiu autentišku dokumentu (atitinkamai kartu su patvirtintu vertimu). Nepaisant to, kad forma nėra privaloma, ji vis dėlto laikytina pagalbinio pobūdžio priemone, leidžiančia perduoti esminę informaciją apie autentišką dokumentą, visų pirma aprašanti šio įrodomąją galią ne kilmės valstybės narės institucijai⁹⁸. Tai gali būti labai naudinga, ypač tais atvejais, kai reikia taikyti adaptavimo techniką, siekiant autentiško dokumento „kuo panašesnės galios“ vykdymo valstybėje narėje.

3.1.4. „Priėmimo“ iššūkiai bei kliūtys

Yra kelios skirtingos priežastys, dėl kurių užsienio autentiškas dokumentas nebus priimtas. Sėkmingai užginčijus minėto dokumento autentiškumą arba dalyką (t. y. užfiksuotus teisinius aktus ar teisinius santykius), užkertamas kelias tolimesniam šio dokumento priėmimui. Dėl to sprendžiant kilmės valstybės narės kompetentinga institucija (autentiškumo klausimo atveju) arba teismas, turintis jurisdikciją pagal reglamentus „dvynius“ (turinio klausimo atveju). Kol ieškinys nagrinėjamas kompetentingoje institucijoje, užginčytas autentiškas dokumentas negali turėti jokios įrodomosios galios bet kurioje kitoje valstybėje narėje ginčijamo aspekto atžvilgiu⁹⁹. Jei dokumentas galiausiai paskelbiamas negaliojančiu ir atsisakoma jį priimti, jis nebegali turėti jokios įrodomosios galios.

---

mos dviejuose reglamentuose, t. y., visų pirma, Tarybos reglamente (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, C/2018/8145 [2018] OL L 314, 11.12.2018; bei, antra, 2018 m. gruodžio 11 d. Komisijos įgyvendinimo reglamente (ES) 2018/1990, kuriuo nustatomos formos, nurodytos Tarybos reglamente (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų registruotų partnerysčių turinių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje, C/2018/8226 [2018] OL L 320, 2018-12-17.

⁹⁸ P. BEAUMONT, J. FITCHEN, J. HOLLIDAY, žr. 50 išnašą, p. 43.

⁹⁹ Reglamentų „dvynių“ 58 straipsnio 2 ir 3 dalys.

3.1.5. Viešoji tvarka kaip atsisakymo „priimti“ priežastis

Atsisakyti priimti sprendimą galima tik vienu pagrindu – jei tai akivaizdžiai nesuderinama su vykdymo valstybės narės viešąja tvarka (*ordre public*). Šis atsisakymo priimti pagrindas nustatytas reglamentų V skyriaus, skirto autentiškiems dokumentams, pradžioje. Pagal nusistovėjusią ESTT praktiką, viešoji tvarka apima pagrindinius valstybės narės ir jos teisinės tvarkos principus (įskaitant tarptautinius ir europinius principus), tačiau išorines šių principų ribas apibrėžia ES teisinė sistema, siekianti susiaurinti viešosios tvarkos sampratą, pritaikydama ją būtent byloms su tarptautiniu elementu¹⁰⁰. Todėl norint pripažinti, kad dokumentas „nesuderinamas su viešąja tvarka“, ir dėl to atsisakyti jį priimti, nepakanka vien tik konstatuoti dviejų teisės sistemų neatitikties; autentiškas dokumentas turi visiškai prieštarauti vykdymo valstybės narės pagrindiniams principams. Be to, aptariamo autentiško dokumento prieštaravimas vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai turi būti „akivaizdus“¹⁰¹. Pavyzdžiui, viešosios tvarkos išlyga gali būti taikoma tais atvejais, kai atitinkamo autentiško dokumento išdavimas buvo susijęs su nusikalstama veika, pavyzdžiui, korupcija, sukčiavimu ar prievarta. Vis dėlto tos pačios priežastys tikriausiai taip pat turėtų būti laikomos tinkamu pagrindu užginčyti autentišką dokumentą pagal kilmės valstybės narės teisę ir paskelbti jį negaliojančiu, nes tai atitiktų kurios nors autentiško dokumento šalies arba trečiosios šalies interesus. Tokiu atveju toks negaliojančiu pripažintas dokumentas negalėtų turėti jokios įrodomosios galios nė vienoje iš galimo vykdymo valstybių narių¹⁰². Tačiau jei, nepaisant tokių sunkių pažeidimų, dokumentas vis dėlto nėra pripažįstamas negaliojančiu kilmės valstybėje narėje, reglamentuose siūloma viešosios tvarkos išlyga gali būti naudinga¹⁰³.

¹⁰⁰ C-7/98, *Krombach*, EU:C:2000:164, para. 22–23; C-38/98, *Renault*, EU:C:2000:225, para. 27–28; C-302/13, *flyLAL-Lithuanian Airlines*, EU:C:2014:2319, para. 47. Plačiau žr. I. KUNDA, „Medžunarodnoprivatnopravni odnosi“ [„Tarptautinės privatinės teisės santykiai“], E. MIŠĆENIĆ (ed.), žr. 11 išnašą, p. 546–548.

¹⁰¹ Daugiau apie viešąją tvarką žr. šios knygos 6 skyriuje.

¹⁰² Žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 62 konstatuojamąją dalį ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 61 konstatuojamąją dalį.

¹⁰³ Šios išlygos naudingumas buvo ginčijamas P. WAUTELET, „58 straipsnis. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1228–1229.

3.1.6. Nesuderinamumas su kitais autentiškais dokumentais, teisiniais susitarimais ar sprendimais

Nors reglamentų „dvynių“ V skyriuje tai aiškiai nenurodyta, tačiau situacija, kuomet vykdymo valstybės narės teismui ar kitai institucijai pateikiamas vienas autentiškas dokumentas, teisinis susitarimas ar sprendimas, nesuderinamas su kitu autentišku dokumentu, kad ir šiek tiek dviprasmiškai, bet bent jau iš dalies aptarta preambulėje¹⁰⁴. ESTT praktikoje nustatyta, kad nesuderinamumas atsiranda tada, kai sprendimai „sukelia viena kitai prieštaraujančias teises pasekmes“¹⁰⁵.

Kelių nesuderinamų autentiškų dokumentų konfliktas gali būti siejamas su atitinkama dokumentams būdinga įrodomąja galia (*instrumentum*) arba su dokumentuose įtvirtintu teisiniu aktu ar teisiniu santykiu (*negotium*). Pirmasis atvejis nėra dažnas, o antrasis gali kilti, kai šalys vėliau pakeičia savo seniau nusistatytas sąlygas¹⁰⁶. Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 63 konstatuojamąją dalį ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 62 konstatuojamąją dalį, nesuderinamų autentiškų dokumentų konfliktą dėl pirmenybės suteikimo turėtų išspręsti ta institucija vykdymo valstybėje narėje, kuriai jie pateikiami. Institucija tai daro atsižvelgdama į aplinkybes *in casu*, o jei iš tų aplinkybių nėra aišku, kuriam autentiškam dokumentui turėtų būti teikiama pirmenybė (arba neteikiama nė vienam dokumentui) – šį klausimą turėtų spręsti teismai, turintys jurisdikciją pagal reglamentus „dvynius“, arba tuo atveju, jei klausimas proceso metu iškeliamas kaip nepagrindinis klausimas, – teismas, kuriame vyksta tas procesas.

Kalbant apie autentiško dokumento ir sprendimo nesuderinamumą, toje pačioje konstatuojamojoje dalyje numatyta, kad reikėtų atsižvelgti į teismo sprendimų nepripažinimo pagrindus pagal atitinkamą reglamentų „dvynių“ straipsnį. Tai turėtų būti suprantama kaip nuoroda į taisykles dėl nesuderinamų sprendimų pirmenybės, įtvirtintas reglamentų „dvynių“ 37 straipsnyje. Jeigu užsienio autentiškas dokumentas, išduotas dalyvaujančios valstybės narės, nesuderinamas su valstybėje narėje, kurioje prašoma jį pripažinti, priimtu teismo sprendimu, pastarasis turėtų

¹⁰⁴ Tokį paaiškinimą, susijusį su analogiška Paveldėjimo reglamento konstatuojamąja dalimi, žr. H.-P. MANSEL, „Article 59. Acceptance of Authentic Instruments“ in A.-L. CALVO CARAVACA, A. DAVÍ, H.-P. MANSEL (eds.), žr. 22 išnašą, p. 662.

¹⁰⁵ Byla C-145/86, *Hoffman prieš Krieg*, EU:C:1988:61, para. 22.

¹⁰⁶ P. WAUTELET, „Article 58. Acceptation des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1232.

turėti pirmenybę pagal 37 straipsnio c punktą¹⁰⁷. Jei užsienio autentiškas dokumentas, išduotas dalyvaujančios valstybės narės, nesuderinamas su kitoje (ne)dalyvaujančioje valstybėje narėje arba trečiojoje valstybėje priimtu ankstesniu teismo sprendimu, pagal 37 straipsnio d punktą pirmenybė taip pat turėtų būti teikiama pastarajam sprendimui su sąlyga, kad ankstesnis teismo sprendimas atitinka būtinas pripažinimo sąlygas valstybėje narėje, kurioje prašoma jį pripažinti (faktiškai kalbama apie pripažinimą). Kaip matyti, šiose nuostatose nėra nagrinėjamas vidaus autentiškų dokumentų ir bet kurioje šalyje priimtų užsienio sprendimų nesuderinamumas, tokį *status quo* galima paaiškinti tuo, esą įprastai vidaus autentiški dokumentai turi pirmenybę, nebent atitinkamos dalyvaujančios valstybės narės institucija nuspręstų kitaip: būtent tai (kalbant reglamentų „dvynių“ kalba) visiškai priklauso šių institucijų diskrecijai.

Reglamentuose „dvyniuose“ visiškai nekalbama apie autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų prieštaravimą. Atsižvelgiant į teisminių susitarimų pobūdį, konfliktas galėtų būti sprendžiamas pagal tuos pačius principus kaip ir dviejų autentiškų dokumentų nesuderinamumo konfliktas.

3.2. Autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų „paskelbimas vykdytinais“

Reglamentų „dvynių“ 59 ir 60 straipsnių nuostatose numatytos taisyklės, taikytinos atitinkamai autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų paskelbimui vykdytinais (*exequatur*). Tam, kad vienoje dalyvaujančioje valstybėje narėje išduotas ir toje valstybėje vykdytinas autentiškas dokumentas arba teismo susitarimas būtų vykdytinas kitoje dalyvaujančioje valstybėje narėje, jis turi būti paskelbtas tokiu pagal reglamentuose „dvyniuose“ iš anksto nurodytą procedūrą, susijusią su sprendimų pripažinimu ir paskelbimu vykdytinais. Atsižvelgiant į tai, kad 59 ir 60 straipsniai yra identiški, jų nuostatos aptariamoms kartu.

3.2.1. Vykdytinumas kilmės valstybėje narėje

Reglamentų „dvynių“ 59 ir 60 straipsniuose nurodytas autentiškas dokumentas arba teisminis susitarimas turi būti vykdytini pagal valstybės narės, kurioje jie buvo išduoti, teisę. Pagal Wautelet,

¹⁰⁷ Buvo teigiama, kad toks rezultatas bet kuriuo atveju būtų logiškas ir savaiminis. *Ibid.*, p. 1233.

aktas turi būti vykdytinas *ex lege* ir pagal savo pobūdį¹⁰⁸. Taigi, skirtingai nuo įrodomosios galios, kuri yra susijusi su autentiškų dokumentų priėmimo mechanizmu, šiuo atveju kalbama apie dokumento galėjimą būti vykdytinam. Kai kuriose valstybėse narėse, ypač tose, kurios pripažįsta notarinius aktus, autentiški dokumentai turės šią savybę, kuri turi būti nustatyta pagal kilmės valstybės narės teisę. Teisminiai susitarimai taip pat turi būti galimi vykdyti, kad būtų taikomas reglamentų „dvynių“ 60 straipsnis, o šis poveikis nustatomas pagal kilmės valstybės narės teisę.

Vykdytinumas patvirtinamas standartinėje formoje, kurią išduoda kilmės valstybės narės teismas arba kompetentinga institucija¹⁰⁹. Ji, *inter alia*, skirta išsamiai paaiškinti, ar visi autentiškame dokumente arba teismo sprendime esantys įsipareigojimai, ar tik kai kurie iš jų turi vykdytinumo požymių.

3.2.2. Vykdytinumo vykdymo valstybėje narėje paskelbimo procesas

Procesą reglamentuoja reglamentų „dvynių“ 44–57 straipsniuose nustatytos taisyklės, jos *mutatis mutandis* taikomos autentiško dokumento ar teismo susitarimo paskelbimui vykdytinu. Prašymo pateikimo procedūrai paprastai taikoma vykdymo valstybės narės teisė¹¹⁰; tačiau tam tikrus klausimus visiškai arba iš dalies reglamentuoja suvienodintos reglamentų „dvynių“ procesinės taisyklės, kurios jau buvo išsamiai išdėstytos, tad čia aptariamos tik trumpai¹¹¹.

Procesas dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu pradedamas suinteresuotai šaliai pateikus „prašymą“ pagal reglamentų „dvynių“ 59 straipsnio 1 dalį. Sąvoka „suinteresuotoji šalis“ apima ne tik autentiško dokumento ar teismo susitarimo šalis, bet ir bet kurį kitą asmenį, kuriam turi įtakos atitinkamas turto režimas ir kuris gali turėti teisinį interesą užtikrinti atitinkamo autentiško dokumento ar teismo susitarimo vykdymą¹¹². Tai gali būti sutuoktiniai, registruoti partneriai arba tretieji asmenys, kurių teisės priklauso nuo sutuoktinių turto režimo arba registruotų partne-

¹⁰⁸ P. WAUTELET, „Article 59. Force exécutoire des actes authentiques“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1236; P. WAUTELET, „Article 60. Force exécutoire des transactions judiciaires“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1251.

¹⁰⁹ Reglamentų „dvynių“ 60 straipsnio 2 dalis kartu su 45 straipsnio 3 dalies b punktu.

¹¹⁰ Reglamentų „dvynių“ 45 straipsnio 1 dalis.

¹¹¹ Žr. šios knygos 6 skyrių.

¹¹² P. FRANZINA, „Article 59. Enforceability of authentic instruments“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), žr. 41 išnašą, p. 449.

rysčių turto režimo, arba sutuoktinių ar registruotų partnerių atliktų turto valdymo veiksmų. Pavyzdžiui, vienos iš šalių kreditorius, turintis tiesioginį interesą, susijusį su autentiškame dokumente ar teismo susitarime nurodytu teisiniu aktu ar teisiniu santykiu, gali pateikti prašymą paskelbti jį vykdytinu¹¹³. Reglamentų „dvynių“ 45 straipsnio 2 dalis neleidžia taikyti bendro valstybių narių nacionaliniuose procesiniuose įstatymuose nustatyto reikalavimo, kad šalis, prieš kurią pradėtas procesas, vykdymo valstybėje narėje turėtų pašto adresą arba įgaliojantį atstovą. Vietoj to tam tikros suvienodintos dokumentų įteikimo taisyklės turėtų palengvinti tarptautinį teismo ar kompetentingos institucijos ir pareiškėjo bendravimą¹¹⁴.

Prie „prašymo“, pateikto vykdymo valstybės narės teismui arba kompetentingai institucijai, turi būti pridėta: a) atitinkamo autentiško dokumento arba teismo susitarimo kopija, atitinkanti sąlygas, būtinas jo autentiškumui nustatyti, ir b) liudijimas, išduotas kilmės valstybės narės teismo arba kompetentingos valdžios institucijos naudojant standartinę formą¹¹⁵. Minėta forma pateikta Įgyvendinimo reglamentų II priede. Jei liudijimas nepateikiamas kartu su prašymu, teismas arba kompetentinga institucija turi tris galimybes: nustatyti terminą jam pateikti, priimti lygiavertį dokumentą arba visiškai jo atsisakyti. Pastarasis variantas bus taikomas, jei teismas arba kompetentinga institucija mano, kad jau turi pakankamai informacijos sprendimui dėl *exequatur* taikymo priimti¹¹⁶. Pagal reglamentus „dvynius“ nėra privalomas atitinkamo autentiško dokumento arba teismo susitarimo vertimas arba transliteracija, tačiau teismas arba kompetentinga institucija, nagrinėjanti prašymą dėl vykdomojo dokumento paskelbimo vykdytinu, gali paprašyti pareiškėjo jį išversti. Svarbu pažymėti, kad nors prašomas vertimas turi būti oficialus, t. y. atliktas asmens, turinčio vertėjo kvalifikaciją¹¹⁷, šis asmuo nebūtinai turi būti iš vykdomo valstybės narės. Lygiai taip

¹¹³ P. WAUTELET, „Article 60. Force exécutoire des transactions judiciaires“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1253.

¹¹⁴ Žr. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinantį Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000 [2007] OL L 324, 2007 12 10, kuris nuo 2022 m. liepos 1 d. bus pakeistas 2020 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2020/1784 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) (nauja redakcija) [2020] OL L 405, 2020 12 2.

¹¹⁵ Reglamentų „dvynių“ 45 straipsnio 3 dalis.

¹¹⁶ Reglamentų „dvynių“ 46 straipsnio 1 dalis.

¹¹⁷ Reglamentų „dvynių“ 46 straipsnio 2 dalis.

pat yra priimtina, jei vertimą atlieka asmuo, kuris kurioje nors vienoje valstybėje narėje turi teisę atlikti vertimus raštu. Tai gana svarbu praktiniu požiūriu, nes tai yra dar viena abipusio pripažinimo principo apraiška.

Suinteresuotas asmuo prašymą dėl paskelbimo vykdytinu gali pateikti vykdymo valstybės narės teismui arba kompetentingai institucijai, turinčiai jurisdikciją pagal reglamentų „dvynių“ 64 straipsnį. Pagal šią nuostatą valstybės narės šiuo tikslu turėjo perduoti Komisijai informaciją apie atitinkamus nacionalinius kompetentingus teismus. Kompetentingų teismų sąrašą galima rasti internete, Europos teisminiame atlase civilinėse bylose, konkrečiai jo „e-Justice“ portale¹¹⁸. Vis dėlto, pagal reglamentų „dvynių“ 44 straipsnio 2 dalį, vietos jurisdikcija nustatoma atsižvelgiant į šalies, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, nuolatinę gyvenamąją vietą arba į vykdymo vietą. Nustatydamas, ar, taikant vykdytinumo paskelbimo procesą, asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra vykdymo valstybėje narėje, bylą nagrinėjantis teismas taiko tos valstybės narės vidaus teisę¹¹⁹. Nei reglamente „Briuselis I bis“¹²⁰, nei kituose ES tarptautinės privatinės teisės dokumentuose nėra savarankiškos fizinio asmens nuolatinės gyvenamosios vietos apibrėžties. Vis dėlto, skirtingai nei reglamente „Briuselis I“, reglamentuose „dvyniuose“ yra norma, nurodanti taikyti vieną teisę – *lex fori*. Tikriausiai taip yra dėl konteksto, kuriame šioms nuostatomis tenka veikti. Kai jurisdikcija paskelbti sprendimą vykdytinu nustatoma pagal reglamentus „dvynius“, reikia nustatyti gyvenamąją vietą ne kurioje nors kitoje valstybėje narėje, bet tik vykdymo valstybėje narėje. To paties gali prireikti ir nustatant jurisdikciją dėl ginčo dalyko pagal reglamentą „Briuselis I“, visų pirma sprendžiant dėl jurisdikcijos *rationae personae* taikymo srityje, kuri priklauso nuo to, ar atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą valstybėje narėje¹²¹.

Atitinkamas autentiškas dokumentas arba teisinis susitarimas paskelbiamas vykdytinu iš karto po to, kai įvykdomi reglamentų „dvynių“ 45 straipsnyje nustatyti formalūs reikalavimai¹²². Taip pat kaip pareiškėjas gali prašyti paskelbti vykdytinu tik dalį autentiško dokumento arba teis-

¹¹⁸ Žr. Europos teisminį atlasą civilinėse bylose, „e-Justice“ portalas. Prieiga per internetą: <<https://e-justice.europa.eu>>, ypač <https://e-justice.europa.eu/559/EN/matters_of_matrimonial_property_regimes?CROATIA&member=1> [žiūrėta 2021-04-27].

¹¹⁹ Reglamentų „dvynių“ 43 straipsnis.

¹²⁰ Žr. reglamento „Briuselis I bis“ 62 straipsnį.

¹²¹ Žr., pvz., reglamento „Briuselis I bis“ 4 ir 7 straipsnius.

¹²² Reglamentų „dvynių“ 47 straipsnis.

minio susitarimo, teismas arba kompetentinga institucija gali paskelbti iš dalies vykdytinu tik vieną ar daugiau autentiško dokumento arba teismo susitarimo punktų¹²³. Atliekant šias procedūras neleidžiama peržiūrėti autentiško dokumento ar teismo susitarimo. Be to, teismui arba kompetentingai institucijai, priimantiems sprendimą dėl vykdymo, neleidžiama net iš dalies, juolab visai keisti autentiško dokumento arba teismo susitarimo esmės¹²⁴. Taigi šios institucijos negali atsisakyti paskelbti atitinkamo autentiško dokumento ar teismo susitarimo vykdytinu, jei laikomasi formalių reikalavimų ir nėra akivaizdžių viešosios tvarkos pažeidimų. Šalis, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, šiame teismo proceso etape neturi teisės teikti jokių pareiškimų dėl prašymo¹²⁵. Pagal reglamentų „dvynių“ 53 straipsnį, galima prašyti taikyti laikinąsias ir apsaugos priemones, remiantis atitinkamu autentišku dokumentu arba teisiniu susitarimu, siekiant apsaugoti konkrečios šalies interesus, kol bus priimtas sprendimas dėl vykdytinumo ir (arba) sprendimas dėl apeliacinio skundo, kuriuo ginčijamas sprendimas dėl teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu.

3.2.3. Teisinės gynybos priemonės dėl sprendimo paskelbimo vykdytinu

Pagal reglamentų „dvynių“ 49 arba 50 straipsnį, apeliacinį skundą dėl teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu bet kuri šalis gali pateikti vykdymo valstybės narės teismui, apie kurį atitinkama valstybė narė pranešė Komisijai pagal reglamentų „dvynių“ 64 straipsnį¹²⁶. Kaip numatyta reglamentų „dvynių“ 49 straipsnio 5 dalyje, apeliacinį skundą galima pateikti tik per 30 arba 60 dienų nuo jo įteikimo, atsižvelgiant į adresato nuolatinę gyvenamąją vietą. Jei šalies, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei valstybė narė, kurioje teismo sprendimas buvo paskelbtas vykdytinu, terminas apeliaciniam skundui pateikti yra ilgesnis (jis sudaro 60 dienų) ir skaičiuojamas nuo teismo sprendimo įteikimo minėtai šaliai asmeniškai arba pristatymo į jos gyvenamąją vietą dienos. Visais kitais atvejais taikomas trumpesnis 30 dienų laikotarpis.

¹²³ Reglamentų „dvynių“ 54 straipsnis.

¹²⁴ P. WAUTELET, „Article 60. Force exécutoire des transactions judiciaires“ in A. BONOMI, P. WAUTELET (eds.), žr. 22 išnašą, p. 1254.

¹²⁵ Reglamentų „dvynių“ 47 straipsnis.

¹²⁶ Žr. Europos teisminį atlasą civilinėse bylose, „e. Justice“ portalas. Prieiga per internetą: <<https://e-justice.europa.eu>>, ypač <https://e-justice.europa.eu/559/EN/matters_of_matrimonial_property_regimes?CROATIA&member=1> [žiūrėta 2021-04-27].

Siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi *autdiatur et altera pars* principo, apeliacinis procesas turi būti vykdomas pagal taisykles, reglamentuojančias bylų nagrinėjimą pagal ginčo teiseną. Be to, teismas turi veikti pagal reglamentų „dvynių“ 16 straipsnį, jeigu šalis, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti sprendimą, neatvyksta į apeliacinės instancijos teismą nagrinėjant pareiškėjo pateiktą apeliacinį skundą, neatsižvelgiant į tai, kur yra tos šalies nuolatinė gyvenamoji vieta.

Tolesnis sprendimo apskundimas apeliacine tvarka yra numatytas reglamentų „dvynių“ 50 straipsnyje ir yra griežtai susijęs su procesu, apie kurį vykdymo valstybė narė praneša Komisijai pagal 64 straipsnį¹²⁷. Tokiu atveju teismas, kuriam pateikiamas skundas, panaikina paskelbimą teismo sprendimo vykdytinu tik tuo atveju, jei autentiško dokumento vykdymas arba teisminis susitarimas akivaizdžiai prieštarautų vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai. Taip nustatyta reglamentų „dvynių“ 59 straipsnio 3 dalyje, kartu nurodant *ordre public* sąvoką, kuri jau buvo aptarta autentiškų dokumentų priėmimo ir sprendimų pripažinimo, vykdytinumo ir vykdymo kontekste¹²⁸.

Jei vykdomasis dokumentas paskelbiamas vykdytinu, o terminas apeliaciam skundai paduoti baigėsi ir apeliacinis skundas nebuvo paduotas arba jei apeliacinis skundas buvo atmestas, gali būti pradėtas vykdymas pagal vykdymo valstybės narės teisę.

4. Baigiamosios pastabos

Reglamentuose „dvyniuose“ įtvirtinta autentiškų dokumentų judėjimo sistema ir teisminių ginčų sprendimo reglamentavimas nesukelia radikalių pokyčių, palyginti su analogiškais konstruktais, kuriuos randame kituose ES tarptautinės privatinės teisės reglamentuose. Nors reglamentuose „dvyniuose“ laikomasi tos pačios struktūros ir atkartojamos atitinkamos Paveldėjimo reglamento nuostatos, tačiau juos neabejotinai galima priskirti pažangių modernizuota terminija besinaudojančių reglamentų grupei, kur konceptualizuojami mechanizmai, kuriais siekiama išplėsti autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų poveikį tarp valstybių narių.

¹²⁷ Žr. Europos teisminį atlasą civilinėse bylose, „e. Justice“ portalas. Prieiga per internetą: <<https://e-justice.europa.eu>>, ypač <https://e-justice.europa.eu/559/EN/matters_of_matrimonial_property_regimes?CROATIA&member=1> [žiūrėta 2021-04-27].

¹²⁸ Žr. šio skyriaus 3.1.5 punktą ir šios knygos 6 skyrių.

Iki šiol autentiški dokumentai ir teisminiai susitarimai sudarė tik nedidelę dalį visų tarp valstybių narių cirkuliuojančių aktų. Galbūt padidėjus šalių autonomijai pasirenkant taikytiną teisę sutuoktinių turtiniams klausimams ar registruotų partnerysčių turtinėms pasekmėms¹²⁹, atitinkamai padidės ir sutuoktinių bei registruotų partnerių pasitikėjimas jų savarankiškumu reguliuojant esminius jų turtinių santykių aspektus. Galima tikėtis, kad tuomet autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų reikšmė, ypač tarptautinių situacijų kontekste, didės, todėl atitinkamos nuostatos bus pasitelkiamos dažniau.

---

¹²⁹ Žr. šios knygos 5 skyrių.

III Dalis

ES reglamentų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir partnerysčių turtinių pasekmių sąsajos su kitais ES ir nacionaliniais dokumentais

Teisės ir jurisdikcijos pasirinkimas sutuoktinių turtui ir registruotų partnerysčių turтинėms pasekmėms: susijusios rizikos

Francesco Giacomo Viterbo ir Roberto Garetto*

1. Įvadas

Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo¹ ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turтинių pasekmių² (toliau – reglamentai „dvyiniai“) atspindi vis stiprėjančią tendenciją šalių autonomiją ir sutarčių laisvę laikyti siejamuoju veiksniu, kuriuo remiantis nustatoma ES tarpvalstybinėms šeimoms taikytina teisė³. Priimdama šiuos reglamentus, santuokos ir registruotų partnerysčių turti-

---

* Francesco Giacomo Viterbo, Salento universiteto (Italija) privatinės teisės docentas. Roberto Garetto, PhD, Kame-rino universiteto (Italija) Teisės fakulteto privatinės teisės srities mokslo darbuotojas. Francesco Giacomo Viterbo yra 1, 2, 3, 4, 5, 7 ir 8 skirsnių autorius. Roberto Garetto yra 6, 6.1 ir 6.2 skirsnių autorius.

¹ 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės ir teismo sprendimų sutuoktinių turto teisinių režimų klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje. OL L 183/1 [2016].

² 2016 m. birželio 24 d. Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų registruotų partnerysčių turтинių pasekmių klausimais pripažinimo ir vykdymo srityje. OL L 183/30 [2016].

³ Apie šalių autonomijos vaidmenį nacionaliniuose šeimos įstatymuose žr. nacionalines ataskaitas J. M. SCHERPE (ed.), *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective*, Hart, Oxford 2012. Apie šalių auto-nomijos vaidmens raidą tarptautinėje privatinėje šeimos teisėje Europos Sąjungoje žr. J. GRAY, *Party Autonomy in EU Private International Law. Choice of Court and Choice of Law in Family Matters and Succession*, Intersentia, Cambridge 2021, p. 15–33; P. KINSCH, „Les fondements de l'autonomie de la volonté en droit national et en droit européen“ in A. PANET, H. FULCHIRON, P. WAUTELET (eds.), *L'autonomie de la volonté dans les relations familiales*

nių pasekmių srityje Europos Sąjunga praplėtė taikytinos teisės pasirinkimo galimybes. Taikytinos teisės pasirinkimą taip pat galima derinti su teismo pasirinkimu, kad būtų pasiekta jurisdikcijos ir taikytinos teisės koncentracija ir taip supaprastinta teisinė situacija⁴. Iš tikrųjų šalys gali ne tik pasirinkti jų turtiniam režimui taikytiną teisę (*professio iuris*), bet ir priskirti jurisdikciją tam tikrai institucijai, veikiančiai toje valstybėje, kurios teisė yra taikytina.

Šalių autonomija yra svarbus ES tarptautinės privatinės šeimos teisės įrankis. Šalys gali priimti optimalų sprendimą, kuris geriausiai atitinka jų konkrečią situaciją, koreguoti savo elgesį ir numatyti su tuo susijusias teises pasekmes. Galiausiai tai taip pat nulemia didesnę teisinę tikrumą, sprendimų stabilumą ir nuspėjamumą, nes sukuriama galimybė gerokai paspartinti procesus ir išvengti procesinių išlaidų, kurių būtų atsiradę imantis taikytinos teisės nustatymo pagal objektyviusius siejamuosius veiksnius.

Vis dėlto porų autonomijos įgyvendinimas tarptautiniame kontekste neišvengia rizikos ir netikrumo dėl to, kaip ir koku mastu ši autonomija gali būti įgyvendinama praktikoje, o tai savo ruožtu gali sumažinti pirmiau minėtus privalumus. Šio skyriaus tikslas – išanalizuoti pagrindines rizikas, susijusias tiek su momentu, tiek su konkrečiomis aplinkybėmis, kuriomis sudaromas susitarimas dėl *electio fori* ir (arba) taikytinos teisės pasirinkimo sutuoktinių turto teisiniam režimui arba registruotų partnerysčių turtinėms pasekmėms.

---

internationales, Bruylant, Bruxelles 2017, p. 17–22; D. HENRICH, „Zur Parteiautonomie im europäisierten internationalen Familienrecht“ in A. VERBEKE, J. M. SCHERPE, C. DECLERCK, T. HELMS, P. SENAEEVE (eds.), *Confronting the frontiers of family and succession law: liber amicorum Walter Pintens*, vol. 1, Intersentia, Antwerpen 2012, p. 701–714; P. GANNAGÉ, „La Pénétration de l'autonomie de la volonté dans le droit international privé de la famille“ (1992) *Revue critique de droit international privé* 425–439.

⁴ Šalių autonomija yra labiau apribota jurisdikcijos atžvilgiu. Teismo pasirinkimo mechanizmas nėra pagrindinis siejamasis veiksnys, nes prioritetas teikiamas jurisdikcijos koncentracijai. Pagal reglamentų „dvynių“ 4 ir 5 straipsnius, kai valstybės narės teisme iškeliama byla dėl sutuoktinio paveldėjimo pagal Paveldėjimo reglamentą arba siekiant priimti sprendimą dėl prašymo nutraukti santuoką, gyventi skyrium arba pripažinti santuoką negaliojančia pagal reglamentą „Briuselis II a“, tos valstybės narės teismai turi jurisdikciją priimti sprendimus dėl sutuoktinių turto teisinio režimo klausimų, susijusių su šiais prašymais (tam tikrais atvejais reikalingas šalių sutikimas dėl koncentracijos). Tik tuo atveju, jei nė vienas valstybės narės teismas neturi jurisdikcijos pagal 4 ar 5 straipsnį arba kitais nei šiuose straipsniuose numatytais atvejais, pagal 7 straipsnį galimas teismo pasirinkimas, pirmenybę teikiant *teismo vietos* ir *ius lygiagretumui*. Apie koncentracijos principą, kuris yra pagrindinis jurisdikcijos nustatymo kriterijus, galiausiai lemiantis teismo pasirinkimo mechanizmo taikymą, žr. L. RUGGERI in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI (eds.), *Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020, p. 60; P. BRUNO, *I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate. Commento ai Regolamenti (UE) 24 giugno 2016, nn. 1103 e 1104 applicabili dal 29 gennaio 2019*, Giuffrè, Milano 2019, p. 102. Taip pat žr. šios knygos 4 skyrių.

2. Rizika, susijusi su taikytinos teisės ir jurisdikcijos pasirinkimo momentu ir bendru „kontekstu“: preliminarios pastabos

Pirmiausia vertėtų aptarti susitarimų dėl teisės pasirinkimo ir susitarimų dėl teismo (jurisdikcijos) pasirinkimo sudarymo momentą. Iš tikrųjų šis momentas yra labai svarbus, nes gali turėti tolesnių pasekmių ir paliesti daugiau aspektų.

Pirma, Reglamento dėl sutuoktinių turto 45 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 44 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad sutuoktiniai ir registruoti partneriai turi teisę pasirinkti teisę, taikytiną jų santykių turtinėms pasekmėms „bet kuriuo metu“: sutuoktiniai – „prieš santuokos sudarymą, santuokos sudarymo metu arba bet kuriuo santuokos momentu“; partneriai – „prieš registruojant partnerystę, partnerystės registravimo metu arba per visą registruotos partnerystės laikotarpį“. Šias nuostatas atitinka 22 straipsnio 1 dalies formuluotė, kurioje kalbama apie „sutuoktinius arba būsimus sutuoktinius“ ir „partnerius ir būsimus partnerius“⁵.

Reglamentuose „dvyniuose“ naudojama technika yra labai panaši į tą, kuri buvo naudojama ankstesniuose reglamentuose dėl šeimos bylų. Pagal reglamento „Roma III“ 5 straipsnio 1 ir 2 dalis, sutuoktiniai gali susitarti nustatyti santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytiną teisę „bet kuriuo metu, tačiau ne vėliau kaip bylos iškėlimo teisme metu“.⁶ 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolo dėl išlaikymo prievolėms taikytinos teisės 8 straipsnyje nustatyta, kad išlaikymo kreditorius ir skolininkas gali „bet kuriuo metu“ pasirinkti jų santykiams taikytiną teisę⁷.

Rengdamas reglamentus „dvynius“, Europos teisės aktų leidėjas pirmiausia turėjo omenyje poras, kurių asmeninės aplinkybės pakinta tam tikru santuokos ar partnerystės laikotarpiu, t. y. šalys pakeitė pilietybę arba, dažniau, perkėlė savo įprastinę gyvenamąją vietą į kitą valstybę. Šiuo

⁵ C. KOHLER, *Choice of the Applicable Law* in P. FRANZINA, I. VIARENGO (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples. A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 201.

⁶ A. ZANOBETTI, „Divorzio all'europea. Il regolamento UE Rome III sulla legge applicabile allo scioglimento del matrimonio e alla separazione personale“ (2012) *La nuova giurisprudenza civile commentata* 250, 255–257.

⁷ Kursyvas pridėtas. Ši nuostata leidžia šalims pasirinkti išlaikymo prievolei taikytiną teisę bet kuriuo metu ir net iki ginčo atsiradimo: A. BONOMI, *Explanatory Report on the Hague Protocol of 23 November 2007 on the law applicable to maintenance obligations*, HCCH Publications, The Hague 2013, p. 53.

požiūriu vienintelis būdas suteikti tikrumo tokių santykių reguliavimui yra įvertinti poros situaciją tuo metu, kai buvo sudaromas susitarimas *dél professio iuris* ir *electio fori*⁸.

Iš reglamentų „dvynių“ 7 straipsnio 1 dalies ir 22 straipsnio 1 dalies matyti, kad nuo susitarimo sudarymo momento priklauso tai, ką būtent poros gali pasirinkti (t. y. kokios valstybės teisę ir teismus)⁹. Iš reglamentų „dvynių“ 23 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių matyti, kad susitarimo sudarymo momentas taip pat lemia papildomus formalius reikalavimus susitarimo galiojimui, jei šie yra taikytini.

Panagrinėkime tokį pavyzdį. Graikijos piliečių pora susituokia Italijoje ir perkelia savo įprastinę gyvenamąją vietą į šią šalį. Po kelerių metų jie persikelia į Ispaniją, kur taip pat įgyja Ispanijos pilietybę, bet dar po kelerių metų apsigyvena Portugalijoje. Jei jie susitarę dėl taikytinos teisės „Italijos laikotarpiu“, galėtų rinktis tik Graikijos ir Italijos teisę, ir kiekvienu atveju reikėtų patikrinti, ar susitarimas atitinka Italijos teisėje nustatytus formalius galiojimo reikalavimus. Kita vertus, jei šalys sudarytų susitarimą „Portugalijos laikotarpiu“, būtų galima rinktis ne Italijos teisę (kuri taikoma tol, kol šalys nepasirenka kitaip), o Graikijos, Ispanijos ir Portugalijos teisę, ir kiekvienu atveju reikėtų patikrinti, ar susitarimas atitinka Portugalijos teisėje nustatytus formalius galiojimo reikalavimus¹⁰.

Kitas svarbus veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti, yra tai, kaip pora pasirenka teisę ir jurisdikciją, ir ypač į susitarimo sudarymo aplinkybes¹¹. Šiuo atžvilgiu reglamentuose „dvyniuose“

⁸ Siekiant supaprastinti tolesnę analizę, nebus nagrinėjami klausimai, susiję su tuo, ar santuoka arba registruota partnerystė sudaryta iki reglamentų „dvynių“ įsigaliojimo, ar po jų įsigaliojimo.

⁹ Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 45 konstatuojamąją dalį ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 44 konstatuojamąją dalį, sutuoktiniams ir registruotiems partneriams suteikiama galimybė pasirinkti „iš kurios nors teisės, su kuria juos sieja glaudus ryšys dėl jų įprastinės gyvenamosios vietos arba pilietybės“. Be to, pagal Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 22 straipsnio 1 dalies c punktą, registruoti partneriai gali pasirinkti „valstybės, pagal kurios teisę buvo sudaryta registruota partnerystė, teisę“.

¹⁰ Be to, žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 47 konstatuojamąją dalį, kurioje teigiama, kad „jei susitarimo sudarymo momentu sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta yra skirtingose valstybėse narėse, kurių teisėje nustatytos skirtingos formos taisyklės, turėtų pakakti, kad būtų laikomasi vienos iš tų valstybių formos taisyklių. Jei susitarimo sudarymo momentu valstybėje narėje, kurios teisėje nustatytos papildomos formos taisyklės, yra tik vieno iš sutuoktinių įprastinė gyvenamoji vieta, turėtų būti laikomasi tų taisyklių“ (kursyvas pridėtas).

¹¹ Šiuo klausimu žr. toliau 5 ir 7 skirsnius.

pabrėžiami formalūs susitarimo reikalavimai ir daug mažiau dėmesio skiriama „aplinkybėms“, kurioms esant šalys priima sprendimą¹².

Vis dėlto tam tikra rizika porai arba silpnesniajam poros nariui/narei gali kilti dėl jų teisi-
nių žinių, taip pat dėl netinkamos teisininko (pvz., notaro, advokato), kuriuo šalys pasitikėjo, teisi-
nės pagalbos kokybės. Tam tikrų dviprasmybių dėl sutarties sudarymo gali kilti dėl to, kad lieka vis
dar atviras klausimas, ar taikytinos teisės nurodymas turi būti aiškus, ar gali būti tik numanomas.
Taip gali atsitikti, kai šalys sudaro susitarimą, kuriuo organizuoja savo turtinį režimą po santuokos
sudarymo ar registruotos partnerystės įregistravimo, aiškiai neįvardydamos taikytinos teisės.

Kita rizika taip pat gali būti susijusi su galiojančių ES instrumentų dėl sutuoktinių turto,
registruotos partnerystės, santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ir išlaikymo prie-
volių sąveika, kuriuose visuose reikalaujama daugiau autonomijos šeimos bylose¹³.

3. Rizika, susijusi su pasirinkimu, padarytu prieš sudarant santuoką ar registruojant partnerystę arba šių sudarymo metu

Pagrindinis 22 straipsnyje numatyto taikytinos teisės pasirinkimo privalumas – užtikrinti taikytinos
teisės stabilumą ir nuspėjamumą. Jei šalys sudarė tokį susitarimą, pasirinkta teisė lieka taikytina
nepaisant bet kokių poros asmeninės padėties pokyčių ir nepriklausomai nuo institucijos, į kurią
kreipiamasi kilus ginčui. Pavyzdžiui, pasikeitus poros įprastinei gyvenamajai vietai, taikytina teisė
nesikeičia, priešingai negu tuo atveju, kai šalys taikytinos teisės nebuvo pasirinkusios visai (regla-
mentų „dvynių“ 26 straipsnis).

Vis dėlto galimybė reglamentų „dvynių“ saistomoms valstybėms narėms nusistatyti pa-
pildomus formalius reikalavimus, sąlygojančius tolimesnį susitarimo galiojimą, įneša netikrumo
elementą į visą teisės pasirinkimo mechanizmą. Vieno iš sutuoktinių ar partnerių (suinteresuoto
kitos teisės taikymu) iniciatyva susitarimo galiojimas gali būti užginčytas praėjus daug laiko po jo
sudarymo.

¹² Šiuo klausimu žr. 6, 6.1 ir 6.2 skirsnius.

¹³ Daugiau informacijos žr. toliau, 7 skirsnyje.

Poros įprastinės gyvenamosios vietos nustatymas taikytinos teisės pasirinkimo metu yra veiksmas, kuris tarptautinių porų atveju gali būti vertinamas prieštarai. Pati sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“ turi būti aiškinama savarankiškai. Tai *faktinė situacija*, pagrįsta „tikru ryšiu“ tarp asmens ir valstybės. Šeimos santykių atveju „įprastinė gyvenamoji vieta“ – tai šalis, kurioje galima nustatyti poros gyvenimo tęstinumą arba šalių ketinimą organizuoti bendrą gyvenimą¹⁴. Įprastinės gyvenamosios vietos vertinimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į visus konkrečios situacijos aspektus bei į konkretų kontekstą¹⁵. Tačiau „įprastinė gyvenamoji vieta“ laikui bėgant gali lengvai ir greitai pasikeisti, todėl kyla neaiškumų taikant šį siejamąjį veiksnį. Šiuo atveju susitarimo galiojimui pakanka, kad būtų laikomasi formalių vienos valstybės, su kuria siejamas poros gyvenimas, taisyklių. Atrodo, kad toks sprendimas atitinka šalių autonomijos išsaugojimo principą, kuris nuolat figūruoja Europos teisės aktuose¹⁶.

Be to, taikytinos teisės ir *forum* pasirinkimas prieš santuokos arba registruotos partnerystės sudarymą ar jo metu gali turėti ir kitų trūkumų. Jei teisminis procesas pradamas praėjus daug laiko po susitarimo sudarymo, taikytina teisė ir kompetentingas teismas visuomet nustatomi žvelgiant į praeitį. Atitinkamai kyla rizika, kad prašymo teismui pateikimo metu sutuoktinio ar partnerio su ta konkrečia valstybe nebesies joks konkretus ryšys. Jei nagrinėtume pirmiau pateiktą

¹⁴ Byla C-279/93, *Finanzamt Köln-Altstadt prieš Schumacker*, ECLI:EU:C:1995:31; byla C-391/97, *Gschwind prieš Finanzamt Aachen-Außenstadt*, ECLI:EU:C:1999:409; byla C-87/99, *Patrik Zurstrassen prieš Administration des contributions directes*, ECLI:EU:C:2000:251. Išsamiau apie „įprastinės gyvenamosios vietos“ sąvoką šeimos santykiuose žr. M. GIOBBI in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI (eds.), žr. 4 išnašą, p. 75–81.

¹⁵ Byla C-497/10 PPU, *B. Mercredi prieš R. Chaffe*, ECLI:EU:C:2010:829, 47 punktą. Platesnę teismų praktikos analizę žr. A. LIMANTE, „Establishing Habitual Residence of Adults under the Brussels Ila Regulation“ (2018) *Journal of Private International Law*, 160–181. Būdvardis „įprastinė“ nurodo tam tikro pastovumo ir stabilumo reikalavimą, todėl galėtų reikšti tam tikro laiko sąlygą, kad gyvenamąją vietą būtų galima kvalifikuoti kaip įprastinę. Tačiau ESTT nusprendė, kad vienuolikos metų Airijos piliečio gyvenimo Vokietijoje (tai lėmė medicininė būtinybė) nepakanka, kad ankstesnė įprastinė gyvenamoji vieta būtų laikoma pakeista (byla C-255/13, *I c. Health Service Executive*, ECLI:EU:C:2014:1291). Kita vertus, minėtas būdvardis figūruoja tam, kad atsitiktinis buvimas šalyje, net jei jis užsitęsia ilgą laiką, nebūtų laikomas „gyvenamąja vieta“. Tačiau jei asmuo persikelia iš ankstesnės gyvenamosios vietos (kurį palieka) į naują gyvenamąją vietą, jis gali iš karto įgyti įprastinę gyvenamąją vietą naujoje gyvenamosioje vietoje, nereikalaujant išgyventi joje tam tikrą laiką tarpą. Svarbios yra konkrečios aplinkybės, kurios turi būti vertinamos kiekvienu atveju atskirai, nors neginčijama, kad buvimo trukmė gali būti naudingas elementas vertinant įprastinę gyvenamąją vietą: A. ZANOBETTI, „La residenza abituale nel diritto internazionale privato: spunti di riflessione“ (2019) 2 *Liber Amicorum Angelo Davi. La vita giuridica internazionale nell'età della globalizzazione* 1361, p. 1399–1402.

¹⁶ Žr. L. RUGGERI, žr. 4 išnašą, p. 67. Laikantis kitos nuomonės, susitarimo sudarymo metu patartina laikytis visų griežtesnių formalių reikalavimų, taikomų tose teisės sistemose, su kuriomis sutuoktiniai turi svarbių sąlyčio taškų. Taip yra siūloma daryti tam, kad vėliau susitarimas nebūtų laikomas negaliojančiu: A. ZANOBETTI, žr. 6 išnašą, p. 256.

pavyzdj, graikų pora Portugalijos laikotarpiu galėjo prarasti ryšį su Italija. Vis dėlto galimas šios problemos sprendimas pateikiamas pačiuose reglamentuose, kuriuose nurodoma, kad pora gali *bet kada* pakeisti taikytiną teisę, nors toks sutuoktinių ar partnerių atliktas pakeitimas „neturėtų galioti atgaline tvarka, išskyrus atvejus, kai šalys tai aiškiai nurodo“¹⁷. Taigi dinamiškoms poroms suteikiama galimybė pritaikyti jų santuokos ar partnerystės turтинėms pasekmėms taikytiną teisę prie pasikeitusio gyvenimo ir dabartinių asmeninių aplinkybių¹⁸.

Atsižvelgiant į tai, kad reglamentuose šalims aiškiai leidžiama pasirinkti taikytiną teisę prieš sudarant santuoką ar registruotą partnerystę, šalių autonomija gali būti ribojama, jei pasirinkta teisė yra valstybės, kuri riboja ikivedybinius susitarimus, numatančius turto padalijimą skyrybų atveju, teisė. Kita vertus, jeigu šalys pasirenka taikytiną teisę tik tam, kad susaistytų save pagal tą teisę leidžiama ikivedybine sutartimi, visa sutartis gali būti laikoma negaliojančia pagal *lex fori* dėl šios nesuderinamumo su viešąja tvarka (*ordre public*).

Tačiau panašu, kad ES mastu ši rizika buvo gerokai sumažinta. Kai kuriose valstybėse narėse XX amžiuje gyvavusi logika, esą susitarimai, kuriuose numatytos separacijos ar skyrybų pasekmės, prieštarauja viešajai tvarkai ir yra negaliojantys, buvo galutinai įveikta. Geras pavyzdys – Jungtinė Karalystė¹⁹, kurioje „teismai visada laikėsi labiau diferencijuoto požiūrio į ikivedybinius ir poveybinius susitarimus“, „suteikdami tam tikrą, o kai kada ir lemiamą reikšmę ikivedybiniam susitarimams“²⁰. Be to, galima pažymėti teismų poziciją, kad net ir tose valstybėse narėse, kurių šeimos teisėje nepripažįstami ikivedybiniai susitarimai, tokie teisiniai apribojimai netaikomi tarpautinių porų sudarytiems susitarimams. Pavyzdinis yra Italijos atvejis, kai Kasacinis teismas patvirtino dviejų Italijoje gyvenančių JAV sutuoktinių susitarimo, reguliuojančio tarpusavio turтinius santykius skyrybų atveju, atitiktį viešajai tvarkai²¹.

¹⁷ Žr. Reglamento dėl sutuoktinių turto 46 konstatuojamąją dalį ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turтinių pasekmių 45 konstatuojamąją dalį.

¹⁸ L. RADEMACHER, „Changing the past: retroactive choice of law and the protection of third parties in the european regulations on patrimonial consequences of marriages and registered partnerships“ (2018) vol. 10 n° 1 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 7, 15.

¹⁹ Daugiau informacijos žr. N. LOWE, „Prenuptial agreements. The Developing English Position“ in A. VERBEKE, J. M. SCHERPE, C. DECLERCK, T. HELMS, P. SENAËVE (eds.), žr. 3 išnašą, p. 867–885.

²⁰ Žr. *Radmacher (formerly Granatino) v Granatino* [2010] UKSC 42, [2010] 2 FLR 1900, 62 punktą. Kalbant apie bendrosios teisės jurisdikcijas, kurioms sutuoktinių turto teisinio režimo institutas, kaip toks, nežinomas, ginčo atveju teisėjas gali atsižvelgti į vedybų sutarties, sudarytos pagal užsienio teisę, nuostatas, nors šios ir nėra privalomos pagal Anglijos teisę.

²¹ Cass. civ., 1984 m. gegužės 3 d., Nr. 2682, in *Giurisprudenza italiana*, 1984, p. 370. Naujusia šio klausimo

Žvelgiant bendriau, tam tikra rizika gali būti siejama su *optio legis*, leidžiančiu šalims sudaryti susitarimus, kurie neleidžiami pagal *lex fori*²². Šį klausimą galima išspręsti pasitelkiant į pagalbą neseniai priimtą ESTT sprendimą byloje *JE* prieš *KF*²³. Taikant šiame sprendime nustatytą principą galima teigti, kad jeigu jurisdikciją turintis teismas mano, jog pagal reglamentų „dvynių“ nuostatas taikytina užsienio teisė leidžia sudaryti ikivedybinės sutartis, nors *lex fori* tokios galimybės nenumato, šis teismas privalo nustatyti, ar tenkinamos esminės sąlygos, kurios yra nustatytos taikytinoje užsienio teisėje, ir pateikti šią išvadą nagrinėjamos bylos kontekste.

---

analizė pateikta G. PERLINGIERI, G. ZARRA, *Ordine pubblico interno e internazionale tra caso concreto e sistema ordinamentale*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2019. Italijoje tezė, kad ikivedybinės sutartys, sudaromos planuojant separaciją ir skyrybas, yra negaliojančios, buvo grindžiama Civilinio kodekso 160 straipsnio aiškinimu. Tačiau doktrinoje vyrauja priešinga nuomonė: žr. G. CHIAPPETTA, „La „semplificazione“ della crisi familiare: dall'autorità all'autonomia“ in P. PERLINGIERI, S. GIOVA (eds.), *Comunioni di vita e familiari tra libertà, sussidiarietà e inderogabilità*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2019, p. 435; T. V. RUSSO, „I contratti prematrimoniali“ in F. G. VITERBO, F. DELL'ANNA MISURALE (eds.), „Nuove sfide del diritto di famiglia. Il ruolo dell'interprete“ (2018) *Quaderni di „diritto delle successioni e della famiglia“*, p. 193–222; G. OBERTO, „Contratti prematrimoniali e accordi preventivi sulla crisi familiare“ (2012) *Famiglia e diritto*, 69–103.

²² Kaip pavyzdį galima paminėti Kroatijos šeimos įstatymo 42 straipsnį, pagal kurį neleidžiama pasirinkti užsienio teisės, taikytinos turтинiams santykiams pagal vedybų sutartį. Apie tokį šalių autonomijos apribojimą žr. D. VRBLJANAC, „The Matrimonial Property Regime Regulation: selected issues concerning applicable law. Working paper“ in J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), „Case studies and best practices analysis to enhance EU Family and Succession Law. Working paper“ (2019) 3 *Quaderni degli Annali della Facoltà Giuridica dell'Università di Camerino* 185, 192–196.

²³ Byla C-249/19, *JE* prieš *KF*, ECLI:EU:C:2020:570, 43 punktą, kuriame patvirtintas šis principas: „Tokioje situacijoje, kokia yra nagrinėjama pagrindinėje byloje, kai jurisdikciją turintis teismas mano, kad pagal Reglamento „Roma III“ nuostatas taikytina užsienio teisė leidžia prašyti nutraukti santuoką tik tuo atveju, jei prieš tai buvo gyvenama skyrium trejus metus, o teismo vietos teisėje nenustatyta jokių procesinių taisyklių, susijusių su gyvenimu skyrium, šis teismas (kadangi pats negali konstatuoti tokio gyvenimo skyrium) vis dėlto turi įvertinti, ar tenkinamos taikytinoje užsienio teisėje nustatytos materialinės sąlygos. Tą teismas turi konstatuoti nagrinėjamos santuokos nutraukimo bylos kontekste.“

4. Rizika, kylanti dėl vėlesnio teisės pasirinkimo, padaryto santuokos ar registruotos partnerystės metu

Taikytinos teisės pasirinkimas, padarytas prieš sudarant santuoką ar registruotą partnerystę arba jų sudarymo metu, iš esmės turi tik į ateitį orientuotą poveikį. Sutuoktinių turto teisinis režimas (nesvarbu, ar jis nustatytas įstatymu, ar grindžiamas konkrečios šalies susitarimu) prasideda nuo santuokos sudarymo (partnerystės įregistravimo).

Jeigu sutuoktinių turto teisiniui režimui arba registruotos partnerystės turтинėms pasekmėms taikytiną teisę pora nusistato jau santykių metu, pavyzdžiui, praėjus keleriems metams po santuokos arba registruotos partnerystės sudarymo, tuomet tokiu šalių sutartos teisės pasirinkimu siekiama *pakeisti* jų turтинiams santykiams taikytiną teisę. Iš tiesų, kol susitarimas nesudarytas, turтинiams santykiams taikoma teisė, nurodyta pagal reglamentų „dvynių“ 26 straipsnį. Kyla klausimas, ar laikotarpiu iki susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo egzistuojanti teisė, pavyzdžiui, teisė į vieno iš sutuoktinių ar partnerių įsigytus pirkinius, turėtų priklausyti nuo pirkimo metu taikytos teisės, ar pirmenybė vis dėlto teikiama šalių pagal reglamentų „dvynių“ 22 straipsnį *ex post* nurodytai teisei, kuri taikoma atgaline tvarka. Šiuo atžvilgiu abiejuose reglamentuose nustatyta, kad taikytinos teisės pakeitimas „galioja į ateitį“, išskyrus atvejus, kai šalys „susitaria kitaip“ pagal 26 straipsnio 2 dalį. Tai reiškia, kad „naujoji“ teisė taip pat gali galuoti atgaline tvarka, jeigu šalys „aiškiai tai numato“²⁴. Be to, toks „taikytinos teisės pakeitimas atgaline tvarka“ negali daryti „neigiamo poveikio trečiųjų šalių teisėms“, kylančioms iš ankstesnės teisės (ir nuosavybės režimo) pagal reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio 3 dalį²⁵.

Būtina sutelkti dėmesį į du pirmiau minėtus galimus scenarijus. Pirmasis scenarijus įsijungia tuomet, kai šalys aiškiai susitaria dėl taikytinos teisės pakeitimo atgaline tvarka. Suprantama, kad toks sprendimas neturės įtakos nuosavybės teisėms, kurios buvo pasibaigusios iki susitarimo sudarymo. Pavyzdžiui, vadovaujantis principu *tempus regit actum*, visam turtui, kurį pora buvo pardavusi iki susitarimo dėl teisės pasirinkimo sudarymo, ir toliau taikoma teisė, galiojusi

²⁴ Žr. Reglamento Nr. 1103 46 konstatuojamąją dalį ir Reglamento Nr. 1104 45 konstatuojamąją dalį.

²⁵ Atgalinis veikimas taip pat gali pakenkti trečiosioms šalims. Šia tema žr. D. MARTINY, „The Effects of Marital Property Agreements in Respect of Third Parties“ in A. VERBEKE, J. M. SCHERPE, C. DECLERCK, T. HELMS, P. SENAËVE (eds.), žr. 3 išnašą, p. 903–927; L. RADEMACHER, žr. 18 išnašą, p. 7–11.

pardavimo metu²⁶. Kita vertus, turtinėms teisėms, kurias kiekvienas sutuoktinis ar partneris įgijo ankstesnio teisinio režimo galiojimo laikotarpiu (pavyzdžiui, turtinėms teisėms į turtą, įsigytą po santuokos sudarymo, bet iki taikytinos teisės pasikeitimo), bus taikoma „naujoji“ šalių pasirinkta teisė.

Antrasis scenarijus įsijungia tuomet, kai šalys susitaria pakeisti taikytiną teisę, nenustatydamos pasirinktos teisės galiojimo atgaline tvarka. Kitaip tariant, nustatoma, kad taikytina teisė bus taikoma tik į ateitį.

Viena iš tokioje situacijoje kylančių problemų yra susijusi su šalių turtinius santykius reglamentuojančių įstatymų fragmentacija. Pagal reglamentų „dvyinių“ 26 straipsnį nurodyta teisė, t. y. daugeliu atvejų „pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos“ po santuokos sudarymo valstybės teisė arba „valstybės, pagal kurios teisę ta registruota partnerystė buvo sudaryta“, teisė, taikoma tol, kol nėra sudarytas susitarimas dėl teisės pasirinkimo. Vėliau šalių turtiniams santykiams taikoma šalių nurodyta teisė. Vis dėlto dalyje nacionalinių šeimos teisės aktų numatytos taisyklės, reikalaujančios nutraukti ir likviduoti turtinį režimą, kuris nustojo galioti pačiai santuokai ar partnerystei. Toks likvidavimas paprastai neatitinka sutuoktinių ar partnerių interesų ir laikomas nepageidautina komplikacija²⁷.

Kita problema gali kilti, jei sutuoktiniai ar partneriai anksčiau sudarė jų turto teisinio režimo sutartį pagal valstybės, kurioje nebuvo jų pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos, teisę.

Panagrinėkime tokį atvejį. Du Italijos piliečiai, gyvenantys Vokietijoje, sudaro santuoką Italijoje, kur pasirašo susitarimą, kuriuo pasirenka „turto atskyrimo“ režimą pagal Italijos civilinio kodekso 215 ir paskesnius straipsnius. Jie dar kelerius metus gyvena Vokietijoje ir galiausiai nusprendžia apsigyventi Italijoje, kur sudaro susitarimą, kuriuo pasirenka Italijos teisę, nenurodydami jos grįžtamosios galios. Pora galėjo manyti, kad pagal jų susitarimus jų sutuoktinių turtiniams santykiams apskritai taikoma Italijos teisė, tačiau nebūtinai yra taip, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio.

Šalių valia yra svarbus elementas, padedantis suteikti tam tikro stabilumo jų turtinių santykių reguliavimui. Vis dėlto kyla klausimas, ar ankstesnis sutuoktinių susitari-

²⁶ N. CIPRIANI, „Rapporti patrimoniali tra coniugi, norme di conflitto e variabilità della legge applicabile“ (2009) 1 *Rassegna di diritto civile* 19, 54.

²⁷ L. RADEMACHER, žr. 18 išnašą, p. 15.

mas dėl turtinio režimo, dėl kurio šalys susitarė Italijoje sudarydamos santuoką, gali būti tuo pačiu metu traktuojamas kaip netiesioginis susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo, o tai reikštų, kad jų turtiniams santykiams, susiklosčiusiems iki jiems persikeliant į Italiją, taip pat taikoma Italijos teisė. Priešingu atveju šiems santykiams būtų taikoma pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos teisė, t. y. Vokietijos teisė.

Šis klausimas bus nagrinėjamas kitame poskyryje. Vis dėlto, siekiant sustiprinti šalių autonomiją bei į pagalbą pasitelkiant hermeneutinius sprendimus, reglamentų „dvynių“ 22 straipsnį galima aiškinti ir kitaip. Kadangi šiame straipsnyje kalbama apie šalių laisvę „keisti taikytiną teisę“, ši laisvė gali būti siejama tik su ankstesniuose šalių susitarimuose nusistatytos teisės keitimu, bet ne su reglamentų „dvynių“ 26 straipsnyje minimu taikytinos teisės keitimu. Taigi, taikytinos teisės *pakeitimo* sąvoka neapimtų taikytinos teisės *pasirinkimo*, kuris buvo padarytas jau sudarius santuoką ar registruotą partnerystę. Tokiu atveju taikytinos teisės pasirinkimas taip pat *galėtų atgailine tvarka*, nebent šalys susitartų kitaip.

ESTT, aiškindamas 2007 m. Hagos protokolo dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės 4 straipsnio 3 dalį²⁸, neseniai konstatavo, kad „nepatogumas taikyti skirtingą teisę tarp tų pačių šalių vienai po kitos vykstančioms byloms, atrodo, yra įtrauktas į Hagos protokolo kolizinių normų sistemą“²⁹. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie tikimybę taikyti skirtingų valstybių teisę tuose pačiuose procesuose tarp tų pačių šalių vadovaujantis reglamentuose „dvyniuose“ nustatyta kolizinių normų sistema. Vis dėlto tai turėtų būti ribojama, kai ginant asmenų teises skirtingų teisių taikymo galima išvengti pasitelkiant teisės aiškinimą. Siektina vengti poros turto teisinio režimo susiskaidymo bei rizikos, kai turtiniams santykiams taikytina teisė pasirenkama tuo metu, kai atsiranda poreikis spręsti interesų sureguliuavimo klausimą.

²⁸ 2007 m. lapkričio 23 d. Hagos protokolas dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės.

²⁹ Byla C-214/17, *Alexander Mölk prieš Valentina Mölk*, ECLI:EU:C:2018:744. Teismas nurodė, kad „Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalis apima tik situaciją, kai kreditorius netiesiogiai nurodo teismo vietos teisę vykstant procedūrai, kurią jis inicijavo valstybės, kur yra skolininko nuolatinė gyvenamoji vieta, kompetentingoje institucijoje, ir ji neapima paskesnės bylos, inicijuotos po to, kai sprendimas pirmojoje byloje įgijo *res judicata* galią“. Šį aiškinimą galima kritikuoti, nes, kaip teigia Portugalijos vyriausybė, dėl jo susidaro paradoksas, kad konkuruojantys prašymai dėl trumpo laikotarpio, per kurį nepasikeitė šalių įprastinė gyvenamoji vieta, turi būti nagrinėjami pagal skirtingas teises. Reikėtų pabrėžti, kad vēlesnėse skolininko inicijuotose bylose taikytinos teisės nustatymas turėtų priklausyti nuo pradinio kreditoriaus teisės ir *teismo* pasirinkimo pagal Hagos protokolo 4 straipsnio 3 dalį, atsižvelgiant į jo tikslą apsaugoti kreditorių, kuris laikomas silpnesniaja šalimi santykiuose su skolininku.

5. Klausimas, ar pripažįstamas netiesioginis arba numanomas taikytinos teisės pasirinkimas

Šalys gali susitarti dėl taikytinos teisės nustatymo ar pakeitimo tol, kol trunka santuoka ar registruota partnerystė, t. y. vėliausiai tai gali būti padaryta santuokos nutraukimo ar partnerystės nutraukimo byloje³⁰. Taip pat negalima atmesti galimybės, kad susitarimas dėl sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės arba registruotos partnerystės turtinių pasekmių gali būti derybų dėl bendrų separacijos arba santuokos nutraukimo sąlygų dalis. Iš tiesų, viena vertus, šalys gali nežinoti apie tokią galimybę iki jų santykių nutrūkimo; kita vertus, ankstesnis susitarimas gali neatspindėti šalių poreikių ir aplinkybių naujuoju, t. y. santuokos nutraukimo (arba separacijos) momentu. Abiem atvejais šalys aptaria galimus tokių situacijų sprendimų variantus.

Visų pirma dėmesys turi būti sutelkiamas ties jurisdikcijos koncentracija. Pagal 4 straipsnį, jurisdikcijos koncentracija numatyta vieno iš sutuoktinių mirties atveju. Reglamentų „dvynių“ 5 straipsnyje numatyta, kad tais atvejais, kai yra kreipiamasi į valstybės narės teismą, kad jis priimtų sprendimą dėl prašymo dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium patvirtinimo arba santuokos pripažinimo negaliojančia pagal reglamentą „Briuselis II a“ (sprendimą dėl registruotos partnerystės nutraukimo ar pripažinimo negaliojančia), tos valstybės teismai turi jurisdikciją priimti sprendimą su tuo prašymu susijusiais sutuoktinių turto teisinio režimo (registruotos partnerystės turtinių pasekmių) klausimais. Be to, tam tikrais atvejais yra būtinas specialus šalių susitarimas dėl jurisdikcijos koncentracijos³¹.

Aiškumo reikalauja tokios situacijos, kai pora anksčiau sudarė susitarimą dėl separacijai ir santuokos nutraukimui taikytinos teisės pagal reglamento „Roma III“ nuostatas, tačiau įsigaliojus reglamentams „dvyniams“ daugiau jokių susitarimų nesudarė. Kyla klausimas, ar galima laikyti, kad poros nurodyta teisė, kurią ji nurodė gyvenimo skyrium ir santuokos nutraukimo atvejui, gali būti taikoma ir sutuoktinių turto teisiniam režimui ar registruotos partnerystės turtinėms pasekmėms. Reikia išsiaiškinti, ar galima daryti prielaidą, kad šalys netiesiogiai pasirinko tokią teisę, nors jos aiškiai neįvardijo.

³⁰ C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 201 ir toliau.

³¹ Pirmiau minėti atvejai yra nurodyti Reglamento dėl sutuoktinių turto 5 straipsnio 2 dalyje. Kita vertus, Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „kai į valstybės narės teismą kreiptasi, kad jis priimtų sprendimą dėl registruotos partnerystės nutraukimo ar pripažinimo negaliojančia, tos valstybės teismai turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl tos registruotos partnerystės turtinių pasekmių, susijusių su ta nutraukimo ar pripažinimo negaliojančia byla, *jei partneriai taip susitaria*“ (kursyvas pridėtas).

Doktrinoje buvo pažymėta, kad klausimas, ar taikytinos teisės nurodymas turi būti aiškus, ar gali būti ir numanomas, turėtų turėti vieną atsakymą, grindžiamą „autonominiu“ sąvokos „susitarimas“ aiškinimu, kuris yra įtvirtintas reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio 1 dalyje³². Taigi taikytinos teisės pasirinkimas turėtų būti aiškiai išreikštas arba aiškiai matyti iš sutarties sąlygų arba bylos aplinkybių³³. Tačiau su tokiu aiškinimu susiję tam tikri pavojai.

Grįžkime prie italų poros, kuri santuoką sudarė Italijoje, tačiau nuolat gyvena Vokietijoje, atvejo. Apsvarstykime šiuos du scenarijus:

A scenarijus

Santuokos metu minėti asmenys Italijos notaro akivaizdoje sudarė vedybų sutartį, kurioje kaip sutuoktinių turto teisinis režimas nurodomas „turto atskyrimas“ pagal Italijos civilinio kodekso 215 ir paskesnius straipsnius. Galima teigti, kad Italijos teisės, kaip taikytinos teisės, pasirinkimas pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 22 straipsnio 1 dalį turėtų būti aiškiai atspindėtas tos *sutarties sąlygose*³⁴.

B scenarijus

Po santuokos sudarymo minėti asmenys pas Vokietijos notarą sudarė susitarimą dėl teisės pasirinkimo, kuriame pagal reglamento „Roma III“ 5 straipsnio 1 dalį nurodoma, kad santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium (separacijai) taikoma Vokietijos teisė. Ar šių *aplinkybių* gali pakakti įrodyti, kad Vokietijos teisė yra teisė, kurią šalys pasirinko taikyti visiems savo santykiams, įskaitant (netiesiogiai) sutuoktinių turto teisinį režimą?

Reikėtų pažymėti, kad abiejuose pavyzdžiuose nurodytų „susitarimo sąlygų“ ir „aplinkybių“ nepakanka, kad būtų galima atsakyti į klausimą, ar jos yra laikytinos netiesioginiu susitarimu dėl sutuoktinių turto teisiniui režimui taikytinos teisės pasirinkimo pagal Reglamento dėl sutuokti-

³² C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 201 ir toliau.

³³ Ten pat, p. 202. Autorius šį aiškinimą pagrindžia nuoroda į reglamento „Roma I“ 3 straipsnio 1 dalį, kurioje kyla tas pats klausimas. Jo nuomone, nėra jokios įtikimos priežasties, kodėl pasirinkimas, kuris aiškiai matomas iš šalių susitarimo sąlygų arba su juo susijusių aplinkybių, neturėtų būti pripažįstamas pagal 22 straipsnio 1 dalį.

³⁴ *Ibid.*

nių turto teisinio režimo 22 straipsnio 1 dalį. Tai, kas yra susitarimas dėl teisės pasirinkimo pagal 22 straipsnio 1 dalį, turi būti vertinama remiantis 22–24 straipsniuose ir atitinkamose reglamentų „dvynių“ konstatuojamosiose dalyse nustatytais kriterijais ir reikalavimais, taip pat iš nacionalinės teisės kildinamais kriterijais ir reikalavimais. Šiame kontekste ypatingas dėmesys skirtinas Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 47 konstatuojamajai daliai ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 46 konstatuojamajai daliai. Šiose konstatuojamosiose dalyse pažymima, kad turinio ir formos galiojimo taisyklėmis, nustatytomis susitarimams dėl teisės pasirinkimo, siekiama „sudaryti palankesnes galimybes pasirinkti remiantis turima informacija“³⁵ ir užtikrinti, kad asmenys „suvoktų savo pasirinkimo pasekmes“³⁶.

Ar galima būti tikram, kad abiem pirmiau pateiktais pavyzdžiais sutuoktiniai iš tiesų sąmoningai, remiantis turima informacija, pasirinko sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytiną teisę? Ne, juk labai mažai tikėtina, kad šis reikalavimas bus įvykdytas B scenarijaus atveju, tuo tarpu A scenarijaus atveju jis yra tik galimas. Abiem atvejais informacija, kurią šalys gavo iš notaro prieš sudarydamos susitarimą arba jo sudarymo metu, turi koreliuoti su konkrečiu kontekstu ir aplinkybėmis, kurių kils priklausomai nuo padaryto pasirinkimo. Notaras turėtų tinkamai informuoti sutuoktinius ne tik apie galimybę pasirinkti Vokietijos ir Italijos teisę, bet ir apie tokio pasirinkimo pasekmes, priklausomai nuo to, kuri sutuoktinių turto teisinio režimo teisė bus pasirinkta. Ši informacija arba konsultacinė veikla turėtų aiškiai atsispindėti sutarties turinyje.

Numanomas poros susitarimas dėl sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės arba registruotos partnerystės turtinių pasekmių gali būti pripažįstamas tik tuo atveju, jei pateikiami įrodymai, kad šalys turėjo galimybę iš tikrųjų informuotai pasirinkti iš įvairių variantų (bei priimti iš to kylančias pasekmes) ir tą padarė gavusios tinkamas teises konsultacijas. Todėl A scenarijaus atveju, jeigu ši informacija šalims nebuvo suteikta, jų susitarimas dėl sutuoktinių turto negali būti aiškinamas kaip susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Vadinasi, jeigu po kelerių metų šalys savo sutuoktinių turto teisiniam režimui pasirenks taikyti Italijos teisę be aiškaus susitarimo dėl jos galiojimo atgaline tvarka, jų sutuoktinių turtiniams santykiams iki taikytinos teisės pasikeitimo bus taikoma Vokietijos teisė.

³⁵ Ši formuluoė vartojama abiejose konstatuojamosiose dalyse. Kursyvas pridėtas.

³⁶ Ši formuluoė vartojama abiejose konstatuojamosiose dalyse. Kursyvas pridėtas. Reikėtų pabrėžti, kad šie reikalavimai nenustatyti susitarimui dėl teismingumo.

Atsižvelgiant į šiuos argumentus ir į tai, kad reglamentų „dvynių“ 23 straipsnyje nustatytos konkrečios taisyklės dėl formalaus susitarimo galiojimo, paprastai taikytinos teisės pasirinkimas ar pakeitimas negali būti numanomas³⁷.

Kita vertus, niekas nedraudžia sutuoktiniui ar partneriams sudaryti susitarimą dėl teisės pasirinkimo, kuriuo būtų reglamentuojami jų turiniai santykiai kreipimosi į teismą metu arba teismui nagrinėjant bylą³⁸. Tiesa, toks procesinis susitarimas dėl taikytinos teisės pasirinkimo negali būti sudarytas pagal nutylėjimą, t. y. kažkuriam vienam sutuoktiniui ar partneriui pateikus teismui reikalavimą taikyti toje teisėje numatytą turto teisinį režimą, o kitam sutuoktiniui ar partneriui neprieštaraujant pirmojo reikalavimui bylinėjimosi metu. Tokiu atveju teismas turi atkreipti šalių dėmesį į taikytinos teisės klausimą ir išnagrinėti, ar jos yra informuotos apie savo pasirinkimo pasekmes, kaip reikalaujama pagal reglamentus „dvynius“.

Kadangi šalių autonomiškumo principui suteikiamas ypač svarbus vaidmuo, būtina griežtai patikrinti, ar šalys aiškiai ir nedviprasmiškai susitarė dėl taikytinos teisės³⁹.

6. Teisės pasirinkimo „kontekstas“. psichologinis požiūris į teisinius klausimus

Nors kitose srityse, pavyzdžiui, versle, teisiniai klausimai paprastai analizuojami giliau ir rimčiau, kalbant apie šeimos santykius, taip yra ne visada. Šiame kontekste būtina pabrėžti vieną kritinį momentą. Šeimos teisėje emociniai aspektai susikerta su pragmatiniu požiūriu, kuris būdingas kitoms teisės sritims. Sudarant santuoką arba registruotą partnerystę, su turiniais santykiais susiję

³⁷ Šiuo klausimu žr. P. BRUNO, žr. 4 išnašą, p. 183; K. ZABRODINA, „Turto teisiniams režimams ir susitarimams dėl teismo pasirinkimo taikytina teisė pagal 2016 m. reglamentus (ES) 1103 ir 1104“, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), žr. 22 išnašą, p. 199 ir toliau.

³⁸ Pagal reglamento „Roma III“ 5 straipsnio 3 dalį, sutuoktiniai bylos nagrinėjimo metu taip pat gali nurodyti teismui taikytiną teisę, „jei tai numatyta *teismo vietos* teisėje“. Pažymėtina, kad šios nuostatos nėra reglamentuose „dvyniuose“, tačiau nėra priežasčių, dėl kurių sutuoktiniams būtų draudžiama proceso metu nurodyti teismui taikytiną teisę, neatsižvelgiant į tai, kas numatyta *teismo vietos* teisėje.

³⁹ L. RUGGERI in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI (eds.), žr. 4 išnašą, p. 66. Tai patvirtina ESTT praktika: žr. bylą C-387/98, *Coreck Maritime GmbH c. Handelsveem BV ir kiti*, ECLI:EU:C:2000:606, 13 punktas; bylą C-543/10, *Refcomp Refcomp SpA c. Axa Corporate Solutions Assurance SA*, ECLI:EU:C:2013:62, 27–28 punktai.

teisiniai aspektai dažnai lieka užmiršti, nes poros yra linkusios daugiau dėmesio skirti jausmų ir santykių aspektams⁴⁰. Tik vėlesniame santuokos (arba registruotos partnerystės) nutraukimo etape į teisinę pusę atsižvelgiama rimčiau⁴¹.

Žinoma, sutuoktinių turto teisinis režimas svarbus ir tada, kai santuoka (registruota partnerystė) klostosi gerai. Be to, turto teisinis režimas gali turėti įtakos trečiųjų asmenų teisėms (pvz., vieno iš sutuoktinių ar registruotų partnerių kreditorių teisėms)⁴².

Reikia atsižvelgti į tai, kad dažniausiai partneriai nėra itin budrūs net ir tais atvejais, kai deramasi dėl turtinių santykių aspektų. Psichologiškai sutuoktiniai ar partneriai neturėtų realiai svarstyti apie išsiskyrimo riziką, taip pat neturėtų atsižvelgti į porą ateityje galinčias ištikti nelaimės⁴³. Tik mirties ar skyrybų atveju pasirinkimas dėl taikytinos teisės ir jurisdikcijos pasirodo esąs esminis.

Nepriklausomai nuo to, kaip pora nusprendžia pasirinkti teisę ir (arba) jurisdikciją, tai reiškia, kad toks pasirinkimas atitinka abiejų šalių interesus, tad vertėtų panagrinėti, ar susitarimu nesiekama asmeninio patogumo tik vienai iš šalių. Vienais atvejais patogumas gali būti siejamas su konkrečiais tikslais, kuriuos atliepia konkreti teisinė sistema⁴⁴. Kitais atvejais gali būti siekiama tiesiog sumažinti išlaidas, susijusias su galimais būsima teismo sprendimais.

Bet kuriuo atveju išlieka reali rizika, kad viena šalis gaus daugiau naudos iš teisės (ir juris-

---

⁴⁰ J. WIGHTMAN, „Intimate relationships, relational contract theory, and the reach of contract“ (2000) 8 *Feminist Legal Studies* 93, 112.

⁴¹ K. BAKER, „Property Rules Meet Feminist Needs: Respecting Autonomy by Valuing Connection“ (1998) 59 *Ohio State Law Journal* 1523, 1578.

⁴² Konkreti kreditorių apsauga, kurią užtikrina Bendrijos režimas, dažnai yra ginčytina, daugiausia tarp bendrosios teisės tyrinėtojų. Žr. A. B. CARROLL, „The Superior Position of the Creditor in the Community Property Regime: Has the Community Become a Mere Creditor Collection Device“ (2007) 47 *Santa Clara Law Review*, 1, 2: „Kreditorių apsauga gali būti vertingas visuomenės tikslas, bent jau apskritai. Tačiau Bendrijos režimas, siekdamas užtikrinti tokią apsaugą, nuėjo taip toli, kad gerokai nukrypo nuo savo teleologijos.“

⁴³ G. LEVINGER, „A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution“ (1976) 32 *Journal of Social Issues* 21, 37: „Tvirtai atsidavęs sutuoktinis netrokšta skirtis ir gali net negalvoti apie skyrybas.“

⁴⁴ Žr. M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, „Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE 2016/1104“ (2019) 21 *Doctrina y Jurisprudencia* 87, 97–98.

dikcijos) pasirinkimo kitos šalies nenaudai ir kad kita šalis apie tai nežinos⁴⁵. Šią riziką sumažina kreipimasis į specialistus, pavyzdžiui, teisės konsultantus.

6.1. Teisės specialistai

Kadangi teisės pasirinkimas, reikalaujantis teisininkų pagalbos, susijęs su papildomomis išlaidomis, šalys paprastai įvertina, ar nauda, kurią galima gauti pasinaudojus suteikiama šalių autonomija, konkrečiu atveju pateisina išlaidas⁴⁶. Todėl šalys vargu ar bus skatinamos pasirinkti taikytiną teisę, jeigu jos ir taip gali gauti joms naudingų padarinių net ir nepasirinkusios taikytinos teisės. Pagal reglamentų „dvynių“ struktūrą, galimybė pasirinkti teisę (22 straipsnis) tekste įtvirtinama anksčiau negu nuostata dėl taikytinos teisės šalims jos nepasirinkus (26 straipsnis). Tačiau ši loginė seka neatitinka dažniausiai pasitaikančių situacijų. Dažniausiai taikytina teisė bus ta, kuri išplaukia iš objektyvaus ryšio, ir tik tuo atveju, jei nuspėjamos objektyvaus ryšio pasekmės neatitinka šalių lūkesčių, jos ryžtasi pasirinkti taikytiną teisę⁴⁷.

Taikytinos teisės pasirinkimas taip pat priklauso nuo poros turimos informacijos kokybės. Idealiomis sąlygomis pora turėtų turėti tikslią ir aiškią informaciją apie teisinius aspektus, susijusius su turto teisiniu režimu, tačiau paprastai taip nėra. Jurisdikcijos ir taikytinos teisės pasirinkimas gali pasirodyti rizikingas, jei nėra tinkamos informacijos arba susiję teisiniai klausimai išnagrinėti ne iki galo ar nepakankamai atidžiai. Šią riziką, kaip minėta, galima sumažinti pasitelkus į pagalbą aukštos kvalifikacijos specialistus, o tai, žinoma, gali brangiai kainuoti. Vis dėlto šią pagalbą teikiančių specialistų vaidmuo yra labai svarbus⁴⁸.

---

⁴⁵ R. MONTINARO, „Marital contracts and private ordering of marriage from the Italian family law perspective“ (2017) 3 *The Italian Law Journal* 75, 86.

⁴⁶ L. WALKER, „New (and old) Problems for Maintenance Creditors under the Maintenance Regulation“ in P. BEAUMONT, M. DANOV, K. TRIMMINGS, B. YÜKSEL (eds.), *Cross-Border Litigation in Europe*, Hart, London 2017, p. 771.

⁴⁷ C. GONZALEZ BEILFUSS, „Reflexiones en torno a la función de la autonomía de la voluntad conflictual en el derecho internacional privado de familia“ (2020) 72 *Revista Española de Derecho Internacional* 101, 104.

⁴⁸ R. A. BRAND, *Transaction Planning Using Rules on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments*, Brill Nijhoff, Leiden 2014, p. 23.

Tuo metu, kai pasirenkama jurisdikcija ir (arba) teisė, nėra žinoma, dėl kokių klausimų gali kilti ginčas santuokos ar registruotos partnerystės metu ar kokių klausimų gali kilti santuokos nutraukimo ar partnerystės nutraukimo atveju. Taip pat ne visada aišku, kokia teisė bus taikoma tarptautinei porai separacijos atveju arba vienai iš šalių mirus. Specifinė teisininkų funkcija – iš neapibrėžtumo sukurti tikrumą, numatant galimus ginčus, kurių gali kilti ateityje. Šie specialistai turi numatyti, kokiame teisme bus sprendžiami ginčai, nurodyti tiems ginčams taikytiną teisę, geriausiai atitinkančią šalių interesus. Akivaizdu, kad tokioms užduotims tinkamai atlikti reikalingi geri įgūdžiai, be to, dažnai nėra lengva rasti tinkamai parengtų specialistų. Iš tikrųjų šeimos teisės srityje dirbantys specialistai dažnai neturi specialių ir pažangių tarptautinės privatinės teisės ir lyginamosios teisės žinių⁴⁹. Pasitaiko, kad tinkamų įgūdžių šioje srityje jau turinčius teisininkus vis vien dar reikia tinkamai apmokyti. Nepraėjęs tokių mokymų, specialistas gali būti linkęs siūlyti pasirinkti tokią teisę, kuri nėra naudinga pačiai porai, bet kuriai teisininkas teikia pirmenybę paprasčiausiai dėl to⁵⁰, kad tiek šalys, tiek pats specialistas yra susipažinę su tam tikra reguliavimo sistema. Šiame kontekste sau lengvesnio sprendimo ieškantis teisininkas gali paskatinti klientus pasirinkti taikyti *lex fori*, net jei ji pati savaime yra mažiau naudinga.

Šalių autonomiškumas pasirenkant taikytiną teisę ir jurisdikciją – tai priemonė, kuria specialistai gali naudotis siekdami sumažinti (o kartais ir pašalinti) riziką, kylančią nutrūkus tarptautiniams poros (sutuoktinių ar partnerių) santykiams. Tarptautinių porų atveju sprendimų dėl taikytinos teisės ir jurisdikcijos priėmimo procesas⁵¹ apima toliau pateikiamus tris aspektus, kuriuos turi paliesti specialistas:

- Kokia yra numatytoji taikytinos teisės ir jurisdikcijos taisyklė?
- Ar šalių interesus būtų pakeisti numatytoji taisyklė?
- Kuri taikytina teisė ir jurisdikcija geriausiai atitiktų šalių interesus?

⁴⁹ C. GONZALEZ BEILFUSS, žr. 47 išnašą, p. 105.

⁵⁰ S. VOGENAJER, „Regulatory Competition Through Choice of Contract Law and Choice of Forum in Europe: Theory and Evidence“ (2013) 21 *European Review of Private Law* 13, 53: „Teisės ir teismo pasirinkimą visų pirma lemia kiti veiksniai, o ne atitinkamų režimų teisinių normų esminiai privalumai. Iki šiol svarbiausias veiksnys yra šalių pažintis su pasirinktu režimu.“

⁵¹ Žr. apskritai apie tarptautinę privatinę teisę: R. A. BRAND, žr. 48 išnašą, p. 24.

Užduodamas šiuos klausimus ir į juos atsakydamas specialistas galės nustatyti, kaip sumažinti arba pašalinti riziką, kuri šalims kyla pagal numatytąją teisę ir jurisdikciją.

Kad būtų priimtas tinkamas sprendimas, taip pat reikia, kad pati teisinė sistema būtų formali ir stabili. Tokiu būdu teisės specialistams sukuriama galimybė tiksliai įvertinti situaciją bei imtis būtinų atsargumo priemonių. Nesant minėtų reikalavimų iš tiesų būtų sunku numatyti kokias nors išankstines priemones arba sumažinti galimą riziką. Šeimos teisė, šiaip ar taip, tuo pačiu metu ir artėja prie tokios konotacijos, ir tolsta nuo jos⁵².

Atsižvelgiant į potencialų šalių santykių nestabilumą (ir iš to kylantį nuspėjamumą), didžiausia rizika, į kurią specialistai turi atsižvelgti, yra susijusi su šalių konflikto eskalavimo galimybe. Ši eskalacija veikia ypač destruktiviai turint omenyje tai, kad šalis – net ir esančias priešiškoje pozicijoje – vienija šeimos santykiai (pvz., bendri vaikai). Tam tikras teisinis santuokos nutraukimo pasekmių nuspėjamumas sumažina konflikto riziką.

6.2. Ar yra silpnesnė šalis, kurią reikia apsaugoti? Kas ji?

Privatinės teisės sektoriuje reguliavimas tradiciškai nediferencijuojamas šalių lyties pagrindu. Taip yra dėl bendros teismo ir veiksnio sampratos konstravimo ir vieno universalios teisės subjekto sukūrimo⁵³. Nepaisant to, šeimos kontekste lytis vis dėlto atlieka vaidmenį⁵⁴. Iš tiesų reikėtų nepamiršti, kad dar prieš kelerius metus santuoka buvo apibūdinama struktūriškai, t. y. lyties pagrindu⁵⁵.

⁵² R. AVIEL, „A New Formalism for Family Law“ (2014) 55 *William & Mary Law Review*, 2003, 2006: „Šeimos teisė vienu metu artėja prie formalistinio sprendimų priėmimo ir tolsta nuo jo.“

⁵³ A. GREAR, „“Sexing the Matrix”: Embodiment, Disembodiment and the Law: Towards the Re-Gendering of Legal Personality“ in J. JONES, A. GREAR, R. A. FENTON, K. STEVENSON (eds.), *Gender, Sexualities and Law*, Routledge, London 2011, p. 49.

⁵⁴ M. R. MARELLA, „Gli accordi fra coniugi fra suggestioni comparatistiche e diritto interno“ in G. FERRANDO (ed.), *Separazione e divorzio. Giurisprudenza sistematica civile e commerciale fondata da Bigiavi*, Utet, Torino 2003, p. 157.

⁵⁵ S. A. HILL, *Families: A Social Class Perspective*, SAGE, Los Angeles 2012, p. 9: „Nors apibrėžti santuoką ir užtikrinti santuokos taisyklių laikymąsi dažnai būdavo sudėtinga, dėl vieno dalyko kultūros iš esmės sutaria: vyrai turėjo būti dominuojantys partneriai santuokoje arba šeimos galva, o žmonos turėjo būti pavaldžios ir paklusnios savo vyrams.“ Panašiai K. BAKER, žr. 41 išnašą, p. 1525.

Pagal šalių autonomijos principą tarptautinėje privatinėje šeimos teisėje preziumuojama, kad abi šalys turi vienodą derybinę galią ir yra vienodai informuotos: taip minėtas principas atspindi lyčių lygybės idėją.

Šiame kontekste labai svarbus yra 2015 m. birželio 24 d. Ispanijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas⁵⁶. Byla buvo susijusi su vedybų sutartimi, kuria nustatomas turto atskyrimas. Santuokos nutraukimo atveju žmonai kas mėnesį turėjo būti mokama garantuota suma, vertintina kaip renta iki gyvos galvos. Aukščiausiasis Teismas neįžvelgė jokio pagrindo šios teisės netaikymui (taip pat ir taikytinos teisės netaikymui), nes susitarimas nebuvo grindžiamas nei vieno iš sutuoktinių poreikiais, nei disbalansu po santuokos krizės, nes abiejų šalių ekonominė padėtis buvo gera. Susitarimas buvo savanoriškas ir nebuvo jokių įrodymų, kad susitarimas buvo labai žalingas vyrui. Ispanijos Aukščiausiasis Teismas užsiminė apie gilų dabartinio socialinio ir santuokos modelio pokytį, kuris šeimos teisėje reikalauja didesnės šalių autonomijos ribos; teismas konstatavo, kad susitarimas neprieštarauja teisei, moralei ar viešajai tvarkai, nes neturi įtakos sutuoktinių lygybei.

Vis dėlto kyla klausimas dėl veiksmingos silpnesniosios šalies apsaugos. Šis klausimas pats savaime yra labai platus, nes disbalansas yra būdingas daugeliui privačių santykių, visų pirma dėl šalių nelygių galių ir skirtingo turimų žinių laipsnio⁵⁷. Dėl to silpnesniąja šalimi gali būti laikomas platus subjektų sąrašas. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad – lyginamuoju požiūriu – labai retai šalių galios disbalanso išlyginimas siejamas su pagrindinėmis asmens teisėmis⁵⁸.

Jau nebegalima *a priori* teigti, kad moteris turi mažiau derybinės galios poroje, o vyras turi daugiau galios tik todėl, kad yra vyras. Be abejonės, moteris gali būti stipresnė santykių šalis. Tokia situacija, pavyzdžiui, buvo susiklosčiusi garsiojoje byloje *Radmacher (anksčiau Granatino)*

⁵⁶ 2015 m. birželio 24 d. Tribunal Supremo, Roj: STS 2828/2015 - ECLI: ES:TS:2015:2828. A. M. PÉREZ VALLEJO, „Waiver of economic benefits on premarital agreement with cross-border dimension“, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), žr. 22 išnašą, p. 154 ir toliau. Plačiau apie sprendimą: Id. „Notas sobre la aplicación del Reglamento (UE) 2016/1103 a los pactos prematrimoniales en previsión de la ruptura matrimonial“ (2019) 21 *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia* 105, 115 f.

⁵⁷ O. O. CHEREDNYCHENKO, *Fundamental Rights, Contract Law and the Protection of the Weaker Party: A Comparative Analysis of the Constitutionalisation of Contract Law, With Emphasis on Risky Financial Transactions*, Sellier European Law Pub, München 2007, p. 14.

⁵⁸ *Ibid.*

prieš *Granatino*⁵⁹. Labai turtinga vokiečių Radmacher ir prancūzas Granatino sudarė ikivedybinę sutartį, kurioje buvo nustatyta, kad nė viena iš šalių neturės pretenzijų į kitos šalies asmeninį turtą. Praėjus devyneriems metams po vestuvių, vyras, kuris per tą laiką paliko gerai apmokamą darbą ir pradėjo ne tokią pelningą akademinę karjerą, pareiškė papildomą reikalavimą dėl žmonos turto. Vis dėlto teismas atmetė ieškinį ir nusprendė, kad ikivedybinė sutartis lieka galioti. Be to, reikėtų nepamiršti, kad susituokusių ar įregistruotų porų taksonominė įvairovė⁶⁰ potencialiai gali turėti įtakos klausimams, kurie yra susiję su lyčių vaidmenimis, juk porą gali sudaryti dvi moterys arba du vyrai. Visos šios aplinkybės leidžia pripažinti, kad šeimos kontekste silpnesniosios šalies padėtis turi būti nustatoma kiekvienu konkrečiu atveju atskirai, nepasikliaujant stereotipais *a priori*: potencialiai silpnesnioji šalis gali būti tiek žmona, tiek vyras.

Kalbant apie galios pusiausvyrą, kur kas daugiau aiškumo yra prekybininko ir vartotojo arba darbdavio ir darbuotojo santykiuose: vartotojas ir darbuotojas paprastai turi mažesnę sutartinę galią nei jų kontrahentai. Dėl šio disbalanso kyla rizika, kad taikytiną teisę pasirenks stipresnioji šalis, o tai pakenks silpnesniajai šaliai. To paties ar su panašiu įsitikinimu negalima pasakyti apie šeimos santykius, ypač atsižvelgiant į pastarojo meto šeimos teisės taksonomijos raidą. Iš tiesų šeimos santykiai nėra tokie paprasti kaip komerciniai santykiai. Jiems dažnai būdinga derybinės galios nelygybė, tačiau nelygybė gali būti skirtinga skirtingais klausimais. Vienas iš jų gali būti stipresnis finansiškai, tačiau kitas gali būti stipresnis vaikų ir namų, kuriuose jie gyvena, klausimais. Vienam iš jų gali labiau rūpėti gauti arba išsaugoti kuo daugiau pinigų, o kitam – vaikų gyvenimo sąlygos. Vienas gali norėti kuo greičiau nutraukti santykius, o kitas gali neskubėti skirtis.

Darytina išvada, kad būtina atidžiai apmąstyti pačią silpnumo sąvoką, kuri struktūriškai susijusi su pažeidžiamumo būkle⁶¹. Pažeidžiamumo apibrėžtis, kurioje derinami vidiniai ir išoriniai elementai, gali būti tokia: „Pažeidžiamumas reiškia riziką būti paveiktam žalos ir nesugebėti iš esmės nuo jos apsisaugoti.“⁶² Pažeidžiamumas nėra tik vienai šaliai priskirtina būseną, su kie-

⁵⁹ *Radmacher (anksčiau Granatino) prieš Granatino* [2010] UKSC 42, [2010] 2 FLR 1900. Dėl silpnesniojo sutuoktinio klausimo *Granatino* byloje žr. J. M. SCHERPE, „Fairness, Freedom and Foreign Elements - Marital Agreements in England and Wales after *Radmacher v Granatino*“ (2011) 23 *Child and Family Law Quarterly* 513, 521 f.

⁶⁰ R. GARETTO, M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI (eds.), žr. 4 išnašą, p. 87.

⁶¹ E. GILSON, *The Ethics of Vulnerability: A Feminist Analysis of Social Life and Practice*, Routledge, NewYork-London 2014, p. 8–9.

⁶² D. SCHROEDER, E. GEFENAS, „Vulnerability: Too Vague and Too Broad?“ (2009) 18 *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 113, 116.

kvienų poros narių jis siejamas skirtingai⁶³. Tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į konkretaus atvejo aplinkybes, abu poros nariai ir net vienu metu gali būti laikytini silpnomis ir (arba) pažeidžiamomis šalimis.

Su pažeidžiamumo koncepcija reikėtų lygiagrečiai apsvastyti ir priklausomumo situaciją. Kiekvienam žmogui, pradėdamas nuo gimimo, įvairiais savo egzistencijos etapais lemta būti priklausomam. Pažeidžiamumas atitinka priklausomumo būseną, kuri yra konkrečiai susiformavusi ir kurios dažnai neįmanoma numatyti iš anksto. Šios priklausomumo situacijos poroje vertintinos skirtingai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes (juk pats pažeidžiamumas turi daugybę aspektų). Pažeidžiamumas gali būti susijęs su ekonominiais, kultūriniais, socialiniais ir psichologiniais aspektais. Tiesa ta, kad, pavyzdžiui, konkrečios lyties šalis (heteroseksualioje poroje), šalis, kurios pilietinė susijusi su tam tikromis geografinėmis vietovėmis, arba jaunesnioji šalis (jei poroje yra didelis amžiaus skirtumas) dažnai gali atsidurti silpnesnėje ekonominėje padėtyje. Tačiau poros dinamika gali sukurti vidinę kompensacinę pusiausvyrą, siejamą ir su kitos šalies pažeidžiamumu. Iš tiesų reikia atsižvelgti į veiksniai, susijusius, pavyzdžiui, su asmens savarankiškumu, psichologine ir santykių sritimi bei sveikata. Šie veiksniai gali būti svarbūs porai ir sukurti abipuses priklausomumo būsenas. Tokios situacijos gali susiklostyti bet kuriame santykių etape ir nuolat keistis⁶⁴.

Kai iškyla skyrybų klausimas, pažeidžiamumas vaidina svarbų vaidmenį. Šalys gali būti linkusios valdyti savo elgesį emociniu lygmeniu, kartais atsisakydamos to, kas joms priklauso, dėl kaltės jausmo, o kartais keldamos reikalavimus dėl keršto jausmo. Tai gali lemti, kad viena šalis bandys išsisukinėti prieš kitą šalį, kuri yra ypač pažeidžiamoje padėtyje. Tačiau taip pat gali būti, kad šalys ir toliau taikiai sutars, net jei santykiai nutrūks⁶⁵. Taip pusiausvyrą tarp didesnio ir mažesnio šalių pažeidžiamumo situacijų nepasikeis.

⁶³ M. A. FINEMAN, „Why Marriage?“ (2001) 9 *Virginia Journal of Social Policy & the Law* 239, 242–243: „Santuoką taip pat galima laikyti tarnaujančia visuomenei, nes per ją rūpinamasi kai kurių santuokinės šeimos narių priklausomumu ir pažeidžiamumu.“

⁶⁴ M. A. FINEMAN, „Beyond Equality and Discrimination“ (2020) 73 *SMU Law Review Forum* 51, 57.

⁶⁵ J. HERRING, „Relational Autonomy and Family Law“ in J. WALLBANK, S. CHOUDHRY, J. HERRING (eds.), *Rights, Gender and Family Law*, Routledge, Abingdon 2010, p. 266–268.

7. Rizika, susijusi su netinkamomis teisinėmis konsultacijomis prieš sudarant susitarimą, ir apsaugos priemonės, skirtos silpnesniajai šaliai apsaugoti

Visų pirma reikia išnagrinėti bendrą kontekstą, susijusį su taikytinos teisės pasirinkimu. Tai reiškia, kad reikia įvertinti poros turimas galimybes atsižvelgiant į tam tikras naujausias Europos šeimos teisės tendencijas.

Nepaisant to, kad sutuoktinių ar partnerių tarpusavio išlaikymo prievolės neturėtų patekti į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį pagal jų 22 konstatuojamąją dalį, kai kuriose valstybėse narėse pastebima tendencija stiprinti, visų pirma, pusiausvyros atkūrimo tikslą (siekdamas šio tikslo teismas priima sprendimą dėl išlaikymo po santuokos nutraukimo) ir, visų antra, ryšį tarp santuokoje ar registruotoje partnerystėje nustatyto turto režimo ir kriterijų, pagal kuriuos nustatoma, ar išlaikymas turi būti mokamas ir kokio dydžio.

Ispanijoje po 2005 m. reformos įstatymų leidėjas vadovaudamasis Civilinio kodekso 97 straipsniu suteikė *pensión compensatoria*, kuri mokama sutuoktiniui, kurio atžvilgiu dėl separacijos ar santuokos nutraukimo atsirado ekonominis disbalansas, palyginti su kito sutuoktinio padėtimi; šis institutas atlieka pusiausvyros atkūrimo funkciją⁶⁶. Be to, Ispanijos civilinio kodekso 1438 straipsnyje numatyta ekonominė kompensacija yra pirminio sutuoktinių turto režimo dalis bei yra glaudžiai susijusi su sutuoktinių pareiga prisidėti prie šeimos poreikių tenkinimo; ši kompensacija nustatoma tik tais atvejais, kai sutuoktinių turto režimas yra „turto padalijimo“ režimas⁶⁷. Italijoje 2018 m. liepos 11 d. Kasacinio teismo sprendimas laikomas tam tikra teisine revoliucija; remiantis juo periodinės išmokos po santuokos nutraukimo laikomos dvejopos prigimties, t. y. ir orientuotomis į gerovę, ir kompensacinėmis⁶⁸. Taigi, išmokos po santuokos nutraukimo gali būti

⁶⁶ Tačiau pripažįstama, kad *pensión compensatoria* plačiąja prasme įtraukta į išlaikymo prievolės sąvoką: šiuo klausimu žr. A. M. PÉREZ VALLEJO, žr. 56 išnašą, p. 151.

⁶⁷ Ispanijos civilinio kodekso 1438 straipsniu siekiama sušvelninti neigiamas pasekmes, kurias turto atskyrimo režimas sukelia sutuoktiniui, kuris dirbo namuose (namų šeimininkei/šeimininkui). Kai kurių autorių nuomone, tokia kompensacija negali būti traktuojama kaip išlaikymas, todėl ji patektų į Reglamento dėl sutuoktinių turto taikymo sritį: *ibid.*, p. 152.

⁶⁸ Italijos teisės apžvalgą, pagal kurią išlaikymas po santuokos nutraukimo yra sudėtinio pobūdžio, t. y. ir orientuotas į gerovę, ir kompensacinis, galima rasti Kasacinio teismo jungtinių skyrių 2018 m. liepos 11 d. sprendime Nr. 18287, in: *Giurisprudenza italiana*, 2018, p. 1843–1852, su pastaba C. RIMINI, *Il nuovo assegno di divorzio: la funzione*

skiriamos kaip teisinga kompensacija už santuokos metu vieno iš sutuoktinių skirtą indėlį šeimos poreikiams tenkinti. Tiek teisė į išmokas po santuokos nutraukimo, tiek jų dydžio įvertinimas yra įtvirtinti Italijos santuokos nutraukimo įstatymo 5 straipsnio 6 dalyje⁶⁹. Tarp vertintinų kriterijų yra kiekvieno sutuoktinio asmeninis ir finansinis indėlis į šeimos gerovę ir asmeninio bei bendro turto sukūrimą, taip pat abiejų sutuoktinių pajamos. Tiek Italijos, tiek Ispanijos sistemose kompensacinė išmoka gali būti skiriama tam sutuoktiniui, kurio pasiaukojimas šeimos buičiai santuokos metu buvo daug didesnis ir kuris leido kitam sutuoktiniui siekti karjeros ir padidinti grynąsias pajamas. Siekiant subalansuoti šalių ekonominių galimybių skirtumus, atsižvelgiama į santuokos ar registruotos partnerystės turtines pasekmes. Tokia taisyklė taikoma nepriklausomai nuo to, kad kiekvienas asmuo gali visiškai save išlaikyti⁷⁰.

Šiame kontekste trūksta 2007 m. Hagos protokole numatyto ryšio su kreditoriaus įprastinės gyvenamosios vietos valstybe pagrindo⁷¹. Todėl tikėtina, kad ESTT sulauks klausimo, ar tokiais atvejais reikalavimas dėl kompensacinės išmokos po santuokos nutraukimo turėtų patekti į „išlaikymo prievolės“ sąvoką (taigi į išlaikymo reglamento ir 2007 m. Hagos protokolo dėl išlaikymo taikymo sritį), ar veikiau į „sutuoktinių turto teisinio režimo“ arba „registruotų partnerystės turtinių pasekmių“ sąvoką (taigi į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį)⁷². Be šio aiškinimo klausimo, Europos teisės aktų leidėjas jau pabrėžė šių skirtingų klausimų, susijusių su sutuoktinių ar partnerių santykiais, ryšį ir koordinavimą, leisdamas šalims pasirinkti „susijusią“ teisę, t. y. pagal Hagos protokolą dėl išlaikymo prievolės taikytinos teisės 8 straipsnio 1 dalies c ir d punktus pakeisti išlaikymui taikytiną teisę į teisę, taikytiną šalių turtiniam režimui arba jų skyryboms ar separacijai.

---

compensativa e perequativa, *ibid.*, p. 1852–1861. Trumpą Italijos teisininkų nuomonių dėl išlaikymo, kuris gali būti priteistas po santuokos nutraukimo, teisės kaitą žr. G. TERLIZZI, „Ties that Bind“ (2018) 2 *The Italian Law Journal* 449, 449–476.

⁶⁹ Remiamės Italijos įstatymu, l. 1970 m. gruodžio 1 d., Nr. 898.

⁷⁰ Italijoje, žr. 2021 m. vasario 17 d. Kasacinio teismo sprendimą Nr. 4224, in *Pluris online*.

⁷¹ Šiose Ispanijos ir Italijos bylose kompensacinės išmokos skyrimas turėtų būti laikomas ne išlaikymo prievole, o sutuoktinių turto teisinio režimo panaikinimo dalimi. Be to, sutuoktinių turto teisinio režimo institutas nežinomas bendrosios teisės jurisdikcijose, kuriose galioja sutuoktinių turto padalijimo po santuokos nutraukimo taisyklės. Šiuo atžvilgiu žr. hermeneutinius kriterijus, kuriuos ESTT nustatė byloje *Van den Boogaard prieš Laumen: C-220/95, Antonius van den Boogaard v. Paula Laumen*, ECLI:EU:C:1997:91.

⁷² Apie tai, kaip tokiais atvejais reikėtų nustatyti taikytiną teisę, žr. F. G. VITERBO, „Claim for maintenance after divorce“ in J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), žr. 22 išnašą, p. 171–183.

Vadinasi, notaras arba kitas teisininkas, padedantis šalims sudaryti susitarimą dėl santuokos ar registruotos partnerystės turтинėms pasekmėms taikytinos teisės, turi atkreipti dėmesį į tai, kad svarbu suderinti pasirinkimą dėl teisės, taikytinos ne tik separacijai ir santuokos nutraukimui, bet ir išlaikymo prievolėms⁷³. Iš tiesų, jeigu šalys nesudarys tokio išsamaus susitarimo dėl teisės pasirinkimo, gali kilti teisinio netikrumo ir fragmentavimo rizika⁷⁴. Būtų paranku tokio pobūdžio klausimams spręsti priėti prie bendros taikymo tvarkos. Tik kokybiškų teisinių konsultacijų metu gali būti užtikrinama, kad visiems šiems klausimams bus taikoma ta pati teisė. Siekdama vieningos taikytinos teisės, pora gali sudaryti susitarimą pasirinkdama bendros įprastinės gyvenamosios vietos arba vieno iš sutuoktinių ar partnerių pilietybės (galiojančios susitarimo sudarymo metu) valstybės teisės taikymą, nes šie siejamieji veiksniai numatyti visuose atitinkamuose ES reglamentuose⁷⁵.

Sutardamos dėl taikytinos teisės pasirinkimo, šalys numato, kad jų turтинiams santykiams gali būti taikoma kelių šalių teisė, ir galiausiai pasirenka tos valstybės teisę, kuri geriausiai atitinka jų bendrus interesus⁷⁶. Šiuo atveju labai svarbu suteikti kokybišką teisinę konsultaciją, kad pora galėtų priimti sprendimą dėl jiems tinkamiausios teisės ir turтинio režimo, atsižvelgiant į jų santuokinio gyvenimo arba registruotos partnerystės organizavimą. Tai ypač svarbu, nes valstybėse narėse pastebimi vis didesni skirtumai, kalbant apie silpnesniosios šalies apsaugos mechanizmus. Pavyzdžiui, kai kuriose valstybėse numatytasis režimas yra „bendroji jungtinė nuosavybė“, o skyrybų atveju įstatyme nustatyta, kad silpnesniam šaliai priteisiamas periodinis išlaikymas neribotam laikotarpiui arba kitokiam pagrįstam laikotarpiui. Kitose valstybėse, priešingai, numatytasis reži-

⁷³ Šiuo klausimu žr. A. BONOMI, „The Interactions between the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions“ (2011) 13 *Yearbook of Private International Law* 217, p. 217–231; B. CAMPUZANO DÍAZ, „The Coordination of the EU Regulations on Divorce and Legal Separation with the Proposal on Matrimonial Property Regimes“, *ibid.*, p. 233–253.

⁷⁴ Reglamentuose „dvyniuose“ nėra konkrečios nuostatos dėl taikytinos teisės koordinavimo, nors juose aiškiai numatytas jurisdikcijos koncentravimo principas: D. DAMASCELLI, „Applicable law, jurisdiction, and recognition of decisions in matters relating to property regimes of spouses and partners in European and Italian private international law“ (2019) *Trusts & Trustees* 6, p. 6–16. Be to, nesutampa taikytinos teisės nustatymo kriterijai, kai šalys nėra pasirinkusios taikytinos teisės: žr. I. VIARENGO, „Effetti patrimoniali delle unioni civili transfrontaliere“ (2018) 54 *Rivista di diritto internazionale privato e processuale* 33, p. 53–58.

⁷⁵ I. VIARENGO, „Choice of law agreements upon property regimes, divorce and succession: stress-testing the new EU Regulations“ (2016) *ERA Forum* 543, p. 543–554.

⁷⁶ Tai svarbi susitarimo dėl teisės pasirinkimo funkcija: žr. F. SBORDONE, „Potere di scelta della legge applicabile al contratto e funzione delle norme di diritto internazionale privato“ (2006) *Il diritto civile oggi. Compiti scientifici e didattici del civilista* 211, p. 215–219.

mas yra „turto padalijimas“, o santuokos nutraukimo atveju silpnesnėjai šaliai išlaikymas priteisiamas tik išimtiniais atvejais ir už nustatytą laikotarpį⁷⁷.

Tam tikra silpnesnėjai šaliai kylanti rizika siejama su tokiomis teisinėmis sistemomis, kur šalių autonomijai suteikiama daugiau erdvės: tuomet silpnesnioji šalis gali būti įtikinta arba priversta pasirinkti taikytiną teisę, pagal kurią numatyta žemiausio lygio apsauga, taip pat sumažinti išlaikymą po santuokos nutraukimo arba net jo atsisakyti (pavyzdžiui, remiantis taikytina teise, pagal kurią galioja ikivedybinės arba povedybinės sutartys). Šią riziką dar labiau padidina reglamentų „dvynių“ 20 straipsnyje įtvirtintas „visuotinio taikymo“ principas, pagal kurį gali būti taikoma ir trečiosios šalies teisė⁷⁸.

Kad būtų išvengta tokių piktnaudžiavimų, silpnesnioji šalis visada turėtų būti informuota apie valstybių, kurių teisę galima pasirinkti, variantus ir iš jų teisės sistemų kylančias palankias bei nepalankias turtnines pasekmes, tarp jų ir tas, kurios galiotų santuokos nutraukimo atveju. Tam reikia, kad šalims teikiamos teisinės konsultacijos būtų sąžiningos ir nešališkos. Silpnesniosios šalies apsauga gali būti laikoma veiksminga tik tuomet, kai porai bus suteikta tinkama ir nešališka informacija, laikantis Europos šeimos teisės principų, susijusių su sutuoktinių turtniais santykiais⁷⁹.

⁷⁷ Šeimos nuosavybės režimų valstybėse narėse apžvalgą žr. L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States*: Rijeka 2019. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-05]. Valstybėse, kuriose išsituokę asmenys gali lengvai susirasti darbą ir yra veiksmingų pajamų rėmimo priemonių, posantuokinio išlaikymo nustatymas yra retas. Ekonominio savarankiškumo principas taip pat įtvirtintas „Europos šeimos teisės principų dėl santuokos nutraukimo ir buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo“ II dalyje (2:2 principas). Kita vertus, valstybėse narėse, kuriose socialinės gerovės politika yra nepakankama ir neveiksminga, teisė į išlaikymą tampa pagrindiniu buvusio sutuoktinio (arba partnerio), kuris po santuokinių santykių (arba registruotos partnerystės) nutraukimo yra ekonomiškai silpnesnis, pajamų ir (arba) pragyvenimo šaltiniu.

⁷⁸ 20 straipsnyje teigiama, kad „teisė, nurodyta kaip taikytina <...>, taikoma nepriklausomai nuo to, ar ji yra valstybės narės teisė, ar ne“. Tačiau reikėtų patikslinti, kad išimtinėmis aplinkybėmis, ypač dėl viešojo intereso, valstybių narių teismai gali neatsižvelgti į šalių pasirinktą jų turtniams santykiams taikytiną trečiosios valstybės teisę, jeigu tos teisės taikymas akivaizdžiai nesuderinamas su atitinkamos valstybės narės viešąja tvarka (žr. reglamentų „dvynių“ 31 straipsnį).

⁷⁹ Šis principų rinkinys priklauso *Europos šeimos teisės principams*, kuriuos parengė Europos šeimos teisės komisija (CEFL). Žr. 4:13 principą „Notaro ar kito panašias funkcijas atliekančio teisininko pareigos“, pagal kurį „notaras ar kitas panašias funkcijas atliekantis teisininkas turėtų: a) nešališkai konsultuoti kiekvieną sutuoktinį atskirai, b) užtikrinti, kad kiekvienas sutuoktinis suprastų susitarimo dėl sutuoktinių turtno teises pasekmes, ir c) užtikrinti, kad abu sutuoktiniai laisva valia sutiktų su susitarimu“ (kursyvas pridėtas). Apie šį principą žr. K. BOELE-WOELKI, F. FERRAND, C. GONZÁLES BEILFUSS, M. JÄNTERÄ-JAREBORG, N. LOWE, D. MARTINY, W. PINTENS, *Principles of European Family Law Regarding Property Relations between Spouses*, Intersentia, Cambridge 2013, p. 126–129.

Jeigu tokios informacijos trūksta, šis trūkumas gali lemti vienos iš šalių duoto sutikimo ydingumą, o susitarimo dėl teisės pasirinkimo turinio galiojimas turėtų būti vertinamas pagal hipotetinį *lex causae*, t. y. teisę, kuri būtų taikoma susitarimui pagal reglamentų „dvynių“ 22 straipsnį, jeigu jis būtų galiojantis⁸⁰. Tačiau dar viena silpnesniosios šalies apsaugos priemonė numatyta reglamentų „dvynių“ 24 straipsnio 2 dalyje. Pagal šį straipsnį, siekdamas įrodyti, kad nedavė sutikimo, vienas iš sutuoktinių/partnerių gali remtis valstybės, kurioje kreipimosi į teismą momentu yra jo įprastinė gyvenamoji vieta, teise, jei iš aplinkybių paaiškėja, kad nustatyti jo elgesio pasekmes pagal susitarime nurodytą teisę būtų nepagrįsta⁸¹.

Vis dėlto, kalbant apie susitarimo dėl taikytinos teisės pasirinkimo *pasekmes*, reglamentai „dvyniai“ neriboja šalių autonomiškumo siekiant apsaugoti silpnesniąją šalį. Dėl to į šių reglamentų tekstą būtų buvę tikslinga įtraukti nuostatą, panašią į 2007 m. Hagos protokolo 8 straipsnio 5 dalies nuostatą, kurioje teigiama, kad „šalių nurodyta teisė netaikoma, jei ją taikant kuri nors šalis susidurtų su akivaizdžiai neteisingomis ar nepagrįstomis pasekmėmis, nebent šalys teisės nurodymo metu buvo apie jas informuotos ir apie jas žinojo, išskyrus atvejus, kai šalys nurodymo metu buvo visiškai informuotos ir žinojo apie jų nurodymo pasekmes“⁸². Neaišku, ar tokio pobūdžio susitarimo dėl teisės pasirinkimo turinio kontrolė, kurią vykdytų teismas, gali būti taikoma bylose, kurios patenka į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį⁸³. Vis dėlto teigiama, kad tokie šalių autonomijos apribojimai turėtų būti taikomi remiantis hipotetiniu *lex causae*, kai tai yra valstybės narės teisė. Teisingumo principas ir sutuoktinių ar partnerių lygybės principas yra bendri kertiniai Europos šeimos teisės akmenys⁸⁴. Be to, jei šalies ekonominis silpnumas yra labiau akivaizdus, pavyzdžiui, atsiradęs dėl sveikatos problemų, susitarimo dėl teisės pasirinkimo pasekmės gali būti peržiūrimos atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir į šalių solidarumo principą, net ir nutraukus santykius (o solidarumo principas yra bendra valstybių narių konstitucinė vertybė). Šiame kontekste kompetentingam teismui turėtų būti suteikta bent tokia galimybė patikrinti susitarimo dėl teisės pasirinkimo galiojimą.

⁸⁰ Be to, jei sutuoktinis ar partneris prieštarauja susitarimo galiojimui, nes suklydo dėl pasirinkimo pasekmių, taikant *lex causae* taisyklės dėl suklydimo ar klaidingos informacijos svarbos reikėtų atsižvelgti į tikslą, kurio siekiama reglamentų „dvynių“ taisyklėmis dėl materialinio susitarimo galiojimo: C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 225.

⁸¹ Daugiau informacijos apie šią nuostatą žr. C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 229–231.

⁸² Pridėtas kursyvas.

⁸³ C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 227.

⁸⁴ Žr. šiuos CEFL principus: 4:2 principą „Sutuoktinių lygiateisiškumas“; 4:12 principą „Informacijos atskleidimas“, kuris yra akivaizdus teisingumo principo taikymas; 4:13 principą „Notaro ar kito panašias funkcijas atliekančio

8. Baigiamosios pastabos

Šios analizės dėlionę dar labiau apsunkina tai, kad Europos teisės suderinimas nėra tolygus geografiniu požiūriu. Reglamentai „dvyniai“ taikomi tik tvirčiau bendradarbiaujančioms valstybėms narėms. Nepaisant to, šalių autonomija turi būti ne varžoma, bet skatinama ir puoselėjama⁸⁵.

Taikytinos teisės pasirinkimas gali būti ypač svarbus tarptautinėms poroms, santuokos ar partnerystės laikotarpiu keičiančioms savo įprastinę gyvenamąją vietą. *Kada ir kaip* pasirenkama taikytina teisė, yra esminiai aspektai, kurių pasekmės analizuojamos šiame skyriuje.

Remiantis ESTT nurodytais principais, reglamentų „dvynių“ 22–24 straipsnius būtina aiškinti atsižvelgiant ne tik į šių nuostatų ar taisyklių formuluotes, bet ir į jų kontekstą bei tikslus⁸⁶. Tačiau šį požiūrį būtina tikslinti.

Šiame skyriuje išanalizuota rizika, susijusi su teisės pasirinkimo momentu ir bendru „kontekstu“, neabejotinai gali lemti, kad šalys sudarys susitarimą su neaiškėmis ir (arba) nesąžiningomis turtinėmis pasekmėmis, kurios gali pakenkti joms abiem arba silpnesniajai šaliai. Tačiau jei į šias rizikas bus atsižvelgta tinkamai, teisininkas profesionalas padės porai optimaliai pasirinkti taikytiną teisę ir jų santuokai ar registruotai partnerystei taikomą turtinį režimą.

Sutuoktinių turto klausimai dažniausiai susiję su santuokos nutraukimu, išlaikymu ir tėvų pareigomis. Jei teisininkui pavyks atsižvelgti į susijusių ES instrumentų sąveiką, tai automatiškai užtikrins jurisdikcijos ir taikytinos teisės tikrumą bei koncentraciją, kuomet ši teisė bus taikoma šalių buvusiems, esamiems ir būsimiems santykiams, neatsižvelgiant į jų asmeninio ir bendro gy-

---

teisininko pareigos“; 2:10 principą „išlaikymo sutartis“. Šiuo klausimu žr. C. KOHLER, žr. 5 išnašą, p. 228: jeigu susitarimas sukelia akivaizdžiai nesąžiningų pasekmių silpnesniajai šaliai, susitarimo dėl teisės pasirinkimo peržiūra būtų grindžiama reglamentų „dvynių“ 22 straipsniu, aiškinamu atsižvelgiant į Pagrindinių teisių chartiją ir Europos žmogaus teisių konvenciją; šiuo požiūriu „susitarimo turinio peržiūros kriterijus yra 22 straipsnyje pateikta autonominė [susitarimo dėl teisės pasirinkimo] sąvoka, o ne nacionalinė teisė“.

⁸⁵ Apie glaudesnį bendradarbiavimą ir jo poveikį šalių autonomijai pagal sutuoktinių turto teisinį reguliavimą žr. A. LIMANTE, N. POGORELČNIK VOGRINC, „Party Autonomy in the Context of Jurisdictional and Choice of Law Rules of Matrimonial Property Regulation“ (2020) 13 *Baltic Journal of Law & Politics* 135, 140 ir toliau.

⁸⁶ C-214/17, *Alexander Mölk prieš Valentina Mölk*, žr. 29 išnašą, 27 punktą; byla C-184/14, *A prieš B*, ECLI:EU:C:2015:479, 32 punktą.

venimo pokyčius. Šiuo tikslu šalims turi būti suteikta tinkama teisinė konsultacija. Tai reiškia, kad šalys turi gauti teisingą, išsamią ir nešališką informaciją paprasta ir suprantama kalba, pabrėžiant palankias ir nepalankias kiekvieno galimo pasirinkimo pasekmes tiek porai, tiek kiekvienai šaliai. Jei reikia, turėtų būti numatytos tinkamos atsvaros priemonės, kad būtų apsaugota silpnesnioji šalis.

Vadinasi, kyla ne tik formalaus susitarimo dėl teisės pasirinkimo ir (arba) teismo pasirinkimo galiojimo problema: lygiai taip pat būtina, kad susitarimas būtų sudarytas laikantis teisingumo principo ir šalių vienodo orumo, socialinio teisingumo ir solidarumo vertybių. Šios vertybės yra Europos šeimos teisės ir ES pagrindinių teisių chartijos, taip pat kiekvienos valstybės narės teisės pagrindas. Neatsižvelgimas į šiuos principus ir vertybes gali būti vertinamas kaip grėsmė teisiniam tikrumui. Jeigu teisėjas (teisės aiškintojas) atsisakys taikyti teisinius principus, jis neras sprendimo, geriausiai atitinkančio konkrečios bylos ypatumus, nes „teisė“ yra platesnė patirtis nei vien tik taisyklių taikymas⁸⁷.

---

⁸⁷ P. PERLINGIERI, „Legal Principles and Values“ (2017) 3 *The Italian Law Journal* 125–47.

Tarptautinių tos pačios lyties porų turtiniai santykiai ES

Filip Dougan*

1. Įvadas

Per pastaruosius tris dešimtmečius Europoje padaryta didelė pažanga suteikiant tos pačios lyties poroms teises ir jas ginant. 1989 m. buvo priimtas Danijos įstatymas dėl registruotos partnerystės, kuriuo pirmą kartą buvo leista įteisinti tos pačios lyties asmenų partnerystę¹, 2001 m. Olandijos civilinio kodekso 30 straipsnio pakeitimu pirmą kartą tos pačios lyties poroms buvo leista sudaryti santuoką². Nuo to laiko vis daugiau pasaulio ir ypač Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių pradėjo priimti teisės aktus, kuriais teisiškai pripažįstami tos pačios lyties asmenų santykiai ir atitinkamai iš tokių santykių kylančios teisės (įskaitant turtines teises). Kita vertus, galima pastebėti, kad dalis valstybių narių taip pat susidūrė su padidėjusiu visuomenės susirūpinimu, kad suteikus daugiau teisių tos pačios lyties poroms ar net leidus joms susituokti gali kilti grėsmė „tradicinėms vertybėms“, susijusioms su šeimos ir partnerystės santykiais. Latvijoje, Vengrijoje, Kroatijoje ir Slovakiijoje net buvo priimtas konstitucinis tos pačios lyties asmenų santuokų draudimas³.

---

* Filip Dougan, BA, MA, Liubianos universiteto (Slovėnija) Civilinės teisės katedros dėstytojas ir mokslinis asistentas.

¹ I. LUND-ANDERSEN, „Northern Europe: Same-sex Relationships and Family Law“, K. BOELE-WOELKI, A. FUCHS (eds.), *Same-sex Relationships and Beyond*, Intersentia, Cambridge 2017, p. 5.

² F. W. J. M. SCHOLS, T. F. H. REIJNEN, „The Netherlands“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States*: Rijeka University of Rijeka, Faculty of Law, Rijeka, 2019, p. 487.

³ S. KRALJIĆ, „Same-sex partnerships in Eastern Europe“ in K. BOELE-WOELKI, A. FUCHS (eds.), *Same-sex Relationships and Beyond*, Intersentia, Cambridge 2017, p. 61–62.

Dėl skirtingų požiūrių į tos pačios lyties asmenų porų teisinį pripažinimą ir jų teises ES valstybių narių nacionalinė šeimos teisė labai skiriasi. Tai akivaizdu ne tik kalbant apie tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimą, bet ir apie jų turtinių teisių reguliavimą. Šiuo požiūriu ES valstybes nares galima apytiksliai suskirstyti į tris grupes. Pirmoji grupė, kurią sudaro *trylika* valstybių narių⁴, pripažįsta tos pačios lyties asmenų santuokas; antroji grupė, kurią sudaro *aštuonios* valstybės narės⁵, neleidžia tos pačios lyties asmenims tuoktis, tačiau leidžia jiems sudaryti registruotą partnerystę⁶; trečiąją grupę sudaro *šešios* valstybės narės⁷, kuriose tos pačios lyties asmenims neleidžiama nei tuoktis, nei sudaryti registruotos partnerystės⁸. Priklausomai nuo to, kuriai grupei priklauso šalis, jos pozicija tos pačios lyties porų atžvilgiu skiriasi. Pirmojoje grupėje tokioms poroms suteikiamos plačiausios teisės, o trečiojoje grupėje (šalys, atsisakančios teisiškai pripažinti tos pačios lyties poras) jų padėtis yra kur kas mažiau apsaugota.

Reikšmingi nacionalinės teisės skirtumai neišvengiamai kelia sunkumų derinant ES valstybių narių tarptautinę privatinę teisę. Tai buvo akivaizdu tiek priimant Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, tiek Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių (toliau kartu – reglamentai „dvyniai“). Nors vienas iš pagrindinių reglamentų „dvynių“ tikslų buvo pasiekti didesnę teisinį tikrumą tarpvalstybinių porų turtinių santykių srityje⁹, tos pačios lyties tarptautinės poros vis dar susiduria su dideliu nenuoseklumu. Galima pastebėti, kad tokių porų teisinis tikrumas dažnai buvo aukojamas siekiant vienbalsiškumo ir sprendžiant valstybių narių, kurios baiminosi, kad

⁴ Austrija (2019 m.), Belgija (2003 m.), Danija (2012 m.), Suomija (2017 m.), Prancūzija (2013 m.), Vokietija (2017 m.), Airija (2015 m.), Liuksemburgas (2015 m.), Malta (2017 m.), Nyderlandai (2001 m.), Portugalija (2010 m.), Ispanija (2005 m.) ir Švedija (2009 m.).

⁵ Kroatija (2014 m.), Kipras (2015 m.), Čekija (2006 m.), Estija (2016 m.), Graikija (2015 m.), Vengrija (2009 m.), Italija (2016 m.) ir Slovėnija (2006 m.).

⁶ Pažymėtina, kad šių valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose tokia registruota partnerystė dažnai vadinama įvairiais terminais, pavyzdžiui, civilinė sąjunga, civilinė partnerystė, gyvenimo partnerystė, sugyventinių sutartis ir pan. Tačiau šiame skyriuje sąmoningai vartojamas registruotos partnerystės terminas, nes jis atspindi Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių terminiją. Taip pat reikėtų pažymėti, kad iš tokių santykių kylančios teisės šiose valstybėse narėse labai skiriasi.

⁷ Bulgarija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovakija ir Rumunija.

⁸ Žr., *inter alia*: L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States*: Rijeka University of Rijeka, Faculty of Law, Rijeka 2019.

⁹ Reglamentų „dvynių“ 15 konstatuojamoji dalis.

priėmus reglamentus jos bus priverstos pripažinti jų teisinėms sistemoms nežinomas tos pačios lyties asmenų sąjungas, susirūpinimą¹⁰. Todėl šiame skyriuje bus bandoma pristatyti kai kurias iššūkius, su kuriais, taikant reglamentus „dvynius“, susiduria vienos lyties poros sprendamos savo turtinius santykius. Jame taip pat bus nagrinėjamos nuostatos, galinčios sušvelninti jų neaiškia teisinę padėtį, nurodomi neišspręsti klausimai ir siūlomi sprendimai, siekiant užtikrinti tos pačios lyties tarpvalstybinėms poroms didesnę teisinį nuspėjumą.

2. Tos pačios lyties porų klausimas – viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių užsitęsė reglamentų „dvynių“ priėmimas

Nuo pirminės idėjos priimti Europos teisės aktą, reglamentuojantį tarptautinės privatinės teisės aspektus, susijusius su sutuoktinių turto teisiniu režimu, iki reglamentų „dvynių“ priėmimo praėjo daugiau nei 17 metų. Teisėkūros procesas liudija, kad šis ilgas laikotarpis iš dalies gali būti siejamas su tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimo klausimais¹¹. Kartu atidesnis žvilgsnis į *travaux préparatoires* taip pat gali padėti geriau suprasti priežastis, lėmusias esamą tarptautinių tos pačios lyties asmenų porų reguliavimą reglamentuose, ir iššūkius, su kuriais jos susiduria.

Poreikis suderinti tarptautinę privatinę teisę porų turtinių santykių srityje pirmą kartą buvo pabrėžtas 1998 m. Vienos veiksmų plane¹² ir 2000 m. priimtoje Sprendimų civilinėse komercinėse bylose abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo priemonių programoje¹³. Pirmajame dokumente buvo kalbama tik apie sutuoktinių turto teisinį režimą, o antrajame taip pat buvo siūloma įvesti teisines priemones, susijusias su „nesusituokusių porų išsiskyrimo turtinėmis pasekmėmis“. Tačiau nė viename iš jų nebuvo užsiminta apie tos pačios lyties poras. Situacija pasikeitė 2006 m., kai

¹⁰ A. WYSOCKA-BAR, „Enhanced Cooperation in Property Matters in the EU and Non-Participating Member States“ (2019) 20 *ERA Forum* 187, 192.

¹¹ Išsamesnė analizė apie procesą, kurio metu buvo priimti reglamentai „dvyniai“, ir iššūkius, su kuriais teko susidurti, pateikta šios knygos 2 skyriuje.

¹² Council and Commission Action Plan of 3 December 1998 on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on the creation of an area of freedom, security and justice [1999], OJ C 19/1.

¹³ Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters [2001], OJ C 12/1.

Europos Komisija paskelbė Žaliąją knygą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo¹⁴ ir pradėjo „plačias konsultacijas“ šiuo klausimu. Nors Žaliojoje knygoje nebuvo aiškiai paminėtos tos pačios lyties asmenų poros, joje pažymėta, kad valstybės narės vis dažniau numato registruotą partnerystę, todėl Europos Komisija išplėtė konsultacijas ir dėl tokių sąjungų turtinių pasekmių.

Kai Europos Komisija pateikė pasiūlymus dėl reglamentų „dvynių“¹⁵, kuriuose atskirai aptariami sutuoktinių turto režimai ir registruotų partnerysčių turtinės pasekmės, greitai tapo aišku, kad pasiekti bendrą sutarimą bus nelengva užduotis. Pažymėtina, kad ES bandė įgyvendinti savo kompetenciją remdamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 81 straipsnio 3 dalimi¹⁶, reikalaujančia vieningo valstybių narių sprendimo Taryboje. Pristačius pasiūlymus, kelios Rytų Europos valstybės narės išreiškė susirūpinimą, kad priėmus reglamentus „dvynius“ jų teismai bus priversti pripažinti tos pačios lyties asmenų santuokų ir registruotų partnerysčių turtines pasekmes, o tai atitinkamai išplės tokių santykių teises pasekmes į jų teritoriją¹⁷. 2015 m. gruodžio mėn. įvykusiame Tarybos posėdyje galiausiai paaiškėjo, kad dėl Vengrijos ir Lenkijos nepritarimo bendro sutarimo pasiekti nepavyks¹⁸. Todėl kelios valstybės narės pareiškė norą užmegzti tvirtesnį bendradarbiavimą šioje srityje. Taryba¹⁹ pritarė jų pasiūlymui ir 2016 m. birželio 24 d. buvo priimti reglamentai „dvyniai“. Todėl reglamentai „dvyniai“ taikomi tik 18 dalyvaujančių valstybių narių²⁰, o likusios valstybės narės toliau taiko savo tarptautinės privatinės teisės taisykles.

¹⁴ Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition, COM(2006) 400 final.

¹⁵ Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu, COM/2011/126 galutinis ir Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su registruotų partnerysčių turtinėmis pasekmėmis, COM/2011/127 galutinis.

¹⁶ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2012], OL C 326/47.

¹⁷ A. WYSOCKA-BAR, žr. 10 išnašą, p. 187.

¹⁸ Tarybos posėdžio rezultatai, Briuselis, 2015 m. gruodžio 3–4 d. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/media/23027/st14937en15_v5.pdf> [žiūrėta 2021-04-27]; A. MARINI, „Poland and Hungary Blocked ES“ [2015] Euinside. Prieiga per internetą: <<http://www.euinside.eu/en/news/poland-and-hungary-blocked-eu-on-matrimonial-property-regimes>> [žiūrėta 2021-04-27].

¹⁹ 2016 m. birželio 9 d. Tarybos sprendimas (ES) 2016/954, kuriuo leidžiama tvirtiau bendradarbiauti tarptautinių porų turto teisiniui režimui (sutuoktinių turto teisiniui režimui ir registruotos partnerystės turtinėms pasekmėms) taikytinos jurisdikcijos, teisės ir teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje [2016], OL L 159/16.

²⁰ Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Ispanija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Slovėnija ir Švedija.

3. Materialinė ir asmeninė taikymo sritis

Didelės įtakos tarptautinių tos pačios lyties asmenų porų situacijai turi klausimas, ar kompetentingas teismas, sprenddamas dėl jų turtinių santykių, gali taikyti reglamentus „dvynius“, o jei taip, tai kuris iš dviejų reglamentų bus taikomas.

Nors reglamentų „dvynių“ teritorinė ir *ratione temporis* taikymo sritis bei turinys labai panašūs (žr. šios knygos 3 skyrių), svarbiausias skirtumas yra susijęs su jų materialine ir asmenine taikymo sritimi. Pagal 1 straipsnį, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikomas „*sutuoktinių turto teisiniam režimui*“, o Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikomas „*registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimams*“. Abi sąvokos atitinkamai apibrėžtos kiekvieno reglamento 3 straipsnyje. Pirmuoju atveju tai yra „*visuma normų, susijusių su turtiniais santykiais tarp sutuoktinių ir jų santykiais su trečiaisiais asmenimis, atsirandančiais kaip santuokos ar jos nutraukimo pasekmė*“, o antruoju – „*visuma normų, reguliuojančių partnerių tarpusavio turtinius santykius ir jų santykius su trečiaisiais asmenimis, kurie atsiranda kaip teisinių santykių, sukurtų įregistravus partnerystę arba ją nutraukus, pasekmė*“.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad šiose apibrėžtyse nubrėžta aiški jų taikymo srities riba. Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikomas sutuoktinių turtiniams santykiams, o Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikomas registruotų partnerių turtiniams santykiams. Tačiau atidžiau pažvelgus paaiškėja, kad šis atskyrimas lieka gana neaiškus, kai kalbama apie tos pačios lyties poras. Siekiant išspręsti šiuos klausimus, reikia atidžiau išnagrinėti sąvokas „santuoka“ ir „registruota partnerystė“.

3.1. Registruota partnerystė

Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies a punkte pateikiamas savarankiškas registruotos partnerystės apibrėžimas. Jame registruota partnerystė apibrėžiama kaip „*bendrą dviejų asmenų gyvenimą reglamentuojantis teisinis režimas, numatytas teisėje, kurio registravimas yra privalomas pagal tą teisę ir kuris atitinka formalius teisinius reikalavimus, kurie pagal tą teisę taikomi jo sukūrimui*“. Tai iš esmės pirmas kartas, kai ES tarptautinės privatinės

teisės srities dokumente buvo pateikta registruotos partnerystės apibrėžtis²¹. Tačiau reikia pažymėti, kad toks apibrėžimas buvo nustatytas tik Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių tikslais, o tikrasis registruotos partnerystės sąvokos turinys lieka apibrėžtas valstybių narių nacionalinėje teisėje (Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 17 konstatuojamoji dalis).

Iš 3 straipsnio 1 dalies a punkto formuluotės galima daryti tris pagrindines išvadas. *Pirma*, apibrėžtyje nėra jokios nuorodos į partnerių lytį kaip į sąlygą, kad ji patektų į registruotos partnerystės sąvoką. Taigi asmeninė taikymo sritis apima ne tik priešingos lyties asmenų registruotas partnerystes, bet ir tos pačios lyties asmenų registruotas partnerystes²². Šią išvadą patvirtina ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių *travaux préparatoires*, kur galima pastebėti, kad iš tiesų vienas iš jo priėmimo tikslų buvo spręsti registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimą, kuris yra atviras tos pačios lyties poroms²³. *Antra*, apibrėžtyje aiškiai nurodyta, kad norint, jog partnerystė patektų į Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikymo sritį, ją būtina įregistruoti. Be to, 16 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad reikėtų atskirti poras, kurių sąjunga yra instituciškai sankcionuota įregistruojant jų partnerystę valdžios institucijoje, ir poras, gyvenančias *de facto* kartu. Todėl tos pačios arba priešingos lyties asmenų *de facto* sąjungos aiškiai nepatenka į taikymo sritį²⁴. Taigi jų turtinius santykius reguliuos nacionalinės tarptautinės privatinės teisės normos²⁵. *Galiausiai* galima pastebėti, kaip pažymėjo kai kurie reglamentų „dvynių“ komentatoriai, kad pagal apibrėžtį sutuoktiniai aiškiai nepatenka į Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių taikymo sritį²⁶. Nors tokia išvada išplaukia iš abiejų reglamentų formuluočių ir struktūros, vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse tos pačios lyties sutuoktiniai gali būti laikomi registruotais partneriais, kaip bus paaiškinta toliau.

²¹ C. RUDOLF, *European Property Regimes Regulations - Choice of Law and the Applicable Law in the Absence of Choice by the Parties* (2019) 11 *LeXonomica* 127, p. 133.

²² R. HAUSMANN, *Internationales und Europäisches Familienrecht*, C. H. Bech, München 2018, p. 980; M. ANDRAE, *Internationales Familienrecht*, Nomos, Baden-Baden 2019, p. 243; A. RODRIGUEZ BENOT, „Article 3“ in P. FRANZINA, I. VIARENGO, *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 38.

²³ Žr., *inter alia*: Žaliąją knygą, COM(2006) 400 galutinis, p. 10.

²⁴ Apie tarpvalstybinių *de facto* porų turtinius santykius žr. šios knygos 10 skyrių.

²⁵ Specialias nuostatas dėl *de facto* sąjungos galima rasti Slovėnijos tarptautinės privatinės teisės ir proceso įstatymo 41 straipsnyje ir Kroatijos tarptautinės privatinės teisės įstatymo 40 straipsnyje.

²⁶ RODRIGUEZ BENOT, žr. 22 išnašą, p. 35; M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 241.

3.2. Santuokos samprata ir tos pačios lyties asmenų santuokų bruožai

Skirtingai nei Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo santuoka nėra apibrėžiama kaip būtinas pagrindas sutuoktinių turto teisiniui režimui egzistuoti. Šiek tiek informacijos šiuo klausimu suteikia 17 konstatuojamoji dalis, kurioje teigiama, kad santuoką apibrėžia *valstybių narių nacionaliniai įstatymai*. Taigi Reglamente dėl sutuoktinių turto teisinio režimo išvengta savarankiško europinio santuokos apibrėžimo. Reikia pažymėti, kad toks požiūris buvo pasirinktas sąmoningai dėl skirtingo valstybių narių požiūrio į tos pačios lyties asmenų santuokas²⁷. Atsisakius autonominės santuokos apibrėžties, buvo siekiama, kad valstybėms narėms, ypač toms, kurios santuoką numato tik priešingos lyties asmenims, būtų lengviau pasiekti vieningą sutarimą. Tai taip pat suteikia galimybę prie tvirtesnio bendradarbiavimo prisijungti ir reglamentuose nedalyvaujančioms valstybėms narėms, kurios neleidžia tos pačios lyties asmenų santuokų²⁸.

Nors tokio „pragmatiško“ požiūrio priežastys gali būti suprantamos, atsižvelgiant į sunkumus, kurių iškilo priimant reglamentus „dvynius“, savarankiško apibrėžimo nebuvimas labai trukdo tos pačios lyties porų teisiniui tikrumui ir teisiniui saugumui. 17 konstatuojamojoje dalyje pateikta nuoroda į *valstybių narių nacionalinius įstatymus* reiškia, kad kiekviena dalyvaujanti valstybė narė gali skirtingai aiškinti santuokos sąvoką. Todėl asmeninės reglamentų „dvynių“ taikymo srities atribojimas nėra reglamentuojamas autonomiškai²⁹. Praktikoje tai lemia, kad sprendamos dėl tos pačios lyties sutuoktinių turtinių santykių dalis valstybių narių taikys Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, o kitos vietoj jo gali taikyti Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių.

Abejonių kyla ir dėl 17 konstatuojamosios dalies. Neaišku, į kokius *valstybių narių nacionalinius įstatymus* nukreipia 17 konstatuojamoji dalis. Galimos kelios interpretacijos. Atrodo, kad mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė, jog nuoroda į nacionalinę teisę reiškia valstybės, kurios teismuose nagrinėjama byla, teisę (*lex fori*)³⁰. Tačiau net ir taikant šį aiškinimą išlieka klausimas, ar

²⁷ A. DUTTA, „Beyond Husband and Wife - New Couple Regimes and the European Property Regulations“ (2017/2018) 19 Yearbook of Private International Law 145, 148

²⁸ M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 243.

²⁹ R. HAUSMANN, žr. 22 išnašą, p. 980.

³⁰ A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 149; I. KUNDA „Novi međunarodnoprivatnopravni okvir imovine bračnih i registriranih partneri u Europskoj uniji: polje primjene i nadležnost“ (2019) 3 Hrvatska pravna revija 27, 29.

kompetentingas teismas tos pačios lyties asmenų santuoką turėtų kvalifikuoti pagal savo materialinę teisę, ar pagal savo kolizines normas³¹.

Tos pačios lyties asmenų porų teisinė padėtis labiausiai užtikrinta 11 dalyvaujančių valstybių narių, kuriose tokioms poroms leidžiama susituokti³². Visuotinai pripažįstama, kad šios valstybės tos pačios lyties asmenų santuoką turėtų laikyti tiesiog santuoka ir taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo³³. Taikant Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo dėl santuokos kvalifikavimo pagal *lex fori* šiose šalyse neturėtų kilti ypatingų problemų, nes jos tos pačios lyties asmenų santuokas prilygina tradicinėms priešingos lyties sutuoktinių santuokoms.

Kita vertus, teisinė padėtis nėra tokia aiški, kai kompetencija priimti sprendimus dėl tos pačios lyties sutuoktinių turto teisinio režimo priklauso septynių dalyvaujančių valstybių narių, kurių teisė nenumato tos pačios lyties asmenų santuokos, teismams³⁴. Jei 17 konstatuojamojoje dalyje pateikta nuoroda į nacionalinę teisę būtų aiškinama kaip nuoroda į valstybės narės, į kurios teismus buvo kreiptasi, materialinę (nacionalinę) teisę, kompetentingam teismui gali tekti padaryti išvadą, kad tos pačios lyties sutuoktiniai nepatenka į Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo taikymo sritį. Jei teismas prieitų prie tokios išvados, paprastai siūloma, kad jis tos pačios lyties asmenų santuoką perkvalifikuotų „pažemindamas“ (angl. *downgrading*) iki registruotos partnerystės ir taikytų Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių³⁵.

Tačiau, kaip jau minėta, galimas ir kitoks aiškinimas. Užuot apibūdinęs tos pačios lyties asmenų santuoką pagal valstybės narės, į kurios teismus buvo kreiptasi, materialinę teisę, kompetentingas teismas taip pat galėtų remtis savo nacionalinėmis kolizinėmis normomis. Šis variantas vėlgi lemia keletą galimybių. Teismas galėtų arba kvalifikuoti tos pačios lyties asmenų santuoką pagal *lex causae*, taikomą pagal nacionalines kolizines normas, arba išnagrinėti, ar tos pačios

³¹ C. RUDOLF, žr. 21 išnašą, p. 134–135; S. MARINO, „Strengthening the European Civil Judicial Cooperation: the patrimonial effects of family relationships“ (2017) 9 *Cuadernos de Derecho Transnacional* 265, p. 267.

³² Austrija, Belgija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Ispanija, Suomija ir Švedija.

³³ R. HAUSMANN, žr. 22 išnašą, p. 980; S. MARINO, žr. 31 išnašą, p. 268.

³⁴ Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekija, Graikija, Italija ir Slovėnija.

³⁵ Žr.: R. HAUSMANN, žr. 22 išnašą, p. 980; S. MARINO, žr. 31 išnašą, p. 268; A. BONOMI, „Fragen des Allgemeinen Teils: Qualifikation, Vorfrage, Renvoi und ordre public“ in A. DUTTA, J. WEBER (eds.), *Die Europäischen Güterrechtsverordnungen*, C. H. Beck, München 2017, p. 133–134.

lyties asmenų santykiai gali būti pripažįstami bet kokia forma³⁶. Remiantis moksline literatūra, šis sprendimas yra priimtinesnis už metodą, kai kompetentingas teismas remiasi tik savo materialinės teisės apibrėžtimi³⁷. Taip traktuojant tos pačios lyties asmenų santuokas, nėra visiškai atmama galimybė taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo valstybėse narėse, kurios nereglamentuoja tokių santuokų savo materialinėje teisėje, kaip bus parodyta toliau. Todėl toks požiūris gali būti priimtinesnis ir tos pačios lyties sutuoktiniams, nes paliekama galimybė, kad jų santuoka nebus perkvalifikuota „pažeminant“.

Vis dėlto, net ir taip suprantant 17 konstatuojamąją dalį, negalima visiškai išvengti tos pačios lyties asmenų santuokos perkvalifikavimo „pažeminant“. Kai kurių dalyvaujančių valstybių narių nacionalinė tarptautinė privatinė teisė numatė minėtas problemas, susijusias su tos pačios lyties asmenų santuokų apibūdinimu, ir bandė šį klausimą išspręsti iš anksto. Italijoje priimtas 1995 m. gegužės 31 d. Įstatymo Nr. 218 (*Legge 31 maggio 1995, n. 218*) 32-bis straipsnis³⁸ nustato, kad užsienyje Italijos piliečių sudaryta santuoka su tos pačios lyties asmeniu sukelia registruotos partnerystės (*unione civile*) pasekmes, kaip tai reglamentuoja Italijos teisė. Ši nuostata buvo įtraukta siekiant užkirsti kelią Italijos piliečiams sudaryti tos pačios lyties asmenų santuokas užsienyje, taip apeinant Italijos teisę, kurioje numatyta tik tos pačios lyties asmenų registruota partnerystė³⁹. Pagal Italijos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą⁴⁰, šis perkvalifikavimas „pažeminant“ atsiranda ne tik tais atvejais, kai santuoką užsienyje sudarė du Italijos piliečiai, bet ir mišrių tos pačios lyties santuokų tarp Italijos piliečio ir užsieniečio atvejais⁴¹. Tai reiškia, kad sprendžiant užsienyje gyvenančių tos pačios lyties sutuoktinių turtinius santykius, kai bent vienas iš sutuoktinių yra italas, Italijos teismai turės taikyti Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių.

Kroatijoje laikomasi dar griežtesnio požiūrio. Kroatijos tarptautinės privatinės teisės įstatymo (*Zakon o međunarodnom privatnom pravu, ZMPP*)⁴² 32 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad

³⁶ A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 152.

³⁷ A. BONOMI, žr. 35 išnašą, p. 132; A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 152–153.

³⁸ GU n.128 del 1995-06-03 - Suppl. Ordinario n. 68.

³⁹ M. WINKLER, „A Case with peculiarities: Mixed Same-Sex Marriages Before the Supreme Court“ (2018) 4 *The Italian Law Journal* 273, p. 281.

⁴⁰ 2018 m. gegužės 14 d. Corte di Cassazione n 11696/2018.

⁴¹ Taip pat žr. M. WINKLER, žr. 39 išnašą, p. 284–286.

⁴² NN 101/17.

užsienyje sudarytos tos pačios lyties asmenų santuokos pripažįstamos civilinėmis sąjungomis (su sąlyga, kad santuoka sudaryta pagal valstybės, kurioje sudaryta santuoka, teisę). Priešingai nei Italijoje, ši nuostata leidžia daryti išvadą, kad visos tos pačios lyties asmenų santuokos (ne tik tos, kurios gali būti laikomos „apeinančiomis“ nacionalinę teisę) bus perkvalifikuotos „pažeminant“ ir laikomos registruota partneryste.

Svarbu pažymėti, kad šis klausimas toli gražu nėra vien teorinis. Tos pačios lyties asmenų santuokos perkvalifikavimas „pažeminant“ gali turėti svarbių pasekmių sutuoktinių turto režimui. Siekiant parodyti šias praktines pasekmes, toliau pateikiamas pavyzdys.

2019 m. vasario 1 d. Peteris (Vokietijos pilietis) ir Michaelis (Danijos pilietis) sudarė santuoką Vokietijoje. Santuokos sudarymo metu jie abu dirbo Austrijoje, kur tuo metu ir po santuokos sudarymo buvo jų įprastinė gyvenamoji vieta. 2020 m. vasario 1 d. sutuoktiniai persikėlė į (1 alternatyva) Vokietiją; (2 alternatyva) Kroatiją; (3 alternatyva) Slovėniją, kur 2021 m. birželio 1 d. buvo kreiptasi į teismą, kad būtų priimtas sprendimas dėl jų santuokinio turto (santuokos nutraukimo procesas nebuvo pradėtas). Sutuoktiniai niekada nesudarė susitarimo nei dėl teismo jurisdikcijos, nei dėl taikytinos teisės pasirinkimo⁴³.

Siekiant parodyti, kaip persikėlimas į kitą šalį paveikia bylos baigtį, pavyzdyje pateikiamos trys alternatyvos. Tačiau pirmiausia reikėtų pažymėti, kad visų trijų alternatyvų atveju (ir nepriklausomai nuo to, kuris iš dviejų reglamentų bus taikomas) tarptautinę jurisdikciją reglamentuos tas pats siejamasis veiksnys. Byla dėl sutuoktinių turto nebuvo pradėta nagrinėjant prašymą dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia, taip pat nagrinėjant paveldėjimo po sutuoktinio mirties bylą. Taigi jurisdikciją turės teismas tos valstybės narės, kurios teritorijoje sutuoktiniai ir (arba) partneriai turi įprastinę gyvenamąją vietą tuo metu, kai teisme iškeliami byla (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamen-

⁴³ Kadangi Peterio ir Michaelio santuoka buvo sudaryta 2019 m. vasario 1 d., o į teismą kreiptasi 2021 m. birželio 1 d., reglamentai „dvyniai“ taikomi visa apimtimi. Pagal 69 straipsnio 3 dalį, III skyrius, kuriame pateikiamos kolizinės nuostatos, yra taikomas tik sutuoktiniais, kurie susituokia arba nurodo taikytiną sutuoktinių turto teisinį režimą 2019 m. sausio 29 d. arba vėliau. Jei sutuoktiniai būtų sudarę santuoką iki šios datos, teismai turėtų taikyti nacionalines kolizines normas. Žr. šios knygos 3 skyrių dėl reglamentų „dvynių“ taikymo laiko atžvilgiu.

to dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 6 straipsnio 1 dalies 1 punktą)⁴⁴. Taigi, priklausomai nuo alternatyvos, jurisdikciją šioje byloje turės Vokietijos, Kroatijos arba Slovėnijos teismai.

Pagal 1 alternatyvą Vokietijos teismai taikys Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (Vokietija dalyvauja tvirtesniame bendradarbiavime), kad nuspręstų dėl Peterio ir Michaelio turtinių santykių. Iš pirmo žvilgsnio išvadą, kad taikytinas Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, galima daryti atkreipus dėmesį į tai, kad Vokietijos materialiojoje teisėje santuokos institutas yra prieinamas tos pačios lyties poroms⁴⁵. Tačiau jei vadovaujamesi argumentu, kad 17 konstatuojamojoje dalyje pateikta nuoroda į nacionalinę teisę apima ir nacionalinę tarptautinę privatinę teisę⁴⁶, reikia išnagrinėti ir Vokietijos civilinio kodekso įstatymo (*Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche, EGBGB*) nuostatas. Iš jo nuostatų galima pastebėti, kad Vokietijos įstatymų leidėjas numatė problemas, susijusias su tos pačios lyties asmenų santuokų apibrėžimu. Taigi EGBGB 17.b straipsnio 4 dalyje aiškiai nustatyta, kad tos pačios lyties sutuoktinių (arba sutuoktinių, kai bent vienas nesieja savęs su moteriška ar vyriška lytimi) santuokos turtinės pasekmės turėtų būti nustatomos identifikuojant taikytiną teisę pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo⁴⁷. Todėl šioje byloje taikytina teisė bus nustatoma pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies a punktą. Tai bus Austrijos teisė, nes tai yra sutuoktinių pirmosios bendros įprastinės gyvenamosios vietos po santuokos sudarymo valstybės teisė. Tikėtina, kad ši išvada atitiks sutuoktinių teisėtus lūkesčius. Taigi Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir iš jo išplaukianti Austrijos teisė bus taikoma nepriklausomai nuo to, ar sutuoktiniai liko gyventi Austrijoje, ar persikėlė į Vokietiją. Kitaip tariant, jų persikėlimas į Vokietiją neturėtų įtakos jų sutuoktinių turto teisiniui režimui taikytinai teisei.

Kita vertus, 2 alternatyva gali mažiau atitikti Peterio ir Michaelio lūkesčius. Pagal Kroatijos Konstituciją⁴⁸ ir Šeimos įstatymą⁴⁹, santuoką gali sudaryti tik priešingos lyties asmenys. Tos pačios

⁴⁴ Žr. šios knygos 4 skyrių dėl tarptautinės jurisdikcijos pagal reglamentus „dvynius“.

⁴⁵ A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 152.

⁴⁶ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 4. Mai 2021 (BGBl. I S. 882) geändert worden ist.

⁴⁷ Taip pat žr.: M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 241.

⁴⁸ Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14; 62 straipsnio 2 dalis.

⁴⁹ Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 12 straipsnis.

lyties partneriai gali sudaryti tik civilinę sąjungą⁵⁰. Kaip jau minėta, Kroatijos įstatymų leidėjas taip pat numatė galimas problemas, susijusias su tos pačios lyties asmenų santuokos apibrėžimu, ir šį klausimą išsprendė ZMPP 32 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad užsienyje sudarytos tos pačios lyties asmenų santuokos pripažįstamos kaip civilinės sąjungos. Pagal ZMPP 40 straipsnio 3 dalį, civilinių sąjungų turtinėms pasekmėms taikytina teisė nustatoma pagal Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių. Tai leidžia daryti išvadą, kad Kroatijos teismai greičiausiai perkvalifikuos „pažemindami“ Peterio ir Michaelio santuokos statusą ir laikys ją registruota partneryste. Taigi jų turto teisiniam režimui taikytina teisė bus nustatoma pagal Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 26 straipsnio 1 dalį, kurioje nurodoma valstybės, pagal kurios teisę buvo sukurta registruota partnerystė, teisė. Šiuo atveju tai yra Vokietijos teisė. Iš 2 alternatyvos matyti, kad sutuoktinių persikėlimas į Kroatiją lėmė jų turto teisiniam režimui taikytinos teisės pasikeitimą. Tačiau tai gali neatitikti poros lūkesčių. Užuoat taikius Austrijos sutuoktinių turto atskyrimo (*Gütertrennung*) režimą⁵¹, sutuoktiniams bus taikomas Vokietijos sukaupto turto režimas (*Zugewinnngemeinschaft*)⁵². Jei sutuoktiniai būtų persikėlę į reglamentuose dalyvaujančią valstybę narę, kurioje tos pačios lyties asmenų santuokos pripažįstamos ir laikomos tiesiog santuoka, toks taikytinos teisės pasikeitimas nebūtų įvykęs (kaip matyti iš 1 alternatyvos).

Skirtingai nei Vokietijoje ir Kroatijoje, Slovėnijos įstatymų leidėjas (3 alternatyva) nenumatė jokios nuostatos nacionalinėje tarptautinėje privatinėje teisėje, kuri būtų susijusi su tos pačios lyties asmenų santuokų apibrėžimu ar pripažinimu. Siekdami nustatyti, kuris iš reglamentų „dvyinių“ bus taikomas, teismai turės aiškinti 17 konstatuojamąją dalį. Jei teismas nuspręs, kad 17 konstatuojamojoje dalyje esanti nuoroda į „nacionalinius įstatymus“ turi būti suprantama kaip nuoroda į valstybės narės, į kurios teismus buvo kreiptasi, materialinę teisę, jis atsisakys taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. Slovėnijos, kaip ir Kroatijos, teisė nenumato tos pačios lyties asmenų santuokų⁵³. Vietoj to ji suteikia galimybę tos pačios lyties poroms sudaryti

⁵⁰ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN 92/14, 98/19.

⁵¹ Allgemeine bürgerliches Gesetzbuch, 1237 straipsnis; taip pat žr.: T. PERTOT, „Austrija“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States*, Rijeka University, Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 7.

⁵² Lebenspartnerschaftsgesetz, 6 straipsnis; Bürgerliche Gesetzbuch, 1363 straipsnis; taip pat žr.: T. PERTOT, „Germany“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States*, Rijeka University of Rijeka, Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 267.

⁵³ Družinski zakonik, Official Gazette of Republic of Slovenia, no. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C in 200/20 – ZOOMTVI), 3 straipsnis.

civilinę sąjungą⁵⁴. Tokiu atveju teismas galėtų perkvalifikuoti „pažemindamas“ tos pačios lyties asmenų santuoką iki registruotos partnerystės ir taikyti Reglamentą dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių. Kita vertus, jei nuoroda į nacionalinę teisę suprantama kaip nuoroda į santuokos apibrėžtį ar sąvoką pagal nacionalinę tarptautinę privatinę teisę, o tokia nuomonei pritaria ir šio skyriaus autorius, Slovėnijos teismas vis tiek galėtų padaryti išvadą, kad tokią santuoką galima apibūdinti kaip santuoką, ir tokiu būdu taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo.

Slovėnijos tarptautinės privatinės teisės ir proceso įstatyme (*Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku*, toliau – ZMZPP)⁵⁵ nėra jokių aiškių nuostatų, kuriomis būtų reglamentuojamas užsienyje sudarytos santuokos (ar net tos pačios lyties asmenų santuokos) pripažinimas. Jo 34 straipsnyje nustatyta, kad santuokos sudarymo reikalavimus kiekvienam asmeniui reglamentuoja valstybės, kurios pilietybę jis turi santuokos sudarymo metu, teisė. Kita vertus, santuokos sudarymo formą reglamentuoja valstybės, kurioje buvo sudaryta santuoka, teisė (ZMZPP 35 straipsnis). Nors iš teismų praktikos duomenų bazių matyti, kad Slovėnijos teismai dar nėra pareiškę savo nuomonės dėl tos pačios lyties asmenų santuokų pripažinimo, galima teigti, kad nagrinėjama santuoka gali būti pripažinta. Minėtos ZMZPP nuostatos yra neutralios lyties atžvilgiu. Taip pat mažai tikėtina, kad teismai nuspręstų, jog toks pripažinimas prieštarautų Slovėnijos viešajai tvarkai⁵⁶. Be to, galima pastebėti, kad mūsų sutuoktiniai, kurie yra Vokietijos ir Danijos, kur tos pačios lyties asmenų santuokos yra galimos, piliečiai, atitinka jų pilietybės teisės aktuose nustatytus reikalavimus. Remiantis šiomis aplinkybėmis, nagrinėjama santuoka galėtų būti priskirta prie santuokų turto teisinio režimo procedūrų tikslais.

Slovėnijos teismų pateiktas 17 konstatuojamosios dalies aiškinimas bus lemiamas atsakant į klausimą, kuris iš reglamentų „dvynių“ turi būti taikomas. Šis sprendimas, kaip jau aptarta, turės įtakos ir šioje byloje taikytinai teisei. Tos pačios lyties asmenų santuokos perkvalifikavimo „pažeminant“ atveju teismai taikys Vokietijos teisę, nes tai yra valstybės, pagal kurios teisę buvo

⁵⁴ *Zakon o partnerski zvezi*, Official Gazette of Republic of Slovenia, no. 33/16, 2 straipsnis.

⁵⁵ Uradni list RS, št. 56/99, 45/08 – Zarbit in 31/21 - odl. US.

⁵⁶ Slovėnijos civilinės sąjungos įstatyme nustatyta, kad civilinė sąjunga visose teisinėse srityse sukelia tokias pat pasekmes kaip ir santuoka (išskyrus įvaikinimą ir apvaisinimą biomedicininėmis priemonėmis). Taigi (tos pačios lyties asmenų) civilinės sąjungos turtinės pasekmės yra tokios pačios kaip ir santuokos. Be to, aiškindamas viešosios tvarkos sąvoką, Slovėnijos Aukščiausiasis Teismas jau nusprendė, kad užsienio teismo sprendimo, kuriuo leidžiama tos pačios lyties sutuoktiniams įvaikinti vaiką, pripažinimas neprieštaruoja Slovėnijos viešajai tvarkai (Sprendimas II lps 462/2009, 2010-01-28). Nors šis sprendimas buvo priimtas kitomis faktinėmis aplinkybėmis, vis dėlto jis rodo Aukščiausiojo Teismo požiūrį į viešosios tvarkos aiškinimo apribojimus.

sudaryta registruota partnerystė, teisė (Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 26 straipsnio 1 dalis). Kita vertus, jeigu jie tos pačios lyties asmenų santuoką laikys santuoka, taikytina teisė bus Austrijos teisė, nes tai yra valstybės, kurioje yra sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo, teisė (Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 26 straipsnio 1 dalies a punktas).

Šis pavyzdys parodo, kokį poveikį tos pačios lyties sutuoktiniams daro tai, kad nėra savarankiškos santuokos apibrėžties, taigi ir savarankiškos ribos tarp reglamentų „dvynių“. Atsižvelgiant į tai, kad teisinio tikrumo ir tam tikro nuspėjamumo užtikrinimas buvo vienas iš pagrindinių reglamentų „dvynių“ tikslų⁵⁷, galima daryti išvadą, kad šie tikslai buvo pasiekti tik iš dalies. Kaip parodyta pirmiau, dėl persikėlimo į kitą dalyvaujančią valstybę narę gali pasikeisti tos pačios lyties sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytina teisė. Tai prieštarauja Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 46 konstatuojamojoje dalyje išdėstytiems tikslams ir taip pat gali trukdyti judėjimo laisvei – dar vienam reglamentų „dvynių“ tikslui. Galiausiai nevienodas tos pačios lyties sutuoktinių traktavimas, kurį lemia savarankiškos santuokos apibrėžties nebuvimas, taip pat gali būti laikomas prieštaraujančiu Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 21 straipsnyje įtvirtintam nediskriminavimo principui⁵⁸.

Siekdamas sušvelninti šias problemas ir užtikrinti suderintą reglamentų „dvynių“ taikymą, Dutta pasiūlė kitą metodą. Užuot apibūdinus tos pačios lyties asmenų santuoką pagal *lex fori*, 17 konstatuojamojoje dalyje pateikta nuoroda į *valstybių narių nacionalinius įstatymus* taip pat gali būti aiškinama kaip nuoroda į valstybės narės, kurioje buvo sudaryta santuoka, teisę (*lex loci celebrationis*)⁵⁹. Toks požiūris gali padidinti teisinį nuspėjamumą tos pačios lyties sutuoktiniams. Kitaip tariant, jis siūlo leisti toms dalyvaujančioms valstybėms narėms, kurių nacionalinėje teisėje neleidžiama sudaryti tos pačios lyties asmenų santuokų, vis dėlto taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo. Taip būtų galima vienodžiau atriboti reglamentų „dvynių“ taikymo sritis. Tačiau toks aiškinimas, nors ir potencialiai pageidautinas tos pačios lyties sutuoktiniams, yra mažiau tikėtinas⁶⁰. 17 konstatuojamojoje dalyje minimi valstybių narių nacionaliniai įstatymai. Jei

⁵⁷ Žr., *inter alia*, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 15, 43, 46 ir 72 konstatuojamąsias dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 15, 42, 45 ir 70 konstatuojamąsias dalis.

⁵⁸ C 326/391, 26. 10. 2012.

⁵⁹ A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 149.

⁶⁰ Taip pat žr. I. KUNDA, žr. 30 išnašą, p. 29.

sutuoktiniai būtų sudarę santuoką nedalyvaujančioje valstybėje narėje arba trečiojoje valstybėje, toks aiškinimas būtų neįmanomas. Taip pat mažai tikėtina, kad valstybė narė, kurios kolizinėse normose jau buvo bandyta išspręsti apibrėžimo problemą, taikytų šį metodą.

4. Alternatyvi jurisdikcija

Santuokos apibrėžimo neįtraukimas nebuvo vienintelis bandymas atsižvelgti į „konservatyvių“ valstybių narių poziciją. Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 9 straipsnyje numatyta „alternatyvi jurisdikcija“. Ši nuostata, kurią kai kas laiko originaliausia Reglamento nuostata⁶¹, leidžia teismui, turinčiam jurisdikciją pagal 4, 6, 7 arba 8 straipsnį, išimties tvarka atsisakyti jurisdikcijos, jeigu jis mano, kad pagal tos valstybės narės tarptautinės privatinės teisės taisyklės atitinkama santuoka nėra pripažįstama teismo proceso dėl sutuoktinių turto teisinio režimo tikslais. Jei teismas nusprendžia atsisakyti jurisdikcijos, jis tai turi padaryti nedelsdamas.

Kaip jau minėta, šia nuostata reaguojama į tai, kad valstybės narės skirtingai reglamentuoja tos pačios lyties asmenų šeiminius santykius, ir bandoma užtikrinti tas valstybes nares, kuriose santuoką gali sudaryti tik priešingos lyties poros, kad jos nebus verčiamos pripažinti jų teisinei sistemai nežinomų ir galimai jų viešajai tvarkai prieštaraujančių partnerystės formų⁶². Dažnai daromos paralelės tarp Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 9 straipsnio ir reglamento „Roma III“ 13 straipsnio^{63,64}. Pastarajame, *inter alia*, nustatyta, kad dalyvaujančių valstybių narių teismai neprivalo priimti sprendimo dėl santuokos nutraukimo pagal reglamentą „Roma III“, jei pagal jų teisę atitinkama santuoka nelaikoma galiojančia santuokos nutraukimo procedūros tikslais. Nors 9 straipsnis yra susijęs su tarptautine jurisdikcija, o reglamento „Roma III“ 13 straipsnis – su taikytina teise, galima pastebėti, kad jie abu turi panašų tikslą ir buvo įtraukti siekiant palengvinti vieningą valstybių narių sutarimą.

⁶¹ P. FRANZINA, „Article 9: Alternative Jurisdiction“, P. FRANZINA, I. VIARENGO, *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 104; S. MARINO, žr. 32 išnašą, p. 276.

⁶² P. FRANZINA, žr. 61 išnašą, p. 104–105.

⁶³ 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010, kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje, OL L 343/10.

⁶⁴ P. FRANZINA, žr. 61 išnašą, p. 105.

Jei dalyvaujančios valstybės narės teismai pasinaudoja Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 9 straipsnyje numatyta galimybe ir atsisako jurisdikcijos, sutuoktiniai gali kreiptis į kitų dalyvaujančių valstybių narių teismus. 9 straipsnio 2 dalyje jiems siūlomos kelios galimybės. Jie gali arba paskirti kompetentingus teismus sudarydami susitarimą dėl teismo pasirinkimo pagal 7 straipsnį, arba kreiptis į kitos dalyvaujančios valstybės narės teismus pagal 6 straipsnį (Jurisdikcija kitose bylose) arba 8 straipsnį (Jurisdikcija, grindžiama atsakovo atvykimu į teismą). Jie taip pat gali kreiptis į valstybės narės, kurioje buvo sudaryta santuoka, teismus.

Teigiama, kad 9 straipsnis turi svarbių praktinių pasekmių tos pačios lyties sutuoktiniams, nes juo išvengiama rizikos, kad teismas, spręsdamas bylą iš esmės, paskelbs, kad jų santuoka nesukelia jokių turtinių pasekmių⁶⁵. Toks sprendimas dėl bylos esmės sukeltų *res iudicata* pasekmes ir galėtų sutrukdyti sutuoktiniams kitose valstybėse narėse gauti sprendimą dėl jų santuokinio turto⁶⁶. Todėl sutuoktiniams būtų priimtinau, jei teismas atsisakytų nagrinėti bylą, kaip reglamentuojama 9 straipsnyje.

Tačiau dėl 9 straipsnio įtraukimo kyla kitas klausimas. Jei 17 konstatuojamojoje dalyje esančios nuorodos į nacionalinę teisę iš tiesų būtų suprantamos kaip nuorodos į *lex fori* materialinę teisę, tuomet 9 straipsnis neturėtų didelės praktinės reikšmės⁶⁷. Valstybės narės, kuriose santuoka sudaroma tik su priešingos lyties sutuoktiniais, atsisakytų tos pačios lyties asmenų santuoką kvalifikuoti kaip santuoką ir todėl atsisakytų taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo (ir jo 9 straipsnį). Tai dar labiau patvirtina nuomonę, kad 17 konstatuojamoji dalis turėtų būti suprantama kaip nuoroda į santuokos apibrėžtį pagal tarptautinę privatinę *lex fori* teisę.

5. Šalių autonomija – galimas neapibrėžtumo sprendimas?

Siekiant padidinti tarpvalstybinių porų teisinį nuspėjamumą ir teisinį saugumą, reglamentais „dvyniais“ joms suteikiama galimybė naudotis šalių autonomija⁶⁸. Tiek sutuoktiniai, tiek registruoti

⁶⁵ S. MARINO, žr. 31 išnašą, p. 276.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Taip pat žr.: P. FRANZINA, žr. 61 išnašą, p. 105–106. Taip pat žr.: A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 151; M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 285.

⁶⁸ Žr.: Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 36, 45 ir 46 konstatuojamąsias dalis ir Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 37, 44 ir 45 konstatuojamąsias dalis.

partneriai gali sudaryti susitarimus dėl teismo ir teisės pasirinkimo. Šis sprendimas gali būti ypač patrauklus tos pačios lyties sutuoktiniams, kurie nori išvengti neapibrėžtumo, kylančio dėl skirtingo tos pačios lyties asmenų santuokų pripažinimo valstybėse narėse. Nors tokių susitarimų sudarymas tam tikromis aplinkybėmis gali būti naudingas, atidžiau išnagrinėjus paaiškėja, kad reglamentuose „dvyniuose“ įtvirtinta šalių autonomijos sistema turi keletą apribojimų, todėl šalių autonomija turėtų būti naudojama atsargiai ir suvokiant galimas problemas.

5.1. Susitarimai dėl teismo pasirinkimo

Pagal reglamentų „dvynių“ 7 straipsnį, jei neįmanoma taikyti 4 ir 5 straipsnių ir atitinkamai sutelkti (sukoncentruoti) jurisdikcijos⁶⁹, sutuoktiniai ir partneriai gali susitarti, kad pasirinktos valstybės narės teismai turės išimtinę jurisdikciją priimti sprendimus dėl jų turtinių santykių. Tokie susitarimai dėl teismo pasirinkimo gali būti sudaryti prieš santuokos sudarymą (arba partnerystės įregistravimą) arba po to⁷⁰. Jie gali būti platesnio vedybų susitarimo dalis arba gali būti susiję su susitarimu dėl teisės pasirinkimo, arba netgi sudaryti atskirai⁷¹.

Panašu, kad susitarimo dėl teismo pasirinkimo sudarymas yra naudinga priemonė, ypač tos pačios lyties sutuoktiniams. Pirma, nurodydami kompetentingus teismus, tos pačios lyties sutuoktiniai gali išvengti valstybės narės, kurioje jų santuoka gali būti perkvalifikuota „pažeminant“ iki registruotos partnerystės, teismų jurisdikcijos. Antra, taip galima išvengti galimybės, kad kompetentingas teismas atsisakytų taikyti teisės nuostatą, remdamasis viešąja tvarka, kaip numatyta reglamentų „dvynių“ 31 straipsnyje.

Pagal reglamentus „dvynius“, sutuoktiniai arba registruoti partneriai gali pasirinkti tik 18 dalyvaujančių valstybių narių teismus⁷². Pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnį, *sutuoktiniai* gali rinktis tik iš keturių galimybių. Jie gali pasirinkti valstybės narės, kurios teisė taikytina pagal susitarimą dėl teisės pasirinkimo, teismus (Reglamento dėl sutuoktinių turto

⁶⁹ Apie su tarptautine jurisdikcija susijusius klausimus žr. šios knygos 4 skyriuje.

⁷⁰ M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 275.

⁷¹ Ten pat, p. 276.

⁷² Paprastai sutuoktiniai taip pat gali pasirinkti nedalyvaujančių valstybių narių arba trečiųjų valstybių teismus. Tačiau tokiems susitarimams bus taikoma pasirinktos valstybės nacionalinė tarptautinė privatinė teisė, o ne reglamentai „dvyniai“.

teisinio režimo 22 straipsnis). Jeigu sutuoktiniai nesusitarė dėl taikytinos teisės, jie taip pat gali pasirinkti valstybės narės, kurios teisė taikytina pagal 26 straipsnio 1 dalies a punktą arba 26 straipsnio 1 dalies b punktą, t. y. valstybės narės, kurioje yra sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo arba kurios pilietybę sutuoktiniai turėjo santuokos sudarymo metu, teismus. Galiausiai sutuoktiniai taip pat gali pasirinkti valstybių narių, kuriose jie sudarė santuoką, teismus. Kaip paaiškinta 37 konstatuojamojoje dalyje, pastaroji yra valstybė narė, kurios institucijose sudaroma santuoka. Tos pačios lyties sutuoktiniams galimybė pasirinkti valstybės narės, kurioje sudaryta santuoka, teismus yra ypač svarbi, nes ji užtikrina, kad sprendimą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo priims jų santuoką pripažįstantis teismas. Kita vertus, registruoti partneriai gali rinktis tik iš dviejų galimybių. Jie gali susitarti dėl valstybės narės, kurios teisė taikytina pagal susitarimą dėl teisės pasirinkimo (Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 22 straipsnis), teismų jurisdikcijos arba valstybės narės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teismų jurisdikcijos⁷³.

Sutuoktiniai ir registruoti partneriai, sudarydami susitarimą dėl teismo pasirinkimo, taip pat privalo laikytis reikalavimų susitarimo galiojimui, nustatytų reglamentų „dvynių“ 7 straipsnio 2 dalyje. Jų susitarimas „turi būti rašytinės formos, nurodoma jo sudarymo data ir jį pasirašo abi šalys“. Rašytinei formai lygiaverčiais laikomi ir pranešimai elektroninėmis priemonėmis, kuriais užtikrinamas ilgalaikis susitarimo įrašas. Nors reglamentuose „dvyniuose“ aiškiai reglamentuojamas formalus galiojimas, nėra nuostatos dėl materialinio galiojimo. Todėl tai turėtų būti nustatoma pagal valstybės narės, kurios teismai buvo pasirinkti, teisę⁷⁴.

Svarbu pažymėti, kad 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog šalys gali nustatyti, kurie teismai turi išimtinę jurisdikciją. Sąvoka „šalys“ turi būti aiškinama autonomiškai⁷⁵ ir gali apimti ne tik sutuoktinius ar registruotus partnerius, bet ir trečiąsias šalis, pavyzdžiui, poros kreditorius. Tačiau tokioms trečiosioms šalims sutuoktinių sudarytas susitarimas dėl teisės pasirinkimo bus privalomas

⁷³ Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 7 straipsnyje taip pat nustatyta, kad registruoti partneriai gali pasirinkti valstybės narės, kurios teisė taikytina pagal 26 straipsnio 1 dalį, teismą. Pagal 26 straipsnio 1 dalį, tai yra valstybės narės, pagal kurios teisę buvo įsteigta registruota partnerystė, teismai. Taigi šis siejamasis veiksnys 7 straipsnyje atsiranda du kartus.

⁷⁴ P. FRANZINA, I. VIARENGO, „Article 7“ in P. FRANZINA, I. VIARENGO, *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 90; M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 278.

⁷⁵ U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, *The EU Regulations on Matrimonial and Patrimonial Property*, Oxford University Press, Oxford 2019, p. 63.

tik tuo atveju, jeigu jos taip pat su juo sutiks⁷⁶. Tos pačios lyties sutuoktiniai, sudarę susitarimą dėl teismo pasirinkimo, norėdami išvengti galimybės, kad jų santuoka bus perkvalifikuota „pažeminant“, vis tiek gali patirti tokią riziką, jei trečiasis asmuo, kuriam jų susitarimas nėra privalomas, kreipsis į valstybės narės, kurioje tos pačios lyties asmenų santuokos nepripažįstamos, teismą.

Papildomas nenuspėjamas kyla dėl to, kad, pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnį, susitarimas dėl teismo pasirinkimo galimas tik „bylose, kurioms taikomas 6 straipsnis“ (Jurisdikcija kitose bylose). Tai reiškia, kad sutuoktiniai negali nukrypti nuo jurisdikcijos pagal 4 straipsnį (Jurisdikcija vieno iš sutuoktinių mirties atveju) ir 5 straipsnį (Jurisdikcija santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia atvejais). Šiais dviem straipsniais siekiama užtikrinti susijusių bylų koncentraciją ir taip dalyvaujančių valstybių narių teismams, į kuriuos buvo kreiptasi paveldėjimo ir santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) ar santuokos pripažinimo negaliojančia bylose, suteikti jurisdikciją priimti sprendimus sutuoktinių turto teisinio režimo klausimais. Praktikoje sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai dažniausiai iškyla dėl vieno iš sutuoktinių mirties arba dėl santuokos nutraukimo. Todėl galima tikėtis, kad jurisdikcija pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo paprastai bus nustatoma remiantis šiais dviem straipsniais. Kita vertus, 6 straipsnis greičiausiai bus taikomas rečiau ir bus jurisdikcijos pagrindas kitais atvejais, pavyzdžiui, sutuoktinių ginčiuose, ar tam tikras turtas priklausys bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei, ar sudaro vieno iš sutuoktinių dalytino turto dalį⁷⁷. Kad pamatytume, kaip tai taikoma praktikoje, panagrinėkime tokį pavyzdį:

2019 m. kovo 15 d. Marija (Ispanijos pilietė) ir Judith (Austrijos pilietė) sudarė santuoką Ispanijoje, kur tuo metu gyveno ir kur toliau gyvena ir dirba. 2019 m. kovo 15 d. sutuoktinės taip pat sudarė susitarimą dėl teismo pasirinkimo pagal Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 7 straipsnį, kuriuo Ispanijos teismams suteikiama išimtinė jurisdikcija priimti sprendimus dėl jų sutuoktinių turto teisinio režimo. 2020 m. kovo mėn. abi sutuoktinės persikėlė į Slovėniją, kur Marija 2021 m. gegužės 30 d. mirė. Po jos mirties tarp Judith ir Marijos motinos kilo nesutarimų dėl sutuoktinių buto Liublianoje dalių.

⁷⁶ M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 276.

⁷⁷ P. FRANZINA, I. VIARENGO, žr. 74 išnašą, p. 79.

Šiame pavyzdyje pirmiausia keliami klausimai, susiję su tarptautine jurisdikcija ir taikytina teise paveldėjimo srityje. Abu šie klausimai reglamentuojami Paveldėjimo reglamente⁷⁸. Šiuo atveju jurisdikciją turės Slovėnijos teismai, kurie turės taikyti Slovėnijos teisę, nes Slovėnija yra valstybė narė, kurioje palikėjos mirties metu buvo jos įprastinė gyvenamoji vieta (Paveldėjimo reglamento 4 ir 21 straipsniai). Tačiau paveldėjimo kontekste iškilė susijęs klausimas dėl sutuoktinių turto. Pagal reglamentų „dvynių“ 4 straipsnį, dalyvaujančios valstybės narės teismas, kuriame buvo iškelta byla dėl sutuoktinio arba registruoto partnerio palikimo pagal Paveldėjimo reglamentą, taip pat turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo klausimų (arba registruotos partnerystės turtinių pasekmių klausimų), susijusių su ta paveldėjimo byla. Taigi, nepaisant sutuoktinių susitarimo dėl teismo pasirinkimo, Slovėnijos teismai taip pat turės jurisdikciją spręsti ginčą dėl sutuoktinių turto dalių. Tai, kad buvo sudarytas susitarimas dėl teismo pasirinkimo, nepanaikins Slovėnijos teismų jurisdikcijos, nes ji bus grindžiama 4 straipsniu. Be to, taip pat galima pastebėti, kad ginče dėl sutuoktinių turto dalyvaus Judith ir Marijos motina, kuri nedalyvavo susitariant dėl jurisdikcijos. Kadangi jurisdikcija priklauso Slovėnijos teismams, jie turės nuspręsti, ar taikyti Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, ar perkvalifikuoti „pažeminant“ santuoką ir taikyti Reglamentą dėl registruotų partnerystėjų turtinių pasekmių. Taigi susitarimas dėl teismo pasirinkimo nesuteikė papildomo teisinio tikrumo tos pačios lyties sutuoktiniams.

Kita vertus, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 5 straipsnis bus mažiau aktualus tos pačios lyties sutuoktiniams. Jame nustatyta, kad valstybės narės teismas, į kurį buvo kreiptasi dėl prašymo nutraukti santuoką, separacijos arba pripažinti santuoką negaliojančia pagal reglamentą „Briuselis II a“⁷⁹, taip pat turi jurisdikciją spręsti su tuo prašymu susijusius sutuoktinių turto teisinio režimo klausimus. Kadangi visuotinai pripažįstama, kad į reglamento „Briuselis II a“ taikymo sritį nepatenka tos pačios lyties asmenų santuokos⁸⁰, mažai tikėtina, kad tos pačios lyties sutuoktinių turto teisinio režimo klausimai galėtų iškilti dėl prašymo pagal reglamentą „Briuselis II a“.

⁷⁸ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, L 201/107, 27. 7. 2012.

⁷⁹ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, L 338/1, 23. 12. 2003.

⁸⁰ T. RAUSCHER, „Brüssel IIa-VO“ in T. RAUSCHER (ed.), *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR, Band IV*, Otto Schmidt, Kelnas, 2015 m., p. 47; R. HAUSMANN, žr. 22 išnašą, p. 9.

Kitas klausimas gali kilti dėl susitarimų dėl teismo pasirinkimo. Kaip matyti iš to, kas išdėstyta pirmiau, Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo suteikia sutuoktiniams daugiau galimybių, palyginti su tomis, kurios registruotiems partneriams suteikiamos Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių. Taigi sutuoktiniai taip pat gali pasirinkti valstybės narės, kurioje yra jų pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo, teismus arba valstybės narės, kurios piliečiai jie buvo santuokos sudarymo metu, teismus – tai dvi galimybės, kurių neturi registruoti partneriai. Galima įsivaizduoti atvejį (nors praktikoje tai tikriausiai pasitaiko retai), kai tos pačios lyties sutuoktiniai sudarytų susitarimą dėl teismo pasirinkimo, kuris galiootų pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, bet ne pagal Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių. Jeigu vienas iš sutuoktinių vėliau nuspręstų nepaisyti susitarimo ir kreiptųsi į valstybės narės teismą, kuris tos pačios lyties asmenų santuokas priskiria žemesnei kategorijai ir jų turtiniams santykiams taiko Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, galėtų kilti klausimas, ar toks susitarimas bus pripažintas galiojančiu tame teisme. Kitaip tariant, ar kompetentingas teismas paskelbs, kad jis neturi jurisdikcijos dėl prorogacijos, ar pripažins tokį susitarimą negaliojančiu? Ši problema šiek tiek primena kitą klausimą, į kurį buvo atkreiptas dėmesys mokslinėje literatūroje. Tai būtent *lis pendens* taisyklės taikymas, kai dėl tos pačios santuokos į vienos valstybės narės teismus būtų kreipiamasi pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, o į kitos valstybės narės teismus – pagal Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių⁸¹. Šiuo metu šio klausimo sprendimas lieka atviras.

5.2. Susitarimai dėl taikytinos teisės pasirinkimo

Be susitarimų dėl teismo pasirinkimo, reglamentai „dvyniai“ taip pat leidžia sutuoktiniams ir registruotiems partneriams sudaryti susitarimus dėl taikytinos teisės pasirinkimo. Taip jie gali nurodyti teisę, kuri bus taikoma visam poros turtui, ar nustatyti registruotos partnerystės turtines pasekmes, neatsižvelgiant į tai, kur tas turtas yra (reglamentų „dvynių“ 21 straipsnis). Sutuoktiniai ir registruoti partneriai gali pasinaudoti šia galimybe dar iki jų santykių įforminimo (reglamentų „dvynių“ 22 straipsnis).

Ši galimybė gali būti ypač naudinga tos pačios lyties sutuoktiniams. Dėl skirtingo tos pačios lyties asmenų santuokų reglamentavimo skirtingų valstybių nacionalinėje šeimos teisėje tos pačios lyties poros susiduria su galimybe, kad Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo

⁸¹ A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 150.

26 straipsnis (Taikytina teisė, jei šalys nepasirinko) nukreips į nacionalinę teisę, kuri neleidžia sudaryti tos pačios lyties asmenų santuokų ir atitinkamai nereglamentuoja jokių tokių santuokų turtinių pasekmių. Taip gali atsitikti, *inter alia*, kai sutuoktinių pirmoji bendra įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo buvo tokioje valstybėje. Galima teigti, kad kompetentingas teismas vis dėlto galėtų taikyti savo valstybės teisę, nes nuostatos dėl sutuoktinių turto teisinio režimo paprastai yra neutralios lyties atžvilgiu⁸². Tačiau, siekdami išvengti bet kokios rizikos, tos pačios lyties sutuoktiniai taip pat gali sudaryti susitarimą dėl taikytinos teisės pasirinkimo, kuriame kaip taikytiną teisę jie nurodo valstybės, kurioje leidžiama sudaryti santuoką tos pačios lyties poroms ir kurioje numatytos tokios santuokos turtinės pasekmės, teisę.

Tikimybė, kad taikytina teisė nereglamentuos registruotos partnerystės turtinių pasekmių, buvo numatyta Reglamente dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių. Todėl šio reglamento 26 straipsnyje nurodoma į valstybės, pagal kurios teisę buvo įregistruota partnerystė, teisę, nes ši teisė neabejotinai reglamentuos tokių partnerysčių turtines pasekmes.

Dėl reglamentų „dvynių“ 20 straipsnyje nustatyto visuotinio taikymo principo poros gali nurodyti, kad taikoma dalyvaujančios valstybės narės arba bet kurios kitos valstybės teisė. Tačiau ir pasirinkdamos taikytiną teisę poros susiduria su keliais apribojimais. *Sutuoktiniai* kaip taikytiną gali nurodyti valstybės, kurioje susitarimo sudarymo metu yra jų abiejų arba vieno iš jų įprastinė gyvenamoji vieta, teisę *arba* valstybės, kurios pilietybę susitarimo sudarymo metu turi vienas iš sutuoktinių, teisę. Vis dėlto tos pačios lyties sutuoktiniams patartina pasirinkti valstybės, kurioje leidžiama tos pačios lyties poroms sudaryti santuoką ir kurioje numatytos tokios santuokos turtinės pasekmės, teisę.

Registruotus partnerius taip pat riboja reikalavimas, kad pasirinkta teisė turi numatyti turtines pasekmes registruotos partnerystės institutui. Tai reikalinga, nes, skirtingai nei santuokos atveju, registruotą partnerystę reglamentuoja tik kelios valstybės. Jei ši sąlyga įvykdyta, registruoti partneriai gali rinktis vieną iš trijų variantų. Pirmia, jie gali nurodyti taikytiną valstybės, kurioje susitarimo sudarymo metu yra jų abiejų partnerių arba vieno iš jų įprastinė gyvenamoji vieta, teisę. Antra, jie gali pasirinkti teisę, kurios pilietybę susitarimo sudarymo metu turi vienas iš partnerių.

Vis dėlto sutuoktiniai ir registruoti partneriai, sudarę susitarimą dėl teismo pasirinkimo, turi atkreipti dėmesį į tam tikrus tokių susitarimų poveikio apribojimus. Kadangi sutuoktinių poros nurodyta teisė taip pat reglamentuoja sutuoktinių turto teisinio režimo (arba registruotos partne-

⁸² A. DUTTA, žr. 27 išnašą, p. 153; M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 242.

rystės turinių pasekmių) poveikį sutuoktinio (arba partnerio) ir trečiųjų asmenų teisiniams santykiams (reglamentų „dvynių“ 27 straipsnio f punktas), tretiesiems asmenims numatyta speciali apsauga. Pagal reglamentų „dvynių“ 28 straipsnį, nurodyta teise negalima remtis prieš trečiąją šalį, išskyrus atvejus, kai trečioji šalis žinojo arba turėjo žinoti apie tą teisę. Be to, bet koks susitarimo dėl teisės pasirinkimo retrospektyvus poveikis (jei pora nusprendžia, kad susitarimas būtų taikomas atgaline tvarka) negali turėti neigiamo poveikio trečiosioms šalims (reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio 3 dalis).

6. Pripažinimas ir vykdymas

Teismui priėmus sprendimą dėl tos pačios lyties asmenų poros turinių santykių, tokio sprendimo pripažinimas ir vykdymas užsienio valstybėje gali tapti paskutiniu neaiškumu, su kuriuo susidurs pora. Pagrindinis klausimas, kylantis dėl tos pačios lyties porų, yra galimybė, kad vykdymo valstybės teismas atsisakys pripažinti ir vykdyti užsienio teismo sprendimą, remdamasis viešosios tvarkos (*ordre public*) sumetimais. Reglamentų „dvynių“ teisėkūros procesas rodo, kad kai kurioms (konservatyvesnėms) valstybėms narėms šis klausimas buvo ypač problemiškas. Kaip minėta anksčiau, jų abejonės buvo grindžiamos visų pirma baime, kad pagal reglamentus „dvynius“ jų teismai turės pripažinti ir vykdyti sprendimus dėl tos pačios lyties porų turinių santykių, o tai atitinkamai išplės tokių santykių pasekmes ir į jų teritoriją⁸³.

Reglamentų „dvynių“ IV skyriaus nuostatos, susijusios su pripažinimu ir vykdymu, bus taikomos tik tada, kai sprendimas buvo priimtas vienoje dalyvaujančioje valstybėje narėje, o jo pripažinimo ir vykdymo prašoma kitoje dalyvaujančioje valstybėje narėje. Galima pastebėti, kad IV skyriaus nuostatos primena ir atitinka kitose ES priemonėse, pavyzdžiui, minėtame reglamente „Briuselis II a“ ir Paveldėjimo reglamente, taip pat reglamente „Briuselis I“⁸⁴ ir Išlaikymo reglamente⁸⁵, įtvirtintą pripažinimo ir vykdymo sistemą. Tai ypač svarbu, nes aiškinant reglamentų „dvynių“ IV skyrių galima remtis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) teismų praktika dėl šių reglamentų⁸⁶.

⁸³ A. WYSOCKA-BAR, žr. 10 išnašą, p. 193–194.

⁸⁴ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir pripažinimo bei sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo [2001], OL 12/1.

⁸⁵ 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje [2009], OL L 7/1.

⁸⁶ U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, žr. 77 išnašą, p. 140–141.

Pagal reglamentų „dvynių“ 36 straipsnį, užsienio teismo sprendimas gali būti pripažintas be jokios specialios procedūros (*ipso iure* pripažinimas). Arba sprendimas gali būti pripažintas pagal specialią procedūrą ar nagrinėjamas atsitiktinai (kaip preliminarus klausimas byloje). Kita vertus, užsienio teismo sprendimas gali būti vykdomas kitoje valstybėje narėje tik tuo atveju, jei tos valstybės teismai (bet kurios suinteresuotos šalies prašymu) jį paskelbė vykdytinu (reglamentų „dvynių“ 42 straipsnis). Atsisakymo pripažinti ir vykdyti pagrindai išvardyti 37 straipsnyje, kuriame nurodyti keturi „klasikiniai“ pagrindai, taip pat esantys kituose ES tarptautinės privatinės teisės srities dokumentuose. Be kita ko, gali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti užsienio teismo sprendimą, jeigu tai akivaizdžiai prieštarautų valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai (37 straipsnio 1 dalies a punktą). Dėl to kyla klausimas, ar galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą remiantis viešąja tvarka vien dėl to, kad kitos valstybės teismas priėmė sprendimą dėl tos pačios lyties sutuoktinių turtinių santykių. Aptarkime šį klausimą remdamiesi toliau pateiktu pavyzdžiu:

Louis (Belgijos pilietis) ir Markas (Nyderlandų pilietis) 2019 m. balandžio mėn. sudarė santuoką Belgijoje ir apsigyveno Briuselyje. Susituokę sutuoktiniai sudarė vedybų sutartį ir pasirinko turto padalijimo režimą. Po to, kai 2021 m. balandį Belgijoje buvo paskelbta apie santuokos nutraukimą, Markas taip pat laimėjo bylą dėl kompensacijos pagal sutuoktinių turto teisinį režimą ir siekia, kad jis būtų paskelbtas vykdytinu Bulgarijoje, kur Louis anksčiau įsigijo poilsio vilą Juodosios jūros pakrantėje.

Nagrinėjamu atveju Bulgarijos teismas pirmiausia turės nustatyti, kuris iš reglamentų „dvynių“ turėtų būti taikomas vykdymo procese. Pažymėtina, kad Bulgarijos teisė nenumato nei tos pačios lyties asmenų santuokų (Bulgarijos Konstitucijoje aiškiai nustatyta, kad santuoką gali sudaryti tik priešingos lyties sutuoktiniai), nei tos pačios lyties asmenų registruotos partnerystės⁸⁷. Taigi dėl minėtų neaiškumų dėl reglamentų taikymo srities atribojimo Bulgarijos teismas gali taikyti Reglamentą dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių, nors Belgijos teismo sprendimas buvo priimtas pagal Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo⁸⁸. Tačiau sutuoktiniams tai neturi praktinės reikšmės, nes abiejų reglamentų nuostatos dėl pripažinimo ir

⁸⁷ D. SARBINOVA, „Bulgaria“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*, University of Rijeka, Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 52.

⁸⁸ Plg. M. ANDRAE, žr. 22 išnašą, p. 241.

vykdymo yra vienodos. Taip pat reikėtų pažymėti, kad Bulgarijos teismas negali atsisakyti jurisdikcijos pagal 9 straipsnį, nes tai įmanoma tik tada, kai į teismą kreipiamasi pagal 4, 6, 7 ir 8 straipsnius⁸⁹.

Sutuoktiniui būtų sudėtingiau, jei Bulgarijos teismas (pagal kito sutuoktinio skundą) svarstytų, kad tokio sprendimo vykdymas akivaizdžiai prieštarauja šalies viešajai tvarkai. Šiuo klausimu reikia atsižvelgti į keletą aplinkybių. Nors viešoji tvarka yra sąvoka, kuri kiekvienoje dalyvaujančioje valstybėje narėje apibrėžiama skirtingai, nacionaliniai teismai vis dėlto turėtų atsižvelgti į ESTT praktiką, kurioje nuolat nustatomos jos taikymo ribos⁹⁰. Iš jurisprudencijos matyti, kad visi atsisakymo pagrindai turėtų būti aiškinami griežtai, nes jie yra kliūtis laisvam teismo sprendimų judėjimui⁹¹. Ypač atsargiai reikėtų elgtis su viešosios tvarkos išlyga, kuria turėtų būti remiamasi tik išimtiniais atvejais⁹². Remtis viešosios tvarkos išlyga turėtų būti galima tik tada, kai užsienio valstybės sprendimo pripažinimas ir vykdymas akivaizdžiai prieštarautų pagrindinėms valstybės, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti sprendimą, vertybėms ir sukeltų netoleruotinų teisinių padarinių toje teisinėje sistemoje⁹³.

Be to, teismas, kuriame prašoma pripažinti ir vykdyti sprendimą, taip pat turi atsižvelgti į reglamentų „dvynių“ 38 straipsnyje nustatytus apribojimus. Pagal jo formuluotę visi atsisakymo pagrindai taikomi laikantis „pagrindinių teisių ir principų, pripažintų Chartijoje, ypač jos 21 straipsnio dėl nediskriminavimo principo“. Tai pirmas kartas, kai į ES dokumentą tarptautinės privatinės teisės srityje įtraukiama tokia nuostata. Anksčiau tokios nuorodos į Chartiją būdavo

⁸⁹ Taip pat žr.: M. GEBAUER, „Article 38: Fundamental rights“ in P. FRANZINA, I. VIARENGO, *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 358–359.

⁹⁰ U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, B. REINHARTZ, žr. 75 išnašą, p. 152.

⁹¹ Byla C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, ECLI:EU:C:1994:221; taip pat žr.: N. POGORELČNIK VOGRINC, „Refusal of Recognition and Enforcement“, M. CAZORLA GONZALEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGERRI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Neapolis 2020, p. 148.

⁹² Byla C-7/98, *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, ECLI:EU:C:2000:164; byla C-145/86, *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg*, ECLI:EU:C:1988:61.

⁹³ J. KRAMBERGER ŠKERL, „(Ne)razumevanje pridrška viešojo reda in posvojitve s strain istospolnih partnerjev“ (2010) 29–30 *Pravna praksa* 26, 26. Taip pat žr.: bylą C-507/15, *Agro Foreign Trade & Agency Ltd prieš Petersime NV*, ECLI:EU:C:2017:129.

daromos tik preambulėse⁹⁴ arba visai nenumatomos⁹⁵. Šį perkėlimą iš preambulės į norminę dalį galima suprasti kaip siekį sustiprinti pagrindinių teisių laikymosi svarbą⁹⁶. Jį taip pat galima vertinti kaip siekį sustiprinti laisvą teismo sprendimų judėjimą tarp dalyvaujančių valstybių narių.

Nors viešosios tvarkos išimties aiškinimo ribas turės nustatyti dalyvaujančių valstybių narių teismai (ir galbūt ESTT), pirmiau išdėstyti argumentai ir ypač 38 straipsnio įtraukimas, kuriame nurodomas nediskriminavimo principas, rodo, kad atsisakyti pripažinti ar vykdyti užsienio teismo sprendimą vien dėl to, kad jame sprendžiama dėl tos pačios lyties asmenų turtinių santykių, gali būti neįmanoma. Taigi 38 straipsnis yra sveikintina naujovė ES tarptautinėje privatinėje teisėje ir jis suteikia svarbią apsaugą tos pačios lyties poroms.

7. Baigiamosios pastabos

Reglamentų „dvynių“ priėmimas parodė, kaip sunku ES pasiekti vieningą sutarimą Europos šeimos teisės srityje ir kokie ginčytini išlieka tos pačios lyties asmenų santykiai daugelyje valstybių narių. Ieškant mažiausio bendro vardiklio dėl vienbalsiškumo dažnai buvo aukojamas tos pačios lyties porų (ypač tos pačios lyties sutuoktinių) teisinis tikrumas. Tos pačios lyties sutuoktiniai ir toliau susidurs su nuspėjamumo trūkumu, kuris užtikrinamas „tradiciniams“ priešingos lyties sutuoktiniais.

Ypač gaila (nors ir suprantama), kad reglamentuose „dvyniuose“ vengiama savarankiško europinio santuokos apibrėžimo. Kalbant apie tos pačios lyties poras, tai gali būti laikoma pagrindine problema, dėl kurios trūksta reguliavimo nuspėjamumo. Kaip parodyta šiame skyriuje, toks tos pačios lyties porų traktavimas gali ne tik prieštarauti Chartijos 21 straipsnyje įtvirtintam nediskriminavimo principui, bet ir trukdyti laisvam tos pačios lyties porų judėjimui ES.

Nors galima tikėtis, kad teismų praktika dalyvaujančiose valstybėse narėse ir ESTT aiškiau suformuluos reglamentų „dvynių“ materialinės ir asmeninės taikymo srities ribas, neabejotina, kad tos pačios lyties sutuoktinių vertinimas ir toliau priklausys nuo nacionalinės santuokos sampratos. Šią problemą ateityje greičiausiai bus galima išspręsti tik didėjant socialiniam ir teisiniam tos pačios lyties asmenų santykių pripažinimui valstybėse narėse ir atitinkamai šalių pasirengimui siekti konsensuso.

⁹⁴ Žr., *inter alia*, Reglamento Nr. 650/2012 81 konstatuojamąją dalį ir Reglamento Nr. 2201/2003 33 dalį

⁹⁵ Žr., pavyzdžiui, Reglamentą Nr. 4/2009.

⁹⁶ A. WYSOCKA-BAR, žr. 10 išnašą, p. 193.

De facto poros: tarp nacionalinių pasirinkimų ir Europos tendencijų

Sandra Winkler*

1. Įvadas

ES valstybių narių nacionaliniai teisės aktai šeimos teisės srityse nėra homogeniški bei labai skiriasi turinio prasme. Todėl Europos teisėje daug dėmesio skiriama šeimoms, ypač tarptautinėms, ir reguliuojama vis daugiau transnacionalinių aspektų¹. Tokiame kontekste buvo priimti vadina-
mieji reglamentai „dvyniai“, skirti sutuoktinių turto režimui ir registruotų partnerysčių turtinėms pasekmėms. Šiame skyriuje šių dviejų reglamentų taikymo sritis nebus analizuojama². Vietoj to dėmesys bus skiriamas klausimui, kuris kaip tik nepatenka į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį: analizės objektu taps tarptautinių *de facto* porų turinių santykių reguliavimas.

Visų pirma šiame skyriuje bandoma iškristalizuoti priežastis, kurios paskatino Europos teisės aktų leidėją išbraukti *de facto* poras iš šeimos tipo junginių, kurių turinius klausimus reguliuoja reglamentai „dvyniai“, sąrašo³. Pirmiausia svarbu pradėti nuo *de facto* poros reglamen-

---

* Sandra Winkler, Rijekos universiteto Teisės fakulteto Šeimos teisės katedros docentė, Kroatija.

¹ P. BRUNO, *Le controversie familiari nell'Unione Europea. Regole, fattispecie, risposte*, Giuffrè, Milano 2018.

² Išsamiau žr. P. BRUNO, *I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate, Commento ai Regolamenti (UE) 24 giugno 2016, nn. 1103 e 1104 applicabili dal 29 gennaio 2019*, Giuffrè Francis Lefebvre, Milano 2019; A. DUTTA, J. WEBER, *Die Europäischen Güterrechtsverordnungen*, C. H. Beck, München 2017.

³ Daugiau apie nacionalines teisės sistemas ir europines tendencijas žr. S. WINKLER, „Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi“ (2019) 1 *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske X*, 447–467.

tuojančių teisės normų lyginamosios analizės įvairiose Europos teisinėse sistemose. Apžvelgus migracijos ir asmenų judėjimo ES viduje (ir už jos ribų) tendencijas bei nuolatinius socialinius pokyčius, prieiname prie išvados, kad būtina palyginti užsienio teises sistemas bei įvertinti, kaip (ir ar) tarptautinės *de facto* poros įgauna teisinę apsaugą⁴.

Istoriškai visuomet buvo pastebima, kad žmonėms būtina gyventi bendruomenėse. Glaudžiausia bendruomenė paprastai apibrėžiama kaip šeima, mažasis visuomenės elementas, kurią individai identifikuoja kaip tą vietą ir prieglobstį, kur jie patenkina svarbiausius savo gyvenimo poreikius, paprastai apibūdinamus kaip intymumą tarpasmeniniuose santykiuose⁵. Tačiau klasifikuoti visas sąjungas, kuriomis išreiškiamas šis intymus poreikis, nėra paprasta, o ypač lyginamuojų teisiniu požiūriu⁶.

Šeima gali būti sukurta santuokos, registruotos partnerystės ir *de facto* sąjungos pagrindu⁷. Atsižvelgiant į tai, kad šios šeimos gyvavimo formos gali būti tiek tarp skirtingų lyčių asmenų, tiek tarp tos pačios lyties asmenų, galima nesunkiai padaryti išvadą, kad šeimos idėja interpretuojama skirtingai ir kad tokia pat skirtinga yra jų teisinė apsauga kiekvienoje Europos Sąjungos nacionalinėje sistemoje. EŽTK 8 straipsnyje aiškiai ginama kiekvieno asmens teisė į privatų ir šeimos gyvenimą. Vis dėlto reikia nepamiršti, kad toje pačioje Konvencijoje taip pat pabrėžiama, kad kiekviena valstybė išlaiko prerogatyvą teisiškai reguliuoti šeimos darinius, kuriais savo ruožtu saugoma ši pagrindinė žmogaus teisė⁸.

⁴ Daugiau informacijos: <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7089681/KS-04-15-567-EN-N.pdf>> [žiūrėta 2021-03-10].

⁵ Terminas „natūrali visuomenė“ (it. *società naturale*) vartojamas, pavyzdžiui, Italijos Konstitucijos 29 straipsnyje. C. M. BIANCA, *La Famiglia*, 2.1., *Diritto civile*, 5th ed., Giuffrè, Milano 2014, p. 2 ir toliau.

⁶ J. M. SCHERPE, „The legal status of cohabitants – Requirements for legal recognition“ in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common Core and Better Law in European family Law*, Intersentia, Antwerpen - Oksford 2005, p. 283 ir toliau; B. VERSCHRAEGEN, „The right to private life and family life, the right to marry and to found a family, and the prohibition of discrimination“ in K. BOELE-WOELKI, A. FUCHS (eds.), *Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe*, Intersentia, Antwerpen - Oxford - New York 2003, p. 194 ir toliau.

⁷ R. GARRETO, „The Impact of Multicultural Issues on the Notion of „Family Member““ (2019) *Zbornik znanstvenih razprav LXXIX letnik*, 7 ir toliau.

⁸ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 2 dalis, kurioje teigiama: „Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

Šioje vietoje kyla labai svarbus klausimas. Ar teisės į šeimos gyvenimą apsauga reiškia, kad visos skirtingos šeimos formos turi būti traktuojamos vienodai, ar tai reiškia, kad kiekvienai skirtingai šeimos formai turi būti pasiūlytas teisinis pagrindas, kuriuo remiantis būtų galima apsaugoti šeimos gyvenimą ir kartu gerbti šeimos junginių struktūrinę įvairovę?

Lyginamoji šių reiškinių analizė padeda suprasti šio klausimo mastą⁹. Tiksliau tariant, šeimos junginių tipų įvairovė neišvengiamai koreliuos su tuo, kaip plačiai interpretuojama pati šeimos sąvoka¹⁰. Požiūrio skirtumai yra akivaizdūs¹¹. Iš tiesų kai kuriose teisinėse sistemose pripažįstama visų pirmiau minėtų šeimos junginių teisinė vertė, nepriklausomai nuo to, ar juos sudaro priešingos, ar tos pačios lyties asmenų poros¹². Kitose sistemose, priešingai, apsauga suteikiama tik santuokai ir šeimos dariniams, tiksliai atitinkantiems formalius reikalavimus, susijusius su jų atsiradimo arba pasibaigimo momentu¹³. Šiuo atveju reikėtų toliau diferencijuoti teisines sistemas, kuriose minėtos teisės pripažįstamos visoms poroms, tik heteroseksualioms poroms arba kuriose gali būti registruojamos tik tos pačios lyties poros. Yra teisinių sistemų, kuriose pripažįstama, kad *de facto* sąjungos turi ribotą teisinę vertę, turbūt atsižvelgiant į tai, kad jų esmė ir yra būtent egzistavimas už tam tikros teisinės sistemos ribų.

Įrodyti, kad tokios *de facto* sąjungos egzistuoja, yra sudėtinga, nes įvairiuose įstatymuose jų požymiai gali skirtis. Kartais šios neoficialios sąjungos neidentifikuojamos kaip reikalaujančios apsaugos. Kad ir kaip ten būtų, išlieka faktas, kad net Europos teisės aktų leidėjas paliko *de facto* poras už reglamentų „dvynių“ taikymo srities ribų.

⁹ I. CURRY-SUMNER, *All's well that ends registered?, The material and private international law aspects of non-marital registered relationships in Europe*, Intersentia, Antwerpen - Oxford 2005.

¹⁰ S. PATTI, „Modelli di famiglia e convivenza“ in S. PATTI, M. G. CUBEDDU (eds.), *Introduzione al diritto della famiglia in Europa*, Giuffrè, Milano 2008, p. 116.

¹¹ D. HENRICH, „Rechtsregeln fuer nichteheliches Zusammenleben – Zusammenfassung“ in I. KROPFENBERG, D. SCHWAB, D. HENRICH, P. GOTTWALD, A. SPICKHOFF (eds.), *Rechtsregeln für nichteheliches Zusammenleben*, Giesecking, Bielefeld 2009, p. 329 ir kt.

¹² Buvo dedama daug pastangų, kad ES būtų atkurta egzistuojančių šeimų darinių taksonominė sistema. Žr.: „Report on Collecting Data. Methodological and Taxonomical Analysis“, R. GARETTO (ed.), 2019. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_report_data_2019.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

¹³ Dėl registruotos partnerystės žr. I. SCHWENZER, „Convergence and divergence in the law on same-sex partnerships“ in M. ANTOKOLSKAIA (ed.), *Convergence and Divergence of Family Law in Europe*, Intersentia, Antwerpen - Oxford 2007, p. 45 ir toliau; M. BOGDAN, „Registered Partnerships and EC Law“ in K. BOELE-WOELKI, A. FUCHS (eds.), *Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe*, Intersentia, Antwerpen - Oxford - New York 2003, p. 171 ir toliau.

Toliau atliekamo lyginamojo tyrimo metu, be abejo, nebuvo įmanoma išnagrinėti absoliučiai visų teisinių sistemų¹⁴. Todėl nagrinėjamos tik pasirinktos Europos jurisdikcijos, kurios laikomos įdomiomis dėl jų siūlomų (arba nesiūlomų) teisinių sprendimų.

2. De facto poros: Europos teisinių sistemų palyginimas

Teisėse sistemose, įskaitant šiame skyriuje nagrinėjamų valstybių įstatymus, retai galima rasti aiškių teorinį *de facto* sąjungų apibrėžimą. Vienas žymus Kroatijos mokslininkas (jo pastebėjimas svarbus tarptautiniu mastu) pažymėjo, kad, žvelgiant iš teisės teorijos perspektyvos, nėra jokio pagrindo vieningai apibrėžti *de facto* sąjungas, nes toli gražu ne visos šeimos gyvenimo struktūros visuomenėje gali būti redukuotos į vieną modelį¹⁵.

Kaip jau minėta, sudėtingas *de facto* porų reiškinys *per se* ir nevienodas socialinis kontekstas lėmė skirtingus šeimos teisės sprendimus reguliuojant šias sąjungas kiekvienoje Europos teisės sistemoje. Europoje tik nedidelė dalis valstybių nereglementuoja kitų nei santuoka skirtingų lyčių asmenų sąjungų. Iš tiesų dauguma teisinių sistemų pripažįsta kitokių nei santuoka šeimos formų teisinę apsaugą, skatindamos tokių sąjungų, kurias gali sudaryti tos pačios arba skirtingos lyties asmenys, registravimą.

Bus analizuojami Kroatijos, Slovėnijos, Italijos, Ispanijos ir Lietuvos sprendimai, priimti *de facto* porų srityje, siekiant pristatyti skirtingus šių šalių požiūrius ir sprendimus.

¹⁴ Tikslią kiekvienos ES valstybės narės ataskaitą žr. L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

¹⁵ M. ALINČIĆ, „Promjene u propisima o braku i drugim životnim zajednicama“ in D. HRABAR (ed.), *Hrestomatija hrvatskoga obiteljskoga prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2010, p. 78.

2.1. Kroatija ir Slovėnija

Kroatijos ir Slovėnijos teisinėse sistemose ypatingas dėmesys skiriamas sociokultūriniais reiškiniais, kurie yra šeimos teisės pokyčių pagrindas¹⁶. Taip buvo tiek praeityje, kai teisės koncepcijos Kroatijoje ir Slovėnijoje kiek skyrėsi nuo vakarinės Europos dalies, tiek šiandien, veikiant dabartinėms Europos tendencijoms. Kadangi socialiniai ryšiai yra aiškus besikeičiančių papročių įrodymas, *de facto* sąjungos svarbios įstatymų leidėjams¹⁷.

Kroatija ir Slovėnija išsiskiria savo pasirinkimais, susijusiais su *de facto* ir registruotų sąjungų reglamentavimu, bet visų pirma reikšminga *de facto* sąjungų reglamentavimo raida, kuri tebevyksta¹⁸. Šiose dviejose valstybėse jau kelis dešimtmečius pripažįstamas *de facto* vyro ir moters gyvenimas kartu¹⁹. Be to, tiek Kroatijoje, tiek Slovėnijoje teisiškai pripažįstamos vienos lyties asmenų sąjungos, nors tai buvo padaryta pirmiau oficialiai patvirtinus heteroseksualų sugyvenimo teisinį faktą.

Nors, atliekant lyginamąją analizę, dažnai išryškėdavo požūrio į šį klausimą skirtumai, galiausiai galima padaryti vieną išvadą, bendrą abiem teisinėms sistemoms: tiek Kroatijos, tiek Slovėnijos teisė rodo, kad šalys ir toliau teikia pirmenybę santuokos institutui, kuris dažnai laikomas pavyzdžiu reguliuojant *de facto* sąjungas. Tiesa, kad abi valstybės reguliuoja heteroseksualų kohabitaciją, tačiau lygiai taip pat tiesa, kad teisinis reguliavimas yra ribotas, nes tai vis dar yra laikoma alternatyviomis santuokai sąjungomis. Susituokti gali tik priešingos lyties asmenų poros, nes abiejose teisinėse sistemose vienos lyties asmenų santuokos nėra numatytos. Abi valstybės taip pat

¹⁶ Išsamią šių srovių daromos įtakos buvusiose socialistinėse šalyse aprašymą taip pat galima rasti M. MLADENOVIĆ, C. JESSEL-HOLST, „The Family in post-socialist countries“ in A. CHLOROS, M. RHEINSTEIN, M. A. GLENDON (eds.), *International Encyclopedia of Comparative Law, vol. IV, Persons and Family*, Mohr Siebeck, Martinus Nijhoff Publishers, Tübingen, Leiden, Boston, 2007, c. 10, p. 3 ir toliau.

¹⁷ Be to, gerai žinoma, kad analizuojamų teisinių sistemų (Kroatijos ir Slovėnijos) kūrėjai vienu metu ypatingą dėmesį skyrė lyginamosioms užsienio teisės studijoms, įvairiems teisiniams modeliams ir perėmė užsienio (taip pat ir ne Europos teisinių sistemų) sprendimus. Šiuo klausimu žr. K. ZUPANČIĆ, „Izvenzakonska skupnost v primerjalnem pravu“ (1987) *Pravnik*, 147 ir kt.

¹⁸ S. WINKLER, „Le unioni di fatto nell’Europa centro-orientale: esperienze a confronto“ in G. GABRIELLI, S. PATTI, A. ZACCARIA, F. PADOVINI, M. G. CUBEDDU WIEDEMANN, S. TROIANO (eds.), *Famiglia e Successioni, II, Liber amicorum per Dieter Henrich*, Giappichelli, Torino 2012, p. 122 ir kt.

¹⁹ Būtina žengti žingsnį atgal į bendrą, ankstesnę šių šalių teisės istoriją. Žr. D. HRABAR, „Legal Status of Cohabitants in Croatia“ in J. M. SCHERPE, N. YASSARI (eds.), *Die Rechtsstellung nichtehelicher Lebensgemeinschaften*, Max Planck Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Mohr Siebeck, Tübingen 2005, p. 399 ir toliau.

reglamentuoja tos pačios lyties asmenų partnerystę ir pripažįsta būtinybę suteikti didesnę teisinę apsaugą tiems, kurie šiuo metu negali susituokti, todėl neatsitiktinai homoseksualioms poroms nustatytos taisyklės yra išsamesnės nei tos, kurios taikomos heteroseksualių asmenų partnerystėms²⁰.

2.1.1. Kroatija

Kroatijos šeimos teisėje nėra teorinio *de facto* sąjungos apibrėžimo: Kroatijos doktrinoje nurodoma, kad tokiai sąvokai egzistuoti nėra pagrindo, nes visų sąjungų negalima sutraukti į vieną apibrėžtį²¹. Tačiau *de facto* sąjungas gali sudaryti tiek skirtingų, tiek tos pačios lyties asmenų poros.

Nepaisant to, kad apibrėžimo nėra, jį galima atkurti netiesiogiai, t. y. analizuojant šias poras apibūdinančius sudedamuosius elementus²². Pradėkime nuo heteroseksualių porų: šios faktinės sąjungos, paprastai vadinamos „nesantuokiniu sugyvenimu“ (kroat. *izvanbračne zajednice*), reglamentuojamos Kroatijos šeimos įstatymo 11 straipsnyje. Pagal Kroatijos šeimos įstatymą nesantuokinis sugyvenimas paprastai apibrėžiamas kaip nesusituokusių moters ir vyro bendras gyvenimas, kuris trunka ne mažiau kaip trejus metus arba trumpiau, kai gimsta bendras vaikas, arba prasitęsia įregistruotą santuoką. Tokia sąjunga prasideda ir baigiasi visiškai neformaliai.

Nors šios *de facto* skirtingų lyčių asmenų sąjungos teisiškai reglamentuojamos jau kelis dešimtmečius²⁴, bėgant metams jų būtinos sąlygos keitėsi²⁵. Naujausio Šeimos įstatymo (2015 m.), iš

²⁰ Žr. S. WINKLER, žr. 18 išnašą, p. 134.

²¹ D. HRABAR, „Die vermögensrechtliche Beziehungen zwischen Ehegatten und nichtehelichen Partnern im kroatischen Recht“ (1999) *Eheliche Gemeinschaft und Vermögen im europäischen Vergleich*, 143 ir kt.

²² M. BUKOVAC PUVAČA, I. KUNDA, S. WINKLER, D. VRBLJANAC, „Croatia“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States, National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019, p. 68–92. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

²³ Obiteljski zakon, Narodne novine, Nr. 103/15, 98/19 ir 47/20.

²⁴ Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine, Nr. 11/1978, 27/1978, 45/1989 ir 59/1990. XX a. septintajame dešimtmetyje įstatymų leidėjas nepateikė jokio apibrėžimo, kuris nurodytų, kuriuos sugyventinius verta teisiškai saugoti, o kurių – ne. Tiksliau, Santuokos ir šeimos santykių įstatymo 12 straipsnyje buvo nustatyta, kad iš nesantuokinės moters ir vyro sąjungos atsiranda abipusio išlaikymo prievolė ir kai kurios kitos iš turinės teisės kylančios teisės ir pareigos. Išskyrus minėtą partnerių lyčių skirtingumą, nebuvo užsiminta nei apie santykių trukmę, nei apie partnerių statusą, nei apie tai, ar jie turi savo vaikų, gimusių santykių metu.

²⁵ Obiteljski zakon, Narodne novine, Nr. 162/1998; Obiteljski zakon, Narodne novine, Nr. 116/03, 17/04, 136/04,

esmės pagrįsto ankstesniu Šeimos įstatymu (2003 m.), 11 straipsnyje pateikiamas išsamus prielaidų sąrašas (nesusituokusi heteroseksuali pora, bendras sugyvenimas, trunkantis ne mažiau kaip trejus metus arba trumpiau, kai gimsta bendras vaikas, arba jei jis prasitęsia įregistravus santuoką), kurios leidžia įvertinti, ar tokia faktinė sąjunga pripažįstama Kroatijos teisinėje sistemoje.

Kadangi toks bendras gyvenimas nėra oficialus, gali būti sudėtinga taikyti pirmiau minėtus kriterijus. Tai ypač pasakytina apie reikalavimą, kad bendras gyvenimas turėtų trukti trejus metus, nes sunku nustatyti tikslią *de facto* sąjungos pradžią ar pabaigą. Galima sakyti, kad įstatymų leidėjas pateikia išsamų apibrėžimą, tačiau, nesant jokių formalių apribojimų, jam lemta išlikti itin neapibrėžtam, t. y. priklausančiam nuo teismų interpretacijų²⁶. Sumaištį didina ir tai, kad, be Šeimos įstatyme pateikto apibrėžimo, keli faktinės sąjungos apibrėžimai dar papildomai pateikiami įvairiuose specialiuose įstatymuose; apibrėžimai dažnai persidengia ir leidžia tą pačią sąjungą kvalifikuoti skirtingai²⁷. Be abejo, skirtingų lyčių asmenų *de facto* sąjungos įvairiuose įstatymuose minimos todėl, kad įstatymų leidėjas joms suteikia daug teisių. Šeimos įstatymo 11 straipsnis nustato tik tas teises, kurios susijusios su šeimos teise, o kiti įstatymai reglamentuoja teises pasekmes darbo, pensijų, mokesčių, paveldėjimo teisių ir kt. srityse. Todėl, nors tokia teisėkūros technika tapo doktrinos kritikos objektu, šie įstatymai dažnai diktuoja, kaip reikia kvalifikuoti *de facto* darinius (pabrėžtina, kad tokio nurodymo nėra, pavyzdžiui, santuokos, atžvilgiu)²⁸. Heteroseksualių *de facto* porų turinius santykius reglamentuoja tik Šeimos įstatymas, todėl minėta problema čia nekyla. Iš šių porų santykių kylanti turinė pasekmė reglamentuojamos Šeimos įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje; be to, reglamentavimas yra labai aiškus: pateikiant *in toto* nuorodą į sutuoktinių turto teisinį režimą reglamentuojančias normas²⁹.

107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 05/15; Obiteljski zakon, Narodne novine, Nr. 75/2014, 83/2014 ir 05/2015; Obiteljski zakon, Narodne novine, Nr. 103/15, 98/19 ir 47/20.

²⁶ Išsamią apžvalgą žr. N. LUCIĆ, *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*, Narodne novine, Zagreb 2020.

²⁷ D. HRABAR, „Izvanbračna zajednica - neka otvorena pitanja“ (2010) *Hrvatska Pravna Revija* 2, 43 ir kt.

²⁸ M. BUKOVAC-PUVAČA, S. WINKLER, „Nasljednopravni učinci izvanbračnih zajednica i neformalnih životnih partnerstava“ (2021) IX *Zbornik radova, Deveti međunarodni naučni skup Dani porodičnog prava* 9, 129–154.

²⁹ Šiuo klausimu žr. A. KORAĆ GRAOVAC, „Imovinski odnosi“ in M. ALINČIĆ, D. HRABAR, D. JAKOVAC-LOZIĆ, A. KORAĆ GRAOVAC (eds.), *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2007, p. 495–533; V. BELAJ, „Stjecanje imovine (vlasništva) u bračnoj i izvanbračnoj zajednici“ (2005) 26 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 1, 346.

Kroatijos teisinė sistema taip pat reglamentuoja tos pačios lyties asmenų sąjungas³⁰, nors ir įstatymų leidėjas pasirinko tokias sąjungas reglamentuoti kitu įstatymu nei Šeimos įstatymas³¹.

Anksčiau homoseksualių *de facto* porų gyvenimą reglamentavo 2003 m. Tos pačios lyties asmenų sąjungų įstatymas³², o nuo 2014 m. įsigaliojo naujas Tos pačios lyties asmenų gyvenimo partnerystės įstatymas, kuris suteikė galimybę registruoti tos pačios lyties asmenų porų partnerystę³³. Tiksliau tariant, atitinkamuose teisės aktuose pripažįstamos dviejų tipų tos pačios lyties asmenų sąjungos: registruotos ir visiškai neformalios. Pastarosios atrodo panašios į *de facto* sąjungas, kurias sudaro skirtingų lyčių asmenys. Tačiau yra keletas įdomių skirtumų, susijusių su reikalavimais, kuriuos įstatymų leidėjas nustato tos pačios lyties asmenų *de facto* sąjungoms. Tos pačios lyties asmenų gyvenimo partnerystės įstatymo (2014 m.) 3 straipsnyje nustatyta, kad „neformali gyvenimo partnerystė – tai dviejų tos pačios lyties asmenų, neįregistravusių savo partnerystės registratoriaus akivaizdoje, sąjunga, trunkanti ne mažiau kaip trejus metus ir nuo pat pradžių atitinkanti reikalavimus, keliamus galiojančiai gyvenimo partnerystės registracijai“.

Pirmasis skirtumas, palyginti su heteroseksualiomis *de facto* sąjungomis, yra tas, kad homoseksualios *de facto* sąjungos pripažinimas priklauso nuo to, ar įvykdyti registracijos galiojimo reikalavimai. Reikalavimai yra šie: (i) partneriai turi būti pilnamečiai (suaugusieji); (ii) partneriai turi būti visiškai veiksniūs arba, jei jie yra ribotai veiksniūs, gaunamas jų globėjo sutikimas; (iii) jie nėra įregistravę partnerystės su kitu partneriu ar sudarę santuokos ir (iv) jie nėra giminaičiai pagal kraujo ryšį ar įvaikinimą. Akivaizdu, kad kai kurios iš minėtų sąlygų buvo aiškiai sudėliotos analogiškai santuokos sąlygoms.

Nors homoseksualioms *de facto* sąjungoms keliami reikalavimai skiriasi nuo heteroseksualių sąjungų reikalavimų, bendras jų bruožas – oficialumo stoka. Taigi, kalbant apie homoseksualias *de facto* poras, iškyla ta pati sąjungos egzistavimo įrodinėjimo problema. Galiausiai, kalbant apie

³⁰ Tuo tarpu išsamių faktinių tos pačios lyties asmenų sąjungų apžvalgą iki 2003 m. Kroatijos įstatymo įsigaliojimo žr. N. HLAČA, „Zajednica života osoba istog spola“ (1992) 42 *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu* 4, 447 ir kt.

³¹ Plg. R. PACIA, S. WINKLER, „Invisible Minorities within Extramarital Unions – Comparison of Different Solutions Provided by the Family Laws“ in N. BODIROGA-VUKOBRAT, G. G. SANDER, S. BARIĆ (eds.), *Unsichtbare Minderheiten. Invisible Minorities*, Verlag dr. KOVAČ, Hamburg 2013, p. 57–93.

³² Zakon o istospolnim zajednicama, Narodne novine, Nr. 116/2003.

³³ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine, Nr. 92/2014.

jų teisinės pasekmės – pagal 2014 m. Tos pačios lyties asmenų gyvenimo partnerystės įstatymo 4 straipsnį, panašiai kaip įstatymų leidėjas yra nustatęs Šeimos įstatyme, šios pasekmės yra panašios į tas, kurios numatytos registruotiems tos pačios lyties partneriams. Dėl teisinių pasekmių, nenumatytų pačiame Tos pačios lyties asmenų gyvenimo partnerystės įstatyme, remiamasi kitais specialiaisiais įstatymais. Akivaizdu, kad egzistuoja dichotomija, kai du formalūs šeimos formavimo būdai (santuoka skirtingų lyčių asmenims ir registracija tos pačios lyties asmenims) sugretinami su dviem neformaliois šių santykių versijomis, kurios, nepaisant jų neapibrėžtumo, jei yra pripažįstamos, sukelia svarbias teisinės pasekmes. Pažymėtina, kad tai yra turtinės pasekmės, kurios nesulaukia jokios apsaugos viršvalstybiniu lygmeniu, nepaisant to, kad de facto porų Europoje yra daug.

2.1.2. Slovėnija

Skirtingai nei Kroatijos teisėje, Slovėnijos teisėje nebuvo daug ir dažnai vykdomos šeimos teisės reformos. Nuo XX a. septintojo dešimtmečio iki 2019 m. galiojo tas pats įstatymas, t. y. Santuokos ir šeimos santykių įstatymas³⁴. Naujasis Šeimos kodeksas įsigaliojo 2019 m. balandžio 15 d.³⁵ Pažymėtina, kad dėl pastarosios Slovėnijos šeimos teisės reformos Slovėnijos teisėje nesantuokinės sąjungas apibrėžianti taisyklė iš esmės nepasikeitė. Pagal naujojo Šeimos kodekso 4 straipsnį nustatyta, kad „nesantuokinė sąjunga yra ilgalaikis vyro ir moters, kurie nėra susituokę ir kurių santuokos negaliojimo pagrindų nėra, gyvenimo susitarimas. Tokia sąjunga pagal šį kodeksą jiems sukelia tokias pat teisinės pasekmes, kaip ir tuo atveju, jeigu jie būtų sudarę santuoką; kitose teisės srityse tokia sąjunga sukelia teisinės pasekmes, jeigu tai numatyta įstatyme.“³⁶ Skirtingai nei Kroatijos teisėje, Slovėnijos apibrėžtis sudaryta kitaip. Abiejose šalyse tokia sąjunga apibrėžiama kaip nesusituokusios moters ir nesusituokusio vyro gyvenimo sąjunga, nors kiti elementai skiriasi. Slovėnijos šeimos kodekse (2019 m.) nenurodomas konkretus laikotarpis, be to, šis laikotarpis negali būti sutrumpintas esant kitoms sąlygoms, pavyzdžiui, gimus vaikui³⁷. Be to, Slovėnijos įstatymų leidėjas aiškiai pabrėžia, kad tokios sąjungos galiojimas priklauso nuo to, ar nėra jokių santuokai būdingų

³⁴ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, OL SRS, Nr. 15/76 su tolesniais pakeitimais. K. ZUPANČIČ, *Družinsko pravo*, Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1999, p. 97.

³⁵ Družinski zakonik, OL RS, Nr. 15/2017 su tolesniais pakeitimais. Apie šeimos teisės reformą žr. įžangines pastabas K. ZUPANČIČ, B. NOVAK, V. ŽNIDARŠIČ SKUBIC, M. KONČINA-PETERNEL, *Reforma družinskega prava*, Uradni list, Ljubljana 2009, p. 17 ir toliau.

³⁶ Tikslią 4 straipsnio analizę žr. B. NOVAK (ed.), *Komentar Družinskega zakonika*, Uradni list RS, Ljubljana 2019.

³⁷ *Ibid.*, p. 44.

kliūčių. Taigi galima pastebėti, kad Slovėnijos įstatymų leidėjas vyro ir moters gyvenimo kartu nesusituokus reglamentavimą suformavo aiškiai sėdamasis įkvėpimo iš santuokos instituto³⁸. Kaip ir Kroatijos teisėje, neegzistuoja absoliučiai jokių formalumų, apibūdinant tiek *de facto* santykių pradžia, tiek pabaigą, todėl Slovėnijoje kyla tokių pačių problemų įrodinėjant jų egzistavimą³⁹. Kita vertus, kad *de facto* sąjunga sukeltų teisinės pasekmes, reikia įrodyti sąjungos egzistavimą. Kaip jau buvo pažymėta anksčiau, teisinėms pasekmėms (įskaitant turtines), kurios kyla iš tokių *de facto* santykių, nurodyti įstatymų leidėjas pasirinko tiesiog įkelti nuorodą į santuokos instituto teisinį reguliavimą⁴⁰.

Slovėnijos teisinė sistema taip pat reglamentuoja tos pačios lyties asmenų sąjungas. Tos pačios lyties asmenų sąjungų teisinis pripažinimas pirmą kartą buvo įtvirtintas atskiru teisės aktu – 2005 m. įstatymu dėl tos pačios lyties asmenų sąjungų registravimo (*Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti*)⁴¹. Šį įstatymą 2016 m. pakeitė Civilinių sąjungų įstatymas (*Zakon o partnerski zvezi*), kuris įsigaliojo 2017 m.⁴². Panašiai kaip ir Kroatijos teisės nuostatose, Slovėnijos teisės aktuose numatyti du skirtingi tos pačios lyties porų sudaryti dariniai: tai gali būti „oficiali“ ir „neoficiali“ civilinė sąjunga. Tai reiškia, kad įstatymas leidžia įregistruoti vienos lyties asmenų sąjungą, tačiau taip pat pripažįsta teisinės pasekmes *de facto* poroms (neįregistruotoms). „Neformali“ sąjunga kvalifikuojama kaip ilgalaikė tos pačios lyties asmenų, neįregistravusių savo sąjungos, gyvenimo bendrystė, jei nėra pagrindų, dėl kurių jų sąjunga negalioja. Santuoką reglamentuojančios teisės normos „*mutatis mutandis* taikomos civilinėms sąjungoms“⁴³, tai galioja ir „formalioms“, ir „neformalioms“ sąjungoms. Taigi, kalbant apie teisinės pasekmes, kylančias iš *faktinės* civilinės sąjungos ir įregistruotos civilinės sąjungos, jos yra tapačios turtinių pasekmių, kylančių iš santuokos, atžvilgiu⁴⁴.

³⁸ Žr. S. Winkler, žr. 18 išnašą, p. 132.

³⁹ Dalis slovėnų doktrinos kritikuoja naująjį šeimos teisės reformos projektą būtent dėl to, kad jame nenumatyta registruoti *de facto* heteroseksualių partnerystė. Šiuo klausimu žr. B. ZADRAVEC, „Pomanjkljivosti Družinskega zakonika“ (2010 02 25) 29/930, *Pravna Praksa* 8, 11 ir t. t.; V. ŽNIDARŠIČ SKUBIČ, „Zunajzakonska skupnost - eni (aktualni) problemi“ (2007) XXXIII *Podjetje in delo* 1, 205 ir toliau.

⁴⁰ Žr. B. NOVAK, žr. 36 išnašą, p. 45.

⁴¹ *Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti*, Uradni List RS n. 65/2005. Literatūroje žr. B. NOVAK, „Slovenien hat die gleichgeschlechtlichen Partnerschaften rechtlich geregelt“ (2006) *FamRZ*, 600.

⁴² *Zakon o partnerski zvezi*, Uradni list RS, Nr. 33/16.

⁴³ F. DOUGAN, „Slovenia“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States, National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019, p. 593. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/document/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

⁴⁴ *Ibid.*, p. 594.

2.2 Italija

Italijos teisėje *de facto* šeima (it. *famiglia di fatto*) vadinamos tos sąjungos, kurios, nors ir nėra oficialiai įteisintos, savo struktūra panašios į santuokos pagrindu sudarytą šeimą⁴⁵. Iki 2016 m. Italijos teisinėje sistemoje nebuvo nei konkrečių teisės aktų, nei teisinės tokių sąjungų apibrėžties⁴⁶. Tačiau teisinių nuostatų, reguliuojančių atskirus teisinius aspektus, kylančius iš minėtų „gyvenimo kartu situacijų“, ypač padaugėjo pastaraisiais metais prieš Italijos šeimos teisės reformą⁴⁷. Galima daryti išvadą, kad pasipriešinimas skirtingų lyčių asmenų *de facto* sąjungų reglamentavimui buvo įveiktas. Taip pat paaiškėjo, kad atėjo laikas užtikrinti tos pačios lyties porų registraciją. 2016 m. gegužės 20 d. įstatymu Nr. 76 Italijos teisinėje sistemoje buvo numatyta civilinė sąjunga ir reglamentuotas bendras gyvenimas. Priėmus šį 2016 m. įstatymą, Italijos teisėje pripažįstamos dvi skirtingos *de facto* sąjungos (bendro gyvenimo prasme), priklausomai nuo to, ar jos atsirado iki ar po 2016 m.⁴⁸. Skirtumas tarp porų iki ir po 2016 m. įstatymo priėmimo yra svarbus, nes *de facto* poros gali turėti skirtingą apsaugą, priklausomai nuo jų atsiradimo laiko. Reikia pažymėti, kad iki 2016 m. nebuvo jokių specialių teisės aktų, reglamentuojančių tokias sąjungas. Vadinas, nebuvo teisinio reguliavimo dėl jų egzistavimo kriterijų ir nebuvo nurodytos tokių sąjungų sukeltos teisinės pasekmės⁴⁹.

⁴⁵ V. BONANNO, „Patrimonial regime and de facto cohabitation in European and Italian law“ in J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), *Case studies and best practices analysis to enhance EU family and succession law. Working paper* (2019) *Quaderni degli Annali della Facoltà Giuridica dell'Università di Camerino* 3, 19–30.

⁴⁶ Italijos teisėje iki 2016 m. galiojusių *de facto* sąjungų taisyklių apžvalgą žr. R. MAZZARIOL, *Convivenze di fatto e autonomia privata: il contratto di convivenza*, Jovene editore, Napoli 2018. Taip pat žr. M. G. CUBEDDU WIEDEMANN, „Rechtsregeln für nichteheliches Zusammenleben in Italien“ in I. KROPFENBERG, D. SCHWAB, D. HENRICH, P. GOTTWALD, A. SPICKHOFF (eds.), *Rechtsregeln für nichteheliches Zusammenleben, Beiträge zum europäischen Familienrecht*, Gieseking, Bielefeld 2009, p. 119 ir kt.; R. GARETTO, M. GIOBBI, A. MAGNI, T. PERTOT, E. SGUBIN, M. V. MACCARI, „Italy“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States, National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019, p. 356–390. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

⁴⁷ Apie įvairias šeimos sąjungas plačiau žr. G. PERLINGIERI, „Interferenze tra unione civile e matrimonio. Pluralismo familiare e unitarietà dei valori normativi“ (2018) *Rassegna di diritto civile* 1, 101.

⁴⁸ R. GARETTO, M. GIOBBI, A. MAGNI, T. PERTOT, E. SGUBIN, M. V. MACCARI, žr. 46 išnašą, p. 361.

⁴⁹ Vis dėlto daug pastangų buvo dedama teismų praktikoje, kuri kartu su pavieniais teisiniais sprendimais, saugančiais tam tikrus tokių sąjungų aspektus, sukūrė bent fragmentišką teisinę sistemą. Šiuo klausimu žr. R. PACIA, S. WINKLER, žr. 31 išnašą, p. 63–83.

Kalbant apie nesusituokusias heteroseksualias poras, galima išskirti du esminius šių sąjungų elementus. Pirmasis yra objektyvaus pobūdžio ir pasireiškia partnerių stabilium bendru gyvenimu. Antrasis elementas turi subjektyvų pagrindą, kuriam būdingas *affectio maritalis*, t. y. abipusis partnerio dalyvavimas kito partnerio gyvenime, išreiškiantis prierašumą, solidarumą ir finansinę paramą. Iki 2016 m. atrodė, kad *de facto* poros sąvoką galima taikyti ir tiems sugyventiniams, kurių vienas arba abu partneriai nėra nesusituokę. Tai buvo ankstesnių Italijos šeimos teisės normų, pagal kurias iki santuokos nutraukimo būtinai reikėjo kelerius metus truncančio sutuoktinių gyvenimo skyrium (separacijos), taikymo pasekmė. Gyvenantys skyrium sutuoktiniai vis dar buvo sutuoktiniai; jie buvo teisiškai priversti laukti, kol pasibaigs gyvenimo skyrium laikotarpis, kad galėtų teisiškai nutraukti santuoką, nors emociškai jie laikė, kad santuoka jau yra nutrūkusi. Po 2016 m. Įstatymo 1 straipsnio sąvoka aiškiai nurodo, kad viena iš būtinų sąlygų *de facto* sąjungai egzistuoti yra laisvas dalyvaujančių asmenų statusas.

Nesant santuokiniam gyvenimui (*affectio maritalis*) būdingo bendro gyvenimo kartu, *de facto* sąjungos, nors ir pasižyminčios prierašumo aspektu ir abipusiu solidarumu, negali būti pripažintos šeimos teisės saugomais šeimos dariniais⁵⁰. Tačiau akivaizdu, kad šiems santykiams visada būdingas bet kokio formalumo nebuvimas: jie prasideda ir baigiasi už bet kokios formalios sistemos ribų.

Kalbant apie teises pasekmes nesusituokusioms heteroseksualioms poroms, kurios susikūrė po 2016 m., jos gali sudaryti bendro gyvenimo susitarimą, kuriuo bus reguliuojami jų turiniai santykiai⁵¹. *A contrario*, tai reiškia, kad jei jie tokios sutarties nesudarys, nebus tikslaus teisinio pagrindo, kuris reglamentuotų jų poros turtą⁵².

Nuo 2016 m. reformos tos pačios lyties asmenų poros taip pat reglamentuojamos pagal Italijos teisę. Naujaisiais teisės aktais homoseksualioms poroms suteikta galimybė įregistruoti savo sąjungą. Be to, *de facto* porų teisinis reguliavimas apima tiek heteroseksualias, tiek homoseksualias poras. Įregistruota tos pačios lyties pora (*unione civile*) turi tokias pačias asmenines ir turines teises, kokios nustatytos santuokiniamis santykiams, nors šiuo atveju nėra santuokinės ištikimybės pareigos.

⁵⁰ Taip gali būti sąjungose, kuriose yra didelė abipusė finansinė ar religinė parama, ypač tarp vyresnio amžiaus žmonių.

⁵¹ L. RUGGERI, S. WINKLER, „Neka pitanja o imovinskim odnosima bračnih drugova u hrvatskom i talijanskom obiteljskom pravu“ (2019) 40 *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 1, 167–200.

⁵² Žr. R. PACIA, S. WINKLER, žr. 31 išnašą, p. 78.

Taigi, pagal 2016 m. Įstatymo Nr. 76 13 straipsnį, tos pačios lyties porų civilinės sąjungos turiniam režimui taikomos tos pačios taisyklės kaip ir santuokai. Turto bendrumas yra įprastai taikomas teisinis režimas, išskyrus atvejus, kai šalys susitaria kitaip. Jei reikia papildomų taisyklių, daroma nuoroda į Civilinio kodekso nuostatas, susijusias su turto bendrumu, turto atskyrimu, sutartine bendrąja jungtine nuosavybe ir poros fondu⁵³. Skirtumas nuo pirmiau analizuotų Slovėnijos ir Kroatijos sistemų būtų toks, kad Italijoje *de facto* poros nėra prilyginamos santuokai ar civilinei sąjungai.

2.3. Ispanija

Ispanijos teisė, taikoma *de facto* poroms, kurias sudaro tos pačios arba priešingos lyties asmenys, yra labai detali ir sudėtinga⁵⁴. Ji apima įvairių Ispanijos civilinės teisės normų derinį, priklausomai nuo to, ar Civilinis kodeksas taikomas kaip pirminis šaltinis, ar specialios normos turės pirmumą bendro teisės šaltinio atžvilgiu⁵⁵. Panašiai kaip jau aptartose šalyse, Ispanijoje taip pat iš esmės pripažįstamos trys šeimos formos: skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų santuoka, tos pačios arba priešingos lyties asmenų registruota (įforminta) partnerystė ir tos pačios arba priešingos lyties asmenų *de facto* sąjungos. Nors šiame skyriuje neįmanoma atskleisti visos labai sudėtingos Ispanijos sistemos, kurios savitumą atskleidžia jos palyginimas su kitomis, tačiau galima pasakyti, kad visos išvardytos šeimos formos egzistuoja jei ne visuose, tai bent kai kuriuose šalies regionuose.

Ypač reikia pabrėžti, kad *de facto* sąjungų atveju trūksta bendro joms galiojančio teisinio reguliavimo. Kitaip tariant, nacionaliniuose teisės aktuose nėra vieno unikalaus *de facto* sąjungų apibrėžimo. Kaip ir anksčiau Italijos teisinėje sistemoje (iki 2016 m. įstatymo), *de facto* sąjungų kvalifikavimas praktiškai priklauso nuo teismų praktikos ir doktrinos dedamų pastangų. Taigi sąjungos

⁵³ R. GARETTO, M. GIOBBI, A. MAGNI, T. PERTOT, E. SGUBIN, M. V. MACCARI, žr. 46 išnašą, p. 365–370.

⁵⁴ Tikslią analizę žr. A. M. PÉREZ VALLEJO, M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, „Spain“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States, National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019, p. 616 ir kt. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

⁵⁵ Žr. C. GONZÁLEZ BEILFUSS, „Property relationship between spouses – SPAIN“, p. 2. Prieiga per internetą: <<http://ceflonline.net/property-relations-reports-by-jurisdiction/>> [žiūrėta 2021-05-30]. Autorė savo pranešime pateikia labai aiškia ir tikslią įžanginę pastabą: „Kadangi Ispanijos teisė yra neunifikuota teisinė sistema, nėra vieningos Ispanijos teisės, susijusios su sutuoktinių turiniais santykiais. Šioje ataskaitoje nagrinėjamos tik klaidinančiai pavadinamos „Derecho civil común“ taisyklės, kurios egzistuoja kartu su vadinamųjų „Derechos civiles forales“ (Katalonija, Balearų salos, Aragonas, Navaros, Baskų kraštas ir Galicija) taisyklėmis.“ Be to, ji pabrėžia, kad „tai, kuri teisė taikoma konkrečiai porai, yra kolizinis klausimas <...>“.

apibrėžimas sukasi apie stabilumo pobūdį, kuris paprastai reiškia gyvenimo bendrystės įrodymą, kai dalijamasi interesais, intymiais poreikiais ir bendru gyvenimo projektu.

Įdomu pastebėti, kad tokių *de facto* sąjungų, kurios savo pobūdžiu yra visiškai neformalios, atveju pirmiausia partneriai turi specialiais susitarimais apsaugoti savo interesus (ypač turtą). Jeigu jie to nepadarys, teisminės institucijos kiekvienu konkrečiu atveju spręs dėl sąjungos turitinių pasekmių. Šiuo klausimu Ispanijos Aukščiausiasis Teismas labai aiškiai pabrėžia, kad tokios *de facto* sąjungos negali būti prilyginamos santuokai⁵⁶.

Šiame kontekste matome skirtumą palyginę su tuo, kas pirmiau pastebėta kitose teisinėse sistemose, kur šeimos dariniai būna sulyginami, taip sukuriant „dubliavimąsi“. Ispanijos teismų praktikoje pateiktas aiškinimas yra įdomus ir priimtinas, nes juo išvengiama šeimos sudėčių, kurios yra panašios pagal jų sukeltas teisines pasekmes, nors jų teisinė prigimtis neabejotinai skiriasi. Todėl nelengva nurodyti, kokios gi yra tos *de facto* sąjungų teisinės pasekmės. Tai ypač pasakytina apie Ispanijos teisinėje sistemoje egzistuojančius įvairius nuosavybės režimus, nes jie skiriasi priklausomai nuo taikomo teisės akto. Teisėjas turi nustatyti tiek *de facto* sąjungos buvimą, tiek galimas teisines pasekmes.

2.4. Lietuva

Lietuvos teisinėje sistemoje iš esmės nereglamentuojamos jokios kitos šeimos gyvenimo formos, išskyrus vyro ir moters santuoką⁵⁷. Paminėtina, kad, be santuokos, Lietuvos civilinis kodeksas pripažįsta dar vieną sąjungos rūšį – registruotą partnerystę. Tai gali būti tik priešingos lyties porų sąjunga⁵⁸. Įregistruotos priešingos lyties asmenų poros turitinius santykius reglamentuoja Lietuvos

⁵⁶ A. M. PÉREZ VALLEJO, M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, žr. 54 išnašą, p. 617. Autoriai aiškiai remiasi Sentencia del Pleno 611/2005, de 12 septiembre de 2005 (Tol 725211): „Kaip Aukščiausiasis Teismas (AT) pakartojo 2005 m. rugsėjo 12 d. nutartyje: „Faktinė sąjunga yra institutas, neturintis nieko bendra su santuoka, nors abu šie institutai yra šeimos teisės dalis.“

⁵⁷ A. LIMANTE, T. CHOCHRIN, „Lithuania“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States, National Reports on the Collected Data*, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka 2019, p. 408–426. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_e_book_compressed.pdf> [žiūrėta 2021-05-15].

⁵⁸ Šiuo klausimu žr. G. SAGATYS, „The Concept of Family in Lithuanian Law“ (2010) 1 *Jurisprudencija. Mokslo darbų žurnalas*, 184. Prieiga per internetą: <<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1094/1047>> [žiūrėta 2021-05-20].

Respublikos civilinio kodekso 3.229–3.235 straipsniai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nurodytos registruotos partnerystės atsiradimo sąlygos yra labai panašios į santuokos atsiradimo sąlygas. Partneriai turi būti pilnamečiai, visiškai veiksniūs, priešingos lyties, nesusituokę ir negali būti susiję giminystės ryšiais. Taigi, panašiai kaip ir kitose jau palygintose valstybėse, partnerystę leidžiama registruoti tik tarp pilnamečių priešingos lyties asmenų, o tai reiškia, kad nepilnamečių asmenų partnerystės registruoti neleidžiama. Be to, partnerystė turi būti patvirtinta: pavyzdžiui, partneriai turi gyventi kartu bent vienerius metus⁵⁹. Vis dėlto kol kas praktiškai partnerystės negali būti registruojamos, nes trūksta atitinkamų įgyvendinamųjų teisės aktų⁶⁰.

De facto poros Lietuvoje nėra aiškiai reglamentuotos įstatymais, tačiau teismų praktika rodo, kad jos yra saugomos. Šiuo atžvilgiu įdomu prisiminti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją, kurioje pabrėžiama, kad porų, vedančių panašų į sutuoktinių gyvenimo būdą, atveju „jų turtiniai santykiai vertinami kaip jungtinės veiklos sutartis“⁶¹.

Kalbant apie tos pačios lyties asmenų poras, Lietuvos šeimos teisė nepripažįsta tos pačios lyties asmenų gyvenimo bendrystės, todėl ji priklauso Europos teisinių sistemų, nesuteikiančių teisinės apsaugos tos pačios lyties asmenų poroms, mažumai⁶².

⁵⁹ Žr. I. MICHAILOVIENĖ, „Informal relationships – LITHUANIA“, p. 1–36. Prieiga per internetą: <<http://ceflonline.net/informal-relationships-reports-by-jurisdiction/>> [žiūrėta 2021-05-30]. Iš tiesų, cituojant: „Nors Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas galioja <...> (nuo 2001 m.), normų, reglamentuojančių sugyventinių santykius, vis dar trūksta, nes nėra priimto specialaus įstatymo; toks nenuoseklumas ir teisinio aiškumo stoka akivaizdžiai sudaro prielaidas teisiniams ginčams visuomenėje kilti bei skirtingam požiūriui teismų praktikoje susiformuoti. Minėtos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatos (3.229–3.235 str.) praktikoje nėra taikomos, tačiau jos taip pat nėra panaikintos <...>.“

⁶⁰ Ten pat, p. 1–3. Kalbėdama apie poros turtnines pasekmes, autorė nurodo, kad turint omenyje, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.229–3.235 straipsniai praktikoje nėra taikomi, teismai, nagrinėdami nesusituokusių asmenų turtninius ginčus, dažniausiai remiasi bendrosiomis nuostatomis, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso IV knygos „Daiktinė teisė“ nuostatomis dėl bendrosios dalinės nuosavybės padalijimo tarp bendraturčių, taip pat Lietuvos Respublikos civilinio kodekso VI knygos „Prievolių teisė“ nuostatomis dėl jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę.

⁶¹ A. LIMANTE, T. CHOCHRIN, žr. 57 išnašą, p. 418. Vienas naujausių sprendimų, kuriuo remiasi autoriai, yra Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 28 d. nutartis Nr. 3K-3-1343.

⁶² Žr. G. SAGATYS, žr. 58 išnašą, p. 193–194.

2.5. Lyginamų teisinių sistemų panašumai ir skirtumai

Nors Ispanijos ir Lietuvos teisės aktai iš esmės skiriasi savo požiūriu į tos pačios lyties asmenų sąjungų pripažinimą (arba nepripažinimą), bendras juos vienijantis vardiklis yra tai, kaip jie traktuoja *de facto* poras. Kitaip tariant, Lietuva ir Ispanija, atskirdamos šias sąjungas nuo santuokos ar registruotos partnerystės, tuo pat metu pripažįsta faktinį požymį, kuris skiria *de facto* poras nuo kitų šeimos formų, bei palieka jas už teisinio reguliavimo ribų.

Toks pat požiūris (nereglamentuoti *de facto* porų) anksčiau buvo taikomas ir Italijos teisėje, kur 2016 m. teisės aktais buvo iš esmės pakeistas iki tol galiojęs reguliavimas. Tai buvo padaryta, viena vertus, apibrėžiant *de facto* heteroseksualias poras ir, kita vertus, įvedant „dvigubą“ šių sąjungų reguliavimą: poros, atsiradusios iki įsigaliojant naujam reguliavimui, patirs vienus teisinius padarinius, o jam įsigaliojus – kitus. Buvo žengtas didelis žingsnis į priekį, palyginti su šalimis, kurios nepripažįsta tos pačios lyties asmenų partnerystės teisinės apsaugos⁶³. Italija yra pusiaukelėje, labiau panaši į Kroatiją ir Slovėniją, kurios, nustatydamos labai panašias taisykles, suteikia tam tikrą teisinę apsaugą visoms šeimos formoms, tiek heteroseksualioms, tiek homoseksualioms poroms, ir netgi žengia toliau, prilygindamos *de facto* sąjungų teises oficialioms sąjungoms. Tai neabejotinai suteikia plačią apsaugą, tačiau kyla klausimas, kodėl šių šeimos formų teisinės prigimties įvairovė yra visiškai suvienodinama teisinių pasekmių atžvilgiu.

3. De facto poros Europos šeimos teisėje

ES šeimos teisė nėra suderinta materialinių taisyklių lygmeniu. Nepaisant to, tiek dėl pagrindinių teisių, tiek dėl ES antrinės teisės aktų įtakos šeimos teisėje vyksta europeizacijos procesas, kuris nepalieka nepalietos net materialinės teisės. Toks netiesioginis derinimas vyksta, nors pats Europos teisės aktų leidėjas neturi kompetencijos nustatyti materialinės teisės normų – tai išlieka išimtinė

⁶³ Žr.: R. GARETTO (ed.), *Report on Collecting Data Methodological and Taxonomical Analysis*, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/psefs_report_data_2019.pdf> [žiūrėta 2021-05-15]. Leidinyje galima rasti visą informaciją, susijusią su įvairių šeimos sudėčių pripažinimu kiekvienoje ES valstybėje narėje.

valstybių narių prerogatyva⁶⁴. Materialinės teisės sprendimai nagrinėjami visų pirma lyginamuoju požiūriu, siekiant atrasti skirtumus ir panašumus, o tai vėliau leidžia tinkamai suprasti atskirus šeimos teisės institutus⁶⁵. Lyginamieji tyrimai taip pat naudingi, jei norima užtikrinti geriausią įmanomą, ypač viršvalstybinių lygmeniu, šeimų su užsienio elementu teisių apsaugą⁶⁶.

Didėjant šeimų, kurias sudaro skirtingų pilietybių asmenys arba kurios gyvena ne savo pilietybės šalyse, skaičiui, atsiranda poreikis sukurti bendras taisykles šeimos teisės srityje. Naujos šeimos tai atsiranda, tai išyra, palikdamos daug neišspręstų teisinių klausimų. Europos įstatymų leidėjas padarė didelę pažangą derindamas tarptautinės privatinės teisės normas⁶⁷. Tačiau nors šie sprendimai sukuria homogeniškesnę sistemą, nustatydami bendras taisykles taikytinos (nacionalinės) teisės identifikavimui – materialinės teisės lygmeniu vis dar išlieka nacionalinių įstatymų įvairovė. Nacionalinės materialinės teisės normos daug mažiau dalyvauja europeizacijos procese. Taigi skirtingų Europos teisinių sistemų palyginimas visada bus išieties taškas, kalbant apie bet kokį bandymą analizuoti ir konstruoti šeimos teisės europeizaciją. Norint įvertinti šeimos teisės europeizacijos privalumus ir trūkumus, pirmiausia reikia susipažinti su atskiromis Europos šeimos teisės sistemomis ir suprasti, kaip ir kiek jos skiriasi⁶⁸, tai ir buvo padaryta pirmojoje skyriaus dalyje.

⁶⁴ Šeimos teisė, ilgą laiką buvusi antrame plane, šiuo metu yra smarkiai derinama Europos lygmeniu. Pastaraisiais metais teisės mokslo pastangos šiuo klausimu sparčiai didėja. *Ex plurimis*: M. ANTOKOLSKAIA, *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective, A Tale of two Millennia*, Intersentia, Antwerpen – Oxford 2006; M. T. MEULDERS-KLEIN, „Towards a uniform European family law? A political approach. General conclusions“ in M. ANTOKOLSKAIA (ed.), *Convergence and Divergence of Family Law in Europe*, Intersentia, Antwerpen – Oxford 2007, p. 271 et seq.; S. PATTI, M. G. CUBEDDU (eds.), *Introduzione al diritto della famiglia in Europa*, Giuffrè, Milano 2008; K. BOELE-WOELKI, „What comparative family law should entail“ in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Debates on Family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century*, Intersentia, Antwerpen – Oxford 2009, p. 3 ir kt.

⁶⁵ D. HENRICH, „Entwicklungen des Familienrechts in Ost und West“ (2010) *FamRZ*, 2010, 5, p. 333 ir kt.

⁶⁶ M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property Relations of Cross-Border Couples in the European Union*, Edizioni Scientifiche Italiane, Napoli 2020. Prieiga per internetą: <https://www.euro-family.eu/documenti/news/esi_en_psefsbook.pdf> [žiūrėta 2021-05-13].

⁶⁷ F. D. BUSNELLI, M. C. VITUCCI, „Frantumi europei di famiglia“ (2013) *I Rivista di diritto civile*, 777 ir kt.

⁶⁸ Šeimos teisės europeizacijos procese labai svarbus privalomos teisinės galios neturintis (angl. *soft law*) šaltinis yra Europos šeimos teisės principai (PEFL), kuriuos parengė Europos šeimos teisės komisija (CEFL). Šią komisiją sudaro daugelio Europos šalių teisės ekspertai, kurie nuo 2001 m. posėdžiauja Utrechte ir nagrinėja Europos šalių šeimos teisę, siekdami rasti bendrus sprendimus. CEFL atliktų tyrimų rezultatai, kaip ir kitų mokslininkų grupių atlikti tyrimai kitose privatinės teisės srityse, sukompiluoti į „principus“, kurie išreiškia dabartines šeimos teisės tendencijas Europoje. Atskiri nacionaliniai įstatymų leidėjai, nors ir neprivalo šių principų laikytis, tačiau į juos atsižvelgia; jie tu-

3.1. Pagrindinių žmogaus teisių vaidmuo europeizuojant šeimos teisę

Pradedant analizę vertėtų atkreipti dėmesį į terminiją. Literatūroje dažnai vartojama sąvoka „Europos šeimos teisė“.⁶⁹ Tačiau dažnai neaišku, ką šis terminas apima. Skiriami du skirtingi lygmenys: Europos šeimos teisė „plačiaja prasme“ ir Europos šeimos teisė „siaurąja prasme“.

Europos šeimos teisę plačiaja prasme sudaro taisyklių visuma, kurią parengė trys atskiros organizacijos: Europos Taryba, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija ir Europos Sąjunga⁷⁰. Kita vertus, kalbėdami apie Europos šeimos teisę siaurąja prasme, turime omenyje naujas teisėkūros ir teismų praktikos taisykles, kurias Europos Sąjunga pradėjo nustatyti visai neseniai. Iš tiesų Europos institucijų veiksmai yra labai fragmentiški ir atsargūs. Fragmentiški todėl, kad dažnai reglamentuojami tik kai kurie konkretūs aspektai, nesant bendresnės reguliavimo sistemos. Atsargūs, nes, atsižvelgiant į išimtinę nacionalinių įstatymų leidėjų kompetenciją priimti teisės aktus dėl esminių šeimos teisės aspektų, Europos teisės aktų leidėjai stengiasi neperžengti šių ribų⁷¹.

Vertėtų išanalizuoti pagrindinių žmogaus teisių vaidmenį šeimos teisės raidoje ir ypač lėtai besiformuojančioje Europos šeimos teisėje⁷².

---

rėjo įtakos kai kurioms pastarojo meto šeimos teisės reformoms atskirų nacionalinės teisės sistemų lygmeniu. Išsamią Europos šeimos teisės komisijos darbo analizę rasite oficialioje interneto svetainėje <www.ceflonline.net> [žiūrėta 2021-05-20], kur galima rasti visą klausimyną, atskiras nacionalines ataskaitas ir iš jų išplaukiančius principus, susijusius su atskiromis iki šiol nagrinėtomis temomis, keliomis kalbomis.

⁶⁹ K. BOELE-WOELKI, „Obiteljsko pravo u Europi: prošlost, sadašnjost, budućnost“ in I. KUNDA (ed.), *Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost*, Pravni fakultet u Rijeci, Hrvatska udruga za poredbeno pravo, Rijeka 2014, p. 17–28.

⁷⁰ I. MAJSTOROVIĆ, „Obiteljsko pravo kao različitost u jedinstvu: Europska unija i Hrvatska“ in A. KORAĆ GRAOVAC, I. MAJSTOROVIĆ (eds.), *Europsko obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2013, p. 1–24; I. ŠIMOVIĆ, I. ČURIĆ, „Europska unija i obiteljsko pravo. Međunarodnoprivatnopravni, procesnopravni i materijalnopravni aspekti“ (2015) *22 Ljetopis socijalnog rada* 2, 163–189.

⁷¹ Plačiau žr. S. WINKLER, „Il diritto di famiglia“ in G. A. BENACCHIO, F. CASUCCI (eds.), *Temi e Istituti di diritto Privato dell'Unione Europea*, Giappichelli, Torino 2017, p. 293 ir kt.

⁷² Išsamią tos pačios lyties asmenų partnerystės reglamentavimo analizę pagrindinių žmogaus teisių požiūriu žr. A. KORAĆ GRAOVAC, „Ljudska prava i pravno uređenje istospolnih zajednica u domaćem zakonodavstvu“ in D. HRABAR (ed.), *Hrestomatija hrvatskoga obiteljskog prava*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2010, p. 235 ir kt.

Žvelgiant iš plačiosios perspektyvos, EŽTK 8 straipsnis, kuriuo užtikrinama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, taip pat 14 straipsnis, kuriuo draudžiama bet kokia diskriminacija, yra labai svarbūs šiame procese. EŽTT praktika aiškiai rodo, kad privataus ir šeimos gyvenimo sąvoka yra labai plati. Visų pirma, pagal EŽTK 8 straipsnio 1 dalį, šeimą sudaro ne tik vyro ir moters sąjunga, iš kurios atsiranda santuokiniai santykiai⁷³. Priešingai, šeimos forma gali būti ir kitokia emocinių santykių forma. Iš tiesų EŽTT pripažįsta asmenų, gyvenančių ir *de facto* šeimos formoje, emocinius santykius, jeigu toks bendras gyvenimas yra pakankamai stabili sąjunga, kad būtų galima nustatyti *animus* ir *corpus*, kurie savo ruožtu išskiria skirtingas gyvenimo sąjungas ir suteikia pradžią projektui, vadinamam šeima. Be to, taikydamas EŽTK 14 straipsnyje nurodytus nediskriminavimo principus, EŽTT teigė, kad kiekviena Europos Tarybos valstybė turėtų imtis pagrįstų priemonių, kad išvengtų tos pačios lyties porų diskriminacijos, t. y. imtis pagrįstų priemonių, proporcingų tikslui, kuris reiškia viešojo ir privataus intereso pusiausvyrą⁷⁴.

Taip pat reikėtų paminėti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 ir 9 straipsnius⁷⁵. Visų pirma Chartijoje ne tik pripažįstama teisė į pagarbą privačiam ir šeimos gyvenimui (7 straipsnis), bet ir draudžiama bet kokia diskriminacija dėl (*inter alia*) seksualinės orientacijos (21 straipsnis). Be to, Chartijos 9 straipsnyje numatyta teisė tuoktis ir teisė kurti šeimą. Tiksliau, jame numatyta, kad „teisė tuoktis ir kurti šeimą garantuojama pagal šios teisės įgyvendinimą reguliuojančius nacionalinius įstatymus“. Kalbant apie minėtą 9 straipsnį, reikėtų atkreipti dėmesį į du faktus: į tai, kad jame nėra nuorodos į sutuoktinių lytį, bei į tai, kad reikia atskirti teisę į santuoką nuo teisės sukurti šeimą. Kitaip tariant, Pagrindinių teisių chartijoje, kalbant apie šeimos sąvoką, daroma nuoroda į kiekvienos šalies teisinę tradiciją ir kultūrą. Tai reiškia, kad pati šeimos samprata (taip pat ir jos taikymo sritis) gali skirtis iš esmės. Be to, galima daryti išvadą, kad nacionalinis įstatymų leidėjas neprivalo pripažinti bendro gyvenimo struktūros, kurios negalima susieti su toje konkrečioje valstybėje vyraujančia šeimos samprata.

Dėl sistemingo Europos chartijos ir EŽTK koordinavimo, kuris tapo įmanomas dėl Lisabonos sutarties, kartu pradėta derinti teisės šaltinius, kurie yra susiję su pagrindinėmis asmens teisėmis šeimos teisės srityje. Taip stengiamasi pasiekti tolygaus teisių užtikrinimo ir atkreipti dėmesį į abiejų

⁷³ Žr. G. SAGATYS, žr. 58 išnašą, p. 187.

⁷⁴ Žr. 2017 m. gruodžio 14 d. EŽTT sprendimą byloje *Orlandi ir kiti prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 26431/12.

⁷⁵ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL C 326, 2012 10 26, p. 3910407. Taip pat žr. A. KORÁČ GRAOVAC, „Povelja o temeljnim pravima Europske unije i obiteljsko pravo“ in A. KORÁČ GRAOVAC, I. MAJSTOROVIĆ (eds.), *Europsko obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb 2013, p. 25–51

teisės šaltinių svarbą. Socialiniai, kultūriniai ir teisiniai nacionalinių šeimos teisės sprendimų skirtumai suteikia įstatymų leidėjui prielaidą pačiam spręsti, reglamentuoti *de facto* sąjungas ar ne.

Įdomu trumpam stabtelėti prie ES Teisingumo Teismo, kurio sprendimai tiesiogiai taikomi nacionalinėse teisės sistemose, praktikos: ESTT teisėjai iki šiol pasisakydavo tik dėl klausimų, susijusių su darbuotojų (ir jų šeimos narių) teise laisvai judėti ir socialinėmis teisėmis bei diskriminacijos dėl lyties ar seksualinės orientacijos draudimu, tačiau tai visuomet buvo daroma tik asmenų socialinių ir darbo teisių kontekste. Vis dėlto neseniai priimtas sprendimas *Coman* byloje rodo pokyčius⁷⁶. Byla buvo susijusi su tos pačios lyties asmenų santuokos pripažinimu (konkrečiu atveju tai lietuvių migracijos teisės srityje), o ne su *de facto* sąjungomis, tačiau ji labai svarbi šeimos teisės europeizacijos kontekste. Šiame sprendime aiškiai nurodyta, kad asmens statuso klausimas, taip pat iš šeimos santykių kylančios teisinės pasekmės yra nacionalinės teisės dalykas ir kad ES teisė į šią sritį nesikiša. Tiksliau tariant, jame pabrėžiama, kad valstybės narės savarankiškai sprendžia, ar reglamentuoti tam tikrą gyvenimo bendrystę (šiuo atveju – tos pačios lyties asmenų santuoką). Tačiau sprendime taip pat pažymima, ir tai labai svarbu, kad ES teisės aktais tam tikriems asmenims suteiktos teisės negali būti ribojamos nacionaline teise.

Be teismų praktikos, žvelgiant plačiau, galima daryti išvadą, kad nors šeimos teisės srityje nėra bendros Europos teisės normų sistemos, viršnacionalinės tendencijos vis dėlto daro poveikį atskiroms nacionalinėms sistemoms, kurios skatinamos peržiūrėti savo vidaus taisykles⁷⁷. Dėl to neturėtų būti iškraipomos kiekvienos atskiros šalies tradicijos ir teisinė kultūra, kuri ypač atsispindi šeimos teisėje. Tačiau tai yra normali raidos eiga kur kas mobilesneje ir labiau integruotoje visuomenėje, kuriai, taip pat kaip ir teisėje, neišvengiamai daro įtaką pastaraisiais dešimtmečiais įvykę gilūs kultūriniai ir sociologiniai pokyčiai. Šeimos teisė, labiau nei bet kuri kita teisė, atspindi šiuos didžiulius pokyčius.

⁷⁶ Byla C-673/16, *Relu Adrian Coman ir kt. prieš Inspectoratul General pentru Imigrări ir Ministerul Afacerilor Interne*, EU:C:2018:385. Žr. M. N. SHUILLEABHAIN, „Cross-Border (Non)Recognition of Marriage and Registered Partnership“ in J. M. SCHERPE, E. BARGELLI (eds.), *The Interaction between Family Law, Succession Law and Private International Law, Adapting to change*, Intersentia, Cambridge-Antwerp-Chicago 2021, p. 16.

⁷⁷ Ypač daug lyginamųjų studijų buvo atlikta per pastaruosius dvidešimt metų. Šiuo klausimu siūlome susipažinti su daugybe Europos šeimos teisės komisijos atliktų tyrimų. Daugiau informacijos rasite adresu <<https://ceflonline.net/>> [žiūrėta 2021-05-30]. Dėl *de facto* porų teisių žr.: K. BOELE-WOELKI, F. FERRAND, C. GONZALEZ BEILFUSS, M. JÄNTERÄ-JAREBORG, N. LOWE, D. MARTINY, V. TODOROVA, *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, Intersentia, Cambridge 2019.

3.2. Reglamentų taikymo sritis: *de facto* porų neįtraukimas

Jau buvo pažymėta, kad nors reglamentais „dvyniais“ nesiekama suartinti materialinių šeimos teisės normų, vis dėlto jų svarba yra esminė šeimos teisės europeizacijos procese. Jie ne tik nustato bendras procesines ir kolizines normas, bet ir yra vertingi tuo, kad skatina lyginti skirtingas nacionalines šeimos teisės sistemas, ypač atsižvelgiant į juose nagrinėjamus klausimus. Iš tiesų neseniai priimtas Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerystėčių turtinių pasekmių siūlo tokią reguliavimo sistemą, kuri atsirado dėl glaudesnio kai kurių ES valstybių narių bendradarbiavimo atitinkamai jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir registruotos partnerystės turtinių pasekmių pripažinimo ir vykdymo srityse⁷⁸.

Tačiau be sunkumų, kylančių dėl atskirose valstybėse nustatytų šeimos turto teisinio režimo nevienodumo, svarbiausia problema buvo klausimas, kurie šeimos vienetai bus reglamentuojami būsimais teisės aktais, t. y. ar įstatymų leidėjas turėtų reglamentuoti tik sutuoktinių santykius, ar ir santykius, atsirandančius kituose šeimos dariniuose, pavyzdžiui, registruotoje partnerystėje ir *de facto* partnerystėje. Galiausiai įstatymų leidėjas nusprendė reglamentuoti sutuoktinių (viename reglamente) ir registruotų partnerių (kitame reglamente) turtinius santykius.

Pirmiau apžvelgtos teisinės sistemos jau duoda pradinį suvokimą, su koku sistemų daugialypiškumu yra susiduriama, be to, reikėtų nepamiršti, kad gali būti daugybė registruotų ir (arba) *de facto* porų, kurias sudaro skirtingų lyčių arba tos pačios lyties asmenys, kombinacijų (tos pačios lyties, skirtingų lyčių arba abiejų lyčių). Be to, vienose sistemose registruotą partnerystę gali sudaryti visi, kitose šalyse teisiškai pripažįstama tik vienos lyties porų partnerystė, o trečiose partnerystės institutas paliktas tik skirtingos lyties asmenų poroms. Nenuostabu, kad dėl to 2015 m. buvo atsisakyta idėjos priimti visoms Europos teisinėms sistemoms privalomus reglamentus. Todėl aštuoniolika ES šalių nusprendė naudotis tvirtesnio bendradarbiavimo principu⁷⁹ ir tai paskatino priimti reglamentus „dvynius“.

⁷⁸ P. LAGARDE, „Règlements 2016/1103 et 1104 du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et sur le régime patrimonial des partenariats enregistrés“ (2016) *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, 680 et seq.

⁷⁹ Austrija, Belgija, Bulgarija, Kipras, Kroatija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Čekija, Slovėnija, Ispanija ir Švedija išreiškė norą užmegzti tvirtesnę bendradarbiavimą tarp tautinių porų nuosavybės režimų srityje.

Šie 2019 m. sausio 29 d. įsigalioję reglamentai neliečia materialinės teisės. Taigi, Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 17 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nurodyta, kad reglamentai nesiekia pateikti santuokos apibrėžties, darydami nuorodą į atskirų valstybių narių įstatymus. Panašiai Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 17 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad tekste skambanti „registruota partnerystė“ turėtų būti apibrėžiama tik šio reglamento tikslais. Tikroji šios sąvokos esmė turėtų likti apibrėžta valstybių narių nacionaliniuose įstatymuose. Jokia šio reglamento nuostata neturėtų įpareigoti valstybės narės, kurios teisėje nėra registruotos partnerystės instituto, numatyti jį savo nacionalinėje teisėje⁸⁰.

Vis dėlto aišku viena: nė vienas reglamentas netaikomas *de facto* poroms⁸¹. Atrodo, kad būtų logiškiau *de facto* poras įtraukti į Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių tekstą. Tačiau pastarajame aiškiai nurodyta, kad tokie šeimos dariniai neįtraukiami į tarptautinių porų, kurios patenka į šio ES antrinės teisės akto garantuojamos teisinės apsaugos sritį, sąrašą. Visų pirma Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 1 straipsnio 1 dalyje aiškiai nurodyta, kad „šis reglamentas taikomas registruotų partnerysčių turtinių pasekmių klausimams“. Siekiant geriau suprasti šią nuostatą, reikėtų ją skaityti kartu su 16 konstatuojamąja dalimi. Be to, reikėtų atsižvelgti į Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 3 straipsnio 1 dalies a punktą: „Registruota partnerystė – bendrą dviejų asmenų gyvenimą reglamentuojantis teisinis režimas, numatytas teisėje, kurio registravimas yra privalomas pagal tą teisę ir kuris atitinka formalius teisinius reikalavimus, kurie pagal tą teisę taikomi jo sukūrimui.“

Apibendrinus atitinkamas nuostatas, akivaizdu, kad Europos teisės aktai (konkrečiai – Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių) reglamentuoja tik tam tikrus klausimus,

⁸⁰ A. R. BENOT, „Article 3 Definitions“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 35.

⁸¹ Žr. Reglamento dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių 16 konstatuojamąją dalį, kurioje teigiama: „Įvairių valstybių narių teisės aktuose numatyti skirtingi kitokių formų nei santuoka sąjungos sudarymo būdai, ir turėtų būti daromas skirtumas tarp porų, kurių sąjunga instituciškai įteisinta jų partnerystę įregistravus viešosios valdžios institucijoje, ir *de facto* kartu gyvenančių porų. Nors kai kuriose valstybėse narėse yra numatytos tokios *de facto* sąjungos, jos turėtų būti svarstomos atskirai nuo registruotų partnerysčių, kurių oficialus pobūdis sudaro galimybę atsižvelgti į jų specifines ypatybes ir Sąjungos teisės aktuose nustatyti šiuo klausimu taikytinas taisykles. Sklandžiam vidaus rinkos veikimui užtikrinti reikia pašalinti registruotą partnerystę sudariusiems asmenims kylančias kliūtis laisvam judėjimui, visų pirma tas kliūtis, kurios kelia sunkumų tokioms poroms administruojant arba dalijant savo turtą. Kad tie tikslai būtų pasiekti, šiame reglamente turėtų būti kartu išdėstytos nuostatos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų, autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų pripažinimo arba atitinkamais atvejais, priėmimo, vykdymo.“

susijusius su registruotų porų turinėmis pasekmėmis, o atskiroms nacionalinėms teisės sistemoms paliekama plati aiškinimo laisvė. Jau minėta, kad registruota partnerystė gali reikšti daug dalykų, arba *rectius* gali suteikti teisinę apsaugą poroms, sudarytoms skirtingais būdais, tačiau visas jas vienija formalus reikalavimas – registracija⁸². Kita vertus, pabrėždamas didelę nacionalinių taisyklių dėl *de facto* sąjungų įvairovę, Europos teisės aktų leidėjas nusprendė jų neaptarti. Viena iš to išplaukiančių pasekmių yra ta, kad tarptautinių *de facto* porų teisinė padėtis labai skiriasi nuo tarptautinių porų, kurių turinius santykius reglamentuoja reglamentai „dvyniai“ (t. y. susituokusių arba registruotų porų), teisinės padėties. Iš tiesų šios poros yra nematomos ir neturi teisinės apsaugos Europos lygmeniu. Dėl šio nematomumo viršvalstybinio lygmeniu kyla nemažai problemų⁸³. Galime sutikti su pozicija tų, kurie nepripažįsta būtinybės teisiškai apsaugoti tokias šeimos sudėtis, arba tų, kurie mano, kad porų, kurioms taikomi Europos teisės aktai, pripažinimas nesant jokių formalių priedaidų tampa labai sudėtingas ir neaiškus. Tačiau taip pat reikia turėti omenyje, kad daugybei neformalių sąjungų įvairių šalių šeimos teisėje galiausiai kyla sunkumų. Pavyzdžiui, paimkime skirtingų lyčių *de facto* asmenų sąjungas Kroatijos teisėje. Pagal Kroatijos teisę, *de facto* sąjungos pagal jų turitines teises pasekmes praktiškai prilygsta santuokai. Tačiau jei yra tarptautiškumo elementas, tokios sąjungos tampa neregamentuotos. Be to, esant tarpvalstybiniais elementais, jų sąjungų turiniai padariniai paliekami spręsti pagal kiekvienos valstybės nustatytas tarptautinės privatinės teisės taisykles, todėl padidėja galimų situacijų, trikdančių laisvą asmenų judėjimą, skaičius.

4. Baigiamosios pastabos

Europos šalių teisinis reguliavimas yra labai fragmentuotas, dar nėra susiformavę vienodų požymių, remiantis kuriais būtų galima sukurti bent mažiausią bendrą vardiklį, susijusį su *de facto* sąjungomis. Lyginant nacionalinius įstatymus, svarbiausias dalykas, kuris išryškėja, yra teisinio pripažinimo būtinybė visose Europos šalyse. Šiuo metu kai kuriose sistemose nuspręsta reglamentuoti tik *de facto* sąjungas, sudarytas iš priešingos lyties asmenų, kitose – tik tos pačios lyties asmenų sąjungas, o trečiose – ir vienas, ir kitas. Nesant aiškaus teisinio reglamentavimo, tokiose sąjungose gyvenantys asmenys gali būti laikomi „teisiškai nematomais“.

⁸² A. R. BENOT, „Article 1 Scope“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples, A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2020, p. 20.

⁸³ Žr. R. PACIA, S. WINKLER, žr. 31 išnašą, p. 65. T. KRUGER, „Partners limping across borders“ in I. KUNDA (ed.), *Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost*, Pravni fakultet u Rijeci, Hrvatska udruga za poredbeno pravo, Rijeka 2014, p. 185 ir kt.

Be to, reikėtų pažymėti, kad vien nacionalinėje teisėje nustatyta apsauga dažnai turi trūkumų, ypač turint omenyje piliečių judėjimą ir šeimines padėties pripažinimo klausimus. Reglamentų „dvynių“ priėmimas neabejotinai yra žingsnis į priekį. Tačiau tai nedrąsus ir neužtikrintas žingsnis, kuris dar kartą parodo neišvengiamai fragmentiško Europos teisės aktų leidėjo požiūrio šeimos teisės srityje ribas. *De facto* poros yra apčiuopiamas įrodymas, kaip sudėtinga analizuoti ir taikyti šeimos teisę ES. Vis dėlto į šių porų padėtį būtina atsižvelgti, nes neregistruotoje partnerystėje gyvenančių porų skaičius tarp tarptautinių porų tikrai yra reikšmingas.

Tarpvalstybinių porų turto režimai ir nekilnojamojo turto registrai

Lucia Ruggeri ir Manuela Giobbi*

1. Nekilnojamojo turto registrai Europoje: fragmentuota reglamentavimo sistema

Į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį nepatenka nekilnojamojo turto ir nuosavybės paviešinimo klausimai (reglamentų „dvynių“ 1 straipsnio 2 dalis). Ši išimtis nėra nauja: į Paveldėjimo reglamento taikymo sritį taip pat nepatenka klausimai, susiję su teisių į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą įregistravimu registre (1 straipsnio 2 dalies I punktas). Teisinius reikalavimus ir registravimo tvarką nustato valstybės narės, kurioje tvarkomas registras arba kurios teritorijoje yra nekilnojamasis turtas, teisė.

Šiame kontekste nekilnojamojo turto registrai yra sritis, kuriai vis dar būdinga didelė teisės aktų fragmentacija¹. Jų suderinimas Europos lygmeniu yra sudėtingas dėl vis dar labai skirtingų požiūrių, kurie nubrėžia su nekilnojamuoju turtu susijusias teises ir pareigas. Tai galima pastebėti skirtingų sąvokų vartojimo srityje, taip pat kalbant apie tokių institutų, kaip pakaitinis naudojimas bendraja nuosavybe, teisinis naudojimo pagrindas (nuosavybės forma), patikėjimo teisė ir kt., pobūdį ir turinį.

---

* Lucia Ruggeri, Kamerino universiteto Teisės fakulteto civilinės teisės profesorė, Italija. Manuela Giobbi, mokslų daktarė, Kamerino universiteto Teisės mokyklos (Italija) privatinės teisės mokslo darbuotoja. Lucia Ruggeri yra šio skyriaus 1, 2, 3, 4 skirsnių autorė, o Manuela Giobbi yra šio skyriaus 5, 6, 7, 8, 9 skirsnių autorė.

¹ Turima omeny tai, jog kiekvienas turto režimas turi savo vidinę logiką ir savo taisykles, susijusias su pirkimo, perdavimo ir paviešinimo aktais. E. CALÒ, „Variazioni sulla *professio iuris* nei regimi patrimoniali delle famiglie“ (2017) 6 *Rivista del Notariato* 1093.

Atsižvelgiant į tai, šeimos ir paveldėjimo teisės srities ES reglamentuose numatyta išimtis yra beveik vienintelis galimas pasirinkimas, kurio tikslas – užtikrinti teisinį tikrumą, o nuoroda į nacionalinę teisę iš esmės padeda išvengti sunkumų nustatant taikytinus teisės aktus. Nekilnojamojo turto registru skaidrumas yra itin svarbus, nes bet koks netikrumas šioje srityje sukeltų neaiškumų tokiais esminiais klausimais kaip, pavyzdžiui, trečiųjų šalių teisė susipažinti su esminę svarbą jiems turinčiais faktais. Kai kuriose šalyse poros ryšys lemia ypatingų teisinių santykių, susijusių su šeimos turtu (angl. *patrimonial property*), atsiradimą. Todėl reikia paviėšinti ne tik atitinkamą įregistruotiną veiksą ar faktą, bet ir konkretaus asmens, susijusio su tokiu veiksmu ar faktu, asmeninę padėtį.

Nacionalinių taisyklių fragmentavimas nepalengvina gyvenimo poroms, gyvenančioms kitose nei kilmės šalyse arba sudarytoms iš skirtingų tautybių žmonių. Kiekviena valstybė registru tvarkymą priskiria skirtingoms ministerijoms ir registravimą organizuoja įvairiais būdais: centralizuoja, decentralizuoja, atskiria arba sujungia į vieną registrą informaciją, susijusią su sutuoktinių turto teisiniu režimu ar registruotos partnerystės teisinėmis pasekmėmis, bei informaciją, susijusią su nuosavybės ar nekilnojamojo turto teisėmis.

Dėl šios priežasties nekilnojamojo turto registru dialogas, pradėtas įgyvendinant Europos žemės informacijos tarnybos (EULIS)² projektą ir tęsiamas įgyvendinant Žemės kadastrų sąveikos (LRI)³ projektą, laikytinas papildomu įrankiu, paremiančiu reglamentais „dvyniais“ įgyvendinamą Europos politiką. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 21 straipsnyje nustatytą judėjimo laisvę taip pat galima labiau skatinti ir daryti ją veiksmingesnę, jei nekilnojamojo turto registrai bus organizuojami darant juos lengvai prieinamus ir suprantamus.

Piliečiams ir įmonėms būtų lengviau naudotis skirtingais nekilnojamojo turto registrais, jei kartu su technologiniu registru susiejimu būtų kruopščiai išaiškinta ir teisinė terminologija: tuomet būtų galima geriau suprasti, kokius panašumus ar skirtumus tam tikros institucijos priskiria sąvokai „žemė“ ar „nekilnojamas turtas“. Bendrosios teisės sistemose sąvoka „land“ yra daugiareikšmė, ji apima ne tik žemę, bet ir bet kokį nekilnojamąjį turtą ir bet kokios rūšies teises, susijusias su

---

² 2006 m. pradėtas projektas leido integruoti šių šalių registrus: Airija (*Property Registration Authority*), Lietuva (Valstybės įmonė Registrų centras), Nyderlandai (*Kadaster*), Austrija (*Bundesministerium für Justiz*) ir Ispanija (*Colegio de Registradores de la Propiedad, Mercantiles y de Bienes Muebles de España*)

³ Šio projekto tikslas – sukurti vieną prieigos tašką per e. teisingumo portalą, kurio aprašymą galima rasti čia: <https://dg-justice-portal-demo.eurodyn.com/ejusticeportal/content_land_registers_interconnection_lri-36276-en.do>.

šiuo turto⁴. Tokia plati sąvoka, kurią, beje, galima rasti ir Italijos teisės sistemoje (Italijos civilinio kodekso 813 straipsnis)⁵, neabejotinai apsunkina sąveikumą. ES priimtų instrumentų pasirinkimą nukreipti į nacionalinę teisę galima pateisinti ir tuo, kad ilgainiui valstybės iškristalizavo ir parengė priemones, kuriomis nustatomi konkretūs tam tikrų turto objektų ar teisių reguliavimo režimai⁶. Pavyzdžiui, tereikia atsižvelgti į nuosavybės sąvoką ir sunkumus, su kuriais susiduriama, atskiriant skirtingus nuosavybės modelius, pavyzdžiui, ilgalaikės nuomos (angl. *long leasehold*)⁷. Taip pat yra sistemų, tokių kaip vokiškoji ar anglosaksiškoji⁸, kuriose nekilnojamojo turto pardavimo įregistravimas sukuria teisę⁹, kitaip nei asmeniui grindžiamose sistemose, tokiose kaip itališkoji, kuriose įregistravimas daugiausia atlieka deklaratyvią funkciją¹⁰.

ES vykdomas suderinimas, kuris įtraukia reguliavimo priemones, kuriose dalyvauja tik kai kurios valstybės narės (kaip reglamentų „dvynių“ atveju), dar labiau apsunkina situaciją. Kalbant apie šeimos turto teisinio režimo registravimo klausimus, trečiųjų valstybių sąvoka iš tiesų apima ne tik trečiąsias šalis įprastine prasme, bet ir visas tas ES valstybes nares, kurios nusprendė neprišijungti prie tvirtesnio bendradarbiavimo procedūros (remiantis ja buvo priimti Reglamentas dėl sutuoktinių turto teisinio režimo ir Reglamentas dėl registruotų partnerysčių turtinių pasekmių). Poros sprendimas įforminti gyvenimą kartu sudarant santuoką arba registruotą partnerystę nevykdomas pagal suderintą ES procedūrą; nesuderintas ir iš skirtingų šeimos modelių kylančių finansinių pasekmių registravimas. Šiuo požiūriu informacijos apie poros turtą viešinimo klausimo neįtraukimas į europinį teisinį reguliavimą yra tik laikinas sprendimas, kuris iš esmės neišsprend-

⁴ V. I. FERRARI, *Land Law nell'Era Digitale*, Cedam, Padova 2013, p. 4–7.

⁵ Italijos civilinio kodekso 813 straipsnyje rašoma: „Jei įstatyme nenustatyta kitaip, nuostatos dėl nekilnojamojo turto taip pat taikomos teisėms *in rem* į nekilnojamąjį turtą ir susijusiems veiksams; nuostatos dėl kilnojamojo turto taikomos visoms kitoms teisėms.“

⁶ S. GARDNER, E. MACKENZIE, *An Introduction to Land Law*, 4th ed., Hart Publishing, Oxford 2015, p. 7.

⁷ V. M. P. THOMPSON, M. GEORGE, *Modern Land Law*, Oxford University Press, Oxford 2017, p. 245.

⁸ M. D. PANFORTI, „Torrens title“ in *Digesto delle Discipline Privatistiche*, Utet, Torino 2000, Agg. I, p. 715. Apie vokišką *Torrens* sistemos kilmę žr. A. ESPOSITO, „Ulrich Hubbe's Role in the Creation of the Torrens System of Land Registration in South Australia“ (2003) 2(24) *Adelaide Law Review* 263–304, *HeinOnline*.

⁹ Pavyzdžiui, Anglijoje ir Velse informacijos paviešinimas įgijo teises sukuriančią galią priėmus 2002 m. Žemės registravimo įstatymą. V. I. FERRARI, *Land Law nell'Era Digitale*, Cedam, Padova 2013, p. 185–186.

¹⁰ Kai kuriuose Italijos regionuose (Trentino Alto-Adidžės ir Friulio-Venecijos Džulijos) veikia vokiško tipo nekilnojamojo turto sistema, vadinama „intavolazione“. Ši transkripcijos rūšis turi teises sukuriančią galią. Žr. F. PADOVINI, „Voce „trascrizione““ in *Noviss. Dig. It.*, app. VII, Torino 1987, p. 800 ir toliau.

džia problemos: šeimos turtinių pasekmių srities suderinimas bus ribotai veiksmingas tol, kol nepavyks suderinti šeimos modelių registravimo bei pasirinktų modelių turtinių pasekmių taisyklių. Net ir tais atvejais, kai įstatymų leidėjas nepageidauja nustatyti konkretaus iš santuokos kylančio turto režimo, santuokos sudarymas gali turėti įtakos poros turtui. Kaip pavyzdį galima pasitelkti Anglijos teismų praktiką dėl šeimos būsto priskyrimo. Šioje šalyje nekilnojamojo turto registrams priskiriama išskirtinė teisės sukurianti galia, tokios pozicijos buvo laikomasi ir byloje *Grant prieš Edwards*¹¹. Šioje byloje ištėkėjusi moteris, kuri nebuvo namo savininkė, pasiekė, kad būtų pripažinta bendroji nuosavybė į turtą. Tai buvo padaryta įvertinus šalių elgesį ir konkrečias aplinkybes, iš kurių paaiškėjo, kad formalus nuosavybės teisės į turtą priskyrimas tik vyrui prieštarauja sąžiningumo principui.

Skirtingos šeimos modelių, nuosavybės priskyrimo, taip pat nuosavybę patvirtinančių dokumentų registravimo sistemų variacijos¹² byloja apie būtinybę suderinti įvairių valstybių registravimo sistemas. Šis procesas, kurį ES jau seniai yra numaćiusi Žaliojoje knygoje dėl hipotekinių kreditų, dar nėra įgyvendintas¹³. Aptariant šį klausimą reglamentų „dvynių“ įtvirtinto reguliavimo kontekste, šią problemą galima tik trumpai įvardinti.

Dabartinis šeimos turto teisinių režimų reguliavimas daro kur kas platesnį poveikį nei poveikis konkrečiai porai. Šis reguliavimas gali paliesti visus, kai kalbama apie *in rem* teises, o jos pagal daugelio valstybių teisėkūros tradiciją turi *erga omnes* poveikį. Todėl egzistuoja glaudus ryšys tarp turto režimo, nuosavybės ar bendrosios nuosavybės teisės į turtą registravimo taisyklių ir trečiųjų asmenų, kurie, pavyzdžiui, turi pretenzijų vienam iš poros, apsaugos. Reglamentai „dvyniai“ aiškiai išbraukė iš savo taikymo srities „visas registre įregistruotas teises į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą, įskaitant tokių teisių įregistravimui keliamus teisinius reikalavimus, ir tokių teisių įregistravimo arba jų neįregistravimo registre pasekmes“ (1 straipsnio 2 dalies h punktas).

¹¹ *Grant prieš Edwards* [1986] 3 WLR 114 Apeliacinis teismas.

¹² Įvairialypė porų taksonomija, kurios nebegalima apriboti vien tik heteroseksualios santuokos schema, paskatino kalbėti apie nuosavybės režimus, „kylančius iš seksualinio pasirinkimo“. Apie termino „seksualinės nuosavybės teisė“ (angl. *sexual property law*) vartojimą rašoma G. L. GRETTON, A. J. M. STEVENS, *Property, Trusts and Succession*, Bloomsbury, London 2017, p. 112. Bendriau šia tema žr. W. PINTENS, „Matrimonial Property Law in Europe“ in K. BOELE-WOELKI, J. MILES, J. M. SCHERPE (eds.), *The Future of Family Property in Europe*, Intersentia, Antwerp 2011, p. 19–46; K. BOELE-WOELKI, F. FERRAND, C. GONZÁLEZ-BEILFUSS, M. JÄNTERÄ-JAREBORG, N. LOWE, D. MARTINY, W. PINTENS, *Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses*, Intersentia, Antwerp 2013, p. 1–420.

¹³ COM(2005) 0327 final.

Tačiau ši reglamentuose „dvyniuose“ nustatyta išimtis nereiškia, kad nereikia tirti nuosavybės santykiams taikytinos teisės ir *lex registri* sąveikos ar poveikio trečiojo asmens, kuris dėl įvairių priežasčių susidūrė su vienu ar abiem poros nariais, interesams.

2. Šalių valios autonomija ir trečiųjų šalių apsauga: sudėtingas derinys

Taikytina teisė, įtvirtinta remiantis reglamentais „dvyniais“, nustato sutuoktinių ar partnerių turto teisinio režimo pasekmes ir sutuoktinio ar partnerio¹⁴ teisinius santykius su trečiaisiais asmenimis. Teisė, kurią sutuoktiniai nusistatė santuokos ar registruotos partnerystės metu arba iki jos, yra *lex causae*. Ji reglamentuoja ne tik poros turtinius santykius, bet, kaip pabrėžiama Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 18 konstatuojamojoje dalyje, apima ir atskiro sutuoktinio ir trečiųjų asmenų santykius. Toks trečiasis asmuo gali būti vieno ar abiejų sutuoktinių arba partnerių kreditorius, o patys santykiai gali kilti iš sutarties, iš neteisėto veiksmo arba iš bet kokio kito veiksmo ar fakto, dėl kurio atsiranda prievoliniai santykiai.

Sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytina teisė arba registruotos partnerystės turtinės pasekmės yra poros derybų laisvės išraiška, kuri pagal aiškiai išdėstytą reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio nuostatą taip pat gali būti pakeista atgaline tvarka. Trečiojo asmens padėtis apsaugoma užkertant kelią poros naudojamam *ius variandi*, kuris gali neigiamai paveikti trečiąjį asmenį, todėl šio asmens atžvilgiu pradinė turtiniam režimui taikyta teisė ir toliau turės poveikį¹⁵.

Sudarant susitarimą dėl teisės pasirinkimo, galimi įvairūs scenarijai. Poros gali numatyti taikytiną teisę iki ar po savo sąjungos įforminimo, be to, sudarius santuoką ar įforminus registruotą partnerystę, jos gali likti prie pirmiau pasirinktos teisės arba ją pakeisti vėliau, net ir atgaline tvarka, arba pasirinkti teisę, kuri įsigalios nuo tam tikros datos. Toks taikytinos teisės pasirinkimas atliepia poros poreikius, kuomet pora konkrečioje situacijoje gali nuspręsti ir nusistatyti, kurios valstybės teisė gali geriausiai reglamentuoti jų santykius. Kita vertus, tokia situacija nelabai tenkina trečiuosius asmenis, kurie su pora sudaro teisinius sandorius.

¹⁴ Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių (vertimas į italų kalbą) 27 straipsnio f punkte pastebėta spausdinimo klaida: vietoje partnerio rašoma „sutuoktinis“ („coniuge“).

¹⁵ Daug diskutuojama dėl galimo *ius variandi* galiojimo atgal. V. L. RADEMACHER, „Changing the Past: Retroactive Choice of Law and the Protection of Third Parties in the European Regulations on Patrimonial Consequences of Marriages and Registered Partnerships“ (2018) 10(1) *Cuadernos de Derecho Transnacional* 10.

Reglamentai „dvyniai“ buvo priimti remiantis SESV 81 straipsnio 3 dalimi kaip tarpvalstybinių poveikį turintys šeimos teisės aktai. Vis dėlto neabejotina, kad poros nariams sudarant sutartis arba priisiimant įsipareigojimus, jų (komerciniai) teisiniai veiksmai sąveikauja su šeimos teisės sritimi. Nors, neviešinant informacijos apie įgytą ar perleistą turtą, viena vertus, gerbiamos atskirų valstybių tradicijos (o tai yra pagrindinis Europos teisinio reguliavimo šeimos ir paveldėjimo srityse leitmotyvas), kita vertus, tai neleidžia užtikrinti tinkamo trečiųjų šalių apsaugos lygio.

Reglamentai „dvyniai“ sureguliuavo sritį, kurios nepavyko sureguliuoti net tarptautinėmis konvencijomis. 1905 m.¹⁶ buvo parengta konvencija dėl santuokos pasekmių, kurios galiojimai sukliudė du pasauliniai karai. 1978 m. buvo priimta kita konvencija¹⁷, skirta konkrečiai sutuoktinių turto režimui reguliuoti, tačiau ji taip pat buvo nesėkminga, nes ją ratifikavo tik Prancūzija, Liuksemburgas ir Nyderlandai. Šiuo požiūriu reglamentų „dvynių“ priėmimas yra didelė sėkmė inovacijų kelyje, kurių ėmėsi ES, siekdama supaprastinti tarpvalstybinių porų gyvenimą.

Vadinamojo šalių valios autonomijos principo¹⁸, kuriuo grindžiamos visos laisvę pasirinkti taikytiną teisę įtvirtinančios taisyklės, taikymas šeimos teisės kontekste reiškia trečiųjų šalių interesų paaukojimą. Šeimos santykiai nėra išimtinai asmeniniai, bet neišvengiamai apima ir šeimos turtą. Namai yra vieta, kur įgyvendinama teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, tačiau kartu tai yra turtas, kurį reglamentuoja nekilnojamojo turto teisės normos. Pora neišvengiamai užmezga įvairius sutartinius santykius. Noras kartu leisti laisvalaikį greičiausiai preziumuoja keliones ir atostogų namų nuomos sutartis. Dėl šios priežasties kai kuriose šalyse santuokos sudarymas arba registruotos partnerystės sudarymas taip pat turi pasekmių poros turto teisiniam režimui. Tokios pasekmės neišvengiamai atsiliepia santykiams su trečiaisiais asmenimis. Darytina išvada, kad poros autonomiškumo pasekmės peržengia pačios poros ribas – o tai reiškia ne ką kitą, bet tradicinio principo, pagal kurį susitarimas galioja tik jį sudariusioms šalims, modifikavimą: juk gyvenimo kartu, užtvirtinto oficialia santuoka arba registruota partneryste, pasirinkimas tarpvalstybinių porų atveju nulemia

¹⁶ 1905 m. liepos 17 d. Hagos konvencija dėl sutuoktinių turto. Tekstą galima rasti čia: <<https://www.hcch.net/en/instruments/the-old-conventions/1905-effects-of-marriage-convention>>.

¹⁷ 1978 m. kovo 14 d. Hagos konvencija dėl sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytinos teisės.

¹⁸ Valios autonomijos kriterijaus taikymas siekiant nustatyti taikytiną teisę tarptautinio pobūdžio kontekstuose nuo senų laikų aptinkamas Prancūzijoje (žr. 1905 m. gruodžio 5 d. Cass. civ., *American Trading Company prieš Quebec Steamship Company Limited*), taip pat ir anglų kultūroje (žr. 1796 m. *Girnar prieš Meyer*, 2 Hy. Bl. 603). M. GIULIANO, P. LAGARDE, „Relazione sulla Convenzione relativa alla legge applicabile alle obbligazioni contrattuali“, *Comunicazione al Consiglio* in GUCE, 1980 m. spalio 31 d., C 282, p. 16.

galimybę pasirinkti santykiams taikytiną teisę, o tai neišvengiamai sukelia pasekmes minėtiems tretiesiems asmenims. Todėl reglamentų „dvynių“ 27 straipsnio f punkte dar kartą pabrėžiamas šio tarptautinėje privatinėje teisėje įtvirtinto principo veiksmingumas. Vis dėlto praktiškai įgyvendinant principą kyla daug sunkumų, nes trečiajam asmeniui tenka našta išsiaiškinti apie šalių pasirinktą teisę arba pasirinktos teisės pakeitimus, darančius įtaką poros santykiams (tai atsitinka tada, kai pora yra pasinaudojusi abiejų reglamentų 22 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtintu *ius variandi*).

Pasirinktos teisės taikymo sritis yra labai plati ir apima ne tik reglamentų „dvynių“ 27 straipsnyje išvardytus klausimus, bet ir papildomus aspektus, priskirtus pačios poros iniciatyva arba pagal taikytiną nacionalinę teisę¹⁹. 27 straipsnio poveikis trečiosioms šalims yra dar įdomesnis atsižvelgiant į tai, kad į pirminį reglamentų pasiūlymą ši nuostata nebuvo įtraukta. Kaip žinoma, kiekviena valstybė turi savo požiūrį į santuokos ar registruotos partnerystės turtines pasekmes, dėl to jei ši nuostata nebūtų buvusi įtraukta²⁰, tuomet daugelį 27 straipsnyje nurodytų klausimų būtų reglamentavusi *lex fori*, o ne šalių pasirinkta teisė. Šiuo metu tokia nuostata, kokia ji yra, suteikia galimybę išplėsti klausimus, kuriems taikoma pasirinkta teisė, o tai sumažina galimo *lex fori* taikymo poveikį. *Lex causae* pasekmės tose srityse, kurios yra itin svarbios tretiesiems asmenims, lieka labai problemiškos. Viena vertus, tai neleidžia reglamentams kištis į tokius klausimus kaip *in rem* teisių pobūdis, nuosavybės teisių į kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą registravimas; kita vertus, taikytinos teisės pasirinkimo instrumentas leidžia daugelį klausimų spręsti per *lex causae*, atitinkamai panaikinant *lex fori* poveikį, kuris automatiškai būtų galiojęs visiems klausimams, nepatenkantiems į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį.

Klausimams, susijusiems su *in rem* teisėmis, galioja *lex fori*. Teisėjas taip pat galės surasti ir pritaikyti atitinkamą *in rem* teisę savo teisinėje sistemoje, kuri būtų analogiška reguliavimui, kurio siekė šalys²¹.

¹⁹ J. M. CARRUTHERS, „Article 27“ in I. VIARENGO, P. FRANZINA (eds.), *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples. A Commentary*, Edward Elgar 2020, p. 262.

²⁰ COM (2011) 126 final. Žr. O. LANDO, „Contracts“ in K. LIPSTEIN (ed.), *Private International Law, in International Encyclopedia of Comparative Law*, vol. III, Brill, Leiden 1977, p. 106–125.

²¹ P. BRUNO, *I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate*, Giuffrè, Milano 2019, p. 62–63.

Bet koks klausimas dėl įrašymo į registrą yra susijęs su *lex registri*, kuri nebūtinai sutampa su *lex fori*: nekilnojamojo turto atveju klausimai dėl įrašymo į registrą priklauso vietos, kurioje yra nekilnojamasis turtas, teisei (*lex rei sitae*). Buvo pasirinkta registrų sistemos nederinti, siekiant išsaugoti išimtinę valstybių kompetenciją bei geriau organizuoti turto registravimą konkrečiame registre. *Lex registri*, kuris nekilnojamojo turto atveju sutampa su *lex rei sitae*, nustato registravimo sąlygas, taip pat nurodo institucijas, atsakingas už registracijai reikalingų dokumentų tikrinimą.

3. Sunkus, bet būtinas dialogas tarp *lex causae* ir *lex registri*

Užduotis išnarplioti šią sudėtingą reguliavimo sistemą nėra iš lengviausių: viena vertus, reikia išanalizuoti, kiek *lex causae* gali turėti įtakos konkrečioms *lex registri* sritims, kita vertus, reikia įvertinti, kaip užtikrinamas informacijos trečiosioms šalims pasiekiamumas. Pastarasis aspektas yra būtinas, kad pora galėtų įgyvendinti savo teises į registruotiną kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą.

Pagal *lex causae* galima nustatyti turto, kuris kai kuriose šalyse gali būti teisiškai klasifikuojamas kaip asmeninis turtas arba bendroji nuosavybė, pobūdį. Ši aplinkybė turi įtakos trečiajai šaliai kreditoriui, siekiančiam garantijų užtikrinimo, kurių turinys ir sąlygos bus nustatytos *lex causae*. Europinio reguliavimo, susijusio su šeimos turto režimais, kontekste būtina išanalizuoti apsaugos lygį, kuris yra suteikiamas su pora sąveikaujančioms trečiosioms šalims. Turto registrų klausimo neįtraukimas į reglamentų taikymo sritį nereiškia, kad šis klausimas neiškils trečiųjų asmenų padėties kontekste. Galiausiai *lex causae* daro įtaką ir trečiųjų asmenų teisėms su sąlyga, kad, pavyzdžiui, trečiajam asmeniui žinoma apie šeimos turto teisinį režimą.

Nuosavybės režimo viešinimas kai kuriose valstybėse numatytas, o kai kur jo visai nėra. Pavyzdžiui, Austrijoje²², Kroatijoje²³, Airijoje, Slovakijoje, Liuksemburge ir Airijoje šeimos turto teisiniams režimams nenumatyta jokia paviešinimo forma. Kipras šiame kontekste išsiskiria tuo, kad jame galioja „turtinio nepriklausomumo“ principas tiek santuokoms²⁴, tiek civilinėms partne-

²² Žr. T. PERTOT, „Austria“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, Rijeka Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 9.

²³ Žr. M. BUKOVAC PUVAČA, „Croatia“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 77.

²⁴ Žr. L. 232/1991, Sezione 13.

rystėms²⁵: santuoka ar civilinė sąjunga neturi įtakos sutuoktinių ar partnerių turtiniam nepriklausomumui²⁶. Lenkijoje nėra vedybinių sutarčių registru, bet informacijos apie turto režimą galima gauti iš Centrinio verslo veiklos registro²⁷. Švedijoje sutuoktinių ir partnerių sutarčių registracija tvarkoma tik mokesčių tikslais²⁸.

Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Italijoje, informacija paviešinama civilinio registro įrašuose. Kai *lex causae* yra Italijos teisė, suinteresuota trečioji šalis gali nustatyti, ar taikomas bendrosios nuosavybės režimas, ar galioja sutuoktinių susitarimas, ar turto fondas²⁹. Turto pobūdį ir jo režimą reglamentuoja *lex causae*, ja remdamasi trečioji šalis galės nustatyti, kokiomis teisėmis ir įgaliojimais ji gali ar negali naudotis konkrečiam turto atžvilgiu.

Vis dėlto pažymėtina, kad turto teisinį režimą viešinančių valstybių atveju būtina patikrinti, kokių tikslu toks viešinimas galimas. Italijoje civilinis registras leidžia paviešinti dvejopo pobūdžio informaciją. Kalbant apie asmens *statusą* (pvz., įrašus apie santuoką ar įteisintas skyrybas), civiliniame registre ši informacija paviešinama pasitelkiant pranešimo formą: už šios pranešimo pareigos neįvykdymą gali būti taikomos sankcijos, tačiau tai nesukelia negaliojimo pasekmių. Neįregistravimo atveju pareiga pateikti įrodymus, kad trečioji šalis turėjo žinoti apie situaciją, tenka pačiai registrui nepranešusiai porai. Priešingu atveju, jeigu įrašas buvo padarytas, trečiasis asmuo negali remtis nežinojimu apie konkrečią situaciją.

Vedybinių sutarčių įtraukimas į civilinės metrikacijos knygą yra deklaratyvų poveikį turintis paviešinimas, be tokio paviešinimo vedybinės sutarties fakto neįmanoma panaudoti prieš trečiuosius asmenis. Būtent dėl turto režimo ar registruotos partnerystės turtinių pasekmių daugelis valstybių renkasi tik deklaratyvaus poveikio informacijos paviešinimą. Be Italijos, Bulgarijoje³⁰,

²⁵ Žr. L. 184(I)/2015, Sezione 33.

²⁶ Žr. A. PLEVRI, „Cyprus“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, Rijeka Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 102.

²⁷ Žr. M. WAŚIC, „Poland“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 513.

²⁸ Žr. S. THORSLUND, „Sweden“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 663.

²⁹ Italijoje paviešinimas nėra privalomas, tačiau tik paviešintą informaciją galima panaudoti prieš trečiąjį asmenį.

³⁰ Pagal universalumo principą *lex causae* gali būti ir valstybės, kuri nėra prisijungusi prie tvirtesnio bendradarbiavimo procedūros, teisė, todėl tokios valstybės kaip Bulgarija įtraukimas į tyrimą yra tikslingas.

Suomijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje³¹ galimybė remtis santuokos ir (arba) partnerystės aktu prieš trečiuosius asmenis aiškiai siejama su santuokos ar įvairių rūšių partnerystės sutarčių įregistravimu civiliniuose registruose ir vedybinių sutarčių įregistravimu. Tai suteikia galimybę santuokos ir (arba) partnerystės aktu remtis prieš trečiuosius asmenis³². Pagal Čekijos teisę trečiasis asmuo yra apsaugotas ypatingai, nes tokio asmens teisių negalima pažeisti vedybų sutartimi, nebent jis pats su tuo sutinka sutartyje³³.

Danijoje poros pasirinktas separacijos režimas turi būti paskelbtas Danijos oficialiajame leidinyje (*Statstidende*)³⁴, kad juo būtų galima pasiremti prieš trečiųjų šalių kreditorius. Estijoje ir Rumunijoje yra specialūs registrai, skirti sutuoktinių turto teisiniui režimui, kurių tvarkymas pavestas Notarų rūmams. Jų tikslas – sudaryti galimybę remtis turto teisiniu režimu prieš trečiuosius asmenis, o tai užtikrina didesnę trečiųjų asmenų interesų apsaugą ir teisinį tikrumą³⁵.

Nors Prancūzijoje nėra specialaus turto teisinio režimo registro, trečiųjų šalių kreditoriai gauna informaciją apie poros turto teisinio režimo pasikeitimus iš specializuotuose žurnaluose skelbiamų pranešimų. Vadinamasis *Pact Civil de Solidarité* (PACS) įregistruojamas civiliniame registre siekiant, kad apie jo egzistavimą sužinotų tretieji asmenys. Tačiau nuosavybės teisinio režimo įgyvendinimas priklauso nuo pirkimo dokumento įregistravimo viešajame registre³⁶.

³¹ Ispanijoje vedybinės sutartys registruojamos nacionaliniame civiliniame registre. Kita vertus, įregistruotų partnerystės pavišimo sistemų reglamentavimas nepriklauso bendranacionaliniam lygmeniui, t. y. pagal įgaliojimą juo užsiima vietos valdžios institucijos. Žr. A. M. PÉREZ VALLEJIO, „Spain“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, Rijeka Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 624.

³² Žr. Civilinio kodekso 1395 straipsnio 2 dalį.

³³ Remiantis Civilinio kodekso 719 straipsniu, susitarimas, kuriame nedalyvavo trečioji šalis, negali sukelti teisiųjų pasekmių.

³⁴ L. NIELSEN, *Study on Matrimonial Property Regimes and the Property of Unmarried Couples in Private International Law and Internal Law*, Europäische Kommission/Generaldirektion Justiz und Inneres, Brussels 2003, p. 1–78.

³⁵ Žr. S. LIIN, „Estonia“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, Rijeka Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 193. Dėl Rumunijos žr. G. RUSSO, „Romania“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 556.

³⁶ Žr. <<http://www.coupleseurope.eu/en/france/topics>>.

Vokietijoje poros nuosavybės režimo įregistravimas nenulemia akto galiojimo, tačiau pagal Vokietijos teisę tai yra būtina sąlyga, norint pasiremti šiuo aktu prieš trečiuosius asmenis³⁷. Be to, Vokietijoje yra numatytas specialus registracijos paskelbimas teisinius pranešimus kompiliuojančiuose žurnaluose.

Graikijoje, Atėnuose esančiame Pirmosios instancijos teisme, tvarkomas registras, kuriame kaupiami visi susitarimai dėl porų turto teisinio režimo. Vengrijoje yra specialus nacionalinis sutarčių, susijusių su santuoką arba registruotą partnerystę sudariusių porų turtiniais santykiais, registras. Taigi, registracija patvirtina susitarimų egzistavimą ir leidžia juos naudoti santykiuose prieš trečiąsias šalis. Lietuva, Nyderlandai ir Slovėnija³⁸ taip pat turi specialius vedybinių sutarčių registrus: neįregistravus šių sutarčių, jų negalima panaudoti ginčuose prieš trečiuosius asmenis, nebent šie apie minėtas sutartis turėjo sužinoti kitais būdais³⁹.

Maltoje, priešingai, nėra specialaus vedybinių sutarčių registro, tačiau šios sutartys turi būti įtrauktos į Teisingumo ministerijos tvarkomą viešąjį registrą. Tokia registravimo forma atlieka informavimo funkciją trečiųjų šalių atžvilgiu, kitaip tariant, nuo registravimo momento šios šalys laikomos turinčiomis teisinių žinių apie atitinkamą sutartį⁴⁰.

Galima daryti išvadą, kad dėl *lex causae* ir *lex registri* galimų skirtumų kiekvienu konkrečiu atveju būtina įvertinti trečiosios šalies padėtį: iš tiesų trečiosios šalies ir poros santykiai paprastai reglamentuojami *lex causae*, tačiau informacijos paviešinimo sistema išlieka įtvirtinta *lex registre*, kuri ne visada sutampa su *lex causae*. Dėl to taikytinos teisės prasme poros valios autonomija tretiesiems asmenims sukuriama papildoma našta ir pareigos.

³⁷ Žr. T. PERTOT, „Germany“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *Family Property and Succession in EU Member States. National Reports on the Collected Data*, Rijeka Faculty of Law, Rijeka 2019, p. 268.

³⁸ Žr. F. DOUGAN, „Slovenia“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 595.

³⁹ Žr. A. LIMANTĖ, „Lithuania“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 416. Dėl Olandijos žr. F. W. J. M. SCHOLS, T. F. H. REIJNEN, „Nyderlandai“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 493.

⁴⁰ Žr. M. V. MACCARI, „Malta“ in L. RUGGERI, I. KUNDA, S. WINKLER (eds.), *ibid.*, p. 468.

4. Visuotinio taikymo principas ir trečiosios šalies apsauga: reglamentų „dvynių“ 28 straipsnio vaidmuo

Iš sudėtingos reguliavimo sistemos matyti, kad sutuoktinių ar partnerių pasirinkta taikytina teisė (*lex causae*) reglamentuoja visus turtinius santykius, įskaitant ir susijusius su nekilnojamoju turtu. Nekilnojamojo turto teisė nenumato jokių reglamentų „dvynių“ 21 straipsnyje nustatyto visuotinio taikymo principo išimčių. Dėl to šis straipsnis taikomas visiems šeimos turtiniams santykiams su tarptautiniais elementais. Nediferencijuotas taikytinos teisės taikymas riboja poros derybų autonomiją, nes kitoje šalyje esančiam savo turtui pora negali nusistatyti kitokios teisės negu ta, kuri reglamentuoja visus jų turtinius santykius. Tačiau *dépeçage*⁴¹ metodas yra svarbus valdymo instrumentas, galintis priderinti taikytinos teisės pasirinkimą prie konkretaus atvejo ypatumų ir tam tikrų poreikių. Bandant suderinti, viena vertus, visuotinio taikymo principo įgyvendinimą ir, kita vertus, *lex registri* taikymą, paaiškėja, kad neįmanoma iškristalizuoti bendros sistemos, kuri apibendrintų įvairius informacijos apie turtą, priklausančio santuokoje ar civilinėje sąjungoje esančioms poroms, viešinimo režimus.

Pirmasis sunkumas yra tas, kad neegzistuoja vienodai suprantama „trečiųjų šalių“ sąvoka: ją galima nustatyti tik remiantis *lex causae*, kuri nebūtinai sutampa su *lex registri*. Apskritai galima daryti prielaidą, kad trečioji šalis yra arba kreditorius, kurio padėtis kyla iš prievolės (kuri nebūtinai yra tik sutartinė), arba asmuo, turintis kitų saugotinių interesų poros atžvilgiu – dėl šių priežasčių toks trečiasis asmuo gali pareikšti atitinkamus turtinius reikalavimus.

Trečiosios šalies identifikavimas ir jos teisės, susijusios su poros turtu, aiškintini atsižvelgiant į reglamentų „dvynių“ 28 straipsnio nuostatas, kuriose numatyti skirtingi scenarijai su skirtingais reglamentavimo sprendimais.

Tik tuo atveju, jei trečioji šalis faktiškai žino apie turto teisiniam režimui taikytiną teisę, šia teise gali būti pasiremta prieš trečiąją šalį. Praktikoje minėtas „pasirėmimas teise“ reiškia, kad, nepriklausomai nuo geografinės turto buvimo vietos, poros ir trečiojo asmens santykiams taikytina

⁴¹ Tarptautinėje privatinėje teisėje *dépeçage* metodas naudojamas situacijose, kada skirtingiems vienos bylos klausimams taikomi skirtingų šalių įstatymai. Žr. W. L. M. REESE, „Dépeçage: A Common Phenomenon in Choice-of-law“ (1973) 73 *Colum L Rev* 58; C. G. STEVENSON, „Dépeçage: Embracing Complexity to Solve Choice-of-Law Issues“ (2003–2004) 37 *Ind L Rev* 303, 309. *Dépeçage* pavyzdį galima rasti Romos konvencijos dėl sutartinių prievolių taikytinos teisės 3 straipsnio 1 dalyje: „Sutarčiai taikoma šalių pasirinkta teisė. Pasirinkimas turi būti pakankamai aiškiai išreikštas sutarties sąlygose arba gali būti nustatomas pagal faktines bylos aplinkybes. Šalys savo susitarimu gali pasirinkti taikytiną teisę visai sutarčiai arba tik atskirai jos daliai.“

teisė bus ta, kurią pasirinko pora, arba ta, kuri nustatyta taikant kurio nors reglamento „dvynio“ 26 straipsnį. Kaip galima suprasti, subjektyvios sąlygos, tokios kaip įprastinė gyvenamoji vieta ar bendra pilietybė, galiausiai perkelia trečiojo asmens ir poros santykius į tokią reguliavimo sritį, kuri gali labai skirtis nuo *lex registri*. Šiuo atžvilgiu europinio teisinio reguliavimo kūrėjams pavyko pasiekti tinkamą pusiausvyrą tarp vadinamojo legislatyvinio automatizmo ir trečiojo asmens apsaugos, kai reglamentų „dvynių“ 26 straipsnio 3 dalies priešpaskutinėje pastraipoje jie nustatė atskirimą tarp *lex causae* bei trečiojo asmens ir poros santykiams taikytinos teisės. Jeigu vienas iš poros narių 26 straipsnio 3 dalies pagrindu kreipėsi į teisminę instituciją prašydamas priimti sprendimą remiantis kita teise, nei numatyta 26 straipsnio 1 dalyje, tokiu būdu taikoma teisė gali reguliuoti ne santykius su trečiuoju asmeniu, bet tik pačios poros turtinius santykius. Kitaip tariant, minėtoje situacijoje bus taikoma teisė būtent tos valstybės, kurioje sutuoktiniai arba partneriai turėjo bendrą įprastinę gyvenamąją vietą pakankamai ilgą laiką, kuris turi būti ilgesnis už jų gyvenimo laikotarpį, praleistą pirmoje bendroje įprastinėje gyvenamojoje vietoje.

Lex causae taikoma trečiųjų šalių atžvilgiu, net nereikalaujant faktinio žinojimo apie turtinio režimo teisę (taikytiną pagal įstatymą ar parinktą šalių iniciatyva): užtenka to, kad trečioji šalis turėjo žinoti apie šią teisę laikantis deramo rūpestingumo kriterijaus (abiejų reglamentų 28 straipsnio 1 dalis). *Lex causae* negali būti privalomas trečiajai šaliai, jeigu apie šią teisę nebuvo žinoma sužinoti arba kai ji buvo taikoma taikant išimtinis kriterijus ir siekiant išimtinių sutuoktinių interesų (26 straipsnio 3 dalies priešpaskutinė pastraipa)⁴².

Europiniu teisiniu reguliavimu buvo siekiama sumažinti teisinio neapibrėžtumo riziką ir užtikrinti geresnę poros ir susijusių trečiųjų šalių interesų apsaugos pusiausvyrą. Iš tiesų, kai *lex causae* reglamentuoja poros ir trečiosios šalies susitarimą arba kai sutuoktinis ar partneris gyvena toje pačioje valstybėje kaip ir trečioji šalis, galioja žinojimo prezumpcija⁴³. Atsižvelgiant į aiškiausią reglamentavimo nebuvimą, galima diskutuoti dėl prezumpcijos ribų nustatymo, bet, autorių nuomone, ši prezumpcija turėtų būti laikoma nenuginčijama *iuris et de iure*, siekiant sušvelninti

⁴² Remiantis 26 straipsniu, „tos kitos valstybės teisės taikymas nedaro neigiamo poveikio trečiųjų asmenų teisėms, kylantioms iš pagal 1 dalies a punktą taikytinos teisės“. Trečiasis asmuo negali būti paveiktas *lex causae*, jeigu teisminė institucija „išimties tvarka, bet kuriam iš poros narių pateikus prašymą“ nusprendžia, kad tos poros turtinėms pasekmėms taikytina teisė yra kitos valstybės nei tos, kurios teisė taikytina pagal 1 dalies a punktą, teisė. Toks išimtinis prašymas pateikiamas, jei pareiškėjas įrodo, kad: a) toje kitoje valstybėje poros paskutinė bendra įprastinė gyvenamoji vieta buvo gerokai ilgesnį laiką ir b) abu poros nariai tos kitos valstybės teise rėmėsi tvarkydami arba planuodami savo turtinius santykius.

⁴³ Žr. Reglamentų „dvynių“ 28 straipsnį.

konfliktus tokioje sudėtingoje reguliavimo sistemoje ir sudaryti palankias sąlygas teisinio tikrumo principui įgyvendinti⁴⁴. Atkreiptinas dėmesys į reglamentų „dvynių“ 28 straipsnyje įtvirtintą žinojimo prezumpciją, kuri yra susijusi su nekilnojamoju turto: jei iš tikrųjų *lex causae* sutampa su valstybės, kurioje yra šis turtas, teise, trečioji šalis negali teisintis, esą nežinojo, kuri teisė yra taikytina. Kai taikytina teisė sutampa su nekilnojamojo turto buvimo vietos teise (*lex causae* ir *lex registri*), tai itin palanku ir trečiajam asmeniui.

Sudėtinga *lex causae* ir *lex registre* tarpusavio sąveikos sistema aiškiai išdėstyta 28 straipsnio 2 dalies b punkte. Kaip matyti, kai kuriose valstybėse sutuoktinių turto teisiniam režimui arba registruotos partnerystės turčinėms pasekmėms taikomi specialūs registravimo instrumentai arba specialios informacijos pavišinimo sistemos. Jeigu vienas iš sutuoktinių ar partnerių įvykdė registravimo prievolę, kaip yra reikalaujama pagal valstybės, kurioje yra turtas, teisę, tai ir šiuo atveju *lex causae* negali nesutapti su *lex registri*. Jeigu registracija buvo atlikta vadovaujantis valstybės, kurios teisė taikytina sutuoktinio ar partnerio ir trečiojo asmens sandoriui, teise arba valstybės, kurioje yra sutartį sudariusio sutuoktinio ir trečiojo asmens įprastinė gyvenamoji vieta, teise, tokiais atvejais trečiasis asmuo negali ginčyti žinojimo apie taikytiną teisę prezumpcijos.

Abiejų reglamentų 28 straipsnis yra nepakeičiamas orientyras, nurodantis, kokia teisė taikytina sutuoktinio ar partnerio ir trečiosios šalies santykiams, kai *lex causae* netaikoma. Poros turčinėms santykiams taikytinos teisės ir trečiajam asmeniui taikytinos teisės skirtingumas išsprendžiamas pasitelkiant tokį kriterijų kaip nekilnojamojo turto buvimas (ar nebuvimas). Jeigu toks turtas yra, trečiajam asmeniui naudinga taikyti valstybės, kurioje yra turtas, teisę ir atitinkamai taikyti *lex registri*. Priešingai, jei nekilnojamojo turto nėra, taikoma teisė, kuri taikoma sutuoktinio ar partnerio ir trečiosios šalies sandoriui.

Reglamentų „dvynių“ 28 straipsnio nuostatos svarbios tais atvejais, kai vienas iš sutuoktinių (partnerių) negali trečiojo asmens atžvilgiu remtis teise, taikoma sutuoktinių (partnerių) turto teisiniam režimui, turto teisinio režimo pasekmės trečiojo asmens atžvilgiu reglamentuoja: valstybės, kurios teisė yra taikytina vieno iš sutuoktinių ir trečiojo asmens sandoriui, teisė, arba tais atvejais, kai tai susiję su nekilnojamoju turto arba registruotu turto ar teisėmis, – valstybės, kurioje yra tas turtas arba kurioje yra įregistruotas tas turtas ar teisės, teisė.

⁴⁴ Prielaidos taip pat svarbios paveldėjimo kontekste. Dėl trečiosios šalies sąžiningumo prezumpcijos žr. I. RIVA, *Certificato successorio europeo. Tutela e vicende acquisitive*, ESI, Napoli 2017, p. 161–166.

5. Nuosavybės režimui taikytina teisė ir trečiųjų šalių žinojimas apie ją

Reglamentuose „dvyniuose“ nustatyta, kad tarpvalstybinės poros turto režimą turėtų reglamentuoti numatoma teisė, su kuria jis glaudžiai susijęs ir kuri taikoma visam turtui, neatsižvelgiant į jo pobūdį ar skirtingas jo buvimo vietas⁴⁵. Tačiau tuo pat metu tai reiškia, kad reikia nuolat lyginti skirtingas reguliavimo sistemas⁴⁶. Poros, valdydamos šeimos turtą, susiduria su tokiais klausimais, kaip turto nuosavybės nustatymas, vieno iš sutuoktinių disponavimo šeimai priklausančiu turtu teisėtumas, turto registravimo būdai ir iš to išplaukianti galimybė panaudoti registravimo faktą prieš trečiuosius asmenis.

Turtinės pasekmės, atsirandančios dėl sutuoktinių ar partnerių pasirinkto režimo, svarbios viešinant informaciją, kas yra būtina siekiant suteikti turto nuosavybei ar iš jos kylančioms teisėms *erga omnes* pobūdį⁴⁷. Priklausomai nuo to, ar pora įgyja turtą kaip bendrąją nuosavybę, ar atskirai kaip asmeninę nuosavybę, gali skirtis ir trečiųjų asmenų padėtis, t. y. jų pretenzijos būtų pareikštos porai ar tik vienam jos nariui.

Pažymėtina, kad taikytinos taisyklės yra susijusios ne tik su turto teisinio režimo administravimu, bet taip pat lemia kiekvieno sutuoktinio ar partnerio padėtį įvairių kreditų ar skolų atžvilgiu⁴⁸ – dėl šios priežasties yra ypač svarbu teisingai nustatyti, kaip pora įgyja turtą (bendrai

---

⁴⁵ Tarybos reglamentas (ES) 2016/1103 [2016] OL L183/1; Tarybos reglamentas (ES) 2016/1104 [2016] OL L183/30; L. RUGGERI, „I Regolamenti europei sui regimi patrimoniali e il loro impatto sui profili personali e patrimoniali delle coppie cross-border“ in S. LANDINI (ed.), *EU Regulations 650/2012, 1103 and 1104/2016: Cross-border Families, International Successions, Mediation Issues and New Financial Assets*, ESI, Napoli 2020, p. 118–130.

⁴⁶ P. BRUNO, *I regolamenti UE n. 1103/16 e 1104/16 sui regimi patrimoniali della famiglia: struttura, ambito di applicazione, competenza giurisdizionale, riconoscimento ed esecuzione delle decisioni*. Prieiga per internetą: <www.distretto.torino.giustizia.it>.

⁴⁷ P. BRUNO, *I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate*, Giuffrè, Milano 2019, p. 185.

⁴⁸ N. CIPRIANI, „Rapporti patrimoniali tra coniugi, norme di conflitto e variabilità della legge applicabile“ (2019) 1 *Rassegna di diritto civile* 27, 29; M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, „Matrimonial Property Regimes after the Dissolution by Divorce“ in J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, F. G. VITERBO (eds.), *Case Studies and Best Practices Analysis to Enhance EU Family and Succession Law. Working Paper in Quaderni degli Annali della facoltà giuridica dell'Università di Camerino* 3, Università di Camerino, Camerino 2019, p. 40–48. Prieiga per internetą: <<https://afg.unicam.it/node/111>>, taip pat <https://www.euro-family.eu/news-126-case_studies_and_best_practices_analysis_to_enhance_eu_family_and_succession_law_working_paper>; L. RUGGERI, „Property and cross-border couples from the perspective of European regulation“ (2021) 15 *Actualidad Jurídica Iberoamericana* 252–274.

ar kaip asmeninę nuosavybę). Kai kuriose, daugiausia bendrosios teisės sistemose, sutuoktinių turtas paprastai lieka atskiras⁴⁹. Šiose bendrosios teisės sistemose nėra bendro sutuoktinių turto teisinio režimo sąvokos, todėl sprendimas dėl turto ar nuosavybės dalių paskirstymo perduodamas teisėjui, neatsižvelgiant į tai, kam formaliai priklauso nuosavybė. Teisėjas sprendimą grindžia protingumo ir teisingumo kriterijais⁵⁰, papildomai įvertindamas kiekvieno sutuoktinio ekonominį ir asmeninį indėlį į šeimą. Civilinės teisės sistemos dažniausiai numato bendrąją nuosavybę poros turtui, įsigytam po santuokos sudarymo⁵¹. Taigi tuo atveju, jei pora nurodo Italijos teisę kaip jų turto režimui taikytiną teisę, partnerių atskirai įsigytas turtas bus laikomas bendru turtu, jei prieš tai nebuvo pasirinktas turto atskyrimas. Kitose valstybėse narėse yra kitaip. Pavyzdžiui, Austrijoje paprastai tikimasi, kad vieno iš sutuoktinių įsigytas turtas lieka jo ar jos išimtinė nuosavybe arba, jei turtas įsigytas bendrai, jis tampa bendrąja jungtine nuosavybe. Todėl, priklausomai nuo taikytinos teisės, vieno arba abiejų sutuoktinių ar partnerių su trečiaja šalimi pasirašyta sutartis lemia skirtingus padarinius.

Kaip nurodyta Reglamento dėl sutuoktinių turto teisinio režimo 52 konstatuojamojoje dalyje ir Reglamento dėl registruotų partnerystės turtinių pasekmių 51 konstatuojamojoje dalyje, teisė, nustatyta kaip poros taikytina teisė, turėtų reglamentuoti sutuoktinių ar partnerių turto teisinio režimo poveikį vieno iš sutuoktinio/partnerio ir trečiųjų asmenų teisiniams santykiams. Vis dėlto partnerių arba sutuoktinių pasirinktos teisės pasekmėmis trečiajam asmeniui galima remtis tik tuo atveju, jeigu pastarasis apie tai žino pagal reglamentų „dvynių“ 27 straipsnio f punktą. Todėl būtina įvertinti, ar tretieji asmenys turi faktinę galimybę arba tikrai žino, kokius padarinius ar teises pasekmes taikytina teisė nustato poros turtiniam režimui, ir atitinkamai gali jomis remtis.

Nors sutuoktinių ar registruotų partnerių pasirinktą teisę galima bet kada pakeisti, reikia atsižvelgti ir į trečiosios šalies padėtį. Būtina užtikrinti, kad pasirinktos teisės pakeitimu prieš trečiąsias šalis būtų galima remtis tik tuo atveju, jei buvo tinkamai laikomasi formalumų, kurie taikomi registravimui atitinkamuose registruose.

⁴⁹ G. OBERTO, „La comunione coniugale nei suoi profili di diritto comparato, internazionale ed europeo“ (2008) *Il diritto di famiglia e delle persone* 369. Taip pat žr. K. BOELE-WOELKI, F. FERRAND, C. GONZALES BEILFUSS, M. JÄNTERÄ-JAREBORG, N. LOWE, D. MARTINY, W. PINTENS, *Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses*, Cambridge 2013, p. 11; G. OBERTO, „Il divorzio in Europa“ (2021) *1 Famiglia e diritto* 112.

⁵⁰ G. PERLINGIERI, „Sul criterio di ragionevolezza“ in C. PERLINGIERI, L. RUGGERI (eds.), *L'incidenza della dottrina sulla giurisprudenza nel diritto dei contratti*, ESI, Napoli 2016, p. 29–71.

⁵¹ Prie valstybių, kuriose numatyta, kad santuokos/registruotos partnerystės metu turtas įgyjamas poros bendrai, galima priskirti šias valstybes: Belgija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Portugalija, Ispanija, Lenkija, Slovakija, Čekija, Vengrija, Rumunija ir Bulgarija.

Šiuo atžvilgiu, nepaisant reglamentų „dvynių“ 27 straipsnio f punkto, jų 28 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ginčo atveju sutuoktinių ar partnerių turto teisiniam režimui taikytina teisė negali būti panaudota prieš trečiąsias šalis, išskyrus atvejus, kai trečioji šalis žinojo arba, laikydamosi deramo rūpestingumo kriterijų, turėjo žinoti tą teisę⁵². Tokiu atveju, kaip nustatyta 28 straipsnio 3 dalyje, kai sutuoktinis negali remtis taikytina teise prieš trečiąjį asmenį pagal 28 straipsnio 1 dalį, sutuoktinių turto teisinio režimo pasekmės trečiojo asmens atžvilgiu reglamentuoja sandoriui taikytina valstybės teisė, o su nekilnojamoju turtu susijusiais atvejais – valstybės, kurioje yra tas turtas arba kurioje yra įregistruotas tas turtas ar teisės, teisė.

Darytina išvada, kad būtina priimti suderintas taisykles, kurios paaiškintų, kokiomis sąlygomis trečioji šalis turėtų sužinoti apie poros pasirinktą teisę, reglamentuojančią nuosavybės teisinį režimą, ir tokiu būdu geriau suvoktų, kokius teisinius padarinius sukurtų konkretus sandoris.

Kalbant apie teisinius santykius, preziumuojama, kad šalys privalo būti deramai rūpestingos, t. y. privalo įvykdyti taikytinoje teisėje numatytą pareigą paviesti informaciją, kad apie ją sužinotų trečiosios šalys ir kad joms netyčia nebūtų taikomos kitos taisyklės nei tos, kurių jos pagrįstai tikėjosi.

6. *In rem* teisių įregistravimas ir reglamentų „dvynių“ taikymo sritis

Pagal reglamentų „dvynių“ 27 konstatuojamąją dalį reikalavimai, susiję su teisių į kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą registravimu registre, nepatenka į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį. Todėl kiekviena valstybė narė turi nustatyti teisinės registravimo savo registruose sąlygas ir procedūras, taip pat nurodyti institucijas, atsakingas už reikalavimų ir būtinų dokumentų tikrinimą.

Be to, reglamentų „dvynių“ 28 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad reglamentų „dvynių“ taisyklės netaikomos teisių įregistravimo registre pasekmėms, tuo tarpu valstybės narės, kurioje yra tvarkomas registras, teisė įpareigoja nustatyti, ar įregistravimas yra deklaratyvus, ar sukuriančiojo pobūdžio. Be to, pagal reglamentų „dvynių“ 1 straipsnio 2 dalį, į jų taikymo sritį aiškiai neįtraukiamas „teisių *in rem* pobūdis“ (g punktas) ir „visos registre įregistruotos teisės į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą, įskaitant tokių teisių įregistravimui keliamus teisinius reikalavimus ir tokių teisių įregistravimo arba jų neįregistravimo registre pasekmes“ (h punktas).

⁵² Šiuo klausimu žr. A. ZANOBETTI, „Il regime patrimoniale della famiglia nel diritto internazionale privato“ in F. ANELLI, M. SESTA (eds.), *Regime patrimoniale della famiglia in Trattato di diritto di famiglia* diretto da P. ZATTI, vol. III, 2nd ed., Milano 2011, p. 43; A. CLERICI, „Art. 30“ in F. POCAR (ed.), *Commentario del nuovo diritto internazionale privato*, Cedam, Padova 1996, p. 142.

Nustatyti konkretų registrą, į kuriuos nukreipia reglamentai „dvyiniai“, yra teisę taikančio asmens (pvz., teisėjo) užduotis. Šią užduotį reikia atlikti analizuojant nacionalinį reglamentavimą, nes ES reglamentų lygmeniu nėra konkrečios „registro“ apibrėžties. Remiantis *lex registri* bus galima suprasti, kuris „registas“ gali atlikti sutuoktinių ar partnerių turto teisinio režimo pavišimo funkciją. Pavyzdžiui, jei *lex registri* yra Italijos teisė⁵³, pavišimą vykdo du skirtingas funkcijas vykdantys ir poveikį keliantys registrai: žemės kadastras ir civilinis registras. Nekilnojamas turtas turi būti registruojamas žemės kadastru⁵⁴. Civiliniame registre turi būti registruojama santuoka arba registruota partnerystė ir sutuoktinių arba partnerių pasirinktas turto režimas⁵⁵. Taigi, norint sužinoti, kam priklauso nekilnojamas turtas, visuomet reikia kreiptis į žemės kadastrą, o norint sužinoti, kokį nuosavybės režimą pasirinko sutuoktiniai arba partneriai, reikia patikrinti civilinį registrą. Sudėtinga Italijos informacijos pavišimo sistema netaikoma kitose Europos šalyse, kuriose, pavyzdžiui, nėra specialaus šeimos turto režimo registravimo ir kuriose taikomos skirtingos informacijos apie nekilnojamąjį turtą pavišimo sistemos⁵⁶.

Siekiant užtikrinti sandorių teisinį tikrumą ir teisių į kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą įgijimo *erga omnes* poveikį, turi būti daroma nuoroda į atitinkamos valstybės narės teisės aktuose numatytą registraciją. Kartu reikia atsižvelgti į poros pasirinktą turto teisinį režimą arba į registruotos partnerystės turtinius padarinius. Taigi tuo atveju, kai sandoris sudarytas pagal Italijos teisę arba turtas yra Italijoje, arba viena iš šalių turi gyvenamąją vietą Italijoje – formaliai pagal Italijos teisę atliktu nuosavybės režimo įregistravimu galima remtis prieš bet kurią trečiąją šalį, net jeigu poros pasirinkta teisė yra kitos valstybės narės arba trečiosios valstybės teisė. Šiuo atžvilgiu reglamentų „dvyinių“ 28 straipsnio 2 dalies a ir b punktuose įtvirtinta trečiosios šalies žinojimo prezumpcija⁵⁷ taikoma tada, kai šalys įvykdė savo registravimo ir pavišimo prievoles.

⁵³ Italijos teisėje, kalbant apie turto registravimo sistemą arba sutuoktinių ar partnerių turto režimo registravimą, būtina atsižvelgti į registrų daugialypiškumą.

⁵⁴ Italijoje veikia sudėtinga nekilnojamojo turto pavišimo sistema: nekilnojamojo turto registravimas vyksta „Agenzia delle Entrate“ tvarkomame žemės kadastru. Registras yra viešas ir su juo gali susipažinti bet kuris to pageidaujantis asmuo. Šiuo klausimu žr. P. PERLINGIERI, *Manuale di diritto civile*, ESI, Napoli 2021, p. 843–854.

⁵⁵ Santuokos, registruotos partnerystės faktai, taip pat sutuoktinių ar partnerių pasirinktas turto teisinis režimas registruojami civilinės metrikacijos įstaigoje. Registravimas yra privalomas, o registras yra kiekvienoje Italijos savivaldybėje.

⁵⁶ Šiuo klausimu žr. šio skyriaus 3 skirsnį.

⁵⁷ E. CALÒ, „Variazioni sulla *professio iuris* nei regimi patrimoniali delle famiglie“ (2017) 6 *Rivista del Notariato* 1093, 1097. Šiuo klausimu žr. straipsnį A. BONOMI, P. WANTELET, *Le droit européen des relations patrimoniales de couple. Commentaire des Réglements (UE) 2016/1103 et 2016/1044*, Bruylant, 2021, p. 843–883.

Kaip minėta anksčiau, pagal Italijos teisę civilinis registras paviešina sutuoktinių ar partnerių pasirinktą nuosavybės režimą, o žemės kadastras paviešina informaciją apie nekilnojamojo turto registravimą. Italijos teisė reglamentuoja nekilnojamojo turto režimo paviešinimą sąveikaujant dviem skirtingoms sistemoms⁵⁸. Sandorių registravimo sistema (angl. *deed system*) galioja beveik visoje Italijos teritorijoje, o nuosavybės teisės aktų sistema (angl. *title system*) šiuo metu vis dar veikia Friulio-Venecijos Džulijos regione ir keliuose kitose šiaurinėse provincijose, įskaitant Trentą ir Bolcaną⁵⁹. Žemės kadastrų funkcija – paviešinti sutartis dėl nuosavybės ir kitų *in rem* teisių į nekilnojamąjį turtą sukūrimo, perleidimo ir nugincijimo. Deklaratyvus paviešinimo būdu faktas įvelkamas į teisinės informacijos rūbą, todėl nuo šio momento niekas negali remtis fakto nežinojimu.

Teisė pareikšti ieškinį trečiosioms šalims ar kitiems į nuosavybę pretenduojantiems asmenims galioja tik tais atvejais, kai buvo tinkamai atlikti formalumai, kurie yra būtini paviešinant informaciją šiuose registruose. Pavyzdžiui, bendro turto, jei šis susijęs su nekilnojamuoju turtu, sukūrimo faktas turi būti užregistruotas (Civilinio kodekso 2647 straipsnis), nepaisant to, kad ant vedybinės sutarties reikalaujama uždėti apostilę, kad vedybinę sutartį būtų galima panaudoti prieš trečiuosius asmenis – kreditorius. Apskritai nekilnojamojo turto registro sistemos siekia, kad konkretūs juridiniai faktai būtų paviešinami, kad juos būtų galima panaudoti prieš bet kurį asmenį, taigi taip pat kartu būtų tenkinamas trečiųjų asmenų apsaugos poreikis.

Kalbant apie Italijos teisinę sistemą, santuokai numatytos taisyklės pagal analogiją taikomos ir registruotai partnerystei, įvestai įstatymu Nr. 76/2016, kitaip dar vadinamu Cirinnos įstatymu, kuriuo buvo siekiama bendrai išplėsti šeimos teisės aktų nuostatų galiojimą⁶⁰.

⁵⁸ Įrašai Italijos žemės kadastru dar skirstomi į sandorių sistemą (angl. *deed system*) ir nuosavybės teisės sistemą (angl. *title system*).

⁵⁹ Deklaratyvų poveikį turi vadinamoji „trascrizione“ akto sistema. Kita sistema, vadinamoji „intavolazione“, turi sukuriantį poveikį. Nekilnojamojo turto registru sistema pasiekama adresu: <https://e-justice.europa.eu/content_land_registers_in_member_states-109-it>.

⁶⁰ Apie civilinę partnerystę žr. G. PERLINGIERI, „Interferenze tra unione civile e matrimonio. Pluralismo familiare e unitarietà dei valori normativi“ (2018) 1 *Rassegna di diritto civile* 102.

7. Paviešinimo poveikis trečiųjų asmenų atžvilgiu

Siekiant pateikti kuo išsamesnę informaciją turto registravimo sistemoje, šeimos turto režimas fiksuojamas „transkripcijos pažymoje“⁶¹, tačiau ši priemonė negali prilygti apostilės įrašymui į santuokos liudijimą, nes yra tik deklaratyvus paviešinimas, numatytas Italijos civilinio kodekso 162 straipsnyje. Toks turto režimo paviešinimas, atliekantis tik informacijos atskleidimo funkciją, tapo naujausiu teismų praktikos nagrinėjimo objektu.

Byloje Nr. 376/2021⁶² R. C. prašė savo sutuoktinio P. T. (porai pritaikyta separacija) bankroto administratoriaus pripažinti jai išimtinę nuosavybės teisę į nekilnojamąjį turtą, įsigytą jau pradėjus gyventi skyrium (separacijoje), bet dar iki bankroto bylos iškėlimo. Tai, kad sutuoktinė nepaviešino ir nenurodė transkripcijos pažymoje nuosavybės režimo pasikeitimo po separacijos, iš esmės užkirto kelią tretiesiems asmenims apie tai sužinoti. Kaip nusprendė Aukščiausiasis Teismas, vieno iš sutuoktinių po separacijos įsigytas turtas nėra bendroji jungtinė nuosavybė. Pats separacijos įvykis reiškia teisinės bendrystės iširimą. Tam, kad būtų galima dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium atsiradusias bendrystės pasibaigimo pasekmes panaudoti prieš trečiuosius asmenis, įrašas žemės kadastrė laikytinas būtina ir pakankama sąlyga. Šis įrašas turi atspindėti turto atskyrimo režimo pasikeitimą, nepaisant to, kad santuokos liudijime jau yra uždėta apostilė, bylojanti apie separaciją. Italijoje tai yra būtina, nes aktų registro paviešinimo sistema, kad ir gremėzdžiška, bet labiau prieinama, t. y. susipažinti su ten įregistruotu aktu yra paprasčiau negu su santuokos liudijime esančiu įrašu, įtvirtintu kitame, civilinės metrikacijos registre. Teismas pažymėjo, kad nepaisant to, jog sutuoktinių teisinė bendrystė nutrūko, šiuo faktu negalima remtis prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, kurie rėmėsi patikros nekilnojamojo turto registre rezultatais, tuo tarpu šiame registre nebuvo paviešintas turto, atsiradusio dėl gyvenimo skyrium (separacijos), atskyrimas. Taigi, asmeninio turto įsigijimo faktu negalima remtis prieš trečiuosius asmenis.

Tokiu būdu teismas prioritetą teikia informacijos „matomumui“, kuris prieinamas tretiesiems asmenims prisijungus prie žemės kadastrė, o ne faktiniam pasikeitimui, su kuriuo sunku susipažinti. Taigi, siekiant, kad nuosavybės režimo pokytis sukeltų *erga omnes* poveikį, reikia atlikti informacijos paviešinimą civiliniame registre bei nekilnojamojo turto registre⁶³.

⁶¹ Transkripcijos pažyma, vadinamoji *nota di trascrizione*, yra dokumentas, kuriame aprašomas registruotinas turtas. Tai yra pagalbinis registravimo dokumentas.

⁶² Cass. civ., 2021 m. sausio 13 d., Nr. 376, in *DeJure*.

⁶³ G. PETRELLI, „L'autenticità del titolo della trascrizione nell'evoluzione storica e nel diritto comparato“ (2007) *Rivista di diritto civile* 609.

Panašiai kaip ir sutuoktinių turto teisinio režimo registrų ar registruotos partnerystės turtinių pasekmių registrų atveju, nekilnojamojo turto perrašymo ar hipotekos registravimo sistemos kiekvienoje valstybėje narėje reglamentuojamos skirtingai. Kiekvienoje iš jų nekilnojamojo ir kilnojamojo turto registravimo sistema yra grindžiama vis kitokia logika ir mechanizmais.

Pavyzdžiui, pagal Portugalijos teisę nekilnojamojo turto registravimas *Registo Predial* registre turi deklaratyvų poveikį: įvykdžius įregistravimo reikalavimą, juridiniu faktu galima remtis prieš trečiąsias šalis. Kadangi įregistravimas registre lemia prezumpciją, kad teisė priklauso tam asmeniui, kuris nurodytas kaip savininkas, paviešinimo našta atitenka pirkėjui. Kitokia sistema egzistuoja Prancūzijoje: nors joje veikia kelios nuosavybės registravimo įstaigos, tačiau jos neturi įdiegto koordinuoto duomenų paieškos mechanizmo. Be to, su registrų duomenimis sunku susipažinti, nes trečiosios šalys negali prie jų laisvai prieiti.

Kaip minėta, dėl egzistuojančių valstybių narių turto registravimo sistemų skirtumų kyla poreikis kurti sistemų suvienodinimo taisykles. Siektina, kad paviešinimo sistemos veiksmingai užtikrintų tarpvalstybinių porų turto teisinio režimo aiškumą ir galėjimą remtis prieš trečiąsias šalis.

8. Teisių *in rem* pritaikymas

Kalbant apie poros turto ir turtinio režimo paviešinimo sistemą, panašu, kad reglamentais „dvyniais“ nustatytos taisyklės nėra visiškai pritaikytos prie skirtingų reguliavimo sprendimų, egzistuojančių įvairiose valstybėse narėse. Suderintas informacijos paviešinimo mechanizmas galėtų palengvinti teisinės informacijos apie poros įsigyto turto nuosavybę gavimą ir iš to kylančias pasekmes trečiųjų šalių atžvilgiu. Turto teisiniam režimui reglamentuoti pasirinkta teisė turi įtakos sutuoktinių ir partnerių skoliniam įsipareigojimams – taigi ir santykiams su galimais trečiųjų šalių kreditoriais. Iš tikrųjų reglamentų „dvyinių“ 27 straipsnio c punkte nustatyta, kad poros turto teisiniam režimui taikytina teisė reglamentuoja, *inter alia*, vieno sutuoktinio ar partnerio atsakomybę už kito sutuoktinio ar partnerio įsipareigojimus ir skolas.

Reikia pažymėti, kad pasikeitus teisės aktams, taikytiniams turto teisiniam režimui ir santuokos ar registruotos partnerystės turtinėms pasekmėms, pats turtas gali būti perkeltas iš vienos kategorijos į kitą. Jeigu tokio proceso metu išplečiamos arba apribojamos vieno ar abiejų sutuoktinių ar partnerių teisės disponuoti turtu ir jeigu nebuvo užtikrintas pakankamas padaryto pakeitimo

paviešinimas, gali atsirasti reikšmingų pasekmių, turinčių neigiamos įtakos tretiesiems asmenims, kurie rėmėsi tokiu režimu⁶⁴.

Tais atvejais, kai asmuo remiasi teise *in rem*, į kurią jis turi teisę pagal sutuoktinių turto teisiniam režimui taikytiną teisę, o valstybės narės, kurioje remiamasi ta teise, teisėje atitinkama teisė *in rem* nėra žinoma, tuomet pagal reglamentų „dvynių“ 29 straipsnį leidžiama „pritaikyti tą teisę *in rem* pagal panašiausią tos valstybės teisėje numatytą lygiavertę teisę“. Nors *in rem* teisės nėra įtrauktos į reglamentų „dvynių“ taikymo sritį, jų 24 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad turėtų būti leidžiama sukurti arba perleisti teisę į nekilnojamąjį ar kilnojamąjį turtą, kaip tai numato sutuoktinių turtinėms pasekmėms arba sutuoktinių turtiniam režimui taikytina teisė. Tačiau tokia teisė neturėtų daryti poveikio teisių *in rem*, numatytų kai kurių valstybių narių nacionalinėje teisėje, ribotam skaičiui. Be to, iš valstybės narės neturėtų būti reikalaujama, kad ji pripažintų teisę *in rem*, susijusią su toje valstybėje narėje esančiu turtu, jei atitinkama teisė *in rem* nėra žinoma jos teisinėje sistemoje.

Šiame kontekste svarbus neseniai priimtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) sprendimas⁶⁵. Byloje *Kubicka* (C-218/16) Vokietijos teismai atmetė Vokietijoje gyvenančio Lenkijos piliečio prašymą pripažinti tiesiogines materialines pasekmes, sukeltas testamentinės išskirtinės *per vindicationem*, kurią pagal Lenkijos teisę leidžiama taikyti bei kurią testatorius pasirinko pagal Paveldėjimo reglamento 22 straipsnio 1 dalį. Atsisakymas buvo grindžiamas tuo, kad palikimo objektas buvo teisė *in rem* į nekilnojamąjį turtą, esantį Vokietijoje, kur iš tikrųjų nenumatytas tiesiogines materialines pasekmes sukeliančios testamentinės išskirtinės institutas paveldėjimo atsiradimo momentu.

ESTT pabrėžė, kad, siekiant teisinio tikrumo, pasirinkta teisė turėtų reglamentuoti visą paveldimą turtą, t. y. visą palikimą sudarantį turtą, neatsižvelgiant į turto pobūdį ir į tai, ar turtas yra kitoje valstybėje narėje, ar trečiojoje valstybėje. ESTT taip pat pažymėjo, kad tiek Lenkijos teisėje numatyta testamentinė išskirtinė *legatum per vindicationem*, tiek Vokietijos teisėje numatytas

⁶⁴ Žr. L. RADEMACHER, „Changing the Past: Retroactive Choice of Law and the Protection of Third Parties in the European Regulations on Patrimonial Consequences of Marriages and Registered Partnerships“ (2018) 10(1) *Cuadernos de Derecho Transnacional* 7–18. Bendriau žr. W. PINTENS, „Matrimonial Property Law in Europe“ in K. BOELE-WOELKI, J. M. SHERPE (eds.), *The Future of Family Property in Europe*, Intersentia, Antwerp 2011, p. 19–46; D. MARTINY, „European Family Law“ in J. BASEDOW, K. J. HOPT, R. ZIMMERMANN (eds.), *The Max Planck Encyclopaedia of European Private Law I*, Oxford 2012, p. 595.

⁶⁵ Byla C-218/16 *Aleksandra Kubicka*, ECLI: EU:C:2017:387.

paprastasis adaptavimo keliu vykdomas *legatum per damnationem* (vok. *Damnationslegate*) yra nuosavybės teisės į turtą perdavimo būdai ir, kaip pabrėžė ir generalinis advokatas, abu yra teisės *in rem*, pripažįstamos abiejose atitinkamose teisės sistemose. Testatoriaus testamentu iš esmės buvo siekiama perleisti *in rem* teisę į Vokietijos teritorijoje esantį nekilnojamąjį turtą pasitelkiant testamentinę išskirtinę *per vindicationem*. Todėl ESTT nusprendė, kad byla susijusi ne su teisių *in rem* perdavimo būdu, o tik su teisių *in rem* turiniu, todėl ši teisė turi būti pripažinta⁶⁶.

Reglamentų „dvynių“ 29 straipsnyje numatyta galimybė pritaikyti teises *in rem*. Konkrečiai, jeigu asmuo remiasi *in rem* teise pagal turto teisiniam režimui taikytiną teisę, o valstybės narės, kurioje remiamasi ta teise, teisėje atitinkama teisė *in rem* nėra žinoma, ta teisė *in rem* pritaikoma pagal panašiausią tos valstybės teisėje numatytą lygiavertę teisę. Vis dėlto pritaikymas turi būti atliktas atsižvelgiant į tikslus ir interesus, kurių siekiama konkrečia teise *in rem*, ir su ja siejamas pasekmes.

Todėl atrodo, kad norint teisingai atlikti teisės analizę ir atitinkamai ją pritaikyti, paviršutiniško ištyrimo neužtenka: reikia išnagrinėti konkretų atvejį ir dėti visas pastangas tinkamai interesų apsaugai, tai visada yra galutinis kiekvieno proceso tikslas⁶⁷. Toks procesas savo ruožtu atitinka bendresnį principą kuo geriau patenkinti sutuoktinių ar partnerių, taip pat trečiųjų asmenų interesus. Gerai, jeigu paaiškėja, kad naudojimas teisėmis neprieštarauja šalių interesų įgyvendinimui ir, be to, atitinka taikytinos teisės nuostatas⁶⁸.

---

⁶⁶ P. BRUNO, *I regolamenti europei sui regimi patrimoniali dei coniugi e delle unioni registrate*, Giuffrè, Milano 2019, p. 220–221; D. DAMASCELLI, „Applicable Law, Jurisdiction, and Recognition of Decision in Matters Relating to Property Regimes of Spouses and Partners in European and Italian Private International Law“ (2019) 1 *Trusts & Trustee* 6, 16; C. CONSOLO, „Profili processuali del Reg. UE 650/2012 sulle successioni transnazionali: il coordinamento tra le giurisdizioni“ (2018) 1 *Rivista di diritto civile* 18.

⁶⁷ Šiuo klausimu žr. P. PERLINGIERI, „Fonti e interpretazione“, t. II, *Il diritto civile nella legalità costituzionale secondo il sistema italo-europeo delle fonti*, 4 leid., ESI, Napoli 2020, p. 379.

⁶⁸ M. LIBERTINI, „Le nuove declinazioni del principio di effettività“ (2018) 4 *Europa e diritto privato*, 1071.

9. Baigiamosios pastabos

Nors reglamentais „dvyniais“ suderintos sutuoktinių turto teisinio režimo ir registruotų partnerių turtinių pasekmių taisyklės, valstybėse narėse vis dar esama daug skirtumų kalbant apie turto registru sistemą ir turto paviešinimo modelius. Todėl būtų naudinga reglamentų „dvynių“ rėmuose supaprastinti tam tikrus teisinius terminus ir įdiegti koordinuotą sistemą, kuri palengvintų prieigą prie skirtingų valstybių narių nekilnojamojo turto registru. Ši nuostata neabejotinai palengvintų trečiųjų asmenų prieigą prie informacijos apie sutuoktinių ar partnerių pasirinktą turto teisinį režimą ir taip kartu padidintų sutuoktinių, partnerių ir trečiųjų asmenų interesų apsaugos lygį. Taigi, turto registravimo sistemų ir turto paviešinimo suderinimas turėtų tapti tolesnio Europos Sąjungos reguliavimo objektu.

Reglamentų „dvynių“ 21 straipsnyje numatytu taikytinos teisės vieningumo principu siekiama stiprinti nuspėjamumą ir teisinį tikrumą. Tie patys principai turėtų pastūmėti suvienodintų funkcinių informacijos paviešinimo modelių sukūrimą, kad būtų galima teisingai identifikuoti galiojančius nuosavybės modelius ir iš jų kylančias pasekmes.

Paveldėjimo reglamentas, susitarimai dėl sutuoktinių turto ir Europos tarptautinės privatinės teisės neatitikty

Stefano Deplano*

1. Įvadas

Nuo 19 a. vidurio teisės mokslininkai siūlė įvesti vienodas kolizines normas paveldėjimo byloje¹. Vis dėlto prirėkė daugiau nei šimtmečio, kad teisiškai privalomos nuostatos pagaliau įsigaliojūt.

Nuo Antrojo pasaulinio karo tarptautinė privatinė teisė palaipsniui buvo vienodinama tose srityse, kuriose skirtingos vidaus taisyklės trukdė didesnei integracijai². Kalbant apie paveldėjimo teisę, šis procesas apėmė įvairias iniciatyvas, pavyzdžiui, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferenciją³ ir tyrimus, kuriuos atliko *Institut de droit international*⁴ ir *Groupe européen de droit international privé*⁵.

---

* Stefano Deplano, PhD, Kampanijos universiteto „Luigi Vanvitelli“ Neapolyje civilinės teisės docentas.

¹ V. SCIALOJA, *Sistema del diritto romano attuale. Federico Carlo di Savigny. Traduzione dall'originale tedesco*, vol. 8, Unione Tipografico-Editrice, Turin 1898, p. 115–129.

² J. BONELL, „Comparazione giuridica e unificazione del diritto“, in VV. AA. (eds.), *Diritto privato comparato. Istituti e problemi*, 4th ed., Laterza, Rome-Bari 2011, p. 3 ir toliau; taip pat kitos bibliografinės nuorodos.

³ E. RABEL, „The Conflict of Laws: A Comparative Study“ (1958) *Michigan Legal Studies Series*, p. 250 ir toliau; H. LEWALD, „Questions de droit international des successions. Recueil de recours“ (1925) *The Hague* 9, p. 5.

⁴ H. WEHBERG (ed.), *Résolutions de l'Institut de droit international (1873–1956)*, Basel 1957, p. 40.

⁵ Žr. „The Proposal for a Convention concerning jurisdiction and the enforcement of judgments in family and succession matters of 1993“. Prieiga per internetą: <www.gedip-egpil.eu/documents/gedip-documents-3pe.html> [žiūrėta 2021-06-29]. Taip pat žr. E. JAYME, „Entwurf eines EG-Familien- und Erbrechtsübereinkommens“ (1994) *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 14, 67.

Tarp ryškiausių teisėkūros iniciatyvų paminėtinos 1961 m. spalio 5 d. Konvencija dėl teisės aktų, reglamentuojančių testamentu nuostatų formą, kolizijos⁶ ir 1989 m. rugpjūčio 1 d. Hagos konvencija dėl taikytinos teisės mirusių asmenų turto paveldėjimui⁷. Nors pastaroji konvencija taip ir neįsigaliojo, ja rėmėsi daugelis nacionalinių teisės aktų leidėjų, taip pat ji buvo naudojama rengiant Europos kolizines normas dėl paveldėjimo⁸, t. y. Paveldėjimo reglamentą (dar vadinamą reglamentu „Briuselis IV“⁹).

Priimant šį teisės aktą kilo nemažai sunkumų visų pirma dėl skirtingų valstybių narių teisinių tradicijų, ypač įsišaknijusių paveldėjimo teisės srityje¹⁰. Todėl nenuostabu, kad šiame derinimo procese dalyvavusių teisininkų teoretikų ir teisininkų praktikų dialogas buvo ypač sudėtingas¹¹.

---

⁶ F. MAJOROS, *Les conventions internationales en matière de droit privé. Abrégé théorique et traité pratique*, vol. 2, Pedone, Paris 1976, p. 395.

⁷ P. LAGARDE, „La nouvelle convention de La Haye sur la loi applicable aux successions“ (1989) *Revue critique de droit international privé* 78, p. 249; H. VAN LOON, „The Hague Convention on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons“ (1989) *Hague Yearbook of International Law*, p. 48; A. BORRAS, „La convention de la Haye de 1989 sur la loi applicable aux successions à cause de mort et l’Espagne“ in A. BORRAS, A. BUCHER, T. STRUYCKEN, M. VERWILGHEN (eds.), *E Pluribus Unum. Liber Amicorum Georges A. L. Droz*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague-Boston-London 1996, p. 7, kur analizuojamos Hagos konvencijos riboto sėkmingumo priežastys; T. PERTOT, „European Certificate of Succession“ in M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), *Property relations of cross border couples in the European Union*, ESI, Naples 2020, p. 124 f.

⁸ Šiuo klausimu žr. M. PAZDAN, M. ZACHARIASIEWICZ, „Highlights and Pitfalls of the EU Succession Regulation“ (2020) *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 26, p. 127.

⁹ Paveldėjimo reglamentas įsigaliojo 2012-08-16 ir taikomas paveldėjimams nuo 2015-08-17.

¹⁰ A. DAVÌ, „Introduction“ in A. L. CALVO CARAVACA, A. DAVÌ, H. P. MANSEL (eds.), *The EU Succession Regulation: A Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge 2016, p. 1 ir toliau; M. PFEIFFER, „Legal certainty and predictability in international succession law“ (2016) *Journal of Private International Law* 12, p. 566–570.

¹¹ J. HARRIS, „The proposed EU regulation on succession and wills: prospects and challenges“ (2008) *Trust Law International* 22, p. 181; E. LEIN, „A further step towards a European Code of Private International Law: The Commission proposal for a Regulation on succession“ (2009) *Yearbook of Private International Law* 11, p. 107; A. BONOMI, C. SCHMID (eds.), *Successions internationales. Réflexions autour du futur règlement européen et son impact pour la Suisse*, Genève, 2010; MAX PLANCK INSTITUTE, „Comments on the European Commission’s Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession“ (2010) *Rechtszeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 74, p. 522.

Išskyrus Daniją ir Airiją¹², Paveldėjimo reglamentas taikomas visose ES šalyse. Šis reglamentas svarbus dėl kelių priežasčių.

Pirma, Paveldėjimo reglamentas sukėlė „revoliuciją“¹³ kelių ES valstybių narių teisinėse sistemose, nes šiame reglamente – dėl plačiai teisės moksle aprobuoto pasirinkimo¹⁴ – buvo priimta vadinamoji monistinė sistema (jau egzistavusi Vokietijos ir Austrijos kolizinėse normose), kuria siekiama taikyti vieną kolizinę normą visam palikimą sudarančiam turtui ir taip pasiekti vieningą paveldėjimą¹⁵. Antra, Paveldėjimo reglamento 21 straipsnyje nustatyta, kad „įprastinė gyvenamoji vieta“¹⁶ yra kriterijus, pagal kurį nustatoma ir taikytina teisė, ir jurisdikcija paveldėjimo bylose. Todėl valstybės, kurios palikėjo pilietybę laikė pagrindiniu siejamuoju veiksmu (pavyzdžiui, Italija

---

¹² Pagal Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 1 ir 2 straipsnius, ši buvusi valstybė narė nusprendė nedalyvauti priimant Reglamentą ir jo netaikyti.

¹³ P. LAGARDE, „Les principes de base du nouveau règlement européen sur les successions“ (2012) *Revue critique de droit international privé* 101, p. 691: „Ce règlement <...> constitue pour le droit français actuel une véritable révolution“; C. KOHLER, „L'autonomie de la volonté en droit international privé: un principe universel entre libéralisme et étatismes“ (2013) *Recueil des Cours* 359, p. 463: „Il constitue un véritable tournant copernicien pour la matière.“

¹⁴ A. DUTTA, „Succession and Wills in the Conflict of Laws on the Eve of Europeanisation“ (2009) *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 73, p. 555; A. BONOMI, „Choice-of-Law Aspects of the Future EC Regulation in Matters of Succession - A First Glance at the Commission's Proposal“ in K. BOELE-WOELKI, T. EINHORN, D. GIRSBERGER, S. SYMONIDES (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law. Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing, The Hague-Zurich 2010, p. 162; M. ZAŁUCKI, „Attempts to harmonize the inheritance law in Europe: past, present, and future“ (2018) *Iowa Law Review* 103, p. 2330.

¹⁵ Bendram įspūdžiui žr. A. DAVÌ, 10 išnaša, p. 3 f.; A. BONOMI, „Succession“ in J. BASEDOW, G. RÜHL, F. FERRARI, P. A. DE MIGUEL ASENSIO (eds.), *Encyclopedia of private international law*, Elgar Publishing, Cheltenham 2017, p. 1683 ir toliau.

¹⁶ Šiuo klausimu žr. M. BOGDAN, „The EC Treaty and the Use of Nationality and Habitual Residence as Connecting Factors in International Family Law“ in M. PERTEGÁS, G. STRAETMANS, F. SWENNEN (eds.), *International Family Law for the European Union*, Intersentia, Antwerp 2007, p. 314–316. Taip pat žr.: J. PIRRUNG, „Hague Conference on PIL“ in J. BASEDOW, K. J. HOPT, R. ZIMMERMANN (eds.), *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, vol. I, Oxford University Press, Oxford 2012, p. 818–819; W. PINTENS, „Public Policy in Succession Matters“ in *Liber Amicorum Kohler*, Gieseking Verlag, Bielefeld 2018, p. 395.

ir Vokietija)¹⁷, patyrė svarbų perėjimą prie visiškai naujos paradigmos¹⁸. Trečia, nuolat daugėja prejudicinių sprendimų¹⁹ ir ESTT praktikos²⁰, susijusios su Paveldėjimo reglamentu. Galiausiai Paveldėjimo reglamentas lėmė reikšmingus pokyčius nacionalinėse teisinėse sistemose²¹.

Šiame skyriuje bus aptariamas šis probleminis klausimas – taikytina teisė situoktinių ar registruotų partnerių (tarpvalstybinių porų) susitarimams dėl mirusio situoktinio ar registruoto partnerio turto paveldėjimo. Analizė pradedama (2 skirsnis) nuo Paveldėjimo reglamente pateiktos plačios „paveldėjimo susitarimo“ apibrėžties analizės. Antra, dėmesys sutelkiamas į kai kuriuos kritinius Paveldėjimo reglamento aspektus, kurie gali apsunkinti tarpvalstybinių porų paveldėjimo planavimą. Nors Paveldėjimo reglamento 7 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad vienas iš pagrindinių Reglamento tikslų yra tas, kad „piliečiai turi turėti galimybę iš anksto organizuoti paveldėjimą“, o 38 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „[Paveldėjimo reglamentu] piliečiams turėtų būti sudarytos galimybės pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę ir taip iš anksto organizuoti paveldėjimą“, yra daug taisyklių, kurios, atrodo, neatitinka šio tikslo. Šie klausimai aptariami 3 ir 4 skirsniuose. Ypatingas dėmesys (5 skirsnis) skiriamas tarpvalstybinių situoktinių ar registruotų partnerių susitarimams, kuriais siekiama suplanuoti jų paveldėjimą. Galiausiai (6 skirsnis) pateikiamos kelios baigiamosios pastabos apie Europos integracijos procesą, pasiektą per tarptautinę privatinę teisę, ir teismų vaidmenį unifikuojoje ir sudėtingoje teisinėje sistemoje.

¹⁷ Pvz., Italijos tarptautinėje privatinėje teisėje buvo naudojamas pilietybės siejamasis veiksnys (46 straipsnis, Įstatymas Nr. 218, 1995-05-31). Tas pats buvo ir Vokietijos tarptautinėje privatinėje teisėje (I Einführungsgesetz BGB, 25 str.). Žr. A. BONOMI, „Testamentary Freedom or Forced Heirship? Balancing Party Autonomy and the Protection of Family Members“ in M. ANDERSON, E. ARROYO, I. AMAYUELAS (eds.), *The Law of Succession: Testamentary Freedom: European Perspectives*, Europa Law Publishing, Groningen/Amsterdam 2011, p. 30.

¹⁸ M. PAZDAN, M. ZACHARIASIEWICZ, žr. 8 išnašą, p. 127.

¹⁹ Paskutiniai prašymai dėl preliminarų sprendimų: C-277/20 (žr. detaliau 38 išnašą žemiau); C-301/20 (paveldėjimo pažymėjimo galiojimas ir veiksmingumas); C-387/20 (ar taikytinos teisės pasirinkimas pagal Paveldėjimo reglamentą turi viršesnę galią nei dvišalės valstybės narės ir trečiosios valstybės sutartys, kuriose nenumatyta taikytinos teisės pasirinkimo galimybė).

²⁰ Pvz., C-218/16, *Kubicka*, ECLI:EU:C:2017:755; C-558/16, *Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138 (žr. žemiau 83 išnašą); C-20/17, *Oberle*, ECLI:EU:C:2018:485; C-658/17, *WB*, ECLI:EU:C:2019:444; C-102/18, *Brisch*, ECLI:EU:C:2019:34; C-80/19, *E. E.*, ECLI:EU:C:2020:569.

²¹ A. SANDERS, „EU Formalities for Matrimonial Property Agreements and Their Effects on German Family Law“ in J. M. SCHERPE, E. BARGELLI (eds.), *The Interaction between Family Law, Succession Law and Private International Law. Adapting to change*, Intersentia, Cambridge – Antwerp – Chicago 2021, p. 79 ff; E. GOOSENS, „The Impact of the European Certificate of Succession on National Law. A Trojan Horse or Much Ado about Nothing“ in J. M. SCHERPE, E. BARGELLI (eds.), *ibid.*, p. 157 ir toliau.

2. Paveldėjimo susitarimo samprata ir jo ryšys su nacionaliniais instrumentais

Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkte, kurio formuluotė panaši į 1989 m. Hagos konvencijos 8 straipsnio formuluotę, paveldėjimo susitarimas apibrėžiamas kaip „susitarimas, įskaitant dėl sudarytų tarpusavio testamentų išplaukiantį susitarimą, kuriuo už atlygį arba nemokamai sukuriamos, keičiamos arba panaikinamos teisės į būsimą vieno arba daugiau asmenų, kurie yra susitarimo šalys, palikimą ar palikimus“²². Kadangi paveldėjimo susitarimai paprastai yra sutartys, tokios taisyklės tikslas – netaikyti jiems reglamento „Roma I“²³. Antra, ši apibrėžtis visiškai nepriklauso nuo atitinkamų apibrėžčių, nustatytų nacionaliniuose įstatymuose²⁴, ir yra daug platesnė. Tai yra esminis šio skyriaus pastebėjimas: minėtas straipsnis gali būti taikomas daugeliui teisinių institutų, įskaitant tuos, kurie tradiciškai neįtraukiami į paveldėjimo teisės sritį, pavyzdžiui, patikos fondams ir visų pirma sutartims, susijusioms su sutuoktinių turtais santykiams²⁵.

Pirmiausia neaišku, ar Paveldėjimo reglamento III skyriaus nuostatos taikomos tiek susitarimams, kuriais testatorius susitaria dėl savo paties paveldėjimo dar būdamas gyvas, tiek susitarimams dėl paveldėjimo pagal testamentą (kai asmuo turi paveldėjimo teises, kylančias iš palikimo, kuris dar nepatvirtintas testamentu), tiek susitarimams dėl palikimo atsisakymo²⁶ (sudaromiems

²² M. WELLER, „Article 1“ in A. L. CALVO CARAVACO, A. DAVÌ, H. P. MANSEL (eds.), žr. 10 išnašą, p. 76 ir toliau.

²³ Tai pažymėta G. BIAGIONI, „Article 1“ in P. FRANZINA, F. SALERNO (eds.), *Commentario al Regolamento n. 593/2008 del Parlamento europeo e del Consiglio del 17 giugno 2008 sulla legge applicabile alle obbligazioni contrattuali* («Roma I»), in *Nuove leggi civili commentate*, Padua 2009, p. 568, ginčijant, kad paveldėjimo susitarimai yra reguliuojami paveldėjimo teisės.

²⁴ A. KÖHLER, „Agreements as to Succession Under the New European Private International Law“ (2005) *Revija za evropsko pravo*, p. 25–30; L. E. PERRIELLO, „Succession agreements and public policy within EU Regulation 650/2012“ in S. LANDINI (ed.), *Insights and proposals related to the application of the European Succession Regulation 650/2012*, ESI, Naples 2019, p. 375; A. DUTTA, „Article 3“ in *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, vol. 12, 8th ed., C. H. Beck, München 2020, n° 9 ir toliau.

²⁵ Žr. žemiau 5 skirsny.

²⁶ Dėl Italijos teisinės sistemos žr. C. GANGI, *La successione testamentaria nel vigente diritto italiano*, Giuffrè, Milan 1964, p. 40 ir toliau; M. V. DE GIORGI, *I patti sulle successioni future*, Jovene, Naples 1976, p. 60 ir toliau; G. GROSSO, A. BURDESE, „Le successioni. Parte generale“ in G. VASSALLI (ed.), *Trattato di diritto civile*, vol. XII, UTET, Turin 1977, p. 92 ir toliau; L. FERRI, „Successioni in generale - Artt. 456-511“ in A. SCIALOJA, G. BRANCA (eds.), *Commentario al codice civile*, Zanichelli, Bologna-Rome 1980, p. 95 ir toliau; M. V. DE GIORGI, „Patto successorio“ in *Enc. dir.*, XXXII, Giuffrè, Milan 1982, p. 533 ir toliau.

tarp gyvų asmenų, kuriais asmuo atsisako teisių, kylančių iš būsimo palikimo)²⁷.

Pažodžiui aiškinant Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punktą, Reglamentas neabejotinai taikomas susitarimams, kuriais testatorius, dar būdamas gyvas, susitaria dėl savo paties paveldėjimo. Kita vertus, kai kurie autoriai daro prielaidą, kad minėtas straipsnis nebūtinai taikomas susitarimams dėl paveldėjimo pagal testamentą ir susitarimams dėl palikimo atsisakymo²⁸, nes šiais atvejais asmuo, kurio palikimas yra problemiškas, nėra sutarties šalis. Be kita ko, yra plačiai paplitusi nuomonė, kad susitarimams dėl paveldėjimo pagal testamentą ir susitarimams dėl palikimo atsisakymo, jei jie yra su užsienio elementu, turėtų būti taikomas *lex contractus* (o ne *lex successionis*)²⁹. Šiam argumentui verta pritarti, tačiau su vienu patikslinimu³⁰: jeigu konkrečiu atveju asmuo, dėl kurio palikimo vyksta ginčas, yra paveldėjimo susitarimo šalis, turi būti taikomas Paveldėjimo reglamentas. Taip yra todėl, kad susitarimas (dėl paveldėjimo pagal testamentą arba dėl palikimo atsisakymo) bet kuriuo atveju yra palikėjo turto planavimo dalis.

Italijos teisės moksle taip pat neseniai pabrėžta, kad paveldėjimo susitarimams taikytinos taisyklės turi būti suderintos su šių susitarimų tikslu³¹, todėl visada būtina patikrinti, ar palikimo su-

---

²⁷ Dėl Belgijos žr. B. DELAHAYE, F. TAINMONT, *Le rapport des donations à la lumière de la réforme du droit successoral. L'option, la condition, le terme et la substitution: effets civils et fiscaux sur l'organisation et la transmission d'un patrimoine*, Limal, Anthemis 2017, p. 367. Dėl Prancūzijos žr. žemiau 3 ir 4 skirsnius, taip pat G. RAOUL-CORMEIL, „La persistence de la prohibition des pactes successoraux“ (2012) *Les Petites Affiches*, p. 25 ir toliau.

²⁸ Su nuoroda į Vokietijos teisinę sistemą žr. A. DUTTA, „Article 3“, 24 išnaša.

²⁹ J. RODRIGUEZ RODRIGO, „Article 25“ in A. L. CALVO CARAVACO, A. DAVÌ, H. P. MANSEL (eds.), žr. 10 išnašą, p. 382 ir toliau, ginantis *lex contractus* taikymą; A. FUSARO, „Linee evolutive del diritto successorio europeo“ (2014) *Giustizia civile*, p. 510–538. Priešingą nuomonę žr. P. KINDLER, „La legge applicabile ai patti successori nel Regolamento UE 650/2012“ (2017) *Rivista diritto internazionale privato e processuale*, p. 17, svarsto, kad platus 3 straipsnio 1 dalies b punkto apibrėžimas lemia, kad jis taip pat taikomas ir susitarimams dėl palikimo atsisakymo.

³⁰ Kaip pažymėta kitų autorių, L. PERRIELLO, „Succession agreements and public policy within EU Regulation 650/2012“, 24 išnaša, p. 377.

³¹ V. BARBA, *I patti successori e il divieto di disposizione della delazione*, ESI, Naples 2015, p. 32 ir toliau, ji kritiškai vertina teisės mokslą, kuriame linkstama standartizuoti paveldėjimo susitarimų taikymo sritį. Taip pat žr. F. MAGLIULO, „Il divieto del patto successorio istitutivo nella pratica negoziale“ (1992) *Rivista del notariato*, p. 1418 ir toliau; C. CACCAVALE, „Il divieto dei patti successori“ in P. RESCIGNO (ed.), *Successioni e donazioni*, vol. 1, CEDAM, Padua 1994, p. 25 ir toliau; C. CACCAVALE, „Patti successori: il sottile confine tra nullità e validità negoziale“ (1995) *Notariato*, p. 552 ir toliau.

sitarimu sukuriamos, pakeičiamos arba panaikinamos asmens, kuris yra „susitarimo šalis“, kaip nurodyta Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalyje, teisės į būsimą palikimą. Taip nėra, pavyzdžiui, dvišaliame susitarime dėl palikimo atsisakymo, kuriame, pavyzdžiui, vienas brolis pažada kitam broliui atsisakyti būsimą tėvo palikimo. Todėl, be Paveldėjimo reglamento formulotės, teismai visada turi remtis konkrečiu tikslu, kurio siekiama konkrečiu susitarimu (vadinamasis funkciškai orientuotas aiškinimas)³².

Atsižvelgiant į šią perspektyvą, galima pritarti nuomonei, kad susitarimams dėl testamentų sudarymo (arba nesudarymo) taip pat taikomas Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punktas³³. Šie susitarimai yra plačiai paplitę bendrosios teisės sistemose³⁴. Jie nesuteikia tiesioginių paveldėjimo teisių, bet reikalauja, kad šalis, kurios turtas yra susijęs, po kitos šalies mirties (ne)atliktų vieną ar kelis veiksmus, susijusius su šiuo turto. Nors jiems netaikoma pažodinė Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkto nuostata, pagal funkcinį aiškinimą pastarąją taisyklę reikėtų taikyti ir šiam susitarimui³⁵.

Kita problema yra susijusi su Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkto ir 1 straipsnio 2 dalies g punkto santykio aiškinimu. Pagal pastarąją nuostatą reglamentas nėra taikomas „teisėms ir turtui, atsiradusiems arba perduotiems kitais būdais nei paveldėjimo teise, pavyzdžiui, gavus dovanų <...>“. Tačiau kai kurie specifiniai klausimai kyla dėl dovanojimo po mirties (*mortis causa*)³⁶: mokslininkai pabrėžė, kad ši veiksmų kategorija prilygsta paveldėjimo

³² Paveldėjimo teisėje pabrėžti funkcijas, o ne pačias struktūras pasiūlė P. PERLINGIERI, „La funzione sociale del diritto successorio“ (2009) *Rassegna di diritto civile*, p. 121–131, akcentuojant, kad struktūra yra ne *prius*, o *post* atsižvelgiant į veiksmo sukeltus padarinius; atitinkamai tai negali būti nustatyta iš anksto, bet tik vertinant interesus, kurių siekiama taikant teisę pasirinkti.

³³ A. DAVÌ, A. ZANOBETTI, *Il nuovo diritto internazionale privato europeo delle successioni*, Giappichelli, Turin 2014, p. 68.

³⁴ Žr. R. KERRIDGE, *Parry and Kerridge: The Law of Succession*, 13th ed, Sweet & Maxwell, London 2016, p. 110 ir toliau.

³⁵ Palaikantys nuomone, kad tokie susitarimai turėtų būti įtraukti į Paveldėjimo reglamento 25 straipsnio taikymo apimtį: C. DÖBREINER, *Das internationale Erbrecht nach der EU-Erbrechtsverordnung (Teil II), Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins 2013*, Munich 2014, p. 439; A. DAVÌ, A. ZANOBETTI, *Il nuovo diritto internazionale privato europeo delle successioni*, Giappichelli, Turin 2014, p. 106; A. BONOMI in A. BONOMI, P. WAUTELET, *Le droit européen des successions*, 2nd ed, Bruylant, Brussels 2016, p. 157 ir toliau. Priešingai nuomonei: C. F. NORDMEIER, „Erbverträge und nachlassbezogene Rechtsgeschäfte in der EuErb-VO-eine Begriffsklärung“ (2013) *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, p. 123.

³⁶ Italijos teismų praktiką žr.: Cass., 29 luglio 1971, n. 2404, in *Giustizia civile*, 1971, I, p. 1536; Cass., 16 febbraio 1995, n. 1683, *ibid.*, 1995, I, p. 1501; Cass., 9 maggio 2000, n. 5870, in *Rivista del notariato*, 2001, p. 227; Cass., 19 novembre 2009, n. 24450, in *Nuova giurisprudenza civile commentata*, 2010, 5, I, p. 560 ir toliau.

susitarimams³⁷. Šiam argumentui reikėtų pritarti, nes šiomis veiky kategorijomis – vėlgi funkciniiu lygmeniu – siekiama to paties tikslo kaip ir paveldėjimo susitarimais: turto planavimo³⁸.

Funkciškai orientuotas aiškinimas taip pat leidžia manyti, kad *donation-partage* arba *partage d'ascendant*, *l'institution contractuelle*, *la donation de biens à venir* ir vadinamasis *patto di famiglia* (pirmasis būdingas Prancūzijos teisinei sistemai, antrasis – Italijos³⁹), nepaisant neatlygintinio susitarimo požymių, turėtų būti reglamentuojami Paveldėjimo reglamentu, jei, be jokios abejonės, jais siekiama įgyvendinti turto planavimą⁴⁰.

3. Kelių asmenų paveldėjimo susitarimų probleminiai aspektai

Kaip nurodyta ankstesniame skirsnyje, Reglamente nustatyta paveldėjimo susitarimo sąvoka gali apimti kelias nacionalinių teisės sistemų sritis. Be šios problemos, taip pat būtina išsamiai išanalizuoti taisykles, taikomas susitarimams su tarptautiniais elementais. Šios taisyklės nustatytos Paveldėjimo reglamento 25 straipsnyje, kuriame išskiriama, ar susitarimu siekiama reglamentuoti vieno, ar kelių asmenų paveldėjimą.

³⁷ H. DÖRNER, „EuErbVO: Die Verordnung zum Internationalen Erb- und Erbverfahrensrecht ist in Kraft!“ (2012) *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, p. 508; A. DUTTA, „Das neue internationale Erbrecht der Europäischen Union - Eine erste Lektüre der Erbrechtsverordnung“ (2013) *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht*, p. 5–10; P. LAGARDE, „Les principes de base du nouveau règlement européen sur les successions“, žr. 13 išnaša, p. 717.

³⁸ Šį klausimą dėl preliminaraus sprendimo iškėlė Aukščiausiasis Teismas (Austrija) 2020 m. birželio 24 d. – Byla C-277/20. Austrijos teismas klausė, ar dovanojimas *mortis causa* atitinka paveldėjimo susitarimą ir ar reglamentas taikomas pasirinkimams, atliktiems iki 2015-08-17.

³⁹ P. KINDLER, „La legge applicabile ai patti successori nel regolamento UE nr 650/2012“, žr. 29 išnaša, p. 17–18; F. VISMARA, „Patti successori nel regolamento (UE) n. 650/2012 e patti di famiglia: un'interferenza possibile?“ (2014) *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, p. 813. Priešingą nuomonę žr. D. DAMASCELLI, „Le pacte de famille“ in A. BONOMI, M. STEINER (eds.), *Les pactes successoriaux en droit comparé et en droit international privé*, Libraire Droz, Genève 2008, p. 626.

⁴⁰ P. LAGARDE, „Les principes de base du nouveau règlement européen sur les successions“ in U. BERGQUIST, D. DAMASCELLI, R. FRIMSTON, P. LAGARDE, F. ODERSKY, B. REINHARTZ (eds.), *EU Regulation on succession and wills. Commentary*, Ottoschmidt, Köln 2015, p. 148; C. F. NORDMEIER, „Die französische institution contractuelle im Internationalen Erbrecht: International-privatrechtliche und sachrechtliche Fragen aus deutscher und europäischer Perspektive“ (2014) *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts* 34, p. 424–425; S. FRANK, D. BUREAU, H. M. WATT, *Droit international privé*, vol. 2, Paris 2017, p. 316; M. REVILLARD, *Droit international privé et européen: pratique notariale*, Paris 2018, p. 661.

Šiame skirsnyje daugiausia dėmesio skiriama keletu asmenų paveldėjimo susitarimams, siekiant atkreipti dėmesį į tai, kaip tam tikri Paveldėjimo reglamentu priimti sprendimai gali trukdyti ES valstybėse narėse nuolat gyvenantiems asmenims planuoti paveldėjimą⁴¹.

Kaip nustatyta Paveldėjimo reglamento 25 straipsnio 2 dalyje, paveldėjimo susitarimas dėl kelių asmenų palikimo yra priimtinas tik tuo atveju, jei jis yra priimtinas pagal visas teises, kurios pagal šį reglamentą būtų reglamentavusios visų atitinkamų asmenų palikimų paveldėjimą, jeigu jie būtų mirę susitarimo sudarymo dieną. Paveldėjimo susitarimui, kalbant apie jo galiojimą turinio prasme ir privalomąjį poveikį šalims, taikoma teisė, su kuria jis yra glaudžiausiai susijęs. Todėl paveldėjimą reglamentuojanti teisė reglamentuos tokius aspektus kaip⁴²: veiksnumas disponuoti turtu po mirties arba jį priimti; atstovavimo priimtinumai; disponavimo aiškinimas ir klausimai, susiję su disponuojančio asmens sutikimu ar ketinimais⁴³.

Tai yra didelė praktinė problema, nes sudarant paveldėjimo susitarimą gali būti nevysiškai žinomos taisyklės, susijusios su disponavimo teisės apribojimais, atsirandančiais dėl to, kad laikomasi privalomų nacionalinių taisyklių. Kuo didesnis laiko tarpas tarp susitarimo sudarymo ir paveldėjimo pradėjimo dienos, tuo rimtesnė problema. Tai yra pirmoji esminė problema, susijusi su paveldėjimo planavimo tikrumu. Kaip jau minėta, sudarydamos susitarimą šalys negali būti visiškai tikros dėl kokių nors apribojimų egzistavimo: jie priklauso nuo būsimo įstatymo, kurio tuo metu negalima nustatyti ir kuris gali neprognozuojamai pasikeisti⁴⁴. Toks netikrumas dėl taikytinos teisės yra visiškai nepriimtinas, ypač atsižvelgiant į Paveldėjimo reglamento 49 konstatuojamojoje dalyje nurodytą tikslą – paprasčiau pripažinti valstybėse narėse pagal paveldėjimo susitarimą įgytas paveldėjimo teises.

Vienas iš neaiškumų turto planavimo srityje didinančių elementų yra privalomosios palikimo dalies taisyklės. Kai kurių valstybių narių teisės sistemos (pavyzdžiui, Italijos ir Prancūzijos)

⁴¹ Šiuo klausimu žr. Paveldėjimo reglamento 38 konstatuojamąją dalį, analizuojančią Paveldėjimo reglamento ir trečiųjų valstybių teisinių sistemų santykį: J. BASEDOW, „Member States“ and „Third States“ in the Succession Regulation“ (2020) *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 26, p. 15 ir toliau.

⁴² D. DAMASCELLI, *Diritto internazionale privato delle successioni a causa di morte*, Giuffrè, Milan 2013, p. 96.

⁴³ Dėl Ilinojaus valstijos privalomos teisės taisyklės taikymo *Illinois v. Amtsgericht Hamburg-Wandsbeck*, 17.05.2018 (2018) *Zeitschrift für das Gesamte Familienrecht*, p. 1274 ir toliau su kritiniu Ludwig komentaru.

⁴⁴ A. DAVÌ, A. ZANOBETTI, žr. 33 išnašą, p. 68.

riboja palikėjo autonomiją, tam tikrą palikimo dalį rezervuodamos konkrečioms įpėdinių kategorijoms, vadinamoms „privalomaisiais įpėdiniais“ (Italijoje – *eredi necessari*, Prancūzijoje – *héritiers réservataires*). Esant šioms įpėdiniais, palikimas padalijamas į dvi dalis: „disponuojama dalis“ gali būti laisvai atiduota bet kam, o „privalomoji dalis“ priklauso „privalomiesiems įpėdiniais“. Akivaizdu, kad Europos teisės aktų leidėjo priimtos taisyklės neturi prieštarauti nacionalinėms taisyklėms, kuriomis saugoma privalomoji palikimo dalis⁴⁵. Tai nėra revoliucinė pozicija: Paveldėjimo reglamentu nenukrypstama nei nuo 1989 m. Hagos konvencijos, nei nuo nacionalinių kolizinių normų⁴⁶, kuriose bet kokiu atveju gerbiamos šios konkrečios kategorijos įpėdinių teisės⁴⁷.

Toks požiūris atspindi ir iš kitos perspektyvos: pirminiame Komisijos pasiūlyme – 18 straipsnio 4 dalyje, atitinkančioje Paveldėjimo reglamento 25 straipsnį, – paveldėjimo susitarime dalyvaujantys šalys nebuvo taikoma tuo metu *lex successionis* jai suteikta apsauga⁴⁸. Šia taisykle buvo siekiama užkirsti kelią tam, kad paveldėjimui taikytina teisė apribotų paveldėjimo susitarimo galiojimą. Tačiau ši nuostata buvo išbraukta iš galutinio reglamento teksto. Kaip patvirtinta Paveldėjimo reglamento 50 konstatuojamojoje dalyje, paveldėjimo susitarimo šalis gali reikalauti, net ir pažeisdama bendrąją taisyklę *nemo potest venire contra factum proprium*⁴⁹, kad „privalomas <...> susitarimo poveikis šalims neturėtų daryti poveikio asmenų, kurie pagal paveldėjimui taikytiną teisę turi teisę gauti privalomąją palikimo dalį arba turi kitą teisę, kurios negali atimti asmuo, su kurio palikimu tai yra susiję, teisėms“.

⁴⁵ Dėl Prancūzijos teisės sistemos žr. *Rapport sur la réserve héréditaire*, publikuotas 2019 m. gruodį ir prieinamas internete <http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/2019.12.20%20Rapport%20reserve%20hereditaire.pdf> [žiūrėta 2021-06-29]. Dėl Italijos teisės sistemos žr. M. C. TATARANO, „La successione necessaria“ in G. PERLINGIERI, R. CALVO (eds.), *Diritto delle successioni e delle donazioni*, ESI, Napoli 2015, p. 485 ir toliau.

⁴⁶ Šiuo klausimu žr. A. DAVÌ, „Riflessioni sul futuro diritto internazionale privato europeo delle successioni“ (2005) *Rivista di diritto internazionale*, p. 324 ir toliau.

⁴⁷ A. BUCHER, „Successions“ in A. BUCHER (ed.), *Commentaire romand. Loi sur le droit international privé. Convention de Lugano*, Helbing Lichtenhahn, Bâle 2011, p. 816. Priešingą nuomonę žr.: H. KUHN, *Der Renvoi im internationalen Erbrecht der Schweiz*, Schulthess Polygraphischer, Zürich 1998, p. 58 f; A. HEINI, „Art. 90“ in M. MÜLLER-CHEN, C. WIDMER-LÜCHIRGER (eds.), *Zürcher Kommentar zum IPRG*, 2. ed., Schulthess, Zürich-Basel Genf 2004, p. 1067.

⁴⁸ A. BONOMI, „Successions internationales: conflits de lois et de juridictions“ (2010) *Recueil des cours* 350, p. 253.

⁴⁹ Žr. L. ISOLA, *Venire contra factum proprium. Herkunft und Grundlagen eines sprichwörtlichen Rechtsprinzips*, Peter Lang Publishing, Frankfurt am Main 2017, p. 10 ir toliau.

Toks įspūdis, kad Paveldėjimo reglamentu siekiama užtikrinti „privalomųjų įpėdinių“ „perteklinę apsaugą“ pagal kai kurių valstybių narių teisinės tradicijas⁵⁰. Tai gali būti dar viena kliūtis veiksmingam paveldėjimo planavimui. Taip pat reikėtų pažymėti, kad tų valstybių, kuriose garantuojama privaloma palikimo dalis, teismai taip pat persvarstė savo tradicines pozicijas⁵¹.

Pavyzdžiui, Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas dar prieš įsigaliojant Paveldėjimo reglamentui sprendė dvi panašias bylas⁵². Vienoje byloje du Prancūzijos piliečiai, daug metų gyvenę Kalifornijoje, visą savo turtą paliko sutuoktiniams. Jie sąmoningai nepaliko jokios savo turto dalies sūnams, kaip leidžiama pagal Kalifornijos įstatymus, kurie nepripažįsta privalomos palikimo dalies. Mirusiųjų sūnūs inicijavo bylas, kad gautų privalomą palikimo dalį, grįsdami savo ieškinius vadinamąja teise atsiimti (pranc. *droit de prélèvement*)⁵³, pagal kurią Prancūzijos įpėdiniai, iš kurių buvo atimta mirusiojo turto, esančio užsienyje, dalis, turi teisę atsiimti sumą, lygią bet kuriai mirusiojo turto, esančio Prancūzijoje, daliai.

Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas atmetė šį argumentą. Visų pirma jis patvirtino, kad paveldėjimui taikytina Kalifornijos (paskutinės mirusiojo gyvenamosios vietos) teisė, ir patikslino, kad pagal užsienio teisę, nurodytą kolizinėje normoje, privalomos palikimo dalies netaikymas savaime neprieštaruja Prancūzijos tarptautinei viešajai tvarkai⁵⁴.

⁵⁰ Vykstant Paveldėjimo reglamento parengimo darbams, diskusijų metu Prancūzijos senatas priėmė rezoliuciją, kurioje privalomos palikimo dalies principas įvardijamas kaip tikros moralinės pareigos teisinė forma, esanti esminė Prancūzijos teisėje. L. RASS-MASSON, „The impact of European Private International Law and the Réserve héréditaire in France“ in J. M. SCHERPE, E. BARGELLI (eds.), žr. 21 išnaša, p. 201.

⁵¹ A. BONOMI, „Quelle protection pour les héritiers réservataires sous l'empire du future règlement européen“ in *Droit international privé. Travaux du Comité français de droit international privé 2008–2010*, Pedone, Paris 2011, p. 272.

⁵² Cass., 27 Septembre 2017, nos. 16-13.151 ir 16-17.198, *Dalloz* 2017, p. 2185. Žr. A. BOICHE, „La réserve héréditaire n'est pas d'ordre public international“ (2017) *L'Actualité juridique: Famille*, p. 595 ir toliau; L. USUNIER, „La réserve héréditaire n'est pas d'ordre public international“ (2017) *Revue trimestrielle de droit commercial*, p. 833 ir toliau; H. FULCHIRON, „Ordre public successoral et réserve héréditaire: réflexions sur les notions de précarité et de besoin“ (2017) *Recueil Dalloz*, p. 2310 ir toliau.

⁵³ Prancūzijos Konstitucinis Teismas šį įstatymą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai 2011 m.: Cons. const., 5 August 2011, No. 2011-159, žr. H. GAUDEMET-TALLON, „Panorama de droit international privé“ (2012) *Recueil Dalloz*, 1228.

⁵⁴ Žr. H. FULCHIRON, žr. 52 išnaša, ir A. BOICHE, „Succession de Johnny Hallyday: le droit international privé saisi par l'actualité people“ (2018) *L'Actualité juridique: Famille*, p. 138.

Vėlesniame sprendime tas pats teismas taip pat pakartojo, kad „privaloma palikimo dalis“ nepatenka į Prancūzijos tarptautinės viešosios tvarkos taikymo apimtį⁵⁵.

Italijos teisės mokslas ir teismų praktika, nepaisant priešingų teisinių tradicijų⁵⁶, galiausiai taip pat priėjo prie panašių išvadų.

Konstatuota, kad *eredi necessari* apsaugos taisyklės, net jei jos privalomos, neįgyvendina neliečiamų žmogaus teisių ar kitų pagrindinių principų Italijos teisinėje sistemoje⁵⁷. Taip yra dėl to, kad privaloma palikimo dalis savaime neužtikrina asmens apsaugos (Italijos Konstitucijos 2 straipsnis), bet, priešingai, ji netgi gali būti žalinga kitų principų, kurių apsauga pripažįstama ir garantuojama Konstitucijoje (pavyzdžiui, darbo, verslo ir santaupų apsauga, Italijos Konstitucijos 1, 4, 43, 47 straipsniai), atžvilgiu, kaip pripažino Italijos įstatymų leidėjas <...> 2006 m. įvedęs „*patto di famiglia*“ (Italijos civilinio kodekso 768 bis ir tolesni straipsniai)⁵⁸. Taigi, bent jau kalbant apie Italijos teisinę sistemą, būtų teisinga teigti, kad privalomą palikimo dalį saugančios taisyklės savaime neprieštaruoja tarptautinei viešajai tvarkai⁵⁹, išskyrus tam tikras aplinkybes, kai pažeidžiamos solidarumu grįstos prielaidos, sudarančios privalomos palikimo dalies pagrindą. Panašių išvadų padarė ir Ispanijos⁶⁰ bei Italijos⁶¹ Aukščiausieji Teismai.

⁵⁵ Cass. 4 July 2018, N° 17.16.-515 ir 17-16.522 (2018) in *Juris-Classeur périodique*, édition notariale 2018, p. 1313, E. Fongaro. Taip pat žr. L. RASS-MASSON, „Cour de cassation: Ordre public und Pflichtteilsrecht in Frankreich“ (2019) *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, p. 823.

⁵⁶ P. GALLO, „Successioni in diritto comparato. Aggiornamento“ in *Digesto disciplina privatistiche. Sezione civile*, Turin 2011, p. 851 ir toliau.

⁵⁷ G. PERLINGIERI, G. ZARRA, *Ordine pubblico interno e internazionale tra caso concreto e sistema ordinamentale*, ESI, Naples 2019, p. 183.

⁵⁸ G. PERLINGIERI, G. ZARRA, *ibid.*, p. 184. 2006 įstatymas, nustatantis *patto di famiglia*, siekia apsaugoti įmones (Italijos Konstitucijos 43 str.) ir darbuotojus (Italijos Konstitucijos 1 ir 4 str.) vykstant kartų pasikeitimui. Įstatymų leidėjas siekė išvengti įmonių suskaldymo tarp kelių privalomų įpėdinių palikėjo mirties atveju. *Patto di famiglia* yra susitarimas, pagal kurį mirusysis perleidžia be papildomų svarstymų įmonę vienam iš įpėdinių, kuris prisiima pareigą „kompensuoti“ kitiems įpėdiniams išmokėdamas privalomos palikimo dalies vertę. Taigi įpėdiniai, kurie negauna įmonės, iš palikėjo negauna ir privalomos palikimo dalies.

⁵⁹ A. DAVÍ, A. ZANOBETTI, žr. 35 išnašą, p. 175. Taip pat žr. W. PINTENS, „Public Policy in Succession Matters“ in *Liber Amicorum Kohler*, Gieseking Verlag, Bielefeld 2018, p. 395 ir toliau.

⁶⁰ Žr. Tribunal Supremo, 15 Noviembre 1996, Lowenthal, in *Revista Española de Derecho Internacional*, 1997, p. 264; Tribunal Supremo, 21 Mayo 1999, Denney, *ibid.*, 1999, p. 756.

⁶¹ Žr. Cass., 24 Giugno 1996, n. 5832, in *Giustizia civile*, 1997, I, p. 1668 dėl Italijos piliečio (natūralizuoto kanadiečio), kurio privalomi įpėdiniai buvo Italijos piliečiai, paveldėjimo, ir Cass., 30 Giugno 2014, n. 14811, su E. Calò komentarais,

4. Kiti šalies pasirinkimo teisės pagal Paveldėjimo reglamento 25 straipsnį apribojimai

Europos teisės aktų leidėjo siekis neprieštarauti privalomą palikimo dalį saugančioms nacionalinėms nuostatoms nėra vienintelis Paveldėjimo reglamente numatytas sutartinio paveldėjimo planavimo veiksmingumo apribojimas.

Paveldėjimo reglamento 25 straipsnio 2 dalyje nustatyta taisyklė atrodo itin ribojanti šalies pasirinkimo teisę. Kaip minėta, joje nustatyta, kad susitarimas dėl kelių asmenų paveldėjimo galioja tik tuo atveju, jeigu jis yra priimtinas pagal visas teises, kurios pagal šį reglamentą būtų reglamentavusios visų atitinkamų asmenų palikimų paveldėjimą, jeigu jie būtų mirę susitarimo sudarymo dieną. Be to, susitarimui taikoma teisė, su kuria jis yra glaudžiausiai susijęs. Priešingai, Komisijos pasiūlymo 18 straipsnio 2 dalį įkvėpė liberalesnė kelių asmenų sudarytų paveldėjimo susitarimų leistinumų politika: jis būtų galiojantis ir leistinas, jei būtų numatytas pagal (vienos) valstybės, kurioje buvo vienos iš šalių įprastinė gyvenamoji vieta, teisę⁶². Tačiau autoritetingai teigiama, kad ne visos valstybės narės, kurių teisinė tradicija iš esmės prieštarauja paveldėjimo susitarimų priimtinumui, būtų pasirengusios priimti tokį Komisijos pasiūlytą sprendimą⁶³.

Vis dėlto pirmiau minimas valstybių pasipriešinimas paveldėjimo susitarimams turėtų būti sušvelnintas. Tiesa, kad vis dar yra daug valstybių, kuriose draudžiami susitarimai, pagal kuriuos testatorius, būdamas gyvas, pats susitaria dėl paveldėjimo: tai numato Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas (Civilinio kodekso 1130 straipsnio 2 dalis), Nyderlandai (NBĮ 4.4 straipsnio 2 dalis),

---

„La vedova non è piú allegra: la mancanza di reciprocità con Cuba preclude lo status di legittimario“ (2015) *Diritto successioni famiglia*, p. 567 ir toliau, kuriame buvo teigiama, jog privaloma palikimo dalis nepatenka į Konstitucijos taikymo sritį, todėl įstatymų leidėjas gali keisti šias nuostatas ar net jas panaikinti. Byla buvo apie Kubos pilietę, siekiančią gauti privalomą jos sutuoktinio Italijos piliečio palikimo dalį; Teismas pažymėjo, kad ieškovė neatitinka abipusiškumo principo, nes Kubos teisė nenumato privalomos palikimo dalies taikymo.

⁶² Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų ir autentiškų paveldėjimo dokumentų pripažinimo ir vykdymo bei Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo {SEC(2009) 410} 18 straipsnio 2 dalis. {SEC (2009)411}: „Su kelių asmenų palikimu susijęs susitarimas galioja iš esmės tik tuomet, jei šis galiojimas yra priimtinas pagal teisę, kuri, remiantis 16 straipsniu, susitarimo sudarymo dieną būtų buvusi taikoma vieno iš palikėjų mirties atveju, palikimui. Jei susitarimas galioja pagal teisę, taikytiną vienintelio iš palikėjų palikimui, taikoma ši teisė.“

⁶³ A. DAVÍ, A. ZANOBETTI, žr. 35 išnašą, p. 178.

Portugalija (Civilinio kodekso 2028 straipsnio 2 dalis), Graikija (Civilinio kodekso 368 straipsnis), Ispanija (nors regioniniu lygmeniu numatytos leidžiančios nukrypti nuostatos⁶⁴) ir Italija (Civilinio kodekso 458 straipsnis). Tačiau atidžiau pažvelgus matyti, kad šis draudimas jokių būdu nėra be išimčių.

Pavyzdžiui, Prancūzijoje teismai paveldėjimo susitarimus pripažino priimtinais⁶⁵. Prancūzijos įstatymų leidėjas taip pat priėmė 2006 m. birželio 23 d. Įstatymą Nr. 2006-728, siekdamas išplėsti šalių teisei susitarti skirtą erdvę ir paspartinti paveldėjimo klausimų sprendimą⁶⁶. Šiuo metu galiojančioje Prancūzijos civilinio kodekso redakcijoje išlieka bendroji taisyklė, draudžianti susitarti dėl būsimo paveldėjimo (722, 791, 943, 1389, 1600, 1837 straipsniai). Vis dėlto kartu yra nustatyta ir išimčių (ne tokiais jau retais) įstatyme numatytais atvejais⁶⁷. Šiuo metu yra daug tipinių paveldėjimo susitarimų pavyzdžių, pavyzdžiui, *clause commerciale*⁶⁸ ir *donation partage*⁶⁹. Teisės moksle iš tiesų kyla klausimas, ar šis draudimas vis dar nėra išnykęs⁷⁰.

Be to, net ir autoritetingiausioje Italijos teisės mokslo praktikoje teigiama, kad paveldėjimo susitarimas, priimtas remiantis užsienio teise, pasirinkta pagal Paveldėjimo reglamento 25 straipsnio 2 dalį, gali būti laikomas priimtiniu ir galiojančiu. Remiantis šiuo požiūriu, Paveldėjimo reglamento

---

⁶⁴ M. MARTINEZ, „Les pactes successoraux dans les droits régionaux d' Espagne“ in A. BONOMI, M. STEINER (eds.), *Les pactes successoraux en droit comparé et en droit international privé*, Librairie Droz, Genève 2008, p. 107 ir toliau.

⁶⁵ Dėl Prancūzijos teisės žr.: Cass., 30 Mai 1985, in *J Dalloz*, 1986, p. 65 ir toliau; Cour d'appel Aix-en-Provence, 16 October 2003, in *Revue critique droit internation privé*, 2004, p. 589 ir toliau.

⁶⁶ PH. MALAURIE, „Examen critique du projet de loi portant réforme des successions et des libéralités“ (2005) *Defrenois*, 38298; D. VIGNEAU, „Le règlement de la succession. Observation sur le projet de loi portant réforme des successions et des libéralités“ (2006) *Juris-Classeur périodique*, édition notariale, p. 1144; A. M. LEROYER, „Reforme des successions et des libéralités. Loi n. 2006-728 of 23 June 2006“ (2006) *Revue trimestrelle droit civil*, p. 613.

⁶⁷ A. BRAUN, „Towards a Greater Autonomy for Testators and Heirs: Some Reflections on Recent Reforms in France, Belgium and Italy“ (2012) *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, p. 461 ir toliau.

⁶⁸ F. XAVIER TESTU, „Pactes sur succession future exceptionnellement autorisés“ in M. GRIMALDI (ed.), *Droit patrimonial de la famille*, Dalloz, Paris 2009, p. 395 ir toliau.

⁶⁹ A. M. LEROYER, žr. 66 išnašą.

⁷⁰ N. BAILLON-WIRTZ, „Que reste-t-il de la prohibition des pactes sur succession future?“ (2006) *Droit de la Famille*, p. 8 ir toliau.

įsigaliojimas reiškia, kad paveldėjimo susitarimo galiojimo ir veiksmingumo nereikėtų vertinti pagal abstrakčius vidaus draudimus, kurie patys savaime negali užkirsti kelio juos taikyti⁷¹.

Praktinio taikymo problemas, kylančias dėl Paveldėjimo reglamento 25 straipsnio 2 dalies, galima sušvelninti 25 straipsnio 3 dalies nuostatomis⁷². Skirtumas tarp jų yra akivaizdus. Jis apibūdinamas kaip tikras Paveldėjimo reglamento „vidinis prieštaravimas“, kaip ir Hagos konvencijos 10 ir 11 straipsnių atveju⁷³.

Tačiau pažvelgus atidžiau net ir 25 straipsnio 3 dalis gali būti nenaudinga planuojant turtą. Ji neužkerta kelio paveldėjimui taikytinos teisės (pagal Paveldėjimo reglamento 21 ir 22 straipsnius) ir paveldėjimo susitarimui taikytinos teisės atskyrimui. Be to, ją taikant kyla pavojus, kad bus pažeistas paveldėjimo vientisumo principas. Belieka tik tikėtis, kaip minėta pirmiau, kad „šalys protingai naudosis šia teise pasirinkti“⁷⁴.

5. Iššūkiai, kylantys taikant Paveldėjimo reglamentą ir reglamentus „dvynius“

Šiomis aplinkybėmis taikytinos teisės nustatymas tarpvalstybinei porai, norinčiai planuoti paveldėjimą, atrodo šiek tiek problemiškas, nes teisinių santykių kvalifikavimas reiškia sisteminių aiškinimų, apimančių ir Reglamentą dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, ir Reglamentą dėl registruotos partnerystės turtinių pasekmių (toliau – reglamentai „dvyniai“), kurie šiuo metu taikomi 18 valstybių narių⁷⁵.

⁷¹ G. PERLINGIERI, G. ZARRA, žr. 57 išnašą, p. 198. Šiuo klausimu dėl Italijos teisės sistemos taip pat žr. C. CACCAVALE, „Contratto e successioni“ in V. ROPPO (ed.), *Trattato dei contratti*, vol. VI, Giuffrè, Milan 2006, p. 403 ir toliau; taip pat V. PUTORTÍ, „Il divieto dei patti successori alla luce del Regolamento UE 650/2012“ (2016) *Diritto successioni famiglia*, p. 845 ir toliau; V. BARBA, žr. 31 išnašą, p. 10 ir toliau.

⁷² Vokietijos Aukščiausiasis Teismas šią nuostatą taiko paveldėjimo susitarimams, sudarytiems iki Paveldėjimo reglamento įsigaliojimo, žr. BGH, 10.07.2019, IV ZB 22/18, *Zeitschrift für das Gesamte Familienrecht* 2019, p. 1561, su Von Bar komentarais.

⁷³ A. DAVÍ, A. ZANOBETTI, žr. 35 išnašą, p. 183.

⁷⁴ M. PAZDAN, M. ZACHARIASIEWICZ, žr. 8 išnašą, p. 134.

⁷⁵ Devynios valstybės narės vis dar nepatenka į tvirtesnio bendradarbiavimo sritį. Šiuo klausimu žr. A. WYSOCKA-BAR, „Enhanced cooperation in property matters in the EU and non-participating Member States“ (2019) *ERA Forum* 20, p. 187 ir toliau.

Pagal reglamentų „dvynių“ 22 straipsnį, sutuoktiniams ir partneriams leidžiama pasirinkti valstybės, kurioje bent vienas iš jų gyvena, teisę arba vieno iš jų pilietybės teisę, o registruotiems partneriams – ir valstybės, pagal kurios teisę buvo įsteigta registruota partnerystė, teisę. Todėl priklausomai nuo susitarimo pobūdžio, šalių teisės pasirinkti vaidmuo gali būti aktualus didesniu ar mažesniu mastu⁷⁶: ribota laisvė, kurią suteikia panašius paveldėjimo susitarimus reglamentuojantys teisės aktai⁷⁷, aiškiai rodo skirtumą, susijusį su „porų“ turto susitarimais, kuriems galimybė pasirinkti taikytiną teisę pagal ES reglamentus yra platesnė⁷⁸.

Labai svarbi problema yra sutuoktinių ar partnerių susitarimai dėl paveldėjimo planavimo ar turintys įtakos tokiam planavimui. Ar šiems susitarimams turėtų būti taikomas Paveldėjimo reglamentas, o gal reglamentai „dvyniai“, ir atitinkamai, kokia tokiu atveju teisė bus taikoma?

Daugeliui atvejų kyla pavojus patekti į šią „pilkąją zoną“ dėl aprašytų reglamentų derinimo problemų. Taip yra, pavyzdžiui, „paveldėjimo susitarimų“ su *post mortem* pasekmėmis (Vokietijos paveldėjimo sutartis⁷⁹ pagal Civilinio kodekso 2264 straipsnį ir Austrijos paveldėjimo sutartis pagal Visuotinio civilinio kodekso 1249 ir paskesnius straipsnius) ir Berlyno testamento pagal Civilinio kodekso 2265 straipsnį atveju. Pagal šias nuostatas sutuoktiniai ir partneriai nustatomi kaip abipusiai įpėdiniai. Jose taip pat įtvirtinta, kad visas palikimas po paskutinio mirusiojo mirties turi atitekti poros vaikams. Panašūs Prancūzijos teisinės sistemos pavyzdžiai yra *liberalités-partages* ir *clause commerciale*⁸⁰.

Teoriškai riba tarp Paveldėjimo reglamento ir reglamentų „dvynių“ yra labai aiški. Iš tiesų, nors Paveldėjimo reglamento 1 straipsnio 2 dalies d punkte į jo materialinę taikymo sritį neįtrauktas sutuoktinių turtas, o pagal reglamentų „dvynių“ 1 straipsnio 2 dalies d punktą paveldėjimas neįtrauktas į šių reglamentų taikymo sritį, iš pirmiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad konkrečiai

⁷⁶ P. R. WAUTELET, „What’s Wrong with Article 22? The Unsolved Mysteries of Choice of Law for Matrimonial Property“ (2018). Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=3266879>> [žiūrėta 2021-06-29].

⁷⁷ Žr. pirmiau esančius 3 ir 4 skirsnius.

⁷⁸ Žr. E. BERGAMINI, „Agreements between spouses and partners, and agreements as to successions“ in S. LANDINI (ed.), *EU Regulations 650/2012, 1103 and 1104/2016: cross-border families, international successions, mediation issues and new financial assets*, ESI, Naples 2020, p. 106.

⁷⁹ E. A. AMAYUELAS, *The Law of succession. Testamentary Freedom*, Groningen, European Law Publishing 2011, p. 165 ir toliau, taip pat H. BROX, W. WALKER, *Erbrecht*, 28th ed., C. H. Beck, Vahlen 2018, p. 10 ir toliau.

⁸⁰ Žr. pirmiau esančius 3 ir 4 skirsnius.

abiejų dokumentų ribų nustatymas labai priklauso nuo tikslios sąvokų „paveldėjimas“ ir „sutuoktinių turto teisinis režimas“ reikšmės⁸¹.

Praktinė problema, kylanti dėl šio koordinavimo trūkumo, yra ta, kad pagal reglamentų „dvynių“ 22 straipsnį taikytina teisė gali skirtis nuo pagal Paveldėjimo reglamentą konkrečiam paveldėjimui taikytinos teisės. Sutuoktinių turtui ir paveldėjimui, kai vieno iš sutuoktinių ar partnerių mirties metu jo įprastinė gyvenamoji vieta buvo kitoje šalyje nei pirmoji įprastinė gyvenamoji vieta po santuokos sudarymo, bus taikomos dvi skirtingos teisės. Taip dažniausiai atsitinka, kai tarpvalstybinė pora santuokos ar partnerystės metu pakeitė savo bendrą įprastinę gyvenamąją vietą. Akivaizdu, kad tai būtų papildoma kliūtis porų paveldėjimo planavimui⁸².

ESTT šį klausimą nagrinėjo *Mahnkopf* byloje⁸³, kurioje buvo sprendžiamas ginčas dėl Vokietijos *Zugewinnngemeinschaft*⁸⁴. Ponas Mahnkopfas buvo susituokęs su ponia Mahnkopf. Jie buvo Vokietijos piliečiai, kurių įprastinė gyvenamoji vieta buvo Berlyne. P. Mahnkopfas mirė 2015 m. rugpjūčio 29 d., nesudaręs jokio turto perleidimo po mirties sandorio: vieninteliai paveldėtojai buvo jo žmona ir jų vienintelis sūnus. Ponas Mahnkopfas ir ponia Mahnkopf nebuvo sudarę vedybų sutarties, todėl jiems buvo taikomas įstatyme nustatytas bendrosios jungtinės nuosavybės teisinis režimas. Į palikimą įėjo pusė turto, kuris buvo bendra nuosavybė Švedijoje.

Poniai Mahnkopf pusė turto priklauso pagal Vokietijos civilinio kodekso 1931 straipsnio 1 dalį, pagal kurią pergyvenusiam sutuoktiniui tenkanti ketvirtadalio palikimo dalis buvo padidinta

⁸¹ Kaip nurodė A. BONOMI, „The Interaction Among the Future EU Instruments on Matrimonial Property, Registered Partnerships and Successions“ (2011) *Yearbook Private International Law* 13, p. 219 ir toliau.

⁸² A. BONOMI, „The Regulation on Matrimonial Property and Its Operation in Succession Cases - Its Interaction with the Succession Regulation and Its Impact on Non-participating Member States“ (2020) *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 26, p. 85.

⁸³ C-558/16, *Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138, kurioje teismas nustatė, kad Vokietijos civilinio kodekso (BGB) 1371 straipsnio 1 dalis, pagal kurią „jei dėl vieno iš sutuoktinių mirties jų turto teisinis režimas nutrūksta, susituokus įgyto turto vertės padidėjimas kompensuojamas pergyvenusiam sutuoktiniui tenkančią netestamentinę palikimo dalį padidinant ketvirtadaliu palikimo, neatsižvelgiant į tai, ar susituokus įgyto turto vertė konkrečiu atveju padidėjo“, patenka į reglamento taikymo sritį. J. WEBER, „Ein Klassiker neu aufgelegt: Die Qualifikation des §1371 BGB unter dem Regime der Europäischen Erbrechtsverordnung“ (2018) *Neue Juristische Wochenschrift*, p. 1357.

⁸⁴ Žr. I. BARRIÈRE BROUSSE, „Conflit de lois“ (2018) *Journal du droit international* 4, p. 1218 ir toliau. Kritiniam bylos įvertinimui žr. J. VON HEIN, „The CJEU settles the issue of characterising the surviving spouse's share of the estate in the context of the Succession Regulation“ (2018). Prieiga per internetą: <conflictoflaws.net> [žiūrėta 2021-06-29].

dar vienu ketvirtadaliu, jei abiem sutuoktiniams buvo taikomas bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teisinis režimas. Našlė kreipėsi dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo Vokietijoje, kad galėtų įregistruoti palikimą Švedijoje⁸⁵. Notaras pateikė ponios Mahnkopf prašymą vietos teismui. Pastarasis prašymą atmetė motyvuodamas tuo, kad mirusiojo sutuoktiniui paskirta dalis buvo grindžiama (dėl ketvirtadalio mirusiojo turto) paveldėjimo teisiniu režimu, o (dėl kito ketvirtadalio jo turto) – Vokietijos civilinio kodekso 1371 straipsnio 1 dalyje numatytu sutuoktinių turto teisiniu režimu. Tuo remiantis, taisyklė, pagal kurią buvo paskirstytas kitas ketvirtadalis, susijusi su sutuoktinių turto teisiniu režimu, o ne su paveldėjimo teisiniu režimu, ir nepatenka į Paveldėjimo reglamento taikymo sritį. Šioje byloje kilo klausimas, ar į Paveldėjimo reglamento taikymo sritį taip pat patenka nuostatos dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, pagal kurias mirus kitam sutuoktiniui ar partneriui padidėja vieno iš sutuoktinių ar partnerių dalis.

ESTT neanalizavo, ar ši nuostata Vokietijos teisėje yra santuokinio ar paveldėjimo pobūdžio, o tai yra painus klausimas, dėl kurio daug diskutuojama Vokietijos privatinės teisės teorijoje⁸⁶. Teismas veikiau atliko objektyvią ir į funkciją orientuotą šio klausimo analizę. Jis nurodė, kad įstatymo nuostata nesusijusi su turto padalijimu tarp sutuoktinių ar partnerių, o veikė po to, kai turtas buvo padalytas, ir tik po mirties. Todėl jis nurodė, kad „reglamento tikslais“ paveldėjimo atžvilgiu taikytina Vokietijos civilinio kodekso 1371 straipsnio 1 dalis.

Remiantis ESTT išaiškinimu⁸⁷, nacionalinės teisės normos priskiriamos prie „paveldėjimo“ tada, kai jos susijusios „su mirusio sutuoktinio palikimu“ ir „palikimo dalių, priskirtinų pergyvenusiam sutuoktiniui ir kitiems paveldėtojams, nustatymu“⁸⁸. Reikėtų pažymėti, kad, atsižvelgiant į nacionalinių teisės tradicijų įvairovę, ESTT naudojamas kriterijus vėlgi yra konkretaus veiksmo

⁸⁵ Šeimos santykių ir Europos paveldėjimo pažymėjimo tarpusavio ryšio vertinimui žr. D. DAMASCELLI, „Brevi note sull'efficacia probatoria del certificato successorio europeo riguardante un soggetto coniugato o legato da unione non matrimoniale“ (2017) *Rivista di diritto internazionale processuale*, p. 67 ir toliau.

⁸⁶ Žr. T. JÄGER, „Der neue Güterstand der Wahl-Zugewinnungsgemeinschaft. Inhalt und seine ersten Folgen für die Gesetzgebung und Beratungspraxis“ (2010) *Deutsche Notar-Zeitschrift*, p. 804 ir toliau, taip pat W. PINTENS, „Ehegüterstände in Europa“ in V. LIPP, E. SCHUMANN, B. VEIT (ed.), *Die Zugewinnungsgemeinschaft. Ein europäisches Modell?*, Universitätsverlag Göttingen, Göttingen 2009, p. 23.

⁸⁷ Ir panašiu klausimu žr. ESTT byla C-218/16, *Kubicka*, ECLI:EU:C:2017:755. Taip pat žr. W. BAŃCZYK, „The efficiency of the foreign legacy ‘by vindication’ in a state not recognising it and the borders of succession law, based on Regulation (EU) No 650/2012“ (2020) *Zeitschrift für europäisches Privatrecht*, p. 710–728.

⁸⁸ Byla C-558/16, *Mahnkopf*, ECLI:EU:C:2018:138, para 40.

funkcija⁸⁹. Būtent ši aiškinimo taisyklė turėtų būti taikoma siekiant įveikti pirmiau aprašytą prieštarumą. ESTT nesiima analizuoti nei šalių valios, nei nacionalinių teisės tradicijų pagrindo. Priešingai, jis konkrečius atvejus kvalifikuoja atsižvelgdamas į objektyvų sutuoktinių ar partnerių susitarimų tikslą.

Būtent šiuo pagrindu turėtų būti išspręstas prieštarumas: jei sutuoktinių ir partnerių susitarimu nustatomas jo poveikis paveldėjimo srityje ir nustatomos pergyvenusio sutuoktinio teisės kitų įpėdinių atžvilgiu, jam turėtų būti taikomas Paveldėjimo reglamento 25 straipsnis.

Tokie argumentai gali būti taikomi ir kitais panašiais atvejais. Pavyzdžiui, nepaisant to, kad *clause commerciale* yra sutuoktinių susitarimas, „reglamento tikslais“ jis turėtų būti apibūdinamas kaip disponavimas po mirties (konkrečiau – kaip paveldėjimo susitarimas, kaip apibrėžta Paveldėjimo reglamento 3 straipsnio 1 dalies b punkte). Todėl, nors tai yra su sutuoktinių turto teisiniu režimu tradiciškai susijęs institutas, kolizinei normai nebūtų taikomas reglamentų „dvynių“ 22 straipsnis.

Toks pat sprendimas gali būti priimtas ir kitais pirmiau aprašytais atvejais, jei funkcinio požiūriu jie sukelia *Mahnkopf* pastebėtą poveikį, pavyzdžiui, prancūziškasis „dovanojimas tarp sutuoktinių“ (*institution contractuelle*)⁹⁰.

Aiškinimo problema būtų buvusi išspręsta, jei Paveldėjimo reglamente būtų buvę leista paveldėjimo susitarimui taikyti vienos iš susijusių šalių įprastinės gyvenamosios vietos teisę. Tokiu būdu sunkumai, susiję su skirtingų rūšių susitarimų atskyrimu, taptų mažiau reikšmingi: „Poros būtų galėjusios pasirinkti teisę, galiojančią pagal abu [dvynių ir Paveldėjimo] reglamentus, kuri galėtų apimti visų rūšių abipusius susitarimus, jei jie būtų laikomi susijusiais su paveldėjimu arba sutuoktinių ir (arba) partnerių turto“⁹¹.

Tačiau žiūrint iš praktinės pusės, išlieka problema dėl gairių, kurios turi būti teikiamos tarpvalstybinėms poroms, norinčioms tiesiogiai ar kitais būdais planuoti paveldėjimą. Teisės mokslininkai teisingai pažymėjo, kad reglamentų „dvynių“ 22 straipsnio ir Paveldėjimo reglamento 3 ir

⁸⁹ Dėl teisės sistemos kompleksiskumo ir funkcinės vienovės žr. P. PERLINGIERI, *Il diritto civile nella legalità costituzionale secondo il sistema italo-europeo delle fonti*, vol. 2, 4th ed., ESI, Naples 2020, p. 59 ir toliau.

⁹⁰ Žr. D. DAMASCELLI, *Diritto internazionale privato delle successioni*, žr. 42 išnašą, p. 93 f.

⁹¹ E. BERGAMINI, žr. 78 išnašą, p. 107.

25 straipsnių derinimą sutuoktiniai arba registruoti partneriai gali pasiekti pasirinkdami taikytiną teisę⁹². Visų pirma, pakeitę savo įprastinę gyvenamąją vietą, jie gali savo sutuoktinių turinius santykius pavesti reglamentuoti naujos įprastinės gyvenamosios vietos teisei. Šis pasirinkimas bus naudingas, jei tai bus jų paveldėjimui taikytina teisė. Jeigu jie sutinka, kad jų pasirinkimas turėtų grįžtamąją galią, visiems šiems klausimams gali būti taikoma tik viena teisė⁹³.

6. Baigiamosios pastabos: ką reikėtų prisiminti iš pirmiau iškeltų diskusinių klausimų?

Akivaizdu, kad teisės raida, susijusi su santykių teisinių padarinių pripažinimu, yra labai dinamiška tiek materialiniu, tiek tarptautinės privatinės teisės lygmeniu. Per pastarąjį dešimtmetį Europos žemėlapis nuolat keitėsi ir tebesikeičia dideliu greičiu⁹⁴.

Atrodo, kad kolizinių normų europeizavimas susilpnino tradicinius tarptautinės privatinės teisės normų ryšius su nacionaliniais įstatymais ir ypač su pilietybe⁹⁵. Tačiau kartu neatrodo, kad dėl šio suskaidymo būtų nutrūkęs ryšys su materialine teise⁹⁶.

Skirtingai nei kitose srityse, kuriose derinimas buvo skubus ir tiesioginis (pvz., vartotojų teisė), kolizinių normų europeizavimas sustiprino teismų dialogą⁹⁷, kuris yra esminė būsimos Europos privatinės teisės kūrimo prielaida⁹⁸. Šiomis aplinkybėmis tarptautinė privatinė teisė reikalauja, kad

⁹² A. BONOMI, žr. 82 išnašą, p. 86.

⁹³ A. BONOMI, *ibid.*, p. 85.

⁹⁴ W. SCHRAMA, „Empowering private autonomy as a means to navigate the patchwork of EU Regulations“ in J. M. SCHERPE, E. BARGELLI (eds.), žr. 21 išnašą, p. 55.

⁹⁵ M. PERTEGAS SENDERS, M. C. BOGDAN, *Concise Introduction to EU Private International Law*, 4th ed., Europa Law Publishing, Groningen 2019, p. 13 f.

⁹⁶ Žr. J. BASEDOW, „The Communitarisation of Private International Law“ (2009) *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* 73, p. 455 ir toliau.

⁹⁷ Žr. D. ACHILLE, „Lex successionis e compatibilità con gli ordinamenti degli Stati membri nel Reg. UE n. 650/2012“ (2018) *Nuova giurisprudenza civile commentata*, p. 697 ir toliau.

⁹⁸ A. GAMBARO, R. SACCO, „Sistemi giuridici comparati“ in R. SACCO (ed.), *Trattato di diritto comparato*, UTET, Turin

nacionalinės teisės mokslininkai ir nacionaliniai specialistai atsižvelgtų į kitų valstybių narių teisinės sistemas⁹⁹, kad būtų sukurta laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė, kurioje būtų užtikrintas laisvas visų asmenų judėjimas¹⁰⁰.

Tai labai sveikintinas rezultatas, ypač tokioje tradicinėje teisės srityje kaip šeima ir paveldėjimas¹⁰¹. Tačiau kyla pavojus, kad dėl nenuoseklių ES teisės aktų nuostatų tarptautinės privatinės teisės, kaip Europos integracijos proceso varomosios jėgos, svarba gali būti smarkiai apribota¹⁰². Pagrindinis vaidmuo įveikiant šias neatitiktis, kurios turbūt yra neišvengiamos dėl teisės aktų sudėtingumo, tenka nacionalinėms teisės teorijoms ir ESTT, kuris aiškinimo procese atlieka vis svarbesnį vaidmenį¹⁰³. Būtų sveikintinas tolesnis ESTT indėlis, siekiant palengvinti ir suderinti tarptautinės privatinės teisės normų taikymą ES valstybėse narėse¹⁰⁴.

2008, p. 27 ir toliau. Taip pat žr. S. DEPLANO, „Verso un codice europeo dei contratti?“ (2010) *Rivista giuridica Molise e Sannio*, p. 105 ir toliau.

⁹⁹ P vz., šeimos teisės srityje žr. M. J. CAZORLA GONZÁLEZ, M. GIOBBI, J. KRAMBERGER ŠKERL, L. RUGGERI, S. WINKLER (eds.), žr. 7 išnašą, p. 14 ir toliau.

¹⁰⁰ P. BENVENUTI, „Il diritto internazionale privato“ in C. CASTRONOVO, S. MAZZAMUTO (eds.), *Manuale di diritto internazionale privato*, vol. 1, Giuffré, Milan 2007, p. 125 f., pažymintis, kad tarptautinė privatinė teisė per integraciją leidžia pripažinti, kad privatinė teisė priklauso originaliai valstybės teisei sistemai.

¹⁰¹ C. CONSOLO, F. GODIO, „Profili processuali del Reg. UE n. 650/2012 sulle successioni transnazionali: il coordinamento tra giurisdizioni“ (2018) *Rivista di diritto civile*, p. 18 ir toliau.

¹⁰² V. HEINZE, „The European Succession Regulation 650, 2012. An Overview“ in G. ALPA (ed.), *I nuovi confini del diritto privato europeo. New borders of European private law*, Giuffré, Milan 2016, p. 45: ES tarptautinė privatinė teisė nebuvo sukurta kaip visa apimanti kodifikacija, o veikiau buvo priimta etapais, kurių kiekvienas susijęs su konkrečia materialine sritimi.

¹⁰³ Apie ESTT vaidmenį unifikavimo, ypač Europos privatinės teisės, procese žr. I. KLAUER, *Die Europäisierung des Privatrechts*, Baden Baden, Nomos 1998; J. SMITS, *The making of European Private Law. Towards a lus Commune Europaeum as a Mixed Legal System*, Intersentia, Antwerp 2002, p. 19 ir toliau; taip pat C. TWIGG-FLESNER, *The Europeanisation of Contract Law. Current controversies in law*, 2nd ed., Taylor & Francis, London-New York 2013.

¹⁰⁴ Apie nacionalinių ir tarptautinių teismų santykių atitinkamose teisės sistemose žr. P. FEMIA, „Decisori non gerarchizzabili, riserve testuali, guerra tra Corti. Con un (lungo) intermezzo spagnolo“ in V. RIZZO, L. RUGGERI (eds.), *Il controllo di legittimità costituzionale e comunitaria come tecnica di difesa*, ESI, Naples 2010, p. 85–270.

Pamąstymai apie Europą, jos žmones ir migraciją

Nenad Hlača*

1. Europos migracijos istorija

Nuo ankstyvųjų laikų migracija yra įprastinė žmonijos būseną¹. Pradedant nuo to meto, kai *homo sapiens* pirmtakai pradėjo gyventi žemėje, iki šių dienų, kurioms irgi būdingos migracijos bangos, žmonių judėjimas niekada nesibaigė. Priešistoriniais laikais migracijos motyvai buvo palankesnio klimato, gamtinių išteklių ir maisto auginimo sąlygų paieška, o moderniaisiais laikais migraciją lemia tokie motyvai kaip industrializacija, politika arba darbas ir rinka. Kad ir kaip ten būtų, žmonės nuolat ieško geresnių sąlygų, ne išimtis ir Europa. Iš tikrųjų būtent nuolatinė migracija sukūrė Europą ir tai, ką mes vadiname Vakarų civilizacija.

Žodžio „Europa“ etimologiją aktyviai tyrė istorinės lingvistikos specialistai, kuriems talkino antropologai, archeologai, genetikos istorikai, demografijos istorikai, etnoistorikai, literatūros ir meno istorikai, filologai ir kt. Sukurta daug kilmės teorijų: nuo senosios graikų kalbos žodžio (*Εὐρώπη*, Európe), reiškiančio „plačiai žvelgiantis“ ir susijusio su mitinės finikiečių princesės, kurią pagrobė vyriausiasis dievas Dzeusas, vardu, iki senovės šumerų ir semitų kalbų žodžio „ereb“ (עֶרֶב, eh'-reb), reiškiančio „tamsą“ arba „nusileidimą“, atsižvelgiant į regiono vakarinę padėtį Vidurinių Rytų atžvilgiu. Taigi terminą „Europa“ galima aiškinti kaip „kraštą, kuriame leidžiasi saulė“. Žodis „ereb“ semitų kalbose turi daug kitų reikšmių, tokių kaip dykuma, klajoklis, klajokliškas,

---

* Nenad Hlača, PhD, Rijekos universiteto Teisės fakulteto profesorius.

¹ Tai pripažįsta ir ES institucijos. Žr., pavyzdžiui, European Commission, Communication from the Commission on a New Pact on Migration and Asylum, Brussels, 23.9.2020, COM(2020) 609 final.

pirklys, judėjimas. Taigi etimologiškai Europa taip pat yra paskutinis, baigiamasis migracijos iš rytų į vakarus taškas. Priešingai tekančios saulės žemei, Europa yra „ereb“ – vakaro ir saulėlydžio žemė; dienos pabaiga arba, žvelgiant plačiau, migracijos srautų pabaiga.

Migracijai įtakos turi ekonominiai, aplinkos, politiniai ir socialiniai veiksniai tiek migranto kilmės šalyje (stūmos veiksniai), tiek kelionės tikslo šalyje (traukos veiksniai). Manoma, kad labiausiai imigrantus visais laikais traukė santykinė ES ekonominė gerovė ir politinis stabilumas². Nors kai kam gali atrodyti, kad dabar susiduriame su precedento neturinčia migracija, iš tiesų migracija yra europiečių tapatybės pagrindas. Žvelgiant istoriškai, matyti, kad Europa buvo patraukli daugeliui žmonių, tai įrodo buvusios karinės migracijos – iš pradžių keltų, o vėliau barbarų genčių, taip pat kolonijinės ir pokolonijinės migracijos į kai kurias Europos šalis.

Žinoma, Europa kaip imigrantų kelionės tikslas yra tik viena medalio pusė, į kurią koncentruojamės šiais laikais. Kaip Europa pritraukė milijonus žmonių atvykti ir joje apsigyventi, taip ir milijonai žmonių per žmonijos istoriją emigravo iš Europos. Galima priminti, kad emigracija iš Europos vyko nuo senovės graikų, turėjusių daugybę kolonijų Viduržemio jūros regione, laikų iki viduramžių, kai milijonai europiečių persikėlė į Ameriką po jos atradimo 1492 m., be to, aktyvi emigracija į Ameriką, Australiją bei Naująją Zelandiją vyko ir XIX bei XX amžiuje.

2. Dabartiniai migracijos iššūkiai Europos Sąjungai

Migracijos politika ES vis dažniau siekiama pritraukti tam tikro profilio migrantų, dažnai turint tikslą sumažinti konkrečių įgūdžių darbuotojų trūkumą³. Be darbingų žmonių įdarbinimo skatinimo politikos, imigracijos politika dažnai orientuota į dvi papildomas sritis: neleistinos migracijos ir neteisėto migrantų, kuriems neleidžiama dirbti, įdarbinimo užkirtimą ir į imigrantų integracijos į visuomenę skatinimą. ES skiriama daug išteklių kovai su neteisėto žmonių gabenimo ir prekybos žmonėmis tinklais.

² E. BALABANOVA, A. BLACH, „Sending and receiving. The ethical framing of intra-EU migration in the European press“ (2010) *European Journal of Communication*, vol. 25, no. 4, p. 382–397.

³ R. ORŁOWSKA, „Immigration in the European Union in the Second Decade of the 21st Century: Problem or Solution?“ (2011) *Folia Oeconomica Stetinensia* 10 (1). Prieiga per internetą: <<https://sciendo.com/article/10.2478/v10031-011-0015-0>> [žiūrėta 2021-08-01].

Migracijos mastai ES yra nepaprastai dideli. Eurostato duomenimis⁴, 2020 m. sausio 1 d. iš 447,3 mln. ES gyvenančių žmonių 23 mln. žmonių (5,1 %) buvo ne ES piliečiai. Iš viso per 2019 m. į ES valstybes nares imigravo 4,2 mln. žmonių, o iš ES valstybių išvyko 2,7 mln. emigrantų. Tačiau šie bendri skaičiai neatspindi migracijos srautų būtent į ES ir iš jos, nes jie apima ir srautus tarp skirtingų ES valstybių narių. Apskaičiuota, kad 2019 m. iš ES nepriklausančių šalių į ES atvyko 2,7 mln. imigrantų, o apie 1,2 mln. žmonių emigravo iš ES į ES nepriklausančią šalį. Be to, 1,4 mln. žmonių, anksčiau gyvenusių vienoje ES valstybėje narėje, migravo į kitą ES valstybę narę.

Daugiausia imigrantų (886,3 tūkst.) 2019 m. atvyko į Vokietiją, toliau rikiuojasi Ispanija (750,5 tūkst.), Prancūzija (385,6 tūkst.) ir Italija (332,8 tūkst.). Vokietija 2019 m. taip pat pranešė apie didžiausią emigrantų skaičių (576,3 tūkst.), po jos seka Prancūzija (299,1 tūkst.), Ispanija (296,2 tūkst.) ir Rumunija (233,7 tūkst.). Iš viso 22 ES valstybės narės pranešė, kad 2019 m. imigracijos buvo daugiau nei emigracijos. Tačiau Bulgarijoje, Kroatijoje, Latvijoje, Danijoje, Kroatijoje ir Rumunijoje emigrantų skaičius viršijo imigrantų skaičių.

Informacija apie pilietybę dažnai naudojama atliekant tyrimus apie imigrantus iš užsienio. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad pilietybė gali keistis per visą žmogaus gyvenimą, naudinga išanalizuoti ir informaciją apie gimimo šalį. Šalyje gimusių imigrantų santykinė dalis lyginant su bendru imigrantų skaičiumi didžiausia buvo Bulgarijoje (59 proc. visų imigrantų), po jos sekė Rumunija (49 proc.) ir Lietuva (46 proc.). Liuksemburgas ir Ispanija, priešingai, pranešė apie santykinai mažą šioje šalyje gimusių imigrantų dalį – 5 proc. arba mažiau visų imigrantų 2019 m.

Ankstesnės gyvenamosios vietos analizė rodo, kad didžiausia imigrantų, atvykusių iš kitos ES valstybės narės, dalis yra Liuksemburge (91 proc. visų imigrantų 2019 m.), po to seka Austrija (63 proc.) ir Slovakija (60 proc.); palyginti nedidelę dalį nurodė Ispanija ir Slovėnija (abi po 16 proc.). Kalbant apie imigrantų į ES valstybes nares pasiskirstymą pagal lytį 2019 m., vyrų buvo šiek tiek daugiau nei moterų (54 %, palyginti su 46 %). ES valstybė narė, pranešusi apie didžiausią vyrų imigrantų dalį, buvo Kroatija (77 %); priešingai, apie didžiausią moterų imigrantų dalį pranešė Kipras (53 %). Pusė imigrantų buvo jaunesni nei 29 metų amžiaus. Imigrantai į ES valstybes nares 2019 m. buvo vidutiniškai daug jaunesni negu visų šalyje jau gyvenančių gyventojų vidurkis. 2020 m. sausio 1 d. visų ES gyventojų amžiaus mediana buvo 43,9 metų, o 2019 m. imigrantų amžiaus mediana buvo 29,2 metų.

⁴ Eurostato duomenis žr. adresu: <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#column-one Migration and migrant population statistics – data extracted in March 2021> [žiūrėta 2021-04-24].

2020 m. sausio 1 d. ES gyvenančių asmenų, turinčių trečiosios šalies pilietybę, buvo 23 mln., t. y. 5,1 proc. visų ES gyventojų. Be to, 2020 m. sausio 1 d. vienoje iš ES valstybių narių gyveno 13,5 mln. asmenų, turinčių kitos ES valstybės narės pilietybę. Vertinant absoliučiais skaičiais, 2020 m. sausio 1 d. daugiausia asmenų, neturinčių tos šalies pilietybės, gyveno Vokietijoje (10,4 mln. asmenų), Ispanijoje (5,2 mln.), Prancūzijoje (5,1 mln.) ir Italijoje (5,0 mln.). Šiose keturiose ES valstybėse narėse gyvenantys ne piliečiai kartu sudarė 71 proc. skaičiuojant nuo visų visose ES valstybėse narėse gyvenančių ne piliečių skaičiaus, o juk tose pačiose keturiose ES valstybėse narėse gyveno 58 proc. visų ES gyventojų.

2020 m. sausio 1 d. Belgija, Airija, Liuksemburgas, Austrija ir Slovakija buvo tos ES valstybės narės, kuriose gyvenantys užsieniečiai daugiausia buvo kitos ES valstybės narės piliečiai. Tai reiškia, kad daugumoje ES valstybių narių didžioji dalis gyvenančių ne tos šalies piliečių buvo trečiųjų šalių piliečiai. Latvijoje ir Estijoje ne ES valstybių narių piliečių dalis yra didelė, nes šiose šalyse nuolat gyvena daug buvusios Sovietų Sąjungos piliečių, kurie nėra įgiję jokios kitos pilietybės.

Santykine prasme ES valstybė narė, kurioje gyveno daugiausia užsieniečių, buvo Liuksemburgas, kuriame užsieniečiai sudarė 47 proc. visų gyventojų. Didelė užsienio piliečių dalis (daugiau kaip 10 % nuolatinių gyventojų) taip pat gyveno Maltoje, Kipre, Austrijoje, Estijoje, Latvijoje, Airijoje, Vokietijoje, Belgijoje ir Ispanijoje. Tuo tarpu Lenkijoje (0,9 %) ir Rumunijoje (0,7 %) užsienio piliečiai sudarė mažiau nei 1 % gyventojų. Didžiausia santykinė užsienyje gimusių gyventojų dalis tarp visų gyventojų buvo Liuksemburge (48 % nuolatinių gyventojų), po jo sekė Malta (23 %) ir Kipras (22 %). Priešingai, 2020 m. sausio 1 d. Lenkija pranešė apie mažiausią užsienyje gimusių gyventojų dalį – tik 2 % visų gyventojų, po jos seka Bulgarija (2,7 %), Slovakija (3,6 %) ir Rumunija (3,7 %).

2020 m. Rumunijos, Lenkijos, Italijos ir Portugalijos piliečiai buvo keturios didžiausios ES piliečių, gyvenančių kitose ES valstybėse narėse, grupės. Gyventojų amžiaus struktūros analizė rodo, kad visoje ES užsienio gyventojai buvo jaunesni už vietos gyventojus. Užsieniečių pasiskirstymas pagal amžių, palyginti su šalies piliečiais, rodo, kad tarp jų yra daugiau palyginti jaunų darbingo amžiaus suaugusiųjų. 2020 m. sausio 1 d. ES piliečių amžiaus mediana buvo 45 metai, o ES gyvenančių užsieniečių amžiaus mediana buvo 36 metai.

Kaip matyti iš šių skaičių, nors jie apsiriboja tik 2019 m., ES vienu metu susiduria su dviejų rūšių migracija: vidaus ir išorės. ES valstybių narių piliečiai gali laisvai keliauti ir laisvai judėti ES vidaus sienų ribose. Ši ES vidaus migracija daro poveikį valstybių narių ekonomikai ir visuomenėms – tiek valstybių narių, kuriose vyrauja imigrantai, tiek valstybių narių, kuriose daugiau emigrantų. Beveik kiekvieną plėtos bangą lydėjo migracijos trajektorijos. Tas pats pasakytina ir apie „Brexit“: siek-

dama sušvelninti ES imigracijos sumažėjimą po „Brexit“, Jungtinės Karalystės Vyriausybė, panašu, pakoregavo imigracijos politiką⁵. Dėl to Europos visuomenės šiuo metu yra ir ateityje bus vis įvairesnės. ES faktiškai remia migracijos ES viduje reiškinį keliais svertais – ne tik užtikrindama kertinę judėjimo laisvę, garantuojamą Steigiamosiose sutartyse, bet ir per savo politikos kryptių ir priemonių įvairovę. Kai kurios iš minėtų priemonių aptariamoms ir šiame leidinyje⁶, pavyzdžiui, kalbant apie valstybių narių taisyklių suderinimą, siekiantį suteikti teisinio aiškumo tarpvalstybinėms šeimoms, kurių turto teisinis režimas turi tarpvalstybinių pasekmių.

Užsiminus apie išorinę migraciją, daugelio europiečių atmintyje iškart iškyla vaizdai, kai 2015 m. į Europos Sąjungą didžiulėmis bangomis plūstelėjo daugybė migrantų iš trečiųjų šalių, sukėlusią rimtą migracijos krizę. Be žmogaus teisių aspektų, migrantų priėmimas kartu buvo desperatiškas atsakas į poreikį atjauninti darbo jėgą, kurį sukėlė neigiamos ES demografinės tendencijos. Valstybės narės iš tiesų yra senos demografinė prasme, kai kuriose jų gyventojų skaičius smarkiai mažėja. Ateities prognozės taip pat labai pesimistinės, nebent valstybės narės dėtų pakankamai pastangų, kad sukurtų holistinę ir veiksmingą migracijos politiką⁷.

Nepaisant teigiamo poveikio priimančiosios valstybės narės ekonomikai, kartais manoma, kad migracija kelia grėsmę priimančiosios šalies identitetui ir kultūrai. Nors ES intensyviai imasi priemonių Europos Sąjungos migracijos politikai koordinuoti⁸, vis dėlto tokie bandymai duoda ribotus rezultatus. Valstybės narės vis dar labai skiriasi daugeliu aspektų, kurie yra svarbūs migracijos procesų raidai. Jų ekonominio išsivystymo lygis nevienodas; jų visuomenė nevienodai daugiakultūri; skiriasi nacionalinė imigracijos politika ir reguliavimo sistema; kai kuriose valstybėse narėse yra daug iš ankstesnių migracijos laikų įsikūrusių migrantų, o kitose imigrantų yra mažai. Šios ir kitos aplinkybės lemia konkrečios valstybės narės patrauklumą migrantams, prieglobsčio prašytojams ir pabėgėliams, palyginti su kai kuriomis kitomis valstybėmis narėmis. Dėl šių priežasčių tik kelios valstybės narės yra pageidaujamas imigrantų kelionės tikslas, o kitos, paprastai mažiau klestinčios valstybės narės, negali išlaikyti savo gyventojų, nekalbant jau apie imigrantus.

⁵ J. PORTES, „Immigration and the UK economy after Brexit“, IZA DP Nr. 14425, 2021 m. gegužė. Prieiga per internetą: <<http://ftp.iza.org/dp14425.pdf>> [žiūrėta 2021-05-11].

⁶ Žr. šio skyriaus 4 skirsnį.

⁷ G. ZBIŃKOWSKI, „Migrant Crisis in the EU and its Demographic Context Directions of Poland’s Migration Policy After 2018“ (2019) *Przegląd Zachodni*, t. 373, Nr. 4, p. 91–106; M. JERIĆ, „Contemporary Emigration of Croats: What is the Future of the Republic of Croatia?“ (2019) *Oeconomica Jadertina*, t. 9, Nr. 2, p. 21–31.

⁸ Žr. „Timeline – European Union Migration Policy“. Prieiga per internetą: <<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/migration-timeline/>> [žiūrėta 2021-06-21].

Pastarosios migracijos bangos sustiprino ideologinę įtampą tarp universalaus humanizmo ir į tautą orientuoto utilitarizmo. Krizė taip pat smarkiai paveikė Europos Sąjungos valstybių narių solidarumą ir paskatino daugybę institucinių ir teisėkūros bandymų reformuoti sistemą, visų pirma 2020 m. rugsėjį Europos Komisijai paskelbus Naująjį migracijos ir prieglobsčio paktą. Šiuo paktu siekiama sukurti realią ir visa apimančią sistemą, skirtą valstybių narių veiksams imigracijos politikos srityje koordinuoti. Jis apibūdinamas kaip trijų aukštų pastatas, kurio visi lygiai turi būti vienodai stabilūs ir patikimi. Pirmasis aukštas – tai išorės dimensija, kuria siekiama plėtoti santykius su maždaug 25 kilmės šalimis ir daryti poveikį migrantų ir prieglobsčio prašytojų judėjimui, kad jiems nereikėtų išvykti. Antrasis aukštas susijęs su ES išorės sienų valdymu, kuris taptų bendra ir pasidalijama atsakomybe, kuri negultų vien tik ant tų valstybių narių, į kurias atvykstama pirmiausia, pečių. Tai apimtų FRONTEX, Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros, stiprinimą, privalomas tikrinimo procedūras ir veiksmingus grąžinimo mechanizmus. Trečiasis aukštas sudarytų naują sistemą, kurioje solidarumo ir naštos pasidalijimo mechanizmai būtų pagrindiniai veiksniai siekiant bendros sistemos veiksmingumo⁹. Dar neaišku, kaip sėkmingai šis planas bus įgyvendintas, ypač atsižvelgiant į labai ambicingus terminus.

Nepriklausomai nuo kilmės (kitos ES valstybės narės ar trečiosios šalies), imigrantai dalyvauja daugiau ar mažiau intensyviame akulturacijos procese. Kuo labiau skiriasi kilmės šalies socialinė ir kultūrinė aplinka, tuo sunkesnis ir ilgesnis yra akulturacijos procesas. Šis procesas kaip daugialypė raida apima naujų vertybių perėmimą ir senų įpročių keitimą, kad galiausiai susiformuotų nauja tapatybė. Migrantų socialinio statuso kaita gali pasireikšti įvairiomis formomis – nuo marginalizacijos ir stigmatizacijos iki asimiliacijos ir visiškos integracijos į priimančiąją visuomenę ir kultūrą¹⁰. Jei migrantai nepriima sudėtingos visuomeninės ir naujosios politinės priimančiosios šalies tikrovės, jie negali funkciškai integruotis į naująją gyvenamąją aplinką. Kartais mokyklos, religinės bendruomenės, kultūriniai centrai ar net sporto klubai, kuriuose vyrauja gimtinės piliečių dauguma, suteikia svarbų saugumo jausmą ir padeda įveikti sudėtingą adaptacijos laikotarpį. Tačiau

⁹ Margaritis Schinas, Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas, „Check against delivery“, Pirmininko pavaduotojo Margarito Schino kalba apie Naująjį migracijos ir prieglobsčio paktą, Briuselis, 2020 m. rugsėjo 23 d. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1736> [žiūrėta 2021-05-11]; Margaritis Schinas, Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas, Pagrindinė kalba apie Naująjį paktą internetiniame seminare, kurį 2021 m. balandžio 22 d. surengė Londono karališkasis koledžas ir Britų tarptautinės ir lyginamosios teisės institutas.

¹⁰ A. NYLUND, „Review of ‘Discursive constructions of identity in European politics’ by R. C. M. MOLE (ed.), Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2007“ (2009) *Language in Society*, vol. 38, no. 5, p. 642–643.

jei imigrantai lieka izoliuoti, net ir po daugelio metų pirmosios kartos imigrantai lieka piliečiais „atsiskyrėliais“¹¹. Suprasdama grėsmės ne tik valstybių narių, bet ir visos ES vidaus funkcionavimui rimtumą, Europos Sąjungos Taryba pateikė rekomendacijas dėl teisėtai ES gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos¹². Jos papildė esamus Europos Komisijos komunikatus Trečiųjų šalių piliečių integracijos veiksmų planą¹³ ir Naująją įgūdžių darbotvarkę Europai¹⁴, taip pat keletą Europos Parlamento teisės aktų¹⁵.

3. Europinės tapatybės konceptualizavimas migracijos fone

Daugeliui mokslininkų kyla klausimas: kas yra Europos tapatybė? ES piliečio žodžiais tariant, šis klausimas galėtų skambėti taip: kas mane daro europiečiu? Atsakymas į šį klausimą svarbus asmeniniu požiūriu, tačiau jis taip pat turi įtakos valstybių narių politikai ir ES, kaip viršnacionalinės organizacijos, politikai. Šis klausimas, pavyzdžiui, iškyla ir diskutuojant apie suvereniteto dalies, kurią valstybės narės perduoda ES, dydį. Nors dalis Europos visuomenių yra proeuropietiškos, kai kurie laikosi tvirtos nuomonės, esą jeigu susiklostys tokia situacija, kuomet europinė tapatybė (kartais dar vadinama paneuropine tapatybe, kuri dažnai suvokiama kaip tolimesnė ar net išgalvota) per greitai užgoš aiškiai apčiuopiamą nacionalinę tapatybę, galima tikėtis neigiamų pasekmių.

---

¹¹ L. ACKERS, P. DWYER, „Fixed laws, fluid lives: the citizenship status of post-retirement migrants in the European Union“ (2004) *Ageing & Society*, vol. 24, no. 3, p. 451–475.

¹² Council of the European Union, Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States on the integration of third-country nationals legally residing in the EU, Briuselis, 2016 m. gruodžio 9 d. (OR. en), 15312/16. Prieiga per internetą: <<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15312-2016-INIT/en/pdf>> [žiūrėta 2021-05-11].

¹³ European Commission, Communication ‘Action Plan on the integration of third-country nationals’, Brussels, 7.6.2016, COM(2016) 377 final. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160607/communication_action_plan_integration_third-country_nationals_en.pdf> [žiūrėta 2021-05-11].

¹⁴ European Commission, Communication, ‘A New Skills Agenda for Europe. Working together to strengthen human capital, employability and competitiveness’, Briuselis, 2016 6 10, COM(2016) 381 final. Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0381>> [žiūrėta 2021-05-11].

¹⁵ Žr. Opinion of the European Economic and Social Committee on Integration of refugees in the EU, the European Parliament Resolution of 5 July 2016 on refugees: social inclusion and integration into the labour market, and the Opinion of the Committee of Regions, Commission for Citizenship, Governance, Institutional and External Affairs ‘Action plan on the integration of third-country nationals’.

Ką tiksliai reiškia „būti europiečiu“? Buvęs Čekijos Respublikos prezidentas, europietis *par excellence*, Václavas Havelas vienoje savo kalboje 2000 m. pažymėjo, kad:

„Buvau toks akivaizdus ir natūralus europietis, kad apie tai net nesusimąščiau. Ir esu įsitikinęs, kad tai pasakytina apie daugumą europiečių. Giliai viduje jie yra europiečiai, bet jie to net nesuvokia, nesikabina šios etiketės ant kaklo, todėl visuomenės nuomonės apklausos rodo, kad žmonės šiek tiek nustemba, kai jiems tenka tai deklaruoti ir šaukti apie savo europietišumą nuo stogų. Neatrodo, kad Europoje būtų susiformavusi didelė europietiškumo tradicija. Tai nebūtinai yra gerai, ir aš labai džiaugiuosi, kad mūsų europietiškumas šiandien pradeda aiškiai išsikristalizuoti iš didžiulio iškalbingų sąvokų lydinio. Kvestionavimas, svarstymas ir bandymas tai apibrėžti mums nepaprastai daug padeda suprasti save.“¹⁶

Daugiakultūriame ir daugialypiame pasaulyje, kuriame gyvename, gebėjimas suvokti savo tapatybę yra būtina taikaus koegzistavimo su kitomis tapatybėmis sąlyga. Mąstyti apie europietišumą reiškia klausti, koks individo sąmonėje esantis vertybių, idealų ar principų visetas priklauso Europos sąvokai arba kas yra tipiška Europai. Dar daugiau, tai reiškia, kad reikia pradėti nuo pačios tapatybės esmės, kritiškai nagrinėjant visą sampratą. Piešti tapatybės eskizus reiškia apibrėžti save kitų atžvilgiu, taip pat įvertinti savo stipriąsias ir silpnąsias puses. Jenkinsas analizuoja tapatybės konstravimą ir parodo, kaip ji materializuojasi kaip savęs identifikavimo ir išorinio kategorizavimo sąveikos rezultatas įvairiose socialinėse aplinkose¹⁷. Kai kas gali pritarti Václavui Havelui, kuris teigė, kad europietiškumo conceptualizavimo ir apibrėžimo idėja atėjo per vėlai ir kad kultūrinė ir politinė integracija ir savianalizė turėjo būti atlikta anksčiau nei ekonominė ES integracija.

Svarbiausios turėtų išlikti bendros Europos vertybės, o ne ekonominė nauda. Jei ekonominė integracija taps mūsų atskaitos tašku, galime paaukoti pagrindines Europos vertybes. Tos vertybės – tai pagarba žmogui ir jo laisvėms, jo teisėms ir orumui, solidarumo principas, lygybė prieš įstatymą, teisinė valstybė, mažumų teisių apsauga, veikimas politinio pliuralizmo sąlygomis ir atstovaujamosios demokratijos pagrindu, įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžių atskyrimas,

¹⁶ Václavas Havelas, *Kalba Europos Parlamente*, 2000-02-16. Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20000216+ITEM-012+DOC+XML+V0//EN>> [žiūrėta 2021-03-14].

¹⁷ Pavyzdžiui, R. JENKINS, *Social identity*, 4th ed., Routledge 2014, p. 6.

pagarba privačiai nuosavybei ir laisvam verslui, rinkos ekonomika ir pilietinės visuomenės plėtra¹⁸. Šių vertybių dabartinis turinys atsispindi daugybėje šiuolaikinės Europos patirčių ir mūsų žemynas tampa pagrindine daugiakultūre kryžkele.

Svarbiausias viso ES projekto tikslas – solidarumas dviem prasmėmis, dviem lygmenimis: ES valstybių narių ir ES lygmeniu. Realus piliečių, gyventojų, socialinių grupių, bendruomenių ir regionų solidarumas yra geriausias solidarumo pagrindas, kuris negali būti įgyvendinamas pavienės valstybės lygmeniu. O Europos Sąjungoje, kuri turi veikti kaip solidarumo instrumentas, tikrieji pilietiniai pagrindai turi būti dar tvirtesni ir dar labiau klestėti. Todėl ES gyvybingumas daugiausia, o gal net labiausiai priklauso nuo to, kaip jos piliečiai priims europinę tapatybę.

Gebėjimas priimti kitus, įskaitant skirtingų tautybių ir kilmės asmenis, yra viena iš Europos tapatybės sudedamųjų dalių, ypač išryškėjusi pastaraisiais dešimtmečiais. Europa didele dalimi sukasi apie migraciją, o tarpvalstybinis judėjimas yra natūralus jos bruožas. Rasinė ir kultūrinė įvairovė, pliuralizmas ir atvirumas yra dabartinių diskusijų apie Europos tapatybę dalis, reikalaujanti permąstyti prietarus ir priimti skirtybes. Neabejotina, kad migracija buvo ir tebėra raktas, padedantis įsisąmoninti apskritai Europos kaip fenomeno ir konkrečiai Europos Sąjungos giliają prasmę.

4. Migracija ir tarpvalstybinės šeimos

Migracijos istorija Europoje rado atspindį žmonių santykių istorijoje, ypač šeimose. Pastaruoju metu vis intensyvesnė vidaus ir išorės migracija yra ES realybė ir ateitis, o tarpvalstybinių šeimų kūrimas yra vienas to pavyzdžių. Tokios šeimos jau labai paplitusios ir plačiai priimtose Europos visuomenėje. Deja (nors ir natūralu), kai kurios tarpvalstybinės poros galiausiai išsiskiria, ir tuomet dėl jų tarpvalstybinio pobūdžio gali būti sunku spręsti su išsiskyrimu susijusius teisinius klausimus¹⁹.

Atitinkamai labai sveikintina, kad ES, skatindama tarpvalstybinį asmenų judėjimą, pasitelkdama laisvą asmenų judėjimą kaip vieną iš pagrindinių laisvių, o kartu ir kitas politikos kryptis bei priemones, ėmėsi veiksmų, užtikrindama, kad tarpvalstybinės poros neliktų be pagalbos tuo atveju, jei jų santykiai nutrūktų. Šiuo tikslu buvo sukurta nemažai ES instrumentų. Europos tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentai yra pagrindas, kuriuo remiantis sprendžiamos įvairios problemos,

¹⁸ Žr. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, OL C 326, 2012 10 26, p. 391–407.

¹⁹ Žr. šios knygos 1 ir 2 skyrius.

su kuriomis susiduria tarpvalstybinės poros. Šioje knygoje aptariami ES reglamentai „dvyniai“ yra svarbūs elementai, padedantys nustatyti aiškų teisinį reguliavimą porų, kurių skyrybų (separacijos, partnerystės nutraukimo) bylas teks nagrinėti ES valstybių narių teismuose ar kitose kompetentingose institucijose, santykiams. Atsižvelgdami į nacionalinių įstatymų įvairovę, šie dokumentai tiesia bendrą ES kelią ne tik teisiškai reikšmingiems šeimos turtiniams santykiams spręsti, bet ir Europos tapatybei, kuriai migracija ir tarpvalstybiniai santykiai yra ne kas kita kaip natūralus sudėtinis elementas.

Apie autorius

Redaktoriai ir autoriai

Lucia RUGGERI

Lucia Ruggeri 1990 m. su pagyrimu baigė studijas Kamerino universiteto Teisės fakultete, Italijoje. Ji yra apdovanota Kamerino universiteto Civilinės teisės mokyklos stipendija ir Kamerino universiteto civilinės teisės ir konstitucinio teisėtumo daktaro laipsnio stipendija.

Šiuo metu Lucia Ruggeri yra civilinės teisės profesorė Kamerino universiteto Teisės fakultete. Ji yra Kamerino universiteto Civilinės teisės mokyklos valdybos narė ir koordinuoja Civilinės teisės ir konstitucinio teisėtumo doktorantūros studijų programą Kamerino universiteto Išplėstinių studijų mokykloje. Be to, šiame universitete ji yra Vasaros mokyklos ir Civilinės teisės mokyklos vadovė. Prof. Ruggeri taip pat yra Kamerino universiteto Mediacijos mokyklos koordinatore bei „Cattedra Italo-Cubana di diritto civile“, įsikūrusios Havanoje, Kuboje, mokslo tarybos narė. Taip pat ji yra „Fondazione Scuola di Alta formazione Giuridica“ (Kamerino, Italija) viceprezidentė.

Lucia Ruggeri yra daugybės mokslinių konferencijų bei seminarų pranešėja. Ji yra gausaus skaičiaus mokslinių publikacijų autorė ir kuratorė. Taip pat ji buvo ES projekto „Personalized Solution in European Family and Succession Law“ (PSEFS) (liet. „*Individualus sprendimas Europos šeimos ir paveldėjimo teisėje*“) koordinatore. Šiuo metu prof. Ruggeri yra ES projekto „EU-FamPro: E-Training on EU Family Property Regimes“ (liet. „*E. mokymai apie Europos Sąjungos reglamentus dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų (EU-FamPro)*“) (JUST-JTRA-EJTR-AG-2020) koordinatore.

Agnė LIMANTĖ

Dr. Agnė Limantė yra Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto vyriausioji mokslo darbuotoja. Ji yra įgijusi Europos Sąjungos teisės magistro kvalifikacinį laipsnį Londono karališkajame koledže (angl. *King's College London*) bei apdovanota stipendija už geriausią magistro baigiamąjį darbą Europos Sąjungos teisės magistro studijų programoje. Mokslo daktarės laipsnį ji įgijo Vilniaus universitete, Lietuvoje.

Dr. Limantė yra tarptautinės privatinės šeimos teisės ekspertė ir yra parengusi daug šios srities mokslinių publikacijų. Iš viso, apsigynusi daktaro disertaciją, dr. Agnė Limantė publikavo daugiau nei 30 mokslinių darbų. Dr. Limantė taip pat turi plačią darbo su tarptautinėmis komandomis ir lyginamųjų tyrimų atlikimo patirtį. Neseniai dr. Limantė dalyvavo dviejuose ES bendrai finansuojamuose projektuose, skirtuose apmokyti teisėjus, advokatus ir socialinius darbuotojus dirbti su tarptautinės privatinės šeimos teisės instrumentais (*4 ES mokymų sesijos, skirtos apmokyti teisininkus ir socialinius darbuotojus dirbti sienų kirtimo reglamentų taikymo srityje (C.L.A.S.S.4EU) ir ES teisėjų mokymai taikant Briuselis II bis reglamentą: nuo Pietų iki Rytų*). Agnė Limantė taip pat yra sukaupusi plačią dėstytojavimo patirtį, ji ne vienus metus dėstė Vilniaus universitete ir Europos humanitariniame universitete Lietuvoje.

Neža POGORELČNIK VOGRINC

Neža Pogorelčnik Vogrinc yra Liublianos universiteto Teisės fakulteto civilinės ir verslo teisės docentė bei Lyginamosios teisės instituto Teisės fakulteto Liublianoje, Slovėnijoje, mokslo darbuotoja. Jos pagrindinės mokslinių interesų sritys yra civilinio proceso teisė, Europos civilinio proceso teisė bei mediacija. Atlikusi praktiką Liublianos apeliaciniame teisme, 2012 m. ji išlaikė Slovėnijos advokatūros egzaminą ir tapo jos nare. 2014 m. Liublianos universitete ji su pagyrimu apsigynė daktaro disertaciją tema „Laikinosios apsaugos priemonės civiliniame procese“. Ji yra nacionalinių projektų „Pravna in ekonomska analiza vpliva staranja prebivalstva na zakonodajo“ (liet. „*Teisinė ir ekonominė gyventojų senėjimo poveikio teisės aktams analizė*“), „Vključevanje pravnega izrazja evropskega prava v slovenski pravni sistem“ (liet. „*Europos Sąjungos teisės terminų integracija Slovėnijos teisinėje sistemoje*“) ir „Pravo dolžnikov in upnikov – normativna in pravno empirična analiza“ (liet. „*Skolininkų ir kreditorių teisė – norminė ir teisinė empirinė analizė*“) narė. Ji taip pat dalyvauja Europos Sąjungos finansuojamuose projektuose „En4S“ (JUST-AG-2018), „PAX—Private international law in motion“ (JUST-JCOO-AG-2019) ir „EU-FamPro“ (JUST-AG-2020). Mokslininkė yra paskelbusi mokslinių straipsnių keliuose nacionaliniuose bei užsienio žurnaluose, yra dešimties knygų skyrių ir knygos „Začasne odredbe v civilnih sodnih postopkih“ (liet. „*Laikinosios apsaugos priemonės civiliniame teisminiame procese*“) autorė.

Autoriai

María José CAZORLA GONZÁLEZ

María José Cazorla González nuo 2000 m. yra Almerijos universiteto Ispanijoje civilinės teisės profesorė. Jos lyderystės įgūdžiai ir gebėjimas dirbti mokslinių tyrimų komandose atsispindi būnant magistrantūros ir doktorantūros studijų programų koordinatorė bei dalyvaujant įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose mokslinių tyrimų projektuose. Ji yra paskelbusi mokslinių straipsnių italų, ispanų ir anglų kalbomis. Ji yra daugiau nei dvidešimties mokslinių straipsnių, daugiau nei 45 knygų skyrių bei daugiau nei penkių knygų autorė.

María José Cazorla González yra Tarptautinių ir lyginamųjų agrarinės teisės studijų instituto Florencijoje, Italijoje, taip pat Montevidėjaus universiteto Teisės fakulteto Urugvajuje ir Eduardo Mondlane universiteto Maputo mieste, Mozambike, dėstytoja. Taip pat ji yra vizituojanti profesorė Rosarijaus ir Asulio universitetuose Argentinoje, Teisės fakultete Montevidėje (Urugvajus), Perudžos, Romos Tre ir Kamerino universitetuose Italijoje, Nitros universitete Slovakijoje bei Bukarešto (Rumunija) ir Poznanės (Lenkija) universitetuose. Ji yra tokių mokslinių publikacijų kaip „Ley aplicable al régimen económico matrimonial después de la disolución del matrimonio tras la entrada en vigor del Reglamento UE. 2016/1104“ (liet. „*Įstatymai, taikomi santuokinio turto režimui, nutraukus santuoką po ES reglamento 2016/1104 įsigaliojimo*“) ir „How to resolve transnational conflicts in marriages, registered partnerships and successions“ (liet. „*Kaip spręsti tarpvalstybinius santuokų, registruotų partnerystių ir paveldėjimo srityse kylančius ginčus*“) autorė ir tokių mokslinių darbų kaip „Matrimonial property regimes with cross-border implications: Regulation (EU) 2016/1103“ (liet. „*Sutuoktinių turto režimai, turintys tarpvalstybinį poveikį: Reglamentas (ES) 2016/1103*“) ir „Guidelines for practitioners in cross-border family property and succession law“ (liet. „*Gairės tarpvalstybinės šeimos nuosavybės ir paveldėjimo teisės praktikams*“) bendraautorė.

Stefano DEPLANO

Stefano Deplano 2013 m. Italijoje, Sannio universitete, yra įgijęs mokslo daktaro laipsnį bei apsigynęs daktaro disertaciją tema „I problemi civilistici della persona“ (liet. „*Asmens civilinio teismo problematika*“). Jis buvo Kaljario universiteto (it. *Università degli Studi di Cagliari*) (2013–2015 m.) ir Markės politechnikos universiteto (it. *Università Politecnica delle Marche*) (2016–2018 m.) mokslo darbuotojas.

Stefano Deplano yra etatinis mokslo darbuotojas, besidarbuojantis civilinės teisės srityje Kampanijos universitete „Luigi Vanvitelli“ Neapolyje, Italijoje. Jo mokslinių interesų sritys yra sutarčių teisė, paveldėjimo ir šeimos teisė. Stefano Deplano yra dalyvavęs gausybėje mokslinių tyrimų projektų bei konferencijų, publikavęs daugybę mokslinių straipsnių. Jis yra prisidėjęs prie projekto „Personalized Solution in European Family and Succession Law“ (PSEFS) (liet. „*Individualus sprendimas Europos šeimos ir paveldėjimo teisėje*“). Be to, Stefano Deplano yra ir kelių teisės mokslo žurnalų redakcinės kolegijos narys.

Filip DOUGAN

Filip'as Dougan'as įgijo bakalauro ir magistro kvalifikacinius laipsnius Liublianos universiteto Teisės fakultete, kurio Civilinės teisės departamente šiuo metu užima dėstytojo ir mokslinių tyrimų asistento pareigas. Jo darbas daugiausia koncentruotas į tarptautinę privatinę bei civilinio proceso teisę. Šiuo metu jis studijuoja Liublianos universiteto Teisės fakulteto doktorantūros studijų programoje bei tyrinėja tarptautinių porų turto nuosavybės teisinius režimus. Filip'as Dougan'as kalba ir dirba slovenų, anglų, vokiečių bei prancūzų kalbomis.

Roberto GARETTO

Roberto Garetto yra įgijęs profesinį teisės mokslų daktaro laipsnį Kamerino universitete Italijoje ir Ispanijoje (isp. *Prueba de Conjunto*). Jis yra įgijęs filosofijos bakalauro laipsnį Tor Vergatos universitete Romoje, Italijoje. Roberto Garetto taip pat yra įgijęs dėstytojo laipsnį Mursijos universitete, Ispanijoje. Jis yra apsigynęs daktaro disertaciją tema „Civil Law in Constitutional Legality“ (liet. „*Civilinė teisė konstitucinio teisėtumo kontekste*“) Kamerino universitete, Italijoje. Roberto yra buvęs vizituojantis dėstytojas U.N.N.E. universitete Korjenteso mieste, Argentinoje, bei Pitsburgo universitete, JAV. Dr. Garetto turi mokymo vidurinėse mokyklose bei suaugusiųjų mokymo programose patirties. Jis yra publikavęs mokslinius teisės straipsnius anglų, ispanų ir italų kalbomis, daugiausia dėmesio skirdamas pagrindinėms žmogaus teisėms, santuokos ir šeimos teisei bei aplinkosaugos teisei. Jis buvo pakviestas kalbėti kaip pranešėjas keliose mokslinėse konferencijose. Roberto Garetto yra mokslo darbuotojas, besipraktikuojantis privatinėje teisėje Kamerino universiteto Teisės mokykloje.

Manuela GIOBBI

Manuela Giobbi studijavo teisę Mačeratos universiteto Teisės fakultete, Italijoje. Ji yra baigusi civilinės teisės specializacijos studijų programą Kamerino universitete bei 2010 m. įgijusi teisės ir ekonomikos studijų programos daktaro laipsnį. Ji yra „Fondazione Scuola di Alta Formazione Giuridica“ narė (Kamerinas, Italija). Dr. Giobbi praktikuoja teisę nuo 2005 m. Ji yra buvusi civilinės teisės mokslo darbuotoja Ekonomikos fakultete, Perudžos universitete. Manuelos Giobbi pagrindinės mokslinių interesų sritys yra vartotojų apsauga, turto režimai ir rinkos reguliacija. Ji yra dalyvavusi kaip pranešėja nacionalinėse ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose bei yra kelių mokslinių straipsnių autorė. Kaip „Fondazione Scuola di Alta Formazione Giuridica“ komandos narė, atliko mokslinius tyrimus projekte „Personalized Solution in European Family and Succession Law“ (PSEFS) (liet. „*Individualus sprendimas Europos šeimos ir paveldėjimo teisėje*“).

Nenad HLAČA

Profesorius Nenad'as Hlača 1980 m. baigė teisės studijas Rijekos universiteto Teisės fakultete. Prieš pradėdamas dirbti akademinį darbą 1982 m., jis buvo valstybės tarnautojas vietiniame teisme Rijekos mieste, Kroatijoje. 1984 m. įgijo civilinės teisės magistro laipsnį Belgrado universiteto Teisės fakultete. 1990 m. įgijo teisės mokslų daktaro laipsnį Zagrebo universiteto Teisės fakultete, apsigynęs disertaciją „Family Law Aspects of Transgender persons“ (liet. „*Translyčių asmenų aspektai šeimos teisėje*“). 1991 m. Nenad'as Hlača tapo docentu, o 1998 m. – šeimos teisės profesoriumi Rijekos universiteto Teisės fakultete. 1990–1994 ir 1999–2001 m. buvo šio fakulteto prodekanas. 1991–1994 ir 2009–2011 m. jis dirbo Rijekos universiteto Teisės fakulteto rinktinių darbų vyriausiuoju redaktoriumi. Jis yra tarptautinės patariamosios tarybos „FamRZ“ (vok. *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht mit Betreuungsrecht, Erbrecht, Verfahrensrecht, Öffentlichem Recht*, liet. *Šeimos bei globos teisės, paveldėjimo teisės, proceso ir viešosios teisės žurnalas*) narys. Nuo 1999 m. iki 2015 m. prof. Hlača buvo *Commission Internationale de l'Etat Civil* Kroatijos sekcijos Strasbūre narys. Būdamas Kroatijos Respublikos darbo ir socialinės gerovės ministerijos sudarytos darbo grupės narys (1994–1998 m.), jis prisidėjo rengiant Šeimos įstatymą. Prof. Hlača aktyviai dalyvauja tarptautiniuose ir nacionaliniuose seminaruose ir konferencijose, yra paskelbęs daug mokslinių straipsnių.

Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ

Dr. Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė yra patyrusi mokslo darbuotoja ir dėstytoja. Dvi iš jos tyrimų sričių yra šeimos teisė ir tarptautinė privatinė šeimos teisė. Ji yra paskelbusi keletą mokslinių publikacijų ir vedusi daugybę mokymų ES tarptautinės privatinės šeimos teisės srityje specialistams, įskaitant mokymus, kuriuos organizavo ERA (Europos teisės akademija), susijusius su ES teisės aktų dėl santuokos ir registruotos partnerystės turto režimų poveikiu. Ji buvo ES bendrai finansuojamo projekto „EU Judiciary Training on Brussels IIa Regulation: From South to East“ (liet. „ES teisėjų mokymai taikant Briuselio II bis reglamentą: nuo Pietų iki Rytų“) mokslinės komandos narė. Nacionaliniu lygmeniu dr. Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė yra apsigynusi daktaro disertaciją apie šeimos teisę ir šeimos politiką bei vedusi šeimos teisės mokymus nacionalinės teisės ekspertams ir su šeima susijusių paslaugų teikėjams.

Jerca KRAMBERGER ŠKERL

Jerca Kramberger Škerl yra tarptautinės privatinės teisės, civilinio proceso ir prancūzų teisinės kalbos docentė, Liubianos universiteto Teisės fakulteto prodekanė, publikavusi gausybę mokslinių straipsnių tarptautinės privatinės teisės, įskaitant Europos šeimos teisę, srityje. Jos straipsnis apie užsienio šalių teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą Slovėnijoje neseniai buvo publikuotas Tarptautinės privatinės teisės metraštyje (angl. *Yearbook of Private International Law*). Mokslininkė aktyviai dalyvauja nacionaliniuose ir ES bendrai finansuojamuose mokslinių tyrimų projektuose jos kompetencijos srityse.

Ivana KUNDA

Ivana Kunda yra Rijekos universiteto Teisės fakulteto profesorė, Tarptautinės ir Europos privatinės teisės katedros vedėja ir prodekanė moksliniams tyrimams. 2008 m. ji buvo apdovanota Rijekos universiteto fondo apdovanojimu. Profesorė yra gavusi gausybę stipendijų, įskaitant „Fulbright Research Fellow“ stipendiją 2010 m. už mokslinius tyrimus Kolumbijos universitete, GRUR stipendiją 2007, 2008 ir 2014 m. už mokslinius tyrimus MPI Inovacijų ir konkurencijos institute bei IRZ stipendiją 2002 m., skirtą moksliniams tyrimams lyginamosios ir tarptautinės privatinės teisės srityje MPI ir Hamburgo universitete.

Ivana Kunda yra Kroatijoje ir užsienyje išleistų mokslinių straipsnių ir knygų skyrių bei monografijos apie imperatyvias teisės normas autorė. Prof. Kunda dalyvavo ir šiuo metu dalyvauja daugybėje ES, tarptautinių ir nacionalinių projektų, visų pirma Europos tarptautinės privatinės teisės tyrimuose, įskaitant du ES finansuojamus nuosavybės ir paveldėjimo reglamentų taikymo projektus ir keturis ES finansuojamus tarpvalstybinio civilinio proceso projektus. Ji yra Balkanų Europos ir tarptautinės teisės metraščio (BYEIL, „Springer“) bendreredaktorė, Santanderio meno ir kultūros teisės apžvalgos (SACLR) redakcinės kolegijos narė ir pasaulinio tinklaraščio www.conflictoflaw.net redaktorė. Ivana Kunda taip pat yra tarptautinės komandos narė prie UNESCO Opolės universiteto Kultūros vertybių teisės katedros Lenkijoje. Ji kaip kvietinė profesorė dirbo Navaros universitete, IULM, Antverpeno universitete, Liublianios universitete, WIPO vasaros mokykloje ir MSU Kroatijos vasaros institute. Vidaus ir užsienio institucijos reguliariai kviečia Ivaną rengti teisėjų ir teisės specialistų mokymus ES tarptautinės privatinės teisės srityje. Tarp jos profesinių narysčių yra ILA ir ATRIP, ji taip pat yra Kroatijos lyginamosios teisės asociacijos pirmininko pavaduotoja. Prof. Kunda yra išlaikiusi Kroatijos advokatūros egzaminą ir tapusi jos nare 2004 m.

Mercedes SOTO MOYA

Mercedes Soto Moya yra tarptautinės privatinės teisės profesorė Granados universitete. Ji įgijo daktaro laipsnį Granados universitete, apsigynusi disertaciją „Santuokinės situacijos Bendrijos viduje: tarptautinės privatinės teisės ir imigracijos teisės santykio modelis“. Ji yra mokslinio tyrimo projekto BJU2002-01180 (Europos Sąjungos privatinė teisė), finansuojamo mokslo ir technologijų ministerijos (2002–2005 m.), narė ir mokslinio tyrimo projekto SEJ175 (Europos bendrija ir tarptautinė privatinė teisė), finansuojamo Andalūzijos regioninės vyriausybės, narė.

Mercedes Soto Moya yra įvairių publikacijų, įskaitant „Las situaciones conyugales en el tráfico intracomunitario: un modelo de relación entre el Derecho internacional privado y el Derecho de extranjería“ (liet. „Santuokinės situacijos Bendrijos viduje: tarptautinės privatinės teisės ir imigracijos teisės santykio modelis“), „Competencia de la jurisdicción española en materia de divorcio solicitado por una marroquí residente en España“ (liet. „Ispanijos jurisdikcija skyrybų bylose, kurių ieškovas yra Ispanijoje gyvenantis Maroko gyventojas“) ir „Ámbito de aplicación personal del Reglamento 2016/1104 sobre régimen patrimonial de la pareja registrada“ (liet. „Reglamento 2016/1104 dėl registruotų partnerysčių paveldėjimo režimo asmeninio taikymo sritis“) autorė.

Martina TIČIĆ

Martina Tičić yra Rijekos universiteto Teisės fakulteto doktorantė, finansuojama Kroatijos mokslo fondo. Ji yra mokslinių tyrimų asistentė, atliekanti tyrimus tarpvalstybinio teisės vykdymo užtikrinimo Europos Sąjungoje tema, visų pirma vykdant projektą „Train to Enforce“ (liet. „Mokyti vykdyti“), bendrai finansuojamą iš ES „Teisingumo“ programos. Ji yra gavusi Rijekos universiteto Teisės fakulteto dekano apdovanojimą už pasiekimus būnant „Price Moot Court 2020“ komandos nare bei už iškovotą antrąją vietą regioninėje žodinėje konkurso dalyje ir antrąją vietą už rašytinį memorandumą pasauliniame konkurse.

Francesco Giacomo VITERBO

Prof. Francesco Giacomo Viterbo (gim. 1977 m.) yra privatinės teisės docentas Salento universitete, Italijoje. Jis yra įgijęs nacionalinį mokslinės kvalifikacijos laipsnį, kad galėtų dirbti profesoriumi. Jo mokslinių tyrimų sritis daugiausia apima Italijos ir ES civilinę teisę, visų pirma šeimos teisę, vartotojų apsaugą, privatumą ir asmens duomenų apsaugą, investuotojų apsaugą finansų rinkos teisėje, kooperatinius bankus, privačią ir viešąją nuosavybę, teisės aktų rengimą. Jis buvo projekto „Personalized Solution in European Family and Percess Law“ (PSEFS) (liet. „Individualus sprendimas Europos šeimos ir paveldėjimo teisėje“) mokslinės komandos narys. Jis yra „Scuola di Alta Formazione Giuridica“ (liet. „Aukštojo teisinio švietimo mokykla“) fondo narys; „Società Italiana degli Studiosi del Diritto Civile“ (S.I.S.Di.C.) (liet. „Italijos civilinės teisės mokslininkų draugija“) ir „Associazione Dottorati di Diritto Privato“ (ADP) (liet. „Privatinės teisės mokslo daktarų asociacija“) narys.

Sandra WINKLER

Sandra Winkler yra Rijekos universiteto (Kroatija) Teisės fakulteto Šeimos teisės katedros docentė. Prieš prisijungdama prie Rijekos universiteto Teisės fakulteto 2006 m., ji dirbo advokatų kontoroje Italijoje. 2001–2006 m. ji kaip užsienio mokslo darbuotoja bendradarbiavo su Privatinės teisės katedra ir Civilinės teisės katedra Triesto universiteto Teisės fakultete (Italija). 2009 m. ji įgijo teisės daktaro laipsnį Veronos universiteto (Italija) Teisės fakultete. Ji ne kartą buvo apdovanota stipendija už mokslinius tyrimus Makso Planko užsienio ir tarptautinės privatinės teisės institute Hamburge (Vokietija). Ji kaip kviestinė profesorė dirbo Veronos, Triesto, Kamerino ir Trento universitetų teisės fakultetuose.

Nuo 2019 m. lapkričio Sandra Winkler yra Rijekos universiteto Teisės fakulteto tarptautinių reikalų prodekanė. Jos moksliniai interesai apima šeimos teisę ir Europos Sąjungos šeimos teisę. Ji yra Europos teisės instituto (ELI) ir Kroatijos lyginamosios teisės asociacijos (HUPP) narė. Ji aktyviai dalyvauja tarptautiniuose ir nacionaliniuose seminaruose bei konferencijose, yra paskelbusi mokslinių straipsnių šeimos teisės ir Europos Sąjungos šeimos teisės srityse. Ji vadovavo PRAVRI komandai projekte „Personalized Solution in European Family and Percess Law“ (PSEFS) (liet. „*Individualus sprendimas Europos šeimos ir paveldėjimo teisėje*“).

ISBN 978-609-96239-7-9

Ruggeri, L., Limantė, A., Pogorelčnik Vogrinc, N. (red.) (2021). *ES reglamentai dėl sutuoktinių turto teisinių režimų ir registruotų partnerysčių turtinių pasekmių*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas, 362 psl. ISBN 978-609-96239-7-9 (internetinė versija).

Projektą „E. mokymai apie Europos Sąjungos reglamentus dėl tarptautinių porų turto teisinių režimų“ (angl. *E-training on EU Family Property Regimes*, EU-FamPro) finansuoja Europos Sąjunga pagal „Teisingumo“ (angl. *Justice*) 2014–2020 m. programą, sutarties Nr. 101008404–JUST-AG-2020/JUST-JTRA-EJTR-AG-2020. Lietuvos dalies projekto vykdytojų komanda – Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto tyrėjos – dr. Agnė Limantė (Lietuvos dalies projekto vadovė), dr. Eglė Kavoliūnaitė-Raugauskienė, dokt. Simona Vilkelytė.

Išleido Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas
Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius
Tel. +370 5 249 7591. El. p. info@teise.org
Interneto svetainė www.teise.org